40

Дар Зрцло

.K. Monad

ספר

דרך חיים

על

מסכת אבות

עם פירוש רש"י ז"ל המיוסד על ירושלמי ניפרוסין, ועם תוספ סביב מה שנתוסף ברוב מספרי חזק מקף ותקן המחבר. מילים מנגר. סדרים נפלאים מפנר. ארי' שבחבורה ממנו תצא תורה. ע"י שתוף עם נבורה. בכל הקדים יקדים. סוף ניהו שנאמר מפר"י יהודה נרבי נפלאל ז"ל. הנקרא מפר"י ליון מפור שנולה. עם דלה דלה. ועל המסכתא המהולה. כלי שיעו תלה. להמיר ספיקות. ולפלות עמוקות. דרושים מתודשים כהדשים. ולעמוד על נכון הענין בוותם מוספרי רש"ל:

יען ראיתי גודל יקר ערך הספר הזה אשר לא יסולה בתם
מחירו נדפס פעם ראשונה בק"ק קראקא בשנת שם"ט לפ"ק
ומריב חשיבותו ספו תמו ואינם ליאת נתעוררתי לחזור
ולהדפיסו שנית ביופי והדר ומונה בתכלית ההנהה כאשר
עיני הקורא תחזינה כישרים:

הובא לבית הדפוס ע"י השותפים הרבני מוהר"ר **עקיבא** פרענקיל נ"י מ"ס בווארשא. והרבני מהור"ר **פייביש** בארינשטיין נ"י מ"ס בלארז

וואַרשא

שנת תרל"ז לפ"ק

СЕФЕРЪ МАСЕХЕТЪ УВОСЪ

ВАРШАВА 1876.

Aizik Hersch MONAT
Lodz
№

Дозволено Цензурою
Варшава 27 Декабря (8 Января) 1875/6 г.

Въ Типографіи Н. Шриттгиссера
на улицѣ Налѣвки № 2242

כי ג מצוה ומורה לו ודרך חיים תוכחת מוסר
במדש מאמר ברית הש"י על המדמה כוכחו עין
ותרפל עד שהוא יושב בחושך ולא לור הוא הנוף
הטעור והחושך מאמר מכשפה עליו עד כי גלגלה
למעלה הפחה הסוגה קדמה שיהיה דרכו מוכח ה'
זלף שם זוהר השכל וגנון שלו לו לעיניים להורות
לו הדרך מאמר ילך בו אין הדבר הזה רק שם שרשוי
למדש לעשות מצד שהוא מדש שנתן לו הש"י השכל מאמר
הוא גר מאיר ובאלו גר השכל על רחשו ידע שם
שיעשה מצד שהוא מדש לא כמה שכתב הש"י בו
כמו שהם ישרשל שכתב הש"י בשם מכל העמים ודבר
זה הוא למעלה מן השכל המוסרי ולכך אל דבר זה
שילך אחר בוראו ולהיות דבק עם הש"י וכדכתיב
אחרי ה' תלכו ואותו תעבודו וגו הדבקו אין כח
במאיר הזה שהוא השכל להאיר דרכו מאמר עליו שם
שם לו גלגל אחר בוראו ואיך אפשר דבר זה שיהיה
המאיר הזה הוא השכל הנוהר הדבירים הרחוים אל
המדש כמה שהוא מדש רק הדבר הזה הש הממעים
הרחוים אל הש"י ומה שמרחיק המדש מן הש"י אמר
בחר בו עד שבזה יוכל המדש להגיע אל סלאתו
המחרוגה ולהיותו דבק בו יש' ודבר זה הוא למעלה
מן השכל לכך המאיר מאמר הוא להגיה תוכך המדש
מאמר ושהוא בו הוא התורה והמצוה ואהו דכתיב כי גר
מצוה ותורה לור כ"ל כי הש בלבד המאירים למדש
שהוכך עד שהגילה כיוש יאיר ושירוש גר מצוה ותורה
לור כ"ל כי המצוה דומה לגר שאר שלו ליש
לור גמור בלא נוף רק לאור שלא נגוף הוא הפחילה
והשמן וכלי המקבלים האור הזה ואיש לאר מופשט
מן הגוף שיהיה לור בהיר רק עומד ושלא בדבר
שהוא נוף ובשביל כך איש לור בהיר וכך המצוה היא
כמעשה שאמר יעשה המדש ע"י כלי הגוף ובמעשה
שאמר יעשה המדש בעל גוף דבק בו האור שלהי
מה שמעשה הזה מעשה בכלי שלהי מצוה בורחו
ורגומו של הש"י לכך המצוה נקראת גר שאל התורה
נקראת לור כי האור איש תולה בדבר שאל הוא מופשט
מן הגוף לגמרי ולפיכך התורה דומה לאור בהיר
ובמסכת סוטה אם זו דרש רבי מנחם בר רבי יוסי
שלה שכתוב אם המצוה בגר אחת התורה בחור מה
גר מאיר לפי שעה אף המצוה איש מגיעה שלא לפי
שעה . ואת התורה בחור מה אור מגיע לעולם אף
התורה מגיעה לעולם עד כאן . ובילור זה כי המצוה
שהיא מעשה המדש ואין מעשה המדש רק ע"י הגוף
וכל גוף הוא אחת הזמן ולכך המצוה שהיא על ידי
גוף המדש היא מגיעה בזמן שלבד וזה שאמר שהמצוה
היא לשעה שאל התורה שהיא בלא גוף שהיא השגת
השכל אין לגוף עסק בה וכל דבר שאיש גוף הוא
אחת הזמן ולכך התורה מגיעה לעולם כאשר המדש
דבק בתורה השכלית שאין לה המלות בזמן כלל ולפיכך
אמר שכתוב כי גר מצוה ותורה לור ושם המאירים
למדש להגיעו אל האלהות התאחדו שמעשה שעליהם

ומה שאמרו כתוב ונברא הוצרך שנברא שמים ארץ שלא נאמר שמ"ך מתחלת התורה עד בריאת האדם שנאמר ויכתוב בספר תהפו' וקאמר שם והכתיב השמים אם כל ארץ המיל' ומפני היית נהרות הוא דכתיב והכתיב דבק תדבקון הוא דכתיב ומה הוא שנאמר לומר לפי שהיה נמנע לומר לפני שנברא העולם ויתכן זה יתבאר לקמן ועוד כאן מקום זה לפי שהוא דבר גדול ולפיכך הוצרכתי מוסר המיסרים את האדם המתרי שלא יגיע אחר תמותו ומה שאמר הכתוב כי גר מנוה ותורה חור ודרך חיים תוכחת מוסר הוא נגד מה שכתוב בכל מקום למען ייטב לך והתרכת ימים כ"ל שיהיה לך כשוב הנשמר ויהיה הטוב שהוא נלחי כי החור הוא כשוב הנשמר כמו שפירשנו לשלום יגיע לאדם בכי טוב והוא החור ודברי מוסר נותנים לאדם החיים שהוא פריכת ימים שהוא מטולק מן המיתה ע"י מוסר כמו שהתבאר ואמר כי ע"י גר מנוה ותורה חור יגיע גם לב שכוב הוא החור הנאמן לעולם יגיע לאדיקים כי גר מאיר השמ' ויותר מזה שהתורה שהיא טוב לעמדי כי התורה הוא חור ותריכת ימים שהוא סלוקים על ידי המוסר והתבאר לך פירוש הכתוב מן המיתה ע"י מוכחת מוסר ודרך חיים מוכחתם מוסר וכן נראה פירוש הכתוב מדברי רבותינו ז"ל בפרק קמא דברכות תניא רבי"י אומר שלש תפלות נתן הקב"ה ליעקב וכולם לא נתנו שלש ע"י יעקב ואלו הן התורה ארץ ישראל ועולם הבא תורה מנין דכתיב תנחני באורח מישרים ים ארץ ישראל מנין דכתיב וידעתם שם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך ויתיב בפרים כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה שלש הבא מנין דכתיב כי גר אנכי עמך ותורה חור ודרך חיים מוכחת מוסר עד כאן ונישאר דבר זה מה שלש שלשה דברים נתנו ע"י יעקב שנאמר שכל אלו נ' דברים שם קדושים כי ארץ ישראל היא הארץ שקדושה לאבר שארץ שלשה היא יבדלת יש בה שבעה יותר משאר ארצות ואם לא היה בארץ ישראל אלא אחד מהם היה מורישה את יושביה ואלו הן ארץ ישראל דוקא שבטוחה ובארצו זה במקומות הרבה והתורה שהיא מכמת מלטים אין בה דבר נופל ויותר מזה שלש הבא אין שם תכילה והחיה ומטולק העולם הבא מן הנופלים לגמרי ומפני זה נקראו אלו נ' דברים מתנות כי המתנה היא מה שנותנו שייך לאדם מלך עלמו ומקולו מזולתו וכן האדם הוא בעל נוף חמרי ואין מלדו הדברים האלו שהם דברים נבדלים מלקיים ולכך לא נתנו רק על ידי ישראל שהם ממעטים את האדם ומטלקים את פחיתתו עד שהאדם רחוי לקיים הדברים האלקיים ולכך לא נתנו אלו נ' דברים לאדם רק על ידי ישראל שהם מעוט הנוף שבחמרי ואז רחוי האדם אל אלו דברים הקדושים האבדלים ואין כאן מקום

לפרש שאמר כזה והתבאר במקום אחר יותר בהריכות אבל מזה מוכח כי רז"ל מפרשים הכתוב ודרך חיים תוכחת מוסר כי מפני כך רחוי האדם אל חיים כשאר ממעט שהחמרים שאר בו דבק השתדר שהוא השיפה ולכך זוכה לחיי שלש שבא ואין שאר שכתוב ודרך חיים תוכחת מוסר על מדת ישראל שהם כן לא היה אל הכתוב קשור כלל לומר כי גר מנוה ותורה חור ודרך חיים תוכחת מוסר כי אין ענין היסורין אל השו' והתורה גם לא שייך דרך רק על דרך אמת שמקבל דרך אבל דעת רז"ל בודאי כמו שפירשנו כי תוכחת מוסר שכתוב בקרא ה יהו דברי מוסר המיסרים את האדם אלא יגיע אחר טוב ומועלו רק יפלק הדברים שאר נשאר שם האדם אחר תמותו טוב ודבר זה שם יסורים לעופו כי האדם אל נופו הוא רוחף לתריסים ולפיכך נקראו הצדות מוכות דברי מוסר שהם מיסרים את האדם אלא יגיע אחר תמותו נופו ומפני זה שם דרך החיים כמו שכתבתי אבל שאר מיסר וממעט נופו נשבול זה יגיע אל החיים כי האומר בו דבק השיפה והשתדר כמו שאמרנו ומזה עלמו סולעו ולמדו גם כן כי אי אפשר שיזכה האדם אל עולם הבא שהוא החיים הנלחיים כי על ידי יסורים שהם ממעטים את הגוף שאר בו דבק השיפה ולפיכך זוכה אל עולם הבא אל ידי יסורים ומכל מקום פירוש הכתוב כמו שהתבאר שמדבר על דברי מוסר המיסרים את האדם ודבר זה הוא דרך חיים לאדם ומפני כי השמחת המחוללי' היקר' היא מהשמח אחר שאר בשמחת הזאת נכללו כל דברי המוסר והוא מעט הכמות ורב האיכות עד שאמרו בפרק הממית אחר רב יאודא מאן דמני למהוי מסיידא לקייס מילי דמיקין רבא אמר מילי לאחות ואמרי לה מילי דברכות עד כאן ומה שהוכר רב יהודה שהחסידות הולה במילי דמיקין ורבה שאר שהחסידות הולה במילי דאחות ולאמרי לה במילי דברכות ופירוש זה כי עליות האדם הוא בשלש' אנים שאין האדם כמו האבי כי לריך האדם שיהיה שלש עם שלמו מבני אדם ולריך שיהיה שלש בעלמו עד שהוא ברים שלימה ולריך שיהיה שלש עם בוראו שהיינו בדבר שמגיע לבוראו ואלו נ' שלימות כוללים שכל ויתאחר דבר זה בפרק מבה קבל בהריכות ואין להאריך כאן ושאר רב יהודה מאן דבעי למהוי מסיידא לקייס מילי דמיקין שלש יגרום היזק לזולתו מבני אדם וחוא עיקר החסידות כשאר זולתו לא יעלה היזק ממנו שלש אין מקייס דבר זה ונורם לזולתו היזק אין רחוי שיהיה נקרא חסיד ולכך מאן דבעי למהוי חסידא לקייס מילי דמיקין ולא אמר שיגמול חסדים ויאן לדקה מודאי רחוי לעשות הטוב לזולתו ואין זה מורה על חסידות יתיר' אבל כשאר נזהר במילי דמיקין אף אם אין עושה בידים כלל רק שנזהר שלא יגיע היזק ורע לזולתו בגרמתו על ידי שלא נזהר בהיזק זה חסיד גמור ולרבה דאמר לקייס מילי דאחות כלומר שעיקר החסידות הוא זה כשאר הוא שיש שלש בעלמו ושידות הטובות הם שלימות עלמו

שכבר רגיל כי יומר רלוי שיקרא תחיד כשבר הוא אלא בעלמו דבר שמניע לעלמו והוא עיקר יומר לתסידות ולמרי לה לקיים מילי דברכות הוא השלימות השלימי שהוא אלא עם בורלו לבדך אם שמו יח' על כל דבר ודבר ואין אם שמיש משלך מאתו וכשרי דיומר רלוי שיהיה התסידות תולא בזה כשבר הוא אלא עם בורלו ולפשר כי אין כאן מחלוק' כלל ומר אמר תדא ומא"ת ולא פליגי כי התדם אינו יושלם עד שהוא תסיד גמור גב' דבריס אלו שמשלימים התדם עם בורלו ועם זולתו מבני תדם ויסי' אלא בעלמו גם כן ומזה הוא אלא לגמרי זשם כי יש זשה עוד דבר תופלג בחכמ' תוכח על סבילות שאמרנו כי התדם יש בו ג' חלקים הגוף והנפש והשכל לרב יהודה התסידות הוא שיהיה אלא בנפשו וזה כי שמירת הגזיקין אלא יעשה דבר רע כי הגזיקין הם רעי' לגמרי כי אין דבר מוב ודבר התדא יש בגזיקין ולא כמו שאר מקומ' אשר יש לתדם הגדא בהם אבל הגזיקין שהם נזק אין לתדם שום מובא ושגדא בהם ואם אינו נזשר בגזיקין כלל ושומא היזק בידים לחבירו אלו נפש רע כדכתיב נפש רע תום רע ול"ל כי מי שהוא רע בעלמו נפש מתאוה לדבר שהוא רע בעלמו אף כי אין לו שום הגדא זשה רק בשביל שהוא רע הוא נמשך אל הרע בטבע והמרחיק ס"ע מן הגזיקין מורה שנפשו מסולק מן הרע לגמרי עד שמשמיר' הגזיקין ביותר שמרחיק עלמו מן הרע דבר אלא הגדא ותועלת בו מורה על בלימות נפשו שאינו נפש רע וזה שאמר ביותר במילי דגזיקין אבל דבר אים לו הגמ' בו בודאי דבר זה הוא מחמת יצרו שבגופו שהוא מתאוה לתאותו ולהנאתו מחמת תומרו הרע כמו שהם כל תדות המוטות ומדות הרשות אים לתדם הגדא מהם וכל זה מחיתם אל הגוף אבל דבר אלא לו הגדא כמו הגזיקין אלא בהם הגדא כלל אינו אלא נפש רעה בעלמו כשבר יעשה היזק לזולתו לפיכך אמר שיהיה במילי דגזיקין ודבר זה הוא מבואר ולדבר מילי דתבות שהם דברי מוסר המייסרים את הגוף אל תדם כמו שהתבאר למעלה כי זהו ענין המוסר וכוונר כי התסידות תולה כשבר אין בו פחיתות אבר נאלא בגוף ולפיכך דאמרי מילי דברכות דבר זה הוא אלא השכל אבר הוא מבוקש לה ומדבק בו יתברך וזהו הדביקות בו יתברך אבר הדביקות בו יתברך הוא בקש' השכל כמו שיתבאר הרבה וכשבר התדם הוא זהו ברכה על השכל שאלו מבקש הדביקות בו ולכך הוא זהו אלא ברכה תמיד ואלו דבריס עמוקים עוד ואין כאן מקום זה ומפני כי יתחם סדרי מסנה בהם דברו חכמים מן ההלכות אבר הם מייסים למוסר התורה לא זולם זה הנה יחדו מס' זשה לדבר מן המוסריס שראוים אל התדם לעשות ומה אלא יעשה וזה כמו שהבדים הכתוב ביחד כמה שאמר כי גר מלוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר כמו שבתרגו וכמו שאמר לשמור את דרך עץ החיים דתך זה דרך תרן עץ החיים א המורה הרי שמקדים דרך תרן לתורה והם אחי מדריגות א על זו נפלא אתד בשבי כמו שיתבאר עוד בעזרת השם יתברך אבל אם אין דרך תרן תורה אלא דרך תורה שבכתב ותורה שבעל פה ואין תורה אלא אחת כמו שיתבאר בשער היח

בים מקומות מהגים לומר סדרקים מן פסח ועד עצרת
מזה הזמן ממוזג מן קור וחום כמו בימות עד שבשביל
זה לימדו במסכת פסחים כל סקיימי מפסח עד עצרת
מפני הזמן הממוזג ותמ"כ מתחיל התום מתן התום יפה
לעיון לכל בתרעא מלי מן מקפידין על זה רק בימי
הגשמים ומקור שדבר זה היה מבטל שנא שבת
ומפשר דמה לן ומה לנו כי לדידן מן התום כל כך
גדול בקיץ ולפיכך מהגים לתומרם כל ימי הקיץ ועוד
כי המהגים שלא לומר רק מפסח ועד עצרת כי די
לסם הגירסת פשם לתת בשנה ומכל מקום רחינו כי
המסכתא הזאת שהרשתוים רצו לקבוע דבריהם על לב
בני אדם וכן פירש רש"י ז"ל לקמן בפרק שנו כי סדרו
לומר הפרקים שלנו לתומרם בבית הכנסת ולכך רחינו
לפ' דברי המס' הזאת כי כשאר יבין עומק דבריה מן
ספק שיחקוק הדברי על לבו ולא יסורו ימין ושמאל ותם
כי רבו הפירושים יש מקצר ויש מאריך ויש שבעל הפי'
שהוא מעיד על הפי' שהוא שמת ומין ספק בו לומ' הפי'
שאר הוא מעיד ע"ש ג"כ הוא הפי' שבחר כי ניכרים
דברי שמת ושלא שבחיר' יקח הטל' על הפי' כשאר ניכר
הפי' משלהו בשמת והוא שאר לחוי לקבל ולא שבחרו בפי'
הפירושים שנשמרו בפי' המסכתא הזאת ואם כי שבר

דרך פרקי אבות חיים

משנה הזאת היא מצות רשמעון הל פרק חלק
ונהגו לשמרם קודם שמתחילין לומר הפרק
ושאר שמציינים לומרים רבי חנניא בן עקשיא וכו'
והוא מצוה בסוף מכות ויש לשאול מה רצו
לנהוג כך ושבב זה נדקדק
במצוה הזאת מה ברצוי
לדקדק גם כי יש לדקדק
מה ענין המצוה הזאת
למסכת סנהדרין ורש"י
ז"ל פירש משיקרא לייני
בד' מיתות ומפרש לכולהו ושדר מפרש הני שתין
לסם חלק לעולם הבא ע"ל וכ"ל שאר דקתני לותם
שחייבים מיתה בעולם הזה שאר זה מבא חותם שתין
לסם חלק לעולם הבא וסם מתים ומצדיקים מן העולם
הבא ולפי פירושו צריך לומר מה שלא התחיל במצוה
מן ושלו שתין לסם חלק לעוה"ב דמ"ל סוי מצמע
שאם היה לו לזה שאמר מין תורה מן הנמים וחביריו
שאר מצות המכריעין לזכות עד שהיה רובו זכיות
היה לו חלק לעולם הבא שאר זה רובו זכיות

שהוא להתחיל בדבר שמין לשם חלק לעולם הבא ולכך מתחיל שהוא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא וכך יש לפרש על דרך רש"י ז"ל אבל לפי הגרסא יש שהוא גם למחני חלו שמין להם חלק לעה"ב ולא נפקא מינים בזה לענין דינא ויותר נכ' שהוא גם טוב דכל שבר חייב מיתה יש לו חלק לעה"ב ואפי' לא ידעו ג"ד ולא כי' נדון למיתה בב"ד מ"מ יש ל' חלק לעולם הבא ולא יאמר הואיל ואנו בזו אות הוא שין מקבה ל' ואחת' עוד על זה אמר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שבכתב אין רוצו עוונות שלח יש ל' חלק לעולם הבא ושוב קשיא שאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ אפי רשעים סוף זה על העולם הבא שהרי לא נזכר בזה העוה"ב ועוד קשיא שאמר נצר מטעי הוא ליה למימר מטעי העיין בתירוץ ללא קשי רק על הנצר שהוא יחיד ועוד למה קרא הכתוב נצר ולא אילן ולכך פירוש הכתוב שר"ל כי ישראל כולם צדיקים ואין הפירוש שהם צדיקים ע"י מעשה דהוי ליה לומר ועמך צדיקים ירשו ארץ כי ר"ל שהם צדיקים בעצמם בלא שר מצות ומעשים טובים יש להם חלק לעולם הבא והיינו מפני שהם ברח לת ישראל בכולהו נקיט בלא פסולת ומאחר שבר' הם"י העולם הזה והעה"ב אם לא נברא העה"ב לישראל למי נברא וזה שאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ כי עמך צדיקים בעצמם לכך ירשו ארץ ומאחר כי ירשו הארץ רמוזים לעולם הבא כי אין דבר שנקרא בשם היום כמו הארץ דכתיב בה בארץ החיים כי נגזר מארץ החיים ונאמר נגי בארץ ושמעם שנקראת הארץ חיים מפני כי יש בארץ מה שלא תמצא בכל היסודות שהיא עומדת בתמצע כל העולם שהיא הנקודה התמצעית ומפני שהארץ בתמצע כל העולם ואינו נופל לתחד מן הקצות אבר כל קצה הוא תכלית וסוף שהרי הוא הארץ ואלו הארץ שהיא בתמצע כמו נקודה בתוך העיגול אין שייך בה קצה וסוף לכך יש בה החיים שהחיים הוא דבר שאין לו סוף וקצה כי הקצה הוא המיתה ולכך אמר לעולם ירשו ארץ כלומר שיהיה להם החיים הנצחיים ולכך ירשו הארץ שהיא ארץ החיים ועוד כי כל דבר שהוא נח הוא יותר רחוי אל הקיום כי הדבר שהוא בעל תנוע' יש לו ניעוי כי כל מתנועע מצטרך וכיון שהוא מצטרך אין לו קיום ואין לך בכל היסודות שהוא נח עומד כמו יסוד הארץ כי כלם הם מתנועעים כמו האש היסודי שהוא ומים כולם מתנועעים חוץ מן הארץ שהיא נחה לגמרי כתיב והארץ לעולם עומדת וזה שאמר ועמך כלם צדיקים ירשו ארץ שהוא קיימת וזה ג"כ קיומים לעולם כאשר ירשו דבר נח עומד קיים ומפני שהם צדיקים שהצדיק חינו יוצא מן היושר והצדק רחוי להם הארץ שהיא עומדת בתמצע ואינם יוצאים מן היושר לפיכך יהיה להם ג"כ החיים הנצחים כמו שים לארץ הקיום מפני שהארץ עומדת בתמצע וכך ישראל שהם צדיקים בעצמם נלחיים וכך פירוש המשנה בסוף פ"ק דקידושין כל העושה מצוה אחת מעיבין לו מעריכין לו ימיו וגומל הארץ ועשה קשיא והלא כמה

מתו בתוגה לארץ ולא נחלו הארץ אלא ר"ל כי ירשו הארץ כדכתיב ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ וכן פירש הרמב"ם ז"ל אר"ל הארץ החיים ואמר נגי מטעי פירש כי הנגר הוא העשוי כאשר הוא יוצא מהחלה מן הארץ קודם שים לו עצים לכל מ' ואלו הטעצים שהם יוצאי' לכל מ' הם נוטים אל קצה שהרי הם יוצאים לצדדי' אבל עמך כולם צדיקים והם הנגר שאין בו כלל עצים היוצאי' לקצה וכבר אמרנו כי כאשר אין יוצא לבוש מ' אין לוקצה והדבר שהוא יוצא לא מן הצדדין יוצא אל הקצה והקצה הוא סוף אבל ישראל נקראים נגר מטעי ואומר מטעי בלשון רבים כלומר שהרבה נטיעות נטע הקב"ה בעולמו ואותם הנטיעות נחלבים עשרים שהעצים הם יוצאים לכל הצדדין והם יש להם קצה אבל ישראל הם הנגר מן הנטיעות הללו שאין לנגר סוף קצה ולכך הם נטועים עד שאין להם הפרש כלל ושל ישראל יאמר נגר מטעי בלשון רבים והוא שפירש אחריו מעשה ידי ר"ל שאני נטעו הנטיעה הזאת וזהו מטעי כל' רבים על שאני ידים ורמז בזה הוא שכתב מופלג אבר רמזנו למעלה כי היד היא לד וקשה שאני היד ה' היא לימין והפיות לשמאל וכל מ'היא קשה בפ"ע לפיכך אלו היתה הנטיעה הזאת מן יד מ' לא היתה הנטיעה הזאת נטיע' נאמית מפני שהיתה יוצאת לקצה מ' אבר כל קצה יש לו סוף אבל מפני שהיא נטיעה בשתי ידים אין ליחס זה אל היד בלבד שהרי בשתי ידים נעשה רק יש ליחס דבר זה אל הש"י בעשמו שבראם בשתי ידיו ולא שייך בזה לד כי הלד הוא לד אחד שיאמר עליו שהוא נוטה לצד זה אבל שתי ידים מ"מ שיהי' נוטה לימין ולשמאל ביחד שהם הפכים ולכך בריאת ישראל הם אלו לד רק מן הש"י בעשמו שהוא טולל כל הצדדין המתולקים וזהו מעשה ידי ולפיכך הם נאמרים כי אין כאן שום קצה והבן זה ואמר מעשה ידי להתפאר כלומר מ"מ אלא יהיה אל ישראל הנלחית בעה"ב מפני כי הם מעשה ידיו כי ישראל נקראים בנים אל הש"ת ואם לא יהיה ליישראל נלחית לעוה"ב מ"ו יהיה חסרון במעשה ידיו ואין חסרון במעשה ידיו (ל) ואלו שיהיה בהם התפארת ולא יהיה בהם חסרון כך הוא פי' המשנה והכתוב בבירור ובודאי יש עוד להתעיין על מצנה זאת ואין כאן מקום להתעיין ובקצנו המשנה בתחילה כי רצו חכמי הדור גלות ישראל ונרותם בתוכך הגלות ובקצו דבריהם אלו לנחם תותם על לבב וידעו מעלתם הגדולה העליונה ואם כי אלם אדם שהם התומות שמחים בהלתתם ובעשרם יש להם ליישראל לשמוח בחלקם ובהלתתם התחרונה לפיכך סדר הדברים אלו זה אחר זה תחלה כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואין זה אבר מצות כלל רק מצד עשם בריותם שברא הש"י אותם וכמו שאמרנו נגר מטעי מעשה ידי להתפאר כי בתם שהם מעשה ידיו יש בהם המעלה העליונה לכך זוכין לעולם הבא וכך אמרינן בפרק חלק. קטן מלאתי בא לעולם רבי חייא ור"ש בר רבי חד אחד מעשה שעלה וחד אחד מעשה שהיה עולה כי עשה מעשה שעלה דכתיב ויבידו לפרעה לעשו עולה כי עשה

ומכאן למדנו שספר דברים זקע יעבדנו יסופר
לה' לדור ע"כ הרי לך כי מלד עשם הבריות שלא
ישראל שהם נלד מעצי הקב"ה רחוים לעה"ב ואין
זה מלד המעוה והמכעיס ואח"כ יש להם מדריגה
להורות שם המדות הטובות ויסורות ודבר זה נמשך
ג"כ ליעקב מאחר שהם בעצמם הבריות' הטוב' ויסיר'
נמשך מאחר זה המדות טובות (ב) הרי לך מדריגה
אחת הג' היא התורה שהיא על הכל שאר יש לישראל
התורה ולפיכך נח מאחר זה דכדי רבי חנניא בן עקשיא
רלה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם
תורה ומצות וכל אלו המדריגות נמשכים זו אחר זו
ודבר ראשון כי המדות נמשכים אחר הבריות' השוב
זה"ש ואחר דרך ארץ נמשכת התורה וכמו שיתבאר
לקמן בעז"ה הלל אם אין דרך ארץ אין תורה עיין
לקמן וכן היה בעולם כי תחלה נברא העולם ואח"כ
היה נוהג העולם בדרך ארץ נלח תורה ואחר זה
נתנה התורה וכמו שהתבאר במדרש למעלה כ"ו
דיהות קדמה דרך ארץ לת התורה שנאמר לעמור
דרך עץ החיים דרך ארץ זה דרך ארץ ואח"כ עץ החיים
היא התורה ומזה יש להבין מה שאמר הכתוב נלר
מעטי כי המעלה הזאת מה שישראל רחוים לל עולם
הבא מ"ד עשם הבריותא שהם נבראו מתחלה מקודם
בהגיע האדם למעלה נקראו נלר כי הנלר הוא התחלת
בריאת העץ בלבד וכתיב זאת שבראתם שם נלר מעטי
שם"י מעשה ידיו להתפאר ואח"כ נלר גדול ונעשה
ממנו עץ וזהו כתיב האדם מקבל המדות הטובות
יד שנעשה גדול במדות טובות וכתיב עושה פרי
במדות ומעשים טובים שנקראו פירות כדכתיב למען
ידיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו נקרא האדם עץ
פרי כמו שהתבאר לפיכך סדר ג' מעלות אלו זו
אחר זו מעלת זכות עשית מלד הבריאה שהשפיל זה
כל ישראל יש להם חלק לעה"ב ואח"כ סדרו הפרק
שהם המדות שהם לישראל ואחר מדריגת התורה
הכל כדי שיהיה האדם בחלקו ונחלתו הוא עולם הבא
ורחוי להתענג שזה בשבת ושוב כי רחוי לזה השבת כי
השבת הוא כפק שהוא מורה על מדרינת ישראל שנתן
להם יום מנוחה שלא נתן לכל האומות וכמו שאנו
לומרים בתפלת יעמוד משה (ג) והכן הדברים שתלה כי
הם נבוריו כי לנלע יעקב שנקראו יסורון שהיו נוסה
לח לנד ימין ולא לנד שמאל שייך השבת ומפני כן המענג
השבת נוחנין לו נחלת יעקב שהיא בלי מנרים והבן
זה ומפני כי השבת מורה על מדרינת ישראל לכך
נהגו לומר בשבת חלו ג' דברים שנמרנו שהם מורים
על מעלת ישראל גם כן ובפרט במנחה בשבת שזמן
מנחה של שבת מורה על המעלה והמדריגה שיתבר
עליונה ואם כי אין כאן מקומו מ"מ בשביל שנהגו
לומר אלו דברים שהם משבח כל ישראל ים להם חלק
לעולם הבא והפרק עלמו ומבנה דמבוא רבי חנניא
וכו' כדי שידעו ישראל מדריגתם העליונה אף אם הם
בגלות ים לפרש דבר זה להבין מנהג הזה לומר
כך . הנה ג' הפלות תקנו חכמי כנסת הגדולה בשבת
הזן את תפלת המוספין שהיא בשבי עלמה אחת קדמה

שמת אחת אחה ואל תפלה עתן מוחד ואלו ג'
תפילות מורים על ג' מדריגות השבת שבל אחת זו
למעלה מזו כי בתפלת אתה קדשת לא נזכר רק קד שם
שבת מפני שבשבת מלאכתי ולא נזכר בו יותר וזהו
מדריגה אחת לשבת שהוא יום קדוש לשמי כ' ובתפלת
ישמח משה תקנו ולא נתנו לגויי התרן וכו' כדלעיל
כי זה השבת לא נתן הש"י כי אם לישראל אשר בהר
השם יתברך בשם והם נבדלים מכל האומות וכן יום
השבת נבדל מן שבת ימי המעשה לעלמו ולכך נתן
השבת לישראל דוקא אשר בהשבת השם יתברך וזהו
המדריגה השניה שים לשבת המדריגה השלישית כי
השבת הוא אחד והפרש יש בין מה שהשבת הוא אחד
ובין מה שמזכר לפני זה בתפילת ישמח משה שישראל
בהר השם יתברך בשם ונבדלים מכל העמים וכן השבת
גם כן נבדל מכל הימים כי מה שבהר השם יתברך
בשם אין זה מורה על ישראל אלא לגמרי כאלו אין
זולתם עד שבכל שפל שלל ישראל וזהו מעלה ישראל
העליונה שהם עם ה'(ד) שם היו ישראל עומדים רלונו
של מקום כמו שיהיה עוד בעתיד ואין להאריך במקום
זה ובזה ישראל עם אחד בלתי זולתם וכן השבת הוא
אחד ודבר זה נוסף על המעלה שנזכר לפני זה שלל
השבת שבו בהר שם"י רק כי הוא יום אחד לגמרי ואין
זולתו וכן לשון במדרש שלשה מעידין זה על זה שבת
וישראל מעידין על הקב"ה שהוא אחד הקב"ה והשבת
מעידין על ישראל שהם עם אחד הקב"ה וישראל
מעידין על השבת שהוא יום מנוחה כמו שהוא בסור
תורה חיים ובמוספת פ"ק דתענית ומה שאמר הקדוש
ברוך הוא וישראל מעידין על השבת שהוא יום מנוחה
דבר זה ג"כ שהשבת הוא ה' כמו שיתבאר כי מה
שהוא יום מנוחה תורה שהוא אחד ופירוש האדרש הזה
כי אין במילות רק השם יתברך ואשר נמלאים מאחר
ואשר הם נמלאים מאתו הם אינם האחד כל הנמלאים
שהם נמלאים בעולם והשני הוא הזמן ולפי שהזמן
נברא היה כמו שאר נבראים שאינו דבר בעלמו רק
שכל הנמלאים הם נמלאים בזמן והם אחת הזמן ויש
לדעת כי הפעולה אשר נמלא מן הפועל מחדמה לל
הפועל כאשר לותה פעולה היא עיקר ועשה פעולה
הפועל הלא תראה כי השם יפעל הוא זה הפעולה
הנלה מן הפועל מחדמה לל הפועל שהוא השם
הם וכן הנים פועלים ליהות כי הפעולה מחדמה לל
הפועל ומפני כי ישראל הם עיקר פעולה השם יתברך
ובשבילם נברא הכל ראוי שתהיה מחדמה הפעולה לל
הפועל וכמו שהוא יתי' לאחד כך הפעולה שהם ישראל
הם גם כן לאחד וכאשר התבאר כי כל דבר צריך לל זמן
ויש לו עת מיוחד כמו שאמר הכתוב לכל ים זמן ועת
לכל הבן ואמרו ז"ל אין לך דבר שאין לו מקום והיה
לך לחדש שאין לו שעה שתראה מזה כי לכל דבר יש
זמן מיוחד והזמן והעת אשר הוא מוכן ומיוחד לישראל
הוא יום השבת וישראל נתנהו מן הפומות שמה שלהם
נתן תורה אמת ובתורה נעבו לעם ישראל דכתיב
ואמרתם את בריתי ויהיתם לי סגלה ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים וגוי קדוש ולפיכך אמרו בפרק ר"ע

כלל מודים שבשבת נפסק הורה לישראל שבמורם הם עם ישראל והם מיוחדים בקורה מכל הקומות כדי קוריות ישראל היה ביום השבת דווקא ולפיכך למרו במדרש למד שבת לפני הקדוש ברוך הוא לכל נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג למד הקב"ה כנסת ישראל יהיו בן זוגך וכשעמדו ישראל על הר סיני למד הקדוש ברוך הוא זכור את יום השבת לקדשו זכרו שלמרתי לשבת בנשת ישראל יהיה בן זוגך ור"ל כי הנמצאים שהם בעולם ס"ל בלא הזדווגות והסתכרות כי השם יתברך הוא למד זמן זולתו ולולו הדברים שהם בעולם הם זוגות וכן למרו בפרק הספינה כל שאר ברא הקדוש ברוך הוא זכר ונקיבה ברחם כלומר כל מה שנברא בעולם יש לו זוג ולולו יהיה בעולם כי אם השם יתברך שהוא מיוחד בעולם ואמנם כי היחים הם מתחברים זוגות זוגות מ"ב נ"ד ס"ו ולולו השבת אין לו זוג וכרי בעולם אי אפשר להיות כי אם זוגות וזה שהשיב הקב"ה לשבת בנסת ישראל יהיה בן זוגך כמו שאמרנו כי יש לכל דבר עם וזמן מיוחד והשבת זמן מיוחד לישראל והם מתחברים ביחד השבת וישראל כמה שהזמן שלהם הוא יום השבת כי רלוי ובייך זה לזה ובאמרנו זה במקום אחר ובאמרנו כאן אין השבת בשרש שייך לישראל כי בשבת בו הושלם העולם וכן ישראל השלמת העולם כי לא הושלם העולם עד שהיו ישראל בעולם ולא הושלם העולם לגמרי כי כל הקומות נעשו לעם כי ישמעאל ולדום וכל הקומות היו לעם קודם ישראל אבל המלת בכתוב שזכר ישמעאל ואת זרע עשו בלולם הם הקומה המחרונה מכל שבעים קומות וישמעאל ועשו עמון ומואב ולא נמלת קומה שהיתה מב"ל ולפיכך עם ישראל נשלם העולם כי בבריאתם עולם היו נמלאים הקומות עד אחר כך וישראל הם השלמת העולם כמו השבת שבו היה השלמת העולם ולכך ישראל נשמו לעם ישראל ביום השבת כי ביום של השלמה היה הוויות ישראל שהם השלמה לעולם לכך בשבת נהגה תורה לישראל כי זהו הזמן שרמוי להם ומפני כך נכנסת ישראל בן זוג לשבת לגמרי ושראל נזה במקום אחר ואין כאן מקומו והשבת וישראל הם מתחברים והם זוג ביחד ואינם יולאים מכלל שאר הנמלאים שהם זוגות כי לא נמלת שאין לו זוג רק הש"י וכמו שישראל הם עיקר פעולת הש"י בנמלאים וכן השבת היא עיקר הזמן כמו שיתבאר לפיכך השבת וישראל הם מעידים על הקדוש ברוך הוא שהוא יתברך לחד כי בפעולה שהיא בחיית העולם לחד וכן ישראל שהם זוג ביחד מ"מ בנמלאים ישראל לחד וכן השבת הוא לחד ביחים ולפיכך השבת וישראל מעידים שהוא יח' לחד כי בפעולה שהיא לחת מעידה על הפועל שהוא לחד כמו שהתבאר והקב"ה והשבת מעידין כי ישראל הם לחד כי הפועל שהוא הש"י שהוא לחד מעיד על הפעולה שהיא לחת בפעולה מעדתה בזה על הפועל ולפיכך הקב"ה מעיד על השבת שהוא לחד וכן השבת מעיד על ישראל שהם לחד כי השבת שהוא לחד הפעולה שלו ג"כ לחד כמו שהתבאר וכן ישראל מעידין על השבת שהוא לחד וזה כי ישראל מעידין על זמן המיוחד להם כי הלו שני דברים מתדמים מתיחסים ותרלה כי השבת לחד כמו שישראל הם לחד כי כל הקומות לא נברלו הלא בשביל לעמת להם ישראל כשעשים רלוי וכך כל ימי המעשה הם נברלים להכלית השבת כי כל היחים הם לשבת השבת וזה לתרף מהד בשבת לשבת וכמו שלמר רש"י ז"ל הם נחמן לך מחזן וכו' שתרלה כי ימי המעשה הם הכנה לשבת וכדכתיב ויהי ביום השבי והכינו וגו' ובזה השבת הוא לחד ולכן נתן השבת לישראל שהם עם לחד כשאבר הש"י יהיה לחד ושמו לחד לא יהיו ישראל ג"כ לחד לגמרי ולא יהיה השבת ג"כ לחד הלא יהיה רק הכל בשבת ומומה הלא יהיה עולל ויניעה כמו בהוא שכתיב נמלאו ימי חול עם השבת רק יהיה הכל מעומה וכמו שלמרו ליום שלהו שבת הרי הש"י שהוא לחד וישראל שהם לחד והשבת שהוא לחד כל הלו ג' נחלים זה לזה כי כשאבר הש"י יהיה לחד לא יהיו ישראל לחד לגמרי ולא יהיה שבת לחד וכנגד העולה שהתרונה תקנו שמחה בשבת לתה לחד ושתי לחד ומי כעמך ישראל גוי לחד בארץ ומפני שישראל הם עם לחד צריך לשם מעשה שלום ושלום מעשה שלימה כי הדבר שהוא לחד אין כנגדו דבר מתנגד לו שהרי הוא לחד וזה שלמרו בספרי ה' לדד יהמו שמיך אלי לשוטיבכם בנשת רוח בעולם ע"כ הרי לנון בדד שהוא לנון יחידי בא על המעשה ולפיכך השבת הוא יום מעשה כי השלמי מעשה הוא מלד שהתנגדות שים שלו הדבר לכל הדבר שהוא לחד אין לו התנגדות לכך יש בו המעשה ולכך השבת שהוא לחד רלוי שיהיה בו מעשה כי דבר זה פועל זה וסיבך זה מחלוק והפירוד הוא השלמי מעשה ומפני כך נתן לישראל בעשי"ו יום מעשה שלהודיע על מעלת ישראל שהם עם לחד רלוים שלו המעשה ומפני זה כל עניו הברכה הוא על זה בפרט על המעשה ועל השלוח שנתן לישראל ומפני כי זה השדיוק השלישות שלו ישראל מורה על זה שכלית השבת שהוא זמן מעשה לחר הוא ולכך נאנו גם כן לומר בזה הלו ג' דברי' לאחרות על מעלת ישראל השלישה שמורה עליו מעשה שלו שבת בפרט ואין להאריך ובודאי כשבר השדם יתים שלו לנו דברים הלו יאמר הש"י זה קיום לו גאולה ושמחה בימיו ועתו:

הורני דרך זו ארך כי אליך נשאתי נפשי. דרך אמונה בחרתי משפטיך שויתי. דרך שקר הסר ממני ותורתך חנני:

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים . ואינם אלו שבעים זקנים שבימי משה אלא זקנים אחרים שנתמנו על ידי משה כמו שנאמר ויעבדו את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע וזקנים אלו מסרו לכל הזקנים אשר היו בכל דור ודור . כמו שאתה מקבל ומסיק לאחר שהוא שואל ואומר שהרי אינם אלא שבעים ואחד לאחר שבעים ואחד שנים עשר שנה הרי מתרין עד שהגיע לעיני' אלו בכאן ושמונה עשר שנה שמתו זקניהם מסרום זה לזה עד שבאו לאחר כשנת הגדולה אחרונה נתמנה שריה רעליה ומתרכי בלבן שהיו בימי עזרא בנין בית שני . ולמה נקראו אנשי כנסת הגדולה מפני שמכנסת יומא בפרק בא לו כהן גדול שהם היו כנסיה גדולה וקדושה שהחזירו עטרה ליושנה לפי שעשה אחד שהיה גדול בגבור ושנורא . גלו ירמיה ודניאל ולא חזרו גבור ונורא . ושם שהיו ככתתלה . לפי שהם אחרו שהיו גבורתו של הקב"ה שלמלא כך בתוך חומה יחידה יכולים להתקיים בין כמה חומות :

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה : הם

משה קבל תורה מסיני ים לומר שהוא שמע מפי הקב"ה ולמה נקרא שמו משה שמשכוהו מתוך המים . ועוד קראו משה שנמשך מן המים . ולמה נקרא שמו יתרו שיתר פרשה אחת מן התורה . ועוד קראו יתרו שהוסיף פרשה אחת בתורה . ועוד קראו חובב שאהב את המקום ואת עמו ישראל . ועוד קראו קנין שקנה חכמה ותורה . ועוד קראו פוטיאל שפתה לו הקב"ה את התורה . ועוד קראו חבר שחבר עם הקב"ה . ועוד קראו איש האלהים שהיה אוהב את המקום ונאהב ממנו . ועוד קראו עבד ה' שהיה עבד נאמן לפני המקום . ועוד קראו איש שהיה איש מלחמות . ועוד קראו רועה שהיה רועה נאמן . ועוד קראו נביא שלא קם נביא כמותו בישראל . ועוד קראו ישורון שהיה ישר בדרכיו . ועוד קראו ירא שהיה ירא שמים . ועוד קראו צדיק שהיה צדיק . ועוד קראו תם שהיה תם . ועוד קראו ישר שהיה ישר . ועוד קראו חסיד שהיה חסיד . ועוד קראו גבר שהיה גבר . ועוד קראו ענו שהיה ענו . ועוד קראו גדול שהיה גדול . ועוד קראו נשיא שהיה נשיא . ועוד קראו מלך שהיה מלך . ועוד קראו נביא שהיה נביא . ועוד קראו כהן שהיה כהן . ועוד קראו סופר שהיה סופר . ועוד קראו שר שהיה שר . ועוד קראו שופט שהיה שופט . ועוד קראו מושיע שהיה מושיע . ועוד קראו גואל שהיה גואל . ועוד קראו פודה שהיה פודה . ועוד קראו מציל שהיה מציל . ועוד קראו מנחם שהיה מנחם . ועוד קראו מלמד שהיה מלמד . ועוד קראו מורה שהיה מורה . ועוד קראו מבין שהיה מבין . ועוד קראו חכם שהיה חכם

שהזכיר וגבילים מסרוה לתנאי כנסת הגדולה אמר הם היו אומרים ג' דברים כלומר שהם היו אבות הסוג לפי שקבל התורה ומפני כך רצוי ונאה להם לאת מוסר לעולם תואם שנחשבו אבות העולם לכך נקראת מסכתם אזהת מסכת אבות כי במסכתא אזהת הזה המוסר שלמדו אבות העולם וזה יסודן הפלגה הרמבנות למעט מה שאמר משה קבל תורה מסיני ולא אמר משה קבל תורה שהוא י"ת משפיע מכחה אל כל המציאים וכבל יום ויום תנו תומרים והאר עיניו בתורתך ות"כ אין הפי' מיוחד למשה בלבד בהשפעת התורה ואין לתלות המסירה רק שהיה למשה תמציעי מיוחד שהו הר סיני שממנו רצוי שתהא התורה תלוי כמו שיתבאר בסמוך וסיני היה מיוחד לקבלת התורה כמו שיתבאר אבל בודאי לענין הקבלה מן הפי' לא היה משה מיוחד ואם לא היה משה מקבל התורה היה מקבל אחר התורה וכמו שאמרו רז"ל רצוי היה עזרא שתנתן התורה על ידו תלמלא שהקדימו משה ועוד יותר זה כי הרב שלומד תורה להלמיד יש לרב עירוף אל התלמיד והתלמיד אל הרב כי נקרא רב תלוי וזה נקרא תלמיד עד כי יש להם עירוף ביחד ודבר זה בכל רב ותלמיד בעולם אף אם לא יהיה מיוחד תלוי על כל פנים הרב והתלמיד יש להם עירוף במה שזה מלמד וזה מקבל ולכך לא אמר מבה קבל תורה מפי הקב"ה כי זה היה משמע שיש כאן עירוף הרב והתלמיד ביחד ואין זה כצוד כלפי מעלה ולכך לא אמרו משה קבל תורה מפי הקב"ה אע"ג שבתורה כתיב ויתן אל משה בסי לוחות העדות ויבדר ה' אל משה לאמר דבר זה בא על עניין מיוחד שדבר תלוי דבר מיוחד ואין זה עירוף תלמיד אל הרב רק אם היה אומר משה קבל תורה מן הקב"ה אזה לי כל התורה ולפיכך אמר משה קבל תורה מסיני כי לקבלת תורה מסיני בודאי יש למשה עירוף מיוחד להיותו לקבל התורה ומשה נקרא ג"כ תיש תלמיד לכך רצוי שתהא התורה מהר סיני אל משה כמו שבארנו בספר גבורת משה אל ומשה היה רועה את צאן יתרו אחר המדבר ולכך אמרו משה קבל תורה מסיני ולא אמרו משה קבל תורה בסיני כי לא בא לומר בזיזה מקום קבל משה התורה אלא בא לומר כי סיני הוא מיוחד למשה ביזיזה עירוף אל משה שעל ידי הר סיני בא למשה התורה מן השמים ואם אמר קבל תורה בסיני לא היה מורה רק על המקום שמשה היה מקבל התורה ולא היה מורה על שהיה הר סיני שבא שתנתן ממנו התורה למשה כמו כל רב שהוא שבא שמקבל התלמיד ממנו התורה עכשיו שאמר מסיני היה הר סיני שבא לנתינת התורה כי הנה זה הר התלהים כמו משה היה התלהים והיה מחיתם הנה למשה שתבא התורה כמו שרצוי שתבא התורה מן משה ליהושע וכמו יהושע רצוי שתבא ממנו התורה לזקנים שע"י יהושע דוקא התורה בלא לזקנים וכך הר סיני מיוחד היה ורצוי שתבא ממנו התורה למשה ולא אמר משה קבל תורה מסר שלא היה מהדמה הר סיני לשום הר אחר שהרי נקרא משה הר ונכנס תחת סוג אחד עם שאר הרים ולכך לא אמר הר סיני שלא היה שתוף

כלל גיטו ובין כר מהר ובזה יש לתרץ שלא תמר שפה קבל תורה מפי הקב"ה מפני שבא לומר כי סיני היה מחלטי מיוחד שעל ידו מבא התורה למשה ולכך יש לומר משה קבל תורה מסיני כמו שאמרנו למעלה אבל בכר תאמרנו כי אין רוחו לומר משה קבל תורה מפי הקב"ה מן השמים אשר התבאר למעלה כי לא היה סיני מיוחד משה לקבל מן השי"י ועוד כי לא היה זה בבוד בלבי מעלה לומר כך ובפרק כ"ש במסכת יבמות גבי רבי ישמעאל בר' יוסי שאמר ליה אבדן וכי משה הגון ללמוד תורה מפי רבי ת"ל רב יוסי וכי משה הי' הגון ללמוד תורה מפי הגבורה ע"כ הרי כי אבדן היה סובר כי יש ערך ודמיון בין ערב ובין התלמיד ולפיכך אמר וכי משה הגון ללמוד תורה מפי רבי יוסי וכי סגון היה משה ללמוד תורה מפי הגבורה ועם כל זה למד מן הש"י לכן לא תאמרו משה קבל תורה מן הקב"ה שלא היה זה בבוד בלבי מעלה רק משה קבל תורה מסיני ולא רצו לזכור אלא זה הקב"ה ויותר מזה אמרו ר"ל על הכתוב שאמר וישמע את הקול מדבר אלו שהוא כמו מהדבר ופירש רש"י ז"ל שהיה הקול מדבר עם עצמו ומשה היה שומע וזהו דרך בבוד למעלה בלבו לא היה מדבר עם הדיוט כך פירש רש"י ז"ל וכיון שאמר בבתוב מדבר שהוא כמו מהדבר בלבו היה מדבר עם עצמו והדיוט שומע לפי על נב שבתב' מקומות בתיב וידבר היינו הדבו' שהיה פעם אחת בלבד ועל זה אינו מקפיד לומר וידבר אלא על הדיבור הקבוע תמיד כמו וישמע את הקול מדבר אלו שהוא אומר שאמר על הדיבור התמידי אין זה דרך כבוד למעלה ליאמר ולפיכך לא רצה לומר משה קבל תורה מן הקב"ה שהיה שהדיוט לומד מפי הגבורה רק משה קבל תורה מסיני שהקול בא לסיני ומסיני היה משה מקבל תורה גם זה שאמר משה קבל תורה מסיני ולא אמר משה קבל תורה בסיני יש לתרץ גזה כי בא לומר כי השם יתברך בלבו היה מדבר עם עצמו והקול היה בא בעצמו למשה מסיני כמו שבתוב וישמע את הקול מדבר אלו ולא אמר משה קבל תורה בסיני היה משה מקבל מפי הגבורה עצמו כאשר אמר לא בא לומר רק מהיכן מקום קבל התורה ולכך אמרו משה קבל תורה מפי הקב"ה שהרי מצינו שאל זה בני אדם כמו שאמר אחר כך ומסר' ליהושע והיה הש"י דמיון אל אהריס שבא משה קבל' ולכך אין רצוי בשום פנים שיאמר משה קבל תורה מפי הקב"ה כי כל אחר יוכל לומר מהריו משה הי' בני אדם אין רצוי לזכור עמשה הקב"ה להשוות שהדיוט להקב"ה ואין כאן קשיא : משה קבל תורה מסיני. אמר אלא משה לשון קבלה כי שמקבל הוא מקבל לפי כחו ולא קבל משה כל התורה כדאיתא במסכת שבועות דאמר שם אלא משה בני תורה דכתיב ונעלם' מעיני כל' אחי מי איכא מאן דידע לה והש בתיב לא ידע אנוש ערכה ונו' ת"כ אי אפשר לומר שקבל משה כל התורה כולו' עד שידע כל התורה כולה אלא קיבל

שבתוב

שכתוב ומתם מהודך פליג ואמרו ז"ל ומתא לפדין אי מתם כפני המת ופני יהושע כפני לבנה וידוע כי הלבנה מקבלת אורה מן החמה ולפיכך המקבל המיוחד למשה הוא יהושע ולפיכך אמר ומכר' ליהושע ולא יקשה לך סוף סוף קבל מלעזר שכתוב ג"כ התורה אשר משה ולמה לא אמר שמכרה ללעזר שכתוב חנוק ובדבל יש כי יהושע היה מקבל בעצם התורה אשר משה כי הוא היה מיוחד ובומד לזה לקבל אשר משה מלבד מלעזר אעפ"י שגם הוא קבל התורה כיון שלא היה מיוחד לזה כמו יהושע נהשב קבלתו שהיה במקר' ובדבר שהוא כזה שהיה מסירת התורה שבו תלוי קיום התור' אין רצוי להיות דבר זה במקרה שהרי כל העולם הוא עולה בקבלת התורה ולפיכך צריך היותה כאן כיוחד לדבר זה שלא יהיה דבר שבו תלוי כל העולם במקרה לבד שבכל יהושע היה מיוחד ולפיכך לא קשה הרי לא היה כן סדר שקבל' משרי אמרו נביאי' כיצד סדר משנה וכשהתה נרייתא תנא כי משר משה התורה לכל ישראל לכל היה להם הקבל' במקר' ולא נחשב זה קבלה כלל כי אפשר שיקבלו ואפשר שלא יקבלו וחס לא נחשב קבלה ועוד תע"ש אפשר משה התור' לכל ישראל לא בקרת משרי' רק מי שנשארה תלוי לכך אמר ומכר' ולא לומד ולשון למוד משמע שלמד תע"ש דשכח לכל מסיר' נאמר על דבר שאפשר תלוי ונשאר בידו וכן אמרו ז"ל שלא ויתן אל משה כשלותו ונו' דמתחילה למד משה והיה משכחת עד שנתן הקב"ה שלא התורה כמשנה כי לשקומי נרשת סיעתא דשמיא כדאיתא בפ"ק דמגילה ולא היה סיעתא דשמיא רק ביהושע כי הוא רצוי לכך בוודאי וכן מה שאמר ויהושע לזקנים רצוים ומיוחדים הזקנים להיות הם מקבלים התורה מן יהושע והיה מדרינא משה היה כמו המת שהי' כולה טוב כשלו אפשר לה גוף כלל כך היה משה כשלו הוא נבדל לגמרי מן התאוה כמו שבארנו פעמים הרב' מדרינא פ"ר פ"ם שהיה כשלו היה נבדל מן החומר לחלוטין יהושע ומשל לגבנה היה לה גוף מקבל זוהר מן החמה וכך היה יהושע מקבל מושכר משה וכדאיתא ומתא מהדך עליו והוא מדרינא יהושע מהדמ' ומתיחס אליו כיחוס הלבנה אל החמה ולפיכך היה יהושע מקבל מיוחד למשה והזקנים שמדרינתם שכחמ' כי אין זקן אלא שקי' חכמ' והיו מוכנים הזקנים שהם לחכמ' כיוצר ושם מיוחדים לקבל מיהושע כי שהחכמה היה מדרינא יותר קרובה אל יהושע ממה שהיו הנביאים חס כמו שאמר הכס מדיף מנביא והיינו משום נביא אבל מדרינא משה ומדרינא יהושע היו מיוחדים שהם כפני חמה וכפני לבנה וכדומה מעלתם על מדרינא החכמה ומדרינתם נכלל' החכמ' מלד עלוי מדרינא נבוהתם ולפיכך אמר ויהושע לזקנים לפי שהם קרובים אליו וזקנים לנביאים והנביאים קרובים אל הזקנים כי לא שאמרו חכם מדיף מנביא שם לה ניחוף וקשור שם יהיו מיוחדים בחכמה והנביאים מיוחדים בנבואה אבל לאבי כשהם הגדולה היה להם מדרינה מיוחדת שהיו עדת קדושים שהיו קדושים במעשיהם ומלד קדושתם היה להם מעלה עליונה עד כי בימיהם מתבלה צ"ז מן השלם ומדרינה זאת מיוחדת להם ולא כמו מדרינת הנבואה ולפיכך צריך אל זה כנסי' לשתוקי הנבואה כי שם נניח יש על אחד כמו על הרבה אבל אלו שהיה להם מעלה קדושה קרובים אל שפי"ת נודלי שם"ש עם הכנסי' ניימר והיו מלה ושברים לפעם מופלג ואין כאן מקום זה ולפיכך כל אלו ממשה מדרינות שזכרו כאן כל אחת מדרינה נפני עצמה ודאי שאמת מיהושע לזקנים כי מדרינת הזקנים קרובה ליהושע וכן מן הזקנים אל הנביאים ומן הנביאים לאבי כשהם הגדולה ומפני שכל הזקנים הכל מדרינה אחת לא נחשב מה שקבלו הזקנים מן הזקנים לקבלה מיוחדת כי לא נחשב רק הקבלה שבאה מרבות אחד לרבות אחר שכבר אמרנו כי רצוי שהכתוב התורה מן יהושע אל הזקנים כי הם קרובים אל יהושע במעלתם וכל הזקנים לא נחשבו רק קבלה אחת כי סוף סוף רצוי שהתורה מן יהושע אל הזקנים שי' זה על ידי יהושע עצמו או שמסר אל קצת והם אמרו אל הזקנים אחריהם הכל בכלל ויהושע לזקנים כיון שרצוי שהכתוב מיהושע לזקנים וכן מזקנים לנביאים ומפיע הם היו מוסרים קצת נביאים לקצת נביאים כל הנביאים פחשבים דבר אחד ומדרינא אחת וכבר אמרנו כי רצוי שהכתוב התורה מן הזקנים אל הנביאים שהם שפי מעלות היו להם בייחוס והבור יחד ובזה בעצמו מן הנביאים לאבי כשהם הגדולה ולפיכך לא יקשה לך מה אלא הכתיב בזה דוד ושלמה כי אין למלך ניהוף וקשור אל אחת מן אלו מעלות רק מדרינת המלך בפני עצמו שפרי המלך מיוחד בעצמו אין ל ניהוף והבור לשום אדם רק שומד בפני עצמו ולפיכך אין כאן מקום כלל להכתיב המלך כי כל אלו שזכר כאן שנכנסו במדרינ' הקבלה זה מזה יש לאחד חבור וקשור אל אחד כי זהו ענין הקבלה שנפע"י מזה לזה וכבר אמרנו כי לריך שיהיה המקבל מיוחד לקבלה שהם לא כן היתה הקבלה באה כמקרה ודבר זה לי אפשר לומר כלל אבל המלך היה מיוחד לקבל מן המום' התורה וגם היו מיוחד למשר אל המקבל כי מדרינ' שהוא מלך והוא בפני עצמו והמבין בחכמה ידע לבאר דבר זה איך באה קבלת התור' ממשה ליהושע שהיה ל מדרינה למשה ממדרינת משה ואח"כ באה הקבל' לזקנים שהם שמוכים ליהושע לגמרי שהם מקבלים ברחשומה מלד שיהיו ודבר זה רמוז בחכמים כמו שאמרו עד שלברהם לא היה זקן ומן הזקנים באה הקבלה לנביאים שהם מקבלים מלד שמלך בדכתיב אל הנבואה יד ס' היתה עליו וכל יד הוא שמלך ובזה תבין מה שאמרו חכם עדיף מנביא כי אין זקן אלא שקי' חכמ' והוא למעלה ממדרינת הנבואה והבן זה ומן הנביאים לאבי כשהם הגדולה

הם אמרו שלשה דברים. שמשה מקבייתא כתב: הוו מתונים בדין. ענין נכסאי ולשון לח שופיכם בעת הואת למרחץ לפם הוו מתונים בדין שלא כח דין לפניך שפם פתים ובלם של תאמר כבר כח דין זה לפני ובניתיו ובלמתיו אלא הוו מתונים בדין וכך היו תלמידי כשפם הגדולה לומרים כח מתונים בדין וכו׳ ונשרק קמץ דשנהדרין נרסינן דלם כך קשרא מנא הא מילתא דתמור כגון הוו מתונים בדין דכתיב לא תעלה במעלות על מזבחי וכמוך ניח ולמה משפטים. היו מתונים בדין לפון ממתין עלה יהיו נוגעין בדין במהרה. אלא תוקפין בו כעומק לפי שפדין שומד כרומו של עולם. שפרי לעשות פדכתוב שפכו כתוב דכתיב ולמה משפטים. ללמדך שפם נוטי תורה. וכן הוא לומר גם אלה משלי שלמה תשר העתיקו תלמי חזקיה מלך יהודה זה חזקיה ואיתתא שכתב ספרי רפואים וספר משלי כדמפ׳ נכנע בחרב בפ״ק ובעתיקו לשון יפן ומיושן. זלעניו דדין היו לומרים שלריך שלדם ליפנו פדי לעיין בו יפה. ע״כ מתונים לשון קשה כלומר שיהיו מתקשים ומתחשבין בדין שמחוד כך יהא לשתתו: והעמידו תלמידים הרבה. שלם העמדת תלמידים בכחוקך בעשה לף בוקעוהך שלי לחפ יודע לוזה יכשר מחניהו: שיב לתורה. עשו עשרת למשמרתי כדי שלא יבואו לידי פיקור של תורה:

הם אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה:

שמעון

מגדולה שמיע׳ לה לימין ולה לשמחל מלד קדושתם כלשבר ידוע ממדרשנת מלכי כנסת הגדולה שהם כנסיס והכן זה ומעשה שהביאו כל התלות ולשפכיל מין שפך בשירוש זה שם שעיף בזה:

הם היו אומרים ג׳ דברים יש לשמול לשה לומרו מלכי כנסת הגדולה אלו ג׳ דברים ומה הניע אליהם שמין שפך כי מלשים חכמים כתושה היה לשבר להם להוסיף חכמה וניחה עד לון שיעור. יש לך לדעת כי רלו מלכי כנסת הגדולה שבבר התחיל השכל להיות פותח ופולך ולא היה ידם בהכמה ולשבר שרופפ רוחה תולש׳ נחחד מלברין על תולה לא הוא שעשה לו תרופה עד שע״י התרופות שיתן לו משלים מה שמקלר השבע ממנו ולפי׳ כשבר רלו שכנסת הגדולה התחילה התסרון בחכמה בלו לתקן התסרון ומפני שהתסרון היה שכחת המלות והשכל לא השמיד ג׳ דברי׳ הלו׳ שמשפפי׳ שנין היה לתכירו שהני דברי׳ תורה השליהי שמשפטים כי יש לולך על ללו ג׳ דברים והמשפטים היה כמו דברי תורה כי המשפטים נשני עלמן ודברי תורה שני עלמם ומעשי השמיע ג״כ שפני שמשפטים שלריך להבין תורה הדין אלא לחייב האלתי ולזכות שם החייב ודבר זה תולה נשכחת הלב עד שמגיע לשותק השמשה ודבר זה היה בכלל דברי תורה כי הוא שכחת הלב בלבד ולפ אלא ולכתבו בתורה והמשפטים שלכתבו בתורה היו מיקר הדין בלבד אבל כל דבר שבין היה לרשבו היו נכתב בתורה ודברי תורה שני עלמם להבין דברי תורה ומעש׳ המלות שני עלמם דהיינו אלא לידי פיסור במלות המעשה בתרוסה שמותר לעשל בשבר שף יבשל ג״כ בשר בחמה ופס שחה מתיר לו שניות לעריות יבא להחיר ערוה גופ׳ ג״כ וכן שלר סיניים שעשו לתורה כלל הדבר כי ג׳ דברים הם תקון הכל דהיינו הדין והתורה ומלות המעשים בעלמם וכנגד תיקון הדין לתר הוו מתונים בדין וכנגד תקון דברי תורה לבבר דברי תורה לתר ושמעידו תלמידים הרבה שעל ידי דבוי תלמידים שמשכחר התורה וכנגד תקון המלות המעשי׳ ונאלו שלשה דברים יתוקן הכל ושוד אלו שלשה דברים הם כנגד ג׳ כתות בני אדם כת אחת הם הגדולים הכת השנית הם תלמידי חכמים השליהי שתר בני אדם כי הדין לריך חכמה גדולה מאוד מאוד עד שפילו חכמים הגדולים לריכי׳ תיקון וכדאמריכן לית דחכים דדין וכמו דאמרי לשמשון בן שתה על מנת שהדיומו דין תורה לתר דין תורה לא ידענא ובדברי תורה אין לריך כ״כ תיקון על הגדולים שהם כבר חכמים בתורה ובמלותי לבבל התלמידים לריכים תיקון וכנגד זה תתר והעמידו תלמידים הרבה כי על ידי תלמידים הרבה מתברר להם התורה וכנגד הפתות׳ והם בני אדם שיהיה לומדים הם לריכים סיוג לתורה וכשבר רלו מלכי כנסת הגדולה החסרון בחכמה עד שהיה נמלא החסרון בכל חלקי בני אדם דהיינו הגדולים והתלמידים ושאר בני אדם שקטנו החסרון בגדולים שלא יהיו בדין רק בחכמה הגדול שהוא יחיד מומחה ושוה בימיו מחוסים בדין ולל יפסקו מהר והחסרון לשבר יהיה בתלמידים והעמידו תלמידים הרבה כי כשבר יעמידו תלמידים הרבה מפני דבוי תלמידים הם עומדים על דברי תורה כמו שתמרו מחבירו יותר מכולם ולף הם מחעטם הבכל. וכנגד שתר בני אדם שהיה יודעים תתר ועשו סיג לתורה כי הם לריכים נדל וסיג ולא תלמידי חכמים רק לפי שהיו ת״ח וללו ג׳ דברים שקון כלל ולפיכך תתר בלשון מנין הם תמרו ג׳ דברים לומר כי לין עוד יותר מזה כלל כי הלו ג׳ דברים הם שקון הכל ולכך בתרו מלכי כנסת הגדולה נתלו ג׳ דברי תוכר כי בדור שלהם היה לריך ניותר דבר זה ועוד הלו שלשה דברים כלם הם בשביל התסרון הבבל שהתחיל הדור להתמעט מן התכמה וחלף התכמה הם שלשה ומה תכמה ובינה ודעת שהם מזכירים בכל מקום בכתוב ובשבר רלו התסרון הדור בתכמה נתלו מלכי כנסת הגדולה ושקנו כל שלשתן דהיינו התסרון הים בתכמה והתסרון הים בבינה והתסרון הים בדעת כמו שהם כתובים בכתוב וחלשה תוכו בתכמה ובתבונה ובדעה ועוד כתיב ה׳ בתכמה יסד תרן כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו ותשלת בני תדם שהם תושים בתכמה שבבראם הפך הסבראת התלמידים וים בני תדם שף כי הם להם סבראת יבראם ובכתוב ובתשבר הם בתים להבין דבר תתוך דבר ע״י שלשל הם להם התרון והרחשון תקרא הבתה שהיא סבראת שלא והשני הוא השלפול ונקרא בינה שהוא דבר תתוך דבר ע״י שלבין הם בני תדם תבריח דעם שלהן יודעים דבר זה ובנגד זה סאיתי על תלו ג׳

ברייתם כי הדין הוא נסברת גלגל ומזון לך דבר יותר בחכמה כמו הדין כמו שתמרו מזון לך מקושט בחכמה כמו דיני ממונות וגריך להסיר שלא יבא לעשות נסברת הלב ולפיכך אמר הוי מחושים בדין וכנגד החכמה שמניע בפלפול החכמה וזהו מדרינה לחברת על זה אמר והעמידו תלמידים הרבה עד שלא יבא לעשות בפלפול החכמה והשלימי לא תליא לך נסברת ולא בפלפול רק כנגד מי שהוא נאדר סידושה עד שאין לו ידיעה ואם אין לאחר עומה למי שהוא חסר סידושי סייג לתורה הוא בא לעבור המצות ועל זה אמר ועשו סייג לתורה ושלו ג' דברים הם כנגד החכמה וביאור ודעת שמזכרו בכל מקום ובשלו שלשה דברי תקן הכל. הדין שהוא הולך בסברת הלב כמו שאמר הוי מחושים בדין. תיקן פלפול התורה כמה שאמר והעמידו תלמידים הרבה כי ע"י זה יבואו לפלפול התורה ותקן החכמות מה שמניע מן חסרון סידושה שלא יבוא לעבור על דברי תורה כמה שאמר ועשו סייג לתורה ושלו ג' דברים כוללים הכל ולפיכך אמר בשלו מזין ג' דברים כי כל מזין למשעי שאין עוד אף כאן בא לומר כי אלו ג' דברים הם כוללים תיקון האדם לגמרי כאשר יש כאן חסרון בן בחכמה בן בגיאה בן בדעת ואף כי לא היה חסרון בדור שלהם רק שהיה הדור כמו שרצוי להיות אבלי חסרון רק שאין הדור מופלגים כמו שהיו הזקנים והגיאים שהיו מופלגים מ"מ בהזכרות האלו הם רחוים לאדם כמה שהוא אדם שאין האדם שבלי לגמרי ולפיכך רצוי שיהיה נוהג האדם בפי מדרינתו שהוא אדם אף אם יש לו שכל מ"מ הוא בעל מומר אם זה ולכך אמר הוו מחושים בדין שאין האדם הכל שכל ואם הוא ממכר לפעמים שהדין נלא האמצה שלו היה האדם שבלי בלי לומר שהשכל אשר הוא שלא מומר כלל לעיתו השכל ברור דשיינו השכל אשר לומו בנוף ואין לריך האמצה אבל אשר הוא בחומר כמו שכל השכל האדם לומו שכל בפועל לגמרי ולפיכך יש לאדם להזות בפי אם ארעי לאדם שיהיה מחון בדין ולא יחבר כאלו היה האדם בפעל בני חומר וכן והעמידו תלמידים הרבה כי האדם אין לו שכל ברור בעניים הפמוקים כי שכלו שומד בחומר ולריך אל רבוי תלמידים עד שנזה תפבר לו לסגיע אל השכל האחתי ולפיכך אמר והעמידו תלמידים הרבה שים לעשות שלא יבוא לעשות כמו שאמרו ז"ל מרב אל הבדים ושלו מרב על שולחי ישראל השפקים בתורה עד שבד ולא עוד אלא שמפשטים השכל בשלו ושכחה האם כי שלו שלו ברי לוען וכן אם שאמר ועשו סייג לתורה כי אם שיין לאדם בשם שהוא אדם נפל אף ושכלו עומד בגוף שהם שיש למנוע שהשיב ברי הוא בא לעבור השורה כדאמרינן בריבות בפרק כילד לעניין שניתם דלי לא הוי עניות פנע בעבוט נוסף ואל זה יתבאר לקמן בעז"ה אבל נדרים שיש לפרישות כי מעשה האדם לוים מונדרים בעלמם ונדריכם נדר ושיש שהם יעשה דבר המותר שיש לו לחיוק אל דבר שהאסור יבא לעבור דבר שהאסור ג"כ ולפיכך אמרי שנסת הגדולה הם אמרו ג' דברים שבל

קודם זשנתם שהיו נביאים ומכ"ם לפניהם שהיו הזקנים היה להם מדרינת השכל כאלו היה להם השכל נגדל מן החומר לגמרי לא היו לומרים אלו ג' דברים כי הנביאים לוים כמו שהם אדם שהוא אדם שהם מדרינת נביאים למעלה מזה אבל אבשי כנסת הגדולה הנם שהיה להם מדרינת עליונה כיון שלא היה להם מדרינת הנבואה לא היה מדרינה שלהם יותר מכלל שאר האדם לא כמו משה ויהושע וזקנים ונביאים במדרינתם יותר מכלל שהם בני אדם שהרי יש להם שם מיוחד לזקנים וזקנים ונביאים וממילא נם דור שלהם היה מדרינתם על שהם בני אדם ולכך לא הוצרכו להזהיר אבל אבשי כנסת הגדולה היו מזהירים בדברים אלו כי אלו דברים נריכים לאדם בשם שהוא אדם שאין שכלו נגדל מן החומר לגמרי וזהו לשון שהם אמרו וכ"ל שם שאמרו מכל הנביאים ומכ"ם שקודמים לא נמנה מוכחת מוכר מהשם כלל כי מוכח' מוכר הוא מלבו' לבני שילכו בדרך טיבר ולא ילכו בדרך האדם שהוא בעל אדמה תמרים כמו שדרך האב שהוא מייסר את בנו בילדותו שעדיין נפשו מגובבת בתמרים שלא ילך אחר דברי' כשלו אבל דור הנביאים שלא היה שהם ב"ה אין בהן תוכחת מוכר כלל רק מאבשי כנסת הגדולה שלא היה להם שם מיוחד שמורה על מדרינה מיוחדת ומכ"ם החכמים שבהו תאריכים שהיה נריך להם לייסר את הדור אבל קודם לאבשי כנסת הגדולה לא נייך תוכחת מוכר לדור. ויש לך לדעת עוד כי אלו ג' דברים שדברו אבשי כנסת הגדולה רוצים לתקן חסרון שדר בתורה והתורה היא כוללת תקים ומצות ומשפטים אבל אלו הם כוללים כל מצות שבתורה שאחד הם מפשטים שהם ידועים ומושכלים והשר שלהם החקים שאין טעם שלהם שנלה כמו המשפטים וגם הוים שלאבי יודעים כמו החקים אבל יש לעמוד על טעם שלהם על ידי למוד וכשנקראים מצות ושלו ג' הלקים זכרם הכתוב בכל מקום ושלו שלשה בלו אבשי כנסת הגדולה לתקן ואמרו הוא מתאים בדין כי סיקר המשפטים שהם בתורה הם הדינים כדכתיב שלה המשפטים אשר תשים לפניהם וכנגד הפצות אמר והעמידו תלמידים הרבה שים לעשות על דברי תורה על ידי רבוי תלמידים ועל ידי למוד ודבר זה נייך במצות שעל ידי למוד הוא עומד עליהם נהם כנגד חלק הב' שבקרלו מצות וכנגד החקים שאין לעמוד עליהם כלל כי לכך נקרלו חקים אמר ועשו סייג לתורה כי החקים נריכים סייג ונדר יותר מפני שאין טעם שלהם ידוע ונריך נדר ניותר ולפיכך נאזו שניות לעריות ניותר מכל ועיקר סייג נכתב שכל עריות כדלתיא ביבמות בפרק כילד והטעם כי העריות הם תוך והמלה שטעם שלה יהוש אין לריכה סייג כ"כ כי לא יבא לידי ניסבר מאלי כי טעם המלה יהוש וכל דבר שאין יהוש נריך סייג וכל הפירושים שאמר אמרנו הכל עולה לשבעון אחד שם אבין ואמר בשבון מבין הם שאמרו ג' דברים כי לכל הפירושים אין לכוסף עליהם ואין עוד על שלו ולכך הזכיר לשבון אבין והדם

שמעון הצדיק. כהן גדול היה: משירי. לשון שיריים. נסתם שלא היה עמהם בתחלת בניית כמו מזרח: על התורה. שנאמר לא לך בניתי יומם ולילה תוקעת שמים ואין לך אמת: ועל העבודה. על כיוצא במקדש כמו שמצינו בתענוית תלמוד מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ. לכך היו קורין במעמד בראשים על תחת שכתוב: ותמילות חסדים. מלוה מעותיו לעני שהוא גדול מן שלקה לפי שיעור מתכויים. ועוד שגמילות חסדים נוסג בעשירים בין בעניים. וכן הוא אומר ומשך ה' מעולם ועד עולם על יראיו ללמדך שכשביל שמשלם מתקיים: אנטיגנוס

משירי כנסת הגדולה היה הוא היה אומר על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים:

אנטיגנוס

כי טעם ג' דברים שזכרו מתני כנסת הגדולה הם כמו רוב מוסרי הדברים שהם להפליגם עם החדש בכל זה וכמו שיתבאר בפרקים דבר זה כי מספר שלשה כולל הדבר והפכו והשלמת בין שניהם ולכך רוב המוסרים במשנתנו זאת הם להפליג את החדש בדבר שהוא אומר ובדבר שהוא הפכו ואמרו אנטיגנוס אומרו הוא מתוים בדין ודבר זה הוא דין גמור והפך זה ועשו שיג לתורה שזהו הפך הוא מתוים בדין כי אין הסיג דין שהרי אין מייב מן התורה לגמרי ואמר והעמידו תלמידים הרבה לגבר המורה כי אין זה כמו הדין שהדין מתויב על הכל שיודעים שכך מייב בדין וכך הדין נותן לפי שכל החדש והדברי תורה אף שהם מתויבים בעצמם ולכך התורה חקרה מספר בכמה מקומות לכל שיהיה דבר זה מתויב לפי שכל החדש זה ליט שהרי לפי דעת החדש אין המצוה מתויבת מה שאין כך במספר שהוא מתויב לפי דעת החדש ולכך דברי חכמי כנסת הגדולים הדין המתויב והפך זה ועשו שיג לתורה שהדבר זה ליט מתויב כלל ואמרו והעמידו תלמידים הרבה כי דבר זה ליט דין כמו הדין שהוא מתויב מכל שכל החדש ונם ליט בלתי מתויב רק הוא מתויב לפי דעת התורה כי זהו ענין התלמידים לגבר מה שתיכה התורה והוא התיקון לתורה עצמה ובזה כללו הכל והבן זה היטב ושוב יתבאר וכן לפי מה שאמרנו כי חכמי כנסת הגדולה כללו תקים ומצות הוא ג"כ כך כמו שאמרנו שתקים הפך המספרים שהם יתוים מפני שלהם שמנו' תיש גגלים כ"כ ותינם נעלמים לגמרי וכל זה כי דבריהם הם לתקן שכל כמו שאמרנו ויש לך להבין זאת זה מתוד:

שמעון הצדיק היה משירי חכמי כנסת הגדולה וכו' יש לשאול למה שונרך לומר שהיה משירי חכמי כנסת הגדולה ולא לומר שהיה מחכמי כנסת הגדולה ויה מוכיח הפירוש שאמרנו שמאכחות מוסר הם לפי שהדור ולפיכך לא נמלט מוסר קודם חכמי כנסת הגדולה כמו שאמרנו רק מן חכמי כנסת הגדולה כלם ביחד שהיו עדה קדושה ובודאי הדור היה יותר שלם מהבר כבר הלכו כלם לשלמה ולא נשאר רק שמעון הצדיק בלבד והוא היה יחידי וכן פרש"י ז"ל משירי חכמי כנסת הגדולה מלשון שיריים וכו' פומה הזמן דומה לדור של מהריו שהרי לא נמלט לא כל חכמי כנסת הגדולה רק יחידי היה וזה היה דומה הדור לדור שאחריו שלא נמלטו רק יחידים שהיו חכמי הדור כמו שאמרנו ג"כ בחנינא בן דוסא שהיו אחר שמעון הצדיק וכן הזוגות שהיו אחר חנינא ועוד כי מה שנקראו חכמי כנסת הגדולה שפירושו כנסיה של גדולים חכו מלך הכלל שכולם ביחד ושמעון הצדיק נדיק אחד שרבי היה והוא בחיים בפני עצמו לכך מחלק הכנסיה הקדושה חכמי כנסת הגדולה לפני בחיותם אחת מלך החבור של כלם ביחד והם אחדו מוסר אחד והבחיה בשנים שנים מלך הפרש שהיה משירי חכמי כנסת הגדולה, הוא היה אומר על ג' דברים העולם עומד ואזהרה כמו זאת הוא קודם לכל כי צריך לבנות קודם היסוד ולפיכך היה שמעון הצדיק שהוא משירי חכמי כנסת הגדולה מחזיר תחתם קודם שיהיו מהרים בדברים שהם יסוד ועמוד העולם שעליו הכל נשנה והברי חכמי כנסת הגדולה שאמרו הוו מתוים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועמו סיג לתורה שהוא עוד קודם על הכל כפי מה שאמרנו כי תוכן הדברים מקון למהרון החדש נמה שהוא חדש ודרש לעשות בדברים אלו הוא התורה וגדיך אליו הכלל' ומכאי שהוא התקון בתורה והמורה הוא רמזון וקודש על הכל היו בו, מתקנין חכמי כנסת הגדולה התורה בראשונה ואח"כ שמעון הצדיק מחזיר בדבר שהוא יסוד העולם שהוא אחר התורה ועוד יתבאר בפרק הזה בהריכות מיך בתו הדברים מסודרים. ויש לשאול על זה שאמר על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים למה על אלו דברים ולא על כמה דברים תחריס העולם שנאמר בה אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי וכמה דברים שרואי שיהיה העולם עומד עליו. והתשובה על פירוש שמצינה זאת יש לך לפרש כי הנברתים נברתו בשביל שים בהם הסוד ואם לא היה נמצאים הסוד לא היו נברתים כי הדבר שהיה טוב בעצמו אין רואי שיהיה לו המיתות ויותר רואי שיהיה נעדר ולא יהיה לו המיתות מבל מיתותו בשביל הסוד שים בו וכמו שברתיתו הוא בשביל הסוד מכ"ש קיום העולם ועמידת כל הנברתים הוא מפני שנמצא בהם הסוד ואם לא היה נמצא נברתים הסוד לא היה רואי להם הקיום רק מלד הסוד שנמצא בכל אחד ים לו קיום ומפני זה תחם בכל בריאה ובריאה במעשה בראשית וירא אלהים כי טוב וזהו בשרש כל בריאה ובריאה בפני עצמה וכן בכלל כל הבריאה וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד ודבר זה כי בהאשר הדבר הוא טוב לא רואי לו הבריאה שיהיה נברא ונמצא הדבר בהוא טוב וכן אין לדבר סיום רק מלד הסוד ובכל הימים נאמר כי טוב אין טיום שני

שלא נאמר כן כי טוב ואמרו ז"ל מפני שכן נברא
שמלוקות וזה שאמרו מחלוקת שהיה שלא לשם שמים
ין שפה להתקיים כי לא נאמר כזה כי טוב ולפ כי
שמלוקות שנברא בעולם ביום הכ' הוא לשם שמים
הוא לעולם העולם מ"מ כיון שמצד עצמו אין קיום ל
ן מצד הש"י כשאר המחלוקת הוא לשם שמים ולפיכך
ין עומד מלגו כי טוב רק בדבר שיש לו קיום מצד
עמו והסבלר כי אין לדבר קיום רק מצד הטוב וזה
ר כשאר יש בנברא מסרון ולכך אינו טוב ודבר שהוא
סר וקרוב אל ההעדר לגמרי מצד שאין בו ערב
שהסרון הוא רחוק מן ההעדר ורחוי לו בבריאה
קיום והש"י העיד על הכללים שכשם שטוב לע"ג
נמצא בפרט שלשם החסרון ולפיכך הפרטים מקבלים
עדר בודאי מצד הכללים שם עומדים ועליהם העיד
הבריאה היא טובה שכל מין ומין יש בו הטוב וכלל
בריאה העיד הכתוב ג"כ עליהם שנאמר וירא אלקים
ת כל אשר עשה והנה טוב ואין להאריך בדבר זה
שם דברים ברורים מעידים על זה בכל כי
העדר במקבל הנברא הוא מפני החסרון אשר הוא
דע הדבק בנברא מציאי אותו אל ההעדר וכאשר
אמר לך דבר זה יש לך לדעת כי הנבראים כולם
ויים בחדש שהם נבראים בשביל החדש ואם אין
חדש כמו שרואי להיות הנה שכל בעל וכמו שכתוב
ור המבול ויאמר ה' למחה את החדש אשר בראתי
על פני האדמה מחדש ועד בהמה עד עוף השמים וגו'
מדש משל למלך שיש מציאי לת בנו ועשה לו תופש
יד' וכייד' כעס המלך על בנו התחיל לשבר
קיים אמר המלך כלום עשיתי אלא בשביל בני.
ר אבד וזו קיימת ולפיכך מחדש ועד בהמה ועד עוף
מים ע"כ הרי כי הנבראים כולם הם בשביל החדש
אשר אין רצוי לחדש הבריאה שכל בעל ואין רצוי
קיום לעולם ודבר זה אמרו ז"ל בכל מקום כי שכל
דש בשביל החדש ושאשר שהבאר לך כי כל העולם
ת קיום בשביל החדש מ"ש החדש צריך שיהיה בו
ב ואז רצוי אלין הקיום ושאשר רצוי אליו הקיום
י לכל העולם הקיום שבכל אלו בחדש ולא נמצא
כשוב אלא החדש טוב רק ברמז והנה טוב
ואמרו במדרש מאד זה מיתות חדש וזה
ה כי החדש חשר ועיר פרא חדש יולד ואשר
מעלה החדש אל המדרגה עד שהוא טוב ולפיכך
ד החדש לקנות מעלת השוב ומה שהחדש הוא
עד שאומרים עליו כמה בריאה זו טובה היינו
וא טוב בעצמו ור"ל בלא בהיותם עצמו יש בו
ב וזהו בהיותם אחת שאומרים עליו הבריאה הזאת
לה מעלה והיא טובה מצד עצמה. הבחינה הנמצית
וי שיהיה טוב לשמים הוא הש"י אשר ברא את
דש ויהיה עובד אליו עושה רצונו. הג' שרצוי
יה טוב אל אלו מפני החדש אשר הם מתלוים
כי אין החדש נמצא בלבד רק הוא נמצא עם
חדש אלו וצריך שיהיה החדש טוב בכל מיני
וא אשר יבחן החדש אם בערך עצמו צריך שיהיה
שהרי תיקף ומיד במעשה בראשית נאמר בכל

בריאה כי טוב שמזה שהבריאה בעצמה צריך
שיהיה גם הטוב ואם בערך העלה שהוא נמצא ממנו
צריך שיהיה ג"כ טוב בערך אלהו מכני חדש כלל
הדבר צריך שיהיה טוב כאשר יבחן בכל החלקים
כי אין זה כזה ובהקדמה שיזכרת אלו ג' דברים ג"כ
ובגמרא בפ"ק דקידושין אמרו לעולם יהא כי טוב וכי יש
לדיק שאינו טוב אלא טוב לשמים ואינו טוב לבריות
זו לדיק שאינו טוב. טוב לשמים וטוב לבריות זהו
לדיק שהוא טוב ע"כ ובודאי מכ"ש צריך שיהיה החדש
אלם בעצמו ואל"כ אינו לדיק כלל שדבר זה אין צריך
לומר כי כל בריאה בעצמה יש בה הטוב אבי לך
שצריך שיהיה הלדיק טוב בכל לד ולכך התמיל החנא
זה דבריו לומר על אלשה דברים העולם עומד על
התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים כי כשאר יש
בחדש התורה הוא מחשב בריאה טובה בעצמו כשאר
יש גו התורה אין החדש בכללים אבל אם אין בו התורה אין
החדש בעצמו נחשב טוב כי אשר מאנו התורה שהיא
אלשלמת החדש כמה שהוא חדש והוא נמצל בשאמה
נדמה ואין זה נחשב בריאה ואין רצוי לו המציאות ועל
דבר זה אמרו רז"ל בפרק ר"ע אמר ר"ל מפי
דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום אשני ה"א יהיבר
ל"ל מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם
יעמדו מקבלים את התורה אתם מתקיימים ואם לאו
אני מחזיר אתכם לאוהו ע"כ ופירוש זה כי כל הנבראים
שנבראו אין בהם תכלית העליונה אף כי החדש
הוא בעל אבל אין זה רק אבל התועלי שהוא מעורף
אל התומר ואין רצוי לעולם הקיום בשביל הטוב הזה
כי פחות ואפל הוא האבל התועלי רק בשביל התורה
שהוא האבל הלהלי והוא הטוב הנמור ואז יש מעלה אל
השוב' בחשב יש בעולם התורה האבלית הלהלים ואין
זה דעת ותכמה תועים ולפיכך אלימות החדש עצמו
עד שאותו נחשב הבריאה התטובה שיש בה הטוב הוא
בשביל התורה כאשר יאמר על החדש שהוא בעל תורה
ודבר זה אין צריך לומר כי בודאי שאלות בריית'
החדש כאשר הוא נבדל מן הבהמה ואין זה רק על ידי התורה
האבלית שבזה נחשב בריאה אלימה טובה בעל מעלה
מאד עצמו כאשר הוא בעל אבל וכאשר הוא בעל תורה
אז הוא טוב מאד עצמו ואין דבר בעולם שעל ידו נחשב
החדש עצמו בעל מעלה רק בתורה והוא מבואר כי
התורה נקראת טוב שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם
תורתי אל תעזובו וכדאיתא במכות יבא טוב זה משה
שנאמר ותרא לותו כי טוב ויקבל טוב זו התורה
דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם הרי התורה נקראת
טוב וכל מה שנקראת התורה טוב מפני שהיא אבלי'
לגמרי לא שפל התועלי כמו שאר חכמות וכמו
שנתבארו זה במקום אחר ומהרבנו בזה כי החבר
שהוא אבלי נבדל מן התומר לגמרי הוא טוב
גמור ולכך התורה היא טוב הגמור בערך ומפך זה
החבר שהוא חמרי הוא רע גמור וחבר זה נתבאר
בכמה מקומות ואין להאריך כאן כי החבר הזה הוא
ברור כי התומר דבק בו הרע ובתרגו זה בהקדמה וכל

אבר הוא רמיז מן האומר כמו שהורה שיש השכל
האלהי הכרוך הוא טוב לגמרי ולפיכך הדבר שהוא
מעלה את האדם מן הבהמות עד שלא יחשב בריאתו
בשבילה היא התורה השכלית שעל ידי התורה הטעמה
אדם שכלי נבדל מן האומר ואז הוא בריאתו שלימה
ומובא ורצוי אליו המציאות ולפיכך שלימות האדם
בעצמו הוא על ידי התורה בלבד ולא זולת זה
ולפיכך לאחר החנה האלהי כי זה עמוד לאחד שהעולם
עומד עליו הוא התורה מה שהתורה היא מעלתם האדם
עד שהוא בריאתו שלימה אלא עצמו ואחר כך אומר על
העבודה והעבודה שהיא עבודה בשכל ובלהבנות היא
העבודה בקרבנות ואין דבר יותר לחנון מזה וכל שאר
הדברים שהם עשיית המצות לעשות רצון הש"י נכללים
בזה העבודה רק העבודה היא לחנון וקודם אל הכל
ולפי העבודה היא שומר אל העולם שמזה יתבונ האדם
שלם ומוב אל מי שברצו בחשבר הוא עובד לו ואריך
שיהיה האדם שלם ומוב לבוראי וכנגד שג' שאריך
שיהיה האדם שלם ומוב עם זולתו וזהו ע"י גמילות
חסדים כחשבר הוא עשה לזולתו חסד חנם הנה אין
ספק שזה הוא מוב לזולתו ואין דבר יותר מוב מזה
כחשבר עושה מוב לזולתו בחנם ואז הוא מוב לגמרי והנה
החחבר לך כי רחוים הלו שהשם שיהיו שמודי העולם
כחשבר הלו ג' דברים מעלימים האדם עד שהוא מוב
בכל ג' בחינות חשבר אמרנו כי אין בחציאות רק השם
יחברך שהוא מהויב החציאות והחמלאים שחמלאו מאתו
ובודאי יש לאדם יהם אל בורחו בחה שברחו הש"י
והאדם נברח ממנו ורחוי שיהיה שומר היחם הזה ואם
אין שומר היחם הזה הרי אין בריאתו לבלוש ועוד האדם
נברח לעצמו ואם האדם מקולקל בעצמו ואינו נהשב הרי
הוא בריאתו אל מוהו ואין בו ממש והשלימי כי האדם
הזה אינו יחידי בעולם אבל הש"י ברחו עם בני אדם
אחרים ולפיכך צריך שיהיה שומר היחם הזה שיש
לו אל חשבר בני אדם לכן אמר שהעולם עומד על
התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים כי על ידי
התורה אין האדם בעצמו בריא' אל מוהו אבל
בריאתו השובה ועל ידי העבודה הוא שומר היחם
שיש לאדם אל בורחו שנברח ממנו ועל ידי גמילות
חסדים האדם יש לו חבור אל חשבר בני אדם כי לא
נברח האדם בפני עצמו בלל רק עם חשבר בני אדם
וכחשבר האדם עושה חסד עם זולתו הנה יש לו חבור
אל זולתו וזה האדם כחשבר ברחו הש"י כי לא נברח
שיהיה האדם יחידי בעולם ודבר זה בריאה כחשבר עושה
חסד לזולתו שלא יאמר אין לי עסק עם אחר ודברים
אלו מבוארים ובכר בחרנו הלחון שאמר העולם עומד
ולא אמר האדם עומד כי האדם יסוד ועמוד כל
העולם כמו שאמרנו ומן הדברים חשבר אמרנו יש לך
להבין מה שאמרנו ז"ל כי כל העבירות שבחורה יעבור
ואל יהרג חוץ מעבודה זרה וג"ע ושפיכות דמים כי
אף שם נאמר הכתוב שברח לשפיכות דמים דמאי חזית
דדמא דידך סומק טפי דלמא דהחברך סומק טפי אבל
לעילוי עבירות לא נאמר אלא בשלשה דברים שהם
שהקומו אבל בעשם דבר זה כי אלו ג' עבירות שם

שכך אלו ג' דברים שהעולם עומד עליהם כי אין
ספק כי ע"ז שכך העבודה שהיא אל הש"י ושפיכות
דמים הוא שכך ג"ח כי זה מעיד לאחר ועושה לו דבר
שאין צריך לעשות ושפ"ד מאבדו לגמרי וג"ע הוא שכך
החורה כי כבר בחרנו למעלה כי מעלת החורה שהיא
השכל נבדל מן החמרי ואין דבר שיש ידו האדם
נבדל מן החמרי רק ע"י החורה השכלית ואין צריך
זה רחוים ושכך זה ג"ע שהולך אחר זמות שהיא
ג"ע וזה הולך אחר החמרי עד שהוא נחשב לגמרי
כמו בהמה וחמור וכן חז"ל כי מעשה הזמות הוא
מעשה בהמה ובמסכת סופרים אמרו מה קרבו' מ'
סופה מאכל בהמה שהוא מן השבורים לאדם שהיא
היא עשיתה מעשה בהמה ולפיכך קרבו' מאכל בהמה
ולדבר זה אין צריך רחוים כי הזמות מעשה בהמה
חמרית ושוד ממנו ז"ל כי מעשה למה נאמר ללמד
אין האומלפים מנאפים עד שיבנם בהם רוח זמות
ע"כ למדנו מזה כי אין הולך האדם אחר זמות רק
כשחבר יבנם בו רוח זמות שהוא כמו בהמה בעלת
חומר וחז יש ניחוף ולפיכך הזמות על גלוי עריות
הוא הפך מדרגת החורה שהיא חורה שכלית והזמות
מעשה החמרי ולפיכך בחלו רחוי שיהיה שכרו ואל יעבור
כיון שקיום האדם על שלשה דברים האמור כמו
ע"ש שלשה דברים העולם עומד ושפיכ דמים אין
לאדם מציאות כלל ואם יהיה לעבור ואל יהרג הרי
ע"פ נהשב כחלו אין לאדם מציאות ומוטב שיעבור זמות
ואל יעמוד חייב כי כשחבר הוא הפך המוב כחלו אין
לו מציאות כלל ומ"ע שהוא בחוטם מ"מ כיון שחלו
דברים מוטים מן המציאות לגמרי לא שייך לומר ומי
בהם ולא שיעבור בהם כי בחלו עבירות הוא עשה המיתה
והשעבד ואין בהם המציאות שהיא החיות כלל ודבר
זה מבואר ומזה חדע כי בדור המבול לא נחרב העולם
עד שחטאו בכל חלו שלשה דברים שהעולם עומד
עליהם ובחלו אל הפיכך וכחשבר נמו אל הפיכך אין
העולם נחרב מאדם עד בהמה לפי שחחטאו בעבודה
זרה והיא הפיכך עמוד העבודה וכמו ש[illegible] רבותינו
ז"ל וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה אין נשחתה
אלא עבודה זרה ועריות. עבודה זרה דכחיב כן
תשחיתון ועשיתם לכם פסל תמונת כל. ועריות דכח[illegible]
כי הבשרים כל בשר את דרכו ואלו שני דברים הם
הפיכ שני עמודי העולם שעליהם העולם קיים שהם
העבודה והחורה ועוד היה בשם גזל כדכחיב ותמלא
הארץ חמס ודבר זה הפך גמילות חסדים שהוא מינ[illegible]
לו מאלו וזהו גוזל את אלו ואנו אלו שאמר דברי
שם הפך לגמרי אל שלשה דברים שעליהם העולם
עומד וכחשבר עקרו שלשה העמודים והיו שלים אל
הפיכך לגמרי לא היה לדור ההוא עמוד ויסוד להשען
עליו ובא מובדן אל העולם לחנם מה שאמרנו ש
הפיכך גמילות חסדים הוא שפיכת דמים וכאן אמרנו
כי הפך גמילות חסדים הוא גזל בודאי הא והא שפיו
הוא וזה כי בדור המבול הכתוב מדבר מכל העולם
והגזל היה בהם יותר כדכחיב ותמלא הארץ חמס
שהכל היו גוזלים והומסים והארץ מלאה החמס ולא שייך

לומר ומצוה שתרגן שפיכת דם שפרי בודאי נמצר העולם קיים מכל מקום מצטער שתהיה תורגן מלחמה ממנו מכל מקל שדם יחידי בודאי הפך גמילות חסדים כתצר ברבו לגמרי מכל מה שהכתוב מדבר בדור המבול מכל תורגן לא שייך דבר זה בשפיכת דמים שמ"כ היה בכל העולם והוה התצר לך פירוש המצוה כתצר תעיין בדברים אלו ושוד ים לך להבין פירוש המצוה הזאת כי המבין עומק ותמיהת הדברים יבין כי הכל ענין אחד רק כדי שיצטער לך שלמען ביותר ברור מה שתמר על שלשה דברים העולם עומד ים לך לדעת כי העולם הזה שברא הקב"ה מ"מ מיסיף עומד בעצמו רק על ידי הש"י ותצר מתמו הכל ושלשה דברים צריך תל העולם עד שים לו קיום ועמידה מן הש"י וזה כי העולם הזה הוא צריך לעמדו ולהתמד להיות תל השפעתו ית' כי תחר שברא צריך העולם ביותפש ממנו פרנסת העולם וקיומו ושוד קיום העולם כתצר העולם הוא שברא לעבוד הש"י כי תם לא היה זה שברא לעבוד הש"י וזה כל העולם הוא חלק נגוד תם כן תין רתוי הבריאה לעולם כי דבר מחויב הוא וברור שמ"מ מיסיף דבני זולתו ית' וזה שהעולם שברא לעבוד הש"י היה יחברך כל העולם נחצב תתין העולם יוצא תן הש"י שתצר שברא העולם לעבדתו יתברך ושוד דבר שהוא קיום העולם והוא צלימות העולם שתינו תילות תוהו ותילות תסר שתילו כי' העולם תילות תסר תין רתוי לו התילות כלל וע"י שלשה תלו העולם הוא שברא לעבוד הש"י והוא עוד בריאה בשלימות ולא תסר' וכתצר הש"י תשפיע לו תסדו ותוהו ובאלו דברים העולם עומד וכנגד זה תמר על התורה כי קיום העולם בעצמו הוא התורים כמו שתתצר לך לפני זה כי צלימות העולם הוא בשביל התורה כמו שרמז ג"כ בקרא יום השני ותמרו ז"ל תלמד שתתלו השם הקב"ה עם מעשה ברקיעים שתליש ושומדים עד שתם בסיון תם יקבלו התורה מיטב ותם לתו יהיזרו לתוהו ובוהו ותבר זה כי לפחיתת העולם תם לא היה בעולם התורה לא היה נהצב העולם לקבלם כי תם הוא ולפחיתתו כתלו היה העולם תוהו ובוהו ותין בו ממש לכך היה תוצר העולם לתוהו ובוהו לגמרי תם לא ע"י התורה שהיא התשיבות והמעל' העליונה בעולם שעל ידי זה רתוי העולם תל הבריאה ותכל תקום ממלה תבואר שהתורה הוא עומד העולם וכמ"ש למעלה וגם העבודה תל הש"י שבשביל זה נברא העולם לעבוד הש"י וזה תמרם בפרק בני העיר שלמלת תעמדות לא נתקיימו שמים ותרץ שנתמר ויתמר תלו תברהם שמה תדע כי תירשתה תמר תברהם לפני הקב"ה שמא בני יהיו תוטתים ותתה עושה לתם כתצדי דור המבול וכתצדי דור הפלגה תמר לו לתו תמר לו שמה תדע תמר היה קשה לי עגלה תשולשת וגומר ת"ל היות בזמן שבשמ"ק קיים בזמן שתין בשמ"ק קיים תה שתה עליהם תמר לו כבר נתקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקורין בהם תעגלה תני עליהם כתלו תם הקריבו קרבן ותני מוהל להם עד כתן. ובישור זה

תברהם היה יודע כי השולם לא נברא תלא בשביל הקדוש ברוך הוא שנתמר כל פעל ה' למענהו כי תין רתוי לנום דבר שיהיה לו תציות כי תם תבר הוא תל הש"ת עד שיכול לורך נבוא ודבר זה בתרו תכמים ז"ל בתמרם כל תה שברא הקדוש ברוך הוא בשולמו לא ברא תלא לכבודו שנתמר כל הנקרא בשמי ולכבודי ברחתיו יצרתיו תף עשיתיו ונתמר כל פעל ה' למענהו כי תם נתלא לעלמו ברי יש ושתם דבר זולת תם ושמה שהוא לכביד הש"י לעבדו ברי זה הוא למענהו וזה שתמר ועל העבודה כי תה שעובדין תל הש"י זה השולם הוא תל הש"י ותינו השולם דבר לעלמו שיתמר ח"י שים תציות זולת הש"י כי תין תל העבד שום תציות תבד עלמו רק שהוא תשתם לרבו וכל תבר תשתם לזולתו תין עליו שם בפני עלמו ולפיכך העבודה היא העמוד השני ותילת כתבר תין עובדין הקב"ה וסריס תלתו תחויב להם התובדן תן השולם כי לא נברא תלא בשביל כבודו לעבדו והשיב לו הקב"ה שלא יהבד לותם והשיב שתה שדע כי דבר זה לא יעויר כלל שיהיו תוטתים ולא יהבד לותם כי תחלה לא נברא השולם רק לעובדו ועל זה השיב לו שתקנתי להם הקרבנות כי על ידי הקרבנות תכפר להם תה שתוטתים והוא שם זה עבודה תל הש"י שבשביל זה נברא השולם ועוד תמר על גמילות החסדים שעם כל זה תם תין תסדי הש"י לא היה השולם קיים כלל כי תריסים תל תסדו ותכל שכן לפרנסת שלתם ובחסדו תפרנס הכל ותשפיע תל הכל ולפיכך תמר ועל גמילות החסדים כי כתבר ים גמילת חסד בשולם הזה הש"י גם כן תניג עולם בחסדו ותשפיע להם חסדו ותם תין חסד בשולם תין השולם יכול לעמוד וכמדתם תזמור לתיתן חסדי ה' לשולם תשירה וגו' תמרתי שולם הסד יבנה שתמרו לתיתן על תה השולם עומד תמר להם על החסד תפל למה שהדבר דומה לכפל שהיה לו לתדבר רגלים והיה לתחת תתמוטט' שהיה קשה תה שעשה וגל נרול וכומכו כך היה הקב"ה כביכול כפל בבודו תתמוטט עד שתמרו הקדוש ברוך הוא בחסד הוי תומר תמרתי שולם הסד יבנה וכן דוד הוא תומר לשעשה השמים בתבונה כי לשולם חסדו וכן כל המזמור שהם חמשה ועשרים כי לשולם חסדו וחת"כ נותן להם לכל דבר כל"ח למדם שקשה המזון כנגד כל תעשה ברחתים ע"כ. וביאור המדרש זה יתבאר בתיבות שולם בחתיב החסד ומזה תדע כי תם לא היה חסדי הש"י לא היה קיום לשולם ותכל מקום התבאר לך כי השולם הזה עומד בחסדו בפרט תה שהוא ית' תציף תל השולם המזונות זה יותר תכל החסדים וכל הנבראים הם עומדים בחסדו כמו שתתר שולם חסד יבנה ותין לך דבר שהוא הסד כמו פרנסת האדם וכמו שהיים נותן להם לכל דבר כי לשולם חסדו תרי לך כי החסד הוא עמוד השולם שתם תין חסדי הש"י תין השולם עומד ובדכתיב תמרתי שולם חסד יבנה ויתבאר לך כי תל השולם נריכים תלו ג' עמודים ניהה תין התורה לפחיתתו ולשפלתו

לא היה רצוי לו המילות כמו שהתבאר למעלה וכל היה עומד עד שבא בסיון אם כן התורה עמוד העולם ולא אם לא היו התורה אם אין העבודה שהעולם נברא לעבוד הש"י שיהיה על העולם חלק גבוה כמו שהתבאר אין רצוי על העולם הבריאה ולפיכך העבודה עמוד כ' כמו שאמרו אם אין מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ אם כן העבודה הוא עמוד העולם ועם כל זה צריך העולם על חסדו ועל טובו כדכתיב לעולם חסד יבנה ויומר מכל הפרנס' ועל יקשה לך כי מה שאמר כאן ועל גמילת חסדים היינו החסד שבאדם שאפשר לחבירו ואין זה תכד שבהקדוש ברוך הוא שאפשר אין זה קשיא כי כאשר בני אדם עושים חסד זה עם זה למעלה הש"י עושה חסד עם העולם למעלה ומקיים העולם על ידי שפע חסדו וגמדרש תמן תניין שמשון הגדיק היה מפיקי לגבי כנסת הגדולה אמר על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים רב הונא בשם רבי חייא אמר עובדי היום פרקמוטו נחית בחסדך אם זו גמילת חסדים נהלת בעזך זו התורה עדיין העולם מתמוטט ואימת נתבטל בשבלו אל עם קדשך ר' יהושע דסכנין בשם רבי לוי ואפיש דברי בפיך אלו דברי תורה ובגל כנפיך זו גמילת חסדים לגמדך שכל מי שעוסק בתורה ובגמילת חסדים זוכה לחסות בצלו של הקב"ה הדא הוא דכתיב מה יקר חסדך אלקים ובני אדם בגל כנפיך יחסיון לגמוע שמיש וליסוד ארץ אלו קרבנות ע"כ . ראי לך כי חסדי הקב"ה כדכתיב נחית בחסדך הוא עמוד העולם והחסד כאשר גומל חסד בעולם זה גמילת החסד בעולם מן הש"י שהוא עמוד העולם כי כפי שעושה חסד למטה כך נעשה למעלה והדברים האלו ברורים מאד ומדע כי אלו דברי שם התורה והעבודה וגמ"ח כמו שהיו אלו שלשה דברים ג' עמודי עולם נתנו לנ' לזכות שהם אברהם יצחק ויעקב שהם ג"כ יסודות ולזכות העולם ולכך נאמר שיהיה להם אלו ג' דברים שהם יסודות ועמודים לעולם וזה כי חמלת גמילת חסדים שהיה מדת אברהם כמו שאמרנו בכמוב שהיה זריז בכל גמילת חסדים דהיינו קבלת אורחים וכן ממה שהכתוב אומר ויטע אשל בבאר שבע ודרשו ז"ל פונדק אלו פרדס למר כדאיתא ליה ואמר כדאיתא ליה וכתיב שם אמת ליעקב ואברהם חסד ודבר זה מבואר ואין להאריך כלל. יצחק זכה במדת העבודה שהרי הקריב עצמו על גבי מזבח ובמדרש אומו היום שהעל' אברהם את יצחק בנו על גבי המזבח תקן הקב"ה שני כבשים אחד בשחרית ואחד בין הערבים שנאמר את הכבש האחד וגו' וכל כך למה שעה שישראל מקריבין תמידים על המזבח וקורלין את המקרא הזה לפניו לפני ה' זוכר עקידת יצחק בן אברהם מעיד שני עלי שמים וארץ בין גוי ובין ישראל ובין שעה עבד ושפחה קורא את המקרא הזה לפני ה' זכר עקידת יצחק ע"כ הרי בשביל העקידה היה העבודה של הש"י ולפיכך עיקר העבודה היה ליצחק שהקריב עצמו והוא הסד שלא נאמר לשונא אלא בפרקם ואם מן הגלן קרבנו בפרקם ויקרע ואף כי העולה מן הבקר שפרש' דאסורה מדברת ממנו גם כן גריר' נפון וכמו שדרשו מן ו"ו של ואם מן הגלן מכל מקום לא נזכר פשן אלא אגל הגלן מפני כי קרבן של יצחק היה אגל ורלוי אליו נפון והוא ידוע למבינים כי משם היה העקיד' . יעקב היה לו מדת התורה כמו שאמר יעקב אלם אם יושב אוהלים וכמו שדרשו מכמיע ז"ל במדרש עם לבן גרתי ואחר עד עתה אף על פי כן תרי"ג מצות שמרתי הרי לך כי יעקב היה לו מדת התורה ואל יקשה לך הרי אברהם היה שומר התורה דהא כתיב בפירוש אשר עקב אשר שמע אברהם בקולי ושמר משמרתי מצותי חקותי ותורותי ודרשו ז"ל קיים אברהם אפילו עירוב תבשילין חלוק הם כי אברהם שמר התורה כשעשה אבל למוד התורה היה ליעקב בפרט כי אלו נאמר יושב אוהלי' שזה נאמר על הלומד זה ועוד אף כי אברהם שמר התורה לא מצינו כי בזכותו נתנה תורה ליסראל אבל בזכות יעקב נתנה תורה ליסראל שנאמר ויקם עדות ביעקב ותורה שם ביסראל בשביל יעקב ובשביל יסראל נתנה תורה גם כאן אמר שנאמר תתן אמת ליעקב ולאברהם חסד וכתיב תורת אמת היתה בפיהו הרי כי ליעקב נתנה התורה בפרט כי היא תורת אמת וכל הדברים מתבארו במקום אחר . ובמכילתא כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני יסראל בזכות יעקב ותגיד לבני יסראל בזכות יסראל ע"כ הרי לך בזכות יעקב נתנה תורה ליסראל ובמדרש תורה זה לנו אמה מורשה קהלת יעקב כל העוסק בתורה זוכה לנחלת יעקב שנאמר מורשה קהלת יעקב ונאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך ש"כ בזכות יעקב נתנה התורה ליסראל וכל הדברים האלו יש לך להבין ממה שאמר במדרש הבאתי לנאת בני' ממגירים וכדדרים ההוא גלילאה בריך רחמנא דיהב לן תוריין תלתאי על יד תלתאי לעם תלתאי ביומא תלתאי בירח תלתאי ומפני שהתורה תלתאי נתנה בזכותו של יעקב שהוא היה שלישי לאבות וכמו כן נתנה התורה בהודם שלישי וזה שרמז מליעזר עבד אברהם שנתן לרבקה נזם זהב בקע משקלו ומני למידים על ידיה עשרה זהב משקלם ובמדרש והביא לחמו רש"י ז"ל בקע משקלו רמז לעקלי הקרבנות שנאמר בהם בקע לגלגולת ובני למידים על ידיה רמז לב' לוחות מעומדות עשרה זהב משקלם רמז לעשרת הדברות שבהם ע"כ . ולמה היה מרמז דוקא דברים אלו אבל פירוש זה מפני שהיה שהיה גומלת חסדים כמ"ש ואומר אליה הבי הבי כדך ואשקה ואשקה שמה וגם גמליך אשקה לוותה כוכחת לעבדך ליצחק ובה אדע כי עשית חסד עם אדוני . ופרש"י ז"ל לוותה כוכחת רלויה היה לו שהיה גומלת חסדים וכדי היה ליכנס בביתו של אברהם וכמו כה כיון שים לא ג"ח שהוא עמוד אחד רלויה היה ליצחק שים לו עמוד העבודה שהוא עמוד השני ורלויה בשביל זה שיצא

ממנה יעקב שיש לו עמוד ג' הוא עמוד הטורף כי בלחד מובך על לחם וכמו שבראים עצמו בסביל שהי' לו עמוד לחד שהוא ג"ם זכה שיצא ממנו יצחק שהיה לו עמוד הכ' ומן יצחק שהיה לו עמוד הכ' יצא ממנו יעקב שהיה לו עמוד הג' כי כל לחד ג' עמודי שולם שייכים זה לזה שבלשון עמודי שולם ולכך כיון שהיתה גומלת חסדים רלויה היא ליצחק שיש לו עמוד הכ' ורלויה ביצא ממנה יעקב שיש לו עמוד הג' ומפני כי הקרבנות כתיב בלשם לריח ניחוח לפיכך היה מרמז הקרבנות בזה זכר שהוא על הלף שבייך ריח בלף והיה מרמז הלוחות בשתי ידים כי ב' הלוחות שם בגד ב' ידים וכדכתיב ושתי לוחות על שתי ידי כי מידו של הכ"ה לידו של משה נתנו וכנגד זה היו ב' לוחות ה' דברות בכל לוח כנגד ה' מלבושות היד ולכך רמז התורה בב' ימידים על ידיה והפירושים משבר בתרגו לך שם יולשים ומסתעפים מן שפ' הלמתי משבר יש במלמר שזה בעתקי החכמה שבכר ידעת כי יסודות השולם שם ג' משבר נקראו בספר יצירה אמ"ש ושם מים לויר לשם שזה היסודות לעולם שלשה שם ולא מזכר הרביעי היא הלרץ לפעם ידוע לנגועים ולהו ג' יסודות משבר זכר בעל שפ' יצירה ושם יסודות עליוני שנקראו אמ"ש שהם יסודות הכל שמשם נברא הכל כמו שמבואר שם ולהו שלשה ע"י הלו ג' דברים מתקשרים בו יש' משבר הוא יסוד הכל וכזה השולם שעומד בקיומו בו יש' כי התורה היא רוח חכמה ובינה שעבודה היא שהם שתרי כך נקרא שעבודה בכל מקום קרבני לחמי ולשבל הקרבנות משם ריח נחוח לה' ודבר זה מלד ידוע ומחיתם כל קדמי קדמים בלשון דוקא שמשם מדת החסד וגמילות חסדים היא מדת המים דכתיב שלח לחמ[illegible] על פני המים כי בגוב הימים ממלמו וכתיב מבריכם זורעי על כל מים שדרשו זה על גמילות חסדים שם ז"ל בממכת ב"ק בפ"ק כל העוסק בתורה ובג"ח זוכה לשלש שני שבתים שנאמר מבריכם זורעי על כל מים ותין זריעה אלא לדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקלרו לפי חסד ודבר ידוע הוא זה כי בעל חסד מספיע לאחר כמו המים המספיעים ולפיכך אמר על ג' דברים השולם עומד כי העס"ז משבר הוא מיוסד על ג' יסודות משבר זכרנו מקשר בו יש' ע"י הלו ג' דברים כי יש ליסוד הרוח קשור בתורה שהיא רוח ויסוד המים יש לו קשור בגמילות חסדים שהוא מדת המים ויסוד האש יש לו קשור בעבודה שהיא אש וע"י הלו ג' דברים משבר כל לחד מן ג' יסודות השולם יש לו קשור בלחד מהם כמ"ש שם יש להם קשור עם הם"י כי התירה והעבודה וגמילות חסדים יש להם קשור עם הם"י עד שבהכל מקשר בו יתב' ולפיכך הלו ג' דברים הם עמודי השולם כולהי ורמז הכתוב דבר זה בפסוק של הלהים ס' דבר ויקרא מרן ר"ל שקרא לחרן שתחת עומדת לפניו כדכתיב ידי יסדה חרן וימיני טפחה שמים קורא הני הלהים יעמדו יהדו כי העס"ז משבר בו ג' יסודות מקשרים בג' שתות ע"י הלו ג' דברים שזכר התנא שם תורה ועבודה וג"ח רק שזכר קודם שהם שמיוחד

והשעם הוא לשמוך שם שמיוחד לחרן כי הוא מעמיד הלחד מובך של לחר וכמו שבראים עצמו בסביל שהי' לו עמוד לחד שהוא ג"ם זכה שיצא ממנו יצחק שהיה לו עמוד הכ' ומן יצחק שהיה לו עמוד הכ' יצא ממנו יעקב שהיה לו עמוד הג' כי כל לחד ג' עמודי שולם שייכים זה לזה שבלשון עמודי שולם ולכך כיון שהיתה גומלת חסדים רלויה היא ליצחק שיש לו עמוד הכ' ורלויה ביצא ממנה יעקב שיש לו עמוד הג' ומפני כי הקרבנות כתיב בלשם לריח ניחוח לפיכך היה מרמז הקרבנות בזה זכר שהוא על הלף שבייך ריח בלף והיה מרמז הלוחות בשתי ידים כי ב' הלוחות שם בגד ב' ידים וכדכתיב ושתי לוחות על שתי ידי כי מידו של הכ"ה לידו של משה נתנו וכנגד זה היו ב' לוחות ה' דברות בכל לוח כנגד ה' מלבושות היד ולכך רמז התורה בב' ימידים על ידיה והפירושים משבר בתרגו לך שם יולשים ומסתעפים מן שפ' הלמתי משבר יש במלמר שזה בעתקי החכמה שבכר ידעת כי יסודות השולם שם ג' משבר נקראו בספר יצירה אמ"ש ושם מים לויר לשם שזה היסודות לעולם שלשה שם ולא מזכר הרביעי היא הלרץ לפעם ידוע לנגועים ולהו ג' יסודות משבר זכר בעל שפ' יצירה ושם יסודות עליוני שנקראו אמ"ש שהם יסודות הכל שמשם נברא הכל כמו שמבואר שם ולהו שלשה ע"י הלו ג' דברים מתקשרים בו יש' משבר הוא יסוד הכל וכזה השולם שעומד בקיומו בו יש' כי התורה היא רוח חכמה ובינה שעבודה היא שהם שתרי כך נקרא שעבודה בכל מקום קרבני לחמי ולשבל הקרבנות משם ריח נחוח לה' ודבר זה מלד ידוע ומחיתם כל קדמי קדמים בלשון דוקא שמשם מדת החסד וגמילות חסדים היא מדת המים דכתיב שלח לחמ[illegible] על פני המים כי בגוב הימים ממלמו וכתיב מבריכם זורעי על כל מים שדרשו זה על גמילות חסדים שם ז"ל בממכת ב"ק בפ"ק כל העוסק בתורה ובג"ח זוכה לשלש שני שבתים שנאמר מבריכם זורעי על כל מים ותין זריעה אלא לדקה שנאמר זרעו לכם לצדקה וקלרו לפי חסד ודבר ידוע הוא זה כי בעל חסד מספיע לאחר כמו המים המספיעים ולפיכך אמר על ג' דברים השולם עומד כי העס"ז משבר הוא מיוסד על ג' יסודות משבר זכרנו מקשר בו יתב' ע"י הלו ג' דברים כי יש ליסוד הרוח קשור בתורה שהיא רוח ויסוד המים יש לו קשור בגמילות חסדים שהוא מדת המים ויסוד האש יש לו קשור בעבודה שהיא אש וע"י הלו ג' דברים משבר כל לחד מן ג' יסודות השולם יש לו קשור בלחד מהם כמ"ש שם יש להם קשור עם הם"י כי התירה והעבודה וגמילות חסדים יש להם קשור עם הם"י עד שבהכל מקשר בו יתב' ולפיכך הלו ג' דברים הם עמודי השולם כולהי ורמז הכתוב דבר זה בפסוק של הלהים ס' דבר ויקרא מרן ר"ל שקרא לחרן שתחת עומדת לפניו כדכתיב ידי יסדה חרן וימיני טפחה שמים קורא הני הלהים יעמדו יהדו כי העס"ז משבר בו ג' יסודות מקשרים בג' שתות ע"י הלו ג' דברים שזכר התנא שם תורה ועבודה וג"ח רק שזכר קודם שהם שמיוחד

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. לא כתוב: הוא היה אומר. כי כוס מבגלל בשומיו אלא שו כעבדים שמשמשי׳ את הרב ע״מ שלא לקבל פרס לבון פרך כמו בערוך ומתרגמי׳ פורסיים שלא תאמר לקיים מצות גוללו כדי שיפפיק לי ברכי. אלא עבוד מלאכה וקבל מלאכה.

ויהא מורא שמים עליכם. לפי שאין שכר מצות בעולם הזה בגלאל לשכר מצוך ליום. ליום לעשותן. ואת ליום ליטול שכרן ומעשי שבדוק וביומם תלמידיו של אנטיגנוס היו ולימד להם שלא יהיו כעבדים כו׳ שלא היו כעבדים שמשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס ואלא שיהא

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב על מנת שלא לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם: יוסי

לכם ויאלו ולימדו לתלמידיכם. כך ולאחר זמן פייט. שדבר וכיו כבורים שלא לקבל פרס לעוסי״ב ושלא יהיו שמחים ויאלו למיוחם הם ותלמידיהם ונקראו כולם שבאו אחריהם שדוקים וכייהוסים על שמן כך פי׳ בערוך בערך בייחוסין:

דבריהם העולם שומד וכך הוא מוסר על אנטיגנוס הים סוכו כי דבריו הם בעבודת הם״י אלא בודלי עבודת הם״י הוא כולל כל מעשה המלך בחוים שיהיו פונים על עבודתו יתברך ולפיכך אלא אחרו לעולם שומד בשביל שיקבלו שכר הרבה לעתיד לבוא. אלא אמרו כי דבריו אלא בשכת הגדולה כוללים חקים ומצוות ומעות וכבן זה אלא כי הוא אחתם הפי׳ על אלא כשכת הגדולה ושמעון הצדיק ואין להאריך יותר: אנטיגנוס. ככר בארנו כי בחה שהיו אלו שאנשי אנשי כנסת הגדולה כולם חקים ומצוות ומעות ומעשים טובים שהיו מזכירים את השם בכל דור ודור בפני כל אדם ואדם ואפילו עכשיו בזמן שיצר הרע תקיף בעולם ואין אדם יכול לכוין לבו אל אביו שבשמים אלא בשעה שהוא מתפלל בבהכ״נ או בבית המדרש או כשהוא יחידי בביתו או בדרך הולך לבו אל אביו שבשמים ומיד הוא מתבטל מפני הרהורי עבירה שמתגברים עליו ומתגברת עליו יצר הרע שלא יכוין לבו אל אביו שבשמים אלא בשעה שהוא מתפלל בבהכ״נ או בבית המדרש או כשהוא יחידי בביתו או בדרך הולך לבו אל אביו שבשמים ומיד הוא מתבטל מפני הרהורי עבירה שמתגברים עליו ומתגברת עליו יצר הרע שלא יכוין

לקבל פרס ולך סופרך לומר תהיו כעבדים וכו' ולפי שיש בו כמה פתחים על תהיו כעבדים וכמו שפתרנו ומה שלפי לפי לומר הוו מפתים את הרב שלפי לקבל פרס שודאי לפי שאין עבדים המפתים את הרב שלפי לקבל פרס שילמוד מזה עבודת המקום ולפיכך לומר על תהיו כעבדים המפתים את הרב לקבל פרס שלפי נחשב זה עבודה גמורה כי העבד המפתים את הרב ע"כ אין מוסב את הרב רגיל עמו לבל יהיה נחשב לו כי הם" בפתים ופתח על התרן (וכך יהי' נחשב לך הקב"ה בפתים ופתח על התרן) וזה יהיה מורת פתים עליך ולא תהיה התפכה מבעלת הירתה ולכך לומר ויהי מורת פתים עליכם ולא לומר ויהי מורת המקום עליכם ובכל מקום לשל המורת נאמר ירתה פתים ולא נאמר התפכה פתים כי הירתה לריך שיהיה נחשב הקב"ה כאלו הוא

יוסי בן יוחנן . פתוח לרווחה . פתוח לעוברים ובניס: ויהיו ענייס בני ביתך . כלומר אל תרבה עבדים ושפחות לזירות' אלא הבא עניים ממקומך שיתמשכו ויתקבל שכר : ואל תרבה שיחה עם האשה. לפילו היא אשתך . לפי שחסיד מחבטל מדברי תורה קל וחומר בחשת חבירו . אלא ירבה שיחה עמה מפני שחסיד ובטוח שיחה עם לרשע מוקיע לה בחשתו גדה . כדי שלא יבא עמה לידי הרהור עבירה ואין גרכינן אפילו בחשתו הסמורה מפני שחבטל מדברי תורה . וכן הוא בחוס דר' נתן שכותב מל"ש : יהושע

יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרווחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו מכאן אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנם :
יהושע

כל לחד הכל ומעתה הכל בכלל ואין לחוש שמא יחלוק עליו ויאמר הרי אני עשיר ואיני צריך לכך שאין כל העולם כולו כאחד

ע"ז בית מין לתשמיש נכנסים תלוי . . השני מי לשפשר שיהיה התלמיד בלתי נכנס בית שמש תלוי בבית . השלישי השמש שהיה עקרת הבית וכמו שאמר רבי יוסי מעולם לא קינחתי לשמתי תשמיי רק לשמתי ניחתי ולכך אמר שיהיה ניחו פתוח לרווחה שיכלו בני תלמיד לשם לשמוע לשרתיהם ולא יעשו ניחו גם לעוברים ושבים שיכנסו לניחו ויתפרנסו שם וכנגד השני שאמר ויהיו עוייס בני ניחך שיהיו עוייס תמיד בניחו עד שיהיו עוייס בני ניחו ובזה יתפרנסו ממנו בכבוד וכנגד השלישי שהיה השמש אמר שלא ירבה בשיחה עם השמש שהוא כרלוי על ירבה בשיחה עם השמש בשאלתו לאמרו ק"ו עם שהוא חכירו כי בוודאי מה שאמרו על תרבה בשיחה עם השמש על שאלתו לאמרו שחרי נתו לשקוד על תלמד ומפני שהשמש עקרת הבית שעל' כל עיון הבית עומד תלרכו לשקן ולומר על תרבה שיחה עם השמש לף בשביל עסקי הבית על ירבה שיחה שלא לצורך ק"ו עם שהוא חבירו שלין זה צריך לשיקון הבית ולפיכך בשאלתו לאמרו ק"ו בשהוא חבירו ולאמר שכלן לאמרו חכמים כל המרבה בשיחה עם השמש גורם רעה לעצמו כ"ל מלאמר שהזהירו על שאלתו ג"כ שלא ירבה בשיחה עם השמש כן בזה לאמרו לך חכמים כל המרבה בשיחה עם השמש גורם רעה לעצמו שהשמש לא כן למה שהזהירו עם השמש ופירוש זה כי המרבה בשיחה עם השמש הוא גורם ומסוף לאחר מלילות שהוא חשר שדבק בו בהעדר שהוא רע וכמו שאמרו לשעל' בהקדם' כיון שנכנסת השמש נכנסו שלן עמה שהרי מנכנסת עד שנכנסת השמש לא כתיב שמך ונכנסת השמש כתיב שמך ללמד לך כיון שנכנסת השמש נכנסו שלשה ופירוש ענין זה כמו שאמרו כי השמש היא יותר מזיקה מן השים כי השים נחשב במדריגת העוף לשים וכיון שהשמש יותר מזיקה נכנסו השלשה עמה שהשלן הוא מלאך המות הוא שכח השמש ממנו בעדר על הנכנסים כי בהעדר נמשך לאחר החומר כמו שידוע מענין החומר שדבק בו ונמשך לאחריו בהעדר וזה כיון שנכנסת השמש נכנסו שלן עמה וחייבו בערך מעלת השים כי השים הזכר הוא יותר במעלה והשמש בערך מעלת השים דבק בה השמרון והבעדר וזה שאמרו כל המרבה בשיחה עם השמש גורם רעה לעצמו שהשמש הוא נמשך לאחר השמש שדבק בה השמרון ולא יתכן שהשמש יורד ממדריגתו להיות נמשך לאחר השמש נכנסו שיחה בה הוא נוסף מן המילות על בבעל' ודבר זה השרון ורעה עליו שהשמש נוסף השמש ממעלתו הוא מעלת הזכר לאחר דבר שהוא חשר בערך מעלתו ובשביל זה לא בא השמש למעט השכח השים לשמש דודמי יש לשהוא לשמש כנושו ומזה חינו מדבר כלל רק רבוי השיחה עם השמש שבשה שים לו רבוי שיחה עם השמש הוא יורד ממעלתו על זכר ונמשך לאחר הנמשך שבו דבק השבעל ובשביל זה גורם רעה לעצמו וזה שאמרו ג"כ ובוסל מדברי תורה כי השמש

ממרים שין לשמש שכשה בק בשלך ולפיכך כל המרבה שיחה עם השמש מבטל מדברי תורה שהשמש פוגם לשיחת השמש המתרי' שהוא הפך דברי תורה ושין דבר זה דומה כשאר הוא פוגם לדבר שיחה הולין לו שאר דבר שלין דבר זה מבטל תורה מד"ת ומיקף שפוסק מדבר זה מוזר על השורה מבל השיחה עם השמש בזה הוא פיגם על השמש השמרים ומחדבק בה כי השל' מחדבק בשמש ודבר זה נקרא השרה לגמרי שן השורה כשאר הוא פוגם להרבות שיחה עם השמש השמרים ובזה נמשך שבטול מדברי תורה וסופו יורש גיהנם הן הן הדברי' שאר אמרו כי השמש דבק בה השעדר וכשאר הוא מרבה שיחה עם השמש נוסף ממדריגתו ונופל על השעדר ולכן יורש גיהנם שלין גיהנם רק השעדר השליות כמו שיבואר ושין זה דומה על השמש עלמה שדבק בה השעדר כי מפני כך שין לומר עלי' שהיה בעלת גיהנם ושהשמש חלקה בנ"ע כמו השים שבל זה שהוא נוסף ממעלתו להרבות שיחה עם השמש שדבק בה השעדר נשרך מעלת הזכר עליו לומר וסופו יורש גיהנם כי הגיהנם שם שבדון השמש והעדר מליותו על שמש שהרי נק' שבדון גם נקרא בשם ביש וגיהנם כל השמות שים לגיהנם מוריש על מי שבא לשם הוא בעל השעדר בודאי ובדבר זה שין צריך להאריך ולפיכך לאמרו וסופו יורש גיהנם וכך הם פירוש דברי חכמים בשין שפך ולא כמו במפרשים דברי חכמים בתומדת ובסברת כי דבריהם שלו שאר אמרו הם דברי חכמים נשבחרו ג"כ במקום שאר בדברי חכמים בפרק הזהב לאמרו ההולך שאר עלת שאתו נופל בגיהנם שמע' רק כשהשב וגו' ת"ל רק שפת לשבי והא שמרי ליעבי לשמתך נופל נמין ולאחים לה לא קבי' הא שמילי דבית' ליעבא שהריגא הא שמילי דשמיא והא שמילי דעלמא ע"כ . וביאורו בזה כל הדברים שאר ביאר השמא כשן שאמר ההולך שאר עלת שאתו שהאחים שאר נמשל כמו השור' אם הוא נוסף שאר השמש בעלת הומר והחומר הוא בעל העדר והוא נמשל לה שהולך בעלת' בודאי רמוי שיהיל בגיהנם שלין ענין הגיהנם רק ההעדר הגמור שכך מורי' השמות על גיהנם שהול ואבדון וחלמות ומפני שהשורה נוסף ממעלתה לריות נמשבת שאר החומר שבו דבק ההעדר נופל בגיהנם כשאר הנוסף שאר החומר ומקשה והא שמרי תבני שאתך נוגע נמין ולאחים לה ומתרן לף קבית הא שמילי דעלמא הא שמילי דשיחה פירוש מילי דשיחה לף נקרא שהאחים הוא נוסף שאר השמש מפני כי השמש עקרת הבית על תלמד ודבר זה הוא כך בסדר עולם וא"כ אם הולך שאר עלמה לף יאמר בזה שהאחים שהוא כמו נוסף נוסף ונמשך שאר החומר ונוסף ממעלתו כי בשה שהשמש עקרת הבית בזה הלד שין דבק בה ההעדר ותלרכה השמש יאוד מליות הבית ויש ללכת שאר עלמה שבל בשאר מילי שלין השמש עיקר בו אם האחים עולה שאר עלמה הוא נמשך שאר השעדר ונופל לגיהנם ונלינהו שהריגא שמילי דעלמא ושין השברים כך משבין שעולם הזה יש ע

למטוך

למשוך אחר עצמו מבתו כי לא יאמר זאת שהוא נמשך אחר ההעדר כי העולם הזה שהוא בשמי מדרינתו מדרינת התחתה שהיא בעלת תומר ולפיכך מצד זאת אין לו נפילה בניהנם ולדרכה יש לו ללכת אחר עצת מבתו בעסקי עולם הזה שהם עסקים בשמיים והמבתו עיקר זאת רק כמילי דשמיא שודאי מצל מילי דשמיא התים נורא והמבתו בעלת תומר דבק הם שהעדר וכזה שייך שהוא נמשך אחר ההעדר ואם ילך אחר עצתה נופל בניהנם שיצא לידי העדר ומכרון כתבנו דבריה מלו לבדך לך כי הפירוש מבר פירשנו זאת הוא דבר ברור ועוד בפרק הרואה ממרו אחר תרי ולא אחר מבתה ר"ל כי אף אם תרי הוא עורף את האדם הנה אין זה הולך אחריו כ"ב מסוכן כמו מי שהולך אחר האבתה כי אחרי אין כאן על ההעדר כמו האבתה כי אחר שהולך אחר האבתה זאת נמשך הזכר שהוא נורא אחר האומר ודבר זה אבוד לנתרי אל הנורא כאשר נמצא' הנורא אחר האומר ובודאי דבר זה יותר רע לו ממי שהולך אחר תרי בשע"ג שאחרי מזיק אין דבר זה בעצם לאחרי רק כוונתו לעברוף ולאבול אבל ההעדר שדבק באומר ודבר זה הוא בעצם לפיכך אחרי לפעמים מזיק ולפעמים אינו מזיק כאן כל דבר מקרים מה שאין כך שהולך אחר האבתה ושוב יתבאר בעז"ה ואתבאר לך כי אלו שני חבמים שהיו יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן היו יכולים שיהיה בהו לתקן בית האדם בעבודת הש"י והנה תמצא מנינגום אלו שהיו שהיה שהזהיר את האדם עצמו על עבודת הש"י בהאבה ובירלאה כי מנינגום אלו שהיו היה מקבל מ' נלבד ועמד במקום זוג שהרי המקבלים הבאים אחריו זוגות הם ולפיכך היה מנינגום נותן מוסר כאן אלו מן הזוגות והזוגות הזהיר הא' על עבודת הש"י מצד האבתה והשני על עבודת הש"י מצד הירלאה עד שהיה מצלימים האדם באבתה ובירלאה את ארחות להצלים ומנינגום שהוא הראשון הזהיר האדם עצמו על גוף האבתה והירלאה מפני כי מנינגום הראשון וקודם ראוי לו להזהיר שהיא האהובה בעבודת הש"י כי האבתה והירלאה הם עיקר התהלה לעבודה והא"כ יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן באו לתקן בזמן על האדם שהוא עיקר גדול והוא קרוב אל האדם עצמו כי אם דיברו ותקנו תחלה באבתה ובירלאה לפיכך הזהיר יוסי בן יועזר שיהיו חבמים בביתו ויהיה מתאבק בעפר רגליהם ושמעו לאבתה את ה' אלהיכם ולדבקה בו וכי אפשר להדבק בשכינה והלא אם אכלה הוא אלא שדבק בחבמים ותלמידיהם ומעלה עליך ככתוב כאלו דבק בשכינה ע"כ שרי הדבוק בחבמים הוא באבתה הש"י ואל האמונה הוא עוף מן באבתה הש"י ולפיכך יוסי בן יועזר תלמידו של מנינגום שהזהיר על האבתה בא לתקן בית האדם שיהיה נמלא בו באבתה הש"י ע"י האבתה חבמים שאמו אדם באבתה הש"י לו עוף ומדריג' למטה מן האבתה המקום עצמו ויוסי בן יוחנן תיקן דירת האדם וביתו בירלאה שמים ואז מה שאמר שיהיה ביתו פתוח לרווחה פתוח ר"ל שיהיה בני אדם נכנסי' ויוצאים ובן מה שיהיו עניים בני ביתך כל זה אלא לר עין בממונו ומי שהוא לר עין בבני אדם ומכ"ש בעניים ממעט מירלאת שמים ולכך לינו מצניע על בני אדם שהם צריכים לו כי מי שהוא ירא שמים הוא נכנע ואין לו גבהות רוח ולכך אין דומה העניים שהם נכנעים וכן החורא שהוא עודד אבל הירא שמים הוא מקרב את העניים הנכנעים ולא שייך להבתה הש"י רק כאשר תוסב את החבמים ומתאבק בעפר רגליהם שהבר זה הוא מן האבתה הש"י אבל מי שעינו לר בבריות ולינו מרחם על העניים תופח הוא זה ופורק ממנו ירלאת שמים ומכ"ש אל תרבה שיחה עם האדם שהבר זה קלות ראש ופריקת עול ירלאת שמים ולכך כל אלו ג' דברים בא יוסי בן יוחנן לתקן בית האדם וכבר נתבארו כי יוסי בן יועזר תקן בית האדם שיהיה דומה כמו שנמצא באדם עצמו שהאבל הוא עומד בנופו של אדם שנחשב הנוף כמו בית ועד שיהיה בית דומה כפי אשר ברך הש"י את האדם וכמו שהאבתה למעלה וכך יוסי בן יוחנן היה מתקן בית האדם שיהיה דומה כפי מה שהוא האדם וזה כי הנפש שבאדם יושב בנוף האדם והוא בעל הבית והנה הנפש הזאת היושבת בביתו בית פתוח לרווחה לפרנס מבפנים והם האבירי' שהם בפנים מקבלים פרנסה מן הנפש ומיות שלהם והנפש הזאת שהוא בעז"ב אין לה מבור גמור עם האומר רק הנפש היא נבדלת ואינה מוטבע בו ועל זה אמר יהי ביתך פתוח לרווחה לפרנס את האבתה ובזה הוא דומה אל הנפש היושב בבית שהוא מפרנס האבירים שהם מבחוץ ואמר ויהיו עניים בני ביתך שמפרנס עניים שמבפני' כמו הנפש שהוא מפרנס האבירים מבפנים אשר הם נחשבים בני ביתו עד שהוא מפרנס הכל הן האבירים הפנימים והחיצונים וכל כהות פנימיות וכהות שמקבלים מן הנפש כח חיותם והנפש שהנפש היא נבדלת אין לה מבור גמור אל האדם ביותר בשיתה בטילה ובכן לפי זה מה שאמר שכל המבבה שיתה עם האדם בוטל מד"ת וגורם רעה לעצמו ויורד לגיהנם כי הנפש כאשר הוא מחובר אל האומר בודאי בטל מד"ת כי הנפש שהוא מוטבע באומר אין בפח שהוא בטל מד"ת ואבי גרם בודאי רעה לעצמו כי דבק באומר הרע ובודאי יורד לגיהנם שהוא העדר המיותם ובכן הדברים האלו מאד ואבין להפלגת דברי חבמים כי יוסי בן יועזר תיקן האבל והאבל הוא נפיה כמו שהי' הוא נפיה ויוסי בן יוחנן תיקן הנפש שהנפש הוא אב"ד וזה דבר ידוע מדברי חבמים במדרש רבה ונפש כי התחלת אמרו עם הנפש נאותה במקום המנפש והיא יוצאת ממקום המנפש ולכך תניא קרבן ואין להאריך במקום הזה כי הוא דבר הבאה מופלא' ומעתה תבין הדברים האלו לין הזוג הרחמון תקנו את האדם במוסר דומה אל מוסר מנינגום לגמרי כי מנינגום תיקן האדם עצמו בהאבה ובירלאה ותלמידיו הזוג הרחמון תקנו את בית האדם שהוא דומה אל

אדם עצמו בהכנה וכירלה וכתן מזה כל סדר הדברים כי מהני כוסא הגדולה בהילו בג' דברי משכר אחר הם שייכים אל התורה שהיא על הכל כי כל ג' דברים הן מהני כוסא הגדולה הם לחזק התורה והשכל הן במשפע הן בד"ת הן במעשה התורה שהדברים אלו כוללים כל אחר שייך לתורה והתורה היא על כל השלימות ועל כל הטוב ולפ"כ בא שמעון הצדיק לחזק עמודי השלם שהוא למעלה מן התורה ולפ"כ בא מפיונגום תלמידו לחזק האדם עצמו שהוא עיקר העולם והוא כמו עולם קטן עולם בפני עצמו ולפ"כ הזהיר הרחמן בלו לחזק בו אל האדם שיהי' דומה ומתיחס אל האדם עצמו בכל דבר כמ"ש וזהו האחד בעצמו ובבירור ומין שפק בו ויש לך לדעת כי הרחמן שהוא יוסי בן יועזר הוא נשיא ויוסי בן יוחנן הוא אב"ד והצדיקים הוא המרומזים מעלה ומי שנתן לו הש"י המרומזים מעל' וגדולה הוא לוקח הש"י בשביל המרומזים שנתן הש"י אלינו אין זה עובד רק מלהכנה שיש לנרך הש"י על הסוב שעשה אתו ולפיכך מוסר אלו היה על להכנה הש"י והאב"ד שהוא ממונה על הדין שלכך נקרא אב"ד ומוסר אלו על הירלה כי כאחר מדתו דין יש לו ירלה ויתק שהיתה מדתו דין נאמר ופחד יצחק היה לי שבעל דין ירא פן יעבור ויעשה דבר כנגד הירלה ולפיכך האב"ד מוסר אלו על הירלה והירלה בדברים שהם עקרים גדולים מאד קרובים אל האדם כמו בימו של אדם שהוא קרוב אל האדם ואף אם לא היה מדבר בהשיות בהכנה הש"י לגמרי והאב"ד הירלה הש"י לגמרי מ"מ הם עניים מאחרים מן ההכנה ומן הירלה וזה כי הזהרתון דהיינו יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן היו דבריהם קרוב לגמרי בהכנה והירלה אחר שמפיונגום שים סוכו כולל במוסר אלו ההכנה והירלה ביחד לפי שאלו לא היו אלו וכי כולל ההכנה והירלה והזהו הפר היו מקבלי' מפיונגום מוסר אלהים ג"כ בהכנה והירלה קרוב אל דברי מפיונגום והזהרות הבאים מהריהם יותר לקרוסים שכל אחד בא לוסיף ההכנה והירלה וים לך לדעת כי ההפרש שבין ההכנה ובין הירלה ההכנה נוהגת מזה המעשה שמפני שהוא לוהב הש"י מביאו לעשות כלל הפר יוסי והירלה נוהגת אלו יעשה חטא כי מי שהוא ירא מאחד ירא אלו שעבור דבריו ולפיכך נקרא ירלת חטא וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' לחמן על דברי מפיונגום שאומר ויהי ירא שמים עליכם כנגד בא בתורה בירל' והוא לומרו לא ד' לפיכך תירא ואמרו תכמים עבוד מאהב' עבוד מירלה ואמרו האוהב לא יבלה דבר ממה שהיה לעשות והירלה לא יעשה דבר ממה שהוזהר מעשותו כי הירלה מבוא גדול בעשות לא תעשה עכ"ל הרי לך מבואר כי הדברים שים לעשות תלוי בהכנה ומה אלו לעשות תלוים הירלה ולפיכך אמרו כי הענין היה מזהיר על העני' והאב"ד מה אלו יעשה ומביאם היו בשים לחזק דבר ה' הוא עבודת הש"י שהיא ע"י הכנה וירלה והתבונן לך דברי הזוה"ק שהוא יוסי בן יוחנן יושבי ירושלים :

יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם. מיוסי בן יוחנן : יהושע בן פרחיה אומר. סכי הוה מנגלא בשומיה. וסכי תמיגן בכולהו : עשה לך רב. בלא הבא לומד מעצמך מסכרא אלא מן הרב מן הסמוכה : וקנה לך חבר. סבירים ואחרי לא תכר ממש. לפי שעושים הסבים מן הלחד וכן הוא לומר מכר אל הכתים ומולנו הרב על הלריכם אל שנאלי ישראל שיושבין כד בבל ועוסקין בתורה : והוי דן את כל האדם לכף זכות. שכל שתשמע עליו אתמר לעוסק בתכונו עד שתדע בבירור שאינו כך אתם עושה כך דנין לוהן מן הסמים לכף זכות.

יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות: נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע. מעורם בכוריית אחד בית ואחד אל שדה שכן בכותל שכין רבא לנדיק יוצא בשביל הכפא ויותן הוי לוי לכפא ואלו לבשינו : ואל תתחבר לרשע. אלא ילמד מתעשיו ואחי' לנדיק ואחי' בתקלאי בעלמא שיעשוה לו רעה כזה כדכתיב בהתחכך עם אחזיהו פרק ר' אם תעביך וכמו שתירע ליהושפט מלך יהודה כי על שהתחבר לאחאב מלך ישראל היה עליו קלף מלפני הקב"ה כדכתיב ויאמר אל כמלך יש עצה בלבבך לעזור ולבונאי ר' תאהב ובונת עליך קלף מלבני ר' : ואל תתיאש מן הפורענות. אתם אתה עשיר אל תבטח בעשרך לפי שהפורענות קרובה לבא לכן תהיה בכל עת בשמך וכ"ת אחרי אדם תפחד תמיד. וכן אם בא עליך רעה אל תתיאש ואתמר לא תבוא עוד לפני שיראוה קרובה לבא. וכ"ת הן לא קלרה יד ה' מושיע : יהודה

כמו שמפורש בשמם מדליקין : נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע. מעורם בכוריית אחד בית ואחד אל שדה שכן בכותל שכין רבא לנדיק יוצא בשביל הכפא ויותן הוי לוי לכפא ואלו לבשינו : ואל תתחבר לרשע. אלא ילמד מתעשיו ואחי' לנדיק ואחי' בתקלאי בעלמא שיעשוה לו רעה כזה כדכתיב בהתחכך עם אחזיהו פרק ר' אם תעביך וכמו שתירע ליהושפט מלך יהודה כי על שהתחבר לאחאב מלך ישראל היה עליו קלף מלפני הקב"ה כדכתיב ויאמר אל כמלך יש עצה בלבבך לעזור ולבונאי ר' תאהב ובונת עליך קלף מלבני ר' : ואל תתיאש מן הפורענות. אתם אתה עשיר אל תבטח בעשרך לפי שהפורענות קרובה לבא לכן תהיה בכל עת בשמך וכ"ת אחרי אדם תפחד תמיד. וכן אם בא עליך רעה אל תתיאש ואתמר לא תבוא עוד לפני שיראוה קרובה לבא. וכ"ת הן לא קלרה יד ה' מושיע : יהודה

סוף קיטו על חבירו ולפיכך אמר קטן לך חבר שבשיטם מע"ג שאין הרב סוף לגמרי במדרגה שלפוי מיטיב לו לרב ואין החבר במדרגה שלפוי מיטיב לו חבר מ"מ מוכי הפני' מן החמד ויקח לו חבר ואמר מיטיב הן כל מדם לכף זכות שאם הוא רוצה דבר למדם מי מיטי' יהא הן לוחו לכף זכות ואל ירחיק לוחו ואמר כי הרב הוא. הנה אלו ג' דברים שהנהג החדם עם הבריות שאם הוא לביתו שבא לומר כי יעשה לו דבר שאף שלוחו כדאי לגמרי להיות לו רב ויקנה לו חבר אף שלוחו כדאי לו לגמרי ואמר בני חדם שלוחם במדרגתו של ירחיק לוחם לכל הפחות כל זמן שלאבר לדון לוחם לכף זכות ואל תאמר קטן לך תלמיד שאין רואי לעשות דבר זה לעצות החדם עצמו לרב ויקח לעצמו שם חביבות לומר תלמד ממנו כמו שעושים בחרטות הללו ואלו ג' דברים הם גב' חלקים של בני חדם חלק החמד בחות' שנחבבי' בעלי מעלה בערך שלו כמו הרב והחלק הב' בלוחם לאבר הם דומים לו בני חדם שאם בני גילו כמו הבינו החלק הג' בשאר בני חדם אף בלוחם שאם למעט ממנו במדרג' וזה שאמר וחוי דן כל חדם לכף זכות אפי' הוא פחות ממך של יהא דן לוחו לכף מוכה. כלל הדבר בזה שלמד מוסר החדם הנהגתו עם הבריות כי מ"מ מיטיב החדם בלבד רק יש חבור של הבריות לכל אחר רואי לו דן לרב דן להבר דן לשאר ב"מ והדם זאת נמצא בחדם אפי' פחות מקרב אף הבריות ולוחב לוחם ובשביל כך עושה לו רב אף שאינו כדאי ודן כל חדם לכף זכות והוא דומה של מ"ם לפני זה יוסי בן יועזר מיטיב לוחב אף הבאים וסה החכמים הגדולים והוא הזהיר עוד יותר שלא יאמר אם לי לפלוני חביבי ופלוני עשה הפא והוא רצא כדאי להיות פלוני חביבי ופלוני עשה הפא והוא רצא ודבר זה לא יעשה רק יקרב ולא ירחק ואדם זאת ג"כ עוף אם אחבאם הם"י והיא אדמר' לאחר אחבאם חבאים אי שהוא לוחב הם"י לוחב אף הבריות שאם ברוחו יש' כי אי שהוא לוחב אף ש' הוא לוחב אף כל אחר חייבי' לו ואלופי' אליו. וגם קשור ג"כ דבריה י"ל עוד כי מ"ם עשה לך רב וקנה לך חבר הרצון זה שאמר עשה לך רב חיטיב עבי' גאורה קיים וכן וקנה לך חבר חיטיב נקנה לו אחבר שלא מוסר אחבירות ממנו כלל כי אם הרב הגאור ואחבר הגאור אחבר הוא אחבר כל ימיו וכמ"ם ריעך וריע אביך אל תעזוב אחבר היה ריעך וגם ריע אביך אל תעזוב כי אם לוחב הנאמן ולא אחבר בא אחדם ולפיכך אמר וחוי דן אף כל חדם לכף זכות כי הרב ואחבר אף אשם רגילים עם החדם מ"ם שלא יחשוב בעיניו אחבאם לו כי כל עניני עמו ויבא לידי פירוד לב,אמר על זה וחוי דן אף כל חדם לכף זכות ואל אחבר אף אשם לוחם לכף זכות אל יבא לידי פירוד ביניך ובין רעך ובין הביירך כי אדון לוחו לכף זכות כאחבר אחב לוחב שעשה דבר כנגדך ודבר זה ברור ובא אחבאלי לאחן אהנהגה עם הבריות שאם חון לביתו כמו יהושפט לו אחריות רק כי אחבאלי אחן הבריות אחבר בשוה

אחבאלי יראה שאים ויש לשאול בדברי אחבאלי כי אם ענין שלא דבריה יחד אחרח אחבאן רע ואל אחחבר לרשע ואל אחיישם מן הפורענות אחבל אחבאלי בא לאחן אהנהגה החדם עם הבריות שאם חון לביתו ואמר איחיה אחבר מוכן לרשע פרן ה' מעשיך ואם בלא זכרה בלשון אחר לומר אל אחקרב לאחבן רע ואל אחחבר לרשע אל אחרחק אחבאן רע ואחחחבר לרשע שאין הדבר ענין ה' בשיטם כי אף אם לא קרב לאחבן רע והאחבן רע בא אלא לריך להרחיק ממנו וזה לא שייך בחבר לומר אחרחק אחחבר רע כי די בזה שלא יחחבר אליו ואחחבר לא יחחבר אליו בזה הוא אחרוחק ממנו ואמר ואל אחיישם מן הפורענות דומה אל מה שאמר אחרחק אחבאן רעוכי' כי גם הרע הוא נחשב כאן אחבן אל הבבריאים כאן בידוע מן ענין הרע רבר הוא אחבן אל הנאמרים ואמר כי אל יחייאם מן הפורענות אחבר הרע הוא אחבן אל הבבריאים ולפיכך לא יחחבר ולא יחקרב אל הרע כי יהיה נזק ואל יחייאם מן הפורענות אחבר הוא קרוב ואחבן לבבריאים הוא אחעבר אחדבק בבבריאים והוא יותר אחבן מן אחבאו הקרוב אליו ויותר מן אחחבר אחבר כשאבו כי הוא יושב ממולו של חדם להבריחו ולכן זכר ג' אלו ביחד ואחבן אחבדר שלשה אחרחק אחבאן רע ואל אחחבר לרשע ואל אחיישם וכו' אחבר הוא בנגדו של חדם ואחבדר הזה אחזהיר לחדם שלא יחשוב ח"ו שיניע אליו פורענות ולא אמר בידוע מן הפורענות כי דבר זה חדם מנוע' מי שהוא דואג מן הפורענות וכמ"ם בנחיב הבאמון בעזה"י אחבל אל יחייאם מן הפורענות כאחבר עשה האן שהיה בוטח בעזרו ובאחרף עין אהשכיח עליו הללוחו וזה לשון ואל אחיישם מן הפורענות וי"ת כי מ"ם ואל אחיישם מן הפורענות הוא עשה למעלה אירחק אחבאן רע ואל יחחבר לרשע כי לא יאמר אף אם אין מרחיק עצמו מן שבן רע ומן הרשע שאים יהיה לו כי אם יניע לו ע"ז שאל יחייאם מן הפורענות כי אחבאר לבוד שחוא כי יבא ולפיכך אל יאמר כך ובשביל זה ירחיק אחבאן רע ואל יחחבר לרשע וכ"ז בא להזהיר על ירחא שאים שלא יבא לידי חטא כי אין אחבר כי אחבאן רע והאחבר לרשע אחיני' חחדם לידי חטא והכי לך כמו שבא לאחן יהושפט בן פרחים אהנהגה עם שאינם תוך ביתו רק אם חייבי' ע לגמרי כמו הרב והאחבר ואחבר בני חדם ודבר זה הוא אחבן ואף שהוא מן אחבאם הם"י כמ"ם ואחבאם הם"י לפי אם שאמר כי כל מנוע עשויים לו מנוע בשחבא אחבאם הם"י בא נחשבי לאחן החדם בירחא שהם בחותם שהם הפך זה שהם רשעים אירחיק אחבאן רע ואל יחחבר לרשע והכי אחזהיר שאים עניו ג' וכבר

יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם
יהודה בן טבאי אומר אל תעש עצמך
כעורכי הדיינין וכשיהיו בעלי הדין עומדין
לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרין
מלפניך יהיו בעיניך כזכאין כשקבלו עליהם
את הדין: שמעון בן שטח אומר הוי מרבה
לחקור את העדים והוי זהיר בדבריך שמא
מתוכם ילמדו לשקר: שמעיה ואבטליון
קבלו מהם שמעיה אומר אהוב את המלאכה
ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות.
אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם שמא
תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים
הרעים וישתו התלמידים הבאים אחריכם
ויומתו ונמצא שם שמים מתחלל:
הלל

יהודה בן טבאי. כעורכי הדיינין. כתיב במשנה כלומרי וא"ק מתחלף לעי"ן ופשטא לעורכי הדיינים כלומר שתיגו דיין ומעריך ומסדר טענותיו כדי שיזכה בדין וכדאמר' פחם אמר ר' יוחנן עשיו עשתיו כעורכי דיינים בתלמוד ירושלמי לא ליחיד דיבר כמ"ש אמוש מן לחיכם ושפעתם לדק כיולד הם נלחו לפניך בדין ועשו טענותיהם וכשהכרו בדין היכן הוא עומד אל תאמר ליחיד הוא דיבר לומר לו תחריך הדין עומד לפחח לפס את הדין לחייב את המחויב לזכות את הזכאי אלא שעשה עצמך כערכאות שמנהג' לגנות הדין ליחיד מפני הציבור. ומר רב יהודה גאון ז"ל פי' בע"ש כד תהי קדמך חייבים ועיי' לך לא כעינא מיהך למפסק לי דינא דהוי לי תא ד"ד אלא כעינא מיהך היכי דינא הניעה וטענתא דתיא לי על חביבי לסוב לדיינא למיבעבי ליה כלום בדינא ולחותה לי' כלום כמנהג של ערכאות דבעי מייהו דינא מקדמי ומהוי לי'. וכ"ש בכתובות אל תעש עצמך כעורכי הדיינים שכשיבא לפני סיהך יטען על חביבו לפי' לקרובו לסוב וכוח דאמרו רבנן אל תעש עצמך כעורכי הדיינים כלומר שמעריכין ומסדרין טענות למי שהיגו יודע לטעון לפני הדיינין דכסיה קרובים ד"א דתניא לקמיה דכוח קא מסבר לה למטען קמי כי דינא וכוח קא מסבר לה משום שכחוב ומכבדך אל תחעלם והדר ביה אלא למסבר לה משום דתנינן אל תעש עצמך כעורכי הדיינים: יהיו בעיניך כרשעים. אלא תחשוב בלבך זה משוב הוא ואלא היה מדבר שקר אלא יהיו בעיניך שניהם שקולין כלחד שאם אתה עושה כן לא תוכל לרחות חוכח לחותו שהוא חשוב בעיניך: שקבלו עליהם את הדין. גרסי' דכוחיל וקבלו עליהם את הדין. ואם תחייב זה שבועה ונשבע ובלך לו אל תהדבהו כל כך ונומר לבשקר נשבע: שמעון בן שטח אומר והוי זהיר בדבריך. כשאתה חוקר בכם שמא מחוך דבריך יבינו מה שבלבך וילמדו לשקר ונומר מה אלא כי': שמעיה ואבטליון אהוב את המלאכה. כלומר מר פשוט בעולם בשוק ואל תאמר בשביל שהוא נבבל אלא שהוא טרוד לאמר מזונותיו לא יבא לידי לפטיות והיו מתפרנס מחוך קופה של לדקה ויימיו מלריכין שנאמר ושונא מתנות יחיה ונומר יגיע כפיך כי תאכל וגו': ושנא את הרבנות. לפי שמקבלת את בעליה כלומר מר מצני מה יוסף לפני לחיו שנהג עצמו בכבוחה: ואל תתודע לרשות. אלין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עלמן: אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם. היה קורא לחכמים וח"ל חכמים שמעו והביאו מה שאני אומר לכם. הזהרו בדבריכם משום ב' בבריי' רחו אלא שהרו בדבר שהיו ד"ת ותתחייבו עליו גלות ושוב הזהרו למי שאת אומים שתאמרו דבריכם לתלמידים ירחו כ' ולא לתלמידות שמא לם יהיו דבר אלא כד"ת ותתחייבו עליהם גלות. ד"ת חכמים הזהרו בדבריכם אלא תאמרו דבר קל כד"ת ואפי' אתם עומדים עכשיו במקום בני תורה שאתם יודעים שאי יפקרו מחוך דבריכם שמא תחזרו תוכח גלות כמ"ש בהרבה חכמים שגלו מבבל לא"י ומא"י לבבל: ותגלו למקום מים הרעים. למקום ע"ם שמנהג רע: וישתו התלמידים הבאים אחריכם. וילמדו התלמידים העומדים לחריכם ממעשיכם ויהיו לפקל בד"ת מחוך דבריכם וימותו כדכתיב כי רבים חללים הפילה וגו': ונמצא שם שמים מתחלל. שחומרים הוי לו לפלוני שלמד תורה ראו מה הירע לו והפורה התימה שכחוב בה כי היה חיץ ואורך ימיך ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה לא הניחה עליו וזה שמעינו בתלמוד כך בקעה מלא וגדר בה גדר:

הלל

המבאר למעלה כי הכתיב תמיד היה מהיר במה שיעשה כי מה שיעשה ממך מלהבת הש"י ולפיכך כל סג' מוכרי' שזכר יהושע בן פרחיה כלם הם מה שיעשה וכל לאבר זכר נתני הלרבלי מה שלא יעשה לפי שהם נמכרי' מירלחת שמים כי ממנו נמשך מה שלא יעשה כמ"ש והנה הזוג הזה נ"ב ים לו קשור לנמרי עם הזוג שלפניהם והזוג שלפני זה תקנו הנשנת ניתו והזוג של לחריהן תקנו לת הלדם בהנשנתו עם רבו וחביריו ושביניו לשבר הם שייכים אלין נ"ב כמו ניתו רק זה יותר רחוק מן הלדם:

אל תעש עצמך כעורכי הדיינים פי' שלא יהיה כמו לותם ב"ה שהם מלמדים בעלי דינים לטעון ועורכים לפני הדיינים טענות שלא בעלי הדין והכון מזהיר לדיין שלא ילמד לת בעלי הדין סוס דבר ובפ' חין מושין מצמע שבעלי דינין היו מושנין בעצמן ולחריהם היו עורכין טענותיו' ומטעימין לוחן לב"ד ולכך נקרלים עורכי הדיינים כ"ש לא כן הכי יש בזה מפיהם ולא מפי לחר וכבר לחרנו כי מוסרי חכמים הלילו בדבריהם שהם עוכר ועיקר גדול מלד ורלה יהושלם בן פנלחי כי דבר זה הוא מבשול גדול שלא בני לדם מה שהם עושים הדיינים והרבה שנכשלו בזה לפי' חכמים ולדיקים גדולים כדלימת בפ' נערה שהפחתה עשינו עלמינו כעורכי הדיינים ובפ' הכותב לחר ר' נחמן עשינו עלמינו כעורכי הדיינים סרי כי ר"י לחר ע"ע עשינו עלמינו כעורכי הדיינים וכן רב נחמן ותפני זה לריך לחזהיר יתיר כי במעט דבור שהוא מדבר נעשה כעורכי הדיינין והוא לסור במהפך ובדין שהוא דבר גדול כלפר הוא מהנה דבר המהפך והדין ומפני כי חמת זה מלד לריך לחזהיר שלא יהיה נכשל בו לכן נת על זה לחזהיר יהודה בן טבאי וכן מ"ש כשיהיו בעלי דינים לפניך יהיו בעיניך כרשעים הוא ג"כ לחזהיר גדולה כי לפעמים יחשוב לדם כי פלוני זה לדיק והוא רשע ומלד זכות לל לחד מהם כלפר דעתו מהכמה זה לדיק וזה רשע וע"ז לחר שיהיו בעיניך כשניהם רשעים ומה שלא לחר שיהיו בעיניך כשניהם לדיקים שם"כ לא יחשוב בטענותיהם וידין כ"ש לכף זכות ולא ירד לחמתם הדין כשלא יחפוש בטענותיהם של כ"ש שכל כשניהם בעיניו כרשעים יחשב בטענותם של כ"ש וברחמות של כ"ש בשביל כך ירד לחמתם הדין שלא כמה בשניהם כלדיקים לא יעשוך בטענות כלל. ולחר כשנפטרים מלפניך יהיו שניהם כלדיקים כשקבלו הדין דוחקי קבלת הדין היא הדא מוכח כי אין הדם רולה חוב לעלמו ולפיכך בא לדין וכלאבר מקבל ומלדיק הדין הוא אלא לדיק כלאבר מלדיק הדין וז"ש בעיניך כלדיקים

כלדיקים כשקבלו את הדין נס י"ל כי מ"ש שכשבעלי דינין עומדי' לפניך יהיו בניכם כרפעים ר"ל דכיון דעכ"פ הלמד מן הכע"ד הוא שעשה שלא כדין וכן בעה"ד הכ' כיון שיש לו דין עמו הרי הוא כמוהו שכך למדנו לענין שבועה העומדים שם לומר זה לזה כורו מעל לחכיים הרבעים וגו' ולמר שם שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם וכל זה כיון שיש לו דין עמו שניהם נקבלים רפעים עד שקבלו את הדין ואז שניהם כלדיקים כי קבלת הדין לחר המחלוקת שהיה להם הוא מהמת הלדקת שיש בו ולכן מקבל עליו הדין שהוא לדק דכתיב לדק לדק תרדוף ואף שם נת בתחלה לריב ומחלוקת היינו קודם שהגיע אל מדת הלדק שהוא המשפט אבל כשבר הגיע אל הלדק דקיימו הדין הוא מקבל עליו הלדק ולפיכך אז שניהם כמו לדיקים אבל קודם שקבלו הדין שניהם יהיו כרפעים בשביל שהיה לזכאי דין עם החייב ולכן בעת המחלוקת שלהן יהיו נחשבים שניהם כמו משפט החולקים שהם רפעים ואין לחלות רק כמחלוקת אבל כשבר קבלו הדין שאז אין המחלוקת ומלין כי נת כי' כאן מחלוקת רק תביעת ממון ולכן יהיו שניהם כמו לדיקים שאמו מן המחלוקת . ומכאן זוג הזה תקנו המשפט בדבר שהוא צורך גדול שלא יהי' כעורכי הדיינים כי דבר זה צריך שמירה יתירה מאד שהרי הוא דבר גדול בדין לכן אזהירו שלא יהא נורס שיצא משפט מעוקל ומורגל להיות הלדק נכשל בזה שהדיין הושב את אחד לזכיק יותר מחביהו וכן אזהרת ג"כ שלא להרבות מקרים בעדים כי נמלאו הרבה דרכי' לשנות בעדות שלשה וד"ז יסוד גדול כי העד מוסיף לפעמי' דבר מה בעדות או נורע מלה ' שכשל תלוי בה וכן שיהי' נזהר בדברים כאשר הוא חוקר את העד כי ממוך השאלה מבין העד כוונת השואל ומתקן דבריו ומחזיק השקר ודבר זה אין לריך פי' . הנה ב' החכמי' נאו לתקן הדין בדבר שהוא עיקר גדול מאד נם כי כבר אמרנו כי הם' מן הזוג נת להזהיר על מ"ע שכל מ"ע להכת השם ית' והבני על הירלה ולכך נת הזוג הזה להזהיר על המשפט אשר במשפט יש להבה ויש ירלה כי המשפט יש בו מלות בדק שבשום שמיהך וכן יש ג"כ מה שלא יעשה שלא יעבור את המשפט ויעש' עול במשפט ולפיכך הזוג הזה הם' מזהיר על המשפט מה שיעשה והוא נמשך ממדת ההבה כמו שהשופר ובפרט עשיית המשפט הוא ענף קרוב מההבה שם"י כי מי שהוא אוהב הש"י אוהב את משפטו כי המשפט להלהים הוא ולכך בשביל ההבת הש"י עושה משפט של הש"י בלמת זה רלונו ביותר וכן הש"ת הוא אוהב עולה ושקר במשפט והוא מתועב בעיני הש"ת ולפיכך בעל הירלה הוא ירא מן הש"ת לעשות דבר משפט והזוג הזה הית מוסר שלהם ג"כ ענף נמשך יותר רחוק מן ההבה והירלה ולפי מה שאמרנו למעל' כי הבחית הוא מזהיר תמיד מה שיעשה כי העבי' הוא נמשך מן ההבה וכאן נמלא כי יהודה בן בבאי לומר על העדים כעורכי הדיינים ומזהיר מה שלא יעשה ומשון בן בתח שיהיה נזהר להקור את העדים להרבה שלא יהיו עדות אחת מהם יותר מדאי שאז יהיו כעורכי הדיינים ומזהיר מה שיעשה לומר היו

מרבה להקור את העדים ולפי מה שאמרנו כי הרשות נתנה מזהיר על מנת שלא תשייכים להחבה ומשי על מנת לא תעשה השייכים אל הירלה וכאן הוא להיפך ונראה כי אין דבר זה כהירה למה שאמרנו אבל דבר זה חיזוק גדול לפירוש שאר שאמרנו כי נפ' אין דורשין קל' נגמ' ס"ב שלשה מזונות הרשעונים שאמרו לעמוד ושנים מזונות השאהרונים שאמרו שלא לעמוד הרשעוני' היו נפילתם ושניים להם הו אבות ג"ד וחכמים לומרים יהודה בן בבאי אב"ד ושמעון בן שטח נשיא ע"כ והשתא מתניתין דשבת כחכמים אחית שהי' יהודה בן בבאי אב"ד ולכך אמר אל תעש עשמך כעורכי הדיינים ושמעון בן שטח קורא לחכמים הוא מרבה להקור את העדים מכל מקום אין זה הוכחה ולפיה כל כך שאוכל לפרש כאן אף לפ"ק שאמר יהודה בן בבאי נשיא ניחל לומר כי אף שאמר יהודה בן בבאי אל תעש עשמך כעורכי הדיינים כוונתו כדי שיהיה משפט אמת ולדק ועורכי הדיינים אין זה לדק ואמת ומה שאמר שמעון בן שטח הוי מרבה להקור את העדים היינו אלא יניח עדות אחת שכך אבר לריכין לדיינין להרחיק השקר במשפט וכבר התבאר לך למעלה איך משפט דברי המוסר שכל אחד ואחד קרוב לשלשים עד שאכל מקומר זה עם זה וגם דברי מזו דבריו מסודרי' עם הזוג שלפניו כי הזוגות שלפניהם תקנו את הלדק עם הבריות הקרובים אליו ולכך אמר עשה לך רב ונקנה לך חבר והוי דן את כל לדק לכף זכות וכל זה שייך אל הלדק ומשו שתקנו הזוג ג"כ שלפניהם ביתו כרשות כי הלשון לריך להקן עלמו וזהו תיקון מהניגונות שיש בהם ומה"כ תיקון ביתו וזה תיקון הזוג הרשעון ומה"כ התקון עם הבריות שהם תוך לביתו וכם ג"כ שייכים אליו כמו הרב והחבר ושאר כל אדם וזה תיקון הזוג הבני ואז"כ תיקון הדיין שהוא דיין ושופט על הלבור והרשעוני' תקנו את האדם איך יהיה עם הבריות עם שאר יושר גדול ממנו כמו שהתבאר וכל הזוג הזה גם הזוג שלאחריו ותקנו את האדם איך יהיה הנגוד עם הבריו' שאר שם למעה השמים במדרגה ומגדול הוא על פני פנים הת' הוא הדיין וזה תיקון הזוג הזה . והבני הוא בעל הסברה ודבר זה תיקון הזוג שאמרנו עד שהכל יתוקן מה שצריך לאדם אבל אין הדיין או בעל הסברה יש לו הבור על אחר למעה ממנו שם הנדונים לו העשה אשר אחהיו ומ"מ אף כי אין זה דומה על תקון האדם עם בני ביתו וחבירו ושכינו אשר זכרו הזוגות שלפני זה אבל הלו יש לאדם שייכות אליהם לגמרי ותקון ההנהגה הזאת עם הלו הוא נק' תקון האדם עלמו מפני שהלו שייך האדם אליהם ביותר מ"מ במה שהוא דיין על הלבור יש לדיין חבור על אשר הוא דיין עליהם נם כן ותקון ההנהגה אשר ג"כ הוא תיקון האדם ולפיכך כמו שתקנו הזוגות הרשעונים את האדם עם הבריות אשר האדם שייך אליהם נת הזוג הזה לתקן ההנהג' על הדיין עם הבריות שגם בזה יש על האדם שייכות על הבריות ושם שאין זה הלירוף כמו הרשעונים כל כך

בסוף צורך לחדש לגמרי הכל והחבר ותקון הזה ג"כ בהחבה וכיוצא כמו שהחבר . שמעיה אומר לחוב את המלוכה ובנה את הרבנות . הוצ הזה שם שמעיה ואבטליון ג"כ בא להזהיר בדבר שהוא עיקר גדול מאד לריך להיו החדש ובפרט ההנהגה שיש לחדש עם הבריות כמו שחקנו הזונות הרחבונים ג"כ כמו שהחבר וכבר ביארנו לפני זה כי יש לחדש חבור על כני חדש שהוא דיין ושופט לגיסם ודבר זה תקנו הזה שלפני זה ועשה בלו הזה הרביעי לתקן ההנהגה עם הבריות שיהי החדש כל כך הבור לגיסם כמו הזה שלפני זה כי בעל הברכה בודאי ג"כ יש לו חבור על פעם שבר הוא מבתורר עליו'ומ"מ אין דומה של החבור שיש של הדיין עם הבור שהדיין הוא לעומת הבור לבפיים אותם אבל בעל הברכה החדש' הוא מבקש בוצה עצמו ואמרו שהחדש החדש' קורא ושונה ומשתמש תלמידי חכמים ודבורו בהם עם הבריות ומקומו ומשלו ומשתו בשוק בלה ושותה ומטן בחנוני מה הבריות אומרים עליו חשרי פלוני שלמד תורה כמה יפים דרכיו כמה מתוקנים מבשיו עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר וכמו שהחבור בחתיבות עולם והדבר שהוא בשוד התורה והוא בשוד המקום והוא גורם לאהוב הבריות כשבר אין ת"ח לריך לבני חדש הלא תראה כי היו אומרים שקר למוח דבריה לגמרי בשקר אמרו בירושלמי בפסחים שקלים והביאו אהרי מפה עד בוחו שהשלה תרי אמוראי פליגי חד אמר לשחא וחד אמר לגמרי המי שקיל וחמי כרעיה והמי פרקיה אבל מיהודאי ושחא מיהודאי ומלי מיהודאי ומלן דאמר לשחא מחמי לדיקא מי זכי ע"כ . ודברים אלו בשקר היו אומרים כי משה העשיר משכולתן של לוחות ועם כל זה היו אומרים בשקר. ולוך כשבר הוא החמת ודבר זה נורם בעוונותינו בעול בשוד התור' שאם לא היו אומרים משברכים משם היש' שהורה משלה משלה גם היו מוכיחים את הבשור כי אמתת הבשור ברחשם ולא היו מושמים פניה לך עשה בין שבריכים לשם כל רב קשה תדון לעצמו ולבך אמר ממשיה שהוא את המלוכה ושנה את הברכות שהוא המרחיק את המלוכה ואל יחשוב כי המלוכה תינה בבודו תדברה המלוכה נותנת לחדש בשוד אמרו בפ' הגודר מן המבשל ר' יהודה בד היו מזיל לבי מדרשת שקיל גולפא על בתיפו ואמר גדולה מלוכה שמבשדת את בעליה ור"ל כי אל יחשוב חדש בשבר עושה מלוכ' שבדבר זה היו בבודו כמו זה שאם גולפא על בתיפה שזה היו כי גדולה מלוכה שמבשדת את בעליה שלא יניע לחדש בזיון עד שיהיה לריך לבריות ויתבזה ולפיכך אם הוא נותן גולפא על בתיפו כדי שיהא הבריות ממהרים בבוד אין זה גנאי והעושה מלוכה הוא מתעסק בבבודו ולפיכך אמר לחוב את המלוכה ושנה את הרבנות שיהא בתחלה את הרבנות ושנה את המלוכה שלא יאמר שהמלוכה נזיק הוא זה היו כי מדרגת המלוכה יותר על כל שמלת הוא מן הטעים הרבה על כל זה נותנת לו בבוד גם כן ושנה את הרבנות המרחיק המלוכה בשביל שהרבים כי בתם תמיים ומבשולות יש בשרבה ועוד כי כל הפעל וכל פשע בשבור תלוי בבעלי שרבה שיש בידם למחות ואמר ואל תחדיל לרשות בלל ר"ל שאל יהא נודע לשרר' לגמרי כ"ב יהיה החדש מרחיק עלמו מן הרשות שדבר זה יותר גרוע מבבל שאין מניע לו בזה טובה רק רע וזה מפני כי אין הרשות דורש רק דבר שהוא טובת עלמו אבל שידרות טיבתו אבר מחודש הוא זה היו בעבור שאין לרשות קיבוב לשום החדש כי הרשות עניו שהוא נבדל מבל הבריות ואין לו חבור אליהם וזה שאמרו שאין מקדין את החדש רק להנאתן ר"ל שם"ח כי הרשות יהיה מקדש את החדש לטובתו שאם היה מקדש את החדש לטובתו ת"ב לא היה הרשות נבדל מזולתו ודבר זה היו כי בל הרשות הוא מיוחד בעלמו ונבדל מזולתו ואין לו שום התחברות אל זולתו לבך אין הרשות מקדש את החדש לטובתו אל החדש שאין לו קיבוב אל החדש רק בדבר שהוא טובת עלמו ועל זה אמר אל מחודש אל הרשות בלל שם"ח שיניע לך מזה שום תועלת בלל והבן היך הפליגו חבמים בהחבת המלוכה בפרט בהאבר שהוא לטובת מלוכה במ"ש להוב את המלוכה ור"ל שעיקר המעלה בהאבר שהוא את המלוכה ולא אמר בהוב לך המלוכה ובפרק קמא דברבות אמר גדול הנהנה מיניע בפו יותר מירא שמיס דאמר בנהנה מיניע בפו בתיב אשרי אלו שהבא לעולם הבא ואלו בירא שמיס בתיב אשרי שים ירא ה' ע"ב . ומחיזה טעם נאמר בשי שנהנ' מיניע בפו שהבריך בעולם הזה ועוד לך לעולם הבא ופי' דבר זה כי הנהנה מיניע בפו הבר הם מעשה ידיו והוא הבר מסתבל בשה שנותן הם"י חלוי ודי לו בשה שיש לו לא היה מסתבל בשה שיש לו לא היה נהנה מיניע בפו אבל בהבר הוא נהנה מיניע בפו מסתבל בודאי בשלו ואינו הבר ולבך הוא נהנה מיניע בפו ומפני זה נאמר עליו שהבריך בעוה"ז ועוד לך בעוה"ב כי לחדש בשה שהוא בחבר מורה עליו מדת ההסתבלות שהוא בלא חסרון לבך רמוי שיהיה לו עוה"ב בשלימות ובעוה"ז נ"ב כיון שהוא מסתבל בעלמו ושמח בחלקו הם"י מסייע לו שיהיה בלם לגמרי בלי הפרון וידוע כי המילות הוא עוה"ז ועוה"ב ומי שמסתבל מילות רמוי לו עוה"ז ועוה"ב שהם המילות והמילות שאינו הבר כי הבשר הוא קרוב אל ההעדר שהבי הוא הבר שהוא התחלת ההעדר ולפיכך מי שהוא מסתפק בעלמו אינו הבר כי זה גדר ההסתפקות שאינו הבר וה"ב הוא נחשב מילות ורמוי שיהיה מחל המילות שהוא עוה"ז

יעוה"ב

ושה"ב ולפיכך כתיב לשריך בשה"ו כי לשריך הייט
שיהיה מלשון לשון מוזג שלא יהיה לו נפילה
במה שהוא חדש משמח בחלקו והוא שלא בלי חסרון
ודבר זה מורה על חוזק וקיום וזהו שיהיה לו מלך חוזק
המלילות שיהיה לו עה"ז ולעה"ב יהיה לו הטוב לעתידי
שהשוב הוא מלילות יותר כמו שבארנו בכמה מקומות
כי במעשה ברחשי' בכל ל' נת' כי טוב כי המלילו' רלוי
להסס מלד הטוב ולכך כתיב וטוב לך כמו שרלוי לעה"ב ויהי'
לו בעה"ז כפי מה שרלוי לעה"ז ויהיה לו בעה"ב כפי
מה שרלוי לשוה"ב מבל ירלת ה' לא כתיב רק לשון ל'
לשרי שיהיה ירלת ה' מפני שאין לירלת שמים שה"ז בשלימו'
כפי מה שהוא ושה"ב בשלימות כפי מה שהוא שאין
הדבר הזה רק למסתפק בעלמו והוא מלילות שלא
רלוי שיהיה לו מלילות שה"ז בשלימות מה שהוא
ומלילות שה"ב בשלימות. כלל הדבר בשביל השדש
שלא בעלמו ולא יש לו מלילות גמור שאינו חסר כמו
זה שהוא מסתפק בעלמו שהוא שה"ז ושה"ב לגמרי ולכך
שיהיה לו המלילות שהוא שה"ז ושה"ב לגמרי ולכך
שומה מלך ביושלם לומר לשריך בשה"ז ושוב לך
לשה"ב כי הם מחולקים מלד עלמם ולא כן ירלת
שמים ולף כי הוא זוכה למדריגה עליונה שין ל
שה"ז דהייט שה"ז כפי מה שהוא ושלא שה"ב כפי
מה שהוא מפני שאין מעלת ירלת שמים שהוא שלא
לעלמו ולפיכך לא נתן לו שה"ז בפני עלמו בשלימות
ושה"ב בפני עלמו בשלימות רק לומר לשרי יש ירלת
ה' ולא לומר לשריך ושוב לך כי אם שיש לו שלימות
שה"ז כפי מה שהוא ושוה"ב כפי מה שהוא שיהיה
מחלק ביניהם כי מחולקים הם בעלמם ולכך שין לו
מיקר שה"ז ועוד כי עלם שה"ב שיהיו נהנין מזיו
השכינה וזה מלה שהוא מיגיע כפו שהוא שמח
ונהנה ולכך שין לירלת שמים עלם שה"ב ולפיכך
נכללו שה"ז ושה"ב בשם ל' כי שין מיוחד לו ה'
מפני שאם היה מיוחד לו שה"ז וגם שה"ב מפני
שהשה"ז ושה"ב מחולקים שין לכלול שיהיה כת'
והנן דבריס אלו מחוד. ובפרק בן זומא עוד יתבאר
זה ויש לך לדעת כי הנהנה מיגיע כפו ל"ל שלא
יהיה לו נ"ב מן מלת ההנה ע"י מלה זאת כי
מלחר שהוא שמח ומוסב יגיע כפו ל"ל נ"ב שלא יהנה
מי שהנן לו דבר זה כי מי שמוען מתנה לאחר ואות'
מתנה מקובלת ומהוגה על המקבל ביותר ליך לאמר
שלא יהנה מחוד מי שמוען המתנה אליו וכבר אמרו
שההנה יותר מהירלה שכבי אלל ההנה כתיב
ושמה חסד לאלפים לאוהבי ואלל הירלה כתיב ושמה
חסד לעומרי מצותיו לאלף דור שרי כי ההנה גדולה
מן הירלה מי שהוא הש"י והנה מיגיע כפו ל"ל
שלא יהא לו נ"ב מלת ההנה ולפיכך הכתוב זכה אלו
שיהיה נהנה מיגיע כפו וירלת אלהיס יחד שהם כנגד
הירלה וההנה והנה גמורה כמלת במי שהנה מיגיע
כפו שכל עיניו השמחה והרעון והוא מלת ההנה
מה שאינו הירלה ולפיכך יש בו מלת ההנה ג"כ וזה
שמרס גדול ההנה מן יגיע כפו וכו' ע"כ אמר שהוא
שם המלאכה כי ההנה המלאכה על דרך שאמרנו

כאשר נהנה מיגיע כפו נאמר עליו לאשריך בשה"ז וטוב
לך לשוה"ב ואלו בשרה הפך זה שאמרו אלו לרבנות
שמקבלים את בעלי' שאין לך נבזה אלא קפח מרבעה
מלבים בימיו ויותר ממה אמרו בפ"ק דסוטה ר"ל
יוחנן למה את יוסף קודם לחיו מפני שהנהיג עלמו
ברבנות והרי לך כי השרה ספך זה שהוא מקבל
מלילותו בשוה"ז ומה שבעל השרה הוא מקבל ימיו
בילרעו זה במקומו כי בעל השרה הוא מיוחד לעלמו
כאשר מנהיג עלמו ברבנות ובשרה וזה גדל מן
הכלל עד שהוא נחשב יחידי ושרעי בעלמו וכמו
שהתבאר כי בעל השרה מיוחד לעלמו שמפני זה
אמרו אל תתודע לרבות שאין מקבלין את האדם רק
בשביל הנאתן ודבר זה ידוע כי ביחידי והפרטי אין
כאן כמו מי שהוא בכלל שאין ספק כי המיס לאבד
סם מוך הנאה יש להס קיום יותר מן המיס המיוחדים
ובעל השרה הוא מיוחד בעלמו שאינו תוך הכלל
אל שאר השריות ולפיכך אמרו אלו לרבות שקבלת
את בעליה והוא דבר מבואר כי כת הכללי בודאי
יותר מקויס כמו שהתרחק שהכללים הס מקויסים וכל
לאבד הוא יש לו כת הכללי יש לו קיום ולפיכך אמר
להוב את המלאכה ואנא את הרבנות ואמר אל
תתודע לרבות כי המלאכה עליונות החדש כמו שבארנו
והרבנות לף שיש בה מלד מה שהוא עליונות יש
כי יש שבכרו בהספדו וכמו שבארנו אבל השתברות
לרשות הוא דבר שאין רלוי להטעות על לב כלל כי
אין זה שום תועלת שאין מקרבין את האדם אלא
לפי הנאתן כך פירוש דברי שמעיה. וכבר אמרנו כי
כל ל' מן הזוגות היה בא להזהיר במוסר שהוא דבר
גדול כי כפי מעלת האיש כך הוא מוסר שלו לפיכך
בא להזהיר כאן שיאהב את המלאכה כי הוא דבר גדול
שמולה בו עיקר גדול בפרס אבל החכמים לא בלבד
העליונות אשר הוא מגיע מן המלאכה יותר על זה
כבוד שמו ית' שרלוי שמו ית' לאהוב בעולם ע"י חכמים
בפרס. והנה אבטליון העליס דבריו כמו בכל מקום
שהרחבתן מן הזוג מוסרו במה שיעשה שדבר זה הוא
שייך אל לאהבת הש"י ומכ"ש כי הענין הזה בעלמו
הוא לאהבת הש"י בגורם לאהבת את ה' כאשר ירלה
ת"ח האהבתם שרלוי שהם אוהבים את המלאכה ואיכם
חפצים להנות מן אחריס שדבר זה הוא גורם לאהבת
את ה' גם כי לאהבת המלאכה הוא שנהנה מיגיע
כפו שהוא האמיה לאהבת הש"י כמו שהתבאר למעלה
ומכ"ש בשנהנה את הרבנות כי כאשר יהנה הרבנות
איננו אלא שהוא מוסב עבודת הש"י ואינו מבקש רק
עבודת לת שהשרה כי בעל השרה ובעל הרשות מבקש
כבודו וגדולתו ואינו מבקש כבודו וגדולתו אל מקום
כמו שהמלא בכמה מלבים וא"א שיהיה בעל השרה
גדול מזה בלל ולכך א"א שיהיה שלם באהבת הש"י
רק ע"י אלו הדברים שיאהב את המלאכה ויהנה את
הרבנות ואל יתודע לרבות שכל אלו מביאים אל
ההכנעה להכניע עלמו מחת הש"י ולפיכך בא אבטליון
שהוא אב ב"ד להזהיר אל ההפך מה שלא יעשה פן
יגרום ח"ן חלל שמו ולכך אמרו חכמים הזהרו

הלל ושמאי קבלו מהם. מצמיח ומקבלין: הוי מתלמידיו של אהרן. שהיה אוהב שלום ומתר עליו בדברי קבלה בריתי היתה לו חיים ושלום שהיה רואה אנשים מריבים וא"ל היה הולך לכל אחד ואומר לו פלוני רצה מה לחם מריב עם פלוני. כגון הוא נשתטח לפני ופייסני עליבא מלך לדבר שמך עליו ע"ד שמתלוה לשפחיים עמו. וכמו כן היה מדבר לתביהו ומתוך דבריו הללו היה מנשק שלום ביניהם ועל כן נאמר בו ויבכו את אהרן ל' יום כל בית ישראל לפי שהיה אוהב ורודף שלום ומשלים בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו. וכמה שנאמר בהלל הזקן בני ישראל הלל ושמאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה:

הוא

בבבל ר"ח שחיים מהוגנים כי מה שאמר ויצאו התלמידים הבחים מחריבים אין הכוונה התלמידים שהם רעים רק פי' תלמידים מחריבים יקבלו מן התלמידים שחיים מהוגנים כמו שנתבאר בסמוך ואם לא יגלו בודאי יש ג"כ תלמידים מהוגנים ואם בודאי יבקלו תלמידים שחיים מהוגנים שהם מיט הרעים אבל כאשר מהוכו תוכח גלוח למקום שהר ואם יהיו מיט הרעים ואין שם תלמידים מהוגנים ואם לא יהיו מזהירים בדבריהם יאמרו התלמידים הבחים מחריבים ופירו יאמרו התלמידים הבחים מחריבים שם תלמידים מהוגנים שיצאו למיט הרעים דברי התלמידים שחיים מהוגנים שנקראו מיט רעים ואין מיט רעים בודאי אבל כ"ש שחיים מהם אבל על התלמידי' שהם רעים בעלמא אינו מקפיד כיון שבגלה זה חיים מהוגנים אין שם מיט מתגלל על ידיהם יותר ועוד יש לפרש כי אמר שאמת מהוכו תוכח גלוח לגלות למקום אמר כאשר מהוכו תוכח גלוח בעלמיכם מחייב מזה ג"כ שמוהיכם תהא גולה לתלמידי' זריט ג"כ ואם מיט רעים כי כאשר התהא גולה למקום זה כך תגרמו ג"כ גולה למקום זה וזה שאמר שאת מהוכו תוכח גלוח ויצאו וכו' ואתבאר לך כי במעיט ומבטלין שיהיה למדו מוסר שיהיה שמו יח' מקודם ע"י חכמים ולא יתגלל. במעיט הוא שלמד מוסר שע"י החכמים יתהב שמו יתברך כאשר ירצה מהיבים את המלאכה ואינם רודפים אחר הממון ואינם מבקשים הברכה וכל הכונה האחת קדוש שמו יתב' שאין לך הכונה יותר גדולה כמו זאת ובא מבטלין להזהיר שיהיו מהברין שלא יהי' ח"ו ש"ם מתגלל על ידיהם וזה מורה שאמר ומה מבטלין חכמים הזהרו בדבריכם בת להגליס דברי שמעיה עד שיהיה מוכר אחד לגמרי כי שמעיה אמר ואגא את הרבנות מפני שהשעה אלוור כח שיש בידם למחות ואמרו דהכהו דבי רים גלותא נפסקים על טלי עלמא שיש בידם למחות ובא מבטלין להגליס את מוסר זה כי אף אם אינם בעלי ברכה רק שהוא רב וילמד לתלמידיו ובזה הוא דומה לבעל ברכה ראוי לו גם כן שלא יהא חשוב רבים תלוי בו כאשר לא יהיו מזהירים בדבריהם יסיח ש"ם ח"ו מתגלל על ידיהם ולפיכך תלו שניים ג"כ מגלימים מוסר אחד שלא יבקש הגדל להיות בעל ברכה כי תלוי בו כמה תקלות ומכשולות הרבה רק יתהב את המלאכה ובבר אמרנו כי הזוג הרביעי בא לתקן ההנהגה עם תורתן שהם התחיו והנשיא הוא תלמד מה שיעשה כמו שאמר מהוב את המלאכה וכל מנות עשה הוא תחבב הש"י והתב ג"ד מזהיר על לא תעשה וכל לא תעשה הוא יהיה שניים כמו שאמרנו ופי' זה נכון ומזוג היה אמרו עליהם שהיו מקבל נדיט וכך מוכח בניטין דאמר מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים ומאן נמהו שמעיה ואבטליון וכן מוכח ביומא דאמר כל הזיהו שמעיה ואבטליון דקא אמו שהיו שקולין ואזלו בתר שמעיה ואבטליון לבסוף אמו שמעיה ואבטליון להפסורי מיני' דכ"ג אמר ייתון בני שמעיה לפל". פרש"י ל' גנאי לפי שבאו מבני בניו של סנחריב וכ"כ הרמב"ם לפי שהם גרים אבל בודאי אין הפי' שהם עלמם היו גרים שא"כ איך תשבר למעוטן נשיא ואב"ד שהרי כל משיחות שחתם משיח לא יהיו אלא מקרב אחיך. אלא שבאו מן גרים ובודאי אמן מישראל היו ולכן היו מוחזקים למעוטן נשיא ואב"ד אבל ודאי שהיו הם עלמם גרים היו בודאי זה מעשה נמור כי היו הלל נשיא ואב"ד מכ"ד כדמוכח בתגיגה ובבר התלאר למעלה כי כל מוכרי התורה הללו מקוטרים ומבודרים בפי הרחוי לסדר את התדם עם כל הברואים אשר התדם שיך עליהם ודבר זה נהשב תקון התדם ואחר שהזוג שלפני זה נתן מוכר איך התדם שיהא טוב שם מוטן שהוא דן עליהם ויש לו שייכות על הגבור ג"כ כמו שאמרנו והרי ים לו על הדיין הזה שייכות על הדמוץ וזה תקון העליוני ובא הזוג הרביעי ותקנו שהתהנה עוד בתורה שתחסס את [illegible] שהתהנה של בעל הברכה כי בבר אמרנו כי בעל הברכה נבדל מן הגבר הוא משפיע [illegible] בעל הברכה יש לו הבור על נני התדם שהוא בעל הברכה ע"יהם ודבר זה [illegible] ברכה מניע את העם ובדבר זה יש לו שייכות והבור עליהם ואף [illegible] התלמידים שהם תהיו ולפיכך אף מה שאמר מבטלין הכמים [illegible] עם תוטף שהם תחיו ואין לתמוה:

הלל ושמאי קבלו וכו' אלו הם הזוג [illegible]

הוא היה אומר נגד שמא אבר שמיה. כל מי שמתו נמשך ועולם לגדולה מיקרו מתקרבת כמו שמתמר למעלה ביוסף. ומן הספוק נמצא סיוע לדבריו שכן סוף שמתמר לפני שבר גלון כלומר קודם שיבא לו לתדם שבר יעלם לגדולה. ואיתי דתמרי נגד שמת כל מי שהיו לומד תלת כדי לגדל שמו לקרותו רבי. ליבנא תמרינא נגד שמת שמתמת כשם המסורת: ודלא מוסיף. מן הכילות על סימים מפ"ו מלא ואינך יסיף אמר רב יוסף מקבריה לחיים: קשלא חייב. כל הספנין ומתנכלים עליו שיתמו קרוב לנח: ודאשתמש בתגא. המתמת בתרה של תורה כמו שמניע נגדיים כר' טרפון שסיה דוחק כל סימים על שסיה ניעול מיד לתדם תחת שפני כבוד המסורת: חלף. כלומר חלף וכטל מן העולם: הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי. כלומר אם לא לקויים לחי לתת המעה מי מקיימה בשבילי: וכשאני לעצמי מה אני. כי אף כשהני טוב ומוסף חיני עושה כפי תוכתי המוטלת עלי: ואם לא עכשיו איתתי. יכול מי שמתה נשרב שבת יתכל בשבת. תכל מי שלא טרח תה יתכל: שמאי אומר עשה תורתך קבע. שלא תהא קיבע לה עתים לתלת כל היום תעשה עלך קבע: אמור מעט ועשה הרבה. שכן תכתי על לדיקים כמו שמניע בתכרים ותקטה את לחם וגו' וכתיב ויקח התעלה ותלב וכן בקר כן וטוב. ושלש סעיס קמח סולת:

רבן

הוא היה אומר נגד שמא אבר שמיה ודלא מוסיף יסיף ודלא חייב קטלא חייב ודאשתמש בתגא חלף: הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי: שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות:

רבן

כזה הוא מסונל למחלוקת ביומר מכל הדברים שבעולם כי זה ענין בעולם הזה שהוא עולם הפירוד והמלוק לכך המחלוקת רגיל בעולם ודבר זה פוכל להבין כי בתותו יום שנברא העולם נא המחלוקת לעולם מן קין והבל שמזה פרשה כי המחלוק' מסונל לעולם הזה בעבור כי בעולם הזה הוא עולם המלוק והפירוד לכך אמר כי רתוי סיסיה מחזק בעולם ברדיפות שלום בין אים לחביהו וכאשר ים בעולם הזה פירוד וחילוק יסיה מדתא לחבר המחולקי' וכמו שיבאר. ויש לשאול הרבה במאמר הלל שאמר הוי מתלמידיו של אהרן ואף כי בודאי כך הוא שמהרן היה אוהב שלום ורודף שלום מ"מ לא נזכר זה בשום מקום בתורה בפירוש רק כי רמז הכתוב בשלום ובמשמר הלך אתי ורבים השיב משון ועל זה לא שמך הלל לומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום כאלו היה יתוע לכל ועוד אוהב את הבריות לא נזכר בשום מקום שהיה אוהב את הבריות ועוד שאמר שהיה מתלמידיו של אהרן וכי אף אם היה ל אלו מדות מכין שהיה מתלמידי לאהרן כי אהרן כ"ג קדוש הש"י ועוד קשה למה הוצרך לומר הוי מתלמידיו של אהרן הוי ליה לומר אהב שלום ועוד קשה שהכר של מאמר זה נגד שמת לבד שהיה אם ענינו לזה שאמר הוי מתלמידיו של אהרן וכן אם שאמר אחריו הלא מוסיף יסיף אם ענין אלו דברים זה לזה שאין להם הכור וכן אם שאמר אם אין אני לי מי לי וכו' אין ענינו לכאן וכן ים לדקדק בדברי שאמי שאמר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות שכל אלו דברים אין להם הכור וכן מה שאמר הוי מתלמידיו של אהרן כי אהרן היה כ"ג והכהן הגדול הוא מיוחד להיות מקטר יחבל אל פי' אם שאמר הוי מתלמידיו של אהרן כי אהרן היה להם מכהן אחד ומזבח אחד ספך שתומם כמו שאמרו במדרש כאשר היה קרח מולק על כהונת אהרן אמר להם מרע"ה בדרכי נויה כשיהיה כלם מתקבצים בבית אחד ואתו אין לנו אלהי' אחד ומוטיף אחת ומשפט אחד וכ"ג אחד וכמו שהוא בפירוש רש"י ז"ל ומזה תראה כי על ידי שכהן גדול שהוא אחד זה גרתה כי יחבל אם אחד והיה אהרן מקטר ואחד יחבל עד שהם אחד ולכך היה אהרן רודף שלום בין אים ובין תביהו שלא יהיו מחולקים במחלוקת רק יהיו אם אחד וכן היה אהרן מקריב את יחבל למקום על ידי הקרבנות שהיו עובדים על הש"י ובזה היה מקריב תועפ על הש"י וכך היה מסונל אהרן לקרב את הבריות לתורי שהיה רוצה אדם חועפ שאחת היה מקריב אותו לתורה שבכר זה הוא רתוי על אדתו ובתו שהיה אהרן עובד עבודת יחבל להביא הסוד על ידי הקרבנו' ולא יבא סוד לאחד רק על ידי שהוא אוהב שלום ומבקש שלום ולפיכך אהרן בודאי אוהב היה את יחבל ועוד אין יהיה מקטר ומקרב את הבריות עד שהם אם אחד אם הוא בעצמו היו מקושר עמהם עד שיהיה אוהב את הבריות ולפיכך אמר הוי מתלמידיו של אהרן כלומר מאחר שאהרן היה מיוחד ומסונל לזה בעצמו יותר מכל בני אדם אף אתה עשה כך הוא אתה נכנס לזה להיות מתלמידיו של אהרן כי דבר זה עיקר עשה מדריגת אהרן בתה שהיה כ"ג היה עשה שלום בעולם שנרתי בעולם שיהיה שלום בין אים ובין תביהו ובן יחבל ובין תביהם שבשתים וזה הכל שלום והיה דבר זה על ידי אהרן בפרט יותר מכל בני עולם ולפיכך אם אחד נכנס בתודת התלו נחשב מתלמידיו של אהרן כי דבר זה היה לאהרן בתה שהיה כהן גדול והוא עיקר מדריגתו של אהרן. ותה שאמר אוהב שלום ורודף שלום פירוש אוהב שלא יבא מחלוקת בין אהרן ורודף שלום שאם בא מחלוקת יבדוף לעשות שלום ואם שרוי רדיפה עד שיהא מחזיר אותה לשלום כי דרך בני אדם כשהר נכנסי במחלוקת אז כל אחד מתרחק מן חבירו בתכלית הרחק' ובדר שהוא מרוחק שרוי רדיפה אחריו ועוד יתבאר דבר זה תה שאמר אחר השלום בכל תקום רדיפה דוקא והוא דבר מוזב תה שנקרא ה' שלום ואסור לומר שלום בבית המרחץ שמזה תראה כי ה' שלום הוא שנין קדום על כל ולכך הוא דבר שאינו תלד שלום הזה ולפי תדרינא זאת שרוי שיהיה נעשה ברדיפה ולא יהיה נעשה בשתים

בשיש ועכוב זמן כי כן כל הדברים לפי ענין מדרינהם אין רצוי שיהיו נעשו בזמן כמו שאמרו ז"ל ומברהם את המעות אם גם מעות לידך על מחמיר' על מקרא המעות אלא המעות כי המעות הם הדברים שלקיש ולכך לא יהיו נעשים בשיש ובשיכב זמן ומה שאסור להחמין את המ' ולאסור להחמין את המעו' בכל מקום אחד כי ישראל יצאו ממצרים מכח המדרינ' שעליו' שלקיש שאין בם שיהיה זמן כלל וכמו שהתרכבו בזה במקומו וזה טעם בעצמו שאסור להחמין המעות כי יש בם מיתון על המעות כמו על המ' כי המעות היא שלקיש ואין רצוי לה הזמן כי הזמן שייך על הדברים שהם בעולם הזה שהוא עולם הנעשי שהוא מתם הזמן לכך המעות למדרינתו הוא דבר שלפי עד שאסור לומר שם בבים המרחץ עד כי לאמרו כי שמו ים נקרא שלוש וזהו שאמר הוי רודף שלום שלא שהיים זמן לנעשי ודבר זה ים להבין כי הוא תולה בשוב שלום ועוד ים טעם בזה ויתבאר במקום אחר ולאמר שיהיה לוחש את הבריות ומדה זאת רצוי למי שהוא רודף שלום שהוא מקשר את הבריות עד שהם אחד ומכ"ש שהוא יהיה לוחש את הבריות ויהיה אחד עם הבריות כמו שאמרנו אלל אהרן. ולאמר ומקרבן לתורה בשהם שיעשה שלום בין איש לחבירו כך יהי' עושה שלום ואשר בין בני אדם שרחקו מן התורה ומצות הש"י ויעשה שלום ויקרב לותם לתורה ולמצות הש"י עד שיהיה שלום בין ישראל ובין אביהם שבשמים. הרי כל המדות הללו שהזכיר עליהם כלל שיהיה האדם מחבר הכל עד שהכל אחד ותבין מזה כי גם כל אלו דברים שזכר הלל שהיה נשיא ענף מן לחבת הש"י כי בשביל שהוא לוחש הש"י את הבריות כדלעיל ובשביל שאחר ומקרבן לתורה והקירוב לתורה ולמקום הכל בשביל לחבת הש"י ואשואר דבר זה ומפני שבעל מדה זאת הלוחש שלום ורודף שלום מדה אלו שלוש ועשה כי הרודף שלום בין איש לחבירו צריך שיהי תלוי כי אין בעל המחלוקת קולך מחריו ואם תימו שפל רוח יאמר כי אין זה בעודי להשפיל עצמי ולרדוף שלום בין איש לחבירו וא"ש להכתב הבריות שדעתו קצורה בבריות עד שיהיה שלום בין כל הבריות ומדה זאת שפך בעלי שרש אלא שייך שם להכתב הבריות לחיות דעתם מתקצר עמהם אבל דעתם גדל מהם כי איש נחשבים בעיניהם כמו שדרך כל בעלי השרש שהם לעצמם ואין להם עילוד עם הבריות ובודאי הלל מפני עוותאותו שהי' בעל ענו' בדאיתא בפרק במה מדליקין הזהיר שדברים אלו כי כל הדברים אלו הם ממדת הלל שהיה ענו ולפיכך הזהיר בהלל המדות שהם מדות הענוה והוא שפך בעלי השרש ולפיכך סמך מחריו נגד שמא אבד שמי והרמב"ם ז"ל פי' נגד שמא כשאבר תרשה לדם שעמו נשתכך ויותר מז אבד שמי' ר"ל שדע כי קרוב שמו לחיות נשבד ולפי זה הוא על דרך לפני עבר נשון וזה נגד שמא אבד שמי' וירשה כי פי' נגד שמא אבד שמיה כי השרש נקרא שם נגיד על שמו בכל מקום ואומר נגד שמא של השרש התורה לשון

המשכה וקיום לכל אין השם הזה רצוי לה כי אבד שמיה כמו שהתבאר למעלה כי נורש ט לנעשי השרש התבוד כמו שאמרו רוי לרבותם שמקבלת את בעליה ולא אמר נגד שמא אבד שמא אלו נגד שמיה אבד שמיה כי כך ר"ל שם השרש הוא נגד ואין זה השם רצוי לה אבל השם המיוחד לה לנאמרי רצוי שיהי' שמא של השרש נקרא אבד מאחר שנעשל השרש נאבד על ידי זה ויש לפרש אבד שמיה קלי על נעשל השרש דשייך לומר שמיה ור"ל כי אין רצוי שמקבלת השרש נגד שהיה לשון המשכה כי שמיה של נעשל השרש הוא אבד וכיון השם נעשל השרש אבד אין רצוי שמקבלת שם השרש נגד שהוא לשון המשכה ויש נורסין נגד שמא אבד שמא בלמ"ד ר"ל כי לא יקרא שמא ביתרשל נגד רק אבד וכמו שאמרו אלו לרבותם שקוברת את נעליה כמו שהתבאר למעלה ויש לך לדעת עוד מה שהרבותם קוברת נעליה כי האדם הוא מקבל החיות והקיום מן הש"י שהוא תולים חיים ומשפיע חיים והקיום מתולים כלם והוא כל אשר הוא עושה עשמו מקבל שהוא משפיל עצמו רצוי הוא לקבל החיים מן הש"י אבל נעשל השרש שהוא המקבל על האחר ואינו עושה עצמו מקבל רק פועל ומשל באחר אינו מקבל הקיו' והחי' כי אל החי' רצוי מקבל' שלזיך שיהי' מקבל החיות אשר הש"י משפיע תמיד לאדם ואין האדם מקויים רק בו יום' ועשם החיות בעצמו הוא הקבלה שמקבל חיות ולפיכך הש"י נקרא מקור חיים כי המקור משפיע תמיד כן הש"י משפיע להחיים תמיד לבני אדם כמו המקור הזה ולפיכך כל אשר הוא משפיל עצמו הוא מקבל הקיום מן הש"י אשר בו נמלא הכל אבל הרבותם והשרש אין עושים עצמם מקבל רק עושה עצמו מושל באחר ולפיכך אין רצוי אל החיות כמו שאמרנו למעלה ואין להאריך כי יתבאר בסמוך עוד ומה שאמר הלל מוסיף יסוף כי התורה שפך השרש כי על ידי התורה של אדם הדביקות בו ים' וכמו שבארנו זה במקומו בתרי"ג ולפיכך נאמר על התורה כי היא חיך ואוכך ימיך והרי התורה בשביל זה שפך השרש לנאמרי כי התורה עשם החיים ולפיכך מלן הלל מוסיף יסוף והלל יליף קפלא חיי פירוש שם אינו מוסיף להיות עמל בתורה הוא יסוף כלומר שאם קודם זאת וזה כי כבר התבאר כי האדם שנקרא שמו אדם על שם שהוא מן האדמה שהיא נעלה תאמר ודבק בתאמר האדם האעדר כמו שהתבאר למעלה ועוד יתבאר בכמה מקומות ולפיכך לריך האדם להוסיף בתורי' השבלים שהוא שפך התורה והוא חיותו של אדם ונם שם"ו התורה ים לו דביקות בו ים' כמו שבארנו זה בכמה מקומות כי שם לא היתה התורה לא היה לאדם נעל תומר דביקות בו יתב' ולפיכך בתורה ים החיים וזהו הלל מוסיף יסוף ופי' הלל מוסיף שלזיו יגע ועמל בתורה תע"ג שלמד התורה רק שלזיו עמל בדבר ולזיו מנניר השכל על התומר שדבק בו האעדר ולפיכך הוא יסוף ומלן הלל יליף פירוש שלזיו למד כלל חייב בדין קפלא כי מרחיק עשמו מן התורה ואדם כזה מתנגד אל התורה ומניע

אלו המיתה לפי שמרמיק עלמו ממנה וכך אמרו בפרק ר"ע ומתלו דברי תורה לגניד דכתיב שמעו כי נגידים אדבר מה נגיד זה יום כידו להמית ולהחיות אף דברי תורה יום כידם להמית ולהחיות ומגיד ממית בכח המשפט ולכך אמר קפלא חייב ר"ל במשפט מפני הרהקמו מן התורה ועוד יתבאר וקבע אלו שבעה דברים כיחד דהייגו נגד שבעה אבד שמ' ונם דלא מוסיף יסוף ודלא יליף קפלא חייב וכך הם בפרק הרואה פ"ב יהודה ג' דברים מקרין ימיו ומעטין אל אדם מי שמחנין לו כוס לברך ואינו מברך ומי שמחנין לו ספר תור' לקרות ואינו קורא ומתניא עלמו ברבנו'. מי שמחנין לו ספר לקרות ואינו קורא שמאמר כי היא חייך ואורך ימיך. וכוס של ברכה לברך ואינו מברך דכתיב ואברכה מברכיך. והמתניא עלמו ברבנום דאמר ר' אבא בר חנינא מפני מה פ"י יוסף קודם לאחיו שהתניא עלמו ברבנום פ"ב. הרי כי זכרו אלו ג' דברים כיחד נותנין לו ספר תורה לברך וכוס של ברכה לברך ומתניא עלמו ברבנום כי שלשה דברים אלו שקיל אל החייס כי מן הס"י בא החייס אל כל חי ופ"י התורה יש לו דביקות בו יש כמו שאמרנו כמה פעמים ובשביל כך מקבל החייס והאדם הוא שמקבל החייס וכשאבר הוא מרמיק מאחד מהם מקצר ימיו ומעטין של אדם וכשאבר מחנין לו כוס לברך ואינו מברך מרמיק עלמו מן הס"י ואבר מאתו שפע הברכה ורפ"י אל' ואברך' מברכיך דהייגו כשמחנים לו כוס לברך ואינו מברך אף בשפ"ב ולפיכך מרמיק פ"ע מן הברכה ולפי דעתי נתנם פי' כך דאף אם אין כאן בשפ"ב ואוכלים משלחן שמי קא' דלא ליירי התם בשפ"ב אבל פירושו כיון דכתיב ואברכה מברכיך מכ"ש מי שמברך לאקב"ה שהוא מאברך וכשאבר מחנים לו אם בל ברכה לברך והוא מרמיק עלמו מן הס"י אבר מאתו הברכה ולכך מקצר ימיו והתורה אבר על ידה דביקות בו יש' והיא כמו שאמרנו בין אקב"ה ובין האדם עד שבא ידי התורה מקבל החייס ואשבר ירחק מן התורה שבל ידה דביקות בו יש' מקצר ימיו ומעטין של אדם והמתניא עלמו ברבנות אינו רואה להיות מקבל משפע החייס כי המתניא עלמו ברבנות עושה עלמו מיבל בשאר לפי שברייתו וברבנתו ואינו עושה עלמו מקבל כי הקבלה שייך למי שהוא משפיל עלמו וכמו שהמבאר דבר זה למעלה ולכך אלו שלשה מקצרין ימיו של אדם. ואמר עוד ודלא אמרם בתנא קלא בנמרא בפ' בני העיר מן האם ודלא אמרם בתנא קלא מני רים לקים והמשמם כמי שבאה הלכה ע"ב ופירוש זה כי לכך חלף מן העוגם מפני שהתורה יש לה קדום לעולם כמו כל דבר שהוא קודם שמש שמש של עליו והנהנה מדבר שמש שמש של עליו דינו כמו מי שנהנה מן הקדשים ושייב מיתה והעושה שהוא חייב מיתה כי האדם שהוא נעשה נוף ואומר ואין רלוי שיחבר אל הדבר שהוא קודם ונכדל מן האדם והוא חלק שמים וכמו שאמרנו כי כשאבר מחבר האדם אל העליונים אבר אינם עם הגוף יבא לו המיתה כמו שאמר שלחי רחימו מות נמות כי אין לאדם נשמי מניחות עם שנכדלים וכך כשאבר האדם הוא מחבר להיות נהנה

מדבר שהוא חלק שמים חייב מיתה ולכך קאמר ולאשמעם בתנא קלא שהתורה היא שכלים ונכדלת מן האדם שהיא בעל תומר ואין לאדם בעל תומר מניחות עם התורה לכך אמר ולאשמעם בתנא קלא כי ע"י כאר מלכות שהוא ברלא המלך הוא נכדל מן הסם כמו שידוע מענין המלך וכן התורה היא השכל שברלא האדם והוא שכל נכדל לכך נקרלו תלמידי חכמים מלכים כדאמרינן בניעין מאן מלכי רבנן שנאמר כי מלכים ימלכו ודבר זה נורם שהנהנה מן התורה הוא השכל הנכדל חייב מיתה וכמשכח נדרים בפרק כ' מרפון לחכמי' הוות נברא בזמן שהוקשו המקלועות אחתי' בשקיא ובקלי' ואמריה למשדיה בנהרא אמר חוי לי לטרשון שהרגו הוות נברא אמא הוות נברא שבקיה וערק אמר רבי אבא אמר ר' הנניה בן גמליאל כל ימיו של אותו לדיק היה מלטער על דבר זה לאמר חוי לי שאשאמתי בכאר' של תורה דאמר ר' אבא בר חנה אמר רבי יוחנן כל המשמש בכאר' של תורה נעקר מן העולם ומה בלשלאר שמשמש בכאר' קדם שנעשו חול נעקר מן העולם דכתיב ביה בלילים קטיל בלשלאר המשמש בכאר' של תורה שהיה קודם לעול' על אחת כמה וכמה ע"כ הרי המשמש בדבר שהוא נכדל קודם מאחר שאין לו חבור עמו הוא נדחה ונעקר מן העולם כי שני דברים אלו אין לנם חבור יחד אם לא שמחברים הפחות נדחה שאין לו מיניות עם הנכדל. ויש לשאול מי דחקו לרים לקים לפרש המשמש בתנא קלא זה המשמש במי שהוא שכלות ולמה לא פירש כמשמעו כמו הא דאמר רבי יוחנן המשמש בכאר' של תורה וכ' יוחנן מה הולרך לאשמעינן הכא מאיניתן היא המשמש בתנא קלא אבל לכך מפרש רים לקים המשמש במי שהוא שכלות דאלו בכאר' של תורה ממש זהו נעקר מן העולם כדילוף מן בלשלאר וזהו חמור יותר שנעקר מן העול' בכח וזה אלו אינו המיתה בהאש כמו שבא על בלשלאר ביה בלילית אבל חלף אינו כל כך בכח ובחזקה לכך מפרש המשמש דלשמשם בתנא קלא היינו שמשמש במי שהוא שכלות אבל לא בכאר' של תורה עלמה וקבע זה בכאן מפני שאמר נגד שמא אבד שמיה ואמר כי הפך זה התורה דלא מוסיף יסוף וכן לומר עוד כי אין עיקר הבאר' מי שמהנה ברבנות אבל עיקר הבאר' היא כאר' של תורה ודבר זה נקרא באר' לא באר' אחרת שהרי המשמש בתנא קלא של תורה חלף מן העולם ופ"י כאר' של קדושה על כל הכאר' ואפשר כי אלו דברים חייבים זה לזה דלא מוסיף יסוף ודלא יליף קפלא חייב ולאשמעם בתנא קלא אבל מי שמוסף ופוגם בתור' העוגם על זה הוא המיתה שכך הם הדברים אפשר הם עליונים במעלה שהחטא בהם מביא המיתה ופירוש זה נכון ולכך נסמכו שני דברים אלו ביחד ואחר שאמר הלל דברים אלו חזר לומר אחין לאדם לחשוב עלמו בעל מעלה ובעל תורה ופ"י יש לו לקוות התורה שעל ידה נחשב בעל מעלה וזה שאמר הם אין לי מי לי לעומר שהם אין האדם מצלים עלמו

בשומם ובמעט מי לי שלין שהיה והמעט שיעשו מחיים מופלא ושלימות אלין אף אם למד מביו תורה אין יורש כזו ממנו דבר ואין הדבר תלוי הסיבור שהשבר שהאדם מחד יפסוק ממון ויהן לאיש במחכה לשים אשר לא עשל בו או שלפעמים האדם יורש מאביו הרבה ועוד בעולם הזה הרבה דברים בשביל אחד יהוה מוכה אם הכל כמו שקיימת לן בשמים בשביל יחיד והכל העולם ניזון בשביל מינוק וכן הרבה דברי' אבל שיהיה האדם בעל מעלה שעל ידי זה יקנה האדם עולם הבא אלא כך רק אם זוכה בעצמו ואין אחד מהעולם אם האחר וזה אם אין לי מי לי ואם אני לעצמי ר"ל אף אם יעשה האדם המוטל עליו מה שני כלומר שאני רק שבר ואם ואין יכול לעמוד הרב' במעט לפי מה שרואי על הפשט. ובמדרש ויקרא רב' כל עמל האדם לפיהו שאמר ר' שמואל בר יצחק כל מה שניגע האדם מעט ומעשים טובים אינו אלא לפיהו ואל לפי גופו ואל לפי נפשו ובמדרש עוד אמר ר' לוי גם הנפש לא תמלא לפי שהנפש יודעת מה שהיא יגיע לעצמ' היא יגיע ולפיכך אינה שביעה מעט ומעשים טובים אמר רבי לוי לעירבי שהיה נשוי בת מלכים האפי' שמאכיל' כל מעדני עולם אינו יולא ידי חובתו למה שהיא בת מלכים כך כל מה שיפעל האדם עם הנפש אינו יולא ידי חובתו למה שהוא מלמעלה ע"כ. נאמרו בזה כי האדם כל מה שיעלים עצמו הוא אלין ואין שלימות אלו מניע לזולתו ואפילו לבנו ובתו רק אליו ואמר רבי לוי על זה נאמר גם הנפש לא תמלא אלא יאמר האדם שאפשר שיהיה נפשו מלא מעט ומעשים כי האדם שאוכל ושותה הרבה בודאי תמלא בטנו על זה אמר גם הנפש לא תמלא שתמיד עוד הנפש מבקש להעלים עצמה ומביא רבי לוי משל זה לעירבי שהוא בן כפר שהיה נשוי בת מלכים שלא לפשר להעירבי הזה שיולא ידי חובתו עם בת מלכים כך הנפשה שהיא מלמעלה אינה נפתם לאדם בעל נוף ואף אם האדם עושה מה מעט ומעשים טובים והם השלמ' בשלימות לגמרי שהיא לא תמלא הנפש שתהא מושלמ' בשלימות לגמרי שהיא בעצמה מן הש"י כפי מה שרואי לא הנפש ומפני כך אינה שביע' ממה שעושה האדם בגופו תורה ומעט מעשים מובים לפי חשיבת ומעלת הנפש שהיא מן המעלה והאדם הוא מלמטה בעל גוף הין הנפש שהיא מלמעלה שביע' מזה לגמרי כלשבר רואי לנפש שהיא השמים ועל אלו דברים אמר הלל אם אין אני לי מי לי כי ברוך האדם להשלים עצמו כי לא יניע אליו השלימות מאחר ואף כשאני לעצמי מה אני כלומר שהאדם עושה מעט בגופו וכמו שבארנו בהקדמה על שכתוב כי כל מעט ומורה תור ואין בזה השלמת על שאם לשיהיה השלמה כראוי לא הנפש ומעלתו ולכך אמ' מה אני כי אף סוף בן האדם הוא והוסיף לומר ואם לא עכשיו אימתי הוא דבר שלימי כי האדם קלר ימים ואם לא עכשיו אימתי ולפיכך מוטל על האדם להקדים מעשה מעט ומעשים טובים אמר אמי שאשבר לו להשתוך על אחר ואף אם יעשו כל השעשו

עליו על יחשוב כי יש השלמה ושביע' להשלים אם נפשו כי אף אם הוא לעשו מה הוא כי לא יוכל להשביע את נפשו בשעות ומעשים טובים ומכ"ש אם לא עכשיו אימתי כי הוא קלר ימים ופתאום ילקח ואינו וכל דברי הלל כמו שהיתה מדתו שהיה בעל עסק וכל אלו דבריה שייכים לו ולפיכך אמרם בימיו וכן שמאי ג"כ נתן לנו מוסר כפי מדתו וכבר החבאר כי השבי מן העוב תמיד מזהיר על הירחה מה שלא יעשה. עשה תורתך קבע שלא יעבור קביעות התורה אמר אמור מעט ועשה הרבה שאם יאמר הרבה בלולי לא יקיים ויעבור וכן ו.אי מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות כי אם לא כ יהיה זה כלולו מבזה את הבריות וכל זה עקר מן הירחה שלא לבזות את האדם שנברא בצלם אלקים ובודאי מה שאמר הלל מוסב שלום ורודף שלום בודאי בעל האדם הזאת אינו עומד על מדותיו שאם היה עומד על מדותיו אין יהיה רודף שלום שכל ענין מי שהוא רודף שלום שיאמר לחבירו שיהיה מוותר מפני שעשה לו חבירו ולא יעמוד על מדותיו וזה היה בודאי אדם הלל שלא היה קפדן ומדקו לוותר ולכך כל שאמרי ואמר כי אמת הוא שאדם הזאת שלא לעמוד על מדותיו היה אדם טוב' ודבר זה שייך במילי דעלמא אבל שיהיה האדם עסק לגמרי אל אדם זאת שלא יהיה מעמיד מדותיו כלל ולא להניח הכל על דרך שלא לעמוד במדותיו דבר זה אינו טוב כי במילי דשמיל רואי שיהיה מורתו קבע ואם כל אדם האדם שאינו מעמיד על עניני יהיה נ"כ הנהגתו במילי דשמיל כך ולא יהיה קבישות לאדם בתורתו ודבר זה אינו רואי שבשבת ברואי אל האדם במילי דעלמא שיהיה מוותר ולא יעמוד על מדותיו כי רואי לאדם כמה שהוא אדם בעל שני והוא בעל חומר אבר הוא מסתבה ואינו עומד על דבר אחד וכן רואי לאדם שלא יעמיד מדותיו ודבר זה רואי לאדם במילי דעלמא דוקא כי במילי דעלמא האדם הוא בעל חומר לכך יכול הנהגתו אבל במילי דשמיא כמו המצות והתורה השכלים שאינו תולה בנוף אהוא בעל חומר שבר שמני רואי שיהיה תורתו קבע ולא יוותר כלל ולא יעבור קביעתו רק כאשר רואי אל השכל ויעמיד האדם שלא יבוה וכן חמור תעט ועשה הרבה כי אם יאמר ולא יעשה דבר זה אין רואי שיהיה בתורה כי אין שני בדבר השכלי רק בדברים שהם תלויים ובשם שבתורה עצמה אין השתות כך אין רואי שיהיה השתות בלמוד התורה כלל ומפני כי אדם שמאי שהי' קפדן וכל קפדן הוא מקפיד ומעמיד מדותיו שלא לשנו' ומלד מילי דשמיא כמו השוב' בודאי טוב שיהי' מעמיד את מדותיו ויהיה קבע אל תורתו ולא יבוה כלל שאם אינו מעמיד על מדותיו אינו שאהה תורתו קבע וכל מעשיו היהם קבועים ועומדים ואמר והוי מקבל את כל אדם בסבר פנים יפות וגם זה שמאי אמרם למדנו כי למדת הלל שמדתו היה שלא יהא אחד שומד על מדתו ולא יהיה לו קפידה בשום דבר ולפיכך אין קפידה על זה שם לא יקבל אותו בסבר פנים יפות כי אין להקפיד על זה ואין זה מדה טובה אלא שודאי מצד

המקבל מוד מאד שלא יקפיד על דבר זה מ"מ מצד הפועל רלוי שיהיה מקפיד בתכלית ההקפדה עד שיהיה מקבל כל מדם בסבר פנים יפות ולא יאמר אין קפידה בזה ולא יקפיד לומר המדם שם לא יקבל מומו בסבר פנים יפות ובזה מצלים שמלי במוסר שלו מוסר הלל עד כי בתבר שניהם יחד בוודאי שם מוציא כי אין המדם לתבירו לא יהיה למדם קפידה שבל במלי דשמים יהיה לו קפידה. אף במלי דמלמת כי המקבל בודאי לא יהיה מקפיד כ"א לא קבל לומו תבירו בסבר פנים יפות לא יקפיד שבל הפועל יהיה מקפיד. וידוע כי מדם שמלי שהיה מקפיד ולבך דבדי מוסר של שמלי כי יעשה מומו קבע ויקפיד שלא יעשה ויקבל כל מדם בסבר פנים יפות אף שהם לא עשה זה אין רלוי של המקבל שיקפיד מכל מקום יש למדם להקפיד ויקבל כל מדם בסבר פנים יפות וכל מחד מוסר שלו כפי מדתו וזה נשלם מוסר הזוג החמיני מהמקבלים. ובבר התבאר לך כי כל מוסר של הזוגות כל מחד מוסיף על שלפניו וכן בזוג הד' ג"כ כי מפני שהי' מוסר הזוג הד' שלפניו מוסר שהוא שייך של בעל הבדרה שהמדם יש לו חבור של מומם שהוא בעל הבדרה עליהם במה שהוא בעל הבדרה עליהם ומנסיג מומם וכמו שהתבאר בא הלל במוסר שלו לתת מוסר לין תבי' ההתנה עם כלל ב"ה שיהיה מוהב שלום ורודף שלום בין הבריות ומקרבן למורה שיתחדל שלא יסור קצר השלום שהוא לבריות שהם ביחד כפי מה שבדמם הש"י ולפיבך אמר שיתחב שלום וירדוף שלום וכו' וכן שמלי שאמר והוי מקבל את כל המדם בסבר פנים יפות שבל זה ההתנה שלא יהיה פירוד בין ב"ה רק חבור והנה מוסר זה שלא יהיה פירוד בין ב"ה. ושל יקצה לך הבי יהושע בן פרחיה שהוא מן הזוג הששיני ב"ב שאמר והוי דן את כל האדם לכף זכות. אין דומה לזה כי שם לא הזכיר רק שלא יהון מומו לכף מובה שלא יהיו הבריות רעים בעיניו כמה שאמר עשה לך רב וקנה לך חבר ולא תאמר כי מיט רלוי לך ואין זה חבור ב"א יאמר עד שלא יהא פירוד ביניהם וגם דבר זה אין עיקר המוסר רק שהוא נזכר נגד מחרים כמו שהתבאר והתבאר לך כי כל המצה זוגות גם דברי המינעות שהוזכר רלשון שהמחיל האדם עצמו לין מהיה ההתנה ומוסיף ואולך תמיד כי זוג הרלשון תקן ההתנה בבני ביתו שהם הם הקרובים של האדם רק שיהיו הדברים ההם עצמו ומח"כ תקן הזוג השני רבו וחבריו וכבשו שהם יותר רחוקים ומ"מ הם הקרובים אליו ומח"כ תקן הזוג הג' ההתנה עם שאר שהוא שופט ומנסיג להם שדבר זה עד יותר רחוק ומח"כ הזוג הרביעי מדבר בהתנת בעל הבדרה שהוא עוד יותר רחוק כמה שהוא בעל הבדרה עליהם גבדל מהם ומכל מקום יש בלן הבור מה שהוא בעל הבדרה שלהם ומח"כ הזוג החמישי תקנו כל האדם שלא יהיה נפרד הקשור של השלום שלין עוד פיקון בסדר השלום וכולם תקנו את האדם בהתנה ובירלה ודבר זה מבואר ומבלן ולילך לא היו מקבלים מיוחדים שלא שמשו רבים כל צרבם ובראשה כי האנשים שהם מסמך עד בית הדני ותמשון שהדיק שהיה מפירי מצוי בנסת הגדולה נחשב נפשי עצמו כמו שבתרנו למעלה וכן מהמינעות שים שהו יחיד ולא נחשב עם הזוגות שבר היה אחד נשיא והבני מב"ד והם היו המשה זוגות נגד המשה מקבלים הרחשונים ומהמינעות שים שהו לא היה רק כדי להבדיל בין המשה מקבלים הרחשונים ובין המשה מקבלים האחרונים כי במה שהמינעות לא היה לו זוג שבאחד היה נשיא והבני מב"ד היה דומה לרחשוני' כי גם משה ויהושע וזקנים ונביאים ואנשי כנסת הגדולה לא היה להם זוג כי אם אחד להם זקנים ונביאים אנשי כנסת הגדולה ובמה שהיה המינעות יחיד בלבד דומה זה של הזוגות כי משה ויהושע אף שהיו יחידים נחשבים כמו רבים כי משה מלך היה שנחשב כמו הכלל וכן יהושע לבך המינעות היה מבדיל בין מקבלים הרחשונים ובין האחרונים כי אין רלוי שיהיו הזוגות מקבלים מן אנשי כנסת הגדולה אמין להם זוג כי הזוגות שבם הנים יחידים אינם שוים של אנשי כנסת הגדולה אבל המינעות היה לו דמיון של הרחשונים במה שלא היה כלן קבלה מהולקת ובמה היה דומה לאחרונים שהיו יחידים כמו שנתבאר למעלה ובזה כל המקבלים מקושרים יחד ונתבאר זה למעלה ע"ש ומה שהיו המקבלים תמיד ממשה לא היה דבר זה במקרה כי יש המשה מקבלים הרחשונים דהיינו משה יהושע וזקנים ואנשי כנסת הגדולה והמשה מקבלים שהם זוגות אבל המינעות לא היה הסבין של מקבלים הרחשונים ולא למקבלים האחרונים שהיו דומה לשני הרחשונים ולא של האחרונים כמו שהתבאר כי מלו התפשטה התורה בשולם וכך ממלא מתחלה כשנתנה תורה ליבראל נתנה בה' קולות שע"י ה' קולות נתפשטה התורה בכל העול' וכמו שלמרו במדרש על פסוק כי לא מרתם בשתר דברתי עמכם והיו ה' קולות שהקול היה יוצא לכל ד' רוחות וקול אחיני בתמצע ולפי נתינה התורה בה' קולות שעל ידם התפשטה התורה בכל השולם ומפני זה היו המקבלי' שעל ידם התפשטה התורה בכל השולם ה' מקבלי' הרחשוני' וה' נתחרונה כי ע"י ה' אין רלוי שיתפשט התורה בכל העולם רק ע"י ה' כמו שהיה הרחשונה מתפשטת התורה בכל עולם ע"י ה' ולבך רלוי שיהיו מקבלים הרחשונים המשה וכן מקבלים האחרונים היו המשה מכלן ולילך התור' מתמעטת אבל עד המשה לא היתה מתמעטת ושים לבל אחד זוג שהיה מסייע לו בקבלת התורה כי לא היה הקבלה בזוגות כמו שהיה בהמשה הרחשונים כי מה שקבלו הנביאים מן יהושע היו שבל אחד בבל ולא היה מסייע אלין כמו שהיה בזוגות ולפיבך מתחלה קודם היו שני היה כח התורה להתפשט עד המשה וכן בזוגות שהיה ענין אחד שים כלן מסייע והיה ג"כ כח התורה בענין זה להתפשט עד המשה אמנם כפי שנמלא בספרים הישנים הברחא קבלו משה ור"ל כי האנשי הרחשון קבלו מן המינעות ומן שמעון הצדיק הרי כל הדברים מבואר מאוד כי הזכירם מן אנשי כנסת הגדולה אין

רבן גמליאל. מזקן נמי שמעון כל"ל מומר עשה לך רב והסתלק מן הספק. שלא תלמוד מעצמך

רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אומדות:

שמעון

דבריה מלו מלוד ומעשה בהמתהר לך שכל ענין הקבלה הזקת היתה נאמר מלוד

מכ"מ ולפיכך היו המקבלים זונות וממעון הצדיק לקח שהיה בתחילת בית שני היה גם כן קודם בית שני שהיה מלמדי הכנסת הגדולה כי המקבלים בבית שני כלם היו זונות מעשה שאר למדנו על הפרון כח התורה שהי' בבית שני גם כי רצוי לבית שני הזונות שלמד בבית ושבני מב"ד זוג ביחד ודבר זה ידוע לנבונים כי יש לב"ה ובפרט לבית הבני שאר עליו נאמר גדול יהיה בעוד הבית שהחרון וגו' ומעשה ידוע לנבונים שהרי ב"ה נכרת בבתי ידיה דכתיב מקדש ה' כונן ידיך כדלימת במסכת כתובות והיה כלול בשבילו זה מפני לדדין שפס יד ימין ויד שמאל וזהו כח בשיח ומ"ד ולכך דווקא בבית שני היו הזונות ויומר היה שהמעשה בבית שני ולפיכך הרשתן היה להמינותם היה מזהיר בתחבה ובירלה וזהו היסוד ומ"ב הזונות שלמד היה מזהיר על השמירה כפי מדרגת בית שני שהיה כלול מהשבה ומירלה ודבריה שלו יש לך להבין מלוד מלוד כי שם דבריה נרוצים:

רבן גמליאל אומר וכו' יש לשאול מה ענין הדבריה שלו ביחד שיעשה לו רב ויסתלק מן הספק ושל יבשה לשאר מומדות ועוד קשה שהרי עשה לך רב כבר אמר יהושע בן פרחיה. שכל דע כי ר"ב בא נתת מוכר לשלם שיהיו כל עיניו נרוצים עד שתין ספק שכם כי שאר יש בשעניו שאר שעשה ספק לא נקרא בעל שכל כי השכל כל עיניו נרוך בלתי ספק ועל השכיל אומר השכיל בחושך הולך שכל השלם שירלה להיות בעל שכל יהיו דבריו בנירור ואם יצא השלם חון ממדה זאת כשלו הוא יוצא מגדר מה שהוא שלם בעל שכל ומפני כי הספק שייך לשלם גב' דבריה. אם בשלו שאר חין דבר נרור לו ויש לו פנים לכאן ולכאן. הספק השני הוא שכל הדבריה שאר השלם יספק שכם שאר לא ידע וחין השבר תולה בשכל כלל. והשלישי הוא ספק שאר הוא לשלם בשעשה המוות שתין מעשה המוות ברוצים ועוד בשמוך יתבאר שלו שלשה וכנגד הרשתן אמר שיעשה לו רב כדי שיהיה מה שיקנה בחכמה דבר ברור בלי ספק ויסתלק מן הספק פי' מכל דבר שאר יספק ובודאי לענין לסור חין לריך לומר כי ספק חסור למומרת רק שכל דבר שאר לפשר שיגיע לו ממנו היזק לל יבוא בספק כלל כי חין דבר זה רלוי לשלם בעל שכל שיבוא בספק וכנגד השלישי אמר שלל יבשה לעשר אומדות שלא יסמוך על השומדת בעין מעשה המוות ולף שם התורה השיבה כשלשה בשכורות ומחשב לכם תרומתכם שבא לעזר בן גמלא אומר בשני תרומות השמוד מדבר זה כשלשה בשכורות ומחשב לכם תרומתכם שבא לעזר בן גמלא אומר בשני תרומות השמוד מדבר אחת הרומ' גדול' ואחת תרומת מעשר בשם שתרומה גדולה נעלה בשומד ובמחשבה כך תרומת מעשר נעלה בשומד ובמחשבה ע"כ מ"מ לל תרבה לעשר אומדות רק כשאר לריך שאין לו פנלי לו מותר שבל ובמחשבה ובודאי מעשר ג"כ מ"מ לל תרבה לעשר אומדות רק כשאר לריך ואין לו פנלי לו מותר שבל להרבות בכך יעשה קנישות לעשר בשומדת לל יעשה כך שף כי השומדת הוא קדוב לודאי שף מזה יסתלק כי אין רלוי לשלם רק שיהיו כל מעשיו ברוריס מסולקים מן הספק שכך רלוי לבעל שכל שלא יהיה הולך בחושך ובודאי כשאר הוא נוסע על השלה הזאת הוא שלימות גדול שליו כי הרבה והרבה הסרונות נמלאים כשאר השלם מעשיו בלתי ברוריס יותר על זה כי שלם זאת היא רלויה לל בעל שכל שיהיו מעשיו נמלאים שאר השכל הברור ואם שכבר אמר יהושע בן פרחיה דבר זה עשה לך רב וקנה לך חבר. הביא זה שהאמר בשם ר"ב כי זה בודאי מצד אחרת כי למעלה אמר שיקנה לו רב שלא יבא לידי היסור פן יעשה ובאן אמר שף שתיו רוצה לשמוך על תלמודו לענין הורלה עם כל זה יקנה לו רב שיותר מעלה כשאר יש לו רב שאם אין לו רב אין לו תורה ברורה רק התורה בספק ודבר זה אין רלוי להיות רק תהיה תורתו ברורה ולא זכר כאן קבלה כי לא היתה הקבלה נמסרת רק עד הלל ושמאי ובך אמרו בפרק השוכר מסרבו תלמידי הלל ושמאי שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ועשה תורה כשתי תורות ולכך לא זכר קבלה מהלל ושמאי ואילך ונראה מה שלא זכר ר"ב רבן שמעון בנו של הלל וזכר רבן גמליאל שהיה בנו גם כן ולא זכר ר"ב שהיה חביו של רבי שמעון בן גמליאל שאזכר בסוף הפרק על ג' דבריה וכו' ושלם היו בחיים כשאר פרק קמא דשבת הלל היה רבן יוחנן בן זכאי מגיד ר"ב ובגדול כמותו שכל ק' שם ונראה שאזמן רבן שמעון בנו של הלל היה רבן יוחנן בן זכאי והוא מסלתידי הלל ור"ב היה ר' יוחנן בן זכאי מקום מעריב שמחרב הבית התקן ר' יוחנן בן זכאי והוא מסלתידי הלל ור"ב היה ר' יוחנן בן זכאי

מכיון ונשיא גם כן ולהזכיר שייסד לי לשבר שלא היו מן האומות שהלחד נשיא והשני לב כיס דין ולכך לא זכר תמך דסי מיירינו מפקח וכן בזמן כ"ג לבני על רשב"ג היה רבי שלעזר בן שמיע שהיה ג"כ נשיא כדאיתא בברכות בפרק תפלת השחר לך בפרק רבי לומר יתברך פיוטים תחר הגיל ר' יוחנן בן זכאי קבל מהלל ושמאי: כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה וכו'. החכם שזה גם להזהיר על תקון הגוף

שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא:

רבן

שמעון בנו אומר. אלא שתיקה. שגם לויל מהניח מכם יתכב. וכן תילוף שגם ידבר בכבוד עם בני לדם ולכל דבר מקדיש עצמו לכשיב. ואתי' לם הוא מכם לויל יתכב על כן לין טוב אלא השתיקה:

ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. ונדול פשוטה יותר מן סלומד ולימו עושה:

רבן

על לדם מהר שרשה מניו של ר"ג נתן מוסר לחדם שיסיו מעשיו כמו שרשוי לחדם בעל שכל שלא ילך בתוהך כמו שהתחבר בא הוא ולמד מוסר על תקון החדם שהוא בעל גוף כמו שיתחבר. ויש לשחול למה הוליך לומר כל ימי גדלתי בין החכמים וכולי. ועוד קשה מה ענין לזה ולא המדרש עיקר אלא המעשה עיקר וכ"ש שהתהיל בשתיקה ואמר תח"כ ולא המדרש עיקר ומחר אל ענין הרחשון לומר וכל המרבה דברים מביא חטא ג"כ לנון לא מצאתי לגוף טוב משתיקה שהיה לו לומר לא מצאתי לחדם טוב ועוד קשה שאמר כל המרבה דברים מביא חטא הלא מקרא אלו הוא ברוב דברים לא יחדל פשע פי' רש"י ז"ל שר"ל כל ימי גדלתי בין חכמים ולא מצאתי לגוף טי' כ"ל שלח אל החכמים מצאתי שיפה בשתיקה להם שכך היו מהגים בשתיקה וכ"ש בני אדם שאינם חכמים שהשתיקה יפה להם ופירוש לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה כ"ל כמה שהאדם בעל גוף יפה לו השתיקה וזה כי האדבור הוא נפש המדברת אשר נפש המדברת הוא כח נופני שהאדבור כח נופני ואינו שכלי לשמרי לכך רחוי לו השתיקה אלא יבא לידי טעות ושבוש כי כאשר הוא פועל בכח האדברי מבטל כח השכלי כמו שיתבאר' בסמוך יאמוק ויהיה פועל בכח השכלי אשר אינו נופני כמו שהוא כח האדברי אלא ימלא מן הטעות ויש לדעת כי השכל והגוף הפכיים זה לזה ולפיכך אמר אין לגוף טוב אלא שתיקה ולא אמר לא יפה לגוף האדבור כי לא אמר האדבור הוא החכרון רק שיפה לו השתיקה כדי שיוכל לפעול בכח השכלי וזה בא ללמד כי כאשר יאמוק שהאדם אז השכל פועל פעולתו אשר אשר שיהיו פועלים אלו האדם ג' דברים מהחלפים השכל והגוף ולפיכך אם כח הגוף שהוא השכל האדברי פועל אין השכל השיוני פועל ויבא לידי טעות לכך רחוי שיאמוק ולא יפעול כח האדברי ואז השכל יפעל פעולתו וזה אמרו טוב לגוף רק השתיקה שהאדם יפה וראוי לגוף שיאמוק ויתן מקום אל השכל שיפעל פעולתו ויהיה הגוף טפל אפני זה אלו השכל ומוב שיהיה הגוף זכר לחריות וזה מרבה דברים אז השכל בטל אלו הגוף ויהיה השכל זכר לפועל ואין כאן שכל כלל ולכך אמר לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה מטעם אשר אמרנו ומפני זה כל בסיל מרבה דברים שהשכל והגוף שני הפכיים והחכם כאשר יפעל תמיד בשכלו ואינו פועל בדבור הגופני וזה שאמר לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה ר"ל כי השתיקה יפה וראוי לגוף מלד הגוף. שכל גוף אינו פועל כלל כי הפעולה מחיתם אל הנפש שהנפש פועלת והגוף לפיכך אמר כאשר שהאדם בעל גוף וגפש המדברת כח מוטבע בגוף שאינו כח שכלי נבדל לראוי לו השתיקה מן הדבור מפני כי הגוף אינו פועל וראוי לו שהעדר מן הפעולה ובפרט הדבור הוא פעל גדול מה אלא נמלא בשלי מיים ואין ראוי לגוף פעל זה ודבר זה שהוא השתיקה טובה יפה לו. ואמר לא המדרש עיקר אלא המעשה אלא שאמר אחר כי השתיקה שהיא הפעולה טובה ביותר מפני שיש לאדם לפעול בשכלו כמו שהאחר אם כן המדרש עיקר והא המעשה עיקר כי המעשה היא לגוף והמדרש לשכל שלפ המעלה גדולה מאד למדרש ומכל מקום העיקר הוא המעשה רק שהמדרש שהוא השכל הוא המעלה שעליונה ומכל מקום המעשה הוא היסוד ואין קונה מעלת השכל רק שצריך שיהיה לו קודם יסוד מוכן ואחר כך בונה מעלה מעלה ודבר זה יתבאר אלל כל מי שמעשיו מרובים וכו' וכל המרבה דברים מביא חטא ר"ל בודאי יפה לגוף השתיקה כמו שאמרנו מפני שהוא מונן אל השכל לפעול פעולתו ודבר זה מעלה אכל אין ראוי לומר שהוא חוטא אם מרבה דברים שהרי כח האדברי כח נפשי עצמו ואם יהיה לפעול בכח זה מבלי שיהן כל כחו אל השכל לא שייך בזה חטא אבל כאשר מרבה דברים מביא חטא וזה כי לפי מה שאמרנו כי ראוי לאדם השתיקה כדי שיהיה עיקר השכל ויהיה בטל אלצו כח האדברי ומ"מ אם אין בוחר בשתיקה אין כאן חטא ג"כ אבל להרבות דברים ולעשות עיקר כח האדברי ולבטל כח השכלי כי כל שאר כח האדברי פועל כח השכלי ח"א לפעול פעולתו כראוי כי אם כ' דברים ובודאי דבר זה הכרון לאדם לשיות נמצא אחר כח האדברי לנמרי שהוא שיהו שכלי לנמרי ולא נחבזב זה הכרון כאשר נמצא אחריו ואחר החכרון נמצא עוד הכרון כי כל הכרון נורר עוד הכרון ואזו שאמר שהוא מביא חטא שהחטא הוא הכרון כי כל לטון חטא בכל מקום הכרון כמו אלי ובני שלמה חטאים. אלכי אחטא. ובכרכה מקומות. ולפיכך המרבה דברים בא לידי חטא והכרון בפרט כאשר הכרון הוא דבר שנמצא אחר כח נופני והוא הכרון שיסצא אחר זה עוד הכרון ועוד יש בדבר זה עוד דבר פעמ אחד כי אין כח האדברי דומה אל השכלי שאין נבזל לשכלי רק שכח האדברי הזה כמו שרש כי שרש

סלדם מי מדבר מצר הצורם אין בם פוסקת כלל כמצר יזוע מעגין הצורה ולפיכך כל המדבר דברים יוצא מן הרחוי וסילסלה מן הרחוי נדבר כעו זה מביא חמת ויש להבין זה ולל יקשה הרי מקרא מלא הוא נרוב דברים לא יחדל פתי כי זה לשון מדבר שנא לידי חמת רק בשביל רוב דברים ס"ל שלא יהיה פשיעה שידבר דברי פכלות ושולטת מכל כלן אמר מביא חמת רגה עומר נוער חמת אמריו ודבר זה ענין אחר וכך הוא פירוש

רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו' שפסר בשעריכם. ופעון ליה לחולי יחגן. ובמצה מבריות אין כתוב שם פסוק: (פ"ה אחר שפעתיק אין שכתוב שפוא לחולי יחגן שמך לפשעו בשעריכם שכתוב בזכריה אחל בעמוס ושלינו בשבת מצפה לחולי יחגן ס' אלהי צבאות שלריה יוסף):

רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם :

רבי

המצה כתוב מבין כי הדברים פלם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום כמו שהעיר כאן מיכאחר יש מפרש' המצר אחל הם כולם דברי תכמה דברים אחר השבל מחייב .

רשב"ג אומר כדין פירוש למה אחר על אחל דבריה העולם עומד עליהם ועוד הרי בהחלת הפרק אחר על אחת דברים העולם עומד ואינם אלו אזכר כאן ויש לפרש המצה שזהת הגה הסלם אחר הם"

ברת שומו יש לו דברים מחולקים שאחד הוא השבל אחר השבל הוא קנין לאדם כמו שאמרו ז"ל אין זקק אלא מכמה והקנין השני הוא הסלם בעצמו שהוא מי מדבר החלק השלישי הוא ממונו שהשבר קניט אלו ג' דברים שייכים לאדם האחד הוא עצמו ומני דברים הם קניט וימצא האדם לפעמים והוא אחר קנין השבל ולפעמים הוא אחר קנין הממון והשני הוא בלבו דברים כמו שיתבאר ולריך אל עומדים הממזיקים עד שלא יפלו ועל זה אמר על שלשה העולם עומד על האמת שהוא עקר גדר בעולם ברי השקר הוא בעול לעמרי אל השבל עד שלא ימלא והרי הם"ש נתן בעולם השבל והוא חלק אחד משלשה חלקי העולם והשבר האדם רוחף האמת יוצא השבל בעולם כשבר רחוי ועל הדין עומד החלק השני שהוא קנין לאדם והשה יתברך נתן לכל אדם קנין רחוי לו ואין האדם רחוי שיהיה נוטע בחוכו לחביריו רק מה שהשה יש' נתן לכל בריה ואם אין דין יבא בעול לחלק זה שהוא קנין של אדם ויבא קנין אדם זה שהוא שלו לאדם אחר ואין רחוי זה ודבר זה אינו אלא מצד המחלוקת כי המחליף פרה בחמור וילדה ואינו יודע לבעלי דינין עשה שם קודם לכן ילדה שם אח"כ ילדה ויש חלוק בינים שם ואין זה מחלוקת בין בעלי דינין וכן דברים הרבה שכל אחד מוצן זכותו ואינו מבקש לעשון שקר רק שכל אחד לפי דעתו הוא זוכה ולכך אמר שנים על הדין השלום עומד כאשר יש דין בעולם כל אחד זוכה כרחוי וכפי אשר הש"י ברא את העולם ומן לכל ג' וג' קנין אשר שייך לו וע"י הדין כל ג' עומד בשלו כדאמרינן במסכת שבת כל דיין שדן דין אמת לאמתו לפי' שעה ג' כאלו נעשה שותף במעשה בראשית ור"ל כי הש"י ברא את העולם ומן לכל ג' וג' כרחוי לו כאשר ברא את העולם ואם הדיין דן דין אמת לאמתו עד שכל ג' וג' עומד במה שברחוי לו כמו שברא הש"י את העולם ומן לכל ג' קנין ממון בפני עלמו הרי ע"י הדיין עומד כל אחד כמו שברא הש"י ומן לכל ג' וג' שלו ולכך אמר כל דיין שדן דין אמת לאמתו לשפוקי לפעמים הדין אמת מלד המעות והמעות אינם כרחוי וכאשר הוא כך סוף סוף הניע הממון לאשר אין רחוי לו ולא שייך בזה בעשה שתוף להקב"ה במעשה בראשית רק כאשר הדין אמת כמו ברחוי ואז הדיין מעמיד כל ג' בממון אשר רחוי ואשר נתן הש"י אלין ולכך העולם עומד על הדין ואמר שהעולם עומד על השלום ודבר זה שייך על האדם עלמו וזה כי בני אדם שנברא׳ בעולם נכנסו במחלוקת כמה שכל אחד רולה שיהיה הוא שכל ולפיכך כני אדם שם מתנגדים בעלמם כאשר שם ביחד והאחד בעול השני בעלמו ולפיכך אמרו על השלום עומד העולם שלא יבא מחלוקת בין שים לחביריו בעלמו ודבר זה לא מלד הממון רק מלד עלמם . כרי ג' דברים שלא שהם עומדי העולם וג' הלקוש אשר שם בעולם אשר אין נמצא עוד חלק כלל לקיומו השבל ואין זה האדם עלמו כי השבל מניע לאדם כשנדל והוא קונה השבל והאדם עלמו וקנייני האדם שהם ממונו וש"י דין אמת והשלום שלוין אלו ג' דברים שלא יתמוטט העולם ומעתה לא יקשה הרי שמעון הצדיק מנה אחרים כי לומה שם הסיבה שהש"י שהוא הסב' והשלה לעולם מעמיד העולם כמו שבארנו למעל' בשר סיבב ואלו הג' דברים שלא יבא בעול והפסד לעולם מלד עלמו של עולם ולפיכך שמעון הצדיק התחיל באלו ג' דברים מפני כי על ידי ג' דברים מעמיד הש"י העול' ואם אין אלו ג' בטל המחלת העולם והבה"ג אומר כי ג' דברים שם שהש' שומד על עמדו כאשר רחוי ולא יפשוה מלד עלמו ולכך הבה"ג שהיה המחבון הזכיר אלו ג' דברים אשר על ידם נאשר העולם קיים ולא יבא לו בעול מלד עלמו ובודאי אי' זה נכה ומקובל הוא ושוב יש לך לדעת מה שאמר הבה"ג על ג' דברים העולם עומד הגה יתוצ כי אמרו העולמות שם ג' העולם השבל הזה הוא עולם האמצעי עד עולם המחחון וכל האיה הוא ע"י אחר שפוטל בו שהאיה כי אין האיה מעמדת רק אחר פוטל אחרת ואח"כ עולם האמצעי אין בו האיה אחר שנברא׳. כי עולם הזה אין שם חסרון עד שיהא צריך האיה רק הכל בשלימות ומפני כך העולם הזה הוא עולם השני כי ע"י השלימות שנמצא בשם יש בשם השלש ושם שהעולם הזה מיומד בשלש אחרו ז"ל בפ' שם שיש

מכירין אמר ר' יוחנן מלי דכתיב המשל ופחד עמו שפחד שלום במרומיו משלום לא רחמה אמה פנימה' על לבנה ולא פנימה על קטן. פנימה על לבנה משום דחלמה דעת' פנימה על קטן שלא יאמרו שבדי אמה גילה קל מבדיה ע"כ. ומאמר זה בודאי צריך פירוש ואין כאן מקום זה רק שנלמדנו מזה כי עולם הנלעלים הם שנברלו בשלום עד שאין שם התנגדות כלל ועוד במדרש המשל ופחד עמו המשל זה מיכאל ופחד זה נבריאל שעשה שלום במרומיו לפיכך העליונים צריכים שלום המזלות שוים לחלוטין' שכל אחד אומר לחי אחלה ולחי רועה מה שלפני עד שכל אחד אומר לחי רחמנן ומשלימין זה לזה ולא זה מזיק לא זה ובחי העליונים צריכין שלום ע"כ. הרי לך כי השלום החמלעי הכל בו בשלום כי השלום הזה שבר הוא עולם החמלעי הם גופי' שלימי' ואין מקבלים חויה ושמוי אחר שריחתם יש מאין וכיון שאין בהם שמוי אזהו השלום שאמלת כי הם משרים בהוייתם מבלי השמות כי השמשות אין שלום לו ולפיכך בשם השלום ואם לא היי קשור השלום ביניהם לא היו שלימים כעלמ' כי אחאר שכל ח' חלק בפ"ע וידוע כי החלק חסר שהרי הוא חלק בלבד ולפי' אם לא היה בשלום החמלעי הזה השלום שים לשם קשור וחבור זה עם זה עד שהכל מקשר לא היה שם שלימות כי היה כל אחד בפני עלמו והחלק לימו שלם וכבר אמרנו כי הם נשמי' שלמים אבל מלד השלום הוא החבור שאר ביניהם. אז אין נקרא כל אחד ואחד חלק שהרי כאלו הכל אחד ולפיכך השלום משלים הכל ומפני כך נקרא שלום מלשון השלמה כי שאר אין שלום אז כל אחד חלק וחסר השלמה ובשלום יושלם עד שאינו חלק שהרי יש לו שלום החמד עם החאר ואז הדבר שלם ומפני זה אנין כי כל הוחמי ברכות הוחמי' בשלום בברכת כהנים הוחמי' בשלום. בתפלה הוחמי' בשלום. כי ע"י השלום הדבר שלם והדבר שלום בשוף הכל ולכך השלום השלמת הברכה ומפני זה העולם החמלעי מיוחד בשלום ודבר זה הוא עולם החמלעי כי הוא עולם שים בו השלימות ואין שום שמוי וחסרון בשם ואם השלום ועוד כי העולם החמלעי הוא עולם השלום כי השלום הוא כאשר כל ח' וח' עומד מבלי שיכנס הח' לגבול החאר כמו שהוא בעולם החמלעי שכל ח' וח' עומד במשרתו וכאשר כל ח' בשמרתו הוא השלום לכך עולם החמלעי מיוחד בשלום ולפיכך בשם השלום לגמרי ותמיד אמרו שעשה שלום במרומיו שמזה מרחה כי מיוחד הוא בשלום. העולם העליון הוא עולם השכל אשר השכל הוא השגת החמת וקרלו אותו עולם השכלי' האפרדי' אע"פ שאין דעתי כך ואין נרחה דעת חכמים כך מ"ת בודאי הוא עולם שאין בם אשר רק אמת כי בעולם החמלעי לא שייך לומר עליו השגת החמת ולא כמו שאומרי' כי הגלגלי' חיים משכילים כי כבר התבאר שאין כך דעת חכמים אבל עולם העליון הוא השגת החמת ונק' עולם החמת נמצא אלו ג' עולמות כל ח' מיוחד בדבר ח' העולם העליון מיוחד בשמת. העולם החמלעי מיוחד בשלימות ובשלום. העולם התחתון שהוא עולם הסויה ואין הויה מעלמו רק שמקבל הויה מן הפועלים ויודוע כי יש פועלים בעולם התחתון וזהו כמו שכתוב לת התאור הגדול לממלת היום ולת התאור הקטן לממלת הלילה וגו'. והפועלים האלו נוזרי' משפעים על התחתוני' וקרלו אותם משפעי המזלות והוא דין נמור מה שנוזרי' העליונים על התחתונים ומפני זה כתוב בכל מעשה ברלשית אלהים שהוא לשון דיין מפני כי הש"י נוזר הסויה בכח דין על העולם כמו שדיין שנוזר משפעת על נדונין בכח דין שהרי ג"כ אלהים שמזה תראה כי ההויה הוא דין בעצמו כלשר יגזור ההויה כפי המשפע אשר רלוי וזה שאמר' כל דיין צדק דין אמת לאמתו כלומר שעשה עותף להקב"ה במעשה ברלשית' ודבר זה כמ"ש עוד בשמוך כי מעשה ברלשית ג"כ סיו נברלים בגזירתו וסיו מקבלים גזירותיו ומשפעיו לכך שדיין כאשר גוזר גזירותיו ומשפעיו מתחבר לשדה זאת שגוזר הש"י על הנברלים כי אמר ויהי הוא קול ויעמוד ולפיכך העולם התחתון מיוחד בזה שלא נמלא דבר זה בעולם העליון ובעולם החמלעי רק בעולם התחתון שהוא עולם הויה והוא מקבל הדין מן המשלים ועוד כמ"ש כי עולם החמלעי מפני שהש עומדי' כ"ל בשלום אין ח' נכנס לגבול הב' לכך נקרא שלם השלום כי עולם התחתון עולם הדין כי יכנסו חלקי העולם זה בזה ולריך כאן לדין כי הדיין הוא שמחייב שיתן זה לזה כך וכך וגם מחייב להחזיר למי שלקח מה שלא היה רלוי לו ליקח ודבר זה הוא בעולם התחתון כי ע"י המשלים הם השמים ונלחיהם שהש מושלים פועלים בתחתונים הם שנוזרים ומחייבי' מה שיתן זה לזה לפי הסדר והמשפט אשר סדר הממשיג הוא הש"י ודבר זה ידוע כי הברכה נעשה ע"י שיסודות מתערבים ונעשה ההרכבה ואין לך דין יותר מזה וכן הם לקח יותר ממה שרלוי שמחזיר כמו שידוע מענין הפירים העולים מן המים ע"י הגועה השמים וגזירתם שמוניתי' תואן משם לעולך ההויה וכן בכל הדברים שנעשו בתחתונים כלל הדבר כי עולם התחתון נבנה על גזירת דין שממנו ההויה בעולם ומעשה הש אין השמת בעולם כלאו בכל העולם העליון שמיוחד בשמת וזה עיקר עלמו של עולם העליון וזה כי כשאר ברלשית הש"י אלו שלש' עולמות היו צריכין לקבר ולאחר יחד כש"ם בשמוך דבר זה ופ"י השדם היי קשור אלו ג' עולמות כי השדם הזה אשר ברלשית הש"י הוא נברלו מלמע' ומלמעל' ולפיכך רלוי שיהיו נמלאי' בו כל ג' עולמות שהשדם הזה כלול מהם והדבר הזה רלוי ומתויב כי מאחר שהשדם הזה מהעליונים' ומהתחתוני' רלוי שיהיה נמלא בו מה שמיוחדים בו כל ג' עולמות וכבר התריך הרמ"ל בחלק ברלשית לשרש דבר זה ופ"פ דבר זה מבואר כי השדם שקול כנגד הכל ואין להתריך בזה ולפי' כאשר רלה הש"י להשלים את יעקב' שדם כי יעקב' הש השדם בשמת כמ"ש אחם קרוי' שדם ולשם נתן התורה מן העולם העליון והשלום מעולם החמלעי כי הש בשרש עם ג' מתקשרים ומתקשרים יחד וכמ"ש ומי כעמך ישרלל גוי ג' בארץ ומתן בהם י"ב

שכמים לאבר שם מתקדרים זה עם זה כמו שהוא בי"ב מלאם עולם שלמעלי שכם מתחברים יחד ויש שלוש ביניהם כך י"ב שכמים שם מתחברים יחד עד שם"ם שיהיה שם' בלא כב' הרי ביארתי שכם הלדם יש בכם מן עולם למעלי כפי מה שאפשר ומן להם דין לאבר כל עצמו של האדם"ו הוא דין כמ"ם לך. ולכך נתן להם דין עד שכם נכללים מכל ג' עולמות כאבר רלוי לאדם הרי נכללים כל ג' שולמות בלדם כי ע"י הלדם מתקדרים כל ג' שולמות כאבר הוא כולל שלשתן כמ"ש ואל"ב לא היה העולם מתקבר עד שיהיה כאן שולם ג', אבל היה שולם מחולק ודבר זה ג"ם כי העולם הוא מן הם"י שהוא ג' רלוי שיהיה העולם ג' ולפיכך ע"י הלדם שהוא כלול מאלו ג' שולמות מתקדרים ביחד ונלוי זה היה העולם מתורם ורמז מכמים לוך הלדם מקבר כל השולמות וזה שאמר במדרש ברחמן ברא שמים וארץ מן העליונים ומן התחתונים בשני יסי רקיע מן עליונים בשליטי תדשא הארץ מן התחתונים ברביעי יסי מלורות מן העליונים בחמישי יצרלו המים מן התחתונים וו' שם לברית שלדם אמר אם אלי ברלו מן העליונים עכשיו יהיו רבי' העליונים על התחתונים בריה לחם ואין שלוש ביניהם ואין שלוש בשולמי' ואם אלי בורא אומו מן התחתונים עכשיו התחתונים רבו בריה ג' על העליונים ואין שלוש ביניהם ואין שלוש בשולמי שלא הרי אלי בורא אומו מהעליונים ומהתחתונים הס"ד וייצר ה' אלהים את הלדם עפר מן הלדמה ויפח בחפיו נשמת רוח חיים ע"כ ומה מחלוקת שייך בין עליונים לתחתונים שאמר שלא יהיה שלוש ביניהם אבל הפי' שלא יהיה קשור ותחדות בשולש וזה שאמר שאין שלוש בשולמי כי רלוי שיהיה העולם מקובר שלריך שיהיה בולטי העולם ג' מקובר כי הבורא הוא הם"י שהוא ג' וזה שאמר אין שלוש בשולמי שאלי ג' וכך העולם שהוא שלי הוא ג' עד שרלוי שיהיה העולם ג' מקובר ולפיכך היה בורא הם"י הלדם מלמעלה ומלמטה והוא מקבר ומאחד את העולם עד שהוא מקבר לגמרי והוא עולם ג', וזה שאמר על שלשה דברים העולם עומד שאם אין דין אבל הלדם הרי יש בעול לעה"ז כי הלדם נברא שיהיה הוא כולל כל ג' עולמות והרי אין כאן דין לאבר הוא בלדם מצד עולם התחתון אבל מצד עולם התחתון הכל גזירת דין ו"ל יש בעול לעולם וכן לאבר אין שלוש הרי הלדם נברא שיהיה נכלל בו ג"כ העולם התאלי עד שהוא מקבר כל ג' עולמות ואם אין בו התאת הרי בעול לעולם שהרי הלדם רלוי שיהיה כלול בו התאת כי התאת מן העולם העליון כדי שיהיה הלדם מקבר כל ג' עולמות ולאבר אין הקעור הזה הרי זה בעול העולם ולפיכך העולם עומד על הדין ותאת ושלוש והזכירם בסדר והתחיל בעולם לאבר אמרו בו ותא"כ הזכיר בעליון ותא"כ התאלי כי רלה התגלות לזכור העולם בתחתון כי העולם מכר תמיד בעוף והוא מתם הכל כמ"ש ופי' זה ברוך ג"כ ויש לו רמיזה בתדרש שכמים ואין כאן מקום להאריך בזה ויתבאר בגזירות שולם בעזרת הם"י

שמעם הפירוש הנרוך ע"פ התכמה הנרוכה פ"ם על ג' דברים העולם עומד דע לך כי תמלת כאבר נרא הקב"ה את עולמו היה נברא ע"י ג' דברים התחד שהוא לותם העולם על הפעל כדכתיב נרלפתים נרא אלהים את השמים ואת הארץ ואלל הבריאה נאמר אלהים שהוא מדת הדין וכן בתמת נכל מעשה נרלפתים נאמר אלהים מפני שנרא הקב"ה העולם במדת הדין וזה אמרם כל הדן דין אמת לאתעו נעש' שותף להקב"ה במעשה נרלפתים כי הם"י נרא העולם דין שהרי נכל מקום במעשה נרלפתים נאמר אלהים והיוצב דין מפחתך ומתחבר למדה זאת שנרא הקב"ה את העולם וכזה נעשה שותף להקב"ה במעשה נרלפתים ואין כאן מקום להאריך בזה וכאבר נרא הם"י את העולם נרא לותו בתמת כמו שתקנו שכמים בנרכה פעל אמת שפעולתו אמת כי אין בבריאת' שקר וכמ"ש הכאוב שמוכי לעד לעולם עשוי' בתמת ויוצר הם הם"י נרא לותם דין שיהיו יראין' על הפעל בגזירת דין שכך גזר הם"י והדן דין אמת ואלו לא היה בהם ח"ו התאת לא היה קיום לדבר שהוא שקר אבל הם עשוים בתמת ופי' דבר זה בכל הנבראים עשאם אין דבר שיוצא מן התאת הנ' כאאר נגמר מעשה נרלפתים נתן הם"י מוח לנבראים שיתאר ויכל ללהיש הכיצי ודבר זה הוא התוחה והשלוש וכן אתרו במדרש תה נברא תאאר שנאת שלתן נתת ושלוש והשקט ע"כ פי' תה נברא בשאת תאאר שנאת תכל תלאכתו ותה שלוש נברא בו ותאר כי נרא שלתן נתת ושלוש ושקט וזאו השלוש שהיה בשכלה הבריאה וכתו שפרש"י ז"ל בפי' התוחת תה היה העולש חסר תוחה כל שאת נא תוחה ואין זה תן הבריאי' עשאה כלל שהרי אין השאת בכלל ימי התעשה אבל ת"ת הוא קיום העולם שהרי כתיב ויכל ללהיש ביום השביעי תלאכתו אאר עשה שהיה תפלים כל התלאכה אל שאת ימי בראשית והשלשה והוא קיום הכל ועל השלו' הזה שהיה בשאת נאה תוצ הללקת נר שאת תשום שלוש היה וכדתאר נפ' נתה תדליקין ותזהה תשלוש נפשי ת"ר תבאו זאו הללקת נר בשאת ת"ב ופי' זה אין כאן תקוחו ות"ת התצאר לך פי' התצאר האתת שתאתרה על ג' דברים העולם עותד כי העולם נברא נבריאתו ובקיוחו יש בו שלשה דברים כי העולם נברא נדין תן הם"י שהוא נוזר בגזירת דין שיהיה נברא ותדרו בתמת וביוצר ואין דבר יוצא תן התמת תכל אאר נרא והשליבי לאאר נתן הם"י בתכלית בריאת העולם כאאר היה נברא העתידה והוא התוחה והשלוש כי בשאת יתי התעשה לא היה תוחה רק היה התעשה לללת לפעל ולכלות יתי התעשה היה העתידה והוא התוחה וזאו השלוש ובתו שתאר ר' בשאת פתידתו יהי לתון שיהא שלש בתוחתי יללה את קול ותתרה יבוא שלוש יוחו על תכבושתם ולפיכך העולם עותד על הדין ועל התאת ועל השלוש ואלו ג' דברים תנ' בתיוחת תנד הפעל שהוציא תבריאה נבריאת העולם

העולם עצמו שהוא עצוי בחמת כמו שהיין שהוא דן דין שמקרא דיין מלד שהוא דן את הדין והדין בעצמו צריך שיהיה חמת וכך העולם נברא בדין וקיום שלו בדין והעולם עצמו יש בו החמת ואם לין חמת מן העולם מתמוטט מלד בחיבה זאת בעצמה לריך שיהיה בעולם החמת. והשלום הוא מלד בחיבה ג' שהכלית העולם לריך שיהיה בו השלום והמנוחה כמו שהיה בבריאת העולם כי זה הוא השלמה והכלית הדין הוא השלום וכך אם לין השלום בעולם העולם הוא מתמוטט מלד הבחיבה הזאת הוא השלום שהוא השלמת העולם. ומזכרו כשהר בלא שנו ובא לומר כי הדין יש לו מעלה עליונה שהעולם עומד עליו. וכן החמת יש לו מעלה עליונה שהעולם מסדר בחמת וכל מאכר בעולם נברא בחמת וכן מי שחינו במחלוקת הוא מעלה עליונה שכן העולם עומד בשלום כי בנמר הבריאה כתן לעולם העמידה ומנומה בלא היה קודם רק כי' יולא אל הפועל תמיד ודבר זה הוא השלום מאכר עליו עומד העולם והוא לאכר למעלה מן ההיש שהוא בשמת ימי המעשה והוא לאכר למרנו למעלה ממדת רוחף שלום ודי בזה למבינים ולחכמים ואין לפרש יותר ובירוש זה בדור. ואלו כל השמש בכלליו בדברי החמת כי כאכר אחין שפק בו. ומעתה יש לך להבין כי אלו ג' עמודים שזכר שמעון הלדיק דהיינו העבודה ואח"ל זכר שמעון הלדיק נגד זה זכר רשב"ג הדין ואח"ל למה נסמכה פ' מקפיים לפ' מזבח בחמש סהדרין אלל המזבח כי אלו ג' דברים העבודה ודין שיהיה שם להקב"ה בפרש כי כמו שהעבודה אלינו כך הדין אל הב"ה אב' כי המשפט לאלהים וכתיב כי לא לאדם המשפט כי המשפט לאלהים וכפ' שופטים מזהיר'תחל' על הדין לדק לדק תרדוף לא תטה משפט לא תקח שוחד ואח"כ מזהיר על העבודה לא תקים לך מצבה לא תטע לשיהיה לא מזבח וגו' כמו שהתבארו דברים אלו בתיבו' שלום כי אלו ג' דברים מיוחדי' להקב"ה ועוד אמרו בתמנה דיין שתיו הנון כאלו נקט לשירה ובמקום מ"ח כאלו נקט לשירה אלל המזבח הרי הדין והמזבח ענין א'. וכנגד התורה שזכר שמעון הלדיק זכר רשב"ג החמת כי התורה היא בעצמה תורת חמת ואין חמת כמו התורה. וכנגד גמילות חסדים שזכר שמעון הלדיק זכר רשב"ג השלום בין הבריות והלדקה שהוא נ"ח הוא שלום בעצמו כמ"ש והיה מעשה הלדקה שלום וכמ"ש ז"ל מרבה לדקה מרבה שלום' כמו שיתבאר בעזרת השי"ת וכן אמרו בפ"ק דברכות כל העוסק בתורה ובנ"ח ומתפלל עם הלבור וכו' שנאמר פדה בשלום נפשי וגו' ופרש"י ז"ל גמילות חסדים נקרא שלום שע"י גמ"ח יש שלום בין הבריות וכמו שע"י העבודה הוא טוב לשמים וכך הדיון שהוא דן דין חמת לחמתו הוא טוב לשמים שהרי הוא נעשה שותף להקב"ה בשעשה ברחשים וע"י התורה שזכר שמעון הלדיק היא מעלת החדם עצמו כמ"ש למעלה כנגד זה זכר רשב"ג החמת שהוא מעלת עצמו ושלימות עצמו שאכר הוא שיש חמת רוחף החמת כי החמת הוא

שהוא והשקר הוא שלחוי ומחום והחמת יש לו מלימו' והשקר אין לו מלימות וכמו שזכר שמעון הלדיק ג"ח שפ"י גמ"ח הוא פוב לבריות כנגד זה זכר רשב"ג העולם עפ"י העולם הוא פוב לבריות והשפרש אין אלו אזכר רשב"ג כי אלו זכר שמעון הלדיק ע"י הש"ם התחיל לעולם כי ע"י התורה והעבודה ונ"ח היה הש"י מפניע העולם כי אלו אזכר שמעון הלדיק שם יסודות והחחלת העולם ואלו ג' אזכר רשב"ג שם קיום העולם שעל ידם הקב"ה מקיים העולם כי אלו קיום העולם שהש"י מעמיד העולם בגזירתו שאומר הוא אמר ויהי הוא שה ויעמוד ובזירתו יח' הוא אלו שלכך נאמר בכל הבריאה אלהים וכאשר יש אין בעול' ואלו הוא בגזירה ואלו נעשה שותף להקב"ה בשעש' ברחשים אבל על העולם הקיום בשלא הלו שהב"ה נוזר ומקיים העולם ואם אין אין בעולם שום אין הקב"ה מקיים העולם בגזירתו יח' ג"כ ואם אין החמת בעולם אין הקב"ה מקיים העולם דכחיב שמוכיס לעד לעולם עשוים בחמת ויאבד הרי כי ע"י החמת שם שמוכיס לעד לעולם כי קושפא קלי שקרא לא קלי ואם אין החמת הרי העולם מתמוטט ואם אין העולם הרי אמרנו כי העולם הוא שנתן הש"י בבריאת עולמו בנמר הבריאה ההשלמה והוא העולם וכו מלוי הכל ואם אין העולם הרי זה התמוטטות העמוד שנתן הש"י לעולם והבן הדברים אלו שהם מופלגים מאוד ועמוקים בחכמה עליונה מאוד כי עוד דברים גדולים ועמוקים וא"א לפרש יותר והוא יח' יזכנו בחיב חמת ויאבר. ואמנם סדר מוסר רבן גמליאל ומוסר ר' שמעון בנו ורשב"ג וזה כי כל מוסרי הרחשונים כדי להשלים החדם בהאבה וירחה הבל אלו מוסרי החחרונים אינו רק שיהיה החדם שלם בעצמו ולפיכך בחאר הבליט מוסרי הזנוח ואם השלימו במוסר שלהם את החדם עד שהוא שלם בהאבה וברחה אל הש"י כמו שהחאבר. אזר החגה אל החדם לחת לו מוסר שבו יהיה לחדם שלימות בעצמו וזה כמ"ש עשה לך רב וקנה לך חבר והשחלק מן הספק שבכר ביארנו שעיקר המוסר הזה בא לומר שיהיה אל החדם החדינה השכלית חאר הוא רחוי אל החדם שהוא בעל שכל ורחוי שיהיו מעשיו שכליים והשכל הוא ברור כמ"ש למעלה ופל זה בא המוסר הזה שכלו וחא"כ בא המוסר שחחריו מר"ש בנו לחת מוסר אל החדם כמה שהוא בעל נוף שיהי' נוסע כמו שרחוי לכן חמר כל ימי גדלתי בין חכמים ולא מלחתי לגוף טוב חלא שחיקה ודבר זה הוא מעלת החדם כי מ"ש עשה לך רב וזה אינו דומה למ"ש יהושע בן פרחיה עשה לך רב כי למעלה סירש שיעשה לו רב כדי שלא יבא לידי חטא כאשר יסמוך על דעתו וכלן חמר עשה לך רב לף שחיט רוצה לסמוך על דעתו כלל ט"ז חמר עשה לך רב כדי שיהיה לו תורת חמת וכמ"ש זה למעלה. ורמים לזה כי בחלו ג' המוסרים אומרים אל תרבה לעשר ואומרים כי נרחה כי אין דבר זה הכרחי ונרחה כי זכר ג' דברים עשה לך רב דהיינו השכל החמתי שהוא

שכל שאדם עשוי נקרא שכל נבדל ותפ"כ אמר
הפשלם מן הספק נגד שכל האדם שנקרא אלל האדם
שכל היולאי לף כזה רחוי ט אלא יהיה ט ספק בכל
הדברים שהם מניעים אל זה ואמר תפ"כ ואל תביא
לעצר לומדות נגד המחשבה והדמיון כי העשור הוא
שהמחשבה והדמיון שלף בדבר זה לא יהיה לו ספק
כשאר צריך לפעול כזה ובזה הזכיר כל ג' דברים
שהייבים לאדם בעל שכל שיהיה שהגבתו כמו שרלוי
לאדם בעל שכל ואין דבר זה כמו שהוסיפו הרשבו"ן
שהיו מחויבים וכן כדברי ר' שמעון לף מאחי לגוף
סוב אלא שהיקה מדה זאת אחר שהשלימו הזונות
דבריהם בשוער האדם שהוא יותר שכרחי מאד שהחבה
והירלה ואחר גמר הזונות שהיו אחנות העולם כח
רבן גמליאל ול"ם בנו לאת שוער שיהיה ט השלימות
בעלמו מה שרלוי אל האדם וכבר החבאר כי השוערים
לפי מה שהם אחנות כי הקודמים שוער שלהם יותר
ויותר שכרחי מאד החבה והירלה והזוג אל אחריו
שוסף על הזוג שלפניו וכאשר השלימו הזונות דבריה'
אז בא רבן גמליאל לאת שוער לאדם שיהיה האדם
שלם לגמרי בעלמו שהוא בעל שכל לכך זכר כל אלו
ג' דברים שבהם הוא בעל דעת כמו שהחבאר ואין
בזה שהבה והירלה וכן הם פר שכתן ר"ם אל האדם
כמה שהוא אדם בעל גוף ואין זה רק שיהיה האדם
שלם לגמרי ולכך בתו אלו שיש בסדר ותפ"כ סדר
רשב"ג לומר על ג' דברים העולם עומד לומר לך
כי העולם קודם האדם מאד שהעולם רחשון כמו
שאמרנו ולפיכך הזכיר אחילה שמעון הצדיק על ג'
דברים העולם עומד ותפ"כ הזכיר המקבלים השלמת
האדם ושאחר יוחלם האדם אי האדם קודם בשעלה
והעולם אחרון מאד שמעלת האדם על העולם ולכך
הזכיר בשאחרונה דברי רשב"ג שאמר על ג' דברים
העולם קיים וקודם זה הזכיר ר"ג עשה לך רב ודברי
ר"ם לא תאמץ לגוף טוב משחיקה לומר כי האדם
מאד מעלתו קודם העולם ועוד יש לך להבין הכח כאשר
אמרנו כי האחילו אחרי כשאת הגדולה בתורה שהיא
למעלה מן העולם רק שהם"י שהוא למעלה מהכל
ואתורה היא אחילת השלימות ותפ"כ על ג' דברים
העולם עומד שאם אין אלו ג' דברים אין האחלה אל
העולם כלל כי אלו ג' דברים שהזכר שמעון הצדיק
דהיינו תורה ועבודה וגמילות חסדים הם האחלת
העולם כמו שהחבאר למעלה שהם יסודות העולם וכן
סדר אנשינעם את האדם שהוא האחלה בעולם עד
שכל העולם נברא בשביל האדם והוא רמזון ולודם
לכל שאר נמלאים ולכך אחן אנשינעם את האדם
שהוא רמזון כמו שאיקן שמעון הצדיק את העולם
בכלל ואיקן האדם בהבה ובירלה וכן כל
הזונות השלימו את האדם וכל הדברים אשר זכרו
הזונות כולם הם אחיקן מלילותו של אדם שהוא האחלה
ועיקר בעולם אפני שהאדם במלילותו עם בני ביתו
ועם בני אדם האחרים שהם שייכים אלו כמו שהחבאר
למעלה וכל האמרים הם אחן את האדם אן הדבר
שהוא יותר רמזון והאחלה עד היותר אחרון כי כל

אלו דברים שזכר הם אחן מלילותו שהם שייכים אל
האדם עד שכל האנשים שנזכרו אחן השלם האדם
עד שהושלם בכל שייהיה שלם בהבה ובירלה עד
סוף האהבה והירלה כי האדם הוא יותר אחן
בהבה ובירלה עד האחרון כמו שהחבאר למעלה
ואח"כ בא להשלים את האדם מאד עלמו אף אחן
זה אהבה וירלה רק שיהיה ברילה שלימה ועל ג'
דברים אלו בתו ג' האנשים אר"ג ושמעון בנו
להשלים האדם בעל שכל ונוף שזהו כל האדם וכבר
אמרנו כי ע"י שלשה דברים שזכר שמעון הצדיק
שאחקבים יעמדו והאחלת העולם בו ית' כי יעמד
והאחלת האבר הוא שאריך שיהיה אליו עמוד להשען
עליו ואלו דברים שזכר בסוף הפרק הם עמודי
העולם מאד שלימות העולם כי העולם הזה הוא בא
מן הם"י ואליו שב כשאר העולם לכך צריך עמודים
בהחלתו ובהשלמתו ועל ידי שלשה דברים שזכר שמעון
הצדיק ברחשונה העולם שוקבר בו מאד האחלת העולם
ולכך הם עמודי העולם מאד האחלת העולם ואלו שלשה
שזכר רשב"ג הם עמודים לעולם מאד שבאמצו כי מאד
השלמתו דבק העולם בו ית' ולפיכך הם קיום העולם
אחר שהושלם וכמו שאמרנו כי בהחלת הבריאה
כתיב ברחשונה ברא אלקים שאר הבריאה אל הם"י
כי מאד האחלת העולם שאר הוא ית' האחלת העולם
שממנו נברא יש לעולם קשור עם הם"י וכן מאד
השלמת העולם יש לו קשור בו ית' והוא שכתוב שאר
ברא אלקים לעשות הרי לך כי העולם יש לו קשור
בו ית' מאד שהשלמתו וזכרו שלשה עמודי העולם שהם
האחלת העולם בהחילת ברילת העולם דכתיב ברחשית
ובמדרש אין רחשית אלא תורה שנא' ה' קנני רחשית
דרכו הרי נזכר העמוד הזה שהוא עמוד הרחשון וכן
נמצא העבודה בשלא ברחשית כדאמרינן בסוכה בפרק
החליל תניא רבי יאשעלא אומר אל תיקרי ברחשית
אלא ברא שית שיהין משאת ימי ברחשית ונברהו שנא'
ממוקי ירכיך כמו אלאים חלולים ומוקצין עד שהחום
הרי לך כי נרמז זה המזבח שעליו שעבודה כי
השיהין מן המזבח ואם לא כן שבשביל זה הוזכר
למה הוזכר כאן ומה עניין לכאן אלא כי זה הוא
עמוד העולם שאר עליו עומד מאד האחלת העולם
ועוד דרבו במדרש בשביל זכות אלה שעשה ובכוחים
נברא העולם שנאמר ברחשית ברא אלקים את השמים
ואת הארץ אלא שנאמר ברחשית עריסותיכם ואין רחשית
אלא מעשר שנא' רחשית דגנך ואין רחשית אלא
בכורים שנאמר רחשית בכורי אדמתך וגו' ולמה
בשביל אלו שלשה דברים נברא העולם. אבל אלו ג'
דברים הם מה שהאדם נותן לאחרים משלו שהם
אלה מעשר ובכורים ולא אמרו בשביל מתנות עניים
כי אין זה דומה למפתח עניים לפי שהוא עני ודבר
זה כמו נאקה אחשב אבל מה שנותן מעשר לוי ואלה
לכהן אין זה אחנת עניים וכן בכורים שנתן לכהן
דבר זה אחשב גמילות חסד כי גמילות חסד אין
לעניים ואין לעשירים וזהו עמוד ג' שהעולם עומד
עליו ולכך בזכות אלו נברא העולם כי דברים אלו

עמוד על העול' הרי כי ג' עמודים נרמזו במל' כרחצים ויאורין לך למה נזכרות חלה ומעשר נכרת העולם אלא שהוא נמילות חסדים שהוא התחלת העולם הרי כי נזכרו כל אלפא עמודים במורה בתחילת הבריאה וכן אלו אלפא עמודים מלד שהעולם נרמזו בכתוב והם שרומזים במורה בהשלמת העולם דכתיב כי בו ברא מכל מלאכתו ומרגו במדרש מה מלאכ' היתה בשבת שברא שלום והשקט ומנוחה וכמו שהשבת' למעלה בהקדמה כי השבת עצמו הוא השלום והשלוה וכמו שחקנו בתחה אחד מעתה שלום ושלוה ומאר מאד כך אשר ברא אלקים ושם זה הוא שייך אל הדיין אין אלקים אלא דיין שבדין ברא העולם והרי לך עמוד השני . עמוד השלישי הוא התמת ותמם התמת בסוף תותיות ברא אלקים לעשות סופי תיבות התמת ובו תמם הבריאה בתיתו של הקדוש ברוך הוא שהוא התמת והרי שים לעולם אלפא עמודים מלד שהתחלתו כך שם לו אלפא עמודים מלד שלימות העולם ודבריה אלו עמוקים מאד אי אפשר לפרש יותר רק שם לך להבין מאד דברי חכמי' . ומעתה ברחה כי מה שלא הזכיר את ר' שמעון בן אלא מפני שבא להפסיק בין מוסרי הרחצוים ובין מוסרי התחרוים כי כל הרחצוים הכל ענין אחד ואלו ג' התחרוים דבר בפני עצמו ולכך הפסיק ביניהם וכן הפסיק בין ר' שמעון בן אל ר"ג ובין רשב"ג מפני שמוסר רשב"ג הוא בכלל העולם אין דומה אל הרחצוים וכדי להבדיל ביניהם יש לעשות הפסק ולפיכך לא זכר ר"ג וזכר רשב"ג כי כל דברי הכמים מסודרים בחכמה מאד מאד למי שמבין דברי חכמה ותדע ותבין כי מן דברי שמעון הצדיק שהתחיל לדבר מן העולם עד סוף הפרק הם עשרה דברי מוסר ודבר זה הוא כנגד העולם שמן התחלת בריאת העול' עד תכלית שלימות בריא'העולם הם עשרה מאמרות וכנגד זה זכרו עשרה מאמרי' נגד עשרה מאמרות ובסוף מעשה בראשית היה מותחא שלוש ושלשן כמו שהתחלר ולכך חתם דבריו בכתוב גם כן בשלוש ותא רואי שיהיה בסוף הרי כי הכל נמשך אל הבריאה לגמרי מראש ועד סוף ומזה הטעם גם כן היה ראוי לדלג מן הדורות אלא בא להזכיר רק עשרה כנגד עשרה מאמרות ולזה לעשות דברי רבי לחם הפרק כמו שהוא רואי לכל ישראל שבו היה תורה וגדולה במקום אחד ולפיכך היה ראוי לדלג מן הדורות ותמצא כי רחצים שמאמר מחחיל בכלל העולם ברחצית ברא אלקים שמים וארץ שדבר זה כלל העולם כי הכל נברא ביום הראשון ומסיים וירא אלקים אח כל אשר עשה והנה טוב מאד וזה גם כן כלל העולם שעליו נאמר וירא אלהים אח כל אשר עשה ובתחילת הבריאה נזכר בריאת כלל העולם כי התחלת הוא התחלה אל הכל וכן השלמ' הוא השלמ' אל הכל ולכך מאמר הרחצון מדבר מן כלל העולם על אלפא דבריה העולם עומד וכן המאמר התחרון על אלפא דבריה העולם בכלל עומד וכן דברי רבי שמתחיל בו פרק אחד הרי גם כן דבר מופלג ואין בהגיה מה אלא סדר לומו עם תכוחיו אלא שטעם אשר אמרנו ודבר זה כי מוסר רבי הוא על מעשה האדם בכלל וזה לימו דומה למה שזכר את רבן גמליאל וכבן שמעון בא שהם על השלמת האדם עלמו במה שהוא אדם אבל דבר זה מלד מעשיו שכוללים כי רואי שיהיה האדם מועיל מעשים אל הפעל ומעשים נקראים תולדת האדם כמו שביארו חכמים כי מעשה הצדיק נקראים פירות אבל הצדיקים וכדכתיב אמרו לצדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו הרי לך כי המעשים פרי האדם ותולדות אל ודבר זה מופלג בפי החכמים וכמו שפירש רש"י שעיקר תולדות אל אדם מעשים טובים ולפיכך דברי רבי שאמר היזה דרך שיבחר לו האדם וכן מה שאמר אחר כך הוי זהיר במצוה קלה כמו בחמורה שכל המצוה מעשה האדם שכוללים ושם תולדות האדם והנה יודע כי אחר מעשה ברחצית כתיב אלה תולדות שמים וארץ בהבראם שהיו עושים תולדות ודבר זה ענין בפני עלמו וכנגד זה בא מוסר רבי שיהא תולדות האדם טובים ויבראים ואל יהי תולדות רעים וזרים ולפיכך עשה מדברי רבי רחמי שפרק כי דבר זה כנגד ענין אחר שהיו בכלל עשרה מאמרות רק כנגד אלה תולדת שהיו וארץ וכנגד זה מעשה האדם כי רואי שיהיה האדם טוביה תולדות רעים וזה ענין בפני עלמו ודברי רבי הים שפרק כי דבר זה כנגד ענין אחר שהיו בכלל עשרה מאמרות רק כנגד אלה תולדת שהיו וארץ וכנגד זה מעשה האדם כי רואי שיהיה האדם טוביה תולדות רעים וזרים ולפיכך עשה מד

רבי אומר. כל שהיא תפארת לעושיה. שמת לו וגם כמי מדם מחים סימנו. (תוספות גליון) כל שהיא תפארת לעושיה כל דרך שהיא נוחה ומפארת היא לפי שעושה נוחה. לאחה הדרך יכול לו למדם לפי שבידוע שזה הדרך שהיא נוחה לעושיה היות תפארת לו תן כאדם שלבל משולם היא יפארה שלין לך דבר עכיכה שיעשה אדם שלא יפארנו בה ויאמר כלבו מה עשיתי ויש לו בושה מבני אדם. אלא בשביל שידעו דבר מלוה ודרך ישרה ויקייעשה לו יפארו בה ויאמר עליה וגם בני אדם מפארים ומשבחים אותו): שאין אתה יודע מתן שברן של מצות. ומשל לך שכר של הקלה כמו על התמרוק שהרי מפני כך לא נתגלה שכרן של מצות. ומשל לאחם הדבר דומה למלך שאמר לעבדיו שלו בשבילכם כך וכך והכינסו לעבדים ותרבו בו ותקנו בו כל צרכו ובפרדם היו בו לילונות עוכות ורשות ואלו שי' אומר להן תלין פלוני עוד הוא ותלין פלוני רע הוא ותקחו שכר בזה יותר מזה שיו כלם טוכיים אלל טוב כדי להרכות שכרן ומשלו לילונות רעות שבשיהיו שלא יתקנו לכך אומר לכם בשבח. כך עשה הקב"ה שלא גילה שכר המצות שלא ירתה אדם מלוה שעשרה מרובה מהכרתה ויחזור מהריה: והוי מחשב הפסד. מה שאתה מפסיד בשמורתך בעשה שאתה עוסק במצות אם יעלה אל,מעשה על אותו הפסד אלא תחשבו כנגד השכר שתקבל עליה לעתיד ואם יבא עוד מלוה לידך קיימה אע"פ שאתה יודע שיש בה הפסד ממון שכבר מלוה הרבה הוא: ושכר עבירה. שאתה נהנה בה שי מחשבה כנגד הפסדה שאתה עתיד להפסיד בה. ואם יבא עבירה לידך אל תעשיה אע"פ שאתה מחשה מחשבה כנגד הפסד שעתיד לבא עליך הרבה הוא: מה למעלה ממך. שהוא רואה ושומע ויודע בסתר:

פ"ב רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שברן של מצות והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שברה ושכר עבירה כנגד הפסדה והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים:

רבן

וכדברי רבן שמעון בן גמליאל העולם קיים כי פירותו שלא יהיה רק עומד קיים בקיומו ודבר זה צריך לומר כאשר אלו שעמודים שהעשה שם מלד גמר העולם וקיומו צריך לומר על שלשה דברים העולם קיים ודבר זה מבואר:

ברכה והודאה ושבח לאל. שעורני לסיים

פ' משה קבל:

פ"ב רבי אומר וכו'. שמנה שהחיל בדברי רבי פרק ג' ועשה דבריו רמה פ' ולא סדר אותו עם הרמשונים שם"נ בזכר רשב"נ שהיה לבניו ולא היה לו רבי לפניו זה והיה לו להזכיר הכן עם החב מ"ש

שהחיל בדברי רבי פרק מיוחד כי בו היה תורה וגדולה במקום ג' והיה רמה לכל ישראל ורצו לעשות דבריו רמה פרק. ועוד לגודל המוסר שזכר בדברי רבי שאמר היזה דרך שיבחר לו האדם. ודבר זה כולל כל מעשה האדם אשר יעשה כמו שאמר היזה דרך שיבחר האדם כלומר בכל דרכיו ובכל מעשיו אשר יעשה יבחר לו דרך זה שהיא מפארת לו ומכוון שהמוסר הזה כולל כל מעשה האדם קבעו רמה והחלקה וכן דברי עקביו בן מהללאל בשביל מעשה זה עלמו שם ד' דבריו רמה שם, וכן דברי בן זומא ב"כ כמו שיתבאר בע"ז שכל שהמוסר שלו כולל שהחיל בו הפ' תאמר לך לעיין בסוף פ' מעשה קבל ושם שמנה מבואר כי מה שהחיל בדברי רבי פ' ג' הכל הוא נמשך לפי שהחפשה

כמו שבארנו שם. היזה דרך שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיו' ותפארת לו מן האדם. יש לשאול למה שאמר כל שהיא תפארת לעושיה למה הוצרך לומר עוד ותפארת לו מן האדם ועוד יש לשאול למה אמר רבי היזה דרך יבחר ולא רבן יוחנן בן זכאי אומר היזה דרך מובח ועוד שהחיל בלשון נסתר היזה שיבור לו האדם ואח"כ אמר לשון נוכח והוי יזהר וגראה כי ר"ל כמה דברים שהם מוביח בעשה שהאדם עשה אותם ושם תפארת אל היעשה אך היזה תפארת מן האדם ר"ל שהאדם הרואה מגי' אותו על כך ודרך זה שבאמת הדרך הזה הוא תפארת לאדם עלמו רק היזה הצד מן הרואה אל יבחר דרך זה לפי שצריך לנאת ידי שמים וידי הבריות וכ"ש אדם גדול תלמיד חכם שהוא תלוי הנשם שלא יהיה שמעשה הגון ונאה ולכך אמר שצריך שיהיה שמעשה תפארת מן האדם שיהיה כשעשה האדם שעשה מאותר מכל בני אדם הרואים ג"כ ולא שיהיה תפארת לעושיה בלבד רק מן האדם שולתו ג"כ ואם שלא אמר היזה דרך שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לו מן האדם ולאח ג"ל כל שהוא תפארת לעושיה לפעמים בני אדם יפארו אחד על מעשה שעשה ובעל המעשה לא היה מכוין לשם שמים ולפעמים מכוין להבריות שיהיה נראה לדיק לעיני הבריות ולא צריך לומר שיבחר דרך זה ולכך אמר היזה דרך שיבור לו האדם כל שהוא תפארת לעושיה שבאמת הדרך ההוא תפארת לעושיה ואם היה מכוין שלא לשם"ש רק ליוהרא או לשום דבר אולם זה לא יאמר בזה שהיא תפארת לעושיה וגם תפארת לו מן האדם שהבריות מפארים אותו על כך ועיקר שבח ר' לגאת שלא יאמר האדם כיון שדבר זה הוא נאה ויופי בשמים מה לי ולבריות ודבר זה היא כי רצוי שיהא מעשה האדם תפארת מן האדם אולתו כמו שהחיל בכל מקום בדברי חכמים שאסור לעשות מעשה שיהיה נראה שהוא דבר שאינו לרוחה ואע"פ שם היו הגון לפי האמת רק שיהיה המעשה הגון לפי האמת וגם על הרואה ומה שלא אמר ותפארת לו מן הבריות כי אין כל הבריות יכולים לדעת הדרך המפואר כי לפעמים הוא מפואר בעיני אחד שאין יודע להבין ולפי האמת היזה מפואר ולפיכך אמר ותפארת לו מן האדם דהיינו מי שנקרא אדם אבר יוכל לדעת ולהבין לא מי שאמנם להאמר שהיזה יודע להבין גם יש לומר כי כל דרך היא בעיני עלמו ולפיכך אם אמר כל שהיא תפארת לעושיה היה משמע שיהיה הדרך מפואר לעלמו על עושה והרי כל דרך היא בעיני עלמו ולפיכך לריך שיהיה בפואר מן האדם ומה שלא אמר היזה דרך שיבור לו כל שהיא תפארת לו מן האדם שיהיה זה משמע שכל דרך

אסור יצטרו לומר ג"כ יעשה כשביל שיפטרו לומר שכך סיס מסתם שכל דבר אסור יפטרו לומר ג"כ יעשה. כשביל זה אמר היאך דבר שיטר לו כל שהיה מפטרם לעשיה ומפרש לפ שיהיה המפטרם מן העושה כי כל דבר היה יפר נעימו אלא שיהיה מפטרם לו מן המדם אלמו ולומו דבר יעמוד לנכח לו ומה שאמר היאך דבר יפרה שיבור לו למדם ולא אמר היאך דבר שיבור לו המדם ולמה הולרך לומר יפרה שבא לומר היאך דבר יפרה מן הדברים היפרים שהדבר שהוא מפטרם לעשיה ומפטרם לו מן המדם ר"ל שהוא מפומר בו עושיה ומפומר בו העושה מן המדם וזהו הדבר היפר לגמרי ומה שאמר בלשון היאך דבר יפרה ור' יוחנן בן זכאי אמר היאך דבר מובה שידבק בה המדם מבני שבא לומר שדבר שהוא מפטרם מן המדם הוא שיבור לו כלומר שהיא יפרה על הבריות ושייך בזה יפר לאסר הוא מפטרם על הבריות כמו שפירש רש"י ז"ל בפרשת ראה הטוב בעיני שמים והיפר בעיני הבריות ואמיא בר"ע בספרי שפירש הטוב בעיני שמים והיפר בעיני הבריות והעשה שלשון יפר שייך על עיני הבריות מפני כי היפר נאמר על דבר שהולך ביושר והמשוקש הוא הדבר שהולך בשיות ודבר זה הוא למרלה עין המדם שאין היפר והמשוח רק בעין לפ בלב ולפיכך היפר שייך על הבריות שהם רואים למרלה העין שהרי המדם למרלה עיניו יפשוט מבל הטוב לפ נאמר על העין רק שהוא טוב בעצמו ולכך פירשו טוב לשמים והיפר שפשר שידע המדם כי יאמר על הדבר דבר זה הוא יפר מבל הטוב היו בהשגת המדם כי לפשמים ידמה למדם דבר זה הוא טוב והיו טוב מבל היפר המדם יודע אומו ור"י פליג הסם וכשר אפילו כי הטוב שייך בבריות שפר הטוב נאמר שלפ שיקבלו הטוב מן העושה והם"י שלפ יקבל טוב מן הבריות בלל שייך לומר שלפ יפר כי דבר הבון והיפר בעיני הם"י וגם בשביל זה לריך לומר היאך דרך היפר ולפ שפפיק לומר היאך דרך שיבור לו שר"ל היאך הדרך היפר בעיני הבריות ומה שדבר ואל זה אמר בל שהיא מפטרם לעשיה ומפטרם לו מן המדם וזהו היפר בעיני המדם מבל בדרך הטוב היו מדבר לומר היאך הדרך הטוב שיבחר לו המדם ודבר זה יפרה ר' יוחנן בן זכאי לקמן רק מדבר בשלו מן דרך היפר שהוא בעיני הבריות ואמר נ"ב שיבור לו המדם ולפ אמר שידבק בה המדם כמו שאמר ר' יוחנן בן זכאי מפני שהמדם דרכו לשבר דרך היפר מבין דרך המעוקש והולך בו ולכך אמר היאך דרך היפר שיבור לו המדם ור' יוחנן בן זכאי אמר היאך דרך טובה שידבק בה המדם מפני שלפ אמר דרך יפרה. ובטוב שייך דבוק ואמר בלשון נסמך והוי זהיר במלות שיבור המדם ואח"ב אמר בלשון גוסח והוי זהיר במלות קלה שלפ יעשה המדם לומר כי מה שאמר והוי זהיר מפני מתוכר למעלה על מה שאמר היאך דרך שיבור לו המדם כל שהיא מפטרם ונם זה הדרך שיבור לו המדם שיהיה זהיר במלות קלה כבחמורה תמורה שדבר אם היו יפר בעיניו שלפ שיהיה מפטרם לו מן המדם אלמו ולומו דרך יפרה מן הדברים היפרים שהדרך שהוא מפטרם לעשיה ומפטרם לו מן המדם ר"ל שהוא מפומר בו עושיה ומפומר בו העושה מן המדם וזהו הדרך היפר לגמרי ומה שאמר בלשון היאך דרך יפרה ור' יוחנן בן זכאי אמר היאך דרך מובה שידבק בה המדם מפני שבא לומר שדבר שהוא מפטרם מן המדם הוא שיבור לו למדם כי דרך בריות הוא לומר היאך דרך מובה שידבק בה המדם מפני שלפ אמר היאך דרך יפרה. ובטוב שייך דבוק ואמר בלשון נסמך והוי זהיר במלות קלה שלפ יעשה המדם לומר כי מה שאמר והוי זהיר נמי מתוכר למעלה על מה שאמר היאך דרך שיבור לו המדם כל שהיא מפטרם ונם זה הדרך שיבור לו המדם שיהיה זהיר במלות קלה כבחמורה תמורה שדבר אם היו יפר בעיניו שלפ שיהיה מפטרם לו מן המדם אלמו ולומו דרך יפרה מן הדברים היפרים שהדרך שהוא מפטרם לעשיה ומפטרם לו מן המדם ר"ל שהוא מפומר בו עושיה ומפומר בו העושה מן המדם וזהו הדרך היפר לגמרי ומה שאמר בלשון היאך דרך יפרה ור' יוחנן בן זכאי אמר היאך דרך מובה שידבק בה המדם מפני שבא לומר שדבר שהוא מפטרם מן המדם הוא שיבור לו למדם כי דרך בריות הוא לומר היאך דרך מובה שידבק בה המדם מפני שלפ אמר היאך דרך יפרה. ובטוב שייך דבוק ואמר בלשון נסמך והוי זהיר במלות שיבור המדם ואח"ב אמר בלשון גוסח והוי זהיר במלות

מד כמה מניע הכבר ויש על מעוה קלה שכר גדול כמו שהאדם מוכר עיש על המעוה חמורה ומעוה כך מהיה זריז בקלה כבחמורה כי אפשר שעל הקלה יש לומו שכר שאתה מוצא שהוא על החמורה אע"ג שלחמורה יש שכר למעלה מזה סוף כיון שאתה זריז במעוה חמורה בשביל שכר הגדול עיש עליה לומו שכר הגדול אפשר עיש על הקלה ולימו בא לומר שהם עיוש רק כמו שאתר בחמורה יש לו להיות נזהר בקלה מכל דבר זה לימו דבאמרם חמרו זה שאמר הכתוב תורה חיים כן אפשר שלא תהא מעשה ונימן במעות על תורה ליהה שכרה מרובה ועונשה לומה ולית שכרה משוער למה כי נעו מעשיהם ולא תדע מכולהון כן שכילי על תורה לומר רב לחת מכל למה הדבר דומה למלך שהיה לו פרדם והכניס שם פועלי לא גלה להם שכר נפישותיו שלולו גלה להם היו סומרים ליזה נפישה שכרה הרבה ועומעין לומה כמלאת מלאכת הפרדם מקאתה בשילה ומקאתה קיימת כך לא גלה הקב"ה שכר מעות כדי שיהיו עושים מצלם הרי כי על פי דעת רז"ל אין ידיעה לקלה ולחמורה ליזה שכר יותר גדול שאפשר עיש לקלה שכר כמו עיש לגדולה אי יותר ובפירוש המדרש הזה אין להתריך כאן כי אות מבואר במקום אחר מ"מ ספי' כשאמעו אבל פירוש מה שאמרו שמי שאתה יודע מהן שכרן של מעות דהיינו מלד המעוה שעיש בה לאדם יודע מהן שכרן של מעות אבל המעות עקיש בה לאדם במורה ובלעבר דבר זה. ענין בפני עלמו דודאי לפוש לשבח אגרת וכמו שיתבאר ג"כ בסמוך שדבר זה דהיינו לעבר המעוה הוא דבר בפני עלמו ולא שייך אל המעוה ומעוה הוי ק"ו שביר ומה מעוה שעיש כאיסור כ"ל היא ממעות שאין בה מורת והוצאת' ליזה מרובה רק בשביל המעוה עלמה נאמר למען יטב לך והארכת ימים כ"ש מעוה שהיא כמומה ויש עמה עוד מורת והוצאה שהוא זוכה לשכר הרבה יותר ולא בא ללמד רק כי השכר הזה למען יטב לך והארכת ימים נאמר בשביל המעוה בלבד אע"ג שהיא קלה כ"ש כאשר יש במעוה מורת והוצאה שזה ודאי יותר שכר מן מעוה דוגמת שכר ולא בא ללמד רק שיש שכר כאשר מעשה המצ' בלבר והוצאת' אולם שכר המעוה עלמה יש לפרש אפשר דמה שכתוב אצל מצות תקן למען יטב לך והארכת ימים על כרחך פירושו כי השכר הזה הוא בשביל הוצאת האיסור ואין הכתוב מדבר בשכר המעוה עלמה דא"כ למה כתב במעוה זאת השכר ולא בשאר מצות אלא על כרחך הכתוב בא ללמוד קל וחומר ומה אם מעוה שאינ' רק כאיסור וכו' ק"ל אין הכתוב מדבר משכר המעוה עלמה רק מן השכר שיש בשביל ההוצאה או הטורח דודאי המעוה יש בה שני בריות הכתיבה הא' מלד המעוה שהיש"י נותן שכר בשביל המעוה אף שאין בה טורח והוצאה כלל שניתן שכר על המעוה עלמה דבכל מקום יש שכר עליה ושכר זה אין יודע מהן שכרן שהוא מלד המעוה עלמה ויכול להיות שיש שכר יותר על קלה מהחמורה ואין השכר הולם כלל בקלות ובחמורות אבל השכר

שיש בשביל הטורח והוצאה וכמו שאמרו לפוש שגרת אגרת גודלי השכר הוא לפי הטורח והוצאה שיש לאדם וכן מה שאמרו במכילתא וכתיב רמ"י ז"ל שפרשת רמה לא תחבל הדא למען יטב לך ולבניך עד שלש הרי הדברים ק"ו ומה אם הדא שנעשו על אדם קלה בו אמרה תורה למען יטב לך ולבניך עד שלש גזל ועריות שנעשו על אדם מחמתן לא כ"ש שיהא לו ולבניו עד סוף כל הדורות ע"כ נ"ב שבירה ליה דמה שאמר למען יטב לך לא נאמר בשביל שהמעוה עשאה רק דשכר הזה בשביל שאפשר מומד האדם לדם בשביל שהוא רעב אע"ג שהאדם נפשו קלה בו ועל זה בא השכר כדי ללמד קל ומומר דאל"כ למה כתב למען יטב לך גבי דש יותר ממאר מצות ושוד כי דש הוא מצות לא תעשה ובמצות לא תעשה אין שכר עליהן בעולם כלל רק בשביל הצער אבל עשה מצות שהוא בצער ויש בה טורח והוצאה יש לו שכר בשביל הצער שכופה את יצרו ומעשה מה שאמרה תורה אדם למען יטב לך היינו בשביל שיודע לידו דהיינו שמחשוה לדם ולימו מוכל ומזון לו השכר הזה למען יטב לך ולבניך ק"ו עבירות שהאדם מחשוה להם לגמרי שיש שכר על זה יותר ומה שאמר אלו דברים שהאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא ונו' וא"כ יהיו שכר מצות אין דומה לזה כלל דלא אמרו רק שעל אלו מצות יש שכר בעולם הזה ובעולם הבא ואחר מצות אינם כך אבל כמה הוא השכר לימו ידוע אפשר כי על אותה מצוה אחר השכר עליה בעולם הבא כ"כ עד שמכריע השכר שיש על המצוה החמרת בעולם הזה ובעולם הבא ולא בא ללמוד רק כי על אלו מצות יש פירות בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא ואין זה יודיעה שכר המצות ומה שאמרו ותלמוד תורה כנגד כולם דבר זה ענין אחר שלא אמרו שאין יודע השכר רק בין מצוה לאבל בין תלמוד תורה בין המצות ולפרש זה בביאור אין כאן מקום להאריך אבל דברים אלו ברורים אין ספק בהם כי אין יודע שכרן של מצות ואפשר שעל הקלה שכר כמו חמורה או יותר ממחמורה ועשה שדבר הזה כי שכר המצות אע"י המצות דביקות האדם בו ית' וכפי הדביקות שיש לאדם בו ית' ואפשר שהדביקות בו ית' בקלה יותר מבחמורה כי דבר זה לא תלוי בקל ובחמור של המצוה שהיא על האדם ועוד הרי תראה כי המצות שהאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא וכש מצות קלות כמו שמצות אותם החמורות אין להם דבר זה שיהי' אוכל הפירות בעולם הזה ועל כרחך דהיינו משעת שאלו המצ' מסוגלות לזה יותר שהיה אכילת

פירושיהם בעולם הזה מה שאין כן במצוה אחרת והטעם מה שאלו המצות תוכל פירושיהם בעולם הזה אין להחריך כאן כי הוא מבואר במקום אחר וכך תפשר גם כן שים מצות קלות מסוגלות בשכר יותר מן החמורות כי השכר על מצוה עצמה אינו תולה בקל וכחומר רק שים לויה מצוה מסוגלת לשכר יותר וכל הדברים האלו גרוניס בלי פירוש אחר כלל . למעט מה שאמר מתן שכרן ולא אמר שאין לאחה יודע שכרן על מצות כי בא לומר לאחה אין לאחה יודע שכרן על מצוה ואמר על זה כי יש לה מתן שכרן כל שהיא הוא מן העולם הבא הוא הטעם יפי תפשר לדעתם מה הוא על הנ"י אבל העולם הוא מלד העבירה לא מלד הגומן ודבר זה תפשר לדעת רק שכר מצות אין לדעת . ואוי מחשב וכו' פי' אם יגיע לאדם מצוה וינצרו גובר שלא יעשה המצוה שאריך לו הוא לה תורת גדול לעשות המצוה וזה במצות עשה ואם הוא לא העשה ינצרו גובר שיעבור עבירה כשביל יצר הנאתו שים בעבירה כאשר יעשה זע"ז אמר שיחשוב הספשד שים לו במצוה הוא הטוב מצוה לא תעשה בקיום מצות עשה ואם הוא לא תעשה בקיום מצות לא תעשה מפיד הטעם שים לו אם היה עובר עבירה ולפיכך אמר שיחשוב הספשד שים לו אם אין מקיים מצות התורה כנגד השכר שיהיה לו כאשר הוא מקיים מצות התורה דמצות עשה יש לו שכר גדול בקיום המצוה וגם במצות לא תעשה כאשר הגיע לידו דבר עבירה וכופף אם ינצרו ואינו עובר יש לו שכר גדול וג"כ יחשוב השכר והתשלם מן העבירות שיהיה לו אם יעבור העבירה כנגד אז מה שמפיד השכר שהיה לו מן הנ"י אם היה מקיים מצות בורחו וזהו ושכר עבירה כנגד הספשד שים לו אם מצות עשה ואם לא תעשה בקיום מצות לא תעשה שים מצות הרבה שים עליהם שכר אם נעשה כמו נ"מ ואין עליהם עונש אם לא עשה וכנגד זה אמר ואוי מחשב שכר מצוה וכו' ופירוש אלו ג' דברים כי אריך שיסתכל האדם שהנ"י רוצה הכל אלא יחשוב כי לא ידע הוא ית' מ"ז הדברים הנעשים בהחטוים כמו שאמר שכתוב על הרשעים שאומרים לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב רק אריך שידע שהוא ית' יודע ענין ההחטוים וזהו מה שאומר עין רואה כלומר שרואה מה שנעשה בהחטוים ומה שלא אמר לב מבין מפני שכך אמר הכתוב עיני ה' משוטטות בכל הארץ ומפיד שכתוב תולה בעינים וזה כי בא הכתוב לומר כי הנ"י רואה את הדברים הנעשים מלד העושה הוא האדם העושה העבירה ולא כמו שהיו אומרים קלת בני אדם ההפלספים כי הנ"י יודע עלמו ובידיעת עלמו יודע הדברים שהם בעולם ומפני זה היו נאים לדברים מגוונים שאריך לומר שהאדם מוכרח במעשיו כי בעולם זה אין לאפשר לומר שבידיעת עלמו ידע הדברים שהם בעולם רק מפני שאומרים שהעולם מתחייב מן הנ"י וכל הדברים הנעשים בעולם מוכרחי להיות נעשים מאותו סדר שסדר הנ"י הנברחים ולפיכך אמרו בידיעת עלמו ידע הכל לו שיאמרו אין הנ"י יודע הכל דהיינו הדברים שהם מלד העבירה החטוים רק יודע הדברים שהם מכוונים מוכרחים להיות . ולפיכך אמר עין רואה שאין הדבר כך שהנ"י רואה מעשה בני אדם מלד החוץ דסיים מלד העש"ז שכל רואי הוא מלד החוץ וידיעה בלב שייך אף אלא מן החוץ וז"ש עין רואה ומ"ש עין רואה בל' יחיד ולא אמר עיניים רואות מפני שבא לומר שאין על הנ"י עיני בשר ים לו ב' עיניים כמו שים לאדם אזה אינו ח"ן שהוא ית' רואה מעשה מבני אדם בעיני בשר ולכך אמר עין רואה כלומר שים על הנ"י הרואי מה שנעשה מבני אדם

ע"ז הוא אם הוא במצות לא תעשה אריך שיכוף אם ינרו כאשר מניע לידו דבר עבירה ולכך אמר שיהיה מחשב הספשד שים לו בקיום המצוה ויחשב נ"כ הבכר שים בקיום המצוה מן הנ"י וכן לספר יחשב הבכר והשגחה שים לו בחשב יעבור ולא יעשה המצוה ויחשוב כנגד זה הספשד שים לו בעבירה הוא השוגג ואז בודאי יבחר לו לעשות המצוה ולפעמים אדם בא לעבור העבירה בשביל שאין עולה על לבו העשה שהוא לעתיד ואם מצוה הספשד הבכר מה שיהיה מניע לו לעתיד לזו מקפיד על הבכר שיאמר יהיה לי הנאה עתה אף כי לא יהיה לי בכר לעתיד לכך אמר ע"ז והבחבל בג' דברים ואי אחה בא לידי עבירה אמר הבחבל בג' דברים ואחה עושה המצוה שהיה מבחבל בשביל זאת עושה המצוה כי דבר זה אינו כי אין האדם מניח המצוה כשאומר אין רואה המצוה ולכך אמר ואין אחה בא לידי עבירה והבל כנגד יצר הרע על האדם שבך ינרו על האדם מחשב כאלו ח"ו אין רואה ועוזב האדם וכנגד זה אמר שיחשוב הספשד שים לו במצוה הוא הטוב ואי אחה בא לידי עבירה וח"ח הולך לומר הוי מחשב מצוה הרבה שים עליהם שכר אם נעשה כמו נ"ח ואין עליהם עונש אם לא עשה וכנגד זה אמר ואוי מחשב שכר מצוה וכו' ופירוש אלו ג' דברים כי אריך שיחשוב האדם שהנ"י רואה הכל אלא יחשוב כי לא ידע הוא ית' מ"ז הדברים הנעשים בהחטוים כמו שאמר שכתוב על הרשעים שאומרים לא יראה יה ולא יבין אלהי יעקב רק אריך שידע שהוא ית' יודע ענין ההחטוים וזהו מה שאומר עין רואה כלומר שרואה מה שנעשה בהחטוים ומה שלא אמר לב מבין מפני שכך אמר הכתוב עיני ה' משוטטות בכל הארץ ומפיד שכתוב תולה בעינים וזה כי בא הכתוב לומר כי הנ"י רואה את הדברים הנעשים מלד העושה הוא האדם העושה העבירה ולא כמו שהיו אומרים קלת בני אדם ההפלספים כי הנ"י יודע עלמו ובידיעת עלמו יודע הדברים שהם בעולם ומפני זה היו נאים לדברים מגוונים שאריך לומר שהאדם מוכרח במעשיו כי בעולם זה אין לאפשר לומר שבידיעת עלמו ידע הדברים שהם בעולם רק מפני שאומרים שהעולם מתחייב מן הנ"י וכל הדברים הנעשים בעולם מוכרחי להיות נעשים מאותו סדר שסדר הנ"י הנברחים ולפיכך אמרו בידיעת עלמו ידע הכל לו שיאמרו אין הנ"י יודע הכל דהיינו הדברים שהם מלד העבירה החטוים רק יודע הדברים שהם מכוונים מוכרחים להיות . ולפיכך אמר עין רואה שאין הדבר כך שהנ"י רואה מעשה בני אדם מלד החוץ דסיים מלד העש"ז שכל רואי הוא מלד החוץ וידיעה בלב שייך אף אלא מן החוץ וז"ש עין רואה ומ"ש עין רואה בל' יחיד ולא אמר עיניים רואות מפני שבא לומר שאין על הנ"י עיני בשר ים לו ב' עיניים כמו שים לאדם אזה אינו ח"ן שהוא ית' רואה מעשה מבני אדם בעיני בשר ולכך אמר עין רואה כלומר שים על הנ"י הרואי מה שנעשה מבני אדם

ומצינו כי יש בני אדם שיאמינו שודאי הש"י יודע כל מעשה בני אדם שבכר זה היה ח"ו הפירון בו יתי כאשר לא ידע הכל ממש שיהיה הש"י מניח להיות ככה בחזקו הדברים המחמוניים להבניח על המחמוניים זה תינו דומה אל מלך גדול מחוד ונגדולתו אם ע' מן המפלים או מן הפחומים יעבור דבריו כי: נווי אלו מין נכנס דבר זה בחזקו לשפלתו וכך יחשוב השפלות אשר הוא בארץ לף שיודע מעשיו בחחמוניים

ר"ג בנו של רבי יהודה הנשיא. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אזכר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת נם אשר לפעמי' רוש' דבר

זאת אומרת מכיון שאנו רואים שמעשה המעשה מלוי ובמעשה מרחוי לומר שהש"י יודע אם הכל אפס לא ידע זה ח"ו חסרון בו יתי כי היו בני אדם חומרים ח"ו שאינו מגיח בעולם הזה על בני אדם בעלי חומר שהיה זה ח"ו חסרון ולכך אמר שאין הדבר כך כמו שחשבו רק כי יש חוץ שומעת כי הש"י מקבל אם מעשה בני אדם ומכניסים בחוץ של מקום כי לפון שמיטה בזה על הקבלה כלומר שאין חוץ שומעת אם המעשה רק מקבל אותו ולפיכך אמר וחוץ שומעת ומפני שעדיין יש לומר אע"פ שהוא יתי מניח על המעשה אין מוכרח לומר כי ההשגחה שהש"י מניח בעבדיו זה שעתיד ליתן האדם הדין כפי הטוב אשר עשה כי ההשגחה שהש"י מניח הוא כדי לתקן אלא שיהיה נעשה עוד ודבר זה לשלוח הרע מן העולם אבל שיהא הכל לידי מעשיו זה ועל זה אמר וכל מעשיך בספר נכתבין בספר נכתבין פי' כי כל מעשיך נכתבין בספר כמו שיכתוב החנוני בספר וכשוף נם לידי חשבון הכל. וכאשר יש לפניו אלו ג' דברים. הידיעה שהוא כמו שאמר עין רואה. והשגחה' שהוא עליו בחוץ שומעת. והחשבון הוא הדבר והעושה שיהא לכשוף הרמוז בכל מעשיך נכתבין בספר הינו נם לידי הפעל ואלו שלשה דברים שהש הידיעה והשגחה ודבר ושוטה הוא יסוד הכל שבאשר אלו שלשה דברים הש לפני האדם הינו ב) לידי עבירה והדבר עמוק כמה שאמר וכל מעשיך נכתבין בספר כלומר שמעשה האדם יש להש ניור מושכל כמו שיש לעולם ניור מושכל כי לפי מעשה בני אדם כך הוא ניור המושכל של עולם והוא קייס וזה שאמר וכל מעשיך נכתבין בספר של יאמר האדם שמעשיו אין להש רושם בניור המושכל של עולם שדבר זה הינו כי מעשה כל אדם יש להש ניור מושכל שהוא קייס וזהו שאמר בספר כי הספר שם מצויר הכל וכך מעשה האדם יש להש ניור מושכל קייס וזה שאמר מעשה ועשה הש הפעל המחתם וזה אין מחני נא מספרך אשר כתבת ופירוש זה מחני נא מניור מושכל המילות אשר הש"י כתב וצייר אותו הניור המושכל שהוא קייס וכן פירוש וכל מעשיך נכתבין בספר של יאמר כי אין רושם וזכר למעשה האדם אשר עשה וא"כ לא יבא לדון עליהם ועל זה אמר כי אין הדברים כך רק מעשיו יש להש רושם כי יש להש ניור מושכל קייס כמו שיש לעולם ניור מושכל קייס כך יש למעש' בני אדם כי אין ספק כי ניור המושכל של עולם לפי הצדיקים והרשעים שהש בעולם כי כאשר יש רשעים בעולם הש ניור המושכל ביותר העולם מן הטבר וכאשר יש לצדיקים בעולם הש ניור של עולם לדק ואמת וכן מה שאמרו ג' ספרים נפתחים בר"ה הש אלו דברים אשר אמרנו כי מעשה האדם יש להש ניור מושכל קייס במילות וניור של לדק ואמת הוא ניור בפני עצמו וניור של רשעים ניור בפני עצמו וניור בינוים ניור מיוחד בפני עצמו והש הש שנפתחים בר"ה ועל זה אמר וכל מעשיך בספר נכתבין ועוד יש בדבר הזה עומק ואין להאריך. ויש להקשות ר' בא לגמל שיהא האדם בג' דברים ממה נפשך אם אין האדם שומר לעשות המצות ובלא לעשות עבירה אם כן דבר זה נם כן לא יאמור לעשות שיהא בג' דברים תמיד ואם האדם שומר לעשות מה שרוצה הוא אותו בלא יעשה שום עבירה ויעשה כל המצות ואם לא יאמור לעשות נם זה לא יאמור וזה בודאי יש לומר כי דבר זה הוא לעשות אבל המצות טורח עליו וילכו מציותו לעבור ולפיכך אמר שיהא בג' דברים ולא יבא יצר הרע כי אם יהא בג' דברים ודבר זה הוא לעשות ולא יבא לידי יצר הרע וזה שאמר ואין אתה בא לידי חטא ולא אמר ואין אתה בא לחטא כי ידי החטא נקראו כאשר יבאו מענבר עליו אם הידים שהם שוכים לעבירה כמו יד סיכדן ולפיכך אמר ואין אתה בא לידי חטא ולא אמר ואין אתה בא לחטא ועוד אפשר לומר שאמר ולא אמר דע מה למעלה ממך וכו' אבל מה שאמר שאתה בא בג' דברים ולא לבאר לך ענין מופלג מאוד בהאמה כי ניור בריאת האדם מה שלא נברא שום בריאה שאולך האדם בקומה זקופה ואין בריאה כמו האדם שאולך בקומה זקופה ודבר זה עשה הש"י כי זה האדם אשר הוא בעולם הזה אין הש"י לנגדו ולפיכך הוא בא לידי חטא עד שבאמרו זה אמרו חכמים יפי כחן שיהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם מפני כי האדם הוא על האדמה ורוחה מלך בשר ודם ויש כחן ירחם בשר ודם אבל האדם אין רוחה הש"י ולפיכך ברא הש"י את האדם בקומה זקופה כדי שיאחבל כלפי מעלה וידע הקב"ה שהוא יחטא בשמים ולא יבא לידי חטא וזה שאמר הכתוב והאלקים עשה את אדם מלפניו כלומר שהקב"ה עשה את האדם בקומה עזין שיהיו מלפניו כי ברצו להביט למעלה לאחיזה מן הש"י יחטא בשמים על כן אמר הסחבל בג' דברים כמו שברא הקב"ה את האדם להסחבל למעלה ולא יבא לידי חטא ושוב יחבאר בפ' עקביה:

רבן גמליאל וכו' ויש לשאול במאמר זה כי לפי הנראה היה לו לומר יפה ת"ש כשאר עשה דרך ארץ ולא תורה

Aizik Hersch MONAT
Lodz

מורה מס דרך ארץ כי עסה עיקר דרך ארץ ושד כי יגיעת שניהם משכחת עון מס הדבר תולה ניגיעה מס כן יסיה יגע בתלמוד תורה בלבד ולא בתלמ' ותסיה משכחת עון מפני סיגיעה מס כל יגיעה משכחת עון ושד שאמר כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וכמה תלמידי חכמים היו בעלי מלאכ' ושד למה נזכרה עון בתלמ' מס שאמר למעלה כי יגיעת שניהם משכח'עון סיינו שהוא מסלק מן העון דכתיב ים לו'מלאכה מן צריך לגזל אבל מה שאמר ונזכרה עון משמע שנזכרת עון אחר אף בלא עסה שצריך לו לגזול דאס כן היה ליה לומר וכו' שהיה משמע מוסר בפני עצמו ומאי ענין שזכות אבותם מסייעתם וכן סוו זהירין ברשות מה ענין למוסרים שלפניו ושד ואתם מעלה עלי עליכם וכו' כי אם דברי רבן גמליאל לא היה לו לומר ורק ואני מעלה עליכם כאלו עשיתם ומה ואתם מעלה עלי עליכם וכו'. ועוד לפי מה שנפרש לקמן נעז"ה כי במיכות המתמידים בפי הדורות של החכמים כמו שהיו זה לאחר זה ומכל שכן שצריך למת עסה למה מכר דברי הבן לאחר האב וכמו שזכר שאחר הגשיאים נס כן מכל מקום נאמרו לך למעלה בסוף הפרק שלפני זה כי מפני שהיו דברי רבי במעמד המלך אשר הס מעמד המעות האלהיות ובמדות שהס מגיעים את האדם לחיי עולם הבא ולכך נא הבן שאמרינן לאחת מוסר לאחד בדרך ארץ שהוא המגיע העולם שהס הכנה של ההגלחה כמ"ש יפה תלמוד תורה עס דרך ארץ וכו' ודבר ידוע כי ד"ת שהוא צריך לא-בהגיע העולם הוא קודם מן המעות נגד מה דהיימ כי האדם צריך קודם לדרך ארץ ואח"כ לל שאורה כמו-שיתבאר בסמוך לכל מדריגת ד"ת למעה מן מעשה המעות בהס המעשים שלקיים אשר הס למעלה מן ד"ת שהוא לצורך העולם ולכך ראוי שהיו דברי ר"ג שאמדבר בד"ת שאר רבי כמו שהתבאר בפרק שלפני זה ופי' זה שאמאר כי ר"ג נא לומר כי אף שדברים שהס מילי דשמים כמו שאורה לל יאמר האדם די לי בשעשיתם ושומר מצוה לא ידע דבר רע ולפיכך יעלה על דעתו שלא יפנה לל העסק העולם לעשות מלאכה לצל צריך שיעשה האדם מילי דשמיא כפי הצדר כראוי ולכך אמר יפה ת"ת עס דרך ארץ שלא יפנה סדר הראוי רק שיהיה קודם ד"ת ואח"כ התורה וזהו יפה ת"ת עס ד"ת שד"ת קודם וזה כמו שביארנו בהקדמה כי קדמה ד"ת לתורה ודבר זה נאמר כפי הצורך שיהיה לל האדם שתמיד התבמה והשכל נתיה אחר הדברים שאינם שכליים לגמרי וכך ראוי שיהיה האדם נוהג גם כן שתתחלה ילמד דרך ארץ שאין זה ענין שכלי ואח"כ יקרב לל התורה השכלית וזה יפה ת"ת עס דרך ארץ ומה שאמר שגיגיעת שניהם משכחת עון כבר התבאר זה בסוף פרק שלפני זה וזה כי האדם כשהוא שלם מבלי משכון הוא מסולק מן החטא כי החטא הוא משכון באדם ולפיכך אין ראוי שיהיה נמצא החטא באדם כשהוא שלם והאדם כשהוא שלם בדרך ארץ וגם בתורה הנה שניהם מסולק מן החטא שהוא משכון לבל אם שניהם בדרך ארץ או שאחד מהם בתורה אז שהשכר ד"ת ואחר משכון עוד נמצא משכון ולא כן כשהשכר הוא שלם בכל אחד מהם ועוד מידי שלימותו לך מה שאמר שגיגיעת שניהם דמשמע שמולה שגיגיעה במה שעמל ויגע נראה שרצה לומר כי ראוי שיהיה האדם עמל בשני הלקים אלו השכר יש באדם כי יש באדם גוף ונפש והתורה היא שלימת הנפש. ודרך ארץ מה שהאדם צריך לעורך גופו לפרנסתו והשכר דברים ואמר כי כשהשכר האדם עמל בשני דברים דהיינו בדרך ארץ שהאדם עוסק להנהגת גופו מה שצריך לו ומה שהאדם עמל לשלימות נפשו שהיא התורה כמו שהוא ד"ת להשלים גופו ואז לא נמצא החטא כי עמל שניהם להשלים את עצמו והעון לחשכר את עצמו ולכך יגיעת שניהם דוקא כשהשכר האדם עוסק בדבר שהוא להשלים את עצמו לגמרי ודבר זה משכחת העון שהוא משכון לעצמו לבל יהי משכחת ממנו לעשות המעות שגם דברים אלו משכחת עון ר"ל שאפילו אס יגע בדברים שהוא עמל בשניהם הוא עמל ויגע להשלמת עצמו ומסולק ממנו החטא אף בשעשה עמל בלבד ג"כ יכול משכחת עון כמו שאמרנו ועוד כי אי אפשר שיהיה האדם עמל תמיד ואי אפשר שלא יגע בדבר מן הדברים שהוא לידי חטא לבל לפי הפי' אשר אמרנו הכל נכון שלא נקרא שהוא עמל להשלים עצמו רק ע"י שניהם דהיינו דרך ארץ ותורה כי אלו שניהם הס השלמת האדם ובהשגר האדם הוא עמל בשניהם הוא עמל ויגע להשלמת עצמו ומסולק ממנו החטא אף בשעשה עמל

סקדוש: שיגיעת שניהם משכחת עון. שמתוך שהוא לומד ושוקק בתורה לשמה נמצא מוחם ונחל ממון לתרים: סופה בטלה וגוררת עון. כך כתוב במשנה כפי שאי אפשר לו בלא מזונות ודולך ושולח ומלטשים לת הכריות ומשכח מלמודו: כל העוסקים עם הצבור. יסיו עמלים עמהם לשם שמים שהם עמלים עמהם לזכות הרבים מסייעתן: ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם. כלומר מוסב הדבר בשבילכם הוציל ועסקתם לשם שמים: הוו זהירין ברשות. הוא המלכות שרשות כידם לעשות כל מה שהעון ומה שיש בהוראות שיעשו עצמו מהיות מדיר עמהם שלא ידרכו לשאול מהם ואם נותן לאם כשורה ליה ממלה. ולאין כן הגאה של כלום: עשה

בלעז שני דברים מכל מקום הכא הוא התלמיד שעמל להמליץ עצמו ולא יבא לידי חטא ועון שהדבר זה הוא הפסד עצמו מכל מה שעסק בתורה בלבד מאחר שחיבו עסק להמליץ עצמו דבר שהוא צורך גופו ג"כ תשמר שיעשה חטא ועון כי צריך לעסוק בהשלמתו של התלמיד שהוא כולל הגוף והנפש וזהו התלמיד שהוא ממוכר מנוף ונפש ומשלים עצמו בתיקוף סוף סוף הוא מלת מסר כתשמר מסר מה שצריך להמליץ גופו ואחר הדבר המסר ימשך חסרון ומכ"ש אם חיבו עמל בתורה שהוא השלמת נפשו שזהו בודאי מלת התלמיד נקרא . מכל מקום הוא עוסק בדבר שהוא השלמתו לגמרי עד שהוא שלם בשני חלקיו ואז הוא מסולק מן החטא והעון תשמר שהתלמיד התלמיד אם יש לו ממון הרבה ואינו חסר אם אין עוסק בהשלמת עצמו אינו מצטרך ממנו השען וזהו שתואל ביניעת שמיסם ושוד ים לך לדעת מה שתשמר כי יגיעת שמיסם מצטרכת עון שתלה הדבר בעמל ויגיעה וזה כי החטא והשען נמלא בתשמר ים כלן יפיבה ואין כלן עמל ודבר זה רמזו חכמים בפרק חלק אמר ר' יוחנן כל מקום שנאמר בו ויצב אינו אלא לשון נצב ויצב יעקב את מצבה בתיב בתריה ויחל העם לזנות . ויצב ועקב את הירע מכירת יוסף . ויצב יעקב את מחנהו . ויצב יעקב את מצבה על קברתה הוי אומר כאן מנהיגים מה כתיב ויקרבו ימי יעקב למות . ויצב יעקב ויהודה לבית מה כתיב ויקם ה' שבט לשלמה . ובמדרש מפרש עוד ויצב יעקב בשיטים אין יפיבה בכל מקום אלא קלקלה שנא' ויצב העם לשכול ושתו ויקומו לשחק ע"כ ובמדרש זה נתנו עיון היפיבה שנורמת תקלה לתלמיד וזה כי התלמיד שהוא בעמל הנה כאלו לא נמלא בפעל השלימות מלד העמל שים לו ומי שחיבו בשלימות בפעל הנה עומד על השלמתו ולא ימשוך אחר זה חסרון מכל כאשר הוא יוצב ונח כאלו הגיע בבר אל השלמתו וימשוך אחר דבר זה העדר וחסרון כי אין השלמת דבר בעולם שאין דבק בו חסרון ולפיכך ימשוך חסרון והעדר אחר זה ואין דבר זה דומה לאשר התלמיד בעמל ואשר השלמתו והוא עומד על השלמתו כי מאחר שהוא עומד על השלמתו אין דבק בו חסרון ודבר זה רמזו בפרק חלק דאמרינן שם יפר הרע מאימתי נתן בתלמיד ואמר שנתן בו מעשה שיוצא ממעי אמו דכתיב כי יפר לב התלמיד רע מנעריו . אשר כתיב מצטער לשלמת מבטן אמו נתן בו יפר הרע ומעתה יקשה לך למה דוקא מעיוצא לאויר העולם אבל יש לדעת כי פעם זה כאו שביאתנו כי יפר הרע הוא השטן ומלאך המות כאו שאמרו בפ"ק דבבא בתרא ויפר הרע שנתן בתלמיד הוא עמו השטן ומלאך המות שמביאים התלמיד על השעדר והסיפה וכל הוא עניו אחד ולפיכך כל זמן שלא יצא התלמיד לאויר העולם שלא נשלם והוא מצוטע על השלמה אין דבק בו השעדר שאז הפך השויים ולא ימצאו שני הפכים בימד אבל תיקף שנעשר מבטן אמו והוא נמלא בפעל בשלימות ואינו עומד על חסיר עוד אז דבק בו השעדר שהוא יפר הרע הוא שטן הוא מלאך המות שדבק בכל התלמידים . כלל שדבר

כי היפר הרע והשטן אין להם כח על דבר שהוא עומד על חיים וזה שאמרו כל יפיבה אינו אלא לשעבר שהתבר התלמיד עמל בעמו וכל בעל עמל מורה שחיבו בשלימתו בפעל וכל שחיבו בשלימתו הוא מוכן ועומד על החיים ואל השהשלמה ולא דבק בזה השעדר והוא השטן אבל כתשבר יצא התלמיד ויפיבה לתלמיד כאלו היה בשלימות בפועל שהוא גם ואינו עומד על השלמה אז השעדר הדבק בהבדלים בשבר תשבר זה ולפיכך כל יפיבה אינו אלא לשעבר וכן מה שאמר במדרש אין יפיבה אלא קלקלה תקלה כי אחר היפיבה נמשך היפר הרע תשבר כבר ביארנו שהוא יפר הרע הוא השטן שהוא נמשך על הבדלים שהוא בתלמיד הם בשלמה וזה כתשבר הוא יוצב והוא גם שהיפר היפר הרע נתן בתלמיד כתשבר הוא בפועל ולפיכך כתשבר הוא בשלימות הוייתו ונק' אז יוצב ואז נאמר כל יפיבה אינו אלא קלקלה כמו שאמרנו ומ"ש התמלה לך מה שאמרו שיניעת שמיסם מצטרכת עון כתשבר התלמיד עמל בשני חלקיו מסלקין השען כי לא נמלא השלמ"ד בתלמיד אין ע' מחלקיו נמלא בפועל השלימות ומסולק מן השען כי אין יפר"ר מתנבר בו ופירושו ברור הוא למביני מדע כי בעל העמל מסולק מן החטא שהוא עמל לעשת לפעל השלימות ולריך שיהיו שמיסם בעמל כי אם אין שמיסם בעמל דהיינו לעשת לפעל מלד גופו כתשבר עמל להשלים גופו בדרך ארץ והתלמיד נפשו בתורה השלים ואז גופו ונפשו מסולק מן החטא ומסולק מן היפר"ר ולא יבא לידי חטא אבל אם אין שמיסם בעמל סוף סוף ימשך היפר"ר בע' משם ולא יתמר זה שהוא מסולק מן החטא. ויש לך להבין בתכמה כי הנו ג' דברים שזכר דהיינו העמל בד"ח והעמל בתורה כנגד ג' יפר"ר שברת הקב"ה ירח דעות ויצרת דע"ז ועל ידי שהתלמיד עמל בדרך ארץ לעורך גופו מסלק יצרת דעות ועמל בנפשו בתורה מס:ק יצרת דעבודה זרה . והדברים הללו עמוקים מאוד בתכמה ואין להאריך כאן יותר כי נתבאר במקום אחר אבל רמזו עליהם להבין מעט מדבריהם והם עולה הכל לעניין ג' . ואמר כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה. ר"ל מפני שהוא תלמד משר כי אין לו מלאכה התשלמת את התלמיד ואם אין עם התורה מלאכה דבר זה משרון לתלמיד מה שרחוי לו וכל דבר שהוא משר בעמו אין קיום לו ואמר שנורשת עון וזה כי הדבר המשר ממה שרחוי נמשך אחריו עוד משרון והוא החטא שאין משרון יומר מזה ואל תורה שיש עמה מלאכה אמר שמשכחת עון ר"ל אפילו עון שמייך לבא משכחת ממנו ואם אין עם התורה מלאכה אפילו עון שאין מייך לזה נורשת ממקום אחר ולכך אמר שסופה בטילה ונורשת עון כמו שהוא לדבר שהוא משר ואם כי היו תרבה חכמים שלא היו להם מלאכה היה להם משא ומתן שהוא כמו מלאכה לו שכל כך התשקה נפשם בתורה שהיה קיום לתורתם ואין פירוש האומר זה רק כך כי דברי חכמים נגויים על חכמה וכתשבר התלמד יעמיק בתכמה לא יהיה לו ספק בזה . ואמר וכל העוסקים עם הלבור וכו' .

מכר מלט ב' דברים דהיינו פ"מ והעוסקים עם הגבור
ביחד כי גם מתלמדים ומתחכמים וגם כי המולם מינה
כמו ממנה שבמולה כאשר הוא עשה המלה מינו
מתעסק בדבר שהוא הכל כאשר הוא עשה המלה
ולא שייך כאן הכל וכאשר הוא עשק במורה הוא קונה
ענין כללי וכל ענין הכללי הוא כללי ומינו דבר פרטי
כמו שמבואר דבר זה וזהו לחמרם ז"ל בקול דבר ח'
מן המורה ככל העולם כולו שנאמר וכל חפציה לא
יהיו גם אחי כל דבר מדברי תורה כללי הוא נחשב
וזה הפירוש נ"ב כי גר מלה ותורה חור כי המלה
שהלחד עשק הוא כמו גר שהוא גר ח' פרטי לכל
התורה היא אור שלין שייך ענין פרטי בלור כי הוא
מינו הלק ודבר זה עלמו הפירוש שלמעלה שמבואר
בהקדמה כאשר תבין ולין להתריך בזה . ועוד כי
לחמרו הפוך גם והפוך גם דכולא גם ולפיכך מחבר
לזה כל העוסקים עם הגבור דהיינו עם הכלל מינו
דומה למי שעוסק בדבר פרטי אחרי זה מתעסק בדבר
כללי ולפיכך לחמר שיהיה כוונתו לש"ם שכאשר כוונתו
לש"ם אין כוונתו לשם שמים אחרי יוצא דבר זה מתעסק
שהוא עסק רבים שנכנו גדול כי כאשר
כוונתו להתגדל ולהתפאר אינו עושה לשם הגבור
שהם הכלל לפיכך אם היה כוונתו שיעשה לשם אלו
התלמידים שהם הגבור אין זה כעושה לא הכלל מה
שעושה בשביל אלו התלמידים רק אם יעשה לשם שמים
ראוי לומר בשביל שיש להמיד עם הגבור מפני שהם
כלל ורלוי להמיד עם הגבור שהם כלל ודבר זה הוא
לשם שמים כי הוא שהם יח' עם הגבור ולפיכך לחמר
בחמ' שבת מפקחים על עסקי ליבור בשבת וחייב
מפני שנחשב מילי דלבור מילי דשמיא והוא בכלל
חפלי שמים שהם מוחרים וזהו שלחמר שיהיה כוונתו
לשם שמים בשביל מובת הגבור שהוא מילי דשמיא
ולחמר שלבות לבותם מסייעתן ולדקתן עומדת לעד
פי' כי התבות שהם לברכים יצחק ויעקב זכות שלהם
מסייעתן לכאר מתעסקין בגרבי גבור כי התבות הם
תבות לכלל ותינם נקראים תבות לפרש כי הפרש יש
לכל ח' וח' לא בפני עלמו תכל התבות לברכים יצחק
ויעקב הם תבות הכלל וזבות התבות עומד ומסייע
לכל לאחר הם תבות להם כאשר הם גריכין ולפיכך
זבות לבותם מסייעתן ולדקתן עומדת לעד ואין הכלל
שהכללים הם שומדים לעד ואין הכלל שהוא
נחשב כמו הברט שהפרטים הם המולפים ומשתנים
תכל הכלל עומד לעד אפילו אם זה הגבור שהיה
עשק עמו ג"כ עבר ואלף מ"מ שם גבור עליהם
שהוא הכלל שהכלל מקויס ושומד בחם שהוא כלל
ולפיכך לחמר ולדקתן עומדת לעד לומר שיש לו זבות
גדול כיון שנעשים קוב עם הגבור שהוא הכלל לאחר
הכללים מקוייסים לעד והנה זבות זה מתחיל מן
התבות שהיו התבות בתחילת העולם ושומד לנצח
ח"מ שזבות לבותם מסייעתן ולדקתן עומדת לעד ר"ל
כמה וכמה זבות גדול עושים שהרי זבות לבות
שמייעתן וכלו עושים זבות שלמחיל מן התבות שהיו

בתחילת העולם ועומד הזבות לנצח שבך הוא ענין
הכללי שעוסקים לנצח ולכך העוסקים עם הגבור
מתחיל זבות שלהן מן התבות ומגיע עד סוף כל הדורו'
עד שעשו העוסקים עם הגבור זבות מתחלת העולם
עד סופו ואם היו מביאים מלשינו יפרעל הדברים
הללו בכל כחם היו עוסקים עם הגבור לשם שמים
ולא לשם הנחתן ואמר לף זבות לבותם מסייעתן
כאשר הם מתעסקים בגרבי גבור מ"מ ואחם מעלה
לחי עליכם כאלו עשיתם לחם ולא מלד זבות לבות
ולא לחמר ואם מעלה לחי עליהם כאלו עשו אלו
מעשע שהוא חוזר על התבות שזכר לפני זה זבות
לבותם מסייעתן ומעלה לחי עליהם כאלו עשו התבות
דבר זה שהרי זבותם גרמה כל זאת לכל כשלחמר
ואחם מדבר עם העוסקים עם הגבור שמעלה עליהם
כאלו הם עשו זבות גדול הזה לף כי זבות התבות
גרמה . ובים שפתים גרסינן ואחם מעלה לחי עליכם
שכר הרבה ופירושו שכשכר הרבה מלוד יש לכם לפי
שאחם עוסקים בגרבי גבור הרבה אחם רבים ומלחמר שהם
רבים הרבה שכר יש לכם כאלו עשיתם הרבה לף כי
לף עשיתם הרבה סוף סוף לרבים עשיתם וזבות
הרבים הוא הרבה ולחמר ואחם מעלה לחי עליכם
כאלו עשיתם אחם הדבר לף כי זבות התבות מסייע
לכם בזה ושכר הרבה יש לכם על זה . ועוד יש לומר
כי לכך לחמר ואחם בשביל חוזק הסכנתה שכאשר
בחים להכניסת אח האדם מכניסת לוחו פחים על פחים
כדי לחזק הסכנתה וזהו ואחם מעלה לחי עליכם
שכר הרבה כאלו עשיתם הרבה כלומר מכניסת לחי
לחכם על זה הדבר ולחמר זבות לבותם מסייעתן
כאלו היו התבות לבותיו בשרש כמו שיקרלו לבותיו
לברהם יצחק ויעקב לכל יפרעל יקרלו לבותיו על זה
כאשר עוסק בגרבי רבים דהיון שעוסק בגרבי רבים
נחשב כמו רבים ודבר זה תמלא כי כאשר נגלה
הקב"ה אל משה בסנה לחמר לכי אלקי לבקי לבך
לברהם וכו' וכאלו היו התבות לבותיו של משה בשרש
ולכך היה סבור משה כי אלקי לבך היינו אלקי
עמרם עד שלחמר אלקי לברהם וגו' וח"כ לחה לחמר
אלקי לבך רק משה שגלוי וידוע לפני הקב"ה שימלן
משה רבינו לולכת בשליחות הקב"ה שילחמר מה לחי
כי אלך אל פרעה לחמר הכה לחה שאעשה על העוסק בגרבי
רבים ובתבות הם לבות למי שעוסק בגרבי רבים
כמו שהם לבות לרבים ויהיה זבות לבות בסייעתך
כמ"ש כתן זבות לבותם מסייעתם ולכך לחמר לכי
ה' אלקי לבך וגו' והסיוע הזה לברהם מומר ביד
ימיע ומסייע לותו הן בדבור הן במעשה על העוסק
בגרבי רבים . יצחק דומה ומכרים כל המקבריעים
שהם משמשל והמחנגדים אלו במעשה הרוח . יעקב
מרמה לו בדרך לאבר ילך בו ואח המעשה לאבר
יעשה כדלמיט שם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך
הזה לאבר אלכי הולך עליה וגו' והכן זה סימב . גם
יש לפרש כי לכך במך לזה וכל העוסקים עם הגבור
כ"ל אע"ג כי אין זה רק דרך לרן שהוא מתעסק
בחקון גרבי רבים ונחשב זה דרך לרן ואע"ג שבאמת

עשה רצונו כרצונך. שלפי כשהוא עושה חפץ מעשה נפש שמים: כדי שיעשה רצונו כרצונך. ויתן לך סוכה כמין יפה: בטל רצונך מפני רצונו. שם תמצא נפשך בגזל וערוות: שיבטל רצון אחרים. שקמים עליך מפני רצונך: הלל אומר. זהו פרק שנוהג בפרנסה גם׳ לשון: אל תפרוש מן הצבור. שלא ישהשהך עמהם בלעצרן כדי שתשמח עמהם כמו שכתוב שיבו לחם משוש כל המתאבלים עליו. כל מי שאינו משתתף עם הצבור לישו רואה בשמחת צבור בפרק תתרון של פרנסות: אל תאמין בעצמך עד יום מותך. שברי יוחנן כאן גדול שמת בבהונה גדולה שמוטים שגם ובכסוף ועשה לדוקי: עד שתגיע למקומו. שיבא כמו כן ליד והגלל ממנו: ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שמועו להשמע. כלומר אל תלמד על דבר של בזיון שלחם יבוא לשמוע עבשיו שמשמע לבסוף שלא ילמדוהו טו חזק לשמוע ואל תאמר דבר סוד שלי״ל לשמעו לתלמידים שלא תלמדוהו כיוון לשמוע בעולם שלחם גלוי ומפורסם:

הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפניי רצונך: הלל אומר אל תפרוש מן הצבור ואל תאמין בעצמך עד יום מותך ואל תדין את חברך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שמועו להשמע ואל תאמר לבשאפנה אשנה שמא לא תפנה:

הוא

הצבור כלומר היה עומד שנגרמי הצבור לבל ימין להדבר כך וזה שאמר הוו זהירין בגרמות שהן גגדל מן הכלל ואין להם הצבור עם הכלל ואם אתה רואה שהם מקרצין את המדם ונדלין כלומדין את המדם אל תאמר שרי הוא מקרב את המדם שבעיל שהוא לומדו וע״כ יש לו הצבור אל תחריש מין דבר זה כלום שאין עושים זה בשביל שהם מחזיקים את המדם קצוב שלזיהם רק עושים בשביל הלחם עצמן ואין עומדים למדם שפילו בשעה שתקו שיהיו לכל הפחות עומדים למדם בשעה שתקו ויהיה כאת נגש לגרה שגם זה אינו כ״ש שלא יהיו עושים דבר למדם שלא בשעה שתקו וכל זה מפני שבעל הגרה נגדל מן הצבור ולכך אין מקרבין את המדם לגיות להם הצבור וקרוב שלזיהם ונדלין כלומדים בשעה שהלחן ואינם לומדים לאחם. ונראלה עוד כי סמך אלו ג׳ דברים דהיינו וכל העוסקים עם הצבור וכו׳ הוו זהירין בגרמות מפני שבא לומר שים למדם להסתדל בפונת הצבור בכל מאמצי כחו מה שאפשר לו לעשות והנה נמלא בני מדם רוצים להתניף וליהנות את הגרה ומחניפים עלה של הגרה נגד הצבור כדי למנות חן בעיני הגרה כדי שיקבלו מהם הנלה על זה לאמר הוו זהירין בגרמות ר״ל שאין מקרבין את המדם רק לפי הצלחן ואם ירלה שהגרה מסניר לו פרים אין זה חלה להצלחן ולפיכך אלו החנפים נופף על העונה שים להם חיתם מגיעים אל רצונם ואל תבליהם אשר הם חושבים לקרב עלמם אל הגרות אין מניע להם דבר זה כלל (ו):

עשה רצונו כרצונך וכו׳. בספרים שלנו נרשין הוא היה אומר וקאי על דברי רבן גמליאל שאמר לפני זה ויש לשאול מה ענין זה לזה שאמר לפניו שאמר דבריהם אלו יאמר וירלה כי בא לומר כי זה ענין רצון הקב״ה כלומר עושה בגרבי רבים ודבר זה הוא רצונו של מקום כי כל ענין הצבור הוא רצונו ורלוה לזה כי אמרו בפ״ק דברכות ואני תפלתי לך ה׳ עת רצון לימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללין הרי לך מבואר שהם״י רצונו בצבור דוקא ורצונו הוא כלומר מתפללין על נרכיהם מה שנריך להם ולפיכך אמר כאן עשה רצונו וכו׳ שיהיה עושה עם הצבור מפני כי הצבור הוא רצונו של הב״ה דבר זה ענין עמוק כי אין מקרב לצבור במה שהם צבור יש להם כח כללי ונגד הכלל אין חפץ כי החפץ הוא בפרטים אבל בכללי לא שייך חפץ וקרוב לכך הקטרוב לצבור מלד הפרט בלבד דהיינו מה שעשו היחידים אבל מלד הכללי אין קטרוב ותפלת הצבור בניח הכנסת הוא מלד הצבור ולפיכך הוא רצונו של הב״ה דבר זה ידוע לנבונים ועכ״פ הצבור הם דבוקים ברצונו ית׳ כלומר ידוע ופירוש זה כי בא להודיע במוסר זה כי יש ביד האדם לתקן שיהיה אלין כל רצונו ואל יאמר האדם כי הוא חסר מה שירלה וכל ענינו של אדם לאחר הוא נריך אל האדם הם ג׳ דברים האחד שהאדם נריך שיהיה לו כל נרכו מה שאחר אלין והשני שלא יהיה נשפה לו רע מן אחריט שהם היה לו כל נרכו והיה לו כענד זה דבר רע מה מועיל הפוב. וכן הם לא היה נעשה לו רע ולא היה לו מה שאחר אלין ג״כ זה לאדם חסר נחשב ועל זה אמר כי בשביל החכמת הם״י כלומר יעשה רצונו של הם״י נעשה לו רצונו כל מה שאחר לאדם וכן בשביל הירלה שים לו מן הפם יפברך יהיה נאמר שלא יהיה נעשה רצון אחר נגד רצונו וזה כי כאחר תוכל הפם יתעלה ויתברך ויעשה רצון הפם יתברך כמו רצונו דהיינו לאחבת הם״י כבל לבבו כי האדם מבקש מה שהוא רצונו בכל לבבו וזה עושה האדם רצונו של מקום כרצונו כי רצונו של מקום להאבה תוהו בכל לבבו ולז יעשה הפם ית׳ רצונו של אדם כלילו היה רצונו של מקום ויהיה נעשה רצונו של אדם עכ״פ כי כאחר נקבר רצון האדם כרצון הפם ית׳ עד שרצונו של אדם הוא רצונו של מקום שהרי הוא עושה רצון המקום כלילו היה רצונו וזה נקבר רצון האדם כרצון המקום ולפיכך קבור ג״כ רצון המקום כרצון האדם ושושה הם״ת רצונו של אדם כלילו היה

רצון השי"ת. ודבר זה אמר כנגד המסבה שיהי' רצון שהלב קשור ברצונו יתברך לעשות רצונו על מקום כאילו היה רצונו בכל לבו. ואמר כנגד שיהלך בכל רצונך מפני רצונו שלא יעשה הלב רצונו רק רצון השם יתברך וכשאר הלב מתאוה לעשות רצונו בעבירה ומחמת שירלה מניח העבירה בשביל רצון השם יתברך שהיו רוצה בעבירה ולפיכך נחשב לרוצך גם כן רצון השי"ת ולא יהיה נעשה רצון מחריש כנגד לרוצך ודבר זה הוא שירלה שמבטל רצונו מפ שחפץ לעשות עבירה מפני רצונו של מקום וחשו שירלה והכי לך כי על ידי ההסבה הנמשכה ועל ידי שירלה הנמשכה מיסבר לשלם לתקן כל עניניו ופירוש ברור הוא ושם שהוא יותר עמוק מאוד בעיון קשור רצון השלם ברצון השם יתברך עד שנחשב רצון אחד כי השלם מקשר רצונו ברצון המקום כשאר רצונו של מקום כרצונו וכשאר רצונו של שלם מקושר רצון המקום שלא ברצונו לעשות רצונו מפ שהשלם חפץ ולעומק השבירים יתן לשרש"ך יותר. שלל אומר וכו'. יש לשאול במאמר הלל למה קבע מושבו כאן ולא קבע מושבו למעלה עם מה שאמר הלל ושוד אני דברים אלו שיהי יש להם חיבור ביחד של תפרוש מן הקבור ואל תאמין בעצמך וכן כל השאר שאין לאחד עניין של אחר ושיה לו לומר בכל אחד ואחד הוא היה אומר כמו שאמר בשומם שזכר שהריו הכל פירוש זה מפני שזכר לפני זה מעלת הקבור שאמר כל השוכרים עם הקבור וכו' קבע ג"כ כאן דברי הלל שהוא מפרש ג"כ מעלת הקבור וסיפר זה היחיד שאינו נחשב הלל הקבור לכך אמר של תפרוש מן הקבור כי הלל הקבור עם קיום כל עומדים כמו שהשאר כי הלל הקבור יש קיום יותר ולפיכך הפורש מן הקבור פורש מן הדבר שיש לו קיום ביותר ושוד כי הכלל הוא הכל ויש בשם כח בכל ולפיכך הפורש מן הקבור פורש מהכל והוא מבחוץ ואם הוא מבחוץ להכל נחשב דבר זה שיצא מן הכלל ודבר זה מבואר בדברי חכמים שאנו הפורשי' מדרכי הקבור בכלל מיתים ואפיקורסים שכופרים בתורה ובתחיית המתים כדאיתא במס' ר"ה שאמר עם הכל המיתים והמוכרים והמשומדים והאפיקורסים שכפרו בתורה ובתחיית המתים ופרקו מדרכי קבור בכל אלו עם יוצאים מן הכלל ואין להם חלק בכלל. וכן מי שפורש מן דרכי קבור הוא יוצא מן הכלל ואמר כי הכלל הוא עיקר לא שיחיד הפרטי שהיחיד הוא בעל עיונו ואלו הכללים עומדים כמו שהתבאר. כי כח הכללי עומד בלא עיונו ולפיכך אמר אחריו של תאמן בעצמך עד יום מותך כלומר של עצמך שאין לחמה בעל עבירה עד יום מותך כי הלל הפרטי בעל עיונו ומופל אחת העיונו ואפשר לו להשתוות כל עצה וכל רגע כאשר הוא מפל אחת מאלו אבר הוא מתגנה. ואמר עד שאין הפרטי רואי לדון אלא לשלם מעשה שאין לאחד לעשות ויסיה דן על חבירו מה שעשה ועל זה אמר של תדין את חבירך עד שתגיע למקומו

שעי

כלומר כי יש סבות הרבה לאדם ואל תיה אומר סבה בעצמה מחמדתם עליו כמו שהיה בזה על חבירו היה עושה נם כן מה שעשה חבירו כי אין בטחון ואמונה לאדם פרטי מאחר שהוא בעל עיונו ולכך אין לו לדון על עצמו ומתחילה אמר של תאמן בעצמך עד יום מותך כי אפשר לאדם להיות מסתה בעצמו ואמר אף דבר שהוא ענין זה שהאדם יאמר על זה המעשה כי דבר זה אין רואי לעשות לאדם מאחר שהוא דבר זה וא"כ יש לעלות על הדעת כי יש לאדם לדון אחריו ולומר כי עשה מעשה שאין אדם אחר היה עושה ומכל מקום של ידיו אם חבירו על עיונו למקומו שהיה הגיע לו הדבר מה שהגיע לחבירו והיה מסתבר עליו כי שהיה מסתחדם על חבירו אפשר שיהיה נם כן שעשה הע"פ שהוא דבר זה אין דרך לעשות כמה שהאדם הוא בעל עיונו אפשר נם כן הוא שעשה הדבר ההוא. ואמר עוד של תאמר אע"ג לשמוע. כלומר שאל יאמר על עניין אחד דבר זה ג"כ לשמוע מפני שהוא דבר גדול וא"כ לשמוע דבר חדוש כמו זה ובשביל כך הוא סומך על דעתו לעשות מה שהוא עושה ואם היה נעשה אומו דבר מעולם לא היה סומך לעשות מה שעשה דרך מצל אדם עשיר גדול מאוד והוא סומך על עסקו לעשות רצונו ואמר כי דבר זה ג"כ להשמע שיהיה אדם כמו זה יודב מנכסיו ולפיכך עשה רצונו בכל דבר ועל זה אמר אל יאמר כי זה דבר שא"א להשמע שאפשו להשמע לף כי הוא חדוש וגמי גדול מאד כי העולם הזה הפרטיים הם מחת הכללי ואפי דבר זה עוד יותר מן הראשון ואפשי שלא זכר לפני זה רק שאל ידין אם חבירו עד שיגיע למקומו שא"פ שיהיה אומו דבר עניו זה עד שיחדוש שהוא מובטח לו שהוא לא יעשה ואמר על זה שאל ידין אם חבירו עד שיגיע למקומו ומכל מקום אינו שיגיע ואחדוש גדול אבל כאן מוסיף לומר שאין לאדם עסידה וקיום אף בדבר שהוא חדוש וגמי גדול שלפי דעת האדם א"א לשמוע וזהו שאמר אל תאמר על דבר שהוא חדוש כי הוא דבר שא"א לשמוע שכל כך הוא דבר חדוש עד שא"א לשמוע כי בודאי אפשר להשמע עד שאין לאדם עסידה וקיום והוא שעל שיגיע בכל דבר והוסיף עוד לומר אל תאמר לכשאפנה אשנה כלומר שאין לאדם עסידה מקיומת אף שעה אחת ולכך אל יאמר אשנה תוך שעה או שיהי כשאפנה ודעתו שאין האדם בעל שיגיע כל כך בזמן קרוב ולכל הפחות יש לאדם קיום זמן מה ואחשב בודאי שלא יבא לו עסק אחר בתוך שעה ולכך יאמר שעה נם דבר זה שיגיע כלל שאת לא תשנה כי אין לאדם עסידה מקיומת אפילו זמן קצר ואמת לא תשנה כי יבואו לך עסקים אחרים כי האדם בעל שגיע תמיד הרי לך כל הדברים האלו שזכר כי האדם בעל שיגיע לנמרי לכך אמר אל תאמן בעצמך. ואל תדין את חבירך. ואל תאמר דבר זה ג"א לשמוע. ואל תאמר לכשאפנה אשנה. כי האדם הפרטי הוא הפך הכללי שהכללי עומד קיום ויש לך להבין כי זכר כאן כל השגיע שהאדם בעל

הוא היה אומר אין בור ירא חטא. בור ריק מכל דבר כמו אדם בור וגרוע הוא מעם הארץ שאפי' כעיר מבלי חיוודע: ולא עם הארץ חסיד. אבל ירא חטא לאבר דמוך ממוך שהוא עוסק בתורה: ולא הבייושן למד. לפי שאומר אם נגלת בתנצח ואם ומות יד לפה. וזה שפטור פירכו הכמים ז"ל כמ' כרכות אם מבגל אדם עלמו בדברי תורה שוגו להתנשא. אבל אם הוא עוסק אלא יפגל בהלכות ובאגדות עניים ישים ידו לפיו כלומר אלא ידע כלום: ולא בל המרבה בסחורה. יותר מדאי מתכיים בתורה וכן הוא לומר לא בשמים היא ולא מעבר לים היא לא תמצא בתורה בתגרים ולא בסתריים שפולטים מן היובשה לים: השתדל כו'. שהשדל ותעסוק בדברי לבור אבל במקום שיש חיים אפשר בתורתך:

אף

הוא היה אומר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הבייושן למד ולא הקפדן בשלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים. ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש:

אף

מפני מה הסמיכה משנה זו לזו לומר לך כל זמן שאדם מתגאה בעלמו ויושב ועוד הוא מתגאה מלד שסבות אבר יבואו עליו תמיד ויושב מסכל כי אין בשדם בלא שנוי רק הוא בשתנות תמיד מלד המקרי' כמו שיתבאר וכענד זה אמר ואל תאמן בעלמך מפני שהל"ם הוא נפשי וכל נפש בעל שנוי בעלמו ולכך אל יאמין בעלמו. וכענד השניני

מפני מה הסמיכה אמר אל תדין אם תביאך עד שתגיע למקומו ואם נתחדש הסבה עליך אם שתחדש על תביאך לא היית עומד בנסיון. ואמר עוד שהשדש בעל שנוי מלד הזמן אבר הוא מתחדש מן הגלגל כי הזמן מביא שנוי לעולם ולפיכך אמר שאל יאמר כי דבר זה ג"ל לשמוע בעמיד כי סופו להשמע כי הזמן מתחדש בעולם כמו זה ואמר עוד יותר אל תאמר לבשתכה שתשה שמא לא תפגש. ואין בעמון לו ודבר זה עוד יותר שנוי כי הרשעים הם שנויים שהם הדום גדול אבל הצדיקים שהם מלד מעשה השדש והמקרי' ואינ' מדום כמו הרשעים הם תמידים עד כי אין לו לשדש עמידה לפי רגע אחד שאדם יחשוב כך וכך תעשה ויבואו אלו והשנויים עליו ולפיכך אל יאמר לבשתכה שתשה כי שמא לא תפגש ויבואו על השדש שנויים עד שהוא בהשתנות תמיד והרי כל אלו הדברים שהשדש הוא בעל שינוי הפך הכללי והכל נמשך אל מה שאמר אל תפרוש מן הצבור כי כאבר השדש כובש מן הכללי אבר ים לו קיום ועמידה להיות פרטי שהוא בהשתנות תמיד ודבר זה מבואר לכל מי שים לו עין לרואות ולב להבין:

הוא היה לומר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד וכו'. **ים** לשאול בחלוף השמות שאמר אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד כי לפי הגרשה הבור ועם הארץ אחד הם מי שלא למד תורה והיה לו לומר אין עם הארץ ירא חטא ואם בור ועם הארץ שני דברים **ים** לשאול מפני מה אין בור ירא חטא ועם הארץ חסיד ואם בור ועם הארץ שני דברים **ים** לשאול מפני מה אין בור ירא חטא ועם הארץ חסיד ולמה לא אמר אין עם הארץ ירא חטא ולא בור חסיד וכן מה שאמר ולא הקפדן ללמד ולא הקפדן בשאמר מחכי' והם הנו בשים לפרש דברי חכמים כמו שמביאים הרבה בני אדם כי הכייתן הינו למד מפני שהינו שואל מה שאבר לו בלמודו והקפדן הינו מלמד בשביל שהתלמיד ירא לשאול והמרבה בסחורה הינו מהכיח בשביל רוב עסקיו והם כן כל אדם היה יכול לומר דברים אלו ואף שהם אדם ועוד המרבה בסחורה הינו מהכיח אין לפרש כך כי מ"ם המרבה בסחורה הוא שמרבה בהכסיס שלא למדו מרבה בכסיס מרבה דאגה ויש לו עסקים רבים יותר מן מרב' בסחורה ומ"ל היה לו לומר וכל מי שמרבה בהכסיס הינו מחכים ולמה נקלה ברבוי בסחורה. ועוד יש לשאול מה ענין ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש לדברים שזכר לפני זה. ואבר לשמרו פעמים הרבה שאין דברי חכמים רק הכמה ואינם דברי אנשים שהם מדברים דברים לפי הבנות האדם. ומה שאמר בשן אין דברי חכמים רק הכמה ואינם דברי אנשים שהם מדברים דברים לפי הבנות האדם. ומה שאמר בשן אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד **ים** לך לדעת כי אין שמות שלו שם אני דברים ממולקים שף כי שם מדברים מענין אחד שאין בו תורה והכמה **ים** בו שמות מלד אחי בחינות מהולקות כי יקרא הדבר שהוא בשמה בור כמו והשדמה לא שהם תרגומו לא תבור הרי כי נקרא השדה שלא נמלא בה תבואה שדה בור וכן יקרא השדש מלד שאין בו החכמה בור מפני שהוא ריק מן החכמה ויקרא החדש מלד שהוא חסר הכמה עם הארץ כי הגוף אבר הוא מחובר להכמה הינו דומה לגוף אבר אין בו החכמה והכמה **ים** בשדם אבר אין בו תורה אני דברים האחד שהוא ריק מן החכמה והאני גוף השדם אבר בו עומד החכמה ימלא הלזו חסרון באבר אין בו בשדם החכמה מלד הבחינה הראשונה יקרא בור ומלד הבחינה השנית נקרא עם הארץ והרי לך כי השדם אבר אין בו תורה **ים** בו פחיתות מלד הגוף ומלד השכל כי לא ימלא בו השכל ומלד זה נקרא בור ואף כאות הגוף כלם הם חסרים באבר הוא בלא הכמה ותורה ומלד זה יקרא עם הארץ וזהו שאמר אין בור ירא חטא כי ירמה שהוא שהוא מקבל הירמה מהם"י ומי שאבר החורה שהיא החכמה החמימים אין מקבל הירמה מהשם ית' ודבר זה אמרו נ"ל שם אין ירמה כמו שיתבאר ודבר זה ברור כי באבר השדם קרוב אל המלך הוא ירא ממנו ואל ירא ממנו באבר השדם הוא רחוק ממנו שאז הינו מחפעל והינו ירא בלי ואהים באבר הוא חסר החורה השכלית נקרא רחוק מן הש"י כי הקירוב אל הש"י הוא על ידי התורה עד שעל ידי החורה בני אדם דבוקים בו ית' וכאבר באמרו למעלה ואוח מבואר בעלמו כי הדביקות אל השדם בו ית' על ידי שים בו תורה כי זולת זה השדם הוא בעל גוף אין לבעל הגוף הגשמי התקבות אל הש"י יתברך אבר הוא נבדל מן הגוף רק על ידי התורה שהיא שכלית על ידי זה **ים** לשדם קירוב אל הש"י ולפיכך נאמר מי שאין בו תכמה ותורה שהוא אבר החכמה אין בו ירמה אמרו לך כי הירמה מן המלך כאבר הוא קרוב אל המלך על כן הבור שהוא אבר החכמה אין בו ירמה

הפה מיכה ירמ מן הש"י ודבר זה הוא מבואר.
ולפ עם הקרן חסיד כי החסד בית בו החכמה מלד
כי נופי מתוכר לכבל הנה יש בו זכות המוכר כי אין
ס"ק כי לפ יכוה נוף החסד ונוף ההכמה כי נוף
ההכמה מפני שלין נוף שלה קדוב לל הכבל היה
בעלת תוכר עב ונם לגמרי לבל נוף החסד מפני
שהחסד הוא בעל הכל תומר שלו דק ויך ולחסר הוא
בעל חכמה לגמרי לה הוא מכולם מן עכות החמרי
לגמרי ומפני זה לפסר שימלה בו החסידות שהוא חיש
מוב טעמ החסידות עם הכל וסיפך זה אין עם הקרן
חסיד שהוא רחוק מן הסוב כי הוא בעל תומר נם
ולין יהיה בו החסידות כי החסידות מלד לחסר הוא
חסד פיה והסוב יעלה כלחסר הוא מכולם עכות החמרי
עד שהוא קדוב לל הכלי ולה נמלה בו הסוב וזה
שהוא עם הקרן והוא בעל תומר לין יהיה חסיד
לעכות לפניס מכורים הדין כי זה הוא מלד הסוב
בלבד לחסר הסוב לינו נמלה בחומר כמו שבלרנו זה
למעלה ולפיכך לחמר מי שלין בו הכבל שהיא החורה
חלי יי ירלה שמים מלד שהוא חסר הכבל שהיא
החורה שבל ידי הכבל יש בו ירלה שמים ולם לין
בו הכבל לין כהן ירלה כמו שלמרנו לם לין מכמה לין
ירלה ומלד שלין לל החסד מעלת הכבל הוא בעל
תומר גם לכך לינו חסיד לעכות הסוב שהוא לפניס
מכורים הדין רק מלד הפניכות מן החומר וכל לחסר
הוא עוסק לל החמרי יותר לין בו סוב ודבר זה
שלמת מבואר כי כל הדברים לחסר הם נבדלים מן
החומר נקרלים סוב כי החורה בעלמה תקרל סוב
כלכתיב כי לקח סוב נתתי לכם תורתי לל תעזובו
ובמקות לחמרו יבלו סוב ויקבל סוב מסוב למוכים
כלחיתה הלם ובילור דבר זה כי רלוי היה מלה
לקבלת החורה שתקרל מלה סוב ומה שתקרל מלה
סוב מפני שהוא לים החלהים והיה כמו מלאך ונבדל
מן החומר שהוא רע ולפיכך רלוי היה לקבל החורה
שהוא הכבל החלהי נבדל לגמרי מכל בלה לכך נקרלת
סוב ונתנה ליפרלל כי יפרלל נקרלים חסד כלכתיב
חסד לחם כי לפי שלינם בעלי עכות החומר ולכך
נקרלים חסד שהחסד כמו שלמרנו למעלה לין לו
חומר ההלמה כך הם יפרלל שהם עוד יותר נבדלים
מן החומר לכך רלוים שיקרלו חסד בשביל זה ולפיכך
כל חלו רלוים שיקרלו סוב בשביל שהם נבדלים מן
עכות החומר שחרלה מזה כי הסוב הוא שייך בדבר
הנבדל מן החומר וזה שלמר ולין עם הקרן חסיד כי
לין החסידות בכל מקום רק מלד הסוב שהחסד שלת
לל שייך בעם הקרן שהוא בעל תומר גם ולין לו זכות
החומר רק נשות ועכות החומר ומפני כך לינו
חסיד לעכות לפניס מכורים הדין כי החסידות הוא
מלד הפניכות והזכות שהוא נבדל מן עכות החמרי
ולמר מח"כ ולין צור ירל מעת זכר החסידות קודם
ומח"כ הירלה וים לך להבין זה כי הוא דברי הכמה.
ולמר עוד לל הבייתן למד ולל הקפדן מלמד ודבר זה
כי החורה כמו שלמרנו ז"ל לכתיב הלל כה דברי
כבית שלפ יי וכתיב מיניע שם דת למו וזכו לחמר' בפ' לין

דין תניל מלמיה דר"מ מפני מה נתנה תורה ליפרלל
מפני שהם עניים שנל' מיניע שם דת למו ותניל דבי רבי
ישמעלל לומר שם דת למו רלויים הללו לחת למו דת שם
ע"כ. ופירוש רלויים כלומר כמו שהם עניים בעלמם כך
רלוי' להחמב' עמה' החור' שהיל שם כי כל ענין שבלי כמו
החורה מיוחס הלין הכח והעזוז כמו שהם עניים עז
ולפיכך החורה היל רלויה ליפרלל שנם הם עניים וזה
שלמר כאן ולל הבייתן למד פירוש כי הבייתן שהוא
הפך העז לי לפסר לו לקבל החורה כי החורה
נתנה ליפרלל בשביל שהם עניים והחורה מחיחסת
ליפרלל בשביל זה ומפני שהוא בייתן לין מקבל
החורה כי צריך שיהיה מחיחס המקבל לל מה
שהוא מקבל ובשביל שהחורה היל מחייחסת לל שם
שם החסד לינו מחייחס לזה לין מקבל החורה וכן
לין הקפדן מלמד כי החסד הוא בעל נוף שם
המלמד קפדן והקפדן הוא שם מוסף שם זה על שם
של חורה ודי להחסד בעל נוף שיהיה מקבל דת שם
ושם נוסף שם על שם לין שייך קבלה כלל לדבר
שהוא כולה שם ושם לל היו יפרלל כזיש כמו שהסבלר
למעלה לל היה רלוי להם דברי חורה שהיו שם וזהו
שלמר ולל הקפדן מלמד. ולמר ולל כל המרבה
בהחורה מחכים לבר זה ביחבו נם כן חכמים בפרק
כילד מעברין לל בשמים היל לחמר רבי יוחנן לל
חמלת חורה בנפי הרוח ולל מעבר ליה היל לל
חמלת חורה לל בכחרינן עד כלן ויש
לשחול מה ענין חלו שיחסם יחד שלמר לל חמלת
החורה בנפי הרוח ולל בכחרינן. ושוב לין יפרש
הכחוב לל בשמים היל ולל מעבר ליה היל כי קרוב
הדבר מלד בפיך ובלבבך לעשותו לכל פירוש הדברים
חלו כי הכחוב בל לומר כי לין החורה ענין בשמי
כי הדברים הנשמיים שייך בהם הרוחק ולפעמים הם
רחוקים מן החסד עד שלי חפשר לבל לליהם ולמר
שלין החורה הבלולי כך כי היל בלחי בשמים והדבר
הבלולי בשמי הוא קרוב והוא רחוק הוא רחוק מלד
מעלתו העליונה והוא קרוב שלין לו ריחוק מקום
ולכך למר הכחוב על החורה כי בחורה הזחת לל נפלחת
ולל רחוקה היל ממך כלומר שלין לה רוחק בשמי וזכר
הכחוב הרחקים שים לנפשם כי הרחקים שים לנפשם הוא
הנובה והוכך והוכח חלו הם הרחקים שים לנפשם. וכנגד
הנובה לומר לל בשמים היל שהוא הנובה הנשמי. וכנגד
החוכך והכוחב למר מעבר ליה היל כי היל היל
לחוכך והכוחב הלרן שהרי היל מסכב הלרן מ"כ היל
הוא לחוכך והכוחב הלרן ור"ל כי לין לחורה ריחוק
בשמי ומפני זה עלמו רמז הכחוב שלין החורה בנפי
הרוח שלמחר שהכחוב רלה להודיע שלין לל החורה
רוחק בשמי לכך החורה הוא היפך נם הרוח שהוא
מהדמה שים לו הנובה על הכל ומפני זה הנם רוח
נוסף לל הבשמי כי הנובה הוא רוחק בשמי ודבר זה
יחוע כי מדם נם רוח מדה בשמים חף כי לין זה
נובה ממש הרי מדחו נוסף לל הבשמי ויורה זה הפס
בעלמו שנקרלת נם רוח כי לחון נסות שייך לל הבשמי
לל לל הכבל כי לין נסות בכבל והוא לכבל דק ודבר

זה בלבדו במקומות הרבה וביארו לותו חכמים כי מדת גם הרוח מדה זאת עוסק על הגשמי ויתבאר בתירוצים בעזרת השי"ת בנתיבות עולם ומפני שבעל גם רוח מידמי עוסק על הגשמי אין רמוי לו התורה ואין גם רוח בעונל לתורה השכלית כי הדברים אשר אינם מתיחסים זה לזה אינם מתזברים יחד וכן אמרו לא בשתרים היו שמאחר שהכתוב אמר כי אין לתורה הרחקים שים לנפש וזכר לא מעבר ליס שהוא הרוחק הגשמי בתוכך ולפיכך השתרים שהם סותרים ומשבשים את העולם בעל שם זה נקראים סותרים מלשון ואת הארץ משחתו והולכים הם בעולם לתוכך ורוחב ומפני זה אינם מסוגלים לתורה שאין לתורה עניו נפשי שהם הרחקים הגשמיים ואלו שכל עיניהם השליכה והמועצה שהולכים לתוכך ורוחב שהם הרחקי' הגשמים אין רלוי להם התורה שהיא מסולק' מן הרחקים השלו כי תנועת השתרים והליכתם בתוכך וברוחב יורה שאינם מסולקים מן הרחקים הגשמיים ומסוגלים לזה ובכך זה אינו רלוי לתורה שהיא שכלית בלתי נפשית כלל כי בשאר מסוגל אל הרחקים אינו מסוגל אל הדבר שהוא מסולק מן הרוחק כמו שדבר השכלי ועוד נמצא בדברי חכמים על דברים אלו אין כאן עוד מקום להאריך זה אמרו כאן לא שהתורה בשתורה מחכים כי מה שאמר התורה בשתורה כאילו אמר שהוא סותר מבשר האדם לגרשה ולרחבה והם מסוגלים לזה ואינם מסוגלים אל התורה ובשאר תכון עוד הדברים אשר בארנו אלל על שלשה דברים שהעולם טומד על הדין ועל האמת ועל השלום ואמרנו כי האדם שהוא בעל משא ומתן טוען לזה ומקבל מזה בשביל כך הוא דומה אל העולם . עולם הזה הוא עולם ההרכבה שהם מקבלים זה מזה כמו שבארנו למעלה ודבר זה הפך עולם השכל שאין שייך בו מקבלה זה מזה רק כל אחד עומד בעצמו ולפי זה נכון עוד יותר מה שאמר ולא בשתרים הוא הסותר שהוא בעל משא ומתן זה עם זה ואינו דומה לבעל מלאכה שהוא עוסק מלאכה לעצמו אף כי הוא מוכר אחר כך אין עקר הכוונה רק מה שעשה מלאכה לעצמו והכוונה בשעשה אינו מרויח רק מה שהוא מוכר להתרים ומקבל מן אחרים ודבר זה הוא הכוונה בשאמר דבר כמו בעל מלאכה שעשה מלאכה וזהו הכוונה ולפיכך אינו מתיחס אל השכל כי השכל אינו מקבל אלא הוא מתיחס אל התחתונים בעלי נפש שהם מקבלים זה מזה מפני שהם נגמיים בעלי חומר ולפיכך אמר ולא כל השתרים בשתורה מחכים שאין לו יחס אל השכל ודבר זה עוד יתבאר בשיכור בשאמר עד שאין שפק בו אלא הלוה ואינו משלם אלא בגמ' מה שהם ז"ל מפרשים הכתוב ולא מעבר ליס היא לא בשתרים ומעבר ליס הוא ריחוק בגמי מוכח קאמ' פירוש השתר אשר אמרנו ודוקא אמר השתרים בשתורה אבל אם אין מרחיקים אלא רק כפי מה שצריך לו ואף אם זה אינו מתיחס אל השכל הלא אין האדם שכל גמור והוא בחמת אדם בגמי אבל אם הוא השתרים בשתורה ניותר קורא כי האדם הזה כל עניני בגמי

ואין לו יחוס אל השכל ואינו משוגל אליו ואין שפק בשינוים זה רק למי שרוצה לשבש דברי חכמים כאילו הם דברי אחר בני אדם שאין להם חכמה ואם לא כן רק שאתה ר"ל כי לא תמצא התורה בשתרים מפני שאין להם פנאי לעסוק בתורה דבר זה אף מיוקות על בית הסם יוודעים ומ"ש יעיד עליו מה שנמצא אלינו ולא בגשי רוח ולמה יותר בלתי נמצא בגשי הרוח ממה שנמצאת בגי שהוא בעל קמ' ושאר מדות רעות שהם הרבה אבל השתרים הם ברוחים כמו שאמרנו ואין שפק בזה כלל ודע כי התנא בא להשלים את האדם בכל חלקיו וזה כי האדם יש בו הגוף ויש בו הנפש ויש בו השכל ויש בו הגוף ויש בו הממון כל אלו דברים כוללים כל הדברים שהם שייכים לאדם ולכן אמר שאם אין לאדם השכל אין בו ירלת שמים ואין בו חסידות ולכך יהיה בעל שכל וכנגד הנפש אמר ולא הקפדן מלמד וידוע כי הכעס הוא מן הנפש כי יחם לבבו ולכך יזהיר את האדם שלא יהיה נמשך אחר מדת הנפש ביותר גם אל יהיה נמשך אל מדת הגוף ביותר ויהיה נמשל כמו הבהמה כי הנייתן מדת בסמות נפשית היא כי הנפש יש בה עזות ביותר ואח"כ אמר ולא הסרכה בשתורה מחכים כנגד הממון שאל יהיה נמשך אחר עסק הממון ביותר וכאשר השלים כל אלו דברים אמר ובסקום שאין מנושים השתדל להיות הים אחר שזכר מוסר אל האדם בכל הדברים אשר הם שייכים לאדם כי גם הממון יש לו לאדם כמו שהתבאר הרבה פעמים שע"י הממון יש לו עמידה וקיום ודבר זה נמצא לרוב בדברי חכמים אמר כנגד האדם עצמו אשר הוא כולל כל הדברים הללו שיהיה נהנה בריה שלימ' וע"י אמר ובסקום שאין מנושי' השתדל להיות הים כלומר כאשר יראה שאין מנושים השתדל להיות הים ואז אכרו יותר גדול מאדם שהרי לעשות ולכך אמר במקום שאין מנושים יתחדל הוא להיות הים בעל מעש' ובשרך בתרת ברכות דרש כר קפרא באתר דלית גבר תמן תהא גבר ודייק אמר אמר מיכה באתר דאית גבר לא תהא גבר פשיטא לא נגרסה אלא כשנסיסם שוים ע"כ ויש לשאול מה נא כר קפרא לאשמעינן אלא מתניתין היא במקום שאין הים השתדל להיות הים ועוד למה לא דייק ממתני' ועוד קשיא דאמלן לדייק אבל באתר דאית גבר לא תהא גבר דלמא ה"ק באתר דלית גבר מחוייב עליך להיות גבר אבל במקום דאית גבר אין מחוייב עליך להיות גבר מ"מ רבות מיכא . אבל פירוש זה דוחקי אמנה זאת אשאירין במקום שאין מנושים מחוייב עליו שיהיה הים ובודאי כר קפרא אשאירין דוקא באתר דלית גבר שם אהא גבר ולא בעין אתר ודייק גברא אבל באתר דאית גבר אל תהא גבר ועל זה מקשה פשיטא זה הוא נופל אשאירין כר קפרא ומפני לא נגרסה וכו' כי מאחר שים שם גבר אל יקח דבר יותר מן הראוי לו שהרי ים כמותו ולמה יקח לעצמו יותר ממה שלקח חבירו והתבאר היך אבל כולל כמופר אלו להזהיר את כל אחד מישראל לקח האדם לקח

ומח"כ

ומ"ל אל המדם עצמו ואמו דרך מכתים לגמוד מוכר אף הוא . פנ': על דאטפת אטפוך . על שסיים פלטפה אל הכל ומס כי יש כמדר דברים אלו עוד דברים סנהדרין ומניין לנסר פליפון נסנר : ומוף מפיפך מעוקים יומר בחכמה וכבר רמזנו זה למעלה אצל אין יפופון . תופן פפליפון יפיו גם פס מפים נלאתה מיתה פפס סיו מיניפים מיפה אלא שנזכרנו על ידי זה פפקב"ס סם המרן מסיד ואל כור ירא מפא רק כי אי אפשר עמיד לנכות מידו וכן פוא תופר מרפשים יאל רשב. אצל לפרש יומר בניפול :

אף הוא ראה גלגולת אחת שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון :

הוא

לנמול וכי הדבר תולה נמה שרפה הגלגולת נפה על פני המים וכי פס היה תופה נמים ופס יאמר שאין הדבר תולה נמים ת"ל ניפנת דמוקפות המתורגמן פניה לוקך ספר אם מי הניף ח"ו מוקפות המתורגמן פפניפו לותו וכן כל שרובי אלכות אין נאמר על דאטפת אטפוך . אצל פירוש המאמר הזה כי מה שאמר שרפה גלגולת אחת נפה עג פני המים אין הכוונה על פני המים ממש וכן מה שאמר שרפה גלגולת אחת אין ר"ל גלגולת ממש אצל שרפה שנפה אמר שעקרו לותו מן שרשו עד שלא היה שם שאר לו פס וחכר נעולם וזהו שאמר שרפה גלגולת אחת , נפה על פני המים כי המים מתחסים לפניפה והגלגולת הוא שרפה שהוא דומה נאדם כמו שעיקר נחיי, ודבר זה ניתרנו פעמים הרנה כי האדם נחשב עץ השדה ושורש אלו ועיקרו הוא שרפה זאין כאן מקום זה ואמר שרפה אחד שנפה מעיקרו עד שלא היה שאר לו פס וחכר ניפרחל ודבר זה תינו נאדיקים כי לא נהשבו שנפעפו לגמרי שזכרם שאמר לברכה לעד ולניצח לכך דבר זה לא נקרא שפיפה אצל השפיפה שנפעפו הכל ואין כאן עוד זכר ופס לפה ואמר על דאטפת אטפוך אלא לא היה עופף נפה היה שנפה כי דבר זה צריך אל שפיפה כי השופף שנפה וזה שרפה אצל עופף הוא שנפה שהשים נפרש הם השופפין וכל אלה השופף נא אחרינו אלה אחד מן מים ושופפין השים הרשעים ג"כ וכן לשופף שאמרפה מזה כי השופף שנפה וזה שאמר שרפה גולגולת אחת נפה על פני המים ולא אמר שרפה גולגולת נאצל כי לא נמלי דבר זה רק נמים שאר שפיפה אלא שפיפה עופפים נכה וג"כ כל אלה מאלה מן השופפין שנפה וכ"ל שרפה אחד שנפה נכה כמו המים שאל אלה שנפה נכה מן השופף ועל זה נאר עליו אלא לא היה עופף אם אחר לא היה שנפה אצל מפני שהיה עופף אם אחר והיה לו מדת השים השופפים והם נפלי שפיפה וכל אלה עופף מן השים שנפה וכן היה זה ג"כ נעל שפיפה לשפוף אם אחר ולכן שנפה ג"כ ושוף הוא השופפין ג"כ שפעפו כמו שהוא נמים וכל זה נורש כח השפיפה שהוא מאצד ומניע אם ת' אל ההשאר ולכך הוא נעדר ג"כ וזה שאמר על דאטפת אטפוך פי' שהיה משפיל ת' לגמרי והיה מפסיד אותו ושופפו נכה לכך ג"כ הוא שנפה נכה כי הוא דבק נהשאר לגמרי ולכך הוא שנפה נכה והכן זה וזהו פירוש שרפה הומה נפה על פני המים כ"ל שרפה שנפה נגמרי. ויש לך לשאול ת"ל השנפה הרשעון אם מי שנפה ג"כ יש להאר רשעון שנפה ואם נאמר שהרשעון היה לו חפץ נעשותו ולכך שנפה ת"ל למה נזר על דאטפת אטפוך כי נאולי נשביל השלו היה זה ויש"ל דודאי הת' נשביל השלו הניע שנפה כי הרבה רשעים שנפעפים ומה שנזר על זה על דאטפת אטפוך ולא אמר שהיה רשע נשביל כך אמר שרפה גלגולת נפה על פני המים אל"ל שנפה ועקר לגמרי כמו שפיפעו ודודאי שפיפה כמו זאת ת"ל לומר רק נשביל שנפה נ"ל אחר אלף אם חפץ אין נפה נכה ועקר לגמרי אצל השנפה הרשעון היה לו חפץ נעשותו ולכך שנפה ת"ל למה נזר על דאטפת אטפוך כי נאולי

רבים כי רמז זה על ספירות שלמדנו כי עיקר הצופיין שהם המים והם נקראים בלשון רבים בכל מקום ולא ממעט לשון יחיד במים ואלו הסמיכה ג"כ נלמד לשפוך מים רבים והטעם כי היחיד אין מתיחס אליו הסמיכה ואין לו כח בסמיכה שהיא פעולה מתפעלת ומשפיע הסמיכה מתיחסת אל מים שכחם כח רבים מתפעלים ומשפיעים לכל נד ודבר זה מבואר: הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רמה. נלמד מלשון מוציל לו ויש נשר נכרי מוכיח רבן

הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רמה
מרבה נכסים מרבה דאגה מרבה נשים
מרבה כשפים מרבה שפחות מרבה זמה
מרבה עבדים מרבה גזל מרבה תורה
חיים מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עצה מרבה תבונה מרבה
צדקה מרבה שלום קנה שם טוב קנה לעצמו קנה לו דברי תורה
קנה לו חיי העולם הבא:

רבן

שהם נכנסים לתוכה ויכולים לומר לותם שהם מרבה לותם עליו ויש עוד לדברי הרבה שם מרבה לותם קיימ לו מעלה ולא זכר לותם נמי כן נלמד מי' דבר זה כי בא לומר כי המדם הוא מחובר מנוף

והטעם והנוף הוא מן הארץ והטעם מן המים. ומן הארץ עד המים נחשב ע"ב וזה למדה בפ"ק דסוכה מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה ומעולם לא עלו משה ואליהו למעלה מעשרה כלכתיב המים אמים לה' והארץ נתן לבני אדם נמצא כי מן הארץ עד המים מחשב עשרה והאדם שנברא מן הארץ ומן המים יש לו נד זה עשרה דברים מחולקים הטעם קרובים אל הארץ והטעם קרובים אל המים שהרי נברא מן הארץ ומן המים ואלו הטעמים הקרובים אל הארץ כל דברים הנמשים שייכים אל הנוף שהוא מן הארץ ולותם שהם קרובים אל המים שם דברים השייכים לטעמים והם דברים רוחניים קרובים אל הטעמים הרוחניים בנגד זה יש באדם הטעם מיכירים רוחניים והם קרובים אל הטעמים שהם שני עינים שהי מזינים והלבון והטעם מיכירים קרובים אל הנוף והם שהי רגלים שהי ידים ולפי הנראה אלו עשרה הם בנוף וידוע כי העינים שים נחשב כח הראות ובמזינים כח הטעימה ובלשון כח הדבור קרובים לטעמים והטעם מכריע בולם קרובים אל הנוף שהוא מן האדמה ובפרק מרכבה מדייק ושחטמה תשוי לחכם מעשרה עליונים הפר שהם נעיר אלו שהי עינים שהי מזינים שהי ידים שהי רגלים רמז הנביא ופם עד כאן. שהי עשרה מכריע שהם באדם והטעם הטעם מהם קרובים אל הטעמה והטעם הטעם קרובים אל הנוף שהי מזינים ושהי עינים והפה הטעם אלו הם רוחניים שכל הכריע שעושים פעולתם מבלי שיטעמו מופשטים הם רוחניים כמו האין שמומע מרחוק ושעין מראות יותר מרחוק וכן כח שבכחי שהוא שכלי והחכמה כי הטעם הטעם רוחניים והטעם נופשיים ולפיכך הטעם כי הש"י נתן לאדם עשרת הדברות ואלו עשרת הדברות הטעמת הטעם קרובים אל הש"י שהם דבריים מה שהוא שייך אל הש"י הטעם כי גם כאן אל תניף ואל תעך שייך אל הש"י כמו שאמרו ז"ל שהוקם כנגדם לכנגד המקום ואמרו ז"ל כי כאשר האדם מכבד את חבירו ואת אשתו מעלה הוא עליהם כאלו דמיי ביניהם וכאלו אותי והטעם מהרוחים מה שהוא שייך בין האדם לאדם הטעם הוא נאמר כי זה האדם הטעם נשמתו מן השמים וגופו מן האדמה. ומן השמים עד הארץ נחשב כמו שהתבאר כי לעולם עשרה משפיע אחר בכל מקום ולפיכך הטעם והטעם קרובים אל השמים שייכים למעלה והטעם שייכים למטה ולכך נתן לנו עשרת הדברות הטעם שהם קרובים אל השמים והטעם קרובים אל הארץ וזה שאמר כי האדם הזה שים לו השמים מן הארץ יש לו הטעם קניני הן לו הטעם קניני הן הארץ שהם קניני נופשיים הן האדמה והטעם קניני רוחניים הטעם הם שייכים לטעמה ואמר שלותם הטעם הדברים שהשייכים אל נוף הרבוי בהם שהשכל ונרעון כי הטעלות הוא הן הטעול לחסרון בודאי לכל הטעמה הטעם לתיקון נופנים הם לטעמה התוספות בהם היה למעלה יותר וזה אמרו מרכה בשר מרכה רמה פי' הבשר הוא נוף האדם בעצמו והטרכה בשר שהוא הנוף בעצמו מרכה רמה פי' רמה הוא ההעדר כי הטוב הוא חוכל הבשר עד שלא נמצא ר"ל כי דבק בחומר האדם ההעדר הטעדר כלשבר פירשנו פעמים הרבה כי בחומר האדם דבק ההעדר ולפיכך המרכה בשר מרכה רמה הוא ההעדר ואין הכוונה שם על רבוי הבשר בלבד ואין הכוונה על הרמה רק כלשבר האדם נמצא אחר ענין הנוף שהוא האדם מן הטוב וכמו שיתבאר בע"ה והנה הזכיר לשון תואר האדם שהוא נופו של אדם ואמר לת"ל מרבה נכסים מרבה דאגה כי הדבר הרשעון שהוא קרוב אל האדם אלו נופו הם נכסים שהם קנין האדם שהם אלו לנמרי ולריך לו כדי להתקרם שהוא קשה להתעסק בהן אלא יתבדו והרבה בהם לא ימלט מן התסרון והתוספות בהן הוא מביא עוד התסרון יותר ואחר שהכסים הדברים שהם שייכים לנוף לא ימלטו מן התסרון והתוספות בהן הוא מביא עוד התסרון יותר ואחר שהכסים שהם שייכים קודם אל האדם אמר לת"ל מרבה נכסים מרבה דאגה כי הטעם הטעם כי האדם היה בסדר לתת הכסים קרובה אל האדם שלריך להקון בימו ואמר שהוא מרבה כשפים ולא שהוא מבטיל וכל הכסים הכשרות מאד אלא יעבו כשפים מ"מ היה נוטה אל מדריגה הכפוף נמצא נגשים שהם פחותים ושפלים הכפוף נמצא נגשים יותר מכל לפי שפלות ופחיתות מדריגה הכפוף נמצא נגשים שהם פחותים ושפלים

מדרגה ויותר מזה כי הכשוף הוא נגיד נכח מדמה הסכר כמלא נגשים ולכך אין הכשוף שולט אלא ע"כ עומד שהכשף על הסתרן כדאיתא רפ"י ז"ל בפרק ונמר הדין ולפיכך ע"י רבוי נגשים שהדם מחזק למדרגת הכשוף ואף שלא תעשינה כשפים מ"מ הוא טוב מן המעלה אל הפחיתות והחסרון מלד רבוי נגשים כי הרבוי הוא טוב למדרגת הכשוף השתותה. ולאחר שזכר התוס זכר השפחה כי נגיד לו השפחה לעשות נרכי ביתו יותר מן העבד שהוא עושה מלאכה בשדה ואמר כי רבוי השפחות מה שהשפחות הם במת מס ומפני כך הן שטופי זמה כי נמשכים אחר הטורף שלהם נמלא הרבוי הוא התרבות זמה ואפילו הס שפחות כשרות מ"מ רבוי השפחות אסר הוא מרבה טוב הוא נרבוי זה אל תזמה לף כי אין הדבר במעשה שפעל שיהיה כאן זמה רק שאמר כי הוא טוב אל מדת הזמה ואח"כ זכר העבדים הוא שהחמיני כי כל אלו ממשה מוגרפים אל התדם מלד גופו ואמר מרבה עבדים מרבה גזל ודבר זה מבואר כי העבדים גזלנים כדאיתא בפרק השוכר את הפועלים דהיינו דאמרי תמן ליה סימטא בעבדי וכיון שאין גאמנות אלא הס גזלנים שבשביל הגאמנות התדם הוא מוגע מן הגזל ומפני שהס עושים מלאכת בעליהן לפעמים שטורח עליהם לעשות אז גוזלים כמו שעשו רועי לוט שהיו רועים בשדות אחריהם להקל מעליהם אלא יאמרו לרעות בתדר במקום הפקר גם העבדים הס מוכנים אל הגזל כמו השפחות אל הזמה כי השפחות בהומר הרע אלא אפשר שהס בני הס יוצאות חון לתדר ומפני כך הוא בעלי זמה והעבדים יוצאים בלורה השפחות אלא הס חון מן התדר וזה הס גזלנים והכן זה מאוד כי הוא דבר חכמה ולפיכך אמר המרבה עבדים מרבה גזל וכבר אמרנו כי פירוש זה שהוא נוסף אל הפחיתות בדברים אלו שהס גמשיים כי כל השפה דברים אחר הס שייכים לנוף התדם יש בהס החסרון ולפיכך התוספות הוא השפל וחסרון ואח"כ התחיל בחשפה אחרונים שהס לגשפה ואמר כי חשפה דברים אחר שייכים לנשפה כולם הס למעלה יחידה והתחיל מרבה תורה מרבה חיים כי התורה היא הרחצון לנשפה מפני שהותה לנשפה חיים כמו שאמר כי ע"י התורה הדביקות בו ית' וכמו שהתבאר כמה פעמים ולפיכך מרבה תורה מרבה חיים ואמר אח"כ מרבה יישיבה ר"ל כשהוא מרבה להשיג ויישיבת חבירים מרבה חכמה כי אחר שזכר התורה זכר החכמה כי התורה שזכר היינו שהוא ידע משפטיה ומצותיה על בוריה אבל החכמה הבנת טעמי התורה והבנת החוות דבר זה הוא חכמה וחכמה הוא עיון אחר ועיון מעלה נוספת ומעלה זאת ג"כ לנשפה ואחר כך אמר מרבה עצה מרבה הבונה פי' שהוא מרבה להשמיע בתורה להיות מבין דברי תורה דבר ודבר וזה נקרא בינה וזה שאמר מרבה עצה מרבה סבונה וזה עוד מעלה נוספת וזכר ג' דברים כנגד הדעת והחכמה והבונה וכנגד זה אמרו בהגדה כנגד חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה כמו שזכר

שלשה בכאן ושם פירשנו כי התורה נקרא דעת כמו שאמר יודעים את התורה ואלו שלשה שהס החכמה והבונה והדעת הס לנשמה כמו צידות וכבל אלו המוסיף הוא קונה מעלה עוד יותר לא כמו חשבון הראשונים שיש בזה חסרון ואמר עוד מרבה לדקה מרבה שלום פירוש כי התדם צריך אל שלום עד שלא יהיה ע"י מאבק שהס אין שלום אין כלום ולפיכך השלום הוא צריך אל התדם ואם אין שלום לתדם יש לו מוצא מפורסמו ומכל עניו ואמר מרבה לדקה כי הלדקה היא גלת השלום כי כאשר התדם מעמיד דבריו על הדין שלא יעשה לפיים מפורש הדין בזה מתחדש מחלוקת והפך זה כאשר מעשיו הס בלדקה ולפיים מפורש הדין שהלדקה אינו דין כלל ולפיכך הלדקה היא מביאה השלום וכמו שאמר שכאשר הלדקה והיא מעשה הלדקה שלום ובפרק קמא דבבא בתרא אמרו גדול המעשה יותר מן העושה אבל והיא מעשה הלדקה שלום אמר רבא לבני מחוזא שעשו אהדדי כי היכי דתהוי שלמא במלכותא ע"כ ור"ל כי נחיצת הלדקה אינו נורם שלום כי נחיצת הלדקה הוא מדיבת לב שהתדם מחדד לדקה ולפיכך אין זה כבעל המחלוקת כי אין זה מדיבת לבו של תדם לוותר המחלוקת כי התיב עושה מדיב' הלב מה שעושה מבלי הכרח ובאבר זה רוצה ואפץ לעשות מדיבת לבו ואין רוצה לעשות דבר זה מלד ההכרחי וכל בעל מחלוקת רוצה להכריח את שכנגדו לעשות מה שילבה ואף הס אותו שכנגדו הוא נדיב לב ואפץ לוותר מדעת עלמו אבל לעשות מלד ההכרח להכריח אותו אינו רוצה לעשות ולפיכך אף מי שהוא נדיב נכנס במחלוקת אין רוצה לעשות מלד ההכרח ולפיכך נלדקה שהיא מיוסרת אין זה מבטל המחלוקת אבל המכריח את אחר על הלדקה אין נלדקה הזאת נדבת לבו היא רק כי המכריח על הלדקה מפני שהוא מחוייב בלדקה ומחויב שלא יעמיד דבריו על הדין לפיכך מכריח על הלדקה אף אתין נדבת לב רק מוכרח הוא לעשות לדקה ובודאי מלד זה הוא שלום בעולם כאשר הלדקה היא מוכרחת אבל מדה זאת אף כי חבירו מבטלו רוצה להכריח אותו על דבר הוא מוזר ועושה רצונו כי הלדקה הוא דבר מוכרח ולא מנדבת לב ומה שאמר כאן מרבה לדקה מרבה שלום ג"כ שאמרבה בלדקה להכריח אחרים על הלדקה ודבר זה הוא מביא השלום והנה מה שאמר מרבה לדקה מרבה שלום נלומר כאשר הוא מרבה להתעסק בעניו הלדקה שמכריח את אחרים על הלדקה מרבה שלום ויש עוד בעניו זה מה שאמר מרבה לדקה מרבה שלום דבריה עמוקים ואין כאן להאריך ויתבאר בחיבות עולם. ואחר קנה שם מוב קנה לעלמו ר"ל שקנה דבר שהוא שייך לעלמו שבו מודע התדם עלמו ודבר זה נקרא שקנה לעלמו והוא מעלה יתירה כי אחר המעוף אין לעלמו כמו שם מוב לפי שהס שייך לעלמו שהרי כל שם נא על עסק הדבר ולפיכך כאשר יש לו שם מוב קנה מעלה לעלמו אל תדם ונקרא שם מוב מעלה לעלמו יותר מכל המעלות ואח"כ אמר קנה לו דברי

תורה

רבן יוחנן בן זכאי . אל תחזק טובה לעצמך . לומר כמה וכמה למדתי . ולפי שכתוב לא תקרא ולא מצאה שלא למד סיפ לומר כן : הוא היה מונה שבחן . רבן יוחנן בן זכאי לפי שתלמידיו היו : בור סיד שאינו מאבד טיפה . דמיונו כסקיר בור מימים לפי שעת ספיד כל סביביו. וק"ו מה לא יכלח דבר ה' מתלמידיו: אשרי יולדתו . לפי שהיה נגמה לו שיהיה תכם שכל חימים שעברתו תמו סיפה מחזקת כלל יוסי על עשיים ולכעצה נתי מדרשות שהיו בעזרה ומומרת לפם שנקבצה מכם נקבו המשים על העובר סוד שיהיה תכם [בתלמוד ירושלמי] :

שבכלל

רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת . חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הם רבי אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניה ורבי יוסי הכהן ורבי שמעון בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך הוא היה מונה שבחן אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טיפה יהושע בן חנניה אשרי יולדתו יוסי הכהן חסיד שמעון בן נתנאל ירא חטא אלעזר בן ערך מעין המתגבר הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע הוא את כלם : אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ואליעזר בן הורקנוס אף עמהן ואלעזר בן ערך בכף שניה מכריע הוא את כלם :

אמר

יזוע ותמצא ג"כ בעזרה הדברות כי הרחמן תמכי ס' תלמיך כלומר שתי עיקר הכל ומאמר הדברות תיום כך והם כנגד העשם ותשעה מקריס ואין ספק בפיכוסם זה לכל מי שמבין תכמה ודעת ואין להתירך בזה במקום הזה לכך מסיים הכא שם טוב קנה לעצמו והכלל מן המאמר הזה כי הדברים הנוספים הרבני והתוספות בהם הוא להכרון והדעת מחייב זה כי הדבר שדבק בו התכרון כמו שהוא בדברי שתמי' התוספות בהם אינו רק להכרון והדברים הרוחניים התוספות בהם רק עלי מדריגה ודבר זה עוד יש בו שישמע ואין להתירך :

רבן יוחנן בן זכאי וכו' יש לשאול מה שקבע דברי ר' יוחנן בן זכאי בכאן והוא היה קודם לחותן שזכר שכרי קבל מהלל שהיה לפני זה ועוד שאמר קבל מהלל ומשמאי למה הזכיר כאן יותר ממי קבל ומ"ש כי למעלה אמרו כי לכך הזכה קבלה עד הלל ומשמאי ולא יותר כי נתמעטה הקבלה ולא היתה הקבלה כמו שהיתה קודם זה ול"ש למה אמר קבל מהלל ומשמאי ולמה לחרן קודם שרמזונה כי בפרק הזה התחיל לומר תיזה דרך שיבחר לו האדם וכן אמר ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו תיזה דרך שידבק בה האדם ולפיכך קבעו בפרק הזה וסיים לו לשדר דברי רבן יוחנן בן זכאי תיד אחר דברי רבי אלא רבה להפסיק בין דברי רבי ובין דברי ר"ג בא על רבי ודברי הלל הם שייכים לדברי ר"ג שאמר וכל העוסקים עם הצבור וכו' וכן אמר הלל אל תפרוש מן הצבור ואחר שקבע דברי הלל אחר לענין הפרק ואמר אר' יוחנן בן זכאי היה מקבל מהלל וממאי והיה לו תמצה תלמידים ואמר אל תלמידיו תיזה דרך שיבחר לו האדם כמו שאמר רבי וכל אחד אמר דרך אחר שיבחר לו האדם וכו' שאמר לומר כי בענין ר' יוחנן בן זכאי רוצה להתירך שתוד לומר תמצה תלמידים היו לו וכל הדברים שאר אמרו תלמידיו ולכך לא רצה לשדר דברי רבי יוחנן בן זכאי עם דברי הלל בפרק הרחמן כי כל הרחמנים דבריהם היה בקנרא ועוד שאינו דומה כי ר' יוחנן בן זכאי היה לומר לתלמידיו נאה יכלו וזכרו ג"כ דברי תלמידיו עם דברי ר' יוחנן בן זכאי ולא שייך זה בפרק רחמן שמזכיר תכמי סבוא שדור ולא התלמידים ולכך שדר תכמים עד רבי ובא על רבי ומוזר על רבן יוחנן בן זכאי שקבל מהלל וממאי ומפני שבא לומר כי הוא מוזר על שדר שקבלה הוצרך ג"כ להזכיר שם הלל לפניו כלומר שאמר מוזרים על שדר שקבלה הלל לומר וכו' הוא הלל שזכר למעלה שבזה מוזר על שדר הרחמן ועליו קאי ר' יוחנן בן זכאי קבל מהלל וממאי ומפני שלא זכר לפני זה שדר שקבלה לגמרי שהיה שקבלה הגמורה שהיא מן משה רבינו ע"ה לכך מה שאמר כאן קבל מין זה דומה למה שהזכיר שדר שקבלה למעלה אר"ל שקבע התורה בהאר רמזי שלא תישתכח מבל כאן ר"ל שע"פ היה ר' יוחנן בן זכאי מקבל מהלל אע"ג שלא היה כאן קבלה גמורה כי לא היתה מתמעטת שקבלה לגמרי בפעם אחד רק כי בדור ר' יוחנן התחילה להתמעט קצתו ואחר ר' יוחנן בן זכאי לא הצביר כלל קבלה ואפשר לומר בשביל כך לא קבע דברי רבן יוחנן בן זכאי למעלה אחר הלל אע"ג היה מתמעט שהיתה שקבלה כמו שאחר קבלה ומפ לא היה לומר לפון קבלה כלל זה מין שייך לומר כי היה בודאי קבלה קצת ולא נתמעטה שקבלה בפעם אחד גם היה זה כמו גנאי אליו אחר שהיה תלמיד של הלל וזכר לומר אחר הלל ולא יאמר קבל ובכל אחר לפניו זכר קבלה ולכך הוצרך ג"כ לומר כאן קבל מהלל וממאי כיון שזכר לומר אחר הלל והוא היה תלמידו של הלל אם לא יאמר מלא קבל משמאי וממאי היה זה גנאי ולכך אחר קבל וכו ום"ש כיון שלא קבע דבריו למעלה מוכח שלא היה שקבל כמו שאחר שקבלים שהם חזונות וכאן לפי

יאמר קבל כיון דליכא למעבד יומר נמי לומר קבל
ומזה מעתה נראה ב"כ שמיני מזכיר שמעון נמי על הלל
שאם יאמר קבל מהלל כבר אמרנו שכבר נתמעטה
הקבלה ואם לא יזכיר לשון קבלה הרי לא נתמעטה
לגמרי הקבלה ועוד כי היכי זה נגמי לו שלא היה
מקבל כראוי ולפיכך לא זכר תורתו כלל ועיין בפרק
עקבים כי עוד מצותר שם וכן יש לומר ב"כ מה שלא
זכר ר"ג הכמי מבניו של רשב"ג שאם היה מזכיר כל
החברים ולא הי' מזכיר שמעון נמי על הלל הי' זה נגמי
כאלו לא היה כדאי לזה לקבל שפיר שלא הזכיר לה כולם
כי נם ר"ג דצערי' לר"י בפ"ק דברכות לא הזכיר
לן כמה נגמי כלל והיומר לחברון לא הזכיר ומה שהזכיר
שם רשב"ג נמי על ר"ג דהוא עוד יומר לחברון דאם
הזכיר ר"ג מבניו ולא הזכיר נמי רשב"ג עדיין היה זה
נגמי לרבן שמעון בן הלל שהייתי אומר כי עד החברון
שהזכיר החנא לא דלג אחד מהם רק רבן שמעון נמי
על הלל והיה זה נגמי מניו שע"ג שהזכיר רבי
שהוא נמי על רשב"ג מ"מ בסדר החכמים נפרק
קרחתון לא דלג אחד מהם רק רבן שמעון נמי על
הלל לבד דברי רבי נפרק מיומד נפני עמו מזכרו
ושימו מסודר עם הקרחתונים ולכך הוצרך לדלג את
ר"ג מניו על רשב"ג ועוד שאם הזכיר כולם אע"ג
שלא היה אומר קבל מהבי היה כאלו כתב בספרים
קבל מהבי דמסתמא מהבי קבל ומפי הם לו לקבל
ולפיכך לגי בניהם הקרחתון במקום שפסקה הקבלה
דהיינו רבן שמעון נמי על הלל ואם לגי אותו בלבד
עדיין הייתי אומר כיון שכל החברים נזכרו כלם היתה
הקבלה נמסכת מאב לבן כמו שרצוי להיות נמצר ולא
שנאמר שהסרה הקבלה ומה שלא אמר קבל שאין לריך
לפרש דודאי הבן קבל מן האב דממי יקבל ומה
שלא הזכיר רבן שמעון הוא בלבד לא היה מקבל
מהבי ועבניו שלא מכר ר"ג מבניו של רשב"ג ג"כ
שאב אין עומר כך בפניהם ולפיכך אין לך לומר רק
שהסרה הקבלה ולא היתה בכמ' כמו בהקדמונים כך
ילפה ולעיל בירהמו עוד. אם למדת תורה הרבה אל
תחזיק טובה לעלמך פירוש כי אין רצוי לאדם בשכר
לפי תורה הרבה שיהנאב שעשה דבר שהוא לפי הדין על
שהחסידות הוא בשעשה דבר שהוא רצוי לפי הדין על
זה אמר שאין הדבר כך שהאדם נברא מתחילת בריאתו
על זה ללמוד תורה וכל הנבראים נבראו בדין ומשפט
וכדכתיב כי כל מעשה אלהים אין להוסיף ואין לגרוע
ממנו פירוש כי מה שנברא הקב"ה נברא במדת הדין
כמו שנאמר בכל מעשה בראשית שם אלהים שהוא
מדת הדין וכל מאר נברא בדין אין להוסיף ואין לגרוע
ממנו כאשר נברא אותו בדין ולכך אמר שאין רצוי
לאדם להחזיק טובה לעצמו שעשה דבר שהוא בוצ
דהיינו דבר שאינו מלד הבריאה בעצמה אבל לכך נוצר
האדם כמו שנאמר שילכל ויאכה ודבר זה בשבע
בריאתו וכן נוצר האדם' שילמוד תורה בעמל ומצא דבר
זה בדברי חכמים בפ' חלק ר"ל שלעזר אדם לעמל
נברא שנא' אדם לעמל יולד אינו יודע אם לעמל פה אם
לעמל מלאכה כשהוא אומר כי אלף עליו פיהו הוי

עמל

שבכלל דבריו בריכים. לפי שכלל תלוי בלב: אחד הלוה. לוה מן המקום. מלמד שהמקום עתיד לפרוע לו למלוה בעולמו ולדיק מונן ומוחן. המקום הוא מקום שעולם בעולמו ומתחת זרועות עולם של עולם לא יכילנו שנאמר ואמר' ושמי השמים לא יכלכלוך: הם

אמר להם צאו וראו איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם רבי אליעזר אומר עין טובה רבי יהושע אומר חבר טוב רבי יוסי אומר שכן טוב רבי שמעון אומר הרואה את הנולד רבי אליעזר אומר לב טוב אמר להם רואה אני את דברי אליעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם: אמר להם צאו וראו אי זו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם רבי אליעזר אומר עין רעה רבי יהושע אומר חבר רע רבי יוסי אומר שכן רע רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם אחד לוה מן האדם כלוה מן המקום שנאמר לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן רבי אליעזר אומר לב רע אמר להם רואה אני את דברי אליעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם: הם

ביסיס בעלי הגמה כלל ואף הממיס לא זכו בעיניו לומר ביסיו בעלי הגמה רק הם מתוטעים תמיד בתין הגמה וכל זה מפני כי הגמה היא ההעלמה ודבר זה אינו רלוי לנעשה תתין הנעשה בלי בעל ההעלמה (ז) ותין לכבל הגבדל ביסרהל ההעלמה ומפני שתין כתן ההעלמה נריך ביסיס עתל בלא הגמה בלל ומעשה התבאר לך מה שאמר רבן יוחנן בן זכאי אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת ודבריה אלו ים להבין כי הם דבריה ברוריה ותמתייה מתוד מאוד אמר תין ספק בהם: צאו וראו וכו'. ויש לשאול מה ראה ר' אליעזר בן הורקנוס שבחר מדה זאת על עין טובה ועוד ים לשאול מה ראה רבי יהושע שאמר שידבק באדם זאת להיות חבר טוב וכי מעלה גדולה ים בחבר טוב ומכ"ש שאמר ר' יוסי שיהיה שכן טוב ומה מעלה ים בזה ועוד ים לשאול שאמר להם צאו וראו היזה דרך רעה שיתרחק ממנה האדם כל ת' ות' אמר הפך האדם רבי אליעזר אומר עין רעה וכן חבר רע שכן רע מון מן רבי שמעון בן נתנאל שאמר הלוה ואינו משלם אלא אמר שאינו רואה את הנולד ועוד קשה שאמר ריב"ז על ר"ח בן ערך רואה אני את דבריך ר"ח בן ערך שבכלל דבריו דבריכם ואין בכלל לב טוב הרואה את הנולד אלין אלו שמי מדות שיביים זה לזה שאפשר לומר בכלל דבריו דבריכם ום לפרש שאמר היזה דרך טובה שידבק בה האדם וכ"ל היזה דרך טובה שידבק בה האדם שאותו דרך ים בה טוב הרבה ומפני כך רלוי שידבק בה האדם ואמר נתו ורתו ר"ל שיבאתו ויסייע בב"ח ויבאתו בתם עד שיעמדו על היזה מדה טובה שבמדות כי דבריה אלו לא למדו מן התורה רק מה שעמדו עליהם בתבר תם בותמים בנמלים ובזה שייך נתו ורתו ואמר רבי אליעזר בן הורקנוס עין טובה כי מי שים לו עין טובה היא מדה שגורם לאדם טוב הרבה אתין דבר שרגיל בו אדם שאל כמו זאת כי כל שעה וכל רגע רואה אותו אלא בעי אדם עובר וגדולה ושאר מעלות ושינו טובה בבריות הרי אדם זאת יותר רגיל בה מאחר אדות טובות אלא יוכל האדם לעשות אותה האדם תמיד כמו שבעל אדה זאת לאפשר לו לאחת שינו טובה בהרף עין ולכך אמר שידבק באדם הזאת ביותר מכל שאר אדות והוסיף ר' יהושע חבר טוב שבאמר הוא חבר טוב לאחד בודאי בכלל זה הוא בעל עין טובה כי אם הוא בעל עין רעה לא יוכל להיות חבר טוב אפני עין הרע אבל ויותר טוב אדם חבר טוב שהחבר טוב יעשה אותו בחבירתו אלין בעלמו כמו דרך בחבירים שאם הבריה בעלה זה לזה ודבר זה יותר' מן עין טובה שזה בדבור ובעלה ועין טוב הוא ברואים בלבד ובכלל זה עין טובה והוסיף רבי יוסי הבהן שבן טוב כי זהו עוד יותר כי בחבר אינו חבר לו רק בעלה לכל הבריות האוהבים אם טוביה זה לזה בתעשה להעלים זה לזה כמו שדרך הבריות עוזריה זה לזה בתעשה לא בעלה בלבד ובכלל זה שהוא אדיב להבדיל זה לזה ובכלל זה הוא בעל עין טובה שהוא ברואה בלבד והוסיף ר' לו בדבור ובעלה שהיזה תעשה ומכ"ש כי בכלל זה הוא בעל עין טובה שהוא ברואה בלבד והוסיף ר' שמעון בן נתנאל לומר הרואה את הנולד כי הרואה מה שעולד להיות אדיב עם אחר כי הבריות אף שהאחד אדיב עם אחר אין אדיב בעמו רק בהעלם כליהם וזה נהנה וזה לא אסר וכיוצא בזה שהוא אחזיר אלין אדיב בשהוא נריך ואותו כלי אחזיר אלין אדיב לפי שעה ואינו אסר דבר בלל בעל הטובה ואין זה בקרקע נמיות הבדים כמו אדם שיעשה אדיב לאחר להלוות לו אדיון או לעשות עמו אסד אחר ואפילו אחר הרואה את הנולד ואחשב רואה את הנולד נודאי הוא גומל אסד לאחר שאחשב כי פעם אחר יהיה נריך אל דבר יאזור ויעשה לו נ"ב טובה והוא עומד להבליט גמול וכמו שאמר הכתוב שלח לאחך על פני המים כי ברוב הימים תמצאנו ולא נמצא שום אסד שאינו עומד להבליט גמול רק האחד שעושים עם

שזה עושה מצר רע ומכ"ש שהוא מיק בעיט .
והוסיף רבי שמעון הלוי וחיו מצלם כי יותר מהכל
כשאדם יפעל רע למי שעשה עמו טובה והוא מצלם
לו רעה להחזיק בטובתו וזה יותר רע ושנה בודאי דבר
זה הוא כנגד הבוראה לא הטוב שברי פירשנו שבראה
את הטוב וכשביל זה הוא טוב וגומל חסד לחביריו
ויודע כי דבר זה עומד לחצלום וזה הוא הפך זה
שהוא רשע וחיו מצלם וגומל רעה לפיו פעם לחאי
ומכ"ש בכל אדם עשה הקדן הרע שהוא גורם היזק
לחביריו שעושה זה גם כן ומכל שכן מה שעושה בעל
עין הרע שעושה נ"כ והוסיף רבי אלעזר בן ערך
עמר לב רע שבכלל מדה הרעה הזאת כשאדם הוא לב
רע בכללו כל המדות הרעות שאדם נזכרו לפני זה
שהוא פוגל הכל וכמו שאמר רבן יוחנן בן זכאי
בכלל דבריו דבריכם וכן היה פירוש שאמר זה
בכון ויתורנו שבחלוות ושכל הוא בשאר כי תחלת
שכר המדה הטובה שיפעל בעין ותחר זה שכר שאר
יפעל הטוב לחביריו בדבור ותחר כך שכר שוב
שיפעול לחביריו במעשה וחביריו נהנה והוא ניט שכר
כמו שהוא דרך השכנים שעושים טוב לשכניהם שהם
נהנה והוא בלתי שכר כי מה שיתאל כליו ויוציא
זה מן הטובות שעושים השכניה חינו שכר ואין זה
כמו מי שגומל חסד בממונו לחביריו ולכך זכר אחריו
הרואה את הנולד ויותר מזה מי שעושה חסד לחביריו
ומטיב לף בדבר שהוא שפסיד ממנו וזהו בעל לב טוב
שמטיב לאחר לף שהוא מפסיד דבר וכן המדה
הרעה שזכר כל אחד ואחד שכל אחד ואחד הוכיח על
שלפניו ויבא ברשוי שלוח וחיו מצלם וכך יש לפרש
שם אנו בחיים לפרש דברי חכמים על פי הסברת
ואומרת שכל כי שאמר זה שבר נזכר כאן והוא
שאמר מופלא מאוד על פי החכמה והנה נפרש דברי
האמר הזה לכל איש שבר יש בו דעה יהיה נגלה
שכך פירוש האמר באין שכל ונפרש אחלה השלוחה
נוסף על הראשונות גם באמר שלפני זה . שהשם
תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי וכו' יש לשאול
וכי לא היו לו תלמידים יותר מאלו שהיה מוכה שבחה
שלו אלו דוקא כי כמה וכמה תלמידים היו לו . ועוד
יש לשאול זה שאמר יהושע בן חנניה אשרי יולדת
שם בשביל שהיה חסיד הרי יוסי הכהן חסיד והיה ש
יותר כמו כן אשרי יולדתו ושם בשביל שהוא יהא
חלקים הרי שמעון בן נתנאל יהא חלקים והיה ש
יותר אשרי יולדתו ושם בשביל שהיה חכם גדול הרי
אמר אלעזר בן ערך כמעיין המתגבר ועוד למה צריך
להזכיר את שבא שלשם ואלמלי נפקא מינה ועוד שאמר
שם יהיו כל חכמי ישראל נכף מחזיקים ואליעזר ש
הורקנום נכף שניה מכריע את כולם אין מופל בזה
השאור יותר כי היה רבי אליעזר בן הורקנום מכריע
כל חכמי ישראל אשר הרעה מאוד ואין ספק שלא
היה מכיר בטוב כל חכמי ישראל איתן האשור יותר
שיהיה רבי אליעזר מכריע כל חכמי ישראל ועוד קשה
למה הזכיר רבי אלעזר בן ערך בתחלונה ואפילו את
האמר שהיה רבי אליעזר בן הורקנום גדול ממנו מכל

מקום

אפשר בחתרוצא לא להצני'. יש לך לדעת כי המחמר
הזה יש בו דברים נפלאים מאד עם המחמר שבא
מחריו לא כמו שבני אדם מביאים דברי חכמים שהם
נאמרים בשומדנא אבל אין הדבר כך כי כל דברי
חכמים דברי חכמה גדולה ויש לך לדעת כי האדם הוא
מתחלק לחלקים בבחינות הרבה ובכך נתרמו זה כי
לפעמים חלקו חלקיו לשני חלקים לגוף ולנפש ולפעמים
לשלשה חלקים כמו שהתחיל אצל על שלשה דברים
העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום ועוד
יתבאר דבר זה ובבחינה האחרת האדם מתחלק
בעניין אחר עד שנמצאו הרבה בחינות ואמנם בהכרח
כי מה שהתורה שמה ערך האדם ממשה שהרי ערך
היותר קטן אצל הזכר ממשה שקליט וערך היותר
גדול ממשה שקליט ומזה תדע כי האדם שקל שלו
ממשה וזה האדם עמין מופלג בחכמה כי האדם אשר
ברא אלקי"ם יש לו הגוף וכחות הגוף ויש לו נפש
וכחות נפשיים וכחות הגוף אם כמו נוצאים ומתחברים
לנפש וכחות הנפש שהרי הגוף והנפש יש לאם חבור
ביחד והגוף הוא נוצא לנפש ויש מכחות נפשו אשר
הינו נבדל לגמרי ויש כח נפשי נבדל לגמרי והוא כח
השכלי אשר מציג הדברים ולכל אחד וא' נוצא מיוחד
ואין ספק כי הין אשר הוא נוצא לכח אשר הינו נבדל
לגמרי הוא נוצא לכח שהוא נבדל לגמרי יתוע
ולפיכך אשר הוא נוצא לכח הנבדל לגמרי שהוא
השכל הוא יותר דק ויותר זך באשר הוא הנוצא אל
הכח שהינו נבדל לגמרי כמו הנפש הרי כאן מרגשא
דברים כח נפשי וכח שכלי ולכל אחד ואחד יש לו
נוצא נפשי עצמו כח נופשי וזה אם מרגשא חלקים
חמנם אל יעלה על דעתך שהם רק ד' שא"א אלא
יהיה כאן כח חמשי שאין הכחות מחולקים כלל אבל
יש להם שורש אחד ולפיכך יש כאן כח חמשי שהוא
כמו שורש מחשב לכל אשר הכחות וכח זה הוא בלב
אשר הוא שורש כל האדם ושם מבאן הכח הזה וכח זה
הינו נבדל לגמרי והינו בהנוף לגמרי ויתבאר עוד
בשמוך בדברי הכמים כל כה וכח מלאו כחות ואדע כי
זכרו נ"כ אלו הכחות בדברי הכמים וקראו לוחם רוח
נפש נשמה כי אם שלשה כחות חוץ מן המוצאים כמו
שיתבאר עוד ובשביל כך אם ממשה ומזה תבין} מה
שאמרו בפ"ק דעירובין שבי שניים ומחלקו נחלקו בית הלל
ובית שמאי הללו אומרים נח לאדם שלא נברא משנברא
והללו אומרים נח לאדם שנברא נמו ונמרו נח
לאדם שלא נברא משנברא ומפני זה הזהירו בכאן זמן
מחלוקת שהיה זה שבי שניים ומחלה יותר מבכל מקום
ועוד הרי אפילו יום ו' נהשב אצם ולמה זכר כאן חני
אצם לכל דבר זה תבאר לך מעט מחלוקת עליהם למה
הללו אומרים נח לו שלא נברא ומה שאלו אומרים נח
לו שנברא וזה כי האדם יש בו ממשה כחות מחולקים
כמו שאמרנו אשר אלו כחות אם כחות הגוף וכחות
הנפש אשר שניים ומחלה מופים אל הנפש ושניים
ומחלה מופים אל הגוף ולכך שניים ומחלה קרובים
אל הרע ושניים ומחלה קרובים אל הטוב כי החמשי
אין לו אב ויש לו יחוס אל כח גוף ויש לו יחוס נ"כ

אל כח נבדל ואי"ז הוא מעמ לכאן ולכאן ולכך הוא
מחולק ולכך אלו אומרים נח לו לאדם שלא נברא והללו
אומרים נח לו שנברא ופירוש שבי שניים ומחלה נחלקו
ר"ל מאד שניים ומחלה אמרו אלו נח לו שנברא ומאד
שניים ומחלה אמרו אלו נח לו שלא נברא כפי מספר
הכחות אשר הם קרובים אל הרע ואל הטוב אמנם
נמו ונמרו נח לו שלא נברא משנברא כי מאד שניים
הו מלקים קרובים אל הטוב ולכך נח לו שנברא אמנם
מאד האדם עצמו כי יש לאדם ב' בחינות האחת מאד
כאמרנו שמחולקים . והבחינה השניה מאד שהוא אדם
אשר הו בכל המלקים ביחד ובודאי מאד הכחות המחולקי'
מהלה נוטה אל הטוב ומחלה נוטה אל הרע אבל מאד
האדם אשר הוא כולל כל המלקים יש לאדם נטי' אל
הרע כי בכלל האדם הוא הרע ואם היה רובו טוב היה
הטוב מכריע אם הרע אבל עתה אמין כאן הכרעה
מה שהאדם מחלה על מחלה נח לו שלא נברא
משנברא כי יש באדם הרע אשר הוא מקלקל הטוב
ואין כאן מכריע לטוב וכך הוא חולקים בית שמאי ובית הלל
בפ"ק דרחש האמת גבי מחלה זכיות ומחלה חובות כי
שברי בית שמאי כי אם יורדי' לבירה ומפלפלים ושולי'
ובית הלל שברי ורב חסד מטה ידו כלפי החסד הינו
כמו שאמר הכתוב שהם"י הוא רב חסד מטה ידו כלפי
חסד אבל בכאן מודים הכל כיון שיש כאן מחלה על
מחלה והאדם אין בו טוב מכריע מודים שיותר טוב
שלא נברא ולכך אא"כ נמו ונמרו כלם ביחד נח לו
שלא נברא משנברא כי יש באדם מאד האדם שנח לו
שלא נברא משנברא ודברים אלו יש לך להבין משם האדם
באשר האל"ף בראשו נגד הכח שהוא אחד והדלי"ת
אחר כך כי הרביעה כחות באשר זכרנו שהם אותות ואלו
הכחות יש להם חלק לטוב ולרע וזה מה שנאמר אצל
האדם ויי"א בשני יודי"ן שיש בו שני יצירות כמו שאמרנו
במסכת ברכות בפרק הרואה ולכך אא"כ האי"ם מורה
לך שאלו החשבה כחות מחלה לכאן ומחלה לכאן כי
האי"ם בעצמו' היא מורה החלוק שהיא מחלקת האל"ף
ביא"ו מחלה לכאן ומחלה לכאן ומה שאמר שני שניים
ומחלה כ"ל שני פעמים ומחלה כמו והחברון שבע שניים
נשחתה לפני אוזן מגרים ופירשו שבע פעמים ואמן שהם
מלאון אוזים כמו ואם אוזים אל תתערב ואם כך מהשם
שהם בלאון תורה כ"ש בדברי חכמים שלא בלו רק
להם לו רמז בלבד ואין להאריך בזה המקום אמנם
כי אין הכוונה רק לפרש דברי חכמים כי דבר זה
הבחינה הכל כי יש באדם כחות מחולקות וכן כתבו
והאריכו בזה כמו שהזכרנו הרב בדברי משה בר
מיימון ז"ל בהקדמת המסכתא החלק גם הוא מחלק
כוחות הנפש לשלשה חלקים כמו שהחבאתי והאריך כי
הם שלשה זה על זה כח המצוי שהוא כח נופשי וכח
חיוני נפשי וכח שכלי על הכל ואין ספק כי כח שהוא
נבדל יש לו נוצא ואל"ף מבלי נוצא עד שא"ל שלא יהיה
כאן חמשה כי יש לך לדעת כי הע"ב שהכוחות הם
מחולקים הכל יוצאים משורש אחד ולא כמו שאמרנו קצת
היפלסופים כי יש לאדם נפשות הרבה אבל אין הדבר
הזה כך כי מכח אחד יצאו אלו הכוחות המחולקים

כמו שכתב הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל בהקדמת
משנה פרקים והתריץ בענין זה מלד איך אלו הכחות
מתפשטים מכח אחד ומתחלקים וכך הוא דעת הכתוב
ז"ל לכך זה שהמיתני הוא הנשרש אצר ממנו מתפשטי'
הכחות המחולקות ואין להתריץ בדבר זה בכאן כי אין
כאן מקומו של דבר זה אצל הכחות הם חמשה. ומזה
מבין מה שאמרו ז"ל העומד על יציאת הנפש חייב
לקדוש כי יציאת הנפש כמו ספר תורה ח"ו שנשרף
והדמיון הזה כי התורה יש לה חמשה חומשי התורה
וכנגד זה הנפש יש לה חמשה כוחות אצר אמרנו
הספר החמישי משנה תורה כלול אצל ודברים אלו
מופלגים בענין אלו הכוחות החמשה כי ה"ת לפרש
יותר רק יש לך לדעת כי הנפשה נר ה' כדכתיב נר
ה' נשמת אדם והנר הזה מתפשט נגון שלו ומתחלק לכחו'
מחולקים והן הם חמשה כוחות אצר אמרנו אצר חנייה
טופים אל הגוף וחנייה טופים אל הנפש והבן זה ומפני
זה נתנה התורה ערך הזכר הקטן החשבה שקלים שכך
בודאי שלשה שקלו משקל החמשה חמשה ונתנה התורה
ערך הזכר היותר גדול חמשים שקלים כי מספר חמשי'
הם כמו החמשה רק כי מספר קטן נתון לקטן ומספר
גדול נתון לגדול ומפני כי הנקיבה נוטה לכח החמרי
כאצר יתוש מענין הנקיבה שהיא נוטה אל החומר
ואין בשלימות אלא הדברים הגבדלים אף כי בודאי
יש לה אצל מ"מ הם לה בחכמון ואין רחוי להיות
בערך החדש הזכר שהוא חסר לכך נחסרה הנקיבה
מן ערך זכר שנים שקלים ומחצה הנקיבה ג' שקלים
לקטנה לו בשלשים לגדולה כי יש לה שתי הכחות אצר
הם כוחות הגוף והכח החמישי אצר יש בו שתי בחינות
כמו שהתבאר ולכך רחוי להיות ערך הנקיבה שלשה
שקלים לקטנה ושלשים לגדולה ולכך ממנה ג"כ העבד
אצר יש לו לעבד משפט החשבה אצר היא נוטה אל
החומר ולכך ערך אל מבד חמ נגחו השור שלשים
שקלים גם כי על העבד נאמר שנו לכם פה עם
החומר עם הדומה להמור ר"ל כי הוא נוטה אל
החומר והדברים אלו ברורים מאד בשתי החכמת שוד
יתבארו דברים אלו ונמנה בחדש ים שהוא שלם בדבר
אחד ונורש לו מעלה אחרת כמו שיתבאר שכל אחד וא'
מאלו דברים הם בחדש מניחים אל החדש חכונה טובה
במדות וכאצר רחה רבן יוחנן בן זכאי כי החשבה תלמידי'
היו לו ולכל אחד ואחד חכונה טובה כפ"ע והם כנגד
אלו החמשה חלקים אצר בחדש ולכך היה מונה שנתן
ובזה יתורץ מה שמוחלין דהוה ליה למימר הוא מניד
שנתן אצל מונה צריך לומר דוקא כאן כאצר דבר זה
מצין שהשבח שלשה כולל כל השבחי' שתין לחוסיף
ואין לגרוע כי' שנה שלהם היה בכל החלקים הם
החמשה ולכך אמר ג"כ החשבה תלמידים המצין בה להגיד
שתין לחוסיף ואין לגרוע כלל ובזה זה לא קשיא דמונה
צריך כאצר יש כאן חלוק שבחים צריך בזה מונה כי
כן הוא המצין כל אחד בפני עצמו והתחיל כרבי אלישע
בן הורקנוס ואמר אלישע בן הורקנוס בור סיד שאינו
מאבד אפס שכח תורה בכח נפשי שיש לו תכונה טובה
בכח הנפשי ואמר שיש לו כח השכר שכח השכר הוא

כח נפשי והוא החשובה מכל שבו שומר קנין החכמה
ודבר זה בעצמו מורה שהנפש הוא נבדל בלתי מתבצע
בתימר כי הדבר אצר הוא נבדל לגמרי הוא
בלתי החמתו' כי הדבר החמרי הוא מתחמה ומתפעל ולא
כך הדבר הנבדל אצר אין לו שנוי ולפיכך אמר כי נפשו
בור סיד שאינו מאבד טפה ר"ל שים לו כח נפשי נבדל
לכך הדברים שמקבלים כח הזוכר מקוימים ואין להם
שנוי כמו שים לדברים החמרים אצר הם בעלי שנוי
ומפני זה נאמר לגבון מלוי על הנפש כדכתיב גם הנפש
לא תמלא שהנפש מקבל הדברים שמקבל ידיעת הדברים
ומחזיק תומם ולכך קרא רבי אלישע מגד כח הנפשי
שבו בור סיד שאינו מאבד טפה מן דבר שמקבל ושומר
בו. ובזה תחריו יהושע בן חנניה אצרי יולדתו בבר
אמרנו לך כי כח הנפש יש לו טעה כח נופלי אצר הוא
נופה לכח נפשי הנבדל וכנגד זה אמר יהושע ב"ח אצרי
יולדתו ר"ל כי יש לו מעלה זאת כי יש לו זכות החומר
ולפיכך אמר אצרי יולדתו כי מורה זה על חומר טוב
שבא ממנו ר"ל לא היה לאחה אלא ממנה חומר טוב
לא היה יולא ממנה אחה כמו זה שים לו זכות החומר
וטוב החומר וכמ' נדה בפ'המפלת אמרי' אחה מזרעת
אחה שממנו עור ובשר ועצמות ושחור שבעין וכו' הרי
כל הדברים הבאים מן האחה הם חמריים כמו הבשר
והעור ואין ספק זאת כי האחה שהיא יותר חמריים מן
הזכר שממנה החומר הטוב ולפיכך אמר יהושע ב"ח
אצרי יולדתו כי יש לר"ח בן הורקנם מעלה כח הנפש
שהוא נבדל ויש לר"י ב"ח מעלה זכות החומר שנחשב
נופה לכח זה הוא כח נפשי שבו שכח אחה ר"ח והנה
ר"ח ור"י שהם חברי' בכל התלמוד הם חברים בכאן ג"כ
ואמר שאצרי יולדתו ומדבר בכח הנופלי של אחה
הנופה לכח הנפשי הנבדל שבא ר' יוסי הכהן שהוא
חסיד ודבר זה הוא ג"כ מעלה בכח הנופלי של
אחה שהוא נופה הבבל וזה כי החסידות מורה על
שים לו חומר יד ודק ביותר עוד מן מהלתון וממנו
החסידות אצר הוא מתחסד עם הבריות לעשות החוב
לפניהם משורת הדין כמו שהתבאר למעלה ולפיכך לא
צריך לומר כאן אצרי יולדתו כי המדרינה הזאת לפי
פשיטו' שחומר כלאו הוא מניח החסידות אצר מניחים
לנפשה ודבר זה בארנו למעלה כי החסידות הוא בשביל
זכות וטוב החומר וזה כאצר שים לו חומר יד ודק עוד
יותר ממה שנאמר לפני זה יהושע ב"ח אצרי יולדתו שהוא
נאמר על החומר טוב שהין פחיתות בו בלל וזה עוד
נאמר על חומר יד ודק שממנו מדת החסידות לעשות
לפניהם משורת הדין שכבר בארנו לך למעלה שכאשר
הנפש והבבל יש בחות נופים שהם כמו נופלים
נחשבים לבחות הנבדלים שבשם שכח הבבלי הוא יותר
נבדל ויותר פשוט כך אלו ב' בחות הנופלים ג"כ הימים
שוים והשחד יותר דק ויותר יד מן השחר ולכך אמר ר'
יוסי הכהן חסיד ולחוי שיהיה בעל המדה הזאת בהן
שנאמר תומיך ואוריך לאיש חסידך והדברים האלו
ידועים לבעלי מדע ולבעלי בינה ואמ"כ אמר שמעון
בן נתנאל ירא אחה שבא אל ר' שמעון בן נתנאל
בשביל השבל הזה ואמרו שים לו ולפי' אמר שהוא ירא

אפשר כי מדה זאת מורה על הכלל הזה והטיור וזהו למרס לין עם הארץ חסיד ולא בור ירא חטא והדבר כמו שפירשנו למעלה כי כאשר יש לו נסיות התימר ומפני כך נקרא עם הארץ שהוא בעל הומר עב ונם כמו הארץ מ"ש פיהיה מדם כמו זה חסיד כי החסידות כאשר יש לאדם זכות ונוצ החומר כמו שאמרנו וכאשר הוא בור אין בו חכמה מ"ש פיהיה ירא שמים כמו שביארנו כי ירא שמים הוא שמתפעל מן הש"י והוא ירא ממנו ודבר זה צריך אל מי שהוא קרוב אל הש"י כי מי שהוא רחוק מן המלך בודאי אינו ירא ממנו רק מי שהוא קרוב אליו והוא אינו ירא ממנו ולפי' אין בור ירא חטא ובאמרנו זה למעלה אנו אין עם הארץ חסיד ואין בור ירא חטא גם יאמר עוד אנו אם אין חכמה אין ירא שם ואם אין ירא שם אין חכמה כי אלו שני דברים ירא שמים וחכמה הם קשורים ודבוקים יחד אמר מ"ש לאיזה אחד כאמר אינו כאנשי האחר . ולפיכך מה שאמר ר' שמעון בן נתנאל ירא חטא אינו רק שאמר שים לו אל אך ודק ונקי לקבל המובטלות ולכך הוא ירא חטא כי הכלל הזה והנקי הוא ספק הבור שהוא רחוק מן הכלל ואינו כזה הוא קרוב אל הש"י כאשר שים לו אל אך ודק ומפני זה הוא ירא חטא ואל תאמה ואל יהא קשה לך מ"ש כי שמעון בן נתנאל יותר חכם מן ר' אליעזר בן הורקנוס ומן ר' אלעזר בן ערך . כי דבר זה בודאי אינו כי דבר זה מדה בפני עצמו כאשר שים לו אלוה ודקות הכלל כי מה שהיה ר' אליעזר בן ערך כשעין המתנבר לחוסיף חכמה ולחוסיף בינה וכן ר"ש בן הורקנוס שהיה כולל כמה חכמות מפני שהוא בור סיד שאינו מאבד טפה אבל ר' שמעון בן נתנאל מדה מהרת שים לו מלד אלוה הכלל ודבר זה מדה בפני עצמה ולכך אמרו זה הוא כנגד מה שאמרו אל יוסי הכהן כי אמרו אל יוסי הכהן בכח הפר הוא נותן לזה הכח הכללי ומעשה אלו מרבעה חכמים הם כסדר מאד שאין להקדים אחד ואין לאחר אחד ומה שאמר כי ר' אלעזר כמעיין המתנבר פרשה לומר כי ר' אלעזר בן ערך היה לו בורה הכלל ואל חזק ולפיכך מדמה אותו למעיין המתנבר אשר שים למעיין בורה ומקור ובאביל זה הוא נובע תמיד ומוסיף וכך שים לר' אלעזר בורה וחזק הכלל באלימות ומפני כך תמיד מוסיף בחכמתו באך הוא הדבר שים לו בורה חזק שמתפעם מן המורה ומוסיף עוד כמו שמתפעם שמעיין תמיד באביל שים לו מקור ובורה חזק אבל דבר שאין לו בורה חזק כלה מיד ומפני זה אמרו אל ר' אלעזר בן ערך שהיה כמעיין המתנבר כי היה לו בורה הכלל ומתפעם ומוסיף כמו המעיין הזה שים לו בורה ומקור ונובע תמיד ואמרו אל ר' אלעזר בכח זה שאמרנו למעלה שים לאדם כח שהוא הבורה אל הבהמות כמו שביארנו כי אין הבהמות הללו מחולקות עד שיהיה לאדם נפשות רבות כמו שהיו מבריה קרופלים כמו שספר הרמב"ם ז"ל בפרקים והמריך בזה רק כי הכל יש לפס בורה אחד ממנו יתפעמו אלו הבהמות ואין להמריך בזה וכח זה בלב

הוא לאבר אלב הוא נאצב כמו שורש ממנו מתפעמים הבהמות שים לאמה ומאד שהיה לו לר' אלעזר הבח הזה בשלימות הנמור היה ר' אלעזר כמעיין המתנבר שהיה לר' אלעזר כח זה בשלימות שאפשר וים לך לדעת כי מי שים לו מעלה זאת הוא כמו המעיין הולך ומתפעם לכל לד בולל החכמות ולל המדות והיה בולל כל המעלות המשובחות במאמרו לפני זה שהיה לכל אחד ואחד מן החכמים היה הוא בולל הכל והתבאר לך דברים אלו אך כי יש דברים אלו יותר עומק בלאבר תצין שוד הנאמה שנאמר ונאמה אדי תביאם ומאה תאולה הנאמה ולכך יש האמה שמות לנאמה נפש רוח נאמה יחידה היה וערך הזכר האמה שקלים וכנגד זה האמה חומשי תורה ומזה תבין אלו דברים שזכר כאן בחאמה תלמידים לאבר הצין דברים אלו בעומק שלאם ואין לפרש יותר ועוד יתבאר : אם יהיו כל חכמי ישראל בכף וכו' . כבר אמרנו כי מעלת ר' אליעזר מלד כח הנפש שהיה לו כח הזוכר בשלימות מקבל הכל ואינו מאבד דבר ולפיכך אמר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף אחד ור' אליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כלם שידע ר' אליעזר כי לא היה הבדל בין ר' אליעזר בן הורקנוס ובין שאר חכמים בין רב ומעט עד שיאמר ר' אליעזר בן הורקנוס שים לו כח הזוכר יותר מאשר חכמים אחר כאשר רמה בו שהיה כח זה של ר' אליעזר בן הורקנוס שלא בשבע ומהנהו של עולם ובשביל כך אמר שהוא מכריע את כלם כי הדבר שהוא בלתי בשבי הוא יותר בשעלה עד שהוא מכריע את כל הדברים לאבר הם מלד הטבע כשהנהו של עולם ומפני זה אמר שהוא מכריע את כולם כי כך הוא הדבר שהוא שלא בשבע . ואמנם שהוא אומר אבמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ור' אליעזר בן הורקנוס עמהם ור' אלעזר בן ערך בכף שניה מכריע את כלם וזה כי אם ר' אליעזר בן הורקנוס היתה מעלתו אלו מרבעה חכמים הם כאשר שלא היה מאבד טפה היה ר' אלעזר בן ערך כמעיין המתנבר ומהחכם מעלתו בכל החכמות ובניהם היו כוללים חכמות הרבה ר' אליעזר בן הורקנוס מלד שהוא היה מקבל הרבה והיה כמו בור סיד שאינו מאבד טפה ור' אלעזר בן ערך שהוא מעלתו היה מוסיף החכמה ונעשה כמעיין המתנבר . ובאמרת אמר שוכח אמרו על ר' אליעזר בן הורקנוס שלא אמר דבר מימיו מעלתו רק מה שאמע מפי רבו כדאיתא התם וא"ב מעלת רבי אליעזר שהיה מקבל החורה ואינו מאבד טפה ומעלת ר' אלעזר שהיה כמו מעיין המתנבר מעלתו שהיה בומע ומוסיף חכמה ולפי הנרא אבא שאול מולק על הנא קמא כי לתנא קמא עדיף דמה שהיו כל החכמות עומדים בר' אליעזר ולא היה ערוך לשניהן אותם מדעתו כשהיו שואלים אותו דרה הכל הי' עמו ולאבא שאול עדיף מה שהיה מוסיף הכל מחכמתו ודעתו כי זה החופן לא היה מניע לו מן החכרון בחכמה כאשר היה כמעיין המתנבר ולא יבא לכלל אשר חסר לו דבר מן החכמות לעולם והיה לר' אלעזר בן ערך דבר זה שלא בשבע ושלא כמהנהו של עולם

לכך נאמר פסח יסיו כל מכמי יצרעל וכ' אליעזר בן ערקום עמהם נכף לחמת וכ' אליעזר בן ערך נכף ויש מכריע שם כלם כי כל המכמים פסח לפי סדר משלם ומנהגו ומעלה עיש בר' אליעזר בן ערך נ"כ אלא נכפא ומנהגו של שלם לכך מכריע סכל : תמר נפסח שלו וילון וכו'. יש לשאול למה נחמר כל לחד וח' ודם מיוחדם ומה ילפה כל לחד על ככה שנחמר כל ה' וח' כמדם מיוחדם ושוד מה ילפה ר' יהושע לנחמר אבר עוב לוך לפשר שיהיה נמעלה גדולה כל כך נמה שהוא מבר עוב ושם המדם היא עובה כמבר ים ט מבר עוב היה לפשר הוא עוב בעלמו בודאי יחבר ויחבר מעלה וכיה לו לומר לפשר הוא עוב ויחבר מה שנאמר ר' יוסי שבן עוב ומה מעלתו על בן עוב הוא כל כך לומת דבר זה מן המדות שנשובחות ושוד למה נאמר לתלמידיו שלו ולילו ליהי דרך שיבחר בו בחדם ולמה לפ נאמר הוא בעלמו דרך שיבחר בו בחדם . ושוד שנאמר שלו ולילו ליהי דרך רעה שיתרחק ממנה החדם וכל ח' וח' היה נאמר בחסך מן הדרך הטובה חון מן רבי שמעון שנאמר בלעם ולילו מעלה וכיה ט לומר שחיו רוחה שם הטוב והרמב"ם ז"ל מפרש מה שנאמר בלעם ולילו מעלה דהיינו לילו רוחה גדולה שנועל דלת לפניו שלא להנות עוד לחותו ומה מחוד הדבר הזה דחוק דמכל שכן שהיה לו לומר כל שחיו רוחה הגולל וזה היה טוב כל מי שחיו רוחה הגולל נכל לפר יפשר כמו החדם החטובה שנאמר הרוחה לם הטלד ושוד כי בם נחטבר ולין צריך לו ללוח עוד מלחכיים ע"כ כשחיו מעלה למה לילו רוחה לם הגולל וכן שם שנאמר לחד לוח מן החדם כלוח מן המקום . ושניהם לד נפשם הלוח מן החדם כלוח מן המקום . בבר בילחנו למעלה כי מן הסכנה לפר נפשם החדם שחחייבות המדום כי כלפר יש בחדם לחד הכנה שם לטובה הן הסכנה הטובה היתה יפת דבר טוב ושדם טובה וכל חדם הוא נמשך לחר מדתו לפשר לפר מדתו נפרש כשחדם הסיתו בודאי טובה ומפני שהזכיר ר"י בן יכלי מעלת ושבח של כל לחד מן התלמידים הסכנה הטובה שבו רצה לדעת שם שחדות טובות נמשבו מן הסכנה לפר יש בכל לחד ולחד שלם שחדות הטובות נמשבים מן הסכנה של כל לחד ולחד ושוד יורש שכל לחד ולחד יש בו החדם הטובה לנחרי ולכך לחר שלו ולילו ליהי דרך שיבחר בו החדם ר' אליעזר בן סורקנום לחר עין טובה במקום הזה קרא החנא טובה בשם רבי כי לחרו דבר הלכה ולילו לקרות טובה בשם רבי ויש ר' אליעזר נמשך לחר הסכנה שיהיה בו כי כבר לחרנו למעלה כי מעלת ר' אליעזר בחה שיהיה לו בה נפש ובדלה מן הגוף ובזה היה בעל נפש טוב ולפיכך שבח החדם עין טובה כי בעל נפש טוב יש לו עין טובה כמו שהיפוך מי שהוא בעל נפש רע הוא עין רע כי כן קראו רלה לומר בעל עין ברע בכמה מקומות עין רעה נפש רעה כמו שנחמלח בפרק הזהב שלא שנחמחה שמות מי שהיו מקבלה היו חלת נפש רעה ואין זה שהוא עין רע שבן לחרנו במקום לחר המעמיד עלמו על זוזי נקרא עין רעה ובדבר זה נמלח נכבוד מקומות ואין נריך לדבר זה ולפי האמת בה הרלות הוא בה הנפשי נבדל יותר מכל שנאר החומים וכבר הביאו רלוות נרחות על זה מיך בה הענין הוא בה נבדל שנאם לא בן לא היה רוחה בעין שהוא קטן הגמיים הגדולים רק בודאי מקבל בה הרלות לח החלחה נבדל מן הנשמ ושוד שחביאו בזה וזה רלים שבה הרלות הוא בה נבדל ושוד רלים מן הכתוב כי בה הרלות הוא בה נבדל קרוב לל הסכל כי משחתף הסכל עם הרלות על רלה שבשם שיבא לשון רלה על הענין בך יבא ל' רלה על הסכל לומר רוחה לחי דברי פלוני וכתוב ולבי רלה ומזה מוכח כי בה הרלות בה נבדל ולכך היה רבי ילועזר נמשך לחר מעלתו והסכנה לחבר בו שהיה לו נפש נבדלת והחדם לחבר היא מחייבת מן המעלה הזאת שהוא בעל עין טוב ולכן שבח ר' ילועזר בן הורקנום החדם הזאת ולחר עין טובה וכן ר' יהושע לחר חבר טוב כבר בילחנו לך למעלה כי מעלת רבי יהושע מגד הבה שהוא בתו טובה לבה הנפש הבדל ומחבר ילין שהיה לו בשלימות בה זה וכבר החבאר למעלה בדברים ברורים כי יש בחות שהם נחלחים ומחחברים לבה נפש ר"ל שיהיו זולחם וכלחבר החבר הזה לחבר הוא מחחבר לנפש טוב בשביל זה הוא בריה טובה ולין שהשם לחדם רע ולפיכך שבח ר' יהושע חבר טוב בן היה מעלתו על ר' יהושע שהיה הבה טובה בעל הנפש טוב ובזכות זה החדם שהשם הסוב לבריות וכוונת ר' יהושע בזה בה שנאמר חבר טוב ר"ל שיהיה החדם מסלק מלחתו פחיתות החומר שלו ויהיה זך וטוב החומר עד שיהיה חבר טוב על הנפש כי בשם שיהיה חבר טוב על הנפש בשביל זה החדם בריה טובה בעלמו ולכך לחר כי החדם שיבחר החדם להיות חבר טוב וכוונתו שיהיה חבר טוב על הנפש לפיכך בן המעלה החשובחת שבתן לר' יהושע שנאמר עליו חשרי יולדתו ופיכחו חשרי יולדתו שהיה בעל חומר זך וטוב וחשר בו זכות החומר מחחייב שיאמר שהחדם הטובה שיהיה החדם דבק בה שיהיה חבר טוב וגם יש לפרש כחחחתו שבשם ר' יהושע חבר טוב כפי חדתו חשר היה נמלח בו שיהיה חבר טוב לנפש כמו שהחבאר ולפיכך שבח ר' יהושע חבר טוב כי הכל לחד חם שהיה ר"י חבר טוב דהיינו חבר טוב לנפש וחבר טוב ממש שהחבר הטוב פועל הטוב מכריע חביבו לטוב וכן החבר חשר הוא חבר לנפש מכריע הכל לטוב עד שהחדם הוא טוב ולפיכך שבח ר' יהושע חדם חבר טוב שכל טובתו של חבר טוב להכריע החחבר עמו לטוב לפיכך לחר שהחדם חשר יהיה דבק בה הוא שיהיה חבר טוב כי זה החדם הוא טוב לגחרי . ור' יוסי חומר שכן טוב הוא ים לך לב להבין ולחזיק לשמוע חדע וחבין כי דבריו חשר לחרנו הוא הפירוש הנכון שלין ספק בו חס שכשם שנאמר ר' יהושע חבר טוב חשר חבר לכה נפש הוא שיהיה טוב כמו שהחבאר למעלה הוא ר' יוסי חשר היה מעלתו

שכתו שמעון לו ר' יוחנן בן זכאי שהיה מסיד ופירצתו למעלה מפני שהעמלה מעכבת בו הכתה לפני הוא חייב שכן הכלי שהוא טוב שלכך נקרא מסיד ולכך לפני טוב והכן הספרים שיש בין החבר ובין שכבן כי החבר מתחבר לעמרי לפי הבירו ולפי יפרד ממנו והוא עמו והשכר לימו רק כי דירתו עמו והוא שלו שכן טוב ודבר זה בעלמו הספרים שיש בין לחבר מתחבר לכם ובין לחבר מתחבר לכם הכלי כי המתחבר לכם ושני יש לו חבור ועירוב עמו לכל לחבר הוא מתחבר לו אם הכלי לית לו ערוב עמו רקיעא עמו הקבר מיתו' בגבד מפני שכם הכלי הוא נבדל לעמרי לית לו חבור ואירוב עם הגופא רק שמעון עמו ויש עמו הקבר מיתו' כמה שהוא גופא עמו ולית לו עמו עירוב כלל לפיכך נקרא הכם לחבר הוא מתחבר לו כל כה ושני חבר הוא החבר הוא מתחבר לעמרי לו לכל הגופא לכם הכלי נקרא שכן טוב כי הכלי לימו רק גופא שכתו שכני הוא לו והדבר הזה גופא במקומות לחבר מכרו לו דבריס והם מבוארים ומחבאר בפ' בתרא ב"ב והכה תבין לית לו לכרים מטדרים כי בכלי הוא נבדל לעמרי מן הגופא וכה הנפני שהוא לימו נבדל כל כך יש לו חבור לו הגופא והכה לחבר הוא הבורם ממנו מחפסים לו כחות בכלי שלין הלו הכחות מחולקים עד שיהיה לחדם כחות הרבה מחלקים רק מחפסים מן כה אחד והכה הם מחפס ר"ש ר' יוסי לימר שכן טוב כי כבר לימרנו כי מעלת ר' יוסי הכהן מגד הזכות וכטוב שנו לחבר מגד הזה הוא המסידות כמו שלמרנו למעלה ולפיכך לחר כי במדה שיהיה דבק בה החדם הוא שכן טוב ור"ל כמו שלמרנו כי החדם יהיה מכחלק מן התומר הגם והטבע נאכך לח תומר שלו שיהיה שכן טוב לל הכלי בכחבר הוא שכן טוב לל הכלל הוא טוב והוא מסיד לל הבריות וזה היה נמצך מדת ר' יוסי לחר מעלתו שהיה לו וגם הוא בפנופו וכמשמעו שיהיה שכן טוב נמו שהוא נקרא שכן טוב לל הכלל כי הכלן הטוב הוא טוב לעמרי ומגד מה הוא יותר טוב מן מבר טוב ומגד מה הוא יותר פחות וזה כי החבר שהוא טוב לחבירו זהו מפני שהוא מתחבר לליו והוא כמו עלמו לפל הכלן שלימו רק שכן לליו שדירתו חלקו והוא טוב לליו מורם שים בו כה הטוב יותר מן מבר טוב רק שלין הטוב הוא כל כך הרבה כמו שהוא מן החבר טוב מפני שהוא מתחבר עמו לבך בו ניותר בכה מגד מה הטוב הוא יותר ולפיכך ר' יוסי שלעלתו החסידות לחבר החסיד הוא מופלג בטוב לחר עליו שידרך שידבק בו החדם שכן טוב לחבר ע"י מופלג בטוב וכלחבר חבין דבריס שלו לחבר לחרינו לך יהיה לך בפק בפירוש זה לחבר החבאר לך בחוכמה חין זה בפק לך לחי שלא יבין דברי חכמה והוסיף ר' שמעון ברוחה לח הגלד הזה נ"כ עדות ברור שלין בפק בו על הפירוש החכר כי החדם הטוב לחבר זכר הוא יוצא מן המעלה החטובחת וזה כי זכר למעלה שמעון

כן נחגלל ירא חטא ופירצתו כי ירחה חטא הוא כל עוד שים לו שכל דק וזך ומז שים בו ירחה חטא יותר והפך זה מומו שהוא טור מין בו ירחה חטא לעמרי ור' שמעון בן נחגלל שכח מומו ר' יוחנן בן זכאי במעלה של ירחה חטא מורה על שהיה בו השכל הזך והדק שממנו ירחה חטא מחייב הרוחה לח המולד שלין רוחה לח המולד רק למי שים בו שכל זך ודק כמו שהחבאר לגל חיזה חכם הרוחה לח המולד ומפני כי לר' שמעון השכל הזך והדק היה רוחה לח המולד כי השכל הוא כמו גר מחיר יפה וכו רוחה לח המולד הפך הכסיל לחבר הולך בחשך לח ירחה מה שהוא לפניו ולפיכך שכח ר' שמעון הרוחה לח המולד שבעל מדה זחת שים לו שכל זך ודק וכשכלו הזך והפשום הוא רוחה לח המולד כמו מי שרוחה ע"י גר שהוא מחיר יפה וכו שמן זית זך רוחה על ידר למרחקים ניותר והכה המדה הזחת מתחייב ממנה המעלה שים לר' שמעון שהוא ירח חטא שבעל ירח חטא שים לו השכל הזך והדק זה שלמר ר"ש הרוחה לח המולד כי מדה זחת נמשכת לל מעלתו כמו החחרים . ור"ש בן ערך לחמר לב טוב לפי שהוא שורש החדם שלמו שיהיה בעל לב טוב לפי שהוא שורש החדם כי הלב הוא שורש החדם שממנו כל הכחות הן כחות הנפש הן כחות הגוף שהלב על ידו החטוב ועל ידו החיים גם לכלל לעמרים כי הלב שורש לכחות הנפשיות הן לל כחות הגוף לכלם הלב הוא החחלה ושורש וכבר החבחר למעלה כי מדת ר' ללעזר כמעין החגבר חבר המעין שים לו שורש ומקור נובע ולכך לחמר ר' ללעזר לב טוב כי בודחי הלב הוא השורש והחחלה לכל החדם וכל מחפשם ממנו כמו שמחפשם המעיין שהוא מחגבר ועולה מן המקור והשורש שים לו ולפיכך מה שלחמר ר"ח בן ערך לב טוב דבר זה יוצא ממנו ג"כ מדתו שהיה כמעיין המחגבר שהיה לו הכח הזה שהוא שורש הכל בשלימות חבר ממנו מחפשם הכל וחה שלחמר ר' יוחנן בן זכאי רוחה לני לח דברי ר' ללעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם ר"ל כי כחבר הלב הוא טוב בו גמלת הכל בשלימות בן כחות הנפשיות בשלימות הן הגופניות כי הלב הוא המקור והשורש של כעל חי מורה ע"ז מה שהוא בחלעת הגוף כי כל דבר שהוא בחלעת הוא שורש והחחלה לל הכל ולפיכך הלב שהוא בחלעת החדם הוא שורש והחחלה לל החדם בכלל דהיינו לל כל כחות החדם ולפיכך כחבר הלב הוא טוב גמלת הכל בשוה ולף מה שלחמר הרוחה לח המולד כי פי' לב טוב היינו לב שהוא שורש הכל הוא טוב וכחבר השורש הוא טוב לן חבר טוב דהיינו כל כחות החדם ולין בו חסרון ולכך בכלל דבריו דבריכם . ולחמר להם לחו ולחו לינה דרך שיתרחק ממנה החדם וכו' ולל לחד ולחד לחמר הפך החדם שזכר לל החדם הטוב חון מן ר' שמעון בן נחגלל שלחמר הלוה ולינו מצלם ובודחי לי חפשר שיהיה ר' שמעון לומר שהדרך שרלוי שיתרחק ממנו חבר לינו רוחה לח המולד כי דבר זה לי חפשר

בי המחברים לומרו דבר והפוכו כי עין רעה הוא
הפך עין טובה והבר רע הפך הבר טוב ובכן רע הפך
בכן טוב ולכ רע הפך לב טוב כי אלו היה לרעה
במו שהרמבונים היה לטובה ואם היינו רואה את
העולם היינו עלולת הטוב ואין דבר זה הפך הבורא
את העולד בשם היה אומר אין ישראל ממנו
בשדם ר' אליעזר לומר מי שאין לו עין טובה בודאי
דבר זה לא יתכן כי אע"ג שאין לו עין טובה אין זה
רע והוא רוצה לומר אין דרך רעה שישתרבח ממנה
השדם ולפיכך לא יתכן לומר דרך רעה על מי שאינו
רואה את העולד כי השדם הזאת אע"ג שאינה טובה
אינה רעה ג"כ ולפיכך השדר הרעה שהוא הפך
הרואה את העולד השבר מעלת השדם הזאת הרואה
את העולד אים לו בכל פעם ויך ולכך שאלו רואה
את העולד כמו שאמרנו והנה מעלתו בודאי עליונה
מלד שהוא משדמה לעליונים שהם פעמים ולפי שאמרנו
שדמה ירצה שהוא כי כל השבר קרוב אל העליונים יש
לו ירצה שאים ובמו שהשבר למעלה והוא רחוק מן
השם מונים שהם אינם פעמים ולפיכך הפך שלו מי
שאינו פעמים כלל רק שמקבל מזולתו כי מי שמקבל מזולתו
הינו פעמים ולפי הלוא והינו משלם בשביל שהוא לוא
והינו מחזיר דבר זה נקרא שמקבל מזולתו ובשביל
בך הוא הינו פעמים שהם היא פעמים היא משולם מן
הקבלה מזולתו והיא מחזיר ומשלם כי השלוחה בעשה
הע"ג שהוא מקבל מזולתו אין דבר זה יולא מגדר
הפעמים כלל כי כן הגבולים כולם נריכים זה לזה
הליים זה בזה וזה שם היא בו מדת הפעמים היא
פורש לחבירו ולא היא נשאר אלו מן חבירו כי מי אינו
בו מדת הפעמים עומד בעצמו הינו מקבל מזולתו
ודבר זה רמזו רבותינו ז"ל במדרש תנחומא זאת תורת
העולה היא העולה שם כתיב למעלה מן העניין והיא
כי יחטא והביא את הנזילה שאר נזל ואח"כ זאת
תורת העולה שאר הכתוב שם בקצת להבינה קרבן לא
הנזל לשדם כלום לשה כי אני ר' חובב משפט אוהב
נזל בעולה ושימתי אחה מעלה עולה ואני מקבלה
בשמקה ידך מן הנזל שאר דוד מי יעלה בהר ר'
ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב ומחשלת
הקרבנות אחה למד שנאמר לשם כי יקריב משם קרבן
לשר הקב"ה בשחשיב מקריב לפני חטא מקריב כשדם
הרשעים שלא נזל מחשרים שהוא היה יחידי בעולם
ע"ב . והם לבחול לשה ירחיק עצמו בהקרבת קרבן
מן הנזל יותר מכל החטאים רק שהינו רחוי למי
שמקריב קרבן שיהיה בו מדת הנזל ולכך נשמכה פרשת
עולה לפי נזל חם כי כל קרבן שהוא קרב לפני ר' אין
רחוי שיהיה בו הנזל ע' בשאר נזל מחברים הנה
הינו רחוי להיות קרב על השם יתברך כי הוא יתי'
פעמים בחלים הפעמיות ומי שהוא נזל מחברים
הרי הוא מקבל מאלו שהינו רחוי לו ואין זה פעמים
כי הפעמים עומד בעצמו הינו מקבל מזולתו והקבלה
מאלו הוא הרכבה שהינו עומד בעצמו ובפרט בעול'
בשיב כי אני ר' שהוא נזל בעולה כי העולה כולה
בליל על השם"י והוא קרב על השם"י לנמרי ואין רחוי

מי שיש בו הרכבה כמו זאת שהוא נזל דבר שאין
שייך לו לנמרי זה הרכבה ביומר ואין זה רחוי
להיות קרב על השם"י שעולה קדש קדשים ולפיכך סתר
פרשת עולה לפרשת נזל וזה שאמר דוד מי יעלה
בהר ר' ומי יקום במקום קדשו נקי כפים ובר לבב
מי יעלה בהר ר' להיות קרב ומתפלה על מדריגת
העליונים נקי כפים כי אם לא יעשה זה אין לו מדת
הפעמיות והוא בעל הרכבה ואם יהיה לו מדת
הפעמיות ואין יועיל לו בר לבב שהוא פעמים בעצמו
שנזכר שהינו כי בר לבב יש לו שכל זך ונקי כמו
שהתבאר וזכה זכר הכתוב המדה הטובה שהוא רואה
את העולד שזה מדת בר לבב כמו שאמרנו כי ע"י
השכל הזך שהוא שכל פעמים רואה את העולד שהשכלו
הוא בהיר וזכך קודם שיתרחק מן המדה הרע שהיא
הפך המדה הזאת וזה שאמר נקי כפים ובר לבב ודבר
זה מבואר וזה שאמר הלוא ואינו משלם כי הפך
הפעמיות שהוא רואה את העולד הוא הלוא ואינו
משלם שבשביל שהוא מקבל ואינו משלם אינו פעמים
ומה שלא אמר בגזל מאחרים כי בגזל יש בו חטא
אחר מה שהוא גוזל בכח אבל הלוא ואינו משלם אין
לו רק מדה הרעה הזאת שהוא יולא מגדר הפעמיות
שהוא מעלה עליונה לשדם וזה הלוא ואינו משלם
הפך לנמרי את הרואה את העולד כי הרואה את העולד
יש לו שכל זך פעמים כמו שיתבאר והלוא ואינו
הוא נמצא אחר הקבלה מזולתו שזה ענין הרכבה
לנמרי שאינו פעמים כלל ואמר הלוא מן השדם כאלו
לוא מן המקום וזה כי לה' הארץ ומלואה והכל הוא
את השם"י ולפיכך נחשב הלוא מן השדם כאלו לוא מן
המקום ולא אמרו כי הגוזל את חבירו כאלו גוזל את
המקום שדבר זה בודאי אינו כי הגוזל שהוא גוזל
בחזקה מחבירו כדכתיב ויגזול את החגים מיד המצרי
ולא שייך לומר שגוזל בחזקה מן הקב"ה כי אין כח
לבריאה ליקח דבר מן השם"י אבל הלוחה בודאי שייך
לומר כי השם"י היה מסכים בהלוחה זאת וכאלו אמר
הלוה מן חדש אחר ויפרע לו ולפיכך נחשב הלוה מן
השדם כלוה מן המקום והרחיב בהכיה מן הכתוב
לוה רשע ולא ישלם לא הניח רחיה רק שהלוה והינו
משלם היה רחוק מן השם"י ולפיכך הוא הפך הרואה
את העולד שאר הרואה את העולד קרוב אל השם"י
מלד השכל אלו הפעמים וכמו שאמרנו אין הלוה והינו
משלם אינו נכנס במחילת עליונים שהם פעמים ולפיכך
הניח רחיה לוה רשע ולא ישלם כי הרשע הוא רע
בדכתיב אמרו לרשע רע וכתיב לא יעורך רע ולא
יגור אתך רע גם מלד אחר רחוי שיקרא מי שאינו
משלם רשע מלד כי כל רשע הוא יולא מן השדר הרחוי
כמו שבארנו כמה פעמים עין הרשע ומי שיולא
מגדר הפעמיות אשר הפעמיות הוא בשווי הנמוך רחוי
שיהיה נקרא רשע ודבר זה ברור מלד ומתבאר לך
הדברים על מחמתם אם תתבונן שהם כי לא נאמרו
הדברים אלו בחומדנא ובשברת רק שהם הדברים ברורים
מחמיים רק היינו נריכין קלת להרחיב הלשון בחיאה
מקום כדי ליתן הבנה לשדם והחכם יוסיף חכמה

הם אמרו שלשה. כל אחד לחוד שלשה: יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך. לימחי בזמן שלא יהא נוח לכעוס ושוב יום אחד לפני מיתתך הרי שנים וכי יודע אדם בלילה יום ימות ויעשה תשובה שלא ימות ומצאו כל כלו יום ויום יעשה אדם עשרה ימי תשובה. והשלישי הוי מתחמם כנגדן תורן של חכמים שתאמר לדבריהם: והוי זהיר שלא תעוג עליהן. שלא תעוג עליהן בשעה שזה עניו וזה רקוח ועקומות וקשה נשיכתו משאר נשיכה. ועקרב מטיל ארס מן העוקץ. ונחש שרף נופח בפיו שלש״ (פיפל״ח) כדרך שהלוז תוזין עוזין ושוקין זה לזה: רבי

הם אמרו שלשה דברים רבי אליעזר אומר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לבעוס ושוב יום אחד לפני מיתתך והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף ואף כל דבריהם כגחלי אש: רבי

ותבוסה בפרצו נחלו חמשה מעלות שהם לחדש וימלא סוד קדושים וכבר ביארנו שאין לפרש דברי חכמים בדבריו שבתורה כלל רק בדברי חכמה ולזו דברים אין שפק כי הם דברי חכמים ואם כי אי אפשר לפרש כדבריהם כפי השומע.

שים בדבריהם: הם אמרו שלשה דברים וכו׳. יש לשאול למה נתנו כל אחד ואחד לומר ג׳ דברים לא פחות ולא יותר ועוד הרי ר׳ אליעזר אמר דברים הרבה ועוד יהי כבוד חבירך חביב

עליך כשלך מלישנא דכר זה ועוד אין הדברים נקראים יחד אלא מהי נוח לכעוס ושוב יום אחד לפני מיתתך הרי זהיר בגחלתן של חכמים שתאמר תח״כ ועוד כפל הלשון שבשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף ואף כל דבריהם כגחלי אש מה שאין כן בשאר כל אחד ואחד לומר ג׳ דברים לפי שהיו מלוכלכים בחרו לומר ג׳ דברים מפני כי דברים הללו דברי מוסר שיהיו על לוח לב האדם תמיד לא יסורו ממנו וג׳ דברים דרך האדם לזכור לפעמים יותר מדברים ולפיכך אמרו לעולם יצטה אדם לתלמידיו דרך קצרה ולכך בחרו בג׳ דברים וכן תמצא ברוב מוסר שהם במשנתנו זאת שהם ג׳ דברי מוסר כי ג׳ דברים לפעמים שיהיו מן ענין אחד ויש קשור זה בזה ודבר זה הוא מסגולת הלשון שהם מתקצרי׳ כלפעמים מניח אותם זה אצל זה ע״י השמעני שהוא בין במיסה ולפיכך מצינו שהלשון שיש להם קשור ביחד ולפעמים מזכיר את אחד יזכיר גם את השני ואת השלישי מצינו הרבה דברים ג״ש שיהיו להם קשור יחד שיהיו ענין אחד ואין זכירה להם ויבוא בהם השבחה ולפיכך כל אחד אמר ג׳ דברי מוסר ואלו ג׳ דברי מוסר הם ענין ג׳ ודבר ה׳ וזה שאמר ר״ש הואיל יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך הרי שהם ג׳ דברים עד שיהא שלם הא׳ שיהיה שלם עם הש״י כמו שנאמרו עם והתרכמו עם בדברי חכמים. השני שיהיה שלם עם זולתו מן הנברואים וכו׳ שיהיה שלם בעצמו ואם הינו שלם בעצמו הוא בעל חסרון וכמו שנאמרו ע״ז דברי חכמים ג״כ מלן דבעי למהוי חסידא כמו שנאמרו בהקדמה ומלשון הזה שהתחיל ר״ש לומר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך שכאשר יהיה האדם בעל מדה זאת בודאי הוא שלם עם הבריות בכל דבר ומה שאמר לקמן יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חבירך כמורא רבך לקמן מדבר מחבירים שהם חבירים בתורה וכן מדבר מכל הבירים שהם הבירים ביחד אף אם היום חבירים בתורה לעמוד בתורה ביחד והטעם הוא כמו שיתבאר לקמן בעז״ה וכנגד שלא יהיה בעל חסרון בעצמו אמר אל תהי נוח לכעוס כי הכעס הוא רע לעצמו: על האדם כמ״ש הכסר כעס מלבך ורעה מבשרך וכמ׳ נדרים ס״ר יותר הכועס כל מיני גיהנם שולטים בו שנא׳ והכר כעס מלבך ורעה מבשרך ואין רעה אלא גיהנם שנא׳ ונם רעע ליום רעה ועוד שם אמר רבה בר בר הונא הכועס אפי׳ שכינה אומה הכועס כאלו עבד עבודת כוכבים ואפו אין מלהיט כל מזמוטיו ר׳ ירמיה אומר אף מבטח בלבו ומוסיף טפשות שנאמר כי כעס יהרג כסיל ומה כתיב אחריו אל תחמר לבך להרע כי רק ברע יתחמר ואין לך חסרון בעצמו יותר מזה שאמר מבטח בלבו ומוסיף טפשות וכל הדברים שזכר. ואמר תח״כ ושוב יום אחד לפני מיתתך ופירשו ז״ל בפרק השואל אבי״ע שיעשה כל ימיו תשובה אל ה׳ ישוב אל ה׳ כל לבבו ובכל נפשו ומ״מ יש להקשות למה קראית כ״ש בל׳ זה ולא אמר שיעשה כל ימיו תשובה ושוב למה אמר מכ״ם יהיה כל ימיו בתשובה שהם עשה תשובה בילדותו למה צריך הלון שתשובה תח״כ עד שיהיה כל ימיו בתשובה וירמיה לומר כי בודאי עיקר התשובה יום א׳ קודם מיתתו שימות מתוך התשובה ולפיכך אף אם עשה תשובה בילדותו צריך שיהיה בתשובה כל ימיו שימות מתוך התשובה שהם ימות מתוך התשובה שהוא סב אל ה׳ בעת מותו תשוב הנשמה ג״כ אל האלהים אשר נתנה וזהו תשובה לנשמי אל הש״י עד שנשמתו לבורא בעודה בגויה בחייו וכל זה מהמת שהוא מת מתוך התשובה ודבר זה נתבאר בתשובות עולם בביאור וע״ש ברי ר׳ אליעזר נתן מוסר לתלמיד את האדם שיהיה שלם עם זולתו מבני אדם ואלו יהיה אדם חסר בעצמו ויהיה שלם עם הש״י עד שבאלו ג׳ דברים האדם שלם בכל דבר ואמר ר״ש עוד ג׳ דברים לחברים שייכים אל הכבל כי מה שאמר והם אמרו ג׳ דברים הכוונה בזה שאמרו ג׳ דברים הפייסים זה לזה ור״ל אמר ג׳ דברים הפייסים ביחד ועוד אמר ג׳ דברים הפייסים ביחד והתחתונים שייכים אל שלימות הכבל ודבר זה נכפי עצמו שהוא שייך אל ג׳ דברים הראשונים ואין מתמצים בתורה הוא דבר בפ״ע ולפיכך אלו ג׳ הם בפ״ע ואמר והוי מתחמם כנגד תורן של חכמים כלו׳ שיהי׳ דבק בהכמים ועקרן זה שמתחמם כנגד תורן של חכמים כי כאשר מתחמם מקבל הגחלה על ידי זה וכמו שהאבוקה למעלה בפרק משה קבל עניו המתדבק בחכמים אלא והוי מתחמם כנגד תורן של חכמים כלו׳ שתהי׳ מתחמם בתורה הוא דבר בפ״ע וגם בפ״ע הם ג׳

מכוח בנחלתן כלו' שיהיה נזכר כלפי יבוש לו שקיבוש שזה כשכר הוא מתקבל עליהם ויהיה רגיל פיהם שיחפץ להם מרוב הרגלו עמהם ולכך יהיה נזכר שלפי יהיה נכוח בנחלתן כשכר הוא מתקבל להתחתם בענין ומה שאמר והוי מתחתם כנגד תורן של חכמים הוא דבר אחד ומה שאמר והוי זהיר בנחלתן הוא ענין אחי ונתן טעם לדבריו מפני שבשיכחן נשיכח שועל ושקיצת עקיצת ולחיפתן לחיפת שרף. פי' כי ג' דברים יש בכשם שאם ח"ח

שונא אחד. דבר זה נקבל שכיכה שכל שונא מנקם הבריות מוציאין את האדם מן העולם: רבי

רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת רבי יהושע אומר. שנאת הבריות. שנאת חנם: רבי

חכמים נשיכה שועל כי' כי אחרו על השועל שאין לך נחיות רעות שהוא מעמיק בשיכה כמו השועל עד שאינו נוסך לחלחן רק הוא נוסך ומעמיק עד שנמצר כל החבר בשיכה וכן הנשאה על ח"ח פועל בחדם ואין השעולה לחלחם רק שהשנאה הזאת מכלה החדם לגמרי ודבר זה הוא בשביל מוזן שבכל על ח"ח שהוא פועל לגמרי כי אין כח השכלי כמו כח החמרי שכאן מתחלק לחלחן אבל כח השכלי אין מתחלק לחלחן והוא פועל לגמרי ואינו לחלחן ואם אינו שונא רק שים דבר מה בלבו ואין זה שונא נמור רק שנגע בכבוד של ח"ח והדבר הזה לפ נחבב רק עקיצה בלבד ולפ נחבב זה לחמר כי עקיצתן עקיצת עקרב שהוא סכנה גדולה ומחיפתן פי' אף שאין לח"ח דבר עליך רק כעס בלבד ודבר זה נקרא לחיפ' כי הברך כאחר כועס הוא לוחם בעצמו כמו חדם כאחר כועס הוא לוחם בעצמו ואמר שאם יבוש עליך אע"ג שאינו שונא לך רק הכעס בלבד בעצמו הוא כעס ברך שים לחום מחוד שלפ יבא לידי נשיכה ויכחכן וכן הכעס של ח"ח ים לחום של סכנה ואמר אף כל דבריהם כגחלי אש ודבר זה ממובר אל והוי זהיר בנחלתן פי' חזיר והרחק של חכמים שעובר על דבריהם והחדם נכוה בהם וכדאיתא בפ"ק דברכות שעובר על דברי חכמים חייב מיתה ואמר שוד בני הזהר בדבריהם יותר מכשל תורה כי דברי תורה עשה ולפ תעשה והעובר על דבריהם חייב מיתה וזכר זה ענין שליחי בפני עלמו כי שלשה רלשונים הם שבשיכתן נשיכה שועל ושקיצתן עקיצת עקרב ולחיפתן לחיפת שרף הכל ענין אחד כאחר שעשה דבר כנגדם שכל הם ואף כל דבריהם כגחלי אש הם דבר זה נאמר על העובר בזירוזת שהייב מיתה. וכל דברי מוסר שאמר ר"ח הם שלש עד שכל דבריו שלש על שלש דהיינו שהחילה אמר שלש דברים עד ושוב יום אחד לפני מיתתך ואמר עוד שלשה הם שיעשו עם ח"ח דהיינו שיהיה דבק בחכמים ויהיה נזהר שלא יעשה דבר נגד כבודם ונם לא יעבור גזירותם וזהו החחרון שאמר ואף כל דבריהם וכו' ונ' דברים הם חלקי השונא שבא על חדם ואפשר לפרש כי חלו ג' דברים שזהר כל אחד מוסיף על הרחשון כי הכל לפי מה שהוא שונא בכבודו כ"ח נגע בכבוד ח"ח בדבר שהוא נדול מאוד אף אם נוגע בח"ח בדבר בלבד כיון שהוא דבר נדול נעשה מיד ובדבר שאינו כ"כ נדול נאינו נוגע בנגיעה בלבד רק אם הוא מוסיף לנגוע בכבודו ואם הוא עוד פחות אין נוגע כ"כ רק אם הוא מרבה לחשא ולפיכך אמר נשיכתן נשיכת שועל שהוא מרבה להזוק וזה כנגד החדם חשר הוא מוסיף לנגוע בכבוד ח"ח אף כי אין הדבר ההוא ענין נדול אלא נוגע בכבודו ולפיכך מדמה דבר זה לנשיכת שועל כי השועל אין לו חרם כ"כ רק מפני שהוא מעמיק בנשיכה הוא מזיק לו וכך אף אם לא נוגע בו בדבר שהוא בכבודו לנמרי ח"ת מרבה בדבר זה דומה לנשיכת שועל כאשר מעמיק להזוק הוא"מזיק לו ביותר ואם הוא נאחב שנוגע יותר בכבודו נעשה יותר מיד כמו עקיצת עקרב בהעקבא יש לו חרם אף אם לא הרבה לעשות נעשה ואם היה שלו דבר שנוגע בכבוד ח"ח הוא דבר שאולה בו בכבודו לנמרי אף בדבר מעט ורמז בלבד נעשה

ולכך מדמה זה לשרף שים לה חרם נדול ובלחים בלבד הוא שורף וכיוצא זה נכון:

רבי יהושע אומר וכו' יש לדקדק במאמר הזה למה חלו ג' דברים מוניחין חת החדם מן העולם כי ח"ח לומר כי דברים חלו נאמרו בשומדנא ובסברת כבר נאמרו לך בפרק חבא קבל תורה כי המוב שים בחחלחים נוחן לנברחים מליחות וקיום ושלא זה לא היה לסם קיום כלל ורחיה לזה חם שבחוב בחעשה בראשית כאחר ברא הש"י וירא חלהים כי מוב כלומר שרחויים הנברחים אל קיום המליחות חלד המוב שבהם ושהוחם הרחשונות חפני שלא נאמר בהן מוב לא היה לסם קיום ונשחכרו ואף כי בולחי מוב היו כבר נאמרו בספר השחברת למה לא היה נאמר בהם מוב ודבר שהוא רע דבק בו שהעדר חלד החסרון והרע שבו ולפיכך יבא לידי הסעדר לנמרי וכאחר הבריאה מוכה רחוי אל המליחות כי היא מסולקת מן ההעדר ויש לך לדעת כי ג' דברים שנקראים בכחוב רעים האחד יאר הרע שנאמ' כי יאר לב האדם רע מעשיו. הפני עין רעה שנקרא בכחוב רע אל חלחם לחם רע עין וכן הלב נאמר עליו רע ואמר עריות לבם הרע וכן בכחה מקומות ולפיכך אמר כאחר יש לחדם עין הרע שדבק בו הרע ניותר וכן יאר הרע שנקרא רע בשביל נודל הרע שנמצא בו ושנאת הבריות אינו חלא בשביל לב הרע כדכחיב לא חשנא חת אחיך בלבבך ואין השנאה רק בלב ולא אמר פתח לב רע כמו שאמר למעלה לב רע מפני כי לב רע נאמר חפי' כאחר מוצא את עלמו מן הדקדק וכיוצא בזה. ולענין זה שאמר שמוציא את האדם מן העולם אין רחוי רק אם כ"כ הוא לב רע עד שהוא שונא את הבריות וגם לב רע נמור ולכך אמר כי אלו ג' דברים מוציאין את האדם מן העולם שסכי כאחר ברא הש"י את שלשתן כתב בכל אחד ואחד כי מוב ואלו ג' דברים פם רעים הפך "הבריאה

רבי יוסי אומר שאינה יכולה. אין תלמיד טוב ולבעל שכשם שאי אפשר לאדם בלי נשמה כך אי אפשר לו בלי אשה: חי זהיר בקריאת שמע. לקיומו בכוונה: ובתפלה. ופלין לא נפרסין: אל תעש תפלתך קבע. כלומר שלא יהא קשה עליו לומר דבר חדש בכל יום: ומתפלל עליו תחנונים. ואומר כן יוכל לומר מתי יבואו מעליו זכויותיו: מכוין דעתך. כנגד מי אתה עומד: כי חנון ורחום הוא. מכאן שכנגד המקום ומרחם מיד: ואל תהי רשע בפני עצמך. כלומר אל תעש דבר שיהו אחרים אומרים עליך שאתה רשע: רבי

חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך: רבי

רבי יוסי אומר יהי ממון חברך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים: רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שנאמר כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך: רבי

שכנגד הקב"ה כשלמטה ולפיכך אלו ג' דברים מונילין את האדם מן השולם כמו שהשוב שים בשכליים הוא קיום השולם כך אלו ג' דברים מונילים לאותו מן השולם וכבר פירשנו דבר זה בספר נזר תריה בפרשת ויצא ולפי' אחר יתכן שד שנאמר רבי מלעזר שהי' לפני זה מזכיר להביא האדם לחיי העה"ב ולפ יהיה נמרך מן העה"ב ואמר רבי יהושע כלל זה אלא יתכן האדם מן העה"ז הרי לך ג' דברי מוסר שאמר ר' יהושע הם שייכים זה לזה וסם דבר אחד כמו שרלוי:

רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים. רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שנאמר כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה. ואל תהי רשע בפני עצמך: רבי

רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים. כבר בארנו כי דרך מכמים הלו לתת מוסר שלשלשלים לא האדם בכל ובארנו לך כי בשלמת האדם בכל אמר יוסלם ג' דברים הן עם זולתו מבני האדם הן שיהיה אלא בעצמו והן שיהיה אלא עם בורא. הלו ג' דברים שבסם יוסלם הכל ואמר רלוי שיהיה האדם אלא בסם ולפיכך ר' י"ש נ"ב בא להשלים לא האדם בחלו אלא ואמר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך ובזה יוסלם עם זולתו ובהר בחדם זאת ממה שבאר בכבוד חבירו כי אם לפילו ממון חבירך חביב עליך כ"ש שחביב עליו חבירו והוא מוסר יוסר מאוד ובנגד שיהיה האדם אלא בעצמו כבר בארנו לפעלה בפרק אמר לא האדם בשלמה בעצמו אל האדם יוסר כי אם ע"י תורה שמוילין האדם עצמו מן פחיתות החומר להיות בעל שכל ואמרו והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך כלומר שיהיה חכין עצמו לתורה כי אין התורה ירושה לאדם ולפיכך יש לו להתקין ולהכין עצמו לתורה שאינה ירושה לאדם יוה כנגד השלמת עצמו ואמר וכל כותך יהיה לשם שמי' היא השלמת השלישי' שיוסלם האדם עם הש"י עד שכל מעשיו יהיו לש"ם הרי לך ג' דברים שהם להשלים אותו בכל עד שהוא אלא:

רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכו' יש לשאול בזה מה ענין אל תהי רשע בפני עצמך אל הדברים שהזכרו לפני זה שיהיה זהיר בקריאת שמע ובתפלה פירוש ענין זה שבא לומר כי האדם יהיה נזהר בק"ש ובתפלה כי ק"ש ותפלה הוא קבלת מלכות שמים וכן התפלה היא עבודה אל הב"ה והאדם אל שהוא אדם צריך שיהיה נזהר בזה כי האדם נברא לתכלית זה שיהיה האדם עובד בוראו ולפיכך האדם אלא שהוא אדם צריך שיהיה נזהר בק"ש ובתפלה שאל ידי זה יקבל עליו מלכות שמים ועבודתו כפי מה שנתברא האדם עליו ואמר בשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע בפרק הפ"ק דברכות ר"ש אומר כל המתפלל תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים אלי קבע אמר ר' יעקב בר אידי אמר רבי אלעזר' כל שתפלתו דומה עליו כאלו שת ורבן אמרי כל שאינו אומרה בלשון תחנונים רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו כל שאינו יכול לאדם בה דבר אמר רבי זירא אנא יכילנא לאדם בה דבר ואסתפינא דלמא אתא למטרדיני אבני בר אבין ור' חנינא בר אבין אמרי כל מי שאינו מתפלל עם דמדומי חמה ואמר רבי אלי קרא ירחוץ עם שמש ולפני ירח לייטי עלה באמרבא אלן דאלי עם דמדומי חמה אלי איתמר דלמא אסרבא ליה אשתא ע"כ. מדברי הכל נלמוד שצריך שתהיה תפלתו אל האדם תחנונים דהיינו כאו האדם שמבקש דבר אלא אמר דרך חנינה ואם אתפלל דרך קבע ואוב אין זה עבודה נאורה כי העבודה שאתר האדם צריך אל הש"י ותפלה הו יש לגאלי ודבר זה אאתר יאשוב כי כל אתר עושה לו הש"י עושה דרך חנינה ורחמים עליו ואם דעתו כאתר אתפלל לפניו כי רלוי שיעשה הש"י בקשתו ס"א אין האדם תפלה הו לגאלי ולפיכך צריך שתהיה התפלה דרך תחנונים ומבקש מהש"י דרך תחנונים ואז האדם בודאי צריך אל הש"י ולפיכך אם התפלה עליו כאשר שנראה שהוא רוצה לעשות ידי חובתו בלבד אין זה נחשב תפלה שהיא עבודה אל הש"י כאשר הוא בורא כל העולמות ואמר ר"א העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים ר"ל כי כאתר התפלה בעין שהאדם צריך אל הש"י לגאלי ואתה האדם הוא ים' אל הש"י יעשה בקשתו כי כך הלאת כי האדם נתלה הוא ים' ואם תפלתו תחנונים יעשה הש"י בקשתו ולרבך לף אם אין תפלתו בלשון תחנונים אין תפלתו תחנונים כי הלשון שהוא תחנונים הינו כאו הלשון שהוא קבע ולפיכך אם אין תפלתו בלשון תחנוני' ג"כ דבר זה בכלל שעושה תפלתו קבע כי שיקר האתנונים שמתפיל עלמו לפני הש"י ומתפלל לפניו כאו עבד לפני אדוניו ודבר זה הינו צריך שתהיה בלבד רק שעושה עלמה עלמה דהיינו הדבור שמפיל עלמו לפניו כי אין חשוה מי שמפיל עלמו שתהיה אל שמפיל עלמו שעושה ולפיכך אתר צריך שתהיה התפלה בלשון תחנונים דוקא ושיהיה

רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך :

רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע לפני מי אתה עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך . פרי"ג . רבי

יניע עצלה לעמל שלו תכל בוזתי תין תכלית למוד
שלו בסביל הסכר כלל רק כי דבר זה להחזיק ידו
שלא לבא לידי עצלה שים לבחון מזה והתבונן לך כי
כל שלו תמצא תכמים כל אחד ואחד אמר ג' דברים
תסבר[ס] שייכים זה לזה. לך ים לך לדעת עוד כי מה
שאמר כל אחד ואחד ג' דברים דווקא ודקדק ההגה
הזה כמה שאמר הם אמרו ג' דברים כי שלו תכמי'
שלימים היו לכך היו מצלימים את האדם כל אחד
ואחד על ידי שלשה דברי מוסר כי באדם ים בחינות
מתחלפות שתין באדם דבר אחד אבל ים בו חלקים
ולפיכך דברי מוסר שבאים להשלים את האדם צריך
שיהיו יותר ממוסר אחד כי דבר אחות מוסר לדבר
אחד אינו מוסר לשני ואשר הוא מוסר לשני אינו
מוסר לראשון ואף כי ים כמה דברים שצריכים על
האדם והם דברי מוסר שלו אבל מקום אשר הם
כוללים והם רחשונים הם ג' בלבד ויש באדם ג'
בחינות שבחינה האחת אבד כחות נפשו שבחינה השניה
אבד כחות גופו שבחינה השלישית אבד האדם עצמו
כי תין שלו חלקים בלבד לכך שבחינה הג' אבד שהות
אדם כולל הנוף והנפש שים באדם. כלל הדבר כי
האדם צריך מוסר אבד כחות הנוף וצריך מוסר אבד
כחות נפשו ואבד האדם בעצמו אשר הוא כולל חלקיו
ולפיכך בלו שלו החכמים בדברי מוסר שלהם להשלים
האדם בכל כי כל אחד ואחד צריך מוסר מיוחד וכל
ג' וג' מן החכמים מוסיף על שלפניו לתקן את האדם
בשלשה דרכים לגמרי עד שהתמרון אתקן חומו
לגמרי כמה שצייך לאדם אבד חלקי האדם אשר זכרנו
אף שאינו קרוב כמו שלפנינו כמו שיתבאר ויש לך
להבין זה אבד אחד כי ג' דברים שאמר כל אחד מהם
הם תיקון האדם שהוא כולל מן הימין והשמאל והאמצע
ועל זה מיוסד הכל והבן זה. ויש לך לדעת כי מה
שאמר ר' אליעזר יפי כבוד תביב עליך כשלך
הוא ענין גדול אחוד להביא את האדם לעולם הבא
ובברך אפלא האחר כשהלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו
אצלו אמרו לו רבי למדינו אחרות חיים ואזכה לעולם
הבא אמר להם הזהרו בכבוד חבריכם וכו' הרי כי ר'
אליעזר שאמר כאן יפי כבוד הביך חביב עליך כשלך
רצה לומר כי דבר זה תביא האדם לחיי העולם הבא
ואל יקשה לך כי למה דבר זה תביא לחיי עולם הבא
כי דבר זה ים להבין מדבר זה שאמרו הכמים
כל המלבן פני חבירו אין לו חלק לעולם הבא
ומזה תבין כי האחר הוא הזהיר בכבוד חבירו הוא
הדרך לחיי עולם הבא וכמו שיתבאר לקמן דבר זה
בבירור כי האדם הוא נוהג כבוד באדם שנכרת בצלם
אלהים כי האדם נברא בצלם אלהים ומפני זה רצוי
לעולם הבא כי אין רצוי לאדם עולם הבא רק בשביל
צלם אלהים אשר הוא באדם העליונים וכדאתיד
בכתוב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ומפני זה רצוי
האדם לחיי העולם הבא ולפיכך אמר כאשר תהיו
נזהרים בכבוד הבריכים יהיה לכם עוה"ב ולא תהיו
חייו מבזים את הצלם שבו אלו עוה"ב וכן אמרו בספרי
לא תעשה במעלות על מזבחי ר' שמעאל אומר הרי

הדברי ק"ו ומה אם אבני שאין בהם יראה לא נרע' ולא
לטוב' אמר המקום לא תנהג בהם מנהג בזיון מבירשאני'
דאמרין על מי שאמר ואיה העושה דין הוא שלא תנהג
בו בזיון ע"כ הרי כי החזהיר על מבירו מפני כי האי
נברא בצלם אלהים כי אחו המעלה היתירה שים לאדם
בשביל שאת המדריגה האדם זוכה ב"ש למעלה העליונה
להיי עוה"ב ולכך אמר כי זה תורחת חיים לעוה"ב
להביא את האדם תן העוה"ז שהוא עולם הנשמי אל
עולם הנצחי הוא עוה"ב וא"ר אלעזר ב"ש כאן יפי
כבוד תביך הביב עליך כשלך ללמוד לאדם תורחת
חיים שבו יניע לעשה"ב ואמר את"ב ואל תהא הוא
לבעות שבשם שזה דרך הוא תורחת חיים הפוה
נכתב להביא האדם לעוה"ב הזהיר האדם שיהיה שאמר
תן הדרך אשר מאבד ממנו עוה"ב וזה אמרו ואל
תהא הוא לבעות כי הבשם הוא תביא את האדם
לידי תטא עד שהוא תאבד את האדם תן העוה"ב
וכמו שהתבאר כי בעל הבשם הוא בעל תטא ולפיכך
הבשם הוא הבנה שתביא האדם לידי תטא ולהיות
נאבד תן העה"ב ולכך אמר תחלה יפי כבוד תביך
חביב עליך כשלך זה הדרך תביא האדם לעוה"ב כמו
שאמר ר' אליעזר בברכות ואת"ב הזהיר את האדם על
הדבר שהוא תפסיד ממנו עוה"ב לכך אמר ואל תהא
הוא לבעות ותין לך דבר שהוא הגורם והבבה אל האטא
יותר תן הבשם ואת"ב אמר ואוב יום אחד לפני תיתך
ור"ל שאם אטא ותין לדיק בארץ אשר יעשה טוב
ולא יחטא יהיה נזכר לעשות כל יום ויום השובה
ובשביל זה יהיה לו חיי עוה"ב בשלימות ומה שלא
חביב ר"ש בפ' תפלת השחר אלו דברים רק ר' תם
דהיינו הזהרו בכבוד חבריכם שלא שאלו ממנו רק
תורחת חיים בלבד ודבר זה תורחת חיים המביא
עצמו לחיי עוה"ב ובכלן פירש להשלים כל אחד ע"י
ג' דברים שיהיה לו עוה"ב ולא יהיה בא לידי חבוד
עוה"ב ופירוש זה ברור וכבר אמרנו כי אלו ג' דברים
משלימים את האדם בכל לד כי מה שאמר יפי כבוד
חביך חביב עליך כשלך מוסר זה שייך אל האדם
שהוא אדם שים לבבך שלא האדם בשם שהוא אדם
כאלו אמר ים לך לבבד את הביך בשם שהוא
אדם ונברא בצלם אלהים ואם תין האדם עושה דבר
זה רק הינו מקפיד על מבירו בהוא אדם נברא בצלם
אלהים מורה על פחיתותו והכרון מצד שהוא אדם
בשם היה אדם בעל מעלה מצד הצלם הזה היה מכבד
את מבירו שנברא בצלם אלהים ולפיכך תקן זה לתקן
את האדם בשם שהוא אדם ואמר את"ב אל תהא
הוא לבעות ודבר זה נגד כה הנפשי הנבדל כי הבשם
הוא מצד הנפש וכנגד זה אמר שלא יהיה בעל בשם
שאם יעשה זה לא יהיה לנפש מעלתו ואמר כנגד
הגוף שבוד יום אחד לפני תיתך כי בשם שהאדם בעל
גוף שייך בו השובה כ"ש לא היה האדם בעל גוף לא
היה אלא השובה שלפיך אמרו ז"ל יפה שעה אחת
בהשובה ומעשים טובים בעוה"ז כמו שיתבאר בעז"ה
ע"ש וכנגד זה אמר שבוד יום אחד לפני תיתך והבן
הדברים אשר רמזנו פה כי שם דברי הכמים בשמת

ובלי ספק לא מכח סברת ומומדנת רק בחמת רק כי ס"ל לפרש הדברים כפי מה שהם רק ישמע מכם ויוסף מכמה ודעת. והנה מנה ר"ל שלש ג' דברים ביחד שהם בשלמת המדם כמו שחמרנו. וכן ר"י חמר ג"כ דברי מוסר להשלים חת המדם כי כשר חמרנו כי המדם יש בו ג' דברים המחד נופו ונפשו וכשמי נפשו והם חלקיו והשלימי הוח המדם בעשמי חשר הוח כולל שניהם כמו שבחרנו ולפיכך עין הרע מוציח חת המדם מן העולם שכשחר דבק בכח הנפש הרע עין כפק שמגיע הפסד למדם מפני הרע שהוח מחסרון חשר הוח דבק בנפשו שהוח עין הרע ולכך עין הרע מוציח חת המדם מן העולם ואמר חת"כ יגר הרע שהוח המרון רע דבק בכח הגוף חשר יגר הרע דבק בגוף ורחיה לזה שחף בבחמה ג"כ חיבת ירגת כדחיתה בפרק קמח דבבח קמח דגם לבחמה יש יגר הרע חבל עין הרע חין לבחמה שחין לבחמה כח נפשי גבול רק על המדם כי הנפש לבחמה חינו מחשב רק בגוף ועקר יגר הרע בעריות שהוח בגוף ודבר זה מבחר ובחשר יגר הרע שהוח רע דבק בגוף המדם מוציח חת המדם מן העולם חחר שהשעדר שהוח הרע דבק בחלק הזה וכן שנחת חמר כי הבריות הם המדם והם שנחת שהוח המדם יש בו פחיתות ומחסרון מצד שהוח מדם כ"ל היה חדם שלם לח היה שונח חת הבריות חשר הם חדם רק היש בו פחיתות בחמת שהוח חדם ולפיכך דבר זה מוציח חת המדם מן העולם ובדי שלח חצח חזה עד שחעמוד על עיקר דבר זה מה שחמר עין הרע ויגר הרע ושנחת הבריות מוציחין חת המדם מן העולם הזה יש לך לדעת כי המיתה מגעת על המדם כשחר הוח סר מן החמצע חשר נברח המדם עליו ועמה על מחד הקלוות הזה מגיע על המדם המיתה ודבר זה מבחר שכל מיתה הוח קלה חבל השוי והמצוע הוח סחייב כמו שבחרנו למעלה בהקדמה ע"ם ומדע כי העולם הזה חשר נרח הש"י בריחתו הוח בשוי ולח חצח חן המצוע כמו שבחרנו שיהיה קיס כי המטע יש לו קיום ניחר ויורה זה מה שנברח בשנה ימים כי הוח הי"ו מורה על השוי וזה חנין מנד הצורה שהיח עומדת כמקל זקוף בשוה רק מעט היח עקומה ברחשה מ"מ לח המצח זה בשחר חוסיות וכן בקריעת שנקרע ו"ו שוה בקריחתו וכן בספר הוח השוה ניחר וכן כתב הרחב"ע ז"ל בפרשת שמות על הו"ו שהוח מספר שוה בחערכת הלחדים ולח חמצח מספר בחערכת הלחדים שהוח שוה כמו מספר השנה כי ג' החלקים שנחלקים השנה חליהם הם שנה כי נחלק לחציו הוח שלשה והשלים ממנו הוח שניה והשניה ממנו הוח חחד וכלם ניחד הם שנה הרי כי חלקיו שנחלק לשיסה הוח שוה לל כל ולח חמצח שני זה בספר החדים כי ד' חלק לחצי והוח שני ולרביעית הוח חחד והם שלשה ניחד חיסם שיש לד' ומספר שמוח נחלק לחציו והוח חרבע ולרביעי' והוח שניה ולשמיני והוח חחד הרי ז' ולח חמצח חחד שהוח בחערכת השוה כמו מספר שנה ומפני כי

השלם נברח בשוה לכך נברח בשנה ימים שחדש המספר על השוי שבשלם ואין לך בריחה מן הנברחים שהוח יותר בשוה מן המדם ולכך נברח המדם בשני המורה על השוי נחדם והשוי הזה דהיינו כי המדם הוח מנוח ונפש לריך שיהיה שומר בשוי שלח יהיה נוסף לל הקלה שיהיה המדם נוח לנמרי ולח יהיה נוסף לל כוחות הנפש כלומ היה כולו נפשי רק לריך שיהיה שומר בשוי הזה וכן חין רחוי שיהיה המדם הפך לל עלמו שבזה הוח נוסף לל השעדר הנמור וזה שחמר כי עין הרע ויגר הרע ונכחת הבריות מוציחין המדם מן העולם כי המדם שהוח בעל עין הרע פועל ניותר בכח נפשו עד שהוח שורף הכל נעין שלו וזה מגבורת נפשי יותר מן כרחי וכזה הוח יוצח לקלה חחד שחין המדם נברח רק על השוי מנוף ונפש ומה שהוח נוסף לל הקלה דבק בו השעדר כמו שהחבחר לכך הוח מוציח חת המדם מן העולם וכן מס המדם נוסף לכח הנוף החמרי ניגר הרע דבק בנוף כלשו הוח הכל נוף וזה ישע' לל הקלה ודבק דבק שם השעדר כי הוח קלה ודבר זה מוציח לוחו מן העולם כי רחוי שיהיה המדם עומד מכלי שיהיה נוסף לל הקלה. וטבן מה שחמר שמוציח לוחו מן העולם כי העוה"ז עולם שוה שברח הש"י לוחו בשוה ונוסף מן השוי לל הקלה הנמור הוח יוצח מן עולמו ודבק בו השעדר לנמרי ואלו שני דברים לחבר הם למדם מנד היותה לל קלה לחד בע"י זה דבק בו השעדר ומוציח לוחו מן העולם לחנם הדבר הבלשי והוח שנחת הבריות כי שנחת הבריות מוציח חת המדם מן העולם מפני שהוח מתנגד לל עלמו שהרי הבריות הם המדם עלמו לחבר ברח הש"י בעולם ולחבר ים בתן שנחת הבריות הוח מתנגד לל המדם עלמו ע"י שנחת הבריות וזה נוסף לל השעדר הנמור כי שנחת הבריות שגוחת לוחם עד שלח יהיה נמלח המדם דבר זה השעדר נמור ולפיך לחבר היותה לו קיום בעולם כחבר הוח מתנגד לל עלמו והוח נוסף לל השעדר כחבר שוחת חת הבריות הרי הוח הפך עלמו כי הבריות הם המדם ובן הם הבריות שונחים לוחו כי מה שחמר שנחת הבריות יובן שהי פניס הן הם הוח שוחת חת הבריות חו שהוח נורס הבריות יבחלוחו וזה מפני שים בתן התנגדות והפך לל עלמו וזה הוח נוסף לל השעדר לנמרי כי הפך המדם שהוח המיותה הוח השעדר בעלמו. ומעתה המבחר לך מה שחמר בבתן עין הרע ויגר הרע ושנחת הבריות מוציחין חת המדם מן העולם מפני כי היותה מן העולם הוח לל ידי שהוח יוצח לקלה שכל ידי זה דבק בו השעדר ודבר זה יהיה מן העולם ובן בחבר המדם מתנגד לל עלמו נוסף לל השעדר ומבין לין עין הרע יהיה מצד השמחל ויגר הרע יהיה מצד היתין ושנחת הבריות הוח יהיה מן המדם עלמו שהוח היותר כמו שהחבחר ובבן זה כי הם דברים עמוקים בחכמה. והנה תרחה בעיניך כי ר"י נתן מוסר לכל חלקי המדם שהרי התחיל בנפש ובחית לל שממנו עין הרע ותח"כ נתן מוסר לנוף שגו יגר הרע כמו שהחבחר למעלה ותח"כ נתן מוסר למדם

מלך שהוא אדם שלא יכנס לתוך הכריות ולא יגלגלוהו כ"ש שלא יכנס לתוך הכריות שלו יגלגלוהו הכריות תינוק נחשב אדם שהוא היה אדם לגן דבר מחנגד לעצמו והרי הוא עומד על הספר ובזה נתן מוסר על האדם בכל בחינות חלקיו כמו שאמרנו והמבאר לך דברים גדולים דברים קטנים' לאבר אין ספק בהם בכל אבר לאמרנו ופירשנו הדבר בבחינות שונות' זה מזה כדי להעמיד תוכך על נכון כי לפי שהם בבחינות שונות בכל שורש אחד לאמתי אין ספק בזה כלל לפי שאמנם וכך הם דברי ר' יוסי שאמר יפי ממון מניך מניב עליך כשלך וכו' עד לאחת מוסר כמה שאמר יפי ממון מניך מניב עליך כשלך וזה בשביל מעלת האדם שלפי ממון שלו יהיה חשוב בעיניו כ"ש הוא עצמו כמו שהתבאר למעלה בדברי ר' אלעזר וכנגד זה לאמר יפי ממון מניך מניב עליך כשלך וכדי להשלים האדם מלד מה שהאדם בעל גוף ומיני מוכן על התורה לאמר שיהיה מכין ומתקן עצמו לתורה שאין התורה יושבת לו כלומר שהוא בעל גוף כמו שהתבאר ולכך לאמר כנגד זה וכל מעשיך יהיו לשם שמים וכל דבר יוסי בבחינות כל חלקיו ודבר זה מבואר רק בדברי ר' יוסי שם יופר רחוק ממה שאמר ר"ש בי ר' אלעזר שאמר יפי כבוד מניך מניב עליך כשלך ומוסיף ר' יוסי יפי ממון מניך וכו' וכן מה שנתן ר' יהושע מוסר לגוף להרחיק עצמו מיצר הרע שבגופו בא ר' יוסי להוסיף עוד שיהיה מחקן לדברי תורה דהיינו שלא ילך אחר עיניו נופו ויפנה אל הכעלה וזה שאמר החקן עצמך לתורה שאינו' יהושע לך כי האדם בשה שהוא אדם בעל גוף אין התורה שלו לא כמו שהיה בלתי גוף היה התורה לו מעצמו וכן ומוסיף לחקן שכשם שיהיה פיעל כל מעשיו לשם שמים ולא יפעול שום דבר שלא לשם שמים ובא ר"ש ומוסיף עוד לחקן לאדם לגמרי וז"ש הוי זהיר בק"ש וכו' והזהיר בתפלה בק"ש ובתפלה וזה מלד האדם עלמו בשה שהוא אדם שהוא רלוי לקבל עליו מלכות שמים ולעבוד הש"י כי בשביל זה נברא האדם שהרי לא נברא האדם רק לעבוד את הש"י כדכתיב את ה' אלהיך תירא ואת מצותיו תשמור כי זה כל האדם ולאמרו ז"ל כל האדם נברא בשביל זה ומפני כי האדם מלד גופו הוא עם הש"י ולכך כתבר נכנס לפני הש"י בתפלה לריך לסלק הדברים הגופניים כלם וכאלו האדם רוחני לגמרי ולפיכך לאמר כנגד זה ולל תעשה מלאכתך קבע להיות התפלה כמו מצה של האדם מלד הגוף לכן כתב בעור ר"ת כי הסידים הראשי מעשה היו מתבודדין בתפלה עד שהיו מניחין להתפללות הגשמיות ולהתבונן דוח הבכלי עד שהיו מניחין קרוב למעלת הנבואה ודבר מבואר הוא כאשר האדם עושה תפלתו מתנועים עד שהוא דבק בו ית' שזה מסלק הגשמיות לגבר הוא המפריד בין הש"י ובין האד' ולפיכך לאמר מלד שהאד' בעל גוף יש לו לעיות מהר שלא יעשה תפלתו קבע ולאמר לאמר כך לל שהש רשע בפני עלמך והוא כנגד הלשם שהרשעות הוא בנשש וכן הכתוב אומר בכל מקום נשש רשע לאחא רע וכמו שנתרנו למעלה ואין הרשעות רק לל לשש לעודל כח הרשעות ואוע רמה שלו שפועל בכח נשפו לה לל כחות הגופנים כלל ודבר זה מבואר למעלה אלל רע עין ולכך היה מצליח ר"ש בן לח האדם מלד שהדברים שאר רלוים לאדם לאח מוסר לכל חלקיו והוא מבואר וכבר ביארנו למעלה מה שאמר ולל תהיה רשע בפני עלמך אר"ל לף כי עיקר הרשעות הוא לל האדם לף יהיה רשע בפני עלמו בשום חטא ולף אחין זה לאדם. ולפשר לומר נם כן פירוש ולל תהי רשע בפני עלמך היינו שלא יהיה רשע לפילו לעלמו לסנף נופו עד שיהיה עושה רע לעלמו כי כמו שנקרא חסיד מי שנומל לנפשו טוב כדכתיב נומל נפשו חסיד כך יקרא רשע מי שהוא עושה רע לעלמו ולפילו תעניות לחריגן היה דלא מני מצער נפשיה נקרא חוטא והא דלא אמר ולל תהא רשע לעלמך כי הרשעות הוא שכולה לל אחר כמו שאמרנו ולכך אמר לל תהי רשע בפני עלמך כלומר שאחא רשע כנגד עלמך וכן מה שאמר ר' אלעזר הוי שקוד ללמוד תורה נתן לאדם מוסר שלל הבחינות שיש לאדם כי מה שאמר הוי שקוד ללמוד תורה הוא כנגד האדם בכללו כי האדם מלד עלמו לעשל לל תורה נברא וכמו שהתבאר למעלה ולפיכך כנגד זה אמר הוי שקוד ללמוד תורה ואמר ודע מה שתשיב לאפיקורוס דבר זה הוא הרשורי מיוחד שעושים במחשבה נפשו לל האדם וכדכתיב לף תמוכו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ואמרו בפ' היה קורא אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר אחר נבל בלבו אין אלהים ואחרי עיניכם זהו הרשורי עבירה שאמר ויאמר אמנון לל אביו קח אותה לי כי היא יפרת בעיני אבר אחא זוטים אחריהם זהו הרשור עבודה זרה שאמר ויזנו אחרי הבעלים וכנגד זה אמר ודע מה שתשיב לאפיקורוס שאם ילמד מה שיהיב לאפיקורוס כ"ש שלא יעלה על לבו ומחשבתו שום הרשור רע ומפני כי הגוף מהרהר המיוחד אמר שיהיה שקוד לגמל זה מעיקרו והרי זה תיקון נפשו ביותר מן כל הראשונים וכנגד בחינת הגוף שהוא המוגע מן המעט הזה אמר ודע לפני מי אתה עומל שיהיה לו שכר גדול לפי עמלו וזה מעורר האדם שלא יהיה לו מוגע מלד האומר ודבר זה שהתבאר למעלה שכל זה שאמר שיהשוב השכר הוא כנגד היצר הרע שבגופו שמשים האדם שלא יהא עומל בתורה וכנגדו אמר שיהשוב השכר שיהיה לו על עמלו בתורה וזה יכניע יצרו לעומל התורה ולא שיהא לומר שילמד בשביל השכר שיהיה לו רק דבר זה דבר כנגד יצר הרע כמו שאמרנו למעלה בביאור וזכו שמדריגה ההתחלה וכל אחד הוסיף תיקון לאדם בכל חלקיו עד שאלו דבריה מיסבירים את האדם לגמרי בשלו שלשה חלקים אשר אמרנו והבן הדברים האלה כי גדולים הם מאד ושהתבאר לך דברי חכמים האלה בכל אחד ואחד בפ

דברי מוסר להטיר את האדם בכל חלקיו עד כי בג' דברי מוסר שמכר שמעון כל אחד ואחד כולל הרבה מצות שמתבאר ומפי כי יש עוד עומק בדבריהם בחלו ג' דברים אחר נתנו עוסר לאדם להטיב את האדם וכמו שרמזנו למעלה:

דבי טרפון אומר היום קצר וכו'. יש להקשות מה שאמר ר' טרפון שזמנו של אדם קצר והתורה היא ארוכה הרי אמר בעצמו

רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק :

הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין להבטל ממנה אם לתורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא :

רבי טרפון אומר היום קצר. שבעולם הזה : ובעל הבית דוחק . זה הקב"ה שנא' וכנגיד בו יומם ולילה : לא עליך המלאכה לגמור . את כולה : ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה . אלא ואל לך את תעשה הרבה הקבל שכר הרבה:

פליק פרקא

בעה"ב רומה שילמד האדם תמיד שלא כבר אמר זה והמלאכה מרובה דאם אין בעל הבית רומה שיעשה הפועל מלאכתו ח"כ אין המלאכה מרובה ועוד מה שאמר והפועלים עצלים מה תשמושין בהפועלים עצלים יאמר טוב היה ליאמר שלא יהיה האדם עצל . דע כי בא ר' טרפון לומר שאל יפנה לב הבטלה רק אל התורה כי יש לפניו מלאכה גדולה לעשות ואם יפנה אל הבטלה הרי הוא פושע ונקרא לגמרי וזה כי הע"ג שאמרו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון לבו לשם שמים נם אמר לא עליך לגמור היינו כשלא יכלה אם פשע לא אמרו כי מוטל על האדם לעשות כל כך יעשה ובאשר יכשל אל המלאכה שים עליו לעשות אין מצד בעל הבית אין מצד עצם המלאכה הן מצד האדם עצמו אין מצד הזמן בשכל נוחן כי אין לאדם לפנות אל הבטלה גם יעשה מלאכתו בזריזות היותר אפשר ואם לא יעשה יקרא פושע כי האדם מחויב שיעשה כחלו בא לגמור הכל ואז אין נקרא פושע כאשר יעשה את שלו וזה אם כנגד זמן של אדם אמר היום קצר הלא ימינו כלל ואמר המלאכה מרובה שהרי דוד אמר לכל תכלה וגו' וכ"ל לדבר שהוא בעל גבול ותכליה כמו כל הדברים הגשמיים שהם בעלי גבול יש לפסק קץ ואפשר לאדם הנעשה שהוא ג"כ בעל גבול אפשר ונבול להגביל לותם אבל התורה שהיא שכלים אין להגביל לותם האדם הנעשה שהוא בעל גבול ולפיכך אם לא היה היום קצר ונתן לאדם כל ימי העולם ימי חיו מ"מ מה שהוא בעל גבול מ"מ המלאכה הזאת שהיא התורה מרובה עליו ולפיכך היום קצר והמלאכה מרובה ואמר ובעל הבית דוחק כלומר שהם"י אשר נתן התורה היא דוחק לעשות בזריזות כי הוא ית' נבדל מן הגשם וידוע כי הבלתי גשם אין מלאכתו בזמן רק הוא פועל בלתי זמן וזה הזריזות היותר ולזו האדם אבל יכעול בכח גשמי בייך בו עצלה ולכך אמר שאם נשאר מלאכת האדם בתורה אל בעל הבית הוא הש" אשר אליו המלאכה הזאת נמצא כי הוא דוחק מאד מאד כי הוא ית' מסולק מן הלילות לגמרי לפי שהוא נהו ומפני שאין הש"י התורה השכלית אל האדם רצוי שיהיה נוגע כאלו לא היה אדם גשמי אמר והפועלים עצלים שרי כי יש כאן שני הפכים כי בעל הבית דוחק מאוד מאוד לפי מה שהוא יתברך פועל בלא זמן לגמרי ואדם מצד עצמו אפשר זה שהוא בעל נוף לגמרי שלזו דומה לשום אחד מן אפלטונים שהאדם הוא בעל נוף לגמרי לכך הוא אמר אבל בעצמו כי כן עניין כל אשר הוא כח בנוף שמלאכתו היא בעצלה ולפיכך הפועלים עצלים וכל עניין זה לא שבח לומר שיעשה האדם יותר ממה שאפשר עליו לעשות רק בא לומר שאחר שמצד הזמן ומצד המלאכה ומצד הבעל הבית ומצד הפועל לי לאפשר שיעשה מה שרצוי מעשה אם מוטיף האדם בעצלה ופושע אל הבטלה אז נודעתי פושע גמור הוא כי היך יעלה על דעתו שיפנה אל הבטלה ורוב תכילה ובמיה וכוונה בזה מן הבטולין אלא יהיה עסוק בתורה בזריזות מאד כמצה שאמרנו תורא בזריזות אף לפי מה שהוא אדם גשמי כי אף אם היה עוסק בתורה בזריזות ולא יעשה בתורה בזריזות ולא יפנה אל הבטלה כאלו בא האדם לגמור את התורה ומי שים לו מלאכה מרובה לעשות והיום קצר ובעל הבית דוחק שעשה בזריזות היותר לאפשר ודבר זה מבואר מאד בתמתא ומפני כי אמר לפני זה הוי אקוד ללמוד וכו' אמר היום קצר וכו':

הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור וכו' ויש כאן לשאול שאלה גדולה בכאן משמע כי הכל הוא לפי רוב התורה שלמד שהרי אמר אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ואלו בפרק קמא דברכות ר' אלעזר חגם עלה לגביה ר' יוחנן חזה דהוי קא בכי ר' אלעזר אמר ליה אמאי קא בכית אי משום תורה דלא אפשא שניהו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכון לבו לשם שמים והשתא משמע דמרבה וממעיט שוים וכאן אמר אם למדת תורה הרבה שים לך שכר הרבה ואפשר לומר בכאן לעניין הטעמ שאמר שאם למדת תורה ולעשרת עליה הרבה נותנין לך שכר הרבה לפי הטעמ והתורה וכמו שפירשנו למעלה בתחלת הפרק עיין שם אבל בודאי אם אחד למד תורה הרבה בשכר ר' על ידי עמל שכר ואחד למד תורה מועטת בעמל שכר שניהם

שויס וכך הוא פי' המשנה הא דתנן בזבחים דמחוסר מיימי ר' יוחנן לילים דתנן גמר בעולת בהמה לשם ריח ניחוח ובעולת העוף ריח ניחוח ובמנחה ריח ניחוח ללמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים עד כאן. ואין הכוונה שיהיה לנמרי כלל ח' שמ"ש למה האדם מביא קרבן פר אלא דרך פירוש שלא יאמר שכאשר העשיר מרבה בקרבן להביא פר ושעני מביא עוף או ממחה עשירים החיסה שיש לעשיר יותר שכר מן השני דבר זה אינו כיון שמלטער שויס על עשירות החיסה כמו העשיר על הפר שיהיה שויס לגל שם מביא השני פר בודאי עדיף שמלטער יותר ולפיכך העשיר כפר והשני בשוף או ממחה שויס ומפני כך שם האדם ח' לא למד תורה הרבה ומ"מ נלטער על אותו המעט כמו אותו שלמד תורה הרבה מוחיס לו שכר הרבה כמו אותו שלמד תורה הרבה ומה שאמר כאן שם האדם תורה הרבה מהוא למד ועסק בתורה הרבה ואף אלא למד הרבה תורה ומ"מ לא משמע כך דהל"ל שם עשמע בתורה הרבה ועוד דמשמע דקאי על זה שאמר לא עליך המלאכה לגמור ואמר שאין מתויב לגמור המלאכה ועל זה אמר שם עשלא בתורה שכר הרבה נתן לך אין מתויב לגמור המלאכה ומ"מ יש לתרץ דמה שאמר שם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה היינו בשביל העשל כי אין דרך האדם לעסוק בתורה ולהיות עשל בה רק לגמוד תורה הרבה ולפי מה שפירשנו למעלה כי השכר הוא בשני פנים האחד הוא לפי רוב הטורח ולפי המעוט ג"כ הוי שפיר דאיכי אמר ר' יוחנן לי מעוט אלא לפשה בתורה שיגיע אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשם שמים ת"כ יש לך שכר הרבה בתורה לפי העשל והטירוח וזה נכון ואפשי כי יש לאדם להסוב כי אין שכר ח"ו על התורה בעלמה כשם שאין הבעל בית נותן שכר למי ששכר אותו לבנות בית ולא נתן דבר ארתוי אל הבעל הבית ואין כאן פועל אחר שיגמור המלאכה וכך יהסוב אלא יהיה לו שכר על התורה כלשכר לא גמר התורה ועל זה אמר לא עליך המלאכה לגמור כי לא נתנה התורה רק שיהיה האדם עשל בה. אבל שיהיה גומר התורה שאין זה מענין האדם כמו שביארנו למעלה אבל שם למדת תורה הרבה וכו' שאין האדם בא לכלל הנחה ושליטות כי אין כך ברייתו האדם ולפיכך אמר לא עליך המלאכה לגמור ולהסליט מה שאין האדם נברת על זה וכדי שלא יהסוב ת"כ אין השכר רק שילמוד תורה כמו שגילה לולב שאם נפל פעם אחת פטר כל היום וכך יהיה לגמוד התורה שאם למד פעם אחת לא יהיה פטור ממנה ולפיכך אמר שאין אחת פטור ממנה וגם זה בכלל התסובה הראשונה שאם היה ענין זה לא האדם שילמד פעם אחת ויהיה פטור מזה לבד היה לו הנחה ואין לאדם הנחה ולפיכך אין ראוי לאדם להיות פטור לגמרי רק שתהיה בתורה עשל ולא יפסיק מן התורה שבזה לא יהיה לאדם הנחה כמו שהוא ראוי לא האדם וכדי שלא יאמר האדם ת"כ אין שכרה שיהיה מקבל רבוי שכר בשביל רבוי התורה

וזה כי השכר שהאדם יתברך נותן הוא דומה לשכר שנותן הבעל הבית וכמו שמדמה כאן וכל שכר הוא בסוף שהרי כך אמרו רז"ל שכירות היום משלמת אלא בסוף דהיינו כשיגלם מלאכתו ואז שייך לגלם השכירות והוא הדעת למאן דאמר בשרק קמת דקדושין שכר מצות בהאי עלמא ליכא וזה מפני כי ראוי שיהיה כל שכירות בסוף ולפיכך אין ראוי שיגלם השכר בעולם הזה ומעתה שאין הבעל הבית משלם אלא כנגד מלאכתו ואין סוף לכל התורה ואין מגלית לה שם כן אין כאן שכר על רבוי התורה וזה כי אפשר לומר כי יש שכר על התורה וסיינו כל מה שלמד נקרא מגלית והשלמה כי האדם קודם זה לא ידע בתורה ועכשו ידע בתורה וזה נקרא השלמה שהגיע לתורה ועל זה יש שכר אבל בשביל תורה הרבה אין כאן השלמה כלל כי אי אפשר לומר שיגלם לו כאשר גמר המלאכה כמו בעל הבית שמשלם בשגמרה המלאכה כי לרבוי התורה אין כאן גמר ואם כן אין שכר בשביל שהרבה למד ועל זה אמר אם למדת תורה הרבה שכר הרבה נותנים לך והדבר הזה כמו שאמרנו למעלה כי האדם כל שאר עמלו בתורה יש על זה שכר כי אין דבר זה דומה לבית שאין השלמה רק בסוף אבל בעשל התורה כל עשל שאר הוא שלימות בפני עצמו והוא דומה למי שזרע שכל שאר זרע הוא שלימות ויש השלומין על זה ויש כאן גמר וסוף ולפיכך יש שכר כשאר למד תורה ועל זה יש מקשים שהיה לו לומר משלמים לך שכר הרבה ודבר זה אינו קשיא כודאי כי אלא השלומין לא שייך לומר הרבה כי אין השלומין רק מה שרצוי לשלם ולא הרבה ולכך אמר נותנין לך שכר הרבה כלומר שישלם לך כפי העשל והוא הרבה ומפני שיש להסוב ולמה לא יהיה נשרע מיד על שכרו כיון שאתה לומר שכר הרבה נותנים לך ודבר זה משפש השכירות שמיד שהגיע השכירות נריך לשלם וזה הטעם שאמרה תורה לשלם לפועל ביום המלאכה ועובר על בל תלין וגם על ביומו אמן שכרו ואין חילוק בין עני ובין עשיר והקובע זמן לתביעו לשלם אם עובר הזמן אין כאן דבר חיסור אבל ענין השכירות מפני שאמרך אחר הפעולה כי הפועל הוא עשל ומתעטע ואל עשל ותעטעה הוא בא אל השעות והשלמה בסוף השעל והשלומין והפרעון הוא השעה והשלמה אשר מגיע אליו בסוף כי בשביל זה היה עשל ומתעטע בשביל השלומין ולפיכך אם חיטו משלם עובר בלאו מס שחיטו כך אם מכר לו ביתו וחיטו נותן לו הדמים שכל זה לא שייך כאן אלא עשל היה כאן עשל רק אלא הפועל שהיה כאן ורצוי אליו השלומין שהוא בסוף העשל ולפיכך היה ראוי לשום לאדם השלומין מיד ועל זה אמר ונתן הוא בעל מלאכתך כלומר ת"ש שאין השלומין מיד נתתן בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך בעולם הבא ומה שאין מגיע שכר הפעולה מיד אין זה דומה לבית אמת כי הוא לפועל אשר יפעל אלא בעל הבית על מנת שישלם לו כך וכך דמים אם התנאתם ההדדי שאין בעל הבית משלם לו אלא כאשר האדם בא לעולם וכך פעולה ומלאכה זאת על האדם

פ"ג **עקביא** בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת בטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא :

רבי

עקביא בן מהללאל אומר מאין ולאן ולפני מי. כולהו דרכו לכתיבו מקרא זה וזכור את בוראך זה הקב"ה שמתן דין ומחשבון לפניו וקני ניס בלשון שמזכור מקומך : מאין באת בטפה סרוחה. על שכנגד זרע. וקני ניס בזכך שמזכור לת קבוך שמתה הולך שם למקום עפר רמה ותולעה : רבי

פלא ומאמר שלכך היה יכול ממנכר עליו כדי לסלקו מן העולם כי זה ענין יכר הרע שמנקש להשחית הבנין לא אמר הוא ברוש שלא שייך בו אבוד ומפני זה אמר שיגלח תחלה לשמים להסיר נשמותו ממנו ולכך אמר כמו זה יכול מיחות ביעקב! ועליך נאמר להזיר לה' לשם ס' כי שאר נזירים שנודרים מחמת שאבחו לידי חטא ובשביל כך הם נודרים ולכסוף שפאר שיהיו מתחרטים כשאבר ימי הנזירות יכלו עליהן ואין זה לשם ס' שהרי מתחלתו היה נ"ב בעל חרטה ושנוי שהיה משבה עשמו מעבירות לפריעות כך שפאר שיהי' שלהי שנוי כשירבו עליו ימי הנזירות שלכל זה מתחלה לא נתחרט כלל מעבירה וזה נקרא לשם ס' ועוד שלכך אמר שהיה בא מן הדרוש שהוא דרך רב וסיה יודע מתחלה שצריך שילך לירושלים להקריב קרבנות ובודאי מעשה לא יתחרט ואין זה דומה לימי הנזירות כי יתשוב שלא יפאר מן היין לכל זה ידע רבוי שדרך ואמר שהיה רועה בשירו לאביו כי היש"ר דרכו שיבא מחמת הבחלה ואם היה בא יבלו עליו מחמת הבחלה היה הוא מנרש היכר הרע בעשמו ולא יקרא נזיר לה' שהרי מחמת עשמו היה ולכך ס"ד שלא היה בעל בחלה כי רועה היה ויותר מזה שהיה רועה לאביו ומזה עשה ולא הלך לחר יבלו ועוד אמר שהיה רועה בשירו כי היה מורח לאביו עליו ואם רחוק היה ממקום לאביו היה פורק מעליו של אביו וירחמהו והיה כאן בנשוא לב והיה הוא הנורם ליכר הזה ולא היה זה להזיר ליי לכל מפני שלא היה מנרש יכר הרע בעשמו רק בפחש פתאום כשאר בשבשל בשבואה שלו פחז יבלו עליו לנרות בו שירחה יופי והדר בלו דבר זה בודאי לא היה הוא הנירם רק יכר הרע בלבד ומייך בזה להזיר לה' ובשאר יבלו פחז עליו ובקש לטורדו מן העולם היה נודר בנזיר לנלח שערו ומזה תרחה כי היכר הרע בא בשדם מחמת נשואתו ולפי מבקש לטורדו מן העולם כי זהו ענין היכר הרע שמבקש לטורדו מן העולם ולפיכך אמר בפרק קמא דברכות אמר ר' לוי בר נחמני אמר היש לקים לעולם יבניז השדם יכר הוב על יכר הרע שנאמר רנזו ואל תחטאו לי מזיל מוטב ואם לאו יעסוק בתורה אמר רבי אלעזר אמר ר' אמי מזיל מוטב ואם לאו יקרא קריאת שמע שנאמר על משכבכם מזיל מוטב ואם לאו יזכיר לו יום המיתה שנ' ודומו סלה ע"כ. וביאור ענין זה שים לשדם להנזיר יבלו הטוב על יבלו הרע ואם כל כך נוכר יבלו שלא יוכל לו מזיקרא ק"ש וזה כי מצד הש"י שהוא אחד רצוי להיות מבחלק היכר הרע שהיכר הרע הוא כנגד היכר טוב עד שים בשדם כחות הפכיים מהולקים ומצד אש"י שאר הוא אחד אין רצוי להיות נמצא היכר הרע ולכך לעתיד ביהיה ס' אחד ושמו אחד לנמרי אז יסבלק יכר הרע לנמרי ומ"מ אחדות הש"י הוא שבה להסבלקות היכר הרע שהיכר הוא הסניות ואם כל זה אינו מועיל לו שיסבלק יכר הרע וזה בשביל כי דוקא לעתיד יהיה זה כי אז נאמר ביום ההוא יהיה ס' אחד ושמו אחד ולפיכך עשה בעולם הזה אין כאן הסבלקות יכר הרע כי הסבלקות יכר הרע בודאי מחמת אחדות הש"י לכך אמר שיעסוק בתורה כי התורה מירות מן היכר הרע ואין יכר הרע שולט בתורה דכתיב מרות על העתות ודרשו ז"ל אל תקרא מרות אלא מירות מן מלאך המות כדאיתא בפ"ק דע"ז והוא מלאך המות הוא יה"ר כדאיתא בפ"ק דכתב בתרא וזה כי למעלה ומדרינת התורה אין מניע שם כח יכר הרע וכדאיתא בפ"ק דקדושין ועוד ביארנו לך פעמים הרבה מאוד כי היכר הרע הוא הבאן אינו דבר רק בתומר שלכך לא נאמר סמך בכתוב עד שנברחת התבה שנאמר ויסגור בשר מהתיבה כי התבה היא שתומה על התומר ובה דבק הבאן והוא היכר הרע ודבר זה ביארנו פעמים הרבה שכל התורה היא מירות מסולק מן זה הבאן שהוא ההעדר שדבק בנבראים ולכך אמר שיעסוק בתורה ואם עם כל זה לא יסור היכר הרע מן הנוף שכ"כ שולט היכר הרע בנוף יזכיר לו יום המיתה שיהוב הנוף על העפר והרי עיקר היכר הרע המתיות את התדם כדי לטורדו מן העולם ובשאר שכל התדם יום המיתה מסתלק ממנו יכר הרע כי כבר התבחר שאין היכר הרע רק הבאן והוא מלאך התות והוא התמיות את התדם להניח תוהו על ההעדר ולפיכך אם מזכיר לו יום המיתה כאלו כבר קבל העדר והרי אין לו כח עוד ובזה מסולק היכר הרע הוא הבאן הוא מלאך התות. ובבר התבחר מצינו זה למעלה שכל שיניעת שניהם מתבחת עון בתריבות הרבה שאין היכר הרע שולט בתדם רק כתאבר התדם מהניח עשתו שהוא בתעלה ובבלימות ועוד יתבאר בתריבות שולט ענין זה בתריבות יותר שאין יכר הרע רק תבח נבהות מפני היכר הרע מבקש התדם לטורדו מן העולם ולהניח תהוי העדר וכדאיתא בפ"ק דע"ז לא היה דוד רחוי לחוזו מעצה דכתיב ולבי חלל בקרבי ע"כ הרי מפני כי לבו היה חלל בקרבו אין רחוי לבלוט בו יכר הרע וזה שאמר כאן התבחל בג' דברים ואי אתה בא לידי עבירה כי כאשר התבחל תאין לבא לידי עבירה שכל התחלת התדם תינו נתחב לבלוט ולאן הוא הולך בתלך סופו תינו בלוט גם כן שהרי הולך למקום עבר רימה וחולעה וכאשר תלך תחלתו וסופו תינו נהפב הרי התבחל בבהותו לנמרי כאלו תינו דבר שאלו הי' נרתב תלך תחלתו לף שלא הי' נהפב תלך סופו וכן אם היה נהפב תלך סופו לף שלא היה נחתב תלך תחלתו היה בו התיבות תם תבל כאשר תלך תחלתו וכן תלך סופו תינו נהפב לבלוט כאלו תינו דבר לנמרי ומפני זה ים סלוק יה"ר לנמרי כי אין יכר הרע לתדם רק כאשר יהפב עשמו ברילה התוב' וכאשר אין נהפב בעשמו ברילה אין שולט בו יה"ר ואל יקשה לך אם יתבחל בעשמו שהוא ספה סרוחה יתיישם תן עשיית התוב כי בשביל שתבחל תלך תשמע תם תאמר נואם לעשות התעות כי תדרבת יעשה התעות ובזה יהיה ברילה התיבה עליונה ותם שאמר דוד הן בעון חוללתי ובחטא יהמתני אמי אין זה התגלות רק תם תפץ בבר בעל זה לאמר כי בשביל שבעון חוללתי ולכך התדם בא לידי חטא ואין רחוי שיהיה תדקדק תשם יתברך עמו בתשפט תבל

שיהיה זה ההגלות שיתפעל דבר זה לומר כי מדרכת בשביל שבא מפסק סרוחה יפשה מלות ויקנה לו מעלה ולא יפשר בשבילתו וכן לומר שאמר מדם יעוד מפסק קצר ימים ושבע רונז וגומר כל זה פשט בא לידי תפעל אלא יהיה הפשט יתבאר מדקדק עמו וירד עמו לעומק המפשט אבל אין זה ההגלות שיתפעל בשביל שהוא יעוד מפסק ותם ופשוט שיהיה זה ההגלות שיתפעל המדם רק ההפעל אלא ידקדק עמו בעומק הדין ועוד לפי מה שפירשנו כי הכוונה פה שיסתכל באלו שפשט דבריהם שיהיה ניעול מן יפר הרע כמו שהתבאר והוא שפשט התפעל ובאשר אין כאן יפר הרע אל יתפעל פס כן מעלמו הוא ניעל מן התפעל כי בפשוט יפר הרע אין כאן תפעל כלל. ומה שאמר מאין באים מפסק סרוחה ועלן תהא הולך למקום שפר רימה ותולעה הייגו הגוף שבו יפר הרע והוא מבקש התפעל ולבך כתבר מתפסל שזה הגוף שהוא בעל יפר הרע הייגו מחשב כלום מתפשלק ממנו יפר הרע בודאי ומה שאמר ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון הוא לעתיד לזמן התחיה מכל מקום הגוף התחיות הזה בעודו בחייו חייתו הוא בא מפסק סרוחה וס"ת לך לדעת כי המקום שבא משם הוא בלשון מאין ותפלה המקום שיבא בשבון אתה כמו תהא מפניך הלך ותהא מפניך תברח ומקום שבא ממנו בלשון מאין כמו מאין באו התפשים וגו' וכפשוט אחד שיפשו בפלגש בגבעה' תהא תלך ומאין תבא ו־מעם כי התדם כתבר רוחה שאתד הולך למקום אחד ועל זה שייך לומר לאן כלומר לליכתך אתה הולך לאתה הוא שעל הליכתו שעדיין לא באת אל הגמר ואל הסוף שוהל לחיזה מקום אתה הולך ומתועתע ואתה היא הליכתו ומעותו אבל בביאתה לא שייך לומר בזה מאתה כי לשון זה לא שייך לומר בפרט כתבר שוהל על ביאתה שבבר עברה לא שייך לומר אתה באת כי אתה שייך על דבר שאלה אלא גמרה ואלו לשון מאין שייך על דבר שגמר וכבר בא אל סוף שהליכה שוהל מאין באת ותפילו לא בא עדיין אל המקום שהלך לשם עתה סוף הליכה הוא ושייך זה שעומד ובא לשם עתה סוף הליכה הוא ושייך זה לומר מאין באת כלומר ממה היה ביתתך שבבר באת ולבך לא שייך לומר אתה מאין אתה הולך וכן לא שייך לומר לאין אתה תבא כלל הדבר כי הפליכה הוא תועה וכל תועה עדיין לא נגמרה ושייך ל' אתה לחיזה מקום התועה הזאת ולשון בישה הוא על דבר שבבר היה ושייך לשון מאין לא אתה ומה שאמר אתה אני בא זה מפני שעדיין לא היה גמר הביאה הזאת ושייך בודאי לשון אתה אני בא אבל לשון באת הוא לשון עבר שבבר היה הביאה הזאת שעברה אינה עוד תועה שייך לשון מאין לא אתה שהוא משתתף על התועה על הליכה ודבר זה מבואר ועוד דלשון מאין באת נאמר אף אלא על מקום כמו כאן שאמר מפסק סרוחה ואין הפשט סרוחה אבל לשון אתה נאמר על המקום דוקא ולפיך אמר בכאן ולאן אתה הולך למקום שפר רימה ותולעה ומה אלא אמר כי התדם יהיה רמה ותולעה ויהיה עפר אתר אתר שבתוב כי עפר אתה ואל עפר תשוב ור"ל פע"ג שאין התדם עפר לגמרי אבל מקום הוא שב אל עפר עפר גמור ורמה ותולעה ופ"י שהוא שב אל עפר נתשב התדם עפר לגמרי ואין לעשות הלשון שהרי מקרא אלא הוא כדלעיל וכן בלשון ואין אתה בא לידי עבירה שהיה לו לומר ואין אתה בא לעבירה והוא הלשון בכל מקום כתשר יבא התדם אל הסבה הגורמת כי הסבה נקרא לידי מפני שהידים הם רתשונים להביא התבר אל התדם וכן הסבה אל התפעל הגורמת התפעל נקרא ידי עבירה וכך פי' שהשכל בג' דברים יבא התדם לידי עבירה היינו הסבה הגורמת התפעל לתדם והוא גבוהות הלב שהוא סבה אל התפעל ותם אמר ואי אתה בא לעבירה היה משמע שתם לא יתשכל הוא בא לעבירה בודאי ואין התבר כך שבשכיל זה לא יבא בודאי לעבירה' רק לידי עבירה' ר"ל תבר שהוא סבה לעבירה' וכן אל תביאני לא לידי תפעל ולא לידי עון כך פירושו שאל יבוא לותו לסבה הגורמת התפעל ומפני שעדיין אף שאין כאן יפר הרע אל תפעל מקום יתפעל תם היה תם ושלום לומר ליה דין ודיה דיין כי לתה לא יתפעל וכנגד זה אמר ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון שבאשר יודע כל אלו דבריה ניתד בודאי לא יבא לידי תפעל. גם יש לפרש כי מה שאמר ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לומר כי התדם היינו נתשב מלד כל שבשה בתיות תם מלד התהלתו שעל זה אמר מאין באת ותם מלד סופו שעל זה אמר ולאן אתה הולך וגם מלד עלמו כתשר הוא נמצא היינו נתשב לכלום ועל זה אמר ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון כלומר שכל המעשים אשר התדם עושה כל זמן שהוא נמצא יש לו לתת עליהם דין וחשבון ומובא לו שלא נברא ומפני זה התדם היינו נתשב לכלום מכל לא וזה נכון. ויש שוהלין שהיה לו לומר החשבון ודין שהרי החשבון קודם לדין ואין זה קשיא כי דין פירושו שיעמיד תומו הקב"ה בדין על זה ולא יאמר שאין כאן דין כלל על זה וכשיעמיד לותו בדין יתן חשבון ותהלת דין קאמר לא גמר דין ומה שאמר ליתן דין כל דבר שמתחייב מן התדם כמו הדין שכאשר יעשה תעל מתחייב מזה דין שייך לומר שהוא נותן הדין כי מי שבא על העבות מתחייב מזה דין ולבך אמר ליתן הדין וכן מה שאמרו במשנה בבא בתרא פ' המוכר את הספינה גבי הני תווזי עתידין ישראל ליתן הדין עליהם. ויש לך לדעת עוד והוא עיקר פפירוש דע כי התדם הוא עלול מן הפשר יתבדך שהוא עלה אלין וכתשר מתשב התדם עלמו שהוא עלול ויש לו התדבקות בעלה היינו בא לידי תפעל כי אין התפעל ויניל הרע נמצא רק כתשר התדם הוא סר מן העלה ואינו מתשיב עלמו עלול אל העלה ולפיך אמר הפשכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי הם שהוא הפרש מן הפשר יתבדך ואמרו דע מאין באת פתי' סרוחה ולאן אתה הולך למקום שפר רימה ותולעה כל הדברים כמו שאמרנו שאין התדם נתשב עלמו כלל שאף אם לא היה נתשב מלד התהלתו מפסק סרוחה ויהיה נתשב מלד סופו דהיינו מלד

שיש סולך למקום עפר ריפה ומילעפ נחשב המדם דבר מלד עלמו ולא היה מחת רשות העלה ולף לם לא היה נחשב מלד הכוף והיה נחשב מלד המחלה עדיין היה נחשב המדם דבר מלד עלמו מכל כחשב מלד המחלתו ומלד סופו אין נחשב לכלום הרי המדם זה הוא עלול לגמרי כחשב אין נהשב כן מלד המחלתו כן מלד סופו ועדיין לם אין מלה לא היה נכנם מחת רשות העלה אבל זה שמקבל עלין הסם יסברך לעלה

רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו :

שיודע שיקן לעמיד דין וחשבון לפניו אז ידע שהוא יתברך העלה והמדם רבי

רבי חנינא סגן הכהנים . שני. מרגוס ולא כפני המשנה ויש סגן כפניה כלומר שהיה שני לכ"ג : בשלומה של מלכות . אפילו בשלומת כמו שמלינו שהם עובדים נדיים ונדנות ניסרחל וכמו שמלינו בע׳ פריס שהיו יסרחל מב׳ אין כתג על ע׳ לומות : חיים בלעו. כל א׳ ממנו את חבירו :

רבי

הדברים האלו המדם נכנם מהת רשות העלה והיינו גם לידי חטא שיהיה ח"ו סר מן הסם יתברך שהוא העלה ואז אין שולם היאר הרע. ושיהיה נכון הוא זה והוא הפירוש הרחשון כאשר תבין דברי אמת כי על ידי שיסחבל בשלשה דברים אלו אין לו הכרח מן הסם יתברך לא לימין ולא לשמאל ואוא מקושר עם הס"י ובזה היה גם לידי חטא ואבן הדברים האלו מאד ואה אמרם במדרש שקבית בן מהללאל לומר כשהבל בשלשה׳ דברים ואי אתה בא לידי חטא דע מאין באת. ולאן אתה הולך. ולפני מי אתה עתיד ליתן דין והחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא . כ׳ יהושע בן לוי דסכיתין אמר בשלשה דרכים שקבית אדם לתת דין וחשבון לא בורלך בשרלך בורך . בשרלך זו ליתה סרחשה בורך זו ריפה ותולשה בורלך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה ע"כ . ומבין דברים אלו אמה שפרשנו פה כי הכל נגרמו הסם בכתוב בורלך וכזה נרחה ג"כ בורך ובשרלך כי מלד שים לשדם עלה הוא הס"י שברלו הסם יתברך לא לעלול ולא לעלול יש לו החחלה אל אין שלל"כ לא היה עלול מלד החחלה שלו וחהו בשרלך וכן אמה שים לשדם עלה והשדם הוא עלול ים לשדם סוף אל הפשד שהם אין לשדם סוף ותכלית אין השדם עלול לגמרי שהרי מלד הסוף דומה אל העלה ולפיכך מפני שכתוב וזכור לא בורלך כאלו אמר זכור שהס"י ברלך בותך והוא עלה לך ולא כחיב וזכור לא בשרלך רק לא בורלך כי מפני שהוא בורלך השדם הוא עברלו והוא עלול ומפני שהשדם הוא עברלו הרי ים לו החחלה אל אין והוא הכתר וים לו סוף אל הפשד ולפיכך נרמזו כל אלשהן אלשון וזכור לא בורלך כי מלד הבורלך ים' שהוא בורלך לא אלשהן וכלשהר יזכור לא אלשהן נכנם השדם נכנם לחת רשות העלה לגמרי הוא מסולק מן היאר הרע והוא שדבר הכתר פרשנו למעלה כי מלד הס"י שכחחלקות יאר הרע לגמרי וכמו שרמזו עליו חכמים שלש יאר הרע גובר בשדם יקרא ק"ש כמו שהחחיל למעלה והדברים האלו עמוקים מלד מלד . ובדברי עקביא נס כן ים להקשות כמו שהרגו בפרק רבי לומר שלשה שיסחבל בג׳ דברים ולא לחר לידע מאין בא ואה עייך לשון שיסחבל נס אין רשות שיקבל מוכר זה שיסחבל יותר מאלו היה לומר לשדם אלא יחטא דשם לא יקבל זה שם היה לומר אלא יחטא ג"כ לא יקבל זה שיסחבל בג׳ דברים וכבר בשרנו למעלה כי נמלא שמו ברילה בשדם שה אלא נמלא בכל הנברלים שהולך בקומה זקופה ודבר זה הינו שמקרא אבל מפני שהשדם בעל חטא וקרוב אל החטא כמו שהחרנו למעלה עייך לחרנו אלאלי שיהיה עליכם מורא שמים כמורא בשר ודם כי השדם אין כענדו מורא שכינה ולפיכך לחר שיסחבל כמו שברא הס"י לא השדם כדי להרחיקו מן העבירה וברא אלאו בעין זה שיסחבל השדם אין בא שהרי השבר שממנו השדם בא דהיינו השבר שיולא ממנו הטפה כרואה הוא כענדו וזה לא חמלא בשום ב"ח כמו השדם שהשבר שממנו בא הטפ׳ סרואה הוא כענד השדם וכל זה שיסחבל אין השדם בא וכן השדם מסחבל למטה ג"כ שידע ילך וכן השדם מסחבל כלפי מעלה שידע לפני מי יתן דין וחשבון לכך לחר שיסחבל השדם בשלשה ג׳ דברים כמו שברלו הקב"ה בענין זה ושאשר כך יסחבל לא יבא לידי חטא אך כי לא קשה כ"כ ועיין למעלה בפרק רבי לומר :

רבי חנינא סגן הכהנים לומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו׳ יש לשחול מזה מה ענין מאמר רבי חנינא סגן הכהנים אל מאמר עקביא בן מהללאל ושוד לף כי דבר הגון ורלוי להתפלל בשלומה של מלכות אבל מה שאמר שאלמלא מורא מלכות אים אם רעהו חיים בלעו ולא היה די לומר שאלמלא מורא מלכות אין הבריות יכולים לעמוד . כאשר אתבונן בענין הבריאה תמלא השדם שים לו שני בבריאתו מה שלא נמלא בשאר הנברלים שכל שאר נברלים נברלו ברגה ביחד והשדם נברא ביחידי ויותר מזה שלף הקיבה שלו שיהיה רלוי שתהיה נברלת בשני עלמה עם השדם ולא היה זה רק נברא השדם יחידי ובשרק אחד דיני ממנות ח"ו לפיכך נברא השדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מיסרחל מעלה עליו הכתוב כאלו אבד אם כל העולם וכל המקיים נפש אחת מיסרחל כאלו קיים כל העולם כולה ומפני הבריות שלא יאמר אחת גדול מחבירו ושלא יהיו המינים מומרי׳ הרבה רשויות בשמים להניד גדולתו של הקב"ה שהשדם מוטע כמה מטבעות בחותם אחד כולם דומים זה לזה ומלך מלכי המלכים מוטבע בכל אחד בחותמו של השדם והקדוש ברוך הוא הוא אחד מהם כל העולם מינו דומה לחהר ולפיכך כל א׳ וא׳ חייב לומר בשבילי נברא העולם ע"כ ולפי שהשדם כי הטעם הוא כיון שהשדם אחד יצא כל העולם ח"כ המאבד נפש אחת מיסרחל כאלו מאבד

כל העולם כולו ואם העמד כך קשיא כי אין זה כמו שהכתה כלל שהרי מצינו אם לא היה נברא האדם יחידי לא היה נברא העולם שהרי גם מן הצפון יצאו וכ"כ שבעים אמות בנבל רק לחזירים נ"כ למה נחצב המחצב נפץ אחת מיבראל כאלו אבד כל העולם ועוד כרים וזקן למה נחצב כל העולם. אבל פי' הדבר הזה כי לפי מציאות העולם ויותר החכמה לא היה צריך שיהיה רק אדם אחד ולא יותר וכשם שרואי לפי יותר החכמה שיהיו שאר המינים הרבה כך ראוי שיהיה נברא האדם יחידי כי האדם הוא מלך בתחתונים ודבר זה ידוע כי ראוי שיהיה המלך אחד כי אין ראוי שיהיו שני מלכים ודבר זה נתבאר בדברי חכמים שאמרו אין שני מלכים משמשים בכתר אחד ומפני שהוא מלך בתחתונים הנה מצד צורת העולם שכך מסודר מן הש"י ראוי שיהיה האדם יחידי ולפיכך המקיים אדם אחד כאלו קיים כל העולם וכן המאבד אחד כאלו אבד כל העולם ועוד כי האדם הוא צורת העולם ומצוים אותו ובשביל האדם נברא כל התחתונים ובריותם העולם ובשביל שלו האדם נברא יחידי כי כך ראוי מצד ציור העולם כי הצור' היא אחת בלתי מתולקת ולפיכך נברא האדם יחידי ולפיכך אדם אחד נחשב כל העולם כולו והמקיים אחד מישראל כאלו קיים כל העולם כולו והמאבדו כאלו אבד כל העולם כולו וכל זה מפני שהציב האדם שהאדם יחידי הוא כל העולם ונקמר מפני הבריות וכו' ואף כי בלאו הכי ג"כ נקמ כהנים ונקמ לויים ונקמ ישראלים ומ"כ מה היה יותר אם היה התחלת האדם יותר מאחד כי אין דבר זה קשיא כי מפני שיש התחלה אחת אע"ג שהם מתולקים בצד מה ההתחלה שהיא אחת מאחד אחשב ומקצר אותם עד שהם אחד ולא יפיל ביניהם גרוי אבל אם היה להם שתי התחלות היה טפל החלוק והגרוי ביניהם ונקמר עוד מפני המינים שלא יתמרו שתי רשויות וזה כי על ידי שכל התחתונים הם נתונים תחת רשותו והאדם מצליח את כולם בשביל זה העולם הוא אחד כמו שנתארנו למעלה ג"כ ולפיכך אף אם הרבה נברתים בעולם כיון שהאדם מצליח כל הנבראים והאדם הוא אחד נחשב העולם כולו שהוא אחד ואם היו שנים ח"כ היה העולם מחולק ולא אחד וזהו שאומרים כי מן הפועל שהוא אחד לא יצא רק פעל אחד ולפיכך היו אומרים כי ההתחלות הם יותר מאחד שלא יצא עולם מחולק מפועל אחד לפיכך נברא האדם יחידי שעתה מורה העולם שהוא עולם אחד על פועל אחד ונקמר עוד להגיד גדולתו של הקב"ה וכו' ואין הפירוש שבשביל כך נברא יחידי כדי להגיד לך גדולתו של הקב"ה כי לפשוטו שהיה נראה גדולתו של הקב"ה מצד אחר אבל פי' הדבר הזה כ"ש לא היה נברא האדם יחיד לא היו הבריות הצלמים דומים עד שכולם יש להם צורת האדם הרשתון ועם זה מתחלפי' שאין האחד דומה לאחר כי כך ראוי שיהיו בני אדם דומים בצורה אחת ויהיו עם זה מתחלפי' בצורת' שאם לא היה כן לא היה מכיר עם מי היה מדבר ברשתונה אם היה רואה

לחזור ולדבר עמו ולפיכך ראוי שיהיו מתחלפים בצורת' ומפני שנברא אדם הראשון יחיד והתולדות אם מתרבים לכך חיסם דומים בצורת' לאדם הראשון כי אדם יחיד היה ובתולדותיו יש רבוי ומפני התרבות שלהם מיותר כל אחד ואחד בצורה מיוחדת שכל אחד רבוי בפני עצמו כי על זה יקרא ראשון וע"ז אני ע"ה עליהי וכן לעולם והרי בכל אחד מה שלא היה קודם בריאתו מה שלא היה כך אם לא היה נברא האדם יחידי שלא היה כאן התרבות אבל כשנברא האדם יחידי ויש כאן תוספות על היחיד והתוספות הוא מה שלא היה קודם כי יש התחלפות בין אחד ובין שנים וכן עד לעולם ודבר זה גורם התחלפות לצורה ויש כאן שנוי ועוד כי כשנברא האדם יחיד יש סגולה שאת לכל התולדות שיצא ממנו שיהיה יחיד כל אחד ג"כ בצורתו והיה מצד שכולם נכללים בשם אדם הקב"ה מובא כל הבריות בהוותו של אדם הראשון רק מפני שהיה אדם הראשון יחיד היה כל אדם דומהמו בזה שהיה יחיד בצורתו ובזולתי דבר זה שלא כמדת ב"ו ואמר לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם וזה שמצד ציור העולם ראוי שיהיה האדם נברא יחידי ה"ק אדם אחד הוא כל העולם ולא כמו שאר הנבראים שאין בכל אחד בכל כמו שהוא לגל האדם ועל זה אמר בשאין כיון שכל אדם הוא כל העולם עד העולם שמצד העולם היה די לעולם באדם יחידי ואין צריך לזולתו ולפיכך אם לא היה מורה מלכות כי המלך הוא מקצר ומאחד הכללי כי זהו ענין המלך שהוא מקצר ומאחד הכללי כי מפני שנוהג מנהג העולם שיהיה האדם יחידי בעולם אם אין מורגלו על מלכות אין אם רעהו חייב בלעו עד שיהיה האדם כפי ציור העולם שכך היא הבריאה שהבדי כל אדם לומר בשבילי נברא העולם והוא בלבד ראוי בעולם ולכך היה בולע את רעהו חייב עד שהוא נשאר בלבד ולכך אמר הוי מפעיל בשבועה על מלכות שאלמלא מורה מלכות שהוא מקצר האנשים הפרטים עד שהם מתחברים ואם לא היה זה כל אחד בולע את רעהו חייב כי כל אחד כל העולם ולכך היה האדם נמצא רק הוא. וקבע דבר זה כאן כי אמר שיסתכל האדם מאין בא ואלו הוא לא יצא לידי חטא ורצה לומר כי צריך האדם מאוד מאוד שיסתכל בשלו ג' דברים כי לפי מצב הבריאת' האדם יש לו נצחות עד שמפני נצחות שלו אין את רעהו חייב בלעו ולפיכך סדר אחריו דברי רבי חנינא בן תרדיון שאמר הוי מתפלל בשלומה של מלכות וכו' כלו' לב האדם תמיד נוטה אל הנצחות ואלמלא מוראה של מלכות וכו' היה כ"ש לב האדם נוטה אל הנצחות עד שכל ג' רואה שיהיה הוא הכל ולא יהיה נמצא בריה בעולם עד שהוא יהיה יחידי וכ"ז מפני נצחות לב האדם שלא ירצה להיות ג' עמו בעולם ודבר זה בשביל מצב הבריאה כמו שאמרנו שהכדר נותן כך שהאדם יחידי הוא כל העולם ולכך נא המאמר הזה אחריו לומר לך שצריך לאדם שהתכלות גדול ואם לא יתפעל

רבי חנניא בן תרדיון. איש אל רעהו. כרי כתן שניס: מנין אפילו אחד כו׳. לפי מלינו כתוב במשנה יצב בדד וידום לבל רגילין לעם לתומרו. ולשון וידם משנין מתסנה כמו כתסר דמיתי כלומר שהוא מתסנ בדברי תורה: כי נטל עליו. כי נטל שכרו על תומו עסק נטל כמו יטול ויי״ל נטל לשון סביון כמו וסכות על תלהון מתרגמינן ותפיל:

רבי חנניא בן תרדיון אימר שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים שנאמר ובמושב לצים לא ישב אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אז נדברו יראי יי איש אל רעהו ויקשב יי וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יי ולחושבי שמו: אין לי אלא שנים מנין שאפילו אחד שיושב ושונה שמעלה עליו הכתוב כאלו קיים את כל התורה כלה שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו:

רבי

פירום ס׳ הוא שנסמך המאמר הזה להודיע גדולה המדם עד שמים לם רעהו מיים בלעו לבל הפירום שנכתב בדור כי נסמכו יחד מפני כי עקביא בן מהללאל וכדי תניא סנן הכתיים היו בזמן ס׳ ולכך הוקבעו ביחד וכן נכתב שקבע לתר זה דברי רבי תניא בן תרדיון שנים שיושבים וכו׳ מפני שהיו בזמן לתד לו קרוב

שמן ומסדר דבריהם ביחד כמו שמסדר דורות הקבלה זמ״ז וזה עיקר הטעם כתסר תמלת דבריהם בלתי מקוברים ביחד הוא בשביל שבה זאת שהיו בזמן ס׳ לו קרוב לזמן ס׳ ומסדר דבריהם ביחד:

שנים שיושבין וכו׳ יש לשאול הרתים שהניח מן ומשובב לניס לא יצב בתיהו מזכר בזה שהוא חיוב עוסק בדברי תורה ובשולי הוא כמשתעו שהוא מתלונק ועוד קשה תוי ליה להקדים שנים שיושבים ועוסקים בתורה ולמה התחיל בלין ביניהם דברי תורה ועוד קשה מה שהניח רתים שהקב״ה קובע שכר לתחד שיושב ועוסק בתורה שנאמר יצב בדד וידום כי נטל עליו אלא מזכר שם שעוסק בתורה גם לא מזכר קניעת שכר ועוד קשה שנאמר מהלה לין ביניהם ד״ת ואלל תחד תומר ועוסק בתורה והוי ליה לומר אלל שנים ג״כ ולין עוסקים בתורה תו הוי ליה לומר אלל ס׳ גם כן ועוסק בדברי תורה ופי׳ זה שבא לומר שנים שיושבים ולין ביניהם דברי תורה רק שהם מדברים דברים בטלים כדרך בני תדם שיושבים ומספרים דברים מענין העולם והם דברים של מה בכך כי תי לספר בתסר שנים יושבים יחד אלא שיהיה ביניהם דברים וע״ז לתר תומר כי זה הוא מושב לציס כי לין ההמלונלת רק דברי שחוק ודברי הבוץ ולין בהם ממש ולכך דבר זה שהוא יושב ומספר עם רעהו הם דברים שלין בהם ממש ולכך דבר זה הוא מושב לציס ואע״ג שהם היים תדם תומר לחבירו דברים שלינם דברי תורה רק ספורים שלין בהם ממש לא נקרא זה לן מפני כי הלן הוא שנמשך תהר דברי שחוק שהתדם נהנה מאוד בדברי שחוק וכתסר יאמר לחבירו דבר לין זה שחוק שהוא נהנה בו אבל הם שיושבים יחד ומספרים דברים של הבאי שלין בהם ממש אף התדם נמשך תהר זה וזהו כמו דברי שחוק וכתוב שהתדם נמשך תהריו מפני הנאתו כתסר בני תדם יושבים ומדברים דברי הבאי דבר זה הם דברים שלין בהם ממש שהתדם נמשך תהר זה כמו לתר שחוק שהתדם נמשך לתריו ביותר ולפיכך כל יסיבה של שנים שהם מדברים יהד ולין זה דברי תורה הוא מושב לציס ועוד כתסר רתוי לדבר דברי תורה וזה כתסר הם שנים ביחד כי אז רתוי להם לדבר דברי תורה כי בשנים הם דברי תורה ביותר כמו שיתבאר וכתסר הם מסיריס עלמם מדברי תורה כתסר רתוי להם דברי תורה נתשב דבר זה לערך ההורס מה שהם יושבים ועוסקים בשיחה מושב לציס לגמרי כתסר הם מסיריס עלמם מדברי תורה כתסר רתוי להם ומניח רתים ממה שכתוב ומשובב לציס שהיה לו לומר ופם לציס לא יצב בתיהו דומה לל מה שתמר ובדרך חפלים לא עמד שהדרך הוא שהולך עליו לפעמ והוא ההחלת החטא וכיון שהוא התהלת החטא תמר הכתוב ובדרך חפלים לא עמד שבך פירושו שכיון שהתופא הולך על הדרך לתבוא לין לעמוד בדרך ההוא שההליכה היא התגועה לל החטא לבל היסיבה לין זה מעשה נתשב כלל לל הלילות ות״ל למה תמר ומשובב לניס לא יצב זה שהוא ביסיבה שנאמר שנים שיושבים ולין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לציס ודבר זה הוא ביסיבה כתו שנתמרנו ומפני כי שנים הם כתסר הם מדברים דברי תורה היא תורה נמורה שהתורה היא כתסר מוניא התורה בפה וזה נקרא תורה נמורה וזה שייך בשנים שנרוך להוניא הדבור בפה לבל תחד לפיכך אם מוניא מן הפה הרי תפסר שיהיה בלא דבור לכך תפילו אם מוניא הדבור בפה לא נקרא זה דבור של תורה כלל ופעמים הרבה הינו מוניא מן הפה רק בעיון בלבד בלא דבור ולפיכך לין הדבור עיקר רק הממשבה ולין כתסר הם שנים שה״ת בלא דבור כלל זה נקרא ד״ת ולפיכך נקרא זה עוסק בדברי תורה ולא נקרא כתסר הוא ביחיד שהרי תמלת שהרי ויתמר בלבו ותנה היה מדברת על לבה ולין זה דבור תתם וזה תפני כי לבל יחיד הדבור והמשבה שוה ולפיכך לא נקרא זה דברי תורה רק כתסר הם שנים שלא נקראו דברי תורה ולכך לבל שנים תם שנים ביניהם דברי תורה ולבל תחד תמר תחד יושב

ועוסק בתורה לא קרא למוד על יחידי רק עסק בלבד ומפני זה הטעם תקנו בברכה לעסוק בדברי תורה ולא ללמוד בתורה וזה מפני כי הברכה נתקנה על יחיד ולא נקרא זה למוד בדברי תורה רק עסק בדברי תורה. ועוד יתבאר הספרים שיש בין שניים ובין אחד ולפיכך אמר שניים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם כי כאשר הם שניים כבר אמרנו כי השכינה שלהם נקראת דברי תורה לכך השכינה עם התורה ודבר זה מבואר בתורה כי תיכף ומיד שנאמר תורה ליצחק עם לעשות המשכן וכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ובמדרש ויקחו לי תרומה משל למלך שהיה לו בת יחידה בת אחד ובקשה מן המלך ונטלה בקש ללכת אל מרחו וליטול ממנו אמר לו בתי שנאתי לך יחידים כי' לפרוש ממנה תיני יכול לפי שהיה יחידים אל תטול תומה תיני יכול לפי שהוא ממנך אלא זו טופח עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור ביניכי' כך אמר הקב"ה ליצחק נאמי לכם את התורה לפרוש היאנה תיני יכול אלא בכ"מ שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור ביניכם ע"כ. פירוש מה שהתורה נקראת בת כי הבת היא תולדה מן האב ובאה ממנו כך התורה הוציאה הש"י לפעל למשה תומה כמו שהבת מעצמו אל אב כך התורה נ"ב לא כמו שים סוברים כי הש"י נתן התורה למשה שכה שרחוי למשה בלבד אא"כ לא היתה התורה שכה ודרך להביא את המשה להיות עם הש"י אבל התורה היא המושכל שמתחייב מאתת הש"י ולכך התורה מבוארת שהשה אל הש"י והש"י עם המשה בשאר עוסק בתורה ולפיכך נקראת התורה בת להקב"ה כי החכמה תקרא תולדה כמו שהאריך בזה הרמב"ם ז"ל והביא ראיה מן בילדי נכרים שפיקון ופירש הוא כי שכתוב ר"ל שמפיקין בדעתם ובתולדות שאר יולידו נכרים בין כך ובין כך המושכל נמשל לתולדה וזהו שכתב ואמר שהיא יחידה כי מאחר שהתורה מושכל שכה מחויב כי כל מה שבתורה ס"ת רק כך וס"ת שיהיה בענין אחר ומפני כך דברי תורה מיוחדים וזה הטעם שהתורה היא אחת וכמו שיתבאר בפרק שני בסופי ואמרו במדרש כי לכך התורה התחלתה בת' תניי ר' אליעזר לומר שהתורה היא אחת ר"ל שהתורה כל דבריה מוכרחים מחויבים ס"ת רק כיצד וכל שאפשר כיצד בענין אחר אחר כלל וזה מעלת התורה על השולם כי השולם יש כאן שולם אני שוא"ב ולכך השולם נברא בג"ת אבל התורה היא אחת כי ס"ת שיהיה דבר אחד אף נקודה אחת בתורה שאפשר שיהיה בענין אחר רק כך ואין לומר בתורה שרחוי שיהיה כך אבל היו מחויב שיהיה כך ואפשר שיהיה בענין אחר ואז לא היתה התורה אחת דבר זה היו בתורה כי הדבר שרחוי שיהיה בענין אחר ואין זה מיוחד אבל דברי תורה מחויבים שיהיו כך וס"ת שיהיו בענין אחר והמיוחד הוא מיוחד וזהו שכתב היחידה ומפני כך ס"ת לפשוט מן התורה מאחר שים אל הש"י לירוף מיוחד כמו זה אל התורה אין זאת הפרה כלל שפרי

הדבר שהוא מיוחד אין נפיש ממנו לגד אחר וזה שאמר להפרד ממנה ס"ת אלא כ"מ שאתם סולכים עמו לי בית שאדור ביניכם ודבר זה מורה לך כי הש"י עם התורה לגמרי וזה שאמרו שניים שיושבים ועוסקים בדברי תורה השכינה ביניהם כי הש"י עם התורה לא יפרד מן התורה כמה שהתורה מסודרת מן הש"י: סדר מהויה ודבר זה אין הפרד והפרש מאתו יתברך. ואמר אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה הקב"ה קובע לו שכר ואף כי הכתוב הזה אינו מדבר כמי שהוא עוסק בתורה רק מדבר כמי שהוא מקבל עליו מלכות שמים מ"מ הכתוב כ"ל שהוא מקבל עליו עול מלכות שמים דכתיב טוב לגבר כי ישא עול מנעוריו ואמר אא"כ לפרש העול הזה יסב בדד וידום כי נפל עליו ופירוש הכתוב כי טוב לגבר אשר מקבל עליו עול הקב"ה והוא יסב בדד וידום כי נפל עליו כלומר שמטיל ומקבל עליו גזירת הש"י ואין לך יותר שמקבל עליו גזירת הש"י כמו מי שיושב ועוסק בתורה כי התורה היא גזירת הש"י על האדם לעסוק בתורה ולקיים עשה בה וזה שהוא יושב ועוסק בתורה הרי הוא מקבל עליו גזירת הש"י ואמר שהוא יושב ובשאר מצות אין בן כסה קום עשה ולא שייך בזה יסב בדד וידום רק בתורה ואמר שאין נחשב זה עשיה והוא יושב ועוסק בתורה ואמר שהקב"ה קובע לו שכר כי נרמז זה בכתוב זה שאמר שהוא מקבל עליו גזירת הש"י כאלו ובדולי כל מי שמקבל גזירת הש"י הוא רחוי להשלומין כי מקבל עליו העול וכל עול הוא עיקר העבודה וכל עבודה הוא עומד להשלומין ומאחר שהכתוב אמר טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו ואמר אא"כ יסב בדד וידום כי נפל עליו כלומר כאשר יושב יחידי ומקבל עליו גזירת הש"י זה העול וזהו קניעת השכר וכן אמרו אלו שאין הכתוב וידום מהכן שמקבל מדת הש"י בדמיוה ומיד קבל שכר כמו שדברנו אלא אמר אהריו וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר אליהם אמר שיאמרו להלעזר ולאיתמר או היו אלא לאמור ליצחק שהוא אומר דברו אל בני ישראל הרי ישראל אמור מה תני מקיים לאמור אליהם לכבוני להלעזר ולאיתמר דברו אל בני ישראל לפי שהוצרכו בדמיוה וקבלו גזירת המקום כאהבה כמו שפירש רש"י ג"כ ממדרש תכמיס קבלת הגזירה הוא רחוי לקבל שכר יותר ולפיכך אמר שאחד יושב ועוסק בתורה קובע לו שכר ודבר זה מפני יושב יחידי ועוסק בתורה וזה קבלת גזירתו אחר גזר עליו וזה רחוי לשכר דוקא ומ"ש כאן דכתיב טוב לגבר כי ישא עול מנעוריו יסב בדד וידום וגו' ומאחר שאמר טוב לגבר אין לך קניעת שכר יותר מזה שאמר שהכתוב שכאשר מקבל עליו גזירת המקום טוב אליו והוא קניעת השכר כוללי שקבע למי שעסק בתורה כי לא שייך לומר יסב בדד וידום כי נפל עליו שהוא מקבל גזירת הש"י רק כאשר הוא עוסק בתורה ביחידי והוא מקבל גזה גזירה יתברך אחר גזר עליו לעשות וכל גזירה וכל עול הוא נשבר בולדי בתורה . ויש ספרים גורסין מגן שאפילו אחד יושב ושוגה שמעלה עליו הכתוב כאלו קיים

רבי שמעון . ולא אמרו עליו דברי תורה . ונגילין בני אדם לפעור עמו בברכת המזון : קיא צואה . דבר מגעיל הוא : בלי מקום . בשביל שאין מזכירין עליו שמו של מקום : זבחי מתים . זו ע״ז שנאמר ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים : אבל שלשה . וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה׳ . מיד כשידבר בדברי תורה נקרא שלחן שלפני ה׳ . ויש חומרים מרחקו של פסוק שנאמר והמזבח עץ שלש אמות גבהו ואמרי לה מקרא אמות שלחן אמות ים לא מקרא . ושלש כנגד תורה נביאים וכתובים ואמרי לה מקרא משנה ותלמוד שצריך לדבר בשם של השלחן ושלשה שלחן אחד נקרא שלחן אחד לפני ה׳ :

רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים שנאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום . אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה׳ :

רבי

שקול כנגד כל התורה שהוא עולה על הקב״ה וירצה לומר כי בשניים הן הדבר הזה כי לא נקרא שמקבל עליו עול הקב״ה רק כשאחר הוא בדד וישיבני כי כשאר הם שנים ודרך שנים לשיחת נופלים ונותנים ניחוד בתורה לא נקרא זה שהוא מקבל עליו גזירת המקום כי דרך שנים לשיחת נופלים ונותנים ניחוד ושינו נוהגים התורה כ״ש עול לבל מי שיבא בדד ועוסק בתורה דבר זה נחשב שמקבל עליו עול הקב״ה כשאחר יבא בדד וידוע ולפיכך דבר זה כשלנו קבל עליו כל התורה כולו שהרי הוא מקבל עליו עול הקב״ה ומה שאחר ומיון לפילו לחד ניוחד ועוסק בתורה מע״ב שכשאחר הוא עוסק בתורה והוא יבא בדד וידוע הוא יותר מלד שהוא מקבל עליו עול הקב״ה ומ״כ מה לפילו שאחר דמ״מ הוא רבותא מפני שהשכינה עם שניים רלוי שיהיה יותר כמו שאחרנו וכך פירושו ומיון שלפילו לחד מע״ב שאין השכינה עמו מ״מ הקב״ה קובע לו שכר ונספרים שלנו הגירסא ומיון שלפילו לחד שעוסק בתורה שהשכינה עמו והקב״ה קובע לו שכר שנאמר יבא בדד וידוע וכו׳ ולגירסא זאת מביא ראיה שהשכינה עמו כיון שיש עליו עולו של הקב״ה ונחשב כאלו קיים כל התורה כולו אין ספק שהשכינה עמו שהרי הוא עבדו של הקב״ה ועולו עליו ולפילו דקאמר הוא כשעומד שר״ל מע״ב שאין השכרת נוקבת שהיה השכינה עמו כיון שהוא יחידי אף״ה השכינה שרויה עמו ויותר מזה שהקב״ה קובע לו שכר שמקבל עליו עול של הקב״ה ובזה יתורץ ג״כ לקמן כמו שיתבאר בעז״ה ופירוש זה נכון בלא ספק ות״ל לדחות והוא פי׳ נכון ולמיימי וכבר ביארנו כי נראה כי שדר סמיכת אלו המאמרים מפני שהיו חומרים בזמן אחד או ז״ח ולפיכך נסמכו ביחד ולפי׳ שאר אמרו כי המאמרים בעצמם סמוכים ונסמכו דברי ר׳ חנינא בן הכהנים לדברי עקביא מפני שאמר לפני זה בדברי ר׳ חנינא בן הכהנים שאלמלא מורא של מלכות וכו׳ כלומר אדם כיוצא בו היה בולעו מי שהוא בלא תורה כי אין נחשב האדם לכלום בלא תורה ולכך היה בולע לותו עד שאינו נמצא כי נחשב מובא לניס כלומר אין בו ממש כזה רק דברי שחוק ולילות שאין בו ממש כשאחר הוא בלא תורה וכיוצא בזה הוא קל לבלוע שהרי אין בו ממש כלל לבל בעל התורה השכינה עמו ואדם כמו זה אינו יכול לבלוע : שלשה שאכלו וכו׳ . יש לשאול למה נחשב כשאחר אין מדברים על השלחן דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים ובקרא לא כתיב זבחי מתים רק היה יוצא מהם אין ניכרים הנבראים לא נחשב שלחן גבוה ולמה לא אמר שניס כמו שאמר למעלה שניס ביומנין ואין ניכרים דברי תורה ובלן אמר שלשה . דע כי כל׳ הנמצאים והעולם ומלואו הכל הוא של הקב״ה דכתיב לה׳ הארץ ומלואה ומן של האדם הארץ ומה שבארץ דכתיב השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם כי האדם אין רלוי שיהיה לו יותר רק מה שהוא בארץ לפיכך אמר בשלחן אשר אמרו עליו דברי תורה זה השלחן הוא שלא הם״י מפרנס הנבראים לא נחשב שלחן גבוה ● הארץ לבני אדם ומפני שהתורה היא למעלה מן השמים ואם השמים הם שמים לה׳ כ״ש וק״ו שהתורה שהיא לה׳ והשלחן אשר אומרים עליו דברי תורה הוא של הם״י מפני התורה ועל ידי זה זכו בני אדם השלחן נבוה דומה למלך בשר ודם אשר מה שאוכלים עבדיו לא נקרא זה שהוא של עבדיו דאינו ממון של עבדיו רק נחשב ממון המלך והוא מפרנס עבדיו אשר עובדים אותו ודבר זה מלד התורה אשר התורה היא של הם״י כמו שנתבאר למעלה ולפיכך השלחן אשר מדברים עליו דברי תורה היא של הם״י ובני אדם אשר אוכלין עליו משלחן גבוה זכו כמו מלך שמפרנס עבדיו ואם לא אמרו עליו דברי תורה אף כי הוא יתי מפרנס הנבראים נחשב זה כי נתן לחם פרנסה ומתפרנסים בעצמו וע״י ד״ש נחשב השלחן כשלחן גבוה וזה אמרם ב״ר ויבא משה ואהרן לאכול לחם עם חותן משה לפני האלהים אמר ר׳ אחין כל הנגוה משעודה שה״מ משיב נפש כאלו נהנה מזיו שכינה שנאמר ויבא משה ואהרן ונו׳ וכי לפני האלהים אכלו אלא מלמד וכו׳ ודבר זה ג״כ כי מלד שהש״ת הוא עם הם״י ותיון בכלל ● השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם וכשעודש

מצד הש"י הוא שמפרנס הכל כמאמר המפרש לומר שהמעודד היא לו הש"י מלד הש"י מאמר מסיב גם נחשב כאלו נהנה המעדם מזיו שכינה כלומר שהש"י מפרנס תותם מעצמו ומכבודו כי מאחר שהשלחן הוא של הש"י כי תכף ומיד שאין מאה תומר כי הארץ ומלואה לבני אדם כמו שהמעודד עם"ח מסיב גם לו משלחן גבוה זכו ונחשב כאלו נהנה המעדם מזיו שכינה כי מניע שעודד זולת עד זיו השכינה כי זה הוא הפרנסה מן השכינה ומאחר הוא ועוד יש לך לדעת כי הש"י הוא המלך מאמר כל מלך מפרנס עמו והמלך מאמר הוא כאמר ודם מפרנס עמו בלשכי הגוף כי הוא באמר ודם מאכל המלך שעליון מאמר בלשון הגוף והגשם הוא מפרנס שגישם הגוף והגשם וכמו שגומן הש"י פרנסת הגוף כך נתן התורה שהיא פרנסת הנפש כי נפש בלא דעת לא טוב ולכך מיד שבא הש"י למלוך על ישראל אמר מכאי ה' אלהיך ונתן להם התורה שבאמר זה פרנסת הנפש אחר שנתן להם פרנסת הגוף הוא המן ולפיכך השלחן שמדברים עליו דברי תורה שפרנם הש"י תם ישראל ומיזו שלל התורה נקרא פרנם כמו שאמרו בחגיגה פרנם אחד אמרם השלחן הזה שמדברים עליו דברי תורה הוא מיוחס אל הש"י לפי שאוכלים עליו עבדי הש"י אאר מקבלים פרנסה מן אלהם הן פרנסת הנפש הן פרנסת הגוף אבל כאאר אין מדברים עליו ד"ת והרי לי אאר שאינו שלחן זה אל הש"י כי הש"י מפרנם הגוף ומפרנם הנפש ולי אאר ליחם השלחן אל האדם עצמו כי כל שלחן של אדם דומה לעבד שמקבל פרס מן המלך לכך נחשב כאלו אוכל מזמני מתים שהרי אין כאן פרנסת הנפש רק הגוף שהוא מת ולכך מיחסים השלחן הזה שאכלו מזמני מתים וזה ג"כ כל שלחן שת"ח מסיב בה כאלו נהנה מזיו השכינה כי הש"י הוא שמפרנם השכל וכמו שאמרו עה"כ אין זו אכילה ושתיה רק לדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו שכינה ולכך אמרו כל שעודד את"ח מסיב גם כאלו נהנה מזיו שכינה וכאאר הת"ח בשעודד כמו שמקבל הגוף פרנסתו כן מקבל השכל פרנסתו והוא זיו שכינה ופירוש זה נכון לאמתו מה שאמר ג' דוקא ולא שנים שלחנות אין חלוק רק כאאר הם מצטרפים יחד ואמרו עליו דברי תורה נקרא זה שלחן ג' כי גורם דבר זה מה שנצטרפו על שלחן ג' שנחשב כאלו אכלו משלחן גבוה ולפי שהמזמה היה ג' ולא היה כאן ג' מזמנות רק מזמה אחד לכל ג' ואין זה נקרא שלחן ג' רק ע"י ג' כי שנים הם מתוקנים ואין למסבר זה שאחד כלל ולפי זה אמלא מספר שנקרא לנמרי על שם רבוי כמו שנים במ"ם הרבוי כי שנים אחלת הרבוי ולכך יבא אלא שנים במ"ם הרבוי ויש לך להבין עוד בחכמה אין שנים הם רבוי ולא יפלאהו ושלשה יש להם שאהדות כאלו הם דבר אחד ולכך יבא מספר שלשה שמיד על דבר שיש להם חבור ביחד ולא כן שנים וזה מוכל להבין בערה כאאר תניח שני קיים זה שלל זה אין זה נרגה כאחד כלל בעבור שלא יתאחדו הקויס כמו זה ך סרי אין כאן דבר אחד אבל כאאר אמא מניח שלשה כמו זה ך סרי הקויס הם מתאחדים ודבר זה נקרא דבר אחד ולפיכך בשנים אין ניכוף ולא כן בשלשה כי במספר זה יש ניכוף ושוב השנים הם כנגד שתי הקליפות שהם השביים כי השחור והלבן הם שני הפכים לנמרי ואין בהם אחדות כלל שאחלת מזה כי השנים אין בהם אחדות ולא כן בשלשה ע"י השלישי יש חבור שאי אפשר שיהיו ג' דברים השביים ושני דברים שהם הפכים כמו השחור והלבן ואניח עוד לבא שלישי כמו שאחדום שרי לבא זה הוא ממיצע שאינו שחור ואינו לבן והוא ממוצע ביניהם וע"ז מתחברים שני הפכים כי הוא ביניהם ולכך ע"י שלישי יש חבור להם ומפני שהשתוב אמר זה השלחן שאאר לשני ד' ולפני הש"י אין שייך רק שלחן אחד לא שלחן מחולק ולכך נריך שיהיו שלשה ואע"ג כי לעניו תורה אמרו למעלה כי שנים מיושבים ועוסקים בדברי תורה שיהיה ביניהם דומה בודאי לעניו זה שנאמר שנחשב כאלו אכלו משלחן גבוה אי אפשר שיהיה רק שלחן אחד כי הממזה הוא ג' לשל ה' וכבר אמרנו כי מספר ג' יש לו חבור ועוד יש לדעת כי עבדי המלך שם רבים והם למלך שהוא ה' ולפיכך ראוי שיהיה דבר זה דוקא למספר שלשה כי שלשה יש להם חבור ביחד כי כן ראוי לעבדי המלך שהם רבים שיהיו ממחברים ויהיו לאחד שהמלך שהם עבדיה לו הוא ה' ודבר זה עלמו מה שלשה מייבין לזמן מעטים שאר אמרנו כי שלשה יש להם ניוף ביחד כמו שהמלך למעלה ושעודתן הוא מן הש"י שאר מפרנם הנברואים ולכך השלשה יש להם הביר לזמן לומר נבוך ומאאר מדברים על השלחן דברי תורה לז נחשב השלחן יותר כאלו אכלו משלחן גבוה והמלאים שהביאו מן הכתוב אע"נ שלא כתב בקרא שאוכלין על שלחן וגם לא כתיב שהם ג' רק במזמה קאי אין ראיות התנא רק שהמזמה נקרא שלחן שעליו להם הקב"ה שאכלו לא נקרא המזמה שלחן אי אאר לך לומר כי שלשה שאכלו על שלחן ה' כאלו אכלו משלחנו של מקום דמה עין שלחנו של מקום לכאן השלחנו של מקום מזמה הוא שזמנתן עליו לו מזין עליו אבל עשה שנקרא המזמה שלחן על שם השלחן שעליו ג"כ השלחן שעליו בעוד' האדם שלחנו של מקום כאאר אומרים עליו דברי תורה ונחשב כאלו אכלו משלחנו של מקום מן הטעם שאר החכמה ודבר זה אין לריך רחים כלל כי הם דברי שכל רק עיקר הרחיה מניו לומר כאלו אכלו משלחנו של מקום דהם לא שייך שלחן כלל כלפי מעלה לא יתכן לומר כאלו אכלו משלחנו של מקום וכיון דשייך שלחן אצל הקב"ה שוב אנו אומרים שנחשב שנחשב כאלו אכלו משלחן גבוה כמו שנתבאר למעלה ועוד מי יאלו ללמדינו בא כי שלחנו של אדם נחשב ג"כ שלחנו של מקום למה קרא המזמה שלחן ולא כתב זה המזמה שאר לשני ה' אלא ללמוד כי שלשה האדם ג"כ נחשב כמו שלחן המקום ובודאי דבר זה כשאומרים עליו דברי תורה וזה ידעינן מסברא

רבי חנינא בן חכינאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי . ומפנה כליו דברי הכתוב מגלה מדברי תורה : רבי

רבי חנינא בן חכינאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו : רבי

עליהם שכל מל הם״י וכאשר מין מדברים עליו דברי תורה הרי העולם הזה ים לו בשביל מן הע״ב אשר היה רצוי להעלות העולם הזה עד שיהיה לפני הם״י וכל השניה מן הם״י הרי הוא נופה על הע״ז כי הע״ז הוא עולם והשניה מן הם״י ולפיכך אמר שאם אין מדברים עליו דברי תורה כאלו מזמרי מתים שהרי מסלקים העולמן שלפני הם״י לגד אמר ומביא ראיה מן הכתוב שאמר כי כל שלחנות וגו׳ וראיה זאת שנקרא מה שמקריבין עליו שלחן כמו שנקרא שלחן הקב״ה שלחן נאוה כי תלמיד אחריות הם ולפיכך העולמן הזה שמין עליו דברי תורה והוא מוסר מן הם״י הוא העולמן אשר הוא צריך לע״ז הוא מזמר לע״ז שהרי קרא הכתוב המזמר לע״ז שלחן ה״כ המזמר והעולמן הוא דבר אחד דלא בחנם נקרא מזמר ע״ז שלחן אלא לפי שהוא דומה לע״ז נודמי והכתוב אומר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה ולא אמר כי כל שלחנות מלאו זאת מתים ובשביל זה מפרשים פירושי׳ רחוקים מאד ולא ידעו פירוש הכתוב מ״ם בלי מקום אבל הכתוב קרא הקרבנות שלהם שהם זאת מתים קיא צואה בלי מקום וזה כי הקרבנות שלהם הם כמו קיא צואה שקיא צואה שהוא יוצא מן האדם אין הפסק בהוא יוצא מן האצטומכ׳ בשביל שהוא זר יוצא מן האמעטמכ׳ אלו אם היה זר וכאלו אל האדם היה נאצל באצטומכ׳ אבל בשביל שהוא זר יוצא מן האמעטמכ׳ וכך הקרבנות שהם מקריבים לאל זר שאינם שלהות שנקראת ע״ז הוא קיא צואה שהוא זרה לאדם ולא שהיה נקראת צואה שהוא בדרך הטבע ומנהגו של שלש אלו זר וכאלו אבל הוא מנהגו של שלש אבל קיא צואה שהוא זרה וכאלו מן הטבע היא זרה לגמרי וזה שאמר בלי מקום כלומר אבל דבר בעולם אבר ברא הם״י יש לו מקום אבר הוא נכרת עליו שהוא מדריגתו ומקומו כמו שאמרו אין לך אדם אחין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום וכמו שיתבאר עוד בעז״ה אבל לדבר זה אין מקום לו ה״כ הוא זר לפיכך קראו קיא צואה שהוא בלי מקום ר״ל כמו קיא צואה בעבור שהוא נכרי וזר ואינו בסדר העולם אין לו מקום בעולם כלל ואין האצטומכ׳ מקבל אותו ואינו מקום לו וכך יוצא ממנה שאינה סובל אותו וכך הקרבנות שלהם שהם זאת מתים הם בלי מקום שהם זרים ונכרים שכך נקראו הקרבנות ע״ז ולכך אין מקום להם ומה שאמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה הם לפרש על הפלגות המאוס והתעוב של שלהם כמו שדרך הכתוב בכ״מ להפליג אבל עיקר הפירוש כמו שאמר הה״כ בלי מקום שהדבר הזה אין מקום לו אבל הדבר הזה מונבל אזה עין המקום הזה מקיף ומגביל הזה שהוא מקום לו אבל הדבר הזה בלי מקום כמו עין הע״ז שאין לו מקום כלל בעולם שהוא יוצא חוץ מסדר העולם ומלהה שאין לו מקום אינו מונבל ולפיכך כל השלחנות שלהם מלאו קיא צואה כלומר שאין כאן דבר מגביל אבל מזבח הם״י הקרבנות שעליו אין לומר עליהם כי הוא מלא אחר שהקרבנות של הם״י יש להם מקום וכל הזה לו מקום הוא מונבל מזה שהמקום יגביל את הזה ולא יאמר ע״ז כי העולמן מלא בלי מקום אבל שלהנים ע״ז מלאים קיא צואה בלי מקום ופירשו בלי מקו׳ כלומר שאין מקום לקרבן שלהם ולפיכך לא יונבל וכל הדברים האלו יש להבין ממה שהם״י נקרא מקום ופירושו שהוא יש׳ מקומו של עולם בכלל ודבר זה שהוא מקרובם של ע״ז והוא יוצא מן הם״י שהוא מקומו של עולם הוא בלי מקום בודאי ומפני זה מבין מה שאמר כאלו אכלו מפלהנו של מקום ולא אמר משלחנו של הקב״ה וכל זה כי ללמוד לך על הכיפה שלהם שאכלו על שלחן אחד ולא הפרו עליו דברי תורה וכו׳ כי אלו יוצאים מרשותו של הם״י שהוא מקומו של עולם וכל המקומות אחת המקום הוא הם״י אבל הוא בולל כל המקומות ואין לקרבן שלהם זה ע״ז מקום ולכך נהשב שלהם מלא קיא צואה ע״ב שאין העולמן מלא כיון שאין לקרבן ע״ז מקום בעצמו אבר המקום מקיף ומגביל את הדבר אבר בתוכו ופירוש ברור הוא ואין ספק כלל:

עור וכו׳ אחר שהזכיר מעלת העיסק בתורה ונגעי אבר מבלע עצמו מדברי תורה שהוא בשביל זה כשהוא בלילה וכו׳ ופי׳ זה כי הוא הם״י סדר העולם בפי הרשוי וסדר שמירתו ג״כ שיהיה ולא עומד בשמירתו יש׳ ויש דברים שהם יוצאים מן השמירה הזאת כיון שיתבאר וע״ז אמר כי האדם לא ממה שסדר הם״י בשמירת העולם הוא מתחייב בנפשו כלומר יוצא מן השמירה וזה כשהוא נעור בלילה כי אלה לא נברא אלא לשמחה או לגירסת הדפוסים בעירובין ובשבת הוא עושה כך לז נפשו מפומר מן ה״י כי ביד הם״י יפקיד רוחו ונשמתו דכתיב כי ביד אפקיד רוחי פדית אותי ד׳ אל אמת ה״כ

כגשר מן כמקום שקודם ביד הס"י ובלילה נתנם רשות למזיקין להיות שולטין בו ולפיכך הגשר בלילה הרי הוא יוצא ממרירת הס"י ומסדר השולט וכן הפותח לבו בלילה ודבר זה לפי' ביום כי הס"י ברשות השולט וממירתו כמאסר הוא נותן בסדר על שולט והעולם הזה נברא שיהיה פועל ולא יהיה בטל שלין דבר אחד בעולם בטל והכל לצורך חממיטו על שולט ואין הכל אחת המתירים שסדר הס"י שולט אבל זה המפנה לבו לבטלה כלומר שהוא נמשך אחר הבטלה ואין זה דומה על הגשור בלילה שע"כ דגם כשגר גשור בלילה ואינו עוסק בתורה מ"מ אינו מפנה לבו לבטלה כי פי' מפנה לבו לבטלה שמבקש הביטול אבל אם אינו מבקש שבטול אין יוצא מן הסדר מאחר שהוא עומד לעסוק בצרכי העולם תמיד אבל בלילה כיון שבלילה אין הסדר להיות גשור ולפיכך מה שהוא גשור בלילה הוא יוצא מן הסדר ומן המתירים . ויש גורסין הגשור בלילה ומפנה לבו לבטלה ואחת מלאכת היא דמשום שהוא גשור בלילה מפנה לבו לבטלה ובלילה הוא רשות למחבלים ולכך מחתייב בנפשו ולשון אינו מוכח כך אלא הוא ליה לומר רק והמפנה לבו לבטלה בלילה אבל לשון הגשור משמע בשביל שאינו יכן בסדר העולם ולכך הוא מחתייב בנפשו ולשון אין מוכח כך שסק בתורה ומכל מקום אין נראה שבכל הגשור הוא מדבר כי מי שעשה מלאכה בלילה מע"ג שאינו עוסק בתורה כי כל תורים שאין עמה מלאכה סופה להיות בטילה ולפיכך המלאכה שהיא עורך התורה אינו בכלל זה וכל דרך ארץ הוא מצוה ויש לחלק לפי הנירסא הב' מה שאמר הגשור בלילה ולא אמר המפנה לבו לבטלה בלילה דהוי משמע שמפנה לבו לבטלה כדי שיבן ואין זה מתחייב בנפשו ולכך קאמר הגשור בלילה שאינו הפן ליבן רק שיהיה גשור ואף אם מפנה לבו לבטלה מתחייב בנפשו . ואמר והמהלך בדרך יחידי וד"ג כי הס"י נתן בהדם שיהיה ביטוד עם שאר בע"ח ואשר אינו ביטוד יוצא מסדר העולם וכך אמרו בפרק אין עומדין ארץ אשר לא עבר בה תיש ולא יצא אדם אם לא אחר אדם שיהא לו מניחות עצמו ים לו מקום מיוחד ומפני כי ים לכל אדם מקום ונכנס המקום בכתרת האדם לומר פלוני ממקום פלוני ואם אינם אם עירם ואם עירו הוא נחשב כאי אינם אינם שמו ואמה וכל זה כי יש לאדם מקום מיוחד ולפיכך כל ארץ שגזר עליה אדם הרשעון ופי' הגזירה הזאת כלומר החלק מן הארץ אשר הוא מחיתם למין האדם בכללו נחישב כי אדם הרשעון הוא כאי מין האדם בכלל שנקרא אדם על שם שהוא כולל כל מין האדם כי ההתחלה שהיא המחלה לדבר שומד במקום הכל והיא דומה כאי אורם הילון שהסורם ים לו מקום בארץ וזהו שאמר כל ארץ שגזר עליה אדם הרשעון לומר כי המקום מחתייב מן הדבר אשר הוא מניו מקום ולא נחתייב מן האדם שיהיה כל הארץ מניו למקום ובכלו אמר כי ביטוב על עולם אשר אם נחישבו ג"ע כל לפי מדרינת אדם הרשעון אשר היה הוא כולל כל מין האנשי ואין להקשות למה נגזר על מקלת מן הארץ שיהי' מיוצב ומקצתו בלתי יצוב כי זה פי' לפעלה ועוד שכשם שהאדם ים לו חבריט מיוחדים שבהן הוא אבר זה ולא במקום אחר וכל הוא בהכמת הס"י כך המקום אשר הוא מחיתם לאדם ים מקומות מיוחדים אשר הם יצוב האדם וים גיסי יצוב האדם ודבר זה רמזו חכמים בפ' דיני ממונות אמר ר' אחיזין אמר רב אדם הרשעון גופו מבבל ראשו מפ"י מיבריו מאחר מרגוע וכו' ומעתה הרשה בביאור כי הארץ מחיתם אל האדם לפי מה שהוא כי ראשו ים לו יצוב אל פ"י וגופו אל בבל ואחר מיבריו לאחר מרגוע וכן מצאנו ג"כ שים ארץ אחין לאדם יצוב כלל ומקום זה אינו מקום האדם שמחיתם אלין ואין להתיריך בכאן מ"ש הרשה כי האדם כאחר פורש מן הביטוב דבר זה אינו מקומו אשר הוא מקום שמיוחד ביותר כאשר הוא במקומו אשר הוא מקום לו ולכך נקרא מקום שהוא מקיים ושומר את אשר הוא מקום לו וכבר נאמרו חכמים דבר זה ג"כ במקום אחר ואין להתיריך בזה ועוד כי שמירת האדם הוא בתוך רגיש והוא בתוך הכלל ואפי' אם יחיד בגיים כיון שבעיר יש רגיש בע"ח יש שמירת האדם בעם ולכך אמר המהלך בדרך יחידי דוקא יחידי מפני כי בשביל כן יוצא האדם מן השמירה כאשר הוא בדרך והוא יחידי ודבר זה ענין מופלג מאד מאד כי כאשר יש שני' ביחד חיים מוכנים להיזק וכמו שאמרו במס' ברכות אמד רואה ויזק שני' רואין ואין ניזוקין אלמא חי' רואין ואינם ניזוקין וביאור זה כי האדם אשר נברא בצלם אלהים רואי אינו מצד מעלתו אלא כמו שיתבאר בפ' זה להיות על כל התחתונים וכמו שאמרו אין חיה שולטת באדם אע"ג שאשל האדם לבקשה שנאמר נשאל בבהמות נדמו ע"כ ור"ל כי מפני צלם אלהים שים לאדם אין החיה שולטת באדם אע"ג שמסלק ממנו הצלם אלהי ובשני' יש גם אלהים ביותר כי הוא נמצא בשני' . ובשלמה עוד הצלם ביותר וכמו שהוא אצל מורה ג"כ שים תוקף בין אמד לשניים וכין

צריכים לעשות כי התורה היא עיקר הדבר בשמי ולזה מצטרפת לאחד כמו בשמים ובשמן יותר מבשמים וכך בכאן הזה הוא לשון לא נקרא על המדם היחיד רק כאשר הם שניים ובשמן יותר מבשמים ולפיכך שניים לזיקן מזוקן אבל ג' מסולקים הם לגמרי מן המזיקין עד שלשים רואין ואין כאן מקום זה להאריך. ולפיכך המלך בדרך יחידי וזה נקרא שהוא ממעט בשלש מלחים באשר המדם הוא יחידי והשמן הוא מקורב בשעת הסכנה ומפני שאמר שלמה שלשה על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאלו משלחנו של מקום ואשר אין אומרים עליו דברי תורה כאלו אכלו מזבחי מתים אמנם נלמד כי ע"י התורה ים למדם דביקות גו ים' והשלוח מן התורה מסלק עצמו לגד אחר והוא יוצא מרשותו של הקב"ה לגמרי לכך אמר אח"ז כי המפנה לבו לבטלה הוא יוצא נם כן מהדר השולם ומשמירתו ולכך מתחייב בנפשו באשר יוצא מן הסדר כי מצד הסדר האדם הוא מהם הם"י אשר הוא שומר השולם ופירוש מבואר הוא מצד: כל המקבל עליו עול תורה וכו' גם זה האמור נאמר

בכאן לומר כי ע"י התורה ים לו דביקות עם הם"י ומפני כך אמר המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. ים לך לדעת כי ההנהגה אשר הם בשולם הם שלש כי ההנהגה שאריך האדם לנהוג לפי מנהגו של עולם לאחרים ולזרוע ואשר צריכו אשר המה צריכים לפי ההנהגת דרך השולם ומבשו והאדם הוא משועבד להנהגת המבע ועוד ים ההנהגה שלחי מבעים והיא ההנהגה המוסיות אשר מתחדשת מן הבחירה וע"י ההנהגה המוסיות שהיא על ידי המלכות מה שירצה ומה שלא יצלה ועוזר נזירתו על האדם והוא ההנהגת השימום והאדם הוא משועבד ג"כ להנהגה הזאת שהוא משועבד על המלך שעל ידו ההנהגה הזאת וההנהגה השלישית הוא ההנהגה שלחים שסדר הם"י בשולם לית יהיה מוכן על ידי התורה שנתן הם"י והזה ההנהגת השולם על ידי שלשה דברים ההנהגה האחת מה שצריך על המבע וההנהגה השני שלחי מבעים והוא כפי מה שעוזר המלך והוא השמוש. ההנהגה השלישית הוא ההנהגת הם"י שסדר שלחי למעלה מן המבע ולמעלה מן הבחירה עד שאם שלשה ההנהגות ההנהגה מבעים ההנהגה נמוסיות ההנהגה שלחי מבעים ואשר כאשר האדם מקבל עליו עול תורה אז הוא עם הם"י ואז מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ כי ההנהגה השלישית הזאת היא ההנהגה שלא נ.הוא ומן עול דרך ארץ שלחו שיהיה שם מצד עוה"ז ואשר הוא משועבד על הם"י ח"ש שיהיה משועבד על המלכו' ועל המבע. וזה אמרם נ"כ בפ"ק דע"ז אמר ר' יוסי לא קבלו יעקבאל מת התורה אלא שנאמר אני ה' אלקיך המוציא ואומה ולשון שולחך המוציא ואני עליון כלכם אלא כאשר אתמול ולאחר השביה כמו בשמים ובשמן ע"כ ומה שאמר שאין מלאך המוות שולט בהן זה ההנהגת המבע שלא יהיו מסורין תחת המבע שמלאך המוות שולט בבני אדם לפי המבע. ואומה ולשון

רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ ונותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ: רבי

הוא ההנהגה שלחי מבעים כלל הדבר שמקבל עליו עול תורה שהיא שלחים הוא יוצא מן הנזירה ומן המבע ומן הנזירה שלחי מבעים והיא מלוטים וכמו שאמרו בפרק שנו והלמות מכתב שלחים הוא חרות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה הרי הוא מתעלה וכו' הרי ביארו כי העוסק בתורה הוא מתעלה ומפני שהוא מתעלה מדרינתו למעלה ממדרינת המבע שהוא ההנהגת העולם וכן ההנהגה השלחי מבעים עד שהוא בן חורין מאלו שחי הממשלות שאמר שמרנו. ויש לך להבין מה שאמר שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה כי מפני שעוסק בתורה מתעלה על העולם הגשמי כי השכל מתעלה על העולם הגשמי ומפני זה הוא בן חורין מן ההנהגת העולם המבעי ומן המלכיות שכל מדרינתם מצד עולם הזה והעוסק בתורה הוא יוצא מדרינת עולם הזה ולפיכך אמר כאן שמעבירין ממנו של מלכות ועול דרך ארץ כי תע"ג שם"ש לאדם אלא פרנסה וגריך הוא למלאכה כדי לעסוק בתורה מ"מ אין עליו עול דרך ארץ כי פרנסתו מצוי לו בקלות אשר מקבל עליו עול תורה כי אז הוא על הם"י לגמרי ומתעלה מן עוה"ז לכל הם פורק מאתו עול תורה אז הוא נופל על העולם הזה הגשמי כאשר נשלך מאתו עול תורה שהיא למעלה מן העוה"ז ולכך נותנים עליו של מלכות ועול דרך ארץ אשר הם מושלים מצד העוה"ז וכל עוד שמשלך עצמו מן המדרינה שהיא למעלה מן המבע ונופל על העולם הגשמי מושלים עליו אלו שני דברים עול מלכות ועול דרך ארץ שהם מצד עולם הזה ודבר זה מבואר ובאשר חכמה מאוד מדע לית המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ כי בבית המקדש שלמן בלשון והשלמן הוא שלמן מלכות והוא כנגד ההנהגת המלכות וממורה בדרוש שים כה ז' נרות הם כנגד שבעה ימי בראשית שהם ז' ימי המבע ודבר זה ידוע לחכמים ואלו התורה במדרינה יותר עליונה שאלו שניים הם בחיכל שהוא כנגד עוה"ז ואלו התורה היא בחרון שהוא בבית קדשי הקדשים שהוא כנגד מדרינת עולם העליון ואלו דברים ברורים למי שמבין דברי חכמה עמוקה ותדע כי עול מלכות ועול דרך ארץ הם שני דברים ממולקים זה כנגד זה כמו שבארנו כי זהו ההנהגת עולם המבעי אבל עול מלכות ההנהגה שלחיו לפי המבע רק ההנהגה מוסיות שבבד והתורה מפעלה על שניהם ויוצא האדם לחירות מרשותן וממדרינתן ע"י התורה:

ודי בזה למבינים:

עשרה

עשרה מיוחדין וכו' יש לפלול זה למה עבר' דוקא וכן למה המקה דוקא ולמה פלגה והמקה ועברה ל"ל ועוד למה לה הביא ראיתו על ר' חנניא מן מדרשן שהביא ראיה לאחד מן יחיד בדד וידוע כמו שהביא ראיתו על רבי מניעא לענין פיס ועוד שהביא ראי' מן ומגודתו על ארץ יסדה ולא נזכר שם ממין כלל ומה כן מה ראיה הביא. פירוש המקה הזאת שאמר עברה מיוחדים ופיסקי' בתורה מספר זה ידוע ומפורסם בכ"מ בקרא מספר עברים עדה ושם עדה נאמר על הכלל שלין כלל ועדה פחותה מעברה והדבר נראה מן מספר שהרי כל מספר לא יעלה רק עד עברה וכלפני ניעא עד עברה מהחיל בשראים למעה ה' וכן לעול' לין המספר

רבי חלפתא בן דוסא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבין ועוסקין בדברי תורה שביניה שרויה ביניהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט ומנין אפילו שנים שנאמר אז נדברו ירא' י' איש אל רעהו ויקשב י' וישמע וגו' ומנין אפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך :

רבי

רבי חלפתא. שם חכם הוא: בעדת אל. ולין עדה פחותה מעברה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת. זה פסוק נאמר במרגלים שהיו עשרה יצאו רעה ובלב נשארו עשרה: ומנין שאפילו חמשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט. כתלין על עשרה הנשיט ישפוט. וי"א בקרב אלהים ישפוט כנגד בלעם דיינים ושני בעלי דינין כדי המקה: ואגודתו על ארץ יסדה. ולין לגודה אלא בפלגה שכן מנינו בפלגה מינן שבולאי שהיו נלגדין כאחת. ועוד הנן ולקחתם לגודת אזוב פלגה קלמין. ויש נוסחין מנין אפי' ממקה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה כיון שאחד לוגד בידו שכח הוא מלגעות: ומנין אפי' שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט. שם פלגה דיינין: אזכיר את שמי. כלומר שאתן רשות בלבך להזכיר לא שמי אלא שמו של אחיך דהיינו יחיד ע"כ אזכיר לא שמי מבמע שלמד לאחרים שיהיו מזכירין לא שמי: רבי

מניע יותר מן י' כי אחר י' חוזר לספור אחד עברה ודבר זה יתבאר בפרק בעברה ובפלגה מקומות ולין להאריך כאן ומ"מ כיון שעברה לין עליו תוספות אבל יש תוספות עד עברה ולפיכך כל המספרים שעד עברה הם מסרים והמם יתבדך מהות הפלס לין שהיתתו עם הדבר ההסר ומפני כך לין הפסיקה פיס בפהות מעברה ולין דבר שבקדושה פחות מעברה וזהו שהביא ראיה מן מלקיש נגד בעדת שלו כלומר שהמעת שהפה הוא נמלה עם העדה ועדה היא י' כי פם עדה נא על הכלל ולין תוספה על הכלל כי אף אם אתה מוסיף על הכלל אינו יוצא מן הכלל כראשון ודבר זה נמלה במספר י' כי אחר פיס יש להוסיף עליהם למות פלגה אלפא וכן עד י' אבל כי' יש מקום הכלל שלין כאן תוספות ואפשר אחה מוסיף עליו במספר צריך למות אחד עשר פיס עשר ולין זה תוספות כיון שאתה מוזר למות אחד ולפיכך לין עדה בפחות מי' וכגמרא יליף ליה מקרא דכתיב במרגלים עד מתי לעדה הרעה יצאו יהושע וכלב שלא היו בכלל עדה הרעה ופלגו י' ומורים על זה מספר י' ברלוי להיות י' עדה כמו שהתנאך ומה שהמספר של י' הוא כלל לין כאן מקום להאריך כי יתבאר בסמוך ויתבאר עוד בפרק בעברה. ואמר שהפיסה היא עם העדה וזה כמו שהתבאר למעלה מאחר שלין תוספות על י' מספר זה הוא פלס פלס היה מהר היא לו הפלמה ולין תוספים ופלגתה על מספר זה הוא פלס כן הוא פלס והוא ים' שהוא פלס הוא נמלה עם הפלס ואמר אחר כך ומנין אפילו חמשה מיוחדים ושוסקים בתורה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה ויש לפרש כי המקה הע"ג שלינו מספר על כלל ועליך עליו תוספות מ"מ ים במספר מליומות מה שלין במספר פלגה ויש במספר פלגה מה שלין במספר פיס ויש במספר פיס מה שלין במספר אחד ולפיכך אחר כמו שהמספרים וזה כי לא שייך מספר פ' אבל ג' פם שהחלת המספר ולפיכך ים בג' מה פלגה נמלה פ' למקה לין הג' רק מספר זה ולין כאן מספר שפרה כלל אבל ג' ים בו מספר שפרה. וכן אמרו כי הג' פם שהחלת מספר הזוגות. וג' שהחלת מספר שהכרדים ולכך נמלה במספר הג' מה פלגה נמלה במספר הג' ובמספר המקה נמלה מה פלגה נמלה במספר הג' כי במספר המקה ים בו מספר זוג ויש בו מספר שפרה כי ים בו ג' וג' לפיכך מביא ראיה מן הכתוב שאומר ואגודתו על ארץ יסדה כי יקרא זה שגודה שלימה כשאתר ים במספר זה ג' שהוא מספר זוג וג' שהוא מספר שפרה והמקה כולל שניהם ולכך נקרא מספר זה שגודה ומספר ג' הוא יותר ממספר ב' שהרי הוא שהחלת מספר שפרה ולא כן מספר שניים שהוא מספר זוג ויש במספר שניים מה פלגה נמלה בשאחד שלימו מספר כולל ולכך לא זכר מספר שרבעה כי לין למספר זה יותר מפלגה ומה שאמר לפיכך המקה וכו' ולא אמר לפיכך אחד ומכל שכן שהמריס שהם יותר ודבר זה כדי לומר לך שיותר ים לאחד לעסוק בתורה בעברה מבהמקה ויותר ים לעסוק בתורה בהמקה מן פלגה ויותר ים לעסוק בתורה בפלגה מן שניים ויותר ים לעסוק בתורה בשניים מן אחד כי הע"ג כי הפיקות עם אחד לין דיקות הפיכים עם אחד כמו עם שניים ויותר ים עם פלגה מפניים ויותר בהמקה מפלגה ויותר בעברה מן המקה אמקה הפיכות שהוא עיקר כי יתרון ים להמקה על ג' שם ופלגה על שניים כבר התבאר כי רלוי שהיות הפיכים עם בני אדם מצד שהתחדמות שמה ומפני כי הוא יתברך הכל הוא נמלה במספר שהוא מיוחס דומה לזה ומפני כי עברה הוא מספר כללי כלפני לין תוספות עליו ולכך הוא יתברך עם י' כי הוא מספר שהוא הכל ומפני כי מספר ד' הוא מספר מחולק לפי שהוא כנגד ד' לדדין מבר ד' לדדין הם מחולקים כל אחד הוא לד לעלמו ולכך

יאמר הכתוב על הפירוד והחילוק כי בהרבע רוחות פרצתי לחכם וזה מפני כי ד' רוחות הם מהולקים ומפורדים ולכן החמיצי שהוא בין הארבע הוא מחבר ומקשר מספר הרבע שהוא מספר מחולק ומפורד כי כל למעלי בשביל שהוא למעלי מקשר ומחבר הכל ולכך נקראו הפשה תנודה וקרא דכתיב והנודתו על ארץ יסדה מדבר בחפשה שהחפשה הוא התנוד ומקשר והמחבר הארבעה המחולקים ומפני זה השכינה עם החפשה ביחוד כי מהאי שמספר החפשה הוא מספר מחובר ומקושר ואינו דומה לו הארבעה שהם מחולקים והוא יחברך כולל הכל והתנודה היא כוללת הכל ומקשר הכל ולכך אמר מרן בהחפשה ביוסבים ושוסקים בחורה שהשכינה עמהם שנאמר והנודתו על ארץ יסדה ודבר זה ביארנו בכמה מקומות בספר גבורות השם על ענין החפשה לית הם בפרט הם מספר של תנודה ומזה הטעם אמר ג"כ ומיין שלשה ביוסבים ושוסקים בחורה שהשכינה עמהם וכו' כי בשלשה ג"כ יש דבר זה כמו שביארנו למעלה שלשה שהכלו על כלהן אחד כי שלשה ג"כ מספר מחובר ואינו מחולק כי שניים בפרט הם מחולקים והם כנגד שני הפכים והאחרי מהבר ומקשר שני דברים מהולקים וכמו שהחבור שם והפרש יש בין החפשה ובין השלשה כי בחפשה הוא חבור וקשור לגמרי שהוא מאחד הרבעה לדדין המהולקים ושלשה אינו כך רק כי המספר הזה חבור וקשור שני לדדין ואין זה לגוד שלש. וזה יתורץ קושיות התוס' שהקשו בפ"ק דסוכה דבחפשה דחפשה מפשע כי שלשה נקראו לגוד לענין לגודא לחוד ולהו בחפשה לחוד למרו כי חפשה נקראו לגודא שהכי יוקמינן קרא והנודתו על ארץ יסדה בחפשה וכתבו התוס' שים נורסין ומיין לחפשה ביוסבין ושוסקין בחורה שהשכינה עמהם שנאמ' בקרב מלקים יפפוע ומיין בשלשה ביוסבין ושוסקין שהשכינה עמהם שנאמר והנודתו על ארץ יסדה וכתבו התוס' שאין גורסין זאת נכונה כדמוכח בפ"ק דברכות וכוותם שהרי בפ"ק דברכות אמרי' ומיין בג' ביוסבין ושוסקין בחורה שהשכינה עמהם שנאמר בקרב אלהים יפפוע אחת לשלשה ולא לחפשה ואמרו שם בדוחק ולפי זה מה שאמרנו הכל נכון ואין קשיא דחפ"ג בשלשה הם נקראים לגודא אין זה לגוד נמוד כמו שהוא החפשה שהוא מקשר ומחבר את הארבע שהם כל ארבע הצדדים מהולקים אם יאמר לגוד שלש ולא כן שלשה שאין השלשה לגוד שלש כמו שהתבאר ולפיכך החפשה יאמר משלשה ושניים יאמר מאחד דסוף סוף שניים הם זוג אחד שייך בהם חבור ומובנים השניים מן האחד כי שניים הם התחלת המספר אבל כל מספר יש בו הבור להחדים ומפני זה הם שניים יאמר מן האחד ויש לך להבין דברים אלו כי הם דברים גדולים אין סופק בהם. ובפ"ק דברכות אמרו שם אמר רבין בר אדא אמר רבי יצחק מניין שהשכינה במקפלין שהכינה ברויש ביניהם שנא' אלקים נצב בעדת אל ומנין לג' ביוסבין בדין שהשכינה עמהם שנאמר בקרב אלקים יפפוע ומנין לשנים ביוסבין

ועוסקין בחורה שהשכינה עמהם שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון ומנין לאחד ביוסב ועוסק בחורה שהשכינה עמו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך ומאחר דאפילו אחד אני מצטרף אני מכתב אליהו בספר זכרונות אד לא מכתב אליהו ומאחר דאפילו אני אלמא בעלמא הוא ולא אמרי שהשכינה קמ"ל דדין נמי היינו תורה וכי מאחר דאפילו שלשה עשרה מצטרף קדמת ואמרת שהשכינה ג' עד דיכבי ע"כ ולפי זה יש להקשות למה בגמרא לא נזכרו החפשה וכאן בחפשה זכרו החפשה ועיד למרו שלשה ביוסבין בדין ואלו בחפשה לא זכרו רק שלשה ביוסבין ושוסקין בחורה שהשכינה עמהם וכן לעניים וכן לאחד הרי חפשה פשוטה היא. לכל פירוש דבר זה כי מהניחין לא חפשינן רק כמו שאמרנו ביוחר הדביקות אל השכינה כאשר הם עשרה אחין כל הדביקות שויה ולפיכך הוצרך חניחין למחני לכל לחפשינן שכל מספר ומספר בפני עצמו יש לו דביקות מיוחד לו יתי לפי המספר ודבר זה לא חפשינן חניחין לכל דבר חלא להמעיטן כך חילחא שים בכל אחד מן המספרים שזכר חלחא בפני עצמו ולכן לא זכר החפשה אחין לחפשה דבר בפני עצמו וכן לא זכר שלשה ביוסבין ושוסקים בחורה ג"כ כי אין לעניים ביוסבים ושוסקים בחורה חלחא בפני עצמו ולכך מקשה וכי מאחר דאפילו הד הרי מצטרף ומטרן דאחרי מכתב' מיליהו ומה בעניים מיליהו נכתבים יש לפרש כמו שאמרנו לחעלה אלא עניים שים ביניהם דברי תורה כי עניים נקראו שעשו עצמם קניטות בשביל יחד עניים וא"ת מבלחי קניטות ומפני שעשו עצמם קניטות ולכך מכתב מיליהו בספר והכתיבה היא קניטות ופירוש הכתיבה הזאת כבר אמרנו שהחדש ומעשה החדש היא מכלל ניור השולם ואין החדש דומה לאחר בעלי היים שהיא נהשבים אבל החדש מפני מעלתו הוא עשה השולם ואם החדש ומעשיו טובים יש להן ניור בשולם ומוב ואין להפיך אם החדש רע שים כאן ניור בשולם לפי ענין החדש נרשם בשולם וזהו הספר שנכתב בו הכל כמו שהתבאר בפרק רבי אומר וזה שאמר כאן שהתורה שמתחייב מן עניים נרשם ג"כ בשולם והוא ג"כ מכלל ניור המילות והוא ספר זכרון שנכתב בו הכל ודוקא בספר אם שים שעשו עצמם קניטות ניותר לקנוט ביחד ומבני כך יש בשולם ניור תורתו כי השולם הוא דבר קנוט. ושוד יש לך לדעת כי אם שאמרו עניים מכתב מילייהו דע כי החומר הוא מדרש הרשומות על המצות ואין לחומר מיליות בפועל רק בכח והחורה היא המדרינה הפנים והחורה הדבר נמצא ונרשם בפיעל לגמרי והחורה היא בו שהמצות אם שהוא וכו יבהן בינו לבין אחר ומצד החורה ג"כ לא יתצא הבמוי והדבר זה שבמוי הוא מצד החומר וזה שאמרם חז לא מכתב מיליה כי החחד הוא כנגד מדרינת החומר ולפיכך אין הדברים של ה' בחורה יש להם

מדרינ הלורה ומפני כך לא מכתב מיליה כי הכתיבה מורה על שני דברים כי הוא מוכח על הכירור כי הכתב הוא מבורר הדבר עד שנמלא מבורר ומפורש וכן הכתיבה מקיימת ומקנה להתקיים וכתוב הם שנים ומפיי הם כנגד המדרינה הכתיב שהוא מדרינה הלורה ומדרינה הלורה על ידה נמלא הדבר בפועל מבורר גם הלורה היא קיום הדבר וזה שלמר דמכתבו מלייהו בספר הזכרון שהוא דבר מקויס וכל זה שבתב הם שנים הגישו למדרינה הלורה

רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלו וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך : רבי

רבי אלעזר אישו ברתותא אומר . כרתוסף הם מקום : וכן בדוד הוא אומר כי ממך הכל ומידך נתנו לך . על לוהו מעבה שקיבל כסף וזכה לבניו כמקדש לאמר דוד פקוק זה : רבי

שפיי בחומר עניו מבורר כי הלורה מחנת היבר ורציחה לנמלא ואין בחומר קיום כלל ולכך לאמר שלחד לא מכתב מיליה שלין לו מדרינה[1] לחת כי החומר הוא מדרינה לחמורה והלורה הוא מדרינה שנים ופיכו זה לאת גדול מאוד למי שמבין דברי הכמה שכל דברי הכמים נאמרו בהכמה עליונה ולפיכך לאמר למעלה שנים שיושבין ואין ניעים דברי תורה שהוא מוכב לניס כי רלוי שיהיו אלל שנים דברי תורה כאשר הם שנים כי הם כנגד מדרינ' הלורה שהיא מדרינה שנים שנייך במדרינה זאת המורה ניותר לא כאשר הוא לאחד כי האחד הוא כנגד המדרינה תמרית היא מדרינה רחמורה לאשר לא שנייך אם כל כך דברי תורה וכאשר אין ניעים דברי תורה נקרא זה מוכב לניס לאמר שרלוי שיהיה אלם דברי תורה ולכן לאמרו ג"כ בשנים דברי תורה כי בשנים שנייך דברי תורה לגמרי ואלל לאחד לאמר ושוסק בתורה כי הדבור שהוא דבר שבלי שנייך אל הלורה והעסק מחיתם אל הגוף ניותר ולפיכך לאמר אלל ס' ושוסק וכבר ניאמרו בהכתיבה הזאת שר"ל כי התורה שמתחיינת בשנים הוא מכלל ליור המילות שמילות העולם יש לו ליור ור"ל שהתורה שמתחיינת מלחם הוא גם כן מכלל ליור המילות ואין הכוונה ליור גשמי אלל ד"ז ליור שבלי כמו שרלוי אל התורה הבלילית וכל ענין זה מורה כי התורה בשנים שהוא שבל גמור אלר הבל יש לו ליור שבלי וכל אלו הדברים הם דברים גרוניים למי שמבין דברי חכמה אין ספק בזה . ומאר כי עשרה מקדמי שבינה ואלמלי נלחמ עד דיאבי וניותר ענין זה כי עשרה הם מוכנים אל הבינה לגמרי מד שאין חילוק בין עשרה ובין מאה ובין אלף ולפיכך קדמה שבינה ואלמלי כי אלכם לפניהם והם"י ברחמם מאחר שעשרה עם הבינה ולא שאמאר שנייך כאן מקבל כי אין הדבר כך כי מקבל היה שנייך אלו היה המספר פחות מי' שהיה המספר שנייך בעולם התחתון כי מעולם לא ירדה שבינה למטה מי' ושנייך לומר בעולם התחתון שהם מקבלים כבוד הבינה אבל המספר עשרה הוא מיוחד בכל מקום למדרינת הקדושה עד שהמספר הזה מגיע אל מדרינת עולם הנבדל והקדוש ולפיכך אין צריך קבלה לכבוד ואפי' הבינה קודמת כמ"ש דכתיב ויעבור אלהים לפניהם וה' ברחמם אבל כתוב הם שאשה נאשת האדם מקבל לבינה שהרי הבינה נאה לאדם כי אין מגיע מספר זה אל עולם הנבדל ומיון שאשת האדם מקבל ולפיכך צריכין שיהיו שאשה קודם כי הם נאשים מקבלים לכבוד הבינה אאר עמהם אבל כתוב הם עשרה שכבר אמרנו כי הם הגיעו למדרינת נבדלת לגמרי ואין כאן קבלה ואין צריך שיהיה המקבל קודם אבל הבינה קדמה ואמאי רק אלל שאשה אין במספר הזה שהגיע למדרינה הנבדלת וזה צריך מקבל והמקבל הוא קודם נודאי ולפיכך לאמר עד דיאבי ועוד יש להבין בחכמה דע כי הוא יאבדך רוצה להיות עם הנברחים מלד כי אין עלה בלא העלול לכך הם"י חפץ להיות עם אאר הוא עלה להם ומפני כי העלה הוא קודם אל אאר הוא עלה להם לכך הבינה מקדמת לפני עשרה כי נודאי הם"י אאר הוא העלה קודמת אל מי אאר הוא עלול ממנו ודוקא כאאר הם עשרה כשהוא כלל אלם שאין מוספות עליו כי מלד אאר הוא יאבדך עלה אל הנברחים הם עליונים ולכך בעשרה שהוא כולל מספר אלם הבינה מקדמת לפניהם וכן האם יאבדך עם הנברחים מלד הנברחים שהם עלולים ממנו ואין העלול בלא עלה ומלד זה העלול קודם ואז הבינה נאה ולפיכך בשאשה הבינה נאה מלד האדם שהוא העלול ולכך עד דיאבי ואחבאר לך דברי חכמים שאמתן :

תן לו משלו וכו' . אאר שבינה אחנת אאיך הבינה היא עם י' ואפילו עם אחד מזה מדע ותבין כי כל אאר לאדם הוא אל הם"י ועפ"ש שכתוב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לא שהיה הם"י מסולק מן העולם הזה שאם כן לא היה הם"י עם האדם אבל מן הם"י מסולק מאחו לכך כל מה שהוא אל האדם הוא אל הם"י וכדאמיב לה' הארץ ומלואה ויש לפרש ג"כ שלא תטעה לומר אאר אמרנו למעלה כי הוא יאבדך עם האדם אל תאמר שבשביל שהם"י צריך אל האדם ולכך הוא נמלא עם האדם כמו אל האדם שבאאר הוא צריך אל אחד נמלא אלא ואל הקב"ה אימו כך כי אין הקב"ה צריך אימן לו האדם שהרי הכל הוא אל הם"י ולפיכך סמך מאמר זה אחריו ורחמון נרחה עיקר ובכרך כיצד מברכין אמרו שם אסור לאדם שיהנה מן העה"ז בלא ברכה וכל ההנה מעה"ז בלא ברכה מעל ועוד שם אמר ר' יהודה אמר שמואל כל ההנה מן העה"ז בלא ברכה כאלו הנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה ר' לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ע"כ וניותר זה כי שמו יאבדך אל על כל הדברים שהם בעולם לפי שכל אאר ברא הם"י בשלמו

מדליקין וכבמה מכמיס כמו רבה בר נחמני וכאמר
נגזר המיתה על האדם מלד שנפרד מן העלה ים' מלד
עלמו וירמה שיהיה עדי מקלם חליו האכילה מעץ
החיים וכבר נאמרו כי עץ החיים זה הוא התורה כמו
שהאמר ופירוש האכילה הזאת היתה שיהיה עץ החיים
אכילתו לגמרי להאעלם בתורה כי הדבר שאוכל ממנו
מהעלם כו האוכל עד שממנו ניזון לגמרי ובודאי על ידי
זה יהיה מי לעולם כאמר היה ניזון בו וזה היה
כאמר היה קרוב אל עץ החיים דהיינו שהיה לו
מדריגה עליונה ולא שהפסר לו לאכול מן עץ החיים שיהיה
ניזון בו לגמרי לעמוד על כל פודי התורה ויהיה לעולם
וזה שאמר פן ישלח ידו וכאמר הוא קרוב אל עץ החיים
מלד שהאדם הוא בגן עדן ואוכל ומי לעולם ודבר זה אין
ראוי לאדם מפני שכבר היה נוסף אל התחתונים כשאכל
מעץ הדעת והוא יודע טוב ורע וזהו הסרים מן
העלה כמו שהתאבר ולפיכך אינו ראוי אל החיים
כלחיים כאמר היה נוסף אל התחתונים וכאמר גורש
מן מעלמו מ"ע לא היה קרוב אל עץ החיים לאכול
ממנו והבן זה מאוד והמבאר לך כי הידיעה באוד
ורע הניע לו מלד שהוא ברשות עלמו ואינו פונה אל
עלמו שהוא הטוב ואין כאן רע ודבר זה ג"כ מה
שהרשות נאותה להיות האדם בבחירתו הוא מלד
שהאדם נברא בלא מלאים והוא יחיד בהתחתונים
ונרש לו דבר זה להיות כאלאים יודע טוב
ורע ואם שאין הדבר הזה לטובתו כי יותר טוב שיהיה
ברשות העלה ולא יהיה בעל בחירה שאאבר לו
לעשות הרע אלא ג"כ דבר זה מה שהוא כאלאים יודע
טוב ורע אינה ג"כ מעלה אל האדם כי לאדם אין
זה מעלה רק שהניע לו דבר זה מלד שהאדם נברא
בלא מלאים ולכך נעשה כאלאים יודע טוב ורע
וכך הוא דבר זה מה שהאדם ברשות עלמו להיות
בבחירתו שים לו דמיון אל העלה מ"ב שהיו לטובתו
וכאן הדברים . ואל תאמר כי גם בבהמה היא נ"כ
בעלה בחירה שאין הדבר כך כלל כי בבהמה שהיא
עושה לפי טבעה ואין זה בחירה כי הטבע הוא אחד
אבל האדם שהוא בעל שכל שייך בו בחירה במה
שירצ'. ומעתה לא יקשה מה שאמרו בפרק ר' ישמעאל
שאלו פילוסופין את הזקנים ברומי אם אלהיכם הינו
רוצה בע"ז למה הינו מבגל' לאמרו אלו היו עובדים
לדבר שאין צורך לסם היה מבטלו עכשיו שהם עובדים
לאמה ולבהמה יאבד עולמו מפני אלו ע"כ . ויפה השיב
לסם שלא יאבד את העולם אבל למה לא יאבד
עובדי ע"ז אבל דבר זה שאם היה מאבד עובדי
עבודה זרה לא היה האדם בחירי כלל כי איך יהיה
בחירי שהרי יהיה ירא מן האבוד לגמרי והנה מה
שאמר הביא האדם שנברא בלא אלאים כי לכך הרשות
נאותה מפני שהאדם נברא בלא אלאים בהתחתונים
ודבר זה נורם לדעת טוב ורע שאאמר והייתם כאלאים
יודעי טוב ורע ומ"ם הכל בפוי ולא אמר הכל נוסף
מפני שאפוי' הרע באין הם"י רוצה בו אף זה בפוי
מלפניו אבל נוסף היה מאמע שאבקש לרחות והוא

שכו

דבר הטוב אבל הרע הרי כחיב והנה אל עמל לא
אוכל ועל זה אמר הכל בפוי בין טוב ובין רע והרשות
נאותה והרמב"ם ז"ל פירש בפירוש המשנה הזאת ז"ל
וראוי שיהיה המאמר הזה לר"ע וזהו פירושו בקצרה
על מנאי שאדע כל מה שאקדם בפרקים הקודמים
אמר כל מה שבעולם יהוש אלמו ים' והוא מציג
אותו והוא אמרו הכל בפוי ואמר לא שאחוב בהיותו
יודע כל המעשים יאחדם ההכרח לומר שיהיה
האדם מוכרח במעשיו אין הענין כן אלא רשות נאותה
ביד האדם במה שיעשה וזה והרשות נאותה עכ"ל שם
והנה בעיקר דבריו אין כאן מקום זה להאריך
ואע"ג שהדברים אאת מלד עלמן שהם"י נוסף ויודע
פעמיד מי הכניס אותו במקום הזה בדברים כאלו
ולמה לא יפרש הכל בפוי שהוא ים' נוסף המעשה
בעת עשותו ועתן לו רשות לעשות ואין מוחה לו
לעשות הרע ויבא הלשון כרחוי לומר לף הרע בפוי
לפניו וכל האאמר שבא אחריו ובאוד העולם נדון
ר"ל שאל יחשוב האדם כי אאמר שהם"י אין מוחה
ביד עובדי עבירה שאין הם"י חפץ באוד העולם דוא'
להם שהוא אוהב אם כזו והוא בא לעשות דבר אאת
שאז האב הינו מניחו לעשות וכאאר הוא שונאו אינו
אותו לעשות שאאמר להעיאו לרעה וימות שאניח
אותו לעשות רצונו שיבא לידי אבדון וכך יעלה על
הדעת שאפני שאבקש רעתו של שלם אניח אותו
לידי חטא שאם היה אוהב אם האדם והיה חביב
עלינו למה הינו מוחה אלא ודאי הפך הוא ח"ו
להכריחהו לכף חובה וע"ז אאר שאינו כן כי אף אם
דן העולם אין מבקש באוד העולם אבל באוד העול'
נדון שאפץ לזכות העולם ולהניח אל העולם ואל
יהיה בעולם רק אוד ולכך הקב"ה דן אותו באוד
היינו שאדת האוד של הם"י חפץ שיהיה העולם באוד
ולכך אניח פרעניות לעולם לאלם לעשה רעה ואז
אסולק הרע אן העולם ואאאר האוד וזהו ובאוד
העולם נדון כלומר באוד של הקב"ה העולם נדון
כי אאז שהוא אוד רוצה באוד והינו הפך הרע וזה
אארם בפרק בחרא דבראות חייב אדם לברך על
הרעה כשם שאברך על האובה וקאאר בגארא אאי
אארך אילימא כשם שאברך על האובה האוד והאניח
כך אברך על הרעה האוד והאניח והחנן על האובה
אארך האוד והאניח ועל הרעה אברך דיין אאת אאר
רבא לא גארכא אלא לקבולי בשאחה ע"כ ואיך ס"ד
שיברך האוד והאניח על הרעה עד שהודיעך להניח
רא' אארך האוד והאניח אלא ש"ד כיון שגם
הרעה באה ואדת האוד כאו שאארנו כי העולם לף
כאאר נדון באדת דינו של הקב"ה הוא נדון אאז
אדת האוד שבו כי אפני שהוא אוד הוא רוצה באוד
ובאה שאניח פרעניות בעולם שזה נפרע האדם על
אעשיו ואסולק זאת הרע ואאאר האוד ובשביל כך
עאאו חייב לקבל בשאחה אן הם"י אדת דינו ולברך
ברוך דיין אאת כי לא יבבד האוד והאניח
קבל האדם אוד וזהו באוד העולם נדון אר"ל שלף
הרע שאניח הקב"ה בעולם הינו בא רק אפני האוד

שכן ים' לף כתו החדש שעשה רעה לאחר מלך הרע שכן מצאנו אצל הש"י אף הרע הוא מן הרע הטוב שכן ים' וכתו שנאמרו . ותאר וכאל לפי רוב המעשה כלומר שאין הש"י דן אלא החדש על כל מעשה שעשה רק דן אלא החדש אם הוא זכאי מלך עליו ואם הוא חייב מלך עליו והחדש שהשחיר לחדש שלא עשה אף אחת מ' וכשהוא"ל כתו קדושין אמר רבי שמעון לעולם ירחם החדש שהעולם תלוי זכאי ותלוי חייב והחדש עליו זכאי חלוי חייב אם עשה החדש עבירה ת' אחי לו שהכריע עליו ואת כל העולם לכף זכות ואין לפי' שכל אחר רוב המעשה ואם מעוט מעשיו רעים נחשב לדיק נמור והקב"ה מוותר לו הרע שעשה וכן אם הוא רובו חייב הוא נדון אחר הרוב ואין הקב"ה מאלא לו מעוט מעשיו שעשה שאין הדבר הזה רק כך כי כל מעשה טוב שעשה אף אם רצע נמור ועשה מצוה אחת הקב"ה מאלא וכן אם רוב זכאי ועשה אחת הקב"ה מאלא לו אחאו שעשה וא"כ על מה נאמר כי הכל אחר רוב המעשה אצל הפרט יש בין רוב לדיק ובין שנחשב שהרוב רצע כי אומו שנחשב לדיק הוא זוכה לעולם הבא והרצע רחוי להיות נחשב מן העולם וזה הכל אחר רוב המעשה להיות נחשב לדיק או חייבים נחשב רצע אצל אחד מכל מקום מעוט עבירות שעשה הלדיק נפרע על מעטיו ומיעוט זכיות שעשה הרצע מאלא לו הקב"ה מאל למלך בשר ודם לוהב ומקרבו בכל מפני שהוא לוהבו ועשה דבר כנגד המלך מאלא לו מה שעשה כנגדו ומכל מקום נאמר אהבתו אל מלך כמה שהוא לוהב אותו וכך המלך שהוא לאחד וכאחר עשה אותו החדש דבר טוב אל המלך מאלא לו הטוב וכן זה שהוא נחשב לדיק על פי רוב המעשה הוא זוכה למה שנקרוי אל הלדיק רק שנפרע ממנו על מעוט עוותיו שעשה וכן זה שהוא רצע הש"י נוהג עמו כמו מי שהוא רצע ושנאתו רק מאלא לו מקצת טובות שעשה ורז"ל פירשו שהפרט כי אחר הוא לדיק על פי הרוב מאחר כי עיקר אלו לדיק רחוי חייים נפרע על מעטיו בעוה"ב שהם עיקר החאלומין כי עיקר אלו הוא לדיק ולכך רחוי חייהי החאלומין אלו בעה"ב שהוא עיקר החאלומין . ושוחטין אחיל' עיקר כי הם המעוט והמעוט חינו עיקר לכך החאלומין אלו בעה"ז שחינו עיקר ואחר הוא רצע על פי הרוב והוא עיקר אלו רצע רחוי חייהי פרעון אלו בעולם שהוא עיקר דהיינו בעה"ב שהוא עיקר ומשום הוא זכות והוא דבר אחינו עיקר ולכך פרעון אלו בעה"ז אחינו עיקר והיינו דאמרינן בפ"ק דקידושין אמר ר"ל בר לדוק למה נאמרו הלדיקים בעולם הזה לחיל שכולו עומד במקום פרהה ומפו עומה למקום טומאה נקלן נופו כולו עומד במקום פרהה בעולם הבא שכולו עומד במקום טומאה ולהחריך יצנח מאד ולמה הרשעים דומים בעה"ז לחיל שכולו עומד במקום טומאה ומפו עומה למקום פרהה נקלן נופו נמלא כולו עומד במקום טומאה כך הקב"ה מאפיע להם טובה בעולם הזה כדי לאובדן ולהוריען מדיוגה החחתונה של ניהנם שנאמר יש דרך ישר לפני איש ואחריתו מדי חובד ע"ב . הרי ביארו כל הדברים שאמרנו והבן המאל היך מדאת המעשים שהם מעוט לעניים אחיהם עיקר החיל ולפיכך רחוי חייהי נפרע על מעטיו בעולם אחינו עיקר ג"כ והכל בדין ובמשפט ובפ"ק דתענית אל תאומן ואין עול אל תאומן כשם שנפרעים מן הרשעים לעה"ב לפי' על עבירה קלה שעושים כך נפרעין מן הלדיקים בעה"ז לפי' על עבירה קלה שעושים ואין עול כשם שמשלמין שכר לדיקים לעוה"ב לפי' על מצוה קלה שעושים כך משלמין לרשעים בעולם הזה לפילו על מצוה קלה שעושים ע"כ והרי התבאר הפרט שים בין הלדיק ובין הרשע כאשר הכל לפי רוב המעשה ולפשר לפרש מה שאמר והכל לפי רוב המעשה כ"ל רבוי המעשה שהוא יש' משלם לאדם על כל מצוה ומצוה שעשה ולרשע על כל עבירה שעשה ואל תאמר כי הש"י נותן לו שכרו לעולם הבא וכן לא נפרע מן הרשע כאן בעולמו להיות נפרע מן הרשע לבא לעולם על כל מצוה שעשה אינו משלם לו וכן אין נפרע מן הרשע על כל עבירה שעשה ולכך אמר והכל לפי רוב המעשה היינו דכתי :

הוא היה אומר הכל נתון בערבון ומצודה פרוסה על כל החיים החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללות יבא וילוה והגבאין מחזרין תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמכו והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה : רבי

הוא היה אומר הכל נתון בערבון . שכל ישראל ערבין זה לזה כמשנה במסכת סוטה : ומצודה פרוסה על כל החיים . כיצד המנות פתוחה וסחורה ליקוח יקנה : והחנוני מקיף . מלמין לכל אדם לקנות ממנו וכותב בפנקסו : וכל הרוצה ללות . נא ולוה : והגבאין מחזרין תדיר בכל יום . לגיהם של לוה מתנוני בא ונובה מהנו בין לדעתו בין שלא לדעתו כך מן השמים כוהבין עליו וגובין היממו : ויש להם על מה שיסמכו . שנוהין בדין : והדין דין אמת . ואע"פ כן הכל מתוקן לסעודה . אחד לדיקים ואחד רשעים יש להם חלק לעוה"ב לגיהם גדולה :

רבי

Aizik Hersch MONAT Lod

אחת דשותו יח' כי מי שהוא במעמד הוא ברשות אחר וכך כל החייס שם ברשותו של הקב"ה והשם מלך שני פניס אין לגברתים המלכ מן שם"י הן מלך הערבון שהוא הנפש בפרט ביד הקב"ה שנאמר נפש כל חי בידך הן מלך המעודה שהיא פרוסה על כל החיים וכל הוא ברשותו ולפעמים נופה שם"י מן הערבון אחר הוא אחו והיא נסילת נפשו שהוא ערבון לשל שם"י ולפעמים תינו רואה לנבות מן הערבון אחר הוא שלל שם"י שתינו רואה ליעול נפשו אחר הוא ביד שם"י והוא נופה מלך המעודה כי כל הוא ברשות הקב"ה ליסר אותו ביסורין ואין המלכ ויותר יש לפרש הפך זה כי שלשתן בערבון ר"ל כל הנמצאים בעולם שם בידו של הקב"ה ואין שום נמצא שהוא ברשות עצמו והערבון הזה שכל הנמצאים תלויים בו שכל החייס יש לשם עניו אחר בפני עצמו וזה שאמר ומעודה פרוסה על כל החייס ר"ל שכל הבריות החייס נתונים תחת המיתה והוא ההעדר שהוא נקרא מעודה רעה וכאשר רוצה יכלהו במעודה זאת שפרוסה עליהם ואין לשם יציאה מזה ומקבלין העדר וזה יותר גרוא ולכך אמר הכל נתון בערבון ומעודה פרוסה על כל החייס ואמר והחתום פתוחה ר"ל שאין מניעה לאדם מלד המעשה בעצמו ז"ם שהחתום פתוחה שאין נגעל מלפני האדם דבר שיכול לעשות הרע ומעשה הטוב ג"כ אין נגעל מלפני האדם שכל מעשה אפשר לו ליקח ואין מניע' מלד המעשה ואמר והפנקס פתוח וכיוצ כותבת ד"ל כי מעשי האדם נרשמים לפני הקב"ה כמו שכתב בתורה כי אין האדם כמו שאר ב"ח כי האדם עיקר המציאות בעולם ויותר המציאות הן לעוב הן לרע הוא על ידי האדם שם האדם עושה טוב יש ליוצ טוב ואם רע יש כאן ליוצ רע ודבר זה נקרא הפנקס פתוח וכיוצ כותבת וכמו שבתורה למעלה שלל וכל מעשיך בספר נכתבין ע"ם וכיוצ הוא יד האדם שעושה המעשה כותבת כי כל מעשה אדם נרשמים כדלעיל ואמר וכל הרוצה לנות וכו' דבר זה נאמר על שאין הש"י נפרע מיוצ מן האדם שבל הוא מלוה לזמן ונפרע ממנו לבסוף ואמר והגבאין מחזירין תדיר וכו' פירוש הש שלוחי המקום שבר על היסוד נעשה הדין כי על ידי הכל הקב"ה עושה שליחותו להיות נפרע מן הרשעים ולא נקראו שלוחי המקום . ואמר שנפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו כי האדם שבר הוא לדיק מקבל עליו מדת היסורין שהש פרעון על חטא בהשבה וזה נקרא פרעון מדעתו ופרעון שלא מדעתו כאשר אין רוצה ואינם מביאין עליו היסורין דבר זה נקרא פרעון שלא מדעתו ואמר שים לשם על מה שאמרו לומר כי הש שלוחי הקב"ה כי כך שדר הש"י לא העולם שיהיו שלוחים להיות נפרעין מן האדם ושל יאמר האדם אף כי הש נוגעים מן האדם מ"מ אין דבר זה בא מן הש"י שיהיה שליח בכך שדבר זה אינו כי הדבר הזה הוא בא מן הש"י ולפיכך של יחשוב האדם שאם יבלה יאמר עצמו מן הנגפים שמחזירין תמיד כי אין מסודר מן הש"י להיות הש שלוחים רק מעצמם עושים ואם היה הדבר הזה כך אפשר שיהיה האדם

אומר עצמו מן הרע ועל זה אמר כי יש לשם על מה שיאמרו כי הש שלוחים שלו ואומ' שאומרין עליו הוא יח' פועל הכל ואין מניל מידו ואמר ודאין דין אמת ר"ל בלא תוספות ובלא גרעון נפרעין ואין פוחתין ואין מוסיפין על מה שכתוב שהיא פרוסה על כל החייס והכל הוא ברשותו ולפעמים נופה הש"י מן הערבון אחר הוא אחו והיא נסילת נפשו שהוא ערבון שלל הש"י ולפעמים תינו רואה לנבות מן הערבון אחר הוא שלל הש"י שתינו רואה ליעול נפשו אחר הוא ביד הש"י והוא נופה מלך המעודה כי כל הוא ברשות הקב"ה ליסר אותו ביסורין ואין המלכ ויותר יש לפרש הפך זה כי שלשתן בערבון ר"ל כל הנמצאים בעולם הש בידו של הקב"ה ואין שום נמצא שהוא ברשות עצמו והערבון הזה שכל הנמצאים תלויים בו שכל החייס יש לשם עניו אחר בפני עצמו וזה שאמר ומעודה פרוסה על כל החייס ר"ל שכל הבריות החייס נתונים תחת המיתה והוא ההעדר שהוא נקרא מעודה רעה וכאשר רוצה יכלהו במעודה זאת שפרוסה עליהם ואין לשם יציאה מזה ומקבלין העדר וזה יותר גרוא ולכך אמר הכל נתון בערבון ומעודה פרוסה על כל החייס ואמר והחתום פתוחה ר"ל שאין מניעה לאדם מלד המעשה בעצמו וז"ם שהחתום פתוחה שאין נגעל מלפני האדם דבר שיכול לעשות הרע ומעשה הטוב ג"כ אין נגעל מלפני האדם שכל מעשה אפשר לו ליקח ואין מניע' מלד המעשה ואמר והפנקס פתוח וכיוצ כותבת ד"ל כי מעשי האדם נרשמים לפני הקב"ה כמו שכתב בתורה כי אין האדם כמו שאר ב"ח כי האדם עיקר המציאות בעולם ויותר המציאות הן לעוב הן לרע הוא על ידי האדם שם האדם עושה טוב יש ליוצ טוב ואם רע יש כאן ליוצ רע ודבר זה נקרא הפנקס פתוח וכיוצ כותבת וכמו שבתורה למעלה שלל וכל מעשיך בספר נכתבין ע"ם וכיוצ הוא יד האדם שעושה המעשה כותבת כי כל מעשה אדם נרשמים כדלעיל ואמר וכל הרוצה לנות וכו' דבר זה נאמר על שאין הש"י נפרע מיוצ מן האדם שבל הוא מלוה לזמן ונפרע ממנו לבסוף ואמר והגבאין מחזירין תדיר וכו' פירוש הש שלוחי המקום שבר על היסוד נעשה הדין כי על ידי הכל הקב"ה עושה שליחותו להיות נפרע מן הרשעים ולא נקראו שלוחי המקום . ואמר שנפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו כי האדם שבר הוא לדיק מקבל עליו מדת היסורין שהש פרעון על חטא בהשבה וזה נקרא פרעון מדעתו ופרעון שלא מדעתו כאשר אין רוצה ואינם מביאין עליו היסורין דבר זה נקרא פרעון שלא מדעתו ואמר שים לשם על מה שאמרו לומר כי הש שלוחי הקב"ה כי כך שדר הש"י לא העולם שיהיו שלוחים להיות נפרעין מן האדם ושל יאמר האדם אף כי הש נוגעים מן האדם מ"מ אין דבר זה בא מן הש"י שיהיה שליח בכך שדבר זה אינו כי הדבר הזה הוא בא מן הש"י ולפיכך של יחשוב האדם שאם יבלה יאמר עצמו מן הנגפים שמחזירין תמיד כי אין מסודר מן הש"י להיות הש שלוחים רק מעצמם עושים ואם היה הדבר הזה כך אפשר שיהיה האדם

טעמים וזה לומדים בפ"ק דר"ה לומר רבי ישמעאל
כמו על רבי יוחנן בן ברוקה מר"ס ועד יום כפורים
לא היו מעבדים מפעלים לבתיהם ולא היו משתעבדין
אלא תולין ומוסיף ועכרותיהן ברחתיהן וכו' הרי כי
מי שלינו מפוטבד לחבר
ואין לחבר מפוטבד עליו יש
לו טעמים על הרחם ועיקר
טעמים הזהם כי לא יהיה
לפס המעבוד המיוחד לל
דבר שהוא בעל חומר
שים לאדם לעבדים שהם
חמרים כמו שלמרנו כמה

רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה
אין דרך ארץ אם אין דרך ארץ אין תורה
אם אין יראה אין חכמה אם אין חכמה אין
יראה אם אין בינה אין דעת אם אין דעת
אין בינה אם אין קמח אין תורה אם אין
תורה אין קמח :

הוא

רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ . כמו שלמרנו יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ : דעת . גדולה מבינה לפי שהם שולטין בו לאדם דבר והוא חומר בן הוא ומרחה . ומתן טעם לדבריו הוא דעת כאדם הזה שהוא מרחה פלא לאלהיו ואומר לו טוב לו רע ומוציא לו לחר מתון מיקו סדומה לו : בינה . זה פיודע לבין לבל לימו מרחה טעם : אם אין קמח מה יאכל היולך יעסוק בתורה :

הוא

פעמים כי זהו ענין העבדים שלחר עליהם שבו לבם פה עם החמור עם הדומה לחמור ועטרים מורה שיהיו נבדלים ולא יהיו בעלי חומר שים לו בעבוד ולחר ונהנין מזיו השכינה כ"ל כי האדם על כל פנים מלד שהוא עלול לי לחפצר שיהיה שלם לגמרי מלד עלמו ועל זה לחר שיושלם האדם על ידי העלה עלמה שיהיו נהנים מזיו השכינה והוא ית' יהיה מפלים לותם וזהו שלחר שיהיו נהנים מזיו שכינה והנה אין למעלה ממדריג' זאת כלחר יהיה השלמת האדם על ידי הש"י בעלמו שיושפע עליהם זיו שכינה כ"ל שיהיה הש"י מפלים את מיליותם והוא ית' נורא נהם וכבר החבחר לך כי המליצות הוא מחיתם על האור כמו שהחבחר בפרק זה בהריכות והאור הוא שמוליא את הטין מן הכתם על הפעל לגמרי עד שהוא רוחה וזה מיליותו בפעל וזה מה שלחר שיהיו נהנין מזיו שכינתו שלן האור על הש"י הוא מיליותו ית' יושלם מיליותם שלדיקים שיהיו בשלימות בפעל ודבר זה הוא התענוג העליון כלחבר דבר לחר בשלימות ודבר זה כמו בפסוק ומעוק האור ומוב לעיניים כ"ל כי הענדל שמחיתם לאור הוא במחיקה ובמובה והוא מפלים את לחריהם וחלו ומוב לעיניים עד שהם בעובה ג"כ וזהו מה שלחר ונהנין מזיו שכינה ופירוש זה ברור כי רחוק בשלן כי הוא ית' בעלמו עורה הלדיקים מפלים את מיליותו ולפיכך יהיו נהנין מזיו שכינתו וזהו הבעודם שרמא עליה כלן שהכל מחוקן לבעודה . ואולי יקשה לך מה שלחרו במכות בגא בחרא שעמיד הקב"ה לעשות בעודה לצדיקים מבשרו של לויתן שלחשע שים לכילה ושתיה . נודעלי לא קשיא כי זה יהיה קודם עיקר עולם הבא שלחיה לותה בעודה לבל לעולם הבא הוא כמו שלחר שיהיו נהנין מזיו שכינה ומכל מקום כלן לא רמז על לותה בעודה של לויתן כי לין זה שלימות לחרון לצדיקים רק בעודת עולם הבא הוא שיהיו נהנים מזיו שכינתו לחנם בללו הכי לא קשיא כי מה שלחרו העולם הבא לין בו לכילה ושתי' היינו לכילה גופנית לבל בעודת לויתן הינו לכילה ושתיה גופנית רק כמו שבחרו במקומו כי הוא לכילה בלחי גופנית ולין להלריך במקום הזה רק נראה כי ילריך לפירוש שלחרנו כי לין הלויתן מדרגת בעודת עולם הבא שהרי בעודת עוה"ב שיהיו נהנין מזיו השכינה ודבר זה כבעודתן מ"מ יש לוישב כי הא והא לאיתא שיהיו בעודתן מן הלויתן כמו שבחרנו במקומו וגם יהיו נהנין מזיו שכינה ודבר זה נכון ולין להלריך יותר כי דבריה הלו עמוקים :

אם אין תורה אין דרך ארץ וכו' יש להקשות מלחר שהם אין תורה אין דרך ארץ ואם אין דרך ארץ אין תורה ק"ל ק"ל שיהיה נמלא לחד שהרי התורה ק"ל אין לחד נמלא בלחרים ועוד מה ענין תורה לדרך ארץ שיהלה התורה בדרך ארץ ועוד שם אין הכמה אין יראה והרי מלינו דוגמ ולחיתופל שהיו הכמים ולא היה בהם יראת שמים ועוד מה הפרש יש בין הכמה לבינה ודעת ועוד שם אין קמח אין תורה כ"ל ונראה שם אין לחם אין תורה ומה ענין קמח לבאן . ויש לפרש מפני שלחר למעלה ר"ע שמוק וקלוט רחם מרגילין את האדם לעבוה וכ"ל שמן הרע נמשך הרע ולפיכך כמך לחריו דברי ר"ש בן עזריה שהכפך הוא ג"כ כי שם אין תורה אין דרך ארץ ושם אין דרך ארץ אין תורה וכן שם אין הכמה וכו' וכל זה כי מן הטוב נמשך הטוב לחר מהדמה ומחיתם לו כמו שמן הרע נמשך יותר רע כי הסחק וקלות רחם שהוא רע מרגילין ומוליכין את האדם לעבוה ודבר זה מלד ההדמות לחר בינוניות כמו שהתבחר וכמו שהסחוק וקלות רחם והעבוה מהדמים ומחיתסים זמה שהם דבריה רעים ולכך נמשך זת"ו וכך בעלמו החורה ול"ת שם דבריה טובים מחיתסים ונמשך לחחד לחר הכ' לבל כבר לחרנו שלין לריך לזה רק מפני כי ר"ש בן עזריה היה בדור לחד עם ר"ע ולכך סדר דבריו לחר ר"ע כמו שלחרנו פעמים הרבה כי כלחבר היו בדור לחד סדר דבריהם זה לחר זה ולכך סדר דברי ר' ישמעאל ור"ע ור' ללעזר בן עזריה דבריהם זה לחר זה שלמו שלשתן בזמן לחד היו כדלחרינן בפרק במרא דמועד קטן כשמתו בניו של ר"י ככנסו ד' זקנים לנחמו ר' טרפון ור' יוסי הגלילי ור' ללעזר בן עזריה ור"ע וכן בכמה מקומות ופירוש שם אין תורה אין דרך אלא ר"ל דרך ארץ היינו המלוכה שהאדם עושה כדי שיעלה פרנסתו וכל דבר שהוא עורך העולם הן מצד ומצד וכל סדר ההנהגה העולם שים לאדם לנהוג בעולם הכל נכלל בכלל דרך ארץ ולחר שלם אי

תורה אין דרך ארץ כי דרך ארץ אפשר לפי הנהגת העולם אין לזה קיום אם לא נמצא בו התורה וכמו שמצינו בכלל העולם שאם לא היתה התורה לא היה קיום לשלום כמו שנתבאר ז"ל בפרק ר"ע שלכך הוסיף ה"מ בשבעי לומר שכל מעשה בראשית תלויים ועומדים עד שבני בניון שאם יקבלו ישראל את התורה מוטב ואם לאו יחזרו לתוהו ובוהו וכן הוא בחדש הפרטי שאין לדרך ארץ אפשר הנהגת העולם קיום בחדש אם לא על ידי התורה כי התורה היא המלמד הנהגת עולם הזה הטבעי ואין דבר עומד בלא הדבר שמתלים תוהו ולפיכך אמר אם אין תורה אפשר שתלמד דרך ארץ כי דרך ארץ הנהגת חדר עולם והתורה היא הנהג' שלהיות שהיא למעלה מהנהגת העולם הזה והנהג' התור' היא מתלמת הנהגת העוה"ז הטבעי עד שעל ידי שהיסוד מתעלם הנהג' לגמרי תאבד רלויה לחדש ולפיכך אמר אם אין תורה אין דרך ארץ אפשר לחדש בלא דרך ארץ כי לא נתנה התורה לעוה"ז רק בשביל המקבל בשלימות ולפיכך אם אין דרך ארץ שזהו בשביל יש בו הנהגת העולם בשלימות אין תורה כי איך תיהיה קודם המקבל בשלימות ולא יקבלה אם אין תורה אין דרך ארץ ואם אין דרך ארץ אפשר שיהי' נמצא אחד מהם כי הבר זה אין קציות כי פירוש אם אין תורה כ"ל שאם הוא חדש שלמה מוכן לתורה כלל בודאי חדש שהוא כזה אין בו דרך ארץ בודאי אבל אם הוא רלוי לתורה ואפשר שיהיה בו תורה לא יאמר על זה אם אין תורה כי איך בודאי נמצא קודם דרך ארץ שהוא המדריגה המחתונה ואח"כ העליונה ולפיכך אפשר שיתמצא בחדש כמו זה דרך ארץ אף כי אין בו תורה וכן מה שאמר אם אין דרך ארץ אין תורה פירושו אם הוא חדש שאינו רלוי כלל לדרך ארץ אז לא נמצא בו תורה ואפשר לפרש מה שאמר אם אין דרך ארץ אין תורה כמשמעו שאיך שיהיה בו דרך ארץ קודם כי דרך ארץ שהיא הנהגת חדר עולם הוא קודם לתכמה אלהית ואם לא נמצא הקודם לא נמצא אפשר הוא יותר עליון במעלה שהרי דרך ארץ קודם לגמרי אל התורה וכמו שמצינו בברייתא שלא שהרי כ"ו דורות קדמה דרך ארץ את התורה ודבר זה בודאי כי הנהגת חדר עולם קודם התורה שהוא הנהגת אלהית ולפיכך אם אין דרך ארץ אין תורה אבל מה שאמר אם אין תורה אין דרך ארץ כ"ל כמו שאמרנו כיון שכל מעשה בראשית היו מלוים ועומדים עד שקבלו ישראל את התורה הנה אם אין תורה אין דרך ארץ כ"ל שאין קיום לדרך ארץ שכבר קנה כי כבל בגמרי אף דרך ארץ שקנה כמו שהיה בבריאת העולם שאם לא היה התורה לא היה קיום אל העולם. ומ"ם אם אין תכמה אין ירלה וכו' כבר פי' דבר זה אבל כל שיראת חטאו קודמת לתכמתו תכמתו מתקיימת כי קיום התכמה הוא ע"י יראת שמים ובבר התרכנו בזה למעלה נס י"ל דבר זה כמו אם אין תורה אין דרך ארץ כ"ל אין יראת שמים שהוא התכלית כי תכלית תכמה יראת אלהים כי אין תכמה רק שניהם לירלת שמים והוא סעיקר כ"ם נפ"כ דברכות תכלית תכמה יראת אלהים שאם אין יסד החדש קורת ובונה בונעם בתניו לו כמי שנדול ממנו ותכמה יראת אלהים החכמה כי ע"י יראת שמים לא יתלש מה שראוי שיתלש והתכמה היא מדריגה לירלת שמים פע"י התכמה יבא לידי יראת שמים כמו שאמר אבל אין בור יראי חטא כי מורת מלכות הוא אבל הקיבוד אל המלך שבאמצ' החדש עם המלך לא מקבל יראתו אבל הרחוקים מן המלך אין יראי' לפי מן המלך וכך החדש שהוא בעל תכמה נמצא קרוב אל הש"י עד שהוא מקבל היראה מן הש"י אבל הבור מאד שהוא רחוק מן הש"י שהוא בעל תומר בלבד והוא רחוק מן המלך אל"ה איהיה יראי חטא ולפיכך ע"י התכמה מגיע אל יראת שמים וא"ל איהיה זה בלא זה כי לא נמצא הנמצך אם לא ימצא הקודם ויראת שמים נמצך אחר התכמה וגם אם לא ימצא דבר שהוא התכלית והתעלמה לא ימצא הקודם כי אין קיום לו בלא התעלמה וכמ"ש למע' נ"ב אם אין דעת אין בינה וכו' פי' אל ג' דברים התכמה והבינה והדעת. התכמה כמשמעו אפשר הוא תכם ומשכיל בדברים אפשר אם בעולם והבינה הוא מעלה יתירה מזאת שהוא מבין דבר ממוך דבר ובדוגמת בספרי זו היא שאמר אריוס אם ר' יוסי אם בין תכמים לנבונים תכם דומה לשולחני שעשיר כשאפר מניחין לו לדינרין לרוחת לו הוא רוחה וכשאין מניחין לו לרוחת יוצא ותוא' נבון דומה לשולחני שבר כשמניחין לו לרוחת רוחה כשאין מניחין לו הוא מחזיר ומניח משלו ע"כ הרי לך כי יש ספרק בין תכם והנבון כי התכם הוא בעל סברא שעומד על הדבר שהוא לפניו והנבון הוא כמו המפולפל שמוציא דבר ממוך דבר ולפיכך הוא מדמה לותו לתגר שע"ג שאין לו מניח ממקום אחר וכך הוא הנבון מוציא הדברים ממקום אחר אבל הדעת הוא יודע לתמצא הדברים כפי מה שהם בהשכל הדברים וידוע כי התדם נבדל שהוא מי מדבר כי בתה שהוא מדבר נבדל התדם מן שלר ב"ח ודבר זה נקרא דעת דכיון הנשמה שהדברים בהשכל שלהם אבל התכמה לית רק השגה מה שמשיג נקרא תכמה אף כי לית משיג התבר מלד לתמתו ובהשכל שלו והכתוב נותן התכמה לתרן דכתיב ה' בתכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה שהוא בדעתו תהומות נבקעו ודבר זה מפני כי השמים יותר רחוקים מן הנשמי מן התרן ולפיכך רלוי לתת התבונה שהוא יותר עמוק בתכמה אל השמים וכדכתיב נ"כ מים עמוקים בלב איש ותיש תבונה ידלנה הרי לך מבואר כי הבינה יותר שכלי ולפיכך רלוי לתת התכמה אל התרן והתבונה אל השמים ונותן הדעת אל התהומות כי לפי מה שאמרנו כי הדעת הוא שמבדיל בין דבר לדבר ביודע לתמת הדברים בהשכל שלהם ובשמ"ל בשכל הנלה בתונן הדעת שע"י הדעת מבדיל בין דבר לדבר שתדע מזה כי הדעת על ידי מבדיל בין דבר לדבר ולפיכך לתר בדעתו תהומות נבקעו כי הבקיעה הוא הבדלה ויאמר כי נכח הדעת שלו היה מבדיל התהום ומפני כי הדעת בו יודע

מאחת הדבר כלשון הוא חומרו בפ"ק דברכות גדולה דעת מאדם בין שהי חותיות הפסוק שאל' כי אל דעות ה' כלומר שרשוי הדעת שיהיה נתן בין שהי חותיות כי הדעת בו יודע מאחת הדבר והפסוק בא בכל מקום על לאחת הדבר מה שהוא בשלמו ולפיכך נתן הדעת בין שהי חותיות אל דעות ה' ואמר שם בינה בין דעת ושם בין דעת הבינה כלומר כשאדם חוקר בין כאן הבינה שהוא המדרינה העליונה בין כאן דעת כי אלו שהי חותיות קטנות זה בזה עד שאחת בין המדרינה העליונה שהוא מדרינת הבינה בין לו המדרינה שלפניו ומה שהבינה הוא יותר מן הדעת דבר זה מוכל ללמוד מן הברכות שהרי אמרו אחת חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה הקדימה דעת שהוא קודם במדרינ' אל הבינה שהוא יותר במדרינה ואמרו אצל הדעת אחת חונן את"ל רק החבינה בלבד כמו שמתבין לאדם מאחת דרך חבינה אחל הבינה אחת"מלמד שם האדם ואצל הדעת אמר אדם ואצל הבינה אמר חונן שהוא יותר במעלה כמו שבחוב ואחה חונן לשרבי ואח"כ אמר ואחנו מאחך דעת בינה והשבל ר"ל הבינ' חמונן לנו ע"י שהלמד אומנו כמו שאמר לפני זה ולפיכך אמר שאם אין בינה אין דעת שאלו שבינה שם הקורים זה בזה שהרי אמר ג"כ אחה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה ואם לא נמצא אצל האדם המדרינה שהיא יותר במעלה לא נמצא ג"כ המדרינה שלפני זה הוא הדעת כי הדבר כאשר חסר המעלים אומו אין קיום וכן אם אין הדעת שהוא מעלה למשפ במדרינת הבינה אין הבינה נמצא כי הדעת הוא כמו יסוד אל הבינה וא"ת להיותהדבר בלא יסוד שהרי הדעת הוא ידיעת הדברים כמו שאם בעצמם והדבר זה נקרא ידיעה וכאשר אין כאן דעת לא יבא אל הבינה לעולם שיבין דבר מחוך דבר ויסוד בלא הבין עצמו אינו דבר ג"כ והרב רבינו יונה בר שאת ז"ל כתב בשבועותיו כי פירוש דעת המושכלות הראשונו' כמו שהכל גדול מן החלק והדבר זה נקרא דעת לפי שיודע אותם והבינה הם המושכלות שניות שמוליח האדם מן המושכלות הראשונות ואמר אם אין דעת להיות המושכלות הראשונות אין בינה מהיכן יוליח המושכלות השניות ואם אין המושכלות הראשונות להיות הבינה שא"י שהבינה מוליח דבר מחוך דבר אין כאן דעת לעומר כי המושכלות הראשונות הם לבשלה לאין המושכלו' הראשונו' נחשבין רק להוליח המושכלות השניות כך פי' הוא והנה גם לפי פירושו הבינה יותר במעל' מן הדעת אבל לפר' הדעת מושכלות הראשונות הדבר זה אין נר' בשום אופן שהכ' אומר ואחנו אומר אחה בחכ' ובחבונה ובדעת ומה מעלה יש במושכלות הראשונות שנמצאים אצל כל אדם ואדם ועוד מי אחה חונן לאדם דעת ומגו מאחך בינה דעה ועוד בפרק קמא דברכות כל מי שיש בו דעה כאלו נבנה בית המקדש בימיו אם לא שיפרש כי כאן פירוש דעת על המושכלות השניות אבל אין נראה כלל הדבר זה אבל עיקר הפירוש כמו שאמרנו כי הדעת יקרא כאשר יודע ומציא הדברים כפי מה שהם וזה יהיו הבל הדברי' ומעלה זאת היא יסוד אל הבינ' שבאשר יאמין אדם שהוא יודע לאחד מהדברים במה שהם נבדלים זה מזה יניע אל הבינה ואם אין בינה אין דעת כ"א המדרינה העליונה הזאת והוא השלמ' השכל כפי מה שרצוי לה יאמר א"כ הקודם שאין זה רק אני דבר ופי' אם אין קמח אין תורה וכו' כי התורה היא פרנסת האדם ג"כ והרי הכתוב קורא התורה בכ"מ לחם לכו לחמו בלחמי ושמו ביין מסכתי וכמו בביתי אין לחם ומשלה שדרז"ל על לחמה של תורה במס' שבת וכאשר מקומו' ואין דבר זה צריך רבי' כי התורה היא פרנסת הנפש כמו שהלחם הוא פרנסת הגוף כי הלחם מצליח הגוף עד שאינו חסר והתורה משלמת הנפש וע"י שבינה אלו פרנסת האדם עד שים לו פרנסה בכל ולפיכך אמר אם אין תורה אין פרנס' הנפש אין קמח כי הקמח שהוא הספרנס הנמצי' דבר חסר ער שיושלם בפרנסת הנפשים היא התורה ולפיכך אם אין תורה אין קמח כי כאשר חסר הדבר המצלים בשל הדבר אשר הוא צריך אל השלמה אם אין קמח אין תורה כי מאחר שהתורה היא פרנסת הנפש וקודם לזה הוא פרנסת הגוף אם אין פרנסת הגוף שהוא קודם אין כאן תורה שהוא פרנסת הנפש שכאשר אין הקודם אין הדבר שהוא יותר במעלה נמצא ואם נמצא הוא חסר ואינו בשלימות ואין לו קיום כלל ואמר קמח ולא לחם כי הקמח שהוא דק מאוד מתיחם אל הכלי אבל הלחם יש בו גסות ועבות ודבר זה הינו מתיחם אל הכלי ומפני שהוא תולה זה בזה שאמר אם אין קמח אין תורה לקח המתיחם יותר אל הכלי ועוד כי הקמח אין בו שאור שנמצא ליצר הרע והתורה מסולקת מן היצר הרע שכך אמרו אם פגע בך מגוול זה משכהו לבית המדרש וכו' גם אם היא אומר אם אין הלחם אין התורה היא פי' שאם לא אכל היום לחם לא יוכל ללמוד תורה אע"ב שים לו לאכול אם אין לו קמח כדאי לריך הוא לדחוק על פרנסתו ולעשות מה שאפשר לו לעשות עד שיתפרנס אמנם אין לומר אם אין חטים אין תורה דמשמע שהיה לו קמח רק שאין לו חטים כי דרך לקנות חטים לשנה או לחצי שנה אבל הקמח קונין לחיזה שבועות שהקמח מתקלקל יותר מן החטים והיה משמע אם אין לו חטים לזמן מרובה והוא דוחק על פרנסתו אין תורה ודבר זה הינו כשאבר יש לו קמח לכמה שבועות למה ידחק אבל כשאבר אין לו קמח בודאי דוחק על פרנסתו ואם אין קמח אין תורה וכך היה נראה הנרסת אם אין תורה אין קמח ואם אין קמח וכו' שלעולם מקדים החשוב ובספרים שלנו נמצא בית ספרים אם אין תורה אין דרך ארץ ואם אין דרך ארץ אין תורה. אם אין חכמה אין יראה ואם אין יראה אין חכמה. אם אין דעה אין בינה ואם אין בינה אין דעת. אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח. וקשה למה מקדים החורה שהוא החשוב ומה"כ מקדים שאינו חשוב ויש ליישב הנרסת מפני שרוצה להחחיל המאמר בתורה אבל בשאר ניחא ליה להקדים שאינו חשוב שהוא יותר קרוב להניע אלינו האדם ובים ספרים

הוא היה אומר כל שחכמתו מרובה ממעשיו. שנאמר ערבה ונחלי מקייס: ועוקרתו והופכתו על פניו. כתוב במשנה: והיה בערער בערבה. הינו כתוב במשנה. ועל כתוב בה כמו והיה כעץ שתול על מים: רבי

שבעולם באות ונושבות בו. אין מזיזין אותו ממקומו שנאמר והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עליהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי: הוא

בעל חלמה ועכ"ו הוא בעל שכל ומ"מ שם החלם הוא בא ע"ש חלמיה שחלמה הגוף והוא עיקר שלו והשכל שבחלם הוא מוסיף והולך ומתפשט תמיד עד שהשכל הוא מתפשט למעלה מן השמים והוא זאת דומה החלם על החילן שעומד בארץ ועניפיו מוסיפים והולכים ומתפשטים למעלה וזש"ה כי החלם עץ השדה ובפ"ק דמעילה כי החלם עץ השדה וכי החלם עץ השדה אלא שם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ואותו לא תכרות ושם הינו הגון הוא וכרת ע"כ. ופי' הכתוב לפי פשוטו כודאי כמו שמרגם יונקלוס וכן פרש"י אבי לא כתשת חילן תקלח וכו' רק שקשה ואיך יעלה על דעת החלם שהחילן הוא עץ לצוות שלא הכתוב בא ללמד כי ת"ח כמו עץ השדה ושם ת"ח הגון הוא ממנו תאכל ולא תכרות אותו וזה שאמר כאן כל המעשיו מרובין מחכמתו וכו' כי המעשים מפיחסים לגוף החלם שאר הוא נהשב העיקר כי לא שייך מעשה המוטו בשכל רק המוטו שם שייכים לגוף החלם כי תכיל' מזה הכי המלה הוא דבר גוף וכן לובש וכן כל המוטו הכל שם הגוף וכ"ש למעלה שהקדמה כי המוטו הוא מעשה הגוף שעל זה אמר הכתוב כי גר מצוה ותורה אור ולכך אמר שאם מעשיו מועטין וחכמתו מרובה דומה לחילן שמרגם מועט ועניפיו מרובין וכן כאשר החלם מלד המעשים שאר שייכים לחלם כמה שהוא בעל גוף שאר הגוף שהוא שורש החלם ועיקר שלו שם המעשים שם מועטים וחכמתו מרובה דומה לחילן שמרגם מועט ועניפיו מרובים והרוח בא ועוקרתו וכאשר מעשיו מרובין נמשך לחילן שמרגם מרובין כי שורש החלם הוא הגוף והשכל שם העניפים וכאשר המוטו שאם מעשה הגוף שם שרשה הרי הוא דומה לחילן שיש לו שרשים הרבה מלד ועניפיו שם מעט שאפילו הרוחו' בחוזק שיש מזיזים אותו ממקומו מפני שמרגיו מרובים וסיסוד והשורש הוא חזק לכך כאשר החלם מעשיו מרובין והמעשים מפיחסים אל הגוף מן החלם שהוא שורש החלם והשכל דומה לעניפים וכאשר השכל אין כל כך נהשב החלם מליאת חזק ואפילו כל המתנגדים באים עליו אין מזיזין אותו כאשר השורש חזק ויש לך לשמול מאחר שהחלם נמשל כעץ ובודאי עץ שעניפיו מרובין וגם שרשיו מרובין יותר קרוב שיהיה נעקר מן חילן שמרגיו מרובין ועניפיו מועטין ואפי זה כאשר החלם מעשיו מרובין וחכמתו מרובה קרוב להיות נעקר ממי שמעשיו מרובים וחכמתו מעט ודבר זה לא משפיע וכי נשבין שחכמתו מרובה גרע ועוד מאחר שהשכר תלוי במעשים הוא ליה למימר כל שמעשיו מועטים דומה לחילן שמרגיו מועט שהרוח עוקרתו וכל שמעשיו מרובין דומה לחילן שמרגיו מרובה שאפילו כל הרוחות בחוזק אין מזיזין אותו ממקומו ושם בא לומר שהשכל הוא לפי הערך שאם יש לחלם אחד חכמה מרובה ממעשיו וחלם אחד מעשיו מרובין מהכמתו יש לזה יותר קיום מע"ג כי הרמ"בן שחכמתו מרובה ממעשיו יתיריס ממי שמעשיו מרובין מחכמתו רק בשכיל שלפי ערך חכמתו אין רחוי שיהיו מעשיו יותר ולפיכך יש לו קיום יותר ולזה מע"ג שמעשיו שם יותר שלפי ערך חכמתו היה רחוי שיהיו מעשיו יתירים מ לו קיום קצת דמה מעט דבר זה כיון שזה מעשיו יותר למה לא יהיה קיום יותר ובשכיל שחכמתו יותר לא יהיה לו קיום ומין זו קשיא כי יש לך לדעת כי החלם שחכמתו הוא נכנס במדריגה העליונה וכאשר החלם מלד עלמו דהיינו מלד המעשים אין רחוי לזה דהיינו כאשר מעשיו מועטים ואין רחוי לו תואר מדריגה העליונה שנכנס בה וכל שאר ים לו מדריגה יותר מן הרחוי שלו הוא כמו חילן שים לו שורש קטן ועניפיו מרובין והנה יש לו דבר שחינו רחוי לו ומפני זה החילן נוטה אל הנפילה וכאשר יבא אליו רוח מעט שאפשו על פניו וכך כאשר יש לחלם חכמה יותר מן מעשיו נכנס במדריגה שאר אין רחוי לו ובשכיל כך התורה היתירה שאר יש לו לפי ערך מעשיו היא אליו שם המות כמו שחמרו זכה התורה אליו שם חיים לא זכה התורה אליו שם המות כי נריך שהיה התורה רחויה אליו ולפי ערך מעשיו

מן התורה רמיזה אליו ואפילו הוא מעשה של הערמה וכאשר בא אליו דבר מתנגד הוא נעדר לגמרי כי כבר הסבירה כי מעשי המדם הם נחשבים עורם ועיקר של המדם ולפי הפורש רמוי שהחכמה שהיא נחשבת ענף לאילן הזה ומעשה יתורן הקוניא שהחסונה שהם יש לו מעשיו מרוכין וחכמתו מרוכב הוא של האילן הים לו ענפים מרוכין ושרשיו מרוכין עד שלפי רבוי הענפים היה רמוי לו שרשים יותר מזה ובודאי דבר זה יותר נרוע ממלמו כי' לו שרשי' מרוכי' וענפים מרוכבים והחכמה גריעותא אליו והם אין רמוי שיהיה לו מעשים יותר שכל כך גדול הוא במעשים הרם אף שלל אילן גם כן שהם יש לאילן שרשיו מרוכין וענפיו מרוכבין ואין רמוי שיהיו שרשיו יותר מרוכבין מ"כ הינו חסר שרשיו וכאשר הינו חסר שרשים יש לו חוזק וקיום בודאי אף שם ענפיו מרוכבים כאשר אין לו חסרון שרשים וים לך להבין השרשים האלו ומה שהניח רמיה מן שכתוב והיה כערער בערבה וגו' ומן שכתוב והיה כעץ שתול על מים לא מצינו שהשכתוב מדבר במי שהחכמתו מרוכבה על מעשיו לו במי שמעשיו מרוכין על חכמתו כי בודאי בשניהם דקרא הינו מדבר מזה כלל אבל מניח רמיה שהמדם נחשב כמו האילן הן המדם שהינו הגון לו המדם שהוא הגון שניהם נקרחים בשתוב בשם אילן. המדם שהינו הגון דכתיב והיה כערער בערבה וגו' וזה נאמר על מדם שהינו הגון ועץ שתול על מים נאמר על מדם הגון ומאחר שהמדם אשר הינו הגון נק' בשם עץ הין ספק עץ שהינו הגון בשביל מעשיו מועשים וחכמתו מרוכבה לכך הוא דומה לאילן שרשיו מועשים וענפיו מרובי' כי ים לדמות המעש' לפורש האילן כמו שהשכתוב למעל' כי המעש' הם עורם המדם וחכמתו הם הענפים וכן מאחר שהמדם שהוא הגון נמשל לאילן בודאי בשביל כך ים לדמותו לאילן שרשיו מרוכין וענפיו מועשין וא"ל רמיה יותר מזה כלל ואין לריך לדחוק בפירוש הכתובים כלל וכלל: קינין ופתחי נדה וכו' מפני שזכר לפני זה כל שהחכמתו מרוכב ממעשיו דומה לאילן שענפיו מרוכים ושרשיו מועשין וכו' ומאחר שמדמה החכמה והמעשים לאילן וידוע כי הפורש והאילן הם ניחד דבר אחד ומה ענין חכמה אל המעשים שנחשב החכמה עם המעשים דבר א' הם היא חכמה תועשת וכיוצא בזה מן ההכמות שיודעים ג"כ התומות ואיך החכמה היא נחשבת כמו ענפים והמעשים הם הפורש מן האילן כי ידוע כי הענפים הם דבר אחד עם הפורש ואין המעשים נייכים אל החכמה הזאת שהינה חכמת התורה ועל זה אמר כי החכמה הנזכרת כאן בודאי היא מענין המעשים והם הלכות תומת המעשים והחכמה הזאת דבר א' עם המעשה עלמה עד שהמעשה נחשבת כמו פורש והחכמה שהם הלכות התומה נחשבים כמו ענפים בעבור כי הכל מתעלה ומתפשט למעלה כמו הענף מן פורש האילן וכאשר האדם יש לו מעשים הוא מניע אל החכמה וזהו הגד החכמה מספרף מן המעשה ולפיכך אמר קינין ופתחי נדה וכו' זכר אלו ב' דברים בפרט כי שמ' קינין הנן אם קן שתומה פי' שלקחה החסה ב' תוריס והם שתומים שלא פירשה א' לחטאת ואחד לעולה ופרט אחד מהם לתוריך העולם יקח זוג לבני ובתותו הפרק שנה התנא הרבה דינים מאד כאשר נעשה ספק בקינין וכל הדינים בשביל עירוב קינין וכן פתחי נדה היינו נדה שהשדה פתחי ר"ל שהיו' יודעת אם היא עומדת בימי זיבה או בימי נדתה ו"ל פתחי נדה מכאן היא פותחת ספירתה ואלו שני דברים אע"ג שבני הלכות אלו אינם מדברים רק מבפק שהיכא ביא לעלות על הדעת כיון שאין לכור אלו רק בשביל ספק אין זה גוף הלכה אלא שהשב גוף הלכה רק דבר ודאי אבל ספק מי ייאר דאתא ועוד לא היה לו לכתוב בספק להניח לפרוש ואחד כזה אין נקרא שכל וחכמה אלא נאמר רק לספק ורמוי כל חכמה בתניה ודאית אבל דבר שהוא ספק לא יכנס בכלל חכמה ואין רמוי לדבר רק מדברים הכרחיים לא מדברים הפשריים אלא יכנס זה בכלל החכמה ולכך ים לעלות על הדעת אשר זה עיקר התורה ועל זה נאמר כי דבר זה גוף הלכה. והתקופות הוא שלוך המזלות דבר זה נקרא תקופות. וגמטריאות היא חכמת המדידה והחשבונית דבר זה נקרא גמטריאות ואלו שני דברים הם הפך קינין ופתחי נדה כי קינין ופתחי נדה אין עיקר הלכה אלא רק בשביל ספק ועירוב שנעשין ועל פי זה נאמר שהלכות ואלו שני הכמות היינו תקופות וגמטריאות הם מחויבים ומוכרחים ולא שייך בהם ספיקא כלל ועכ"ז הינם חכמה גמור' אבל הם אינם כמו פרפראות לחכמה שאין הפרפראות רק שכבר אכילה ואין הפרפראות מפרנסין את האדם וכן אלו שני הכמות שהם תקופות וגמטריאות שע"ג שהם חכמות גדולות הינם מפרנסים הנפש כי החכמה היא פרנסה הנפש כמו שהתבאר אבל אינם כמו הפרפראות שהינם עיקרי המעשים רק שהם חכמה גדולה אין החכמות אלו דהיינו תקופות וגמטריאות פרנסה הנפש והם כמו הפרפראות שהינם עיקרי הפעודה רק שהבאר זה בילקוט בספר התפארת כי עיקר החכמה היא בתורה ובהלכות המזות ודבר זה הלמת האדם כמו שהתבארנו שם ולא נשאר חכמות ואין להתירך כאן כי התרנו במקומו וזה שאר רלה שהוא נאמרו קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות ולא אמר שהן הן גופי התורה וזה שפני שעיקר התורה היא ההלכה וכמו שאמרו בפ"ק דמגילה שהוא דבי אליעזר כל התורה הלכות מובטח שהוא בן עוה"ב שנא' הליכות עולם אל תקרי הליכות עולם אלא הלכות

רבי אליעזר בן חסמא אומר קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה:

רבי אליעזר בן חסמא קינין. ופתחי נדה. הלכות שהשב בהם בפרק קמא דמסכת נדה שהם חסרים לחכמה: הן הן גופי הלכות. כמו שמפורש במסכת נדה שכל תקופות ענין סילוק מזלות ומסבון ומוטריקון הין מקבלים עליהם שכר כשאר הלכות לפי שאין אלא פרפריות כלומר עניני חכמה כמו פטר חם שהפרפרות שלאחר שמזון:

בן זומא. הוא רבי שמעון בן זומא ובן עזאי הוא רבי שמעון בן עזאי ולפי שלא מהריכו ימים נקראו כשם שכיסה: הלומד מכל אדם. ולפיכך ממי שלימדו נדול ממנו בחכמה כולן ולומד ולימדו מקבלים: טוב ארך אפים. שלימדו הוא לכעוס ללא מתנכר על יקרו ועוד הוא מגבור: השמח בחלקו. כתלק שהקב״ה מזמין לו בכל יום טוב בעין יפה: אשריך בעולם הזה. שלא נפטרת בעבירות: ולעולם הבא. דמתוך שהוא נהנה מיגיעו לא בא לידי גזל ועוון אבי עולמות. לפי שהקב״ה כיבדהו אכבד. שם שהוא הולך לפני מפני שיהא תקוע ומכבד מכבדי נם לשם שמלא מכיבד: ובזוי יקלו. לא שהוי מקל לשם שלא שם יקלו מעשיו דהוחיל והיו מכבד בינוים שלא זל וקל: הוי

פ״ד בן זומא אומר איזהו חכם הלמד מכל אדם שנאמר מכל מלמדי השכלתי: איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר: איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא: איזהו מכובד המכבד את הבריות שנאמר כי מכבדי אכבד ובזי יקלו:

בן

דבר זה רלוי לל עולם לשכר הוא נלמי שלין לו קלה וסוף ודבר זה נם כן רמזו בפרק היה נומל שלמדו הניע לפרקם דרכים ניעול מכלם פירוש כי פרקם דרכים הוא הדרך שכשר נדול מן שלר דרכים שהולכים לימין ולשמאל לל קלה וזה הולך נכחו כיושר ואינו נוטה לל קלה עד שהדרך מגיע לחיי עוה״ב ומפרש שם מלי פרקם דרכים לשר מר זוטרא זהו תלמיד חכם דמסיק שמעתתא תליצא דהלכתא כלומר כי כשכר למד שמעתתא תליצא דהלכתא דבר זה נקרל פרקם דרכים שהדרך שהוא נדול מן הדרכים שהולכים לימין או לשמאל וזה הדרך הולך נכחו לשכר רלוי ללכת וכן תלמיד חכם שמסיק שמעתתא תליצא דהלכתא הדרך שהוא הולך כיושר לל עולם שבא לנמרי ולכך מי שטוטח הלכות שפהלכה שפסוקה שהוא שכר מינו נוטה מן הלשת לא לימין ולא לשמאל הוא שמגיע לותו לחיי עולם הבא ולא שנאמר שם ואגילה כי מי שלין למוד שלו הלכה פסוקה שלין מגיעו לחיי העולם הבא שלין הדבר כך מפל ההלכה הפסוקה היא עולם הכבוד והנמור וזה שנאמר כתן קינין ופתחי נדה תן תן נופי הלכות שהתלמד זוכה בשני לחיי עוה״ב לנמרי שהם הליכות עולם וזה שנקרל תורת משה מפני שהוא לעזן הורה כי התורה מורה הדרך לל עוה״ב וכמו שנאמר הניע לפרקם דרכים נלוי מכולם וההלכות הם מוריס המקודה הנאהבת לל עיקר עוה״ב כי הדרך הזה הוא לריך הורלה כי הוא דרך לר מלד ובמדרש ואברהם ושרה זקנים בחיים בימים שקנה בני עולמים נם בימים נם בדופלין רבי ברכיה לשר בשלין מפולם לחיי עוה״ב פירוש בשלין מקום יפר ושפוח ע״כ. הרי לך כי עוה״ב יש לו דרך יפר לשכר לינו נוטה לימין ולשמאל והוא הדרך שמניע לחיי עוה״ב כי עוה״ב נקרל ניה״ד שהיא קטנה ולכך הדרך הישר שהוא נוכח המקודה שהוא היה״ד לר מלד ולפיכך מה שנקט הכתוב קינין ופתחי נדה רלה לומר קינין ופתחי נדה שהם ספיקות וההלכה מברר המעשה לשכר יעשה והדרך לשכר ילך מתוך עיוות ושפק ודבר זה כמו מי שמברר הדרך הישר מבין שלר דרכים ולפיכך הם נופי הלכות שההלכה מברר ההילוך מבין שלר דרכים ולכך נקרל הלכה כמו שהתלמר ובשביל כן הן נופי הלכות ועליהם וניולא בהן נלמר הליכות עולם לו כל מי שעוסק בהלכה זוכה לחיי עוה״ב שמולילין לותו בדרך המפולם לחיי עוה״ב לפל המקופי׳ ונמצריות לוים דרך והלכה כלל שמגיע לחיי עולם הבא ושפלר כי לכך נקט קינין ופתחי נדה כי חלו שניהם נ״כ לוים רק השבון כשכר הקינין מתערבין ופתחי נדה כמה שבילות מתבול כשכר מבדה פתחים למען דלמר מבילה בזמנה מלוה והיא לוים יודעת מתי מבילתה ונראיה כמה מבילות והוא דומה למקופות ונמצריות שהם נם כן השבון בלנד ולמר כי קינין ופתחי נדה הן הן נופי הלכות וחלו דומה למקופות ונמצריות לוים רק פרפרות לחכמה. ודברים חלו מבוחרים מאוד. לפל פירוש הרמבן בדרוך. ושם היו בני מדה יודעין להבין הדברים לא היו לריכים מן ההלכה לעיין בספרים מחריים שמותי נפש חכמים. וכספר התפחרת התרגמו זה לשכר דבר זה בתריסות:

בריך רחמנא דסייען. מריש ועד בעין. לסיום פרק שלישי עקביא. בסייעתא דשמיא:

פ״ד בן זומא. נקרל בן זומא ולא נקרל בשמו שמעון בן זומא שלמרו בכוף פ׳ קמא דסנהדרין שלין לפני חכמים שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא שהיו יושבים לפני חכמים ושולין קושיות לחכמים ודבר זה היה לפס בילדותם קודם שהגיעו לכלל זקנה ויען שהם בחכמתם ולפי׳ נקרלו על שם שהיהם כי בילדותם לא היו לפס שם בעלמם ולף לחר שהזקינו כשכר לפס זה שהם שנקרלו בן זומא ובן עזאי ותע״ב דמשבח שם נ״כ לחריני שהיו דנין לפני חכמים אלו היו יותר ״אחדים ומפולפלים ולכך נקרלו בשם זה ורש״י ז״ל סי׳ שלא בתו לכלל זקנה לכך נקרלו על שם שהיהם ולפי שהרלתה אין לחדר כי מפני שיצא לפס שם בילדותם ונקרלו בשם שהיהם כשכר לפס זה השם כך נרלתה. ליזהו חכם ורוצה לשמול מזה שנאמר ליזהו חכם הלומד מכל אדם לחר לא יהיה חכם מי שיודע תורה הרבה ועוד שנאמר

שגג' מכל מלמדי הסכלתי מגיד ליה לפרש כך כי גדלה פירוש מכל מלמדי יותר מכל מלמדי כמו שהמחמדים מזהב ומפז רב. ועוד שאמר מיזהו עשיר השמח בחלקו אף כי בוודאי רצוי לומר כי השמח בחלקו הוא עשיר ג"כ כאשר מסתפק בעצמו אך לפמש מיזהו עשיר שמשמע כי דווקא השמח בחלקו הוא עשיר ואולתו ימיו עשיר דבר זה קשיח בודאי כי למה לא יהיה עשיר מי שיש לו מאה שדות ומאה כרמים ומאה עבדים עובדים אותם כדאיתא בפרק שני דשבת. ועוד מיזהו מכובד המכבד את הבריות מדכתיב כי מכבדי אכבד ומה רואים היו שאת שמכבד הבריות הוא מכובד ועוד קשיח למה לא לפרש אלו תרגם מדות בפרש ולא לפרש מדות מחרות. פירוש המאמר הזה כי בא בן זומא לתת מוסר על המעלות שהם לאדם ומפני כי בא ללמוד על דבר שהוא כולל דסיימו על הדברים שהם בפרש שייכים לאדם כמה שהוא אדם שם החכמה דברי בן זומא רמז הפרק כמו שפירשנו בפרק רבי אומר ובפרק עקביא שבאים ג"כ ללמוד מיסר כללי ובא בן זומא ללמד על מעלות אלו שזכר שהם שייכים בפרש אל האדם שכל אותם מעלות הים נחשבים מעלה כי אם כאשר הם באדם עצמו כי אלו תרגם דברים שייכים לאדם וכשהים בגדר האדם כי החכמה לשכל האדם שהוא האדם והעושר קנייני האדם שג"כ לאדם זולתם וכן הכבוד הוא לאדם עצמו כמו שיתבאר לכך אמר כי אלו דברים רצויים שיהיו לאדם עצמו כיון שהם שייכים לאדם ואלו שיהיו מגד זולתו. וז"ש מיזהו חכם הלמד מכל אדם כי אם חכם בו יתואר האדם עצמו שתקרא חכם ומאחר כי אם חכם מותאר לאדם אין רצוי שיתואר בו האדם כי אם כאשר התואר מגד עצמו כי אין ראוי שיהיה תואר לעצמו על אדם דק שהוא דר אם לא יתואר האדם ממנו ואף אם היה זה שיתואר האדם אף כי התואר הזה בא על האדם מגד עצמו מ"מ אין זה תואר נמוך לאדם כאשר הזה בא מגד עצמו ולפיכך אין רצוי שיתואר האדם ע"י החכמה שהיא זולת האדם ואין החכמה הזיו מגד עצמו וז"ש מיזהו חכם שרצוי שיקרא חכם זהו שאר הוא לומד מכל אדם כלומר שמשתוקק לחר החכמה מגד עצמו עד שהוא לומד מכל אדם הנה רצוי אדם כזה שיקרא בשם חכם בודאי שלא בשם לו החכמה כאשר רק כאשר הוא היה משתוקק על החכמה עד שלמד מכל אדם ונחשב החכמה מגד עצמו שהיה משתוקק לחכמה אבל אם לא למד רק מרב ג"כ נחלה נרב שהוא אין המון לא מגד עצמו שהרי חכמתו אינה נרב קבל החכמה ואין רצוי שיקרא בשם חכם אשר השיבות הרב שהוא אבר על האדם מגד עצמו שבא עליו התואר ולפיכך אשר רצוי שיקרא בשם חכם הוא הלומד מכל אדם שהכל שהוא אל המקבל שהוא למד מהכל ג"כ החכמה שלא נחשב אשר שיקרא בשם חכם כי אז נחשב משכל לחכמה אשר הוא לומד מכל אדם מכלי

במינה אין גדול לקטן ועוד יש לך לדעת כי החכמה היא נבדלת מן האדם שהוא המשתלח לחכמה ודבר זה באמרו כמה פעמים כי החכמה שהאדם שהוא בעל נוף נבדלת ממנו ואם חכם בא על האדם מגד עצמו ולפיכך אין רצוי שיקרא האדם חכם בשביל החכמה שבו כי מה ענין האדם שהוא בעל נוף אל החכמה רק מפני שי' משתוקק לקבל החכמה וכאשר החכמה היא אל האדם בענין זה מתעלה האופן שהוא האדם המקבל עם החכמה שמקבל כמו שמתעלה האומר שהוא האופן עם הצורה שמקבל אבל אם לא היה משתוקק האופן שהוא האומר אל קבלת הצורה הזאת כלו אין כאן קבלת צורה לגמרי ולפיך שיהיה כאן המשתוקקות לקבלת הצורה והוא שרמז המשתוקקות האומר אל הצורה בכאוב ואל תיפך המקומך ובדברי חכמים יודעי החכמה יותר מפשטים רוצה ליתן האדם האופן להשפע וכל זה כי המשתוקקות האומר לקבלת הצורה להתעלם בו וז"ש כאן מיזהו חכם הלמד מכל אדם שכאשר היה לו המשתוקקות אז רצוי שיקרא בשם חכם שבא על האדם מגד עצמו והביא ראיה מדכתיב מכל מלמדי השכלתי ובודאי פירושו שהיה חפץ בתורה עד שהיה לו מלמדים הרבה שאין רצוי לבזות אותם רבו ונאמר שהיה משכיל יותר מרבו שלמדו חכמה ועוד למה לא אמר שהיה משכיל מכל החכמים ולמה הזכיר שמשכיל יותר ממלמדו דודאי אין המלמדים שלו יותר חכמים ממאחר חכמים עד שיאמר דוקא מכל מלמדי השכלתי שאין ענין מלמד לכאן שאין זה נחשב חדוש אם השכיל יותר ממי שלמד לאותו חכמה שזה הוא הרבה מגד ואם היה יותר הכה משאחר חכמים לאמר לא יהיה ג"כ יותר חכם מן המלמדים שלו כי בודאי דרך האדם כאשר למדו לאותו הוא משכיל מעצמו ואין זה חדוש כלל אבל פירושו מכל אותם שהיו מלמדים אותו קבל והשכיל בחכמה וצא ולומר שהיה חפץ ומשתוקק מגד בתורה עד שלמד מכל אדם ואמר כי עדותיך שיחה לי כלומר שכל דבורו ומשלו ומתנו היה בתורה ודבר זה ג"כ בשביל שהכתוב לתורה והרמיזם שהביאו מזה אינו רק כי מי שלמד מכל אדם מורה זה על שהוא חפץ ומשתוקק לתורה שאם לא כן מה יומר שלמד מכל אדם ומיון שהוא משתוקק לתורה רצוי שיקרא חכם שהחכמה משעלם בו ואמר ג"כ חיזה גבור וכו' כלומר שכל המעלות רצוי שיהיו נמצאים מגד עצמו אל בעל המדה לא מגד הזולת ואם יקרא גבור הגבר הוא היה מגלח את אחר אם כן מעלתו מגד אותו אשר היה מגלח ואין זה רוצה בגלח ואין זה מגד עצמו מה שהיה מגלח אחר ואפי' אם היה כוצה כמה כרכים מכל מקום אם גבור בא על האדם עצמו ודבר זה מה שהיה כוצה כרכים הרבה הוא מגד המגלח שהוא זולתו ואין נחשב דבר בגלח ורצוי שהיה המעלה בעצמו אל בעל התואר לא מגד אחר וזה שהיה כוצה כרכים אם לא היה המגלח אין כאן גבורה ועוד כי בתולי מזלו אל המגלח כל כך רב עד שהיה מגלח אותו לכך הגבורה הזאת אינו מגד

סלדם עלמו עד שיהיה נהנה בשביל גבורה זולת שעשה גבור כי כבר למדנו כי שם גבור רלוי שיבא על הסלדם עלמו ולין זה מלד עלמו על סלדם רק מלד הזולת הוא המעולה לשל הכובש לת יצרו וזה מלד הסלדם עלמו לל מלד הזולת ובשביל כך רלוי שיקרל גבור ולפיכך למר לישה גבור זה הכובש לת יצרו שהגבורה תלנו לף כי לל היה מנלה לחר ולל ישוב על עלמו שם גבור והשיג רלוה טוב לרך לפיס מלובד עיר ור"ל כיון שמדמה לרך לפיס שהוא כבישת הלף לל עוכל עיר לם כן כבישת יצרו הוא גם כן גבור ומלמר שקרלו גבור והגבורה הזולת היא בעלמו ולל מלד שהוא כובש עיר שלין הגבורה הזולת רק מלד לחר ולכך רלוי שיקרל גבור כלחר הוא כובש יצרו גם לין רלוי שיהיה נחשב גבור מי שעשה גבורה והיה מנלה לת לחר לחר כח ג"כ לבהמה יותר מן הסלדם ולין זה מעלה לסלדם מלד עלמו כמו שהוא סלדם לחל הכובש לת יצרו הוא מלד הדעת והחכמה שהוא לסלדם בלבד כמו שהוא סלדם בעל דעת והחכמה והוא רלוי שיקרל גבור. ולמר לישהו עשיר ויש לומר כי לין רלוי שיהיה מחוסר הסלדם כשם עשיר כלחר יש לו רבוי ממון לחר הוא בחוסר לו בחיצוני כי דבר זה לינו שייך לל הסלדם ולין העושר כלל עלמו ולין רלוי שיקרל עשיר בשביל זה רק מי שעשה בחלקו שכלחר הוא שם בחלקו והוא עשיר בדעת זהו העשיר שהוא עשיר מלד עלמו לף כלחר הוא עשיר ברבוי ממון שהוא בחיצוני ללין זה שהוסר בסלדם מלד עלמו כלל ולין רלוי שיקרל הסלדם עשיר וכלחר שעשה בחלקו והוא עשיר בדעת לף הוא עשיר מלד עלמו והשיג רלוה מן הכתוב שלמר לשריך כי לשון לשריך שים לו קיום גמור והקיום נלמר על העושר שהוא נקרל בלשון יקום כדכתיב ותת כל היקום לשר ברגליהם ופירש"י ז"ל זהו העושר שמעמיד לת הסלדם על רגליו ולמר כלחר יגיע כפיך תלכל לף יהיה לך מעלת העושר לנמרי שיהיה לך יקום וזהו לשריך מלשון לף תמעד לשוכיו ומזה מוכיח כי מי שנהנה מיגיע כפו הוא העשיר לנמרי שים לו קיום ועוד השיג רלוה כי הכתוב מצבח לת זה שמסתפק בעלמו בשביל שלינו חשר שלכך זוכה לעולם הזה ולעתיד"ב כמו שיתלחר ושם כן יותר הוא עשיר מן כל העשירים שכל עשיר חשר שלף לם ים לו כמה ללפים הרי הוא חשר בערך מי שים לו יותר לבל מי שמסתפק בשלו לין הכר לו וכיון שלין חשר לו ח"ל שיהיה יותר ע"ז ולכך הוא העשיר שלל תלמר כי תדבקה שלין רלוי שיהיה הסלדם עשיר בדעת ולהיות שעה בחלקו כללו הוא עשיר שכרי לינו עשיר ולל יבבש בעלית שלינו שלו לומר שזהו עשיר רק יעשה כפי עשרו חשר ינן הש"י לינו ולכך מביל הכתוב שלמר יגיע כפיך כי תלכל לשריך ושוב לך כי מלחר שלמר הכתוב יגיע כפיך כי תלכל מדבר כמי שנהנה מיגיע כפו ומשעה בחלקו דלש לף כן למה למר יגיע כפיך כי תלכל הלה לית למימר לש משלך תלכל לך פירושו כלחר הסלדם נהנה מיגיע כפו וזה נקרל שלוכל יגיע כפו כי התכילה הזולת היות שעה נהנה מיגיע כפו וזהו שעשה בחלקו דהיינו שעה שעה נדבר הוא שלו יוסר כלחר הגיע לו הדבר ביגיע כפו ולפיכך הנהנה מיגיעו לין זה רק בשעשה בחלקו ולמר על זה לשריך ושוב לך ובפרק קמל דברכות לחרו גדול מי שנהנה מיגיע כפו מירלה בשעשה דלשו לף כי לל היה מנלה לחר ולח ישוב על עלמו שם גבור ושביל שלין רלוי שיקרל גבור זה הכובש לת יצרו שהגבורה תלנ

בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה :

הוי רץ למצוה קלה. שמתוך כך תבא לידי מצה חמורה ובן עבירה קלה גוררת עבירה חמורה וכן שכר עבירה עבירה :

הוא

הוא

רן וכו׳ שבזה נתן מוסר למעשה האדם שירגיל אל המעשה ובזה הפעלים כל אדם עד שהוא שלם בכל כי בודאי נריך שיהיה האדם שלם במעשים שלו. ויש לדקדק בדברי בן עזאי שאמר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה ולא אמר מן עבירה קלה ועוד מאמר שבכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה מה בא להוסיף עוד הרי כבר אמר שמצוה גוררת מצוה ולמה צריך לומר שבכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה ועוד מנין שבכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה אמת שכר מצוה הוא

הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם. אל תבזה לשום אדם: שאין לך אדם שלא תבא שעה שעומדת לו וכיוצא בו למדר ויפרש מדר: ואל תהי מפליג לכל דבר. שלא שומע שלא שיבעי לו אפשר לו לבוא שעתידה שיה לבוא לאחר זמן: רבי

הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום: רבי

שהוא שלא לו הקב״ה ושכר עבירה עושה מה שכתיב מי אפשר שיהיה האדם רץ למצוה שהיא קלה על האדם לעשות שלא שהיא קלה מצוה ושלא יהיה האדם בורח מן העבירה שהיא קלה על האדם ירוץ לעשות מצוה שהיא קלה מצוה ומז ימצא על המצוה האחרת ג״כ

ולא צריך זה בעבירה כי כל העבירות הם קלים לעשות ובלם הם שוים שלא לאדם ולא צריך לדבר זה ופירוש דבר זה מה שאמר שמצוה גוררת מצוה וזה כי המצות שהם תרי״ג בלם הם דבר אחד ויש לפרש כך מה שאמר כי מר מצוה ומורה חור בלומר על מחשבת כי המצוה האחת היא נר אחד והמורה שהיא כוללת כל תרי״ג מצות הם נרות הרבה אבל אין הדבר כך כי המצוה היא נר אחד אבל אין המורה בבא כל תרי״ג מצות נרות הרבה מתולקות שבל נר ונר לעצמו אבל המורה יש בה כל המצות היא חור אחד שהתחברו הנרות ונעשו חור אחד גדול שהמורה היא אחת וכבר בתרנו במקומו כי המורה היא אחת ובזה הרמז במלת המורה שהוא בגמטריא תרי״ח ואתכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו ובאו כל תרי״ג מצות במלת מורה כי המורה היא להם ומקשרים כל המצות עד שהם מובאל אחד לגמרי ודבר זה ברור וזה שאמר שמצוה גוררת מצוה כלומר שמעשית המצוה האחת היא שתחל׳ לאחרת ג״כ מאחר שבל המצות הם דבר אחד ולפיכך מצוה אחת גוררת אחרת כי כל דבר שהוא אחד הינו נחלק בלל ובאחר הוא שהם מצוה שהוא תרי דבר המצוה הזאת גוררת אחרת עד שיעשה כל המצות שהם דבר אחד וכיון שבל המורה היא דבר אחד העבירות שהם הפך של המצוה ג״כ דבר אחד בשם שהמצות הם דבר אחד ולפיכך בשם שמצוה גוררת מצוה בך עבירה גוררת עבירה. ואמר עוד כי שבר מצוה מצוה ושבר עבירה עבירה פירוש שלא שאמר כי מה שאמר מצוה גוררת מצוה הוא על לד הזה כי בל החלוות קשות ובאחר מתחיל לעשות מצוה הוא עושה מצוה אחרת וכמו שדברנו ז״ל על שם שמוע שמעו שהם מעם לדם מעם מתיעין חומו שרבה מבאן שבל החלוות קשות וכן עבירה גוררת עבירה שם עבר עבירה אחת בא לעבור ג״כ שאר עבירות על דרך שם שבוח שבבח שם שבח מעם יבבח הרבה ואמר שאין הדבר הזה בך רק שבאן מדם אחרת שבבר מצוה מצוה וזה במו שאמרנו כי בשאר התחיל במצות רחוי שיושלם הדבר כי הדבר שהוא אחד הינו נחלק רק יושלם ולפיכך אמר שבבר מצוה שהם״י נותן לו שיעשה מצוה אחרת וכן עושה העבירה שעשה שיעשה עבירה אחרת ובאחרונה יהיה נפרע על הבל ביחד ודע כי בל המשלומין למעשה שעשה בן לטוב בן לרע המשלומין שם דבר אחד שם המעשה והוא נמשך אחר המעשה כי אין מעשה הטוב בלא משלומין טובים ואין מעשה רע בלא משלומין רעים כי לבך נקרא שפרעון משלומין כי המעשה בלא הפרעון הוא הלי דבר שהרי צריך נתם לו שבכרו ובבכרו על זה הוא השלמה למעשה שעשה ולפיכך הפרעון מלמון השלמה שמשלים מה שצריך למעשה וכן שם לוה ממונו בשטר פורע לו הוא משלים מה שלריך לו ההלוחה שלוה ממנו ודבר זה פשוט ולפיכך אמר שבבר מצוה מצוה שעשה בבר כי המלה הראשונה עם מצוה זאת הוא דבר אחד עד שהמצוה האחרת היא השלמה למצוה שעשה בבר כי המלה הראשונה עם מצוה תע״ב כי לשון שבר בבל מקום הוא בא על מובה שנפרע בו הפועל בלן כיון שהמובה מצוה חפץ בעשיית המצוה אמר על זה כי שבר פעולתו והמשלומין שלו הוא מצוה אחרת וכן יאמר אלל העבירה כי שבר עבירה עבירה ור״ל כיון שאמר הוא בעבירה ואלל המובה הזה מעשה עבירה טוב נותנין לו שבבו והמשלומין שלו עבירה אחרת ולפי מהשבת המובה אמר בך שבר עבירה עבירה כי העבירה האחרת היא שבר השלמה לעביר׳ הראשונה שהעבירה הראשונה היא דבר אחד עם העבירה האחרת ועוד כי השבר לא שייך ליתן עד שהשלמה הבא׳ שרחוי אז לקבל השבר וכן אין הקב״ה נפרע מן הראשון עד שהשלמה הבאה ולבך שבר מצוה מצוה כי המצוה האחת עומדת ולא השלמה הבאה ולבך נותן הקב״ה אלו שיעשה עוד אחרת עד שהשלמה הבאה שרחוי לקבל שבר ואין משלם הקב״ה השבר ובך הוא אלל השוטע ולפיכך שבר מצוה מצוה ושבר עבירה עבירה וזה נכון ג״כ. ויש לך להבין זה כי הוא סיוום בדור בשבר חבין. ודבר זה בא המנא להמתיעין ובאולי יקשה לך ר״ל למה הזהירנו לומר אלל שם שמוע שמעו מעם מתיעין חומו הרבה חיפוק ליה בלאו הבי הרי מצוה גוררת מצוה. אין זה קשיא כי מה שמצוה גוררת מצוה. היינו מצוה שהיא דומה אל הראשונה וכן אלל עבירה וזה שייך בעבירה אבל לא בל מצוה תע״ב שאינו דומה בלל אבל מ״ת מתיעין חומו הרבה בלומר שהוא שמוע מצוה תחרות וכן אלל שבחה שלם שבח שבח מעם יבא לידי זה שיעשה רבים: הוא היה אומר וכו׳ מפני מה בן

עזאי אמר הוי רץ למצוה קלה וברח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה למדנו שכל מצוה ומצוה דבר מיוחד בפני עצמו שאם היו שתי מצות התחת כאחת לא היתה שתיהן מצוה אחת גוררת אחרת לפי הטעם הנזכר למעלה אלא כל מצוה ומצוה בפני עצמה ואין מצוה גוררת מצוה

כי אין דבר אחד נחלק לשנים וכל המצות הם דבר אחד ולכך המצוה האחת גוררת האחרת אבל דוקא שיהיה רק בשאר כל מצוה בפני עצמו ומתחברים ביחד אבל אם האחת כאחת אין אחת מהי דבר ולפיכך ס"ל לומר רק שכל מצוה ומצוה הוא דבר מיוחד ומ"מ הם מתחברים ביחד ובשאר הוא מתקיים מצוה אחת בהשב כאחד ולכך מצוה אחת גוררת אחרת ומזה תדע כי כל מצוה יש לה מקום בפני עצמה ודבר זה למעלת המצוה שכל מצוה יש לה ענין מיוחד ולפיכך החזיק דבריו להביא ראיה וסמך לחבריו כאן שזה הוא במצות כך הוא בבני אדם ובכל הנבראים בעולם שיש להם דבר זה בעצמו כי יש לכל אחד מקום מיוחד לכך אמר אל תהי בז לכל אדם לומר כי אדם זה אינו נחשב לכלום והוא נחשב דבר מיוחד בעולם ואין לו חלק בעולם כלל וכן אל תהי מפליג לכל דבר והם שאר דברים שהם נבראים בעולם שבא האדם להרחיקו ולהפליגו שאינו נחשב ממציאות שהי"ז דבר זה אל יעשה שאין לך אדם שאין לו שעה בלומר שיש לכל אדם שעה מיוחדת שע"ג שמצאנו בן גילו היינו שהם קבועים בחזל לכל בודאי יש לכל אחד ואחד חזל בפני עצמו כי ס"ל שיהיה לפני בני אדם חזל אחד לגמרי שלא שתי שעות שוין שיהיו נקיים מגומא אחת כ"ש שאין שני בני אדם יש להם חזל אחד ומאחר שיש לכל אחד ואחד חזל בפני עצמו מה שאין לאחר הרי הוא ממציאות העולם שהרי העולם הוא מסודר תחת המזל ובשה שיש לכל אדם חזל בפני עצמו הרי כל אחד ואחד נחשב ממציאות העולם ומצליח תת העולם עד שמצד כל בני אדם שהם בעולם העולם צלם ודבר זה דומה למצות התורה שכל מצות התורה הם מצליחים לתורה אחת וכל התורה הוא מוסכל אחד צלם בלי חסרון ובלי גרעון וכן כל אדם שברא הקב"ה על האדמה כל אחד מצליח העולם ואמר ואין לך דבר שאין לו מקום דבר זה אמר כנגד שאר דברים שהם מסודרים בעולם ומפני כי האדם בפרט יש לו חזל וכדאיתא בפ"ק דב"ק שאחי אדם דאיתי ליה חזל ולכך אמר אין לך אדם שאין לו שעה היינו חזל ושאר הדברים שהם בעולם כלם יש להם מקום שהם מסודרים מן הש"י כל אחד על מקומו ואל האדם שייך בז מפני כי אל האדם שייך כבוד ולכך אמר שאל תהא בז לכל אדם לנהוג בו הפך הכבוד ואל שאר דבר שייך הרחקה ודבר זה מבואר:

רבי לויטס איש יבנה אומר מאוד מאוד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה : רבי

רבי לויטס איש יבנה וכו' ירמה לפרש כי גם סדר זה המאמר נכתן שהיה החכם הזה עם החכמים שהתעוררו בזמן ר' תו זה אחר זה וזה עיקר הפירוש כמו שפירשנו ואפשר לומר כי מפני שאמר לפני זה אל תהי בז לכל אדם אמר שדבר זה נאמר שאל יהא מבזה לא אחר לכל לעצמו יש לבזות ועל זה אמר מאיד הוי שפל רוח שתקות אנוש רמה וחין דבר יותר פחות ושפל מן הרמה וכן יהיה בעיניו ובשמוך יתבאר עוד סדר מצנה זאת לעצמיו ועל זה אמר מאוד מאוד שיהיה שפל רוח בתקות אנוש רמה ועוד יש לפחול וכי תקותו רמה שאין האדם מקוה לזה ולפון תקוה נאמר על הדבר שהאדם מקוה לו ועוד קשה כי התחיל לדבר לנוכח מאוד הוי שפל רוח וסיים בלשון נסתר וכו"ל למימר שתקותך רמה . פירוש המאמר הזה אע"ג שבודאי האדם מקוה אל תכלית טוב ואחריות לחיים שלום מ"מ אין ראוי לאדם שיהיה בעולם הזה מתנשא שמאד ע"ז תקותו רמה כי מה שהאדם נשמתו גדורה בצרור החיים אין זה מצד השוה"ז כי בעוה"ז נקרא אדם על שם אדמה ולפיכך אף אם יהיה לו אחריות ומכלית גדול מ"מ אין לו להתגאות בעולם הזה שהוא בעל גוף רמה ומולעה ואם כאשר תפרד הנשמה מן הגוף יהיה לו אחריות מ"מ מצד עולם הזה שהוא נקרא אדם על שם אדמה אם אינו שפל רוח הוא מתנשא בדבר שאינו ראוי לו . ויש לומר עוד כי בן עזאי אמר שאל יבזה לכל אדם והוסיף רבי לויטס לומר לא שלא יבזה לכל אדם רק יהיה שפל רוח ובכללות לפני כל אדם ואמר בפני כל אדם וכ"ל שאף אם אומו אדם הוא אמנם ואפל מ"מ גם בפני אדם כמו זה יהיה שפל רוח ואמר שתקות אנוש רמה כ"ל כי סוף האדם הוא למיתה כי המיתה רלויה לאדם וכמו שאמרו במדרש כל מי שהוא ממוקן הוא לבבר הן האדם היה ממוקן למיתה והנחש היה ממוקן הוא לפרעניות . שאלמה מזה כי עלם האדם רלוי לו למיתה וכל מי שממוקן אל דבר אינך לומר שהוא מקוה לזה אף כי הוא ליש מקוה לזה אבל מצד כי אורחו העלמים מקוה לזה ומתוקן לזה אינך לומר שתקותו הוא לכך אבל השומד לדבר ומוכן הוא לו אינך הוא מקוה ולפי' אמר שתקות אנוש רמה ולא אמר תקותך רמה אלא תקות האדם לזה רק אמר זה על הצורה האנושית בכלל לא על האדם המוכח שהוא ליש מקוה הפסד וכן מרע"ל סוף בסמה לשמיתה וסוף אדם למות שתרע' מזה כיוצא שתקוה מצד עלם צורתו ודבר מבואר הוא.ומה שאמר מאוד מאוד הוי שפל רוח כי צריך שיהיה שפל בתכלית עד שע"ה יותר ולא תאמר שיהי' שפל רוח רמה אבל צריך שיהי' שפל רוח לגמרי שתקות אנוש רמה וכיון שתקות אנוש רמה צריך שיהיה שפל רוח לגמרי עד שע"ה להיות יותר ולא אמר שתקות אדם רמה וזה כי נקרא אדם על שם אדמה ומצד שהוא בעל אדמה אינו בעל רמה שהרי רמה מצד האדמה רק מצד שנרקב הבשר ואין האדמה נרקבת ובשה שהאדם בעל אדמה אינו בעל רמה ולא אמר שתקות אנוש רמה כי אם אינו נאמר בכל מקום על הכח ובשה שהאדם בעל כח אינו בעל רמה

רבי יוחנן בן ברוקא אומר כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי . סקכ״ס מגלה לכל מכפתו שכך וכך פין מעשים לעיס בידו שנאמר מכסה שגגה ממשלון מגלה רעתו בקהל וכל כך למה כדי שלא יחללו שם שמים על ידו שלא יאמרו ליתיס שלוחי מכוס וכעל מעשים עושים וגגעו בו לנוס כך וכך ליפיך לאחד עושה בשוגג ולאחד עושה במזיד כמזיד במלול ה׳ סקכ״ס מגלהו לכל . סכי גרסינן לאחד בשוגג ולאחד במזיד בחלול השם :

רבי יוחנן בן ברוקה אומר כל המחלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם :

רבי

כי המלת שם לים בכל מקום נופל על זה כמו שם מלחמה והלא לים לתה ומלד שבמדם הכה לימו בעל רמה . מכל המדם בעל רמה מלד שמיסס ניחד במה שים במדם דבר זה שהכה שלו מוטבע במומר ומלד שמיסס הוא בעל רמה כי דבר זה נפסד במה שמדם כמו מוטבע במומר ונקרא המל׳ לתוס מלד שהמדם כה על מוטבע במומר . והנה לש

ג׳ שמות שים למדם מדם לתוס לים שם שים יאמר על הכה בלבד ושם מדם ע״ם המדמה בלבד ושם לתוס על שם שניסס הכה והמדמה מתכבריס יחד וכה שלו מוטבע במומר ודבר זה מדע כי שם לתוס כמספר מדם לים כי מדם נקרא על שם המדמה ולים על שם הכה ולתוס בא על מכור הכה והמדמה יחד ולכך מספר לתוס כמספר מדם לים ולפיכך אמר כי מקום לתוס רמה :

בל המחלל שם שמים וכו׳ פירוש חלול שם שמים כמו שמפרש בגמרא בפרק יוה״כ בכל מ״ח שעושה אפא דבר זה הוא חלול השם שהא״ח יודע ומכיר לת רבו ונורס שילמדו תבריות שודאי מ״ו לים דין ולים דין שהרי זה הוא חכם יודע וחוטא . ומ״ב קשיא לין לפשר להלל שם שמים בסתר דהא בסתר לין ברורין שילמדו כך . וים לתרן דתירני סהיו עשרה מ״ח בבית אחד וגנב אחד מהם דבר ולא נודע ליזה מהם מ״ב עשרה מ״ח יושבים ואחד נכנס לבית הזעות ולא נודע ליזה זה שגנב מחלל מ״ם בסתר אלא הוא המוטל ממנו ונפרעין ממנו בגלוי שיהי׳ נודע ומפורסם החוטא מי היה. מ״ב הא דקאמר בסתר לאו למימרא שהוא בסתר רק שאין הרבה יודעים מזה והקב״ה מפרסם חוטא לכל שיהיו הכל יודעים ונקרא זה סתר משום דקאמר אח״כ נפרעין ממנו בגלוי דסיינו מפורסם לכל הבריות. וכבר בארנו לך כי סדר החכמים לותם שיהו נזמן אחד או קרוב זה אל זה לותם סדר ניחד ודבר זה הוא נכון ואם אתה רוצה לסמוך מאמר אל זה שלפניו יש לך לומר מפני שאמר בן עזאי אל תהא בז לכל אדם שאין לאדם שאין שיעה בשום בריאה וכ׳ לויסם אמר אבל הוא לא ידידות כבוד עצמו כלל רק שיהיה שפל רוח בפני כל אדם שבעולם ומדר אח״כ אבל בכבוד הקב״ה ידאג שלא יחלל ח״ו כבוד המקום כי אתה אזה אחר חמור הוא על כל החטאים כי המחלל שם שמים מחלל כבודו ית׳ ואם הוזהר על כבוד אדם שלא יבזה לשום בריאה ואיך הוא יחלל כבוד המקום אשר כבודו מלא העולם. ויש לשאול במאמר הזה כל המחלל שם שמים בסתר וכו׳ מאי שנא אתא לאול שם שמים מכל החטאים שיהיה נפרע מן האדם בגלוי ושוב שאמר אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם למה לאמר הזה שיהיה נחשב שוגג ומזיד בחלול השם שלא האמין בכל אשר החטאים. כבר אמרנו כי חלול ש״ם הוא אשר מחלל כבודו ית׳ ויש ולף כי אם יחטא האדם אם יפעל על ה״י שלא האבר הזה שהוא אתא חלול השם הוא יותר מכל החטאים לף אם כופר בעיקר מלד אם אתא אל חלול השם יותר גדול וזה כי אם הוא כופר בעיקר האבר זה שייך לומר כ״ש אתא במזיד לאוי שיהיה לו כפי האמנתו אבל אם הוא שוגג אינו לאוי שיהיה נחשב לו החטא כ״כ אמאר שלא עשה ברצון ובכוונה אח״ב שהשוגג נחשב בודאי אתא לשיינו שהיה לו להיות נזהר שלא יחטא אבל שוגג הוא ולא החמירה בו התורה כ״כ שלא מצאנו בתורה שהחמיר על השוגג רק בהורג נפש אתעה דשוף שוף הרגו ועשה מעשה גדול ואפשי כך החמירה התורה עליו שיהיה גולה והחמילה ג״כ בכל הגיזקין כדאתמרינן אדם מועד לעולם בין שוגג ובין מזיד בין תוקם ובין רצון וכל זה אפני כי שוף שוף גרם דבר היזק לאחר וכן המחלל שם שמים הגה כבודו שלא העולם ושוף שוף אחד שוגג ואחד מזיד הרי חלל כבודו ית׳ אבר הוא שלא עולם ובאבר נעשה רושם ולף בבן אדם לעניו מזיקין באבר נעשה רושם לא אמרה תורה לבקל אלילו כמו באבר שוגג וכן כאן באבר היה גורם חלול כבודו ית׳ אין דומה אתא זה אל אתא אחר שוגג דשאר אתא ואפילו בא על העריות ואם היה שוגג בזה כיון שאחר באשורה דבר זה הוא אקרא לו שלא נעשה זה רושם ולכך אם הוא מזיד בודאי הוא רצה לשות אבל שוגג יש לו כפרה בקרבן ולא כן באבר עשה רושם ברציחה או היזק לאחרים שאהמירה התורה בשוגג ביותר וכן אלל חלול השם ג״כ יש לו להחמיר בשוגג דשוף שוף נעשה חלול וכשול הבבוד ואין הפירוש כלל כי שוגג ומזיד שוים בחלול השם כי דבר זה אינו כלל שאיך אפשר שיהיה שוגג ומזיד שוה ואין מדת הדין נותן כך שיהיה שוגג ומזיד שוה אבל אקי אלילעל המחלל שם שמים בסתר נפרעי׳ ממנו בגלוי שנפרעין ממנו בגלוי ונעשה זה כדי לתקן כבודו יתברך כי בסתר הש״י עשה נקמה בחוטאים אתגדל בבודו וכמו שדרשו ״במלכותא אמר ר׳ שמעון בן יוחאי אין שמו של הקב״ה אתגדל בעולמו אלא בשעושה אפשם ברשעים ואיה לן קריין סגיאין. ובספרי אתו בדבר ובדם ואח״כ בכיבוי והתגדלתי והתקדשתי שמה שבר רשפי קשם אה בכיבוי אחריו נודע בישורה אלהיה בישראל בדול שמו. ואכבדה בפרעה ובכל חילו וידעו אצריים כי אני ה׳ וכו׳ כה אמר ה׳ יציע כום אצריה ונומר אתה אל אתפחד . ונודע יד ה׳ אח עבדיו ושעה אח אויביו לכן מודיעם בשפע הזאת ונומר ויגבה ה׳ לגלות במשפט ע״כ. הרי לך בשהש״י שעשה אשפט בראשים בשבודו אתגדל ומי שהיה אתחלל שם בשבודו ית׳ לאוי שיעשה הש״י דין ש

כדי להגדיל כבודו ית' כנגד זה שסיים זה מחלל ס"ם ובמשפט הזה חוזר להתגדל כבודו ולפיכך המחלל ס"ם נכסהר נפרעין ממנו בגלוי כדי שידעו הכל שהס"מ שהס דין בחומת הזה שסיים מחלל שם כבודו יתברך ובכאהר בא הס"י להפרע ממנו מסכב הס"י סיסיס מדע שחטא וחלל שם כבודו וגז נפרע ממנו ועושה משפט בחומת הזה וגז מתגדל כבודו בעולם ככנד זה שסיים מחלל כבודו יתברך חסו פירוש כל המחלל ס"ם נכסהר נפרעין ממנו בגלוי ועל זה אמר אחד מהג' סונג ואחד מזיד כחלול הסם ר"ל כי אחד סונג ואחד מזיד בחלול הסם שנפרעין ממנו בגלוי לך הלשון דקאמר אחד סונג ואחד מזיד. בחלול הסם מיותר הוא דהוי ליה למימר כל המחלל שם שמים נכסהר נפרעין ממנו בגלוי אחד סונג ואחד מזיד ולא סיס לריך לחזור ולומר בחלול הסם ונראה דכך פירושו אחד סונג ואחד מזיד בחלול הסם כלומר החומר שים לחלול הסם יותר מסהר חטאים סוה סונג ומזיד ואס לא אמר רק אחד סונג ואחד מזיד לא סוה קאי רק על הומר זה בלבד דסיינו שנפרעין ממנו בגלוי ואחד מזיד בחלול הסם בכל הומר שים בחלול הסם וכן מוכח בפ"ק דקידושין דאמרינן סם הן הסם אחס אין מקיפין בחלול הסם וקאמר בגמרא הן הסם אין מקיפין בחלול הסם אמר מר זוטרא שאין עושים כה כחנוני המקוף אמר מר בריה דרבינא לומר שאס סיסה שקולה מכרעת ופירש רבינו חננאל ז"ל הא דקאמר הן הסם מבטה היא במסכת אבות ופירשו התוספות ומסה היינו דאקן המחלל שם שמים נכסהר נפרעין ממנו בגלוי אבל קשה לשון אין מקיפין ע"כ דברי התוספות ובלא זה קשה דאיך משמעת מסה דאקן המחלל שם שמים נכסהר נפרעין ממנו בגלוי בין שם פירושו שאין עושים כה כחנוני המקוף וכן לא"ד שאס סיסה שקולה מכרעת אין זה משמע מסה שאמר נפרעין ממנו בגלוי ונראה כי פירוש אחד סונג ואחד מזיד בחלול הסם היינו כל הומר שים לחלול הסם מה שלא אמרו בשאר חטאים בדבר זה סוה אחד סונג ואחד מזיד ומפני שמשמע מסוך המסכה שאין חלול הסם דומה לשאר חטאים ולכך אמר הן הסם אין מקיפין בחלול הסם כלומר חטא חלול הסם אין מקיפין לומו לשאר חטאים שבדי הן אחד סונג ואחד מזיד בחלול הסם כלומר שים לחלול הסם יותר מן שאר חטאים ג' סונג וג' מזיד סוה בהומר זה ע"כ הן שאין מקיפין החטא הזה של חלול הסם לשאר חטאים ול'מקיפין דנקט כמו אין מקיפין בבועי דסיינו אין סומכין זה לזה וכמו אין מקיפין שתי חביות שפיכות אין סומכין שתי חביות ור"ל דאין סומכים חלול הסם לשאר עבירות לחכר"לוחים ביחד וקא' בגמ' מאי לימקיפין ר"ל במה אין סומכין חלול הסם לשאר עבירות. וקאמר מר זוטרא שאין עושים כה כחנוני המקוף שממתין עד שיסיה חייב לו עוד ונפרע הכל ביחד שסומך הוובותיו זה לזה וכך אין עושים בחלול הסם שיסיה סומך חטא חלול הסם לשאר חטאים ולסיות נפרע הכל ביחד כמו שיעשה החנוני שסומך הוובות שלי ביחד רק נפרע מיד ובזה נבדל לעצמו חלול הסם משאר חטאים ולמר בריה דרבינא שאם היתה שקולה מכרעת לומר שלא מתחכר חלול הסם לשאר חטאים שהרי אם המחזיק חלול הסם מכרעת ות"כ אין חלול הסם דומה לשאר חטאים ומה שאין עושים בחטא חלול הסם כמו החנוני המקוף זה מפני הטעם שהשאר למעלה כי הס"י נפרע מן החומת כדי שיכבד שמו ית' שאר זה חלל את שם כבודו ולפיכך אין להחמין בזה כדי שלא יהיה נמשך החלול מאחר כי מה שנפרע הוא מקום החלול שהיה מחלל כבודו וכן אם היתה שקולה מכרעת היינו שאין דומה חטא חלול הסם לשאר חטאים מה שחטאים אחריס הס מלד העושה בלבד כי מה יפעל חל הס"י וזה שמחלל כבודו שהרי ים ממם יומר בחטא הזה מכל החטאים דסוף סוף חלל שם כבודו ולכך אם היתה שקולה מכרעת אף כי אמרנו כי הרלימה ג"כ כשהרג הנפש אינו דומה לחטא חלול הסם כי המדם בר מיתה הוא בעלמו ומופו למות אבל כבודו ית' הוא לגמרי נלחם ולכך החטא הזה שהוא חלול שמו מיוחד שים ממש בחטא הזה ולפיכך היה מכרעת כך ים לפרש המסכה הזאת והוא פירוש הגון. ויש לך לדעת כי פירשנו ג"כ עוד דבריס גדולים על חלול הסם מה שאמר נפרעין ממנו[בגלוי וכן מה שאמר לד סונג ואחד מזיד בחלול הסם וזה כי הסם הוא גלוי של כעל הסם כי כל אחד על ידי הסם מודע הוא בעולם כמו גדול שמי בגויים וע"י הסם הוא מפורסם ומודע ולפיכך אמר המחלל שם שמים נכסהר נפרעין ממנו בגלוי כי מפני שהיה מחלל שמו אחר הוא בגלוי ומודע לכל וכדכתיב וידעו כי שמי ה' לכך נפרעין ממנו בגלוי שיהיה מודע וגלוי לריבים כלאחר חטא בחלול שמו אחר ע"י שמו שגלה הס"י בעולם ולפיכך לף אס חלל שם שמים בסחר סוף סוף חטא בשמו אחר הו מודע וגלוי בעולם ולפיכך נפרעין ממנו בגלוי ואמר אחד סונג ואחד מזיד בחלול הסם דבר זה עיין אחד עוד מה שנכתל חטא זה מאחר חטאים כי כאחר הוא מחלל שמו ית' אחר הסם הוא מורה על המחות כי הסם הוא בא על מחות הדבר ועשוי שבו הוא נכתל מזולתו ומפני זה רלוי שיהיה אחד סונג ואחד מזיד בחלול הסם וזה כי חטא הסונג מגיחם אל נוף שאלל הגוף שייך סונג כאחר הוסר מאחו הסכל ואלו היה אלול הסכל לא שייך סונג ועשוה כלל שאין הסונג רק כאחר הוסר מאחו הסכל ועשה בעל נוף ולכך חטא הסונג אינו במדרינא אמיד שהוא אחטא כאחר האדם הוא בדעתו וסכלו ודבר זה שייך בכל החטאים כי מלד שהאדם בעל נוף אין החטא מלד המדרינא הנכתלת רק מלד מדרינא נופנית אבל החטא בחלול הסם מלד כי הסם הוא המחות המופסם הוא לי לאחר לומר שיהיה החטא רק במדרינא עליונה נבדלת זה עין הסם שהוא בא על המחות המופסם ולפיכך אמר אחד סונג ואחד מזיד בחלול הסם שכאו שהחטא במזיד בודאי חטאו גדול שהרי חטאו מלד הסכל נבדל בלאי נפשי וכך הסונג אחר חטא בחלול הסם הוא החטא במדרינא הנכתלת שהרי הסם בא על

המקום המופלא הכלכל בלבד וכבר זה יתבאר בסמוך
אבל שבגד מלמד שלא זדון שהחטא הנוגע הוא אל
מפני שלא החטא במדרגה הנבדלת מן הגשמי כי הנוגע
הוא שהשה החטא בלא דעת והכלל ואין זה נחשב
רק לגוף הגשמי ובמדרגה הפלגה הוא מדריגה
הגשמית ולפיכך החטא הזה היו ממור כ"כ לכל החטא
במדריג' הנבדלת שהיא מדריגה יותר עליונה וזהו כתוב
מעשה במאד לו החטא בחלול השם ועל זה צייך לומר
אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם ולפי כי החלק
שהשה בשגג מ"מ החטא הוא בדבר המופלא ולא צייך
שם שבגד בזה כי השבגד היא מלד מדריגה הגשמית
בלבד כמו שהתבאר ואין זה במדריגה עליונה על השם
ולפיכך אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם ודבר זה
פירוש ברור אין ספק בשהתחו ופירשנו לותו גם כן
במקום אחר בדבר לא השם שם בארנו לותו כפי
כל הנלוך ואין כאן מקומו להאריך ומזה עלמו יבין
המומר שים לחלול השם למי שזרלה שאין מקיפין
בחלול השם כמו שהשה החמור וכך אמרו בשבועות
בפרק שבועת הדיינין אבל שבועת שוא אבל כל החטאים
יש לו זכות תורה חבל בשבועת שוא נפרע מיד ואין
מקיפין וזה כי שאר החטאים מפני שלא היה החטא
במדריגה הנבדלת לגמרי וכל דבר הוא תחת הזמן
ולפיכך אין שום החטא יוצא לפעל מיד אך יוצא
שיוצא לפעל בזמן אבל החטא בשבועת שוא' שהוא שם
בא על המהות המופלא הנבדל ולא צייך זמן בדבר
זה כלל ולפיכך אין מקיפין בחלול השם ויוצא לפעל
לפעל מיד כי החטא במדריגה שהיא תחת הזמן
כלל וכבר ביארנו דבר זה וכן למר בריש דרבינא
שהם היתה שקולה מכרעת כי אין החטא דומה לשאר
החטאים כלל אלא שהוא חוטא במדריגה העליונה לגמרי
ולפיכך אם היא שקולה מכרעת ודבר זה ברור כי
החטא הזה שהוא חוטא בשמו ית' אשר השם בא על
מהות המופלא הנבדלי ואין להחטא זה רק שהיה מכריע
כי השבירה הזאת נחשבת כמו שעשה שאר עבירה רק
שים כאן הוספות מה שהחטא מגיע עד המדריגה
העליונה ודבר זה מכריע אם כך המחזיק שקולה אף
אם יש בכף שניה מצוה ב"כ והכרעה הזאת אלא
בשאר הוא החטא במדריגה העליונה ואין משום חומר
זה רק להכריע בלבד כי הוספות זה מה שהחטא
במדריגה עליונה אין החומר שלו לשקול כשגדו רק
שהוא חומר מכריע בלבד כי המשקל עלמו חלוי בגוף
החטא ובגוף המצוה אבל חומר זה אינו גוף החטא
ולפיכך אינו משקל רק להכריע בלבד ובחטא דבריס
אלו שמוקים מאד ומי שפשר לפרש יותר והם דבריס
ברורים ויקרים בשאר שביסו ובילרו חוסס במקום
אחר והתרלנו זה לגודל החטא שים זה וכדאיתא בשם'
יומא. ולפי ההלכה דפרק י"ה לפי דברי הכל חלול השם
אלו בה"ח וכדאיתא השם ס"ד חלול השם אמר רב
כגון אנא דשקילנא בשר מבי שבחא ואלא יהיבנא דמי
לשלחר וה"מ בשאחרא אלא מבעי מבחי דמי. ר' יוחנן
אמר כגון אנא דחזילנא ד' לחות בלא תורה ובלא תפילין
ר' יצחק בר רב דימי אמר כגון שחביריו בוחין מחמת

שמועתו ס"ד אמר רב נחמן בר יצחק כגון אנא דאחרי
לישני שרי מרי לפלניא אבי אמר כדאמינא ואחבת אח
ד' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידיך וכו' כמו
שהוכח זה בפרק ראשון. הנה שני החכמים הראשונים
סוברים כי חלול השם הוא בדבר קטן מאוד בשאר
הם"ח בלחי מזה ולכך אמר רב כגון אנא אע"ג שאני
אין מכוון לדבר עבירה ח"ו והוא דבר קטן מאוד
שנוהג שאחרים חוסדין אותו בלא יפרע לעבח ואין
דבר זה רק הצד קטן בלבד עם כל זה הוא בכלל חלול
השם אבל ר' יוחנן היה סובר שיהיה חלול השם בדבר
זה שהוא הצד בלבד אחר שאין כאן עבירה רק שהוא
דבר קטן כמו זה שהולך ד' אמות בלא תורה ובלא
תפילין אחי שאפשר שיהיה דבר קטן כמו זה אף"ה נק'
חלול השם כ"ש יהיה נזהר בחלול השם אבל ר' יוחנן
בר אבדימי סובר כי אין חלול השם רק כשאר הם"ח
נוהג בדבר שהוא בזיון אבל ח"ח אחריס לבזיון שהוא
בזיון אבל ח"ח אחריס זה משחלל בבוד המקום נ"ב
ולכך אמר כי חלול השם נקרא בשאר מביריו בשם
משמועתו ובשאר מביריו בוחין משמועתו בזה יש חלול
השם אבל דבר קטן בזה לא נקרא חלול ובטל הבבוד
ואחיי סובר כי חלול השם הוא בשאר אין בם"ח נוהג
בשדה יפה ובמגיב הגון עם בני אדם בשאר אין
דבורו בנחת עם הבריות ואין משאו ומתנו נאה בשוק
ואינו נושא ונותן בשמונה עד שבריות אומרים אוי
לפלוני שלמד תורה אוי למביו שלמדו תורה אוי לבבו
שלמדו תורה אשרי בני אדם שלא למדו תורה וכו'
ודבר זה הוא נקרא חלול השם לא בשאר אדם
עובר עבירה שדבר זה אינו עם הבריות וחלול השם
הוא אבל הבריות ולפיכך בשאר אין עניני משאר יפה
עם הבריות זה נקרא חלול השם. בלל הדבר הזה כי
הם"ח יש בכללו החייב והמות אם החייב בשאר ס"ם
מתאהב על ידו ויש בכללו המות הוא החטא הגדול
חלול השם ודוד המלך אמר בעיות מי יבין משחרות
נקני גם מזדים חשוך עבדך אל ימשלו בי אז איהם
ונקיתי מפשע רב אמר בעיות מי יבין בנגד הבעות
ואמר מנסתרו' נקני בנגד הומר מוהר שרי' בשאר מעיני
שבלו העבירה ואין שפק כי הומר מוהר הינו נחשב
שוגג כמו מי שעשה בלא ידיעה כי החומר מוהר שים
לו ללמוד ואח"כ אמר מזדים חשוך עבדך בנגד המזיד
שיכפר השי"ת מה שעשה במזיד וזה בנגד מצות ל"ת
שלריכים כפרה ואח"כ אמר אל ימשלו בי אז איהם
בנגד החטאים החמורות והם כריתות ומיתות ב"ד וזה
שאמר אל ימשלו בי אז איהם שאלו חטאים מוציאים
בגופו מביאים עליו היסורים כדאיתא בפרק יוה"כ
אבל ד' חלוקי הכפרה ואח"כ אמר ונקיתי מפשע רב
הוא הפשע הגדול חלול השם ואמר מפשע רב מה
שעשה אשר נקרא רב וכך פירשו ז"ל בפרק הרואה
ויאמר למלאך המשחית בעת רב לך אמר ר' אלעזר
אמר הקב"ה למלאך עול הרב שבהם שים לו לפרוע
כמה חובות בחותה שעה מה לביטי בן לרויש שמקול
כרובן של סנהדרין וכן בהרבה מקומות דרשו לבון רב
כך והנה סדר דוד כל החטאים שפש ד' חלוקי כפרה

בחיים כ' יתמעלג דורם ח' מצות עשה כ' מצות לא תעשה ג' כריתות ומיתות ב"ד ל' חילול השם רק לא זכר מצות עשה בכלן שהתשובה מכפר מיד כמו שאמרו עבר על מצות עשה ועשה תשובה חזרו מיד עד שמותלין לו לבל שלא חטאים שהתשובה תולה היא מבקש רחמים בסדר ובתחרובות הזכיר ובקיצי מפטיר רב הוא תלוי השם שהוא פטיר על חזרו שנקרע רב והחמיר רב ואין להאריך במקום הזה כי יתבאר בעזה"י בתיבות עולם ובבבל זה רואי היה שלא לסמוך לקרע בשם רב רק מי בחיים ס"ם מתאבב על ידו לא מי שיתחלל שם בכוונו על ידו יומר ע"ז שנותן בכוד המורא למי שאין רואי לה ובמדרש ר' שמעון בשם ר' שנחוש בר חייא ר' מני בשם ר' יוסי בן זמרה נוהג אפי חסר לב כל המקבל עליו בתרא בבבל להנות ממנו חיבו חלש כנוהג שהוא נהנה מנופה של אחר ואתה חסן חתחתם ואם אין מחני לא כיהנתם שאמר יהך כי ולא בשם ובדוד שאמר חסי יהך כי ובצית תחי ובעמך לא למנפה ר' שנחומא בר יעקב מייתי לה מן הדא לא תלא לריב מטר לרב כתיב לעולם לא תהי רן אחר הבתרא למען קן מה תעשה בחחריבך בהכלים חומך רעך למחר בחים ומוכלים לך שלומ מה אחה מביאה ר' שירא מייתי לה מן הדא לא תלא שם בשבועת שוא שכתוב מדבר שרי בבר אחר ולא תשבעו בשמי לשקר ומה תלמוד לומר לא תשא תלא מקבל עליך בתרא ואין אחה רואי לבתרא ח"ר אבהו אני נקרעתי קדום ואחה נקרעת קדום הא אם אין בך כל שמדום שים בי לא מקבל עליך בתרא ביאור זה כי כל בתרא אין רואי שחיים להנאתו וזה שכתוב שבאחר לבל שחשחתם בחנת חלף שהנאה מן התורה חייב מיתה וביאורו שטעה שהוא נהנה מדבר שהוא קודם כמו שהתרינו שם ע"ם וזוכר הקדושה בלשון חנה כי מזה תלמוד שכל בחר ג"כ ים גם קדושה ולבך המלכים היו מוחמים לותה כמין בחר בשמן המשחה ולעיל ביארנו דבר זה וכל בתרא בעולם ים גם לד קדושה ג'כ בחה שהוא נבדל מן שאר השם ולפיכך אמר כי הנהנה מן הבתרא הוא דומה כמו הנותף שנהנה מנופה של אחר כלומר שהשחה חזוק היא בלא קדושין רק בזמות ודבר זה ענין נופני בחבר משחם עם הזמות בלא קדושין לגמרי שהקדושין נקראו קדושין בשביל שהם קדושה והבא על הזונה בלא קדושין דבר זה הוא חשוב נופנית בלבד וכך הוא מי שהבתרא היא להנאתו אין זה נקרא בתרא מאחר שהבתרא היא קדושה כמו שאמרנו ואמר כי משה לא היה נהנה מן הבתרא רק היה מוסר נפשו למות על השם שאר היה בתרא היה בעל בתרא עליהם ודבר זה היה בתרא של קדושה לגמרי בחבר היה מבשל נופו לגמרי למסור נפשו על יתראל והנה בבתרא אחת אין בחן הוא הנאה נופנית רק קדושה מבל ובל מבלי חיים שם חלק נוף בלל ור' חמומת דרים מן הא בחא לריב מטר ומראה כי בחב מה בלא יקבל עליו בתרא בלשון ריב מפני שדבר זה שהוא קבלת

למען

אוס על כנוד קונס וכבוד התורה אסר בעונינו כמעט שכמה גחלת התורה לעתרי ואוס ים' נרחמו יסיר מעליכו כל מכשול וידריככו בנתיב יושר ומתת :

רבי ישמעאל אומר הלומד על מנת ללמד וכו' . יש לשאול מה שאמר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד אם הדין נ"כ כך בכל מצוה שאם כתב ס"ת מספיקין בידו ללמוד בה ואם בנה בית הכנסת להתפלל מספיקין בידו

רבי ישמעאל אומר הלומד על מנת ללמד. לקוטו רבי ולכבדו. שכי גרסינן אין מספיקין בידו ללמוד וללמד : רבי

רבי ישמעאל (בנו) אומר הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד והלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות : רבי

להתפלל אם וכן אתר מצות ת"כ מפי מנת שאמר דבר זה אתל תלמוד תורה ואם אין הדבר כך בשאר מצות מה טעם אינהו זה

ללמוד התורה ועוד דריש מסתע שכוונתו רק ללמוד ואינו מבקש לעשות המצות והיה רצוי לדמותו למי שכשמתו מרובים ממעשיו שאין חכמתו מתקיימת וכאן הגו אומרים שמספיקין בידו ללמוד וללמד ועוד מה טעם מי שהוא לומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד ולעשות נס כן . ואלו הלומד על מנת ללמד אין מספיקין בידו לעשות . ועוד קשה למה לא אמר הלומד מספיקין בידו ללמוד אלא לשון ללמוד שכשאת מספיקין בידו ללמד תורה אתת שכשאתר לך כי סדר המאמרים הוא כפי התכמים שאתר היו בזמן אתד או קרובים להיות בזמן אתד ואין לריך יותר ואם אתה רוצה לומר כי סדר המאמרים אינו עשוי לפי מדת התומר יש לך לומר כי מפני שזכר לפני זה שעוסק הגדול בתלוי אתה שכר כאן השכר אתר מעשיו לשמו יתברך ולכבודו ולכך התחיל לומר מי שלמד על מנת ללמד או מי שלמד על מנת לעשות אינו אלא שמיעה כוונתה לשם שמים לפי מי ש"מד בדי לקנות סידיעה שאין זה מורה שהוא עושה לשם שמים לכבוד השי"ת כי כל אדם רוצה להבין ולידע מפני שהתכמה נכספת לכל ולפי לשמה לכבוד הש"ה ומכל שכן אם לומד ע"מ שיקרא רבי אבל מי שלמד על מנת ללמד אתרים או לעשות דומיה כוונתו לשם שמים לפי שהוא בלבד ולכך מספיקין בידו כפי אשר אמר שיהא מתשבתו כי מתמר שכוונתו לשם שמים מסייעין אותו מלמעלה כך יש להבין . ואומר יש עוד טעם כי התורה מלד עלמה רחוים שתהא נמצאת בעולם ביותר תמה שמצאו הדברים הנשמעים אשר אין רצוי להם המציאות כמו הדבר שהוא שכלי שרצוי לומר' המציאות וזה כי התורה היא הטוב בעלמה שאמר כי לקח טוב נתתי לכם ותטוב רצוי שימלא כמ"ש כי לכך נאמר בכל מעשה ברלשית כי טוב לומר לך כי הטוב רצוי שיהיה נמלא ועוד כי הדברים השכלים רצוי להם המציאות ביותר ודבר זה ביארנו דכמה מקומות ג"כ כי אין השעדר דבק בדברים השכלים וכרי כתיב בתורה כי היא חייך ואורך ימיך ואם כן רצוי המציאות אל התורה בשאר היא נותנת המציאות רק כי מלד השע"ז שהוא נשמי ורחוק השע"ז מן השכלי לכך לא נמלאת התורה השכלית בשע"ז הנשמי שכל מיקף מרס נקרא והמתהוים משעורים אל התורה השכלית והיא תענה לומר הגני כי רצוי המציאות אל הדברים השכלים ולא יסתר זה מה שאמרו כי דברי תורה קשים לקוטם כחרב ופי דבר זה נ"כ מלד האדם אשר הוא בעל נוף אבל בודאי רצוי המציאות ביותר אל התורה ולפיכך אמר מי שלמד על מנת ללמד מספיקין בידו ללמוד וללמד כי כשאר כוונתו שהשיה התורה בעולם מספיקין בידו ללמוד וללמד כפי כוונתו שרלה וכבר נתרגו בפרק שלפני זה כי השתכלים פועלת ואין זה דומה למה שאמרו מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה היינו אלא שהתחיל ללמוד אבל התחיל ללמד כדי ללמד אתרים בודאי הכשל נורא אינו לפועל כי התורה נורמת זה בעלמה כי השכל הוא שפועל עד אינה לפועל ועיין למעלה אצל מבינין יפרצל שאתן להם כלי חמדה ואמר שמספיקין בידו ללמוד גם כן כי ללמד אתרים לריך האדם שיהיה יודע התורה ביותר כדי שידע להסיר מה שיטעל אותו תלמידו וזהו שאמר כי מספיקין בידו ללמוד וללמד כ"ל שמספיקין בידו ללמוד עד שיוכל ללמד אתרים אבל אם הוא רוצה ללמוד מחשבתו אתת במקנא אין מספיקין בידו ללמוד כל מחשבתו כי נקרא ללמוד התורה אפילו אינ אתת בלבד אבל ללמד את אתרים לריך שיהיה יודע הרבה כמו שאמרנו גם אין שאים כי אדם אצלו ללמוד אם אין בידו תורה הרבה . ולכך הלומד על מנת ללמד אתרים מספיקין בידו ללמוד הרבה עד שיוכל ללמד אתרים אבל אין מספיקין בידו לעשות כי עשייה שהוא המעשה תינו יוצא לפועל מיד כמו שינה לפועל ללמד אתרים שאין זה רק ללמוד לבד . אבל העשים שהוא המעשה דבר זה יותר רחוק ולפיכך לא אמר שזוכה לעשות אבל אם למד על מנת לעשות שאתה התורה לפועל המעשה שהוא יניאה לפועל לנמרי בודאי קודם זה היניאה לפועל הלמוד דהיינו ללמד אתרים שאין זה נעשה כלל ולפיכך הלומד על מנת לעשות מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ועוד בודאי אם הוא רוצה ללמד אתרים ויהיה רב אתרים בודאי קודם זה ללמוד שלו . ולפיכך אם רוצה ללמד אתרים קודם זה ללמוד עלמו עד שהוא חכם גדול . ולפיכך מספיקין בידו ללמוד וללמד אבל אם הוא רוצה ללמוד מחשבתו אתת בשביל זה אין מספיקין בידו ללמוד כל המחשבתו כי כשאר למד פרק אתד הרי למד כבר . וכן הלומד לעבדית אף ללמד אתרים קודם המעשה לפי שהלמוד מביא לידי המעשה וסוף סוף הלמוד קודם ואם למד על מנת לעשות קודם זה ללמוד וללמד . ומה שאמר הלומד על מנת ללמד אין ספיקות שלומד על מנת ללמד וגלא יעשה מ"ו לא שהוא כוונת בישראל אלא שלומדו הוא לשכלים זה ללמד בלבד אבל אין לומדו

כמצוה לעשות מכל מקום מעשיו מתוקנים רק שלא היה מלמדו כדי לעשות מכל מקום כל שכך שהוא יודע ולא יעבור והתבונן לך מזה כי התורה רמזי' לה המילות בעולם רק מפני מעלת התורה ומעלת השלם הזה התורה רמוזה מן השולם ומ"ש כשכר מתחיל החלק להודיעך התורה לא הפועל לא השולם הזה נומרין על ידו כי רמזי היכיה כך מלך התורה ולפיכך מספיקין בידו כפי מחשבתו : אל תעשה עמרה וכו'.

מפני שזכר לפני זה מן הגומר על מנת לגמל מו השלם ע"ש לעשות אמר מחמר הזה שלא ילמד תורה להתגדל בה שלא יעשה כך גומל חיין מן השולם היא לדקדק כפל לשון שאמר לא תעשם עמרה להתגדל בהם ולא קורדום לחכול וירמה לומר כי הם לא אמר רק לא תעשם עמרה להתגדל בהם היה משמע דודאי דבר זה אין צריך לתורה אבל קורדום לשכול ממנו הרי הם אין תורה ואם כן התורה מביאה פרנסת האדם יש לו לעשות התורה קורדום לחכול היתנו ואם"ה אשר כי מה שאמר שם אין תורה אין קמח הייט שיתפרן לו השם יתברך ריוח עד שיהיה לו קמח . ואי משמעינן קורדום לחכול הוה אמינא דוקא קורדום לחכול אבל שאר מעלות וכיוצא אחרות לגבל עמרה להתגדל אבל השיבות הוה אמינא דשרי קא משמע לן ומה שאמר וכן היה כלל תורה וכו' הרי אמרנו זה למעלה לגל ולהשמיענו בחתא חלף שרצה לומר כי התורה היא שכלית נבדלת מן עולמייו השם"ו הנשמי שהיא החכמה מלהיות ולכך נקראת התורה תנא כי הכתר מורה על המלכות והמלך נבדל מן העם ואין לו שתוף עם שאר חדם וכן התורה נבדלת מן ענין העולם הזה וכשאר מעשים שבעולם הזה בדבר שהוא נבדל מן עולם הזה והוא העשים ונשנה בעולם הזה מדבר שהוא נבדל מהעולם הזה ומייב מיתה שאין לע"ז מיתות כלל במדרינה הקדושה הנבדלת מן העוה"ז ולפיכך אם מתחבר אל המדרינה הקדושה מקבל העדר מאמר כי אין מיתות אל העה"ז עם המדרינה הקדושה ולעיל שהרבנו בזה מאוד ואל יקשה לך ת"ב לית מילתא התורה עם האדם ואיך יתחבר הדבר הנבדל עם האדם הגשמי דבר זה אין קשיא נודאי כי אין כאן שיבוב כלל ואין כאן רק הקשר מילות בלבד לא הקשר שיבוב כלל אבל העשמים בתורה לשרבו ולהגלחתו הגשמיית נודאי הוא נשנה מן הקודם והחתבר נדבר נופני אל דבר קודם שנבדל ממנו ועליו נאמר ודשמשם בחנא חלף ומה שאמר חלף ולא קבלה מייב או שמעל חייו כי לשון חלף נאמר על המהירות כמו כחציר יחלף נצונק יזין וחלף שנאמר כאלו החליף עשיו ברגע אחד זהו לשון החליף ככל מקום וכך העשמים נדבר שהוא נבדל מן הגוף שבל דבר הנבדל אל הגוף קודם ונבדל מן הגוף חיזו חתם הזמן כלל שהזמן הוא נמשך חלק אחר חלק אבל לא יש נדבר הנבדל ולכך הוא חלף בפעם אחד. וכתוספות נפ' היה קורא להא דאמר שם כל העוסק בתורה בלא שמשה מוצא לו שלא נברא והקשו התוספות אאמר ריש לקיש בפרק מקום שנהגו לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה ואילו בתוספות הכתו מיירי שאינו עומד שלא לקבל שכר ואתם מיירי שעומד ע"מ שיכבדוהו עד כאן. אבל קשיא דהכא מיירי ג"כ בשביל שיכבדוהו ואפילו הכי אמר התתם בחנא חלף אבל בפרק מקום שנהגו מילט בעניו אמר שתם פירשו דפרק היה קורא מייבי שלומד להחייבר ולקנבר ובפרק מקום שנהגו מייבי כנון שאינו עושה בשביל עלות כך מילטו שם דומיט מה שאמר לפני זה שאינו עושה מלאכה בימים שאין לו לעשות מלאכה בשביל עלות שם ור"ל דמייבי שלומד כדי לדעת עניו התורה שכשה בני אדם מפיצים לדעת כל דבר וכזה שייך לומר לעולם ילמד תורה אפילו שלא לשמה וכו' ובפרי יתורן קושיא דהכא שאפשר לומר שאם ילמד על מנת שיכבדו אומו מתשב גם כן דבר רע כשאר הוא רודף אחר הכבוד ולא שייך לומר לעולם ילמד תורה אף שלא לשמה רק כשאר למד לקנות ידיעה שאין זה דבר רע כלל אבל לא ידעתי מה קשיא דהא דאמר לעולם יעסוק בתורה שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה אפשר שאינו עושה שלא לשמה לא ילמד לשמה ובודאי טוב שילמד אף שלא לשמה מאשר לא ילמד כלל דמתוך שלא לשמה וכו' דודאי אם לא ילמד כ"ש וקל וחומר שמא לו שלא נברא ולא היה כלל ועם האדון מיתר לנתרו ביום כפוריט ומה שאמר דשאשמם בחנא חלף בודאי טוב הלומד שלא לשמה ומוב לו שלא נברא מ"מ יותר טוב שילמד כלל דאי אפשר דאמר כאן שאשמם בחנא חלף אבל דבר תורה דשלא לשמה מייב כמו שאמר בפרק אשה קבל תורה שלא לשמה אינה חייב וא"כ לא קשיא כלל דהכי קאמר שאשה אינו לומד לשמה אפילו הכי יש לו ללמוד דמתוך שלא לשמה בא לשמה ולא קשיא מידי ונירשת רש"י כל הנהנה מדברי תורה עוטל חייו מן השולם וזאת הנירשת שיש נכונה בודאי דכל הנהנה מן התורה כמו אין נאותין ממנו ויש נירשת כל האוכל הנאות ולא ידעתי לייתב הלשון שלא שאם כן הנירשת האוכל והנאות ורצה לומר האוכל דהיינו שמשתרשים בה והנאות היינו שמתחבב בתורה ויש לך לדעת כי הדברים האלו הינם אומרים רק כשאר למד להתגדל או שלמד בשביל שיתנו לו שכר שנהנה מן התורה כשעשה דר עדיפון בגדיים כמו שהנאתו לעיל בפרק אשה קבל תורה אבל אם מביאים

רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קורדום לחפור בהם. וכך היה הלל אומר ודאשתמש בתגא חלף הא למרת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם הבא :

רבי

רבי צדוק אומר אל תעשם. לדברי תורה עטרה להתגדל בהם ולא קרדום שאתה עושה בהם מלאכה. אם כל שכן מדברי תורה וכו' מדברי אם כל שכן למדנו :

רבי

רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה . שניו מניחה לנוח במקום קדש ונוח על כסאה שיושבין בו בני אדם ונם נוח על גבי תורה שכי נרסינן נופו מולין . וי"ל שמכבד את התורה שניו מלמד' שלמיד שניו סנון שנאמר יפולו מעיומיך תוסף להנון . ואין נזרים אלא לשניו סנון :

רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות :

רבי דאמרין במסכת נבא כתרא מעשה שפתח רבי לוגרות בשני בלורת ונא ר' יוחנן בן ענתות ואמר לו רבי פרנסני . אמר לו קריא לו שניא אמר ליה לא . אמר לו אם כן במאי אפרנסך . אמר לו פרנסני ככלב וכעורב ונתן לו . לאחר זמן אמר רבי לוי לי שהנה עם החרן מנכסי אמרו לו תלמידיו שמא יוחנן בן ענתות הוא שניו רוצה להוות מכבוד התורה עד כאן . נם זה בשניל שלא אמר קריני ואניני לך לפרנסני היה נהנה מן התורה נודלי לכל אם תהיו נודלי לו נוחנים לו מחוות בשניל כבוד תורה ים זה בכלל רק ברוחו להרחיק בשניל שנאמר ושונת מחוות יחיה. והקנאה שחוחנים לרב או מה שמקבל מן הקידושין חשבר כי זה שכר בטלה שבשניל כך הוא מסועבד ללמד לחרים ואינו עוסק במלאכה ואין כאן לישור מה לי בחנם אף אחם בחנם אין השכר בא בשניל התורה רק בשניל הניחול שלכד ממלאכתו ולא בשיני כאן בטילה דמוכח שזה דוקא שייך בכחול שעה אחת דאשבר שלא היה עוסק דבר אל אל שיהיה מבטל חמיד נודלי לי לאשבר שלא היה לאשבר לו להרויח בדבר מה וכהאי נוונא לא בעי בטילה דמוכח והכתב"ם ז"ל החריך בפרק הזה והוסיף להחמיר מאד מאד לחנם נרחה דבחי אחחחנם לסום שרוה על הכחוב מוסר בדבר זה דסיינו דבר שהוא מן השמל דהא אחריך כיון שאחחנם פרנס על השבור לסעוק מלאכה בשני בלבה ולי לאשבר שיעשה מלאכה חמיד בשאר שלא נודלי כיון שאנו לוחנו לשרוה על השמל נם כן לפרנס לוחו בכבוד כך ירחה . ובדוך הזה שלוחי שלא יחמידו על עלמם ולא יקילו ג"כ יוחר מדאי עד שהבעלי בחים חושבים כי זהו עלם הלומדים להנות מבל אחריהם ולח ים להם לשחול ובזה הורידו והשפילו כבוד החורה עד לחרן . לך לין לחוש בדוך הזה אלא בעוונותינו לא נמלא חלמיד חכם בו :

כל המכבד את התורה וכו' . שאמר הזה מבואר הטעם למה נשמך למאמר שלפני זה כי במאמר שלפניו שלא יעשה עטרה להתנדל בהם וכו' כי נודלי דבר זה בזיון התורה ולכך קבע אחריו כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות ובאור ענין זה דע כי התורה היא עשה שבכוד בדבריך תורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד ועוד בתיב כבוד חכמים ינחלו ובמדרש כבוד חכמים ינחלו אלו ת"ח אמר ר' שמעון בן פזי קרא מביא ספר דברי הימים אדם שם אחת עד ויעבץ ואין אחת מוצא שם כבוד וכבא ליעבץ בתיב ויעבץ בכבד מאחיו לפי שעסק בחורה הוי כבוד חכמים ינחלו ע"כ ומפני שבאשר אדם מתחבר עם דבר אחד הרי נודלי מניע לו מן לותו דבר שחתרבר עמו וכבר אמרנו כי החורה היא עשה שבבוד וזה שנותן כבוד לחורה ים לו חבור עם שבבוד ומקבל שבבוד ג"כ כי הוא מתחבר עם שבבוד ואין דומה כאשר מבבד את אדם אחר זה לא שחחבר אל שבבוד כי אין האדם הוא שבבוד ואף אם למד חורה ואינו מתחבר אל החורה זה לא שחחבר אל החורה כמה שהחורה אינה שבבוד ולא נקרא שחחבר אל שבבוד רק כאשר הוא מבבד את החורה ובדבר זה הוא ספר שבבוד ומי שהוא שבבוד ונופו מבובד על הבריות וכן בשאר זה שחחלל את החורה ובדבר זה הוא ספר שבבוד ומי שהוא ספר שבבוד אין ראוי לו שבבוד ולפיבך נופו מחולל על הבריות שהוא רחוק מן שבבוד בלל הדבר שחחבר אל שבבוד מקבל שבבוד ואשר הוא ספר שבבוד הוא מרוחק מן שבבוד ואין לך לשקוח בל שכן מי שהוא רודף אחר שבבוד שיניע לו שבבוד זה אינו כי מי שהוא רודף אחר שבבוד לא נהשב שחחבר אל שבבוד כי אדרבה הוא דומה את שבבוד אף כי רודף בבבוד כי לא נקרא הרדיפה אחר שבבוד שיבבדו אותו שחחברות עם שבבוד ואין כאן מבוא זה ובס"י ז"ל פירש שחבבד את החורה אין מניחה אלא במבוא קודם ונפלא בעיני למה לא יהיה פירושו בהיפוך דפרק בל בחבי עשיריה שבבבל אמה הם זוכים בשניל שבבדין את החורה ואין פירוש שם בשניל שמניחים לותם במבוא קודם דאם בן מה שאל ח"ת בשאחר לרעות אמה הן זוכין ואמה לא יזבו ג"כ אמה שבבדין את החורה אלא בשניל שלא היו ח"ת בשאחר לרעות לבבד אותם רק בבבל היו חבמים ולכך שאל ובשאחר לרעות אמה הן זוכין ואפשר כי רש"י ז"ל רשחמש קאחר דאפילו אם שבבד את החורה בדבר זה שחניחה במבוא קודם נקרא זה בבוד החורה וב"ח ס"ח עלמה שבאריך במסבת מבות אמה מפשטי הני נבחי דבייחי קחיה ס"ח ולא בייחי קחיה נחרא רבה עד בלן :

רבי ישמעאל בנו אומר וכו' בזה נראה כי סדר המאמרים הם לפי הדורות ולכך הוקבע דבר ר' ישמעאל בנו ר' יוסי אחר אביו ואם אחר אביו רוצה לבמוך המאמרים מלד עלמם י"ל כי סמך דברי ר' ישמעאל בנו ר' יוסי אחר אביו משום שגם זה הוא מחלל את כבוד המורה הגם לבו בהוראה שוטה משו' שמורה ידוע אלו כאלו המורה הוא כל כך עמוקה ואין זה כבוד המורה כי לעומק דברי מורה אין לדם עומד עליהן וקבוע שהדם לשפוך בדברי מורה ולכך יאמר עמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא. שאין אלו בעלי דינין שונאין אותו ואינו כח לידי עונש הדין:

רבי ישמעאל בנו אומר החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא והגם לבו בהוראה שוטה רשע וגם רוח הוא

רבי ישמעאל בנו אומר החושך עצמו מן הדין. שאינו רוצה לישב דינין אלא אם כן מתפארין זה עם זה: פורק ממנו איבה

להורות כן מלד קולר שמשיג כן מלד עומק שמושב וכמו שאמר דוד גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך ובמדרש וכי דוד גר היה אלא לומר דוד כשם שהמתגייר אינו יודע כלום בתורה כך עיניו של אדם פתוחות ואינו יודע כלום ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שיריס ותשבחות ואל המזמורי' אלו אמר גר אנכי ואינו יודע כלום אנו על אחת כמה וכמה וכן הוא אומר כי גרים אנחנו תושבים ככל אבותינו כי אל יאמינו עלי ארץ ע"כ ובילמדו זה כי האדם נחשב גר בתורה כי התורה היא מעולם הנעלמי ולפיכך בערך התורה האדם נחשב כאלו הוא בעל הוים ונחשב גר אלא כמו שגר שנחשב גר כגבל אותם שיושבים מעולם ואנכי אינו רק לשעה אלא ונחשב האדם מתחבר לשעה על התורה הנלחית דבר זה נקרא גילות בודאי סרי לך כמה האדם יתחזק עלמו שאינו יודע כלום בתורה ואין ספק כי זה בשביל עומק השובב ומשפטיו העמוקים מניין ומכל שכן בדין כמו שאינו שלחה חכמים גדולים שאמרו ליה מניין לדקדק דאסור ליה לומר ג"כ שפ רק ממנו לא תעשה משפט כי הגזל אלא בשני עלמו כמו שיתחלל בשמוך ושוות הדין דבר בשני עלמו ויראה כי לפעמים הדיין הפן לדון מפני כי העולם עומד על הדין ע"ז אמר כי הוא רוצה לדרוש אחר דבר אחד הוא הדין שהעולם עומד עליו והדין אינו רק עומד ע' שהעולם עומד עליו ואפשר שיהרס כל אלה שאפשר שהעולם עומד עליהם שהם הדין והאמת והשלום ושמונע עלמו פורק ממנו הריסת כל אלו שאפשר שהריס כי הגזל הוא הפך הדין שהרי הדיין הוא מונע הגזל וזה גוזל ולפיכך הגזל הפך הדין ולפעמים מונע הדיין ממון אלא כדין ובעל דין בשביל כך נעשה שונא לדיין וזהו הפך השלום ובשונא הוא הפך האמת ולפיכך יש לדיין לרחוק כי הוא בא לקייס עמוד אחד מעמודי העולם ואפשר שיעשה הדיין הפך כל השאפה ולכך נקט אלו שאפשר בלשון אפילו אינו אלא שאפשר הרי לא בא לומר רק שהוא עושה הפך הדין ואחד מיליהו נקט ומכל מקום אין קשיא כלל כי לא אתא משפט לא שייך כיון שהוא שונא ואינו עושה במזיד לכך אין כאן לא אתא משפט אבל גזל שייך אפילו בשונא ולא שייך שונא בגזל. ולפעמים הדיין עושה ואותן שיד כאשר אין האשבע רוצה לשלם לוקח הוא בידו ודבר זה גזל גמור וכן בשונא הוא אף על גב שהוא שונא הרי האשבע יודע שהוא נשבע על שקר והמרוין במכתב בשונאת בפרק שבועת הדיינין כאשר רוצה להשבע העומדים עם שומרים סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעי' האלה וגומר וקאמר בגמרא בשלמא הוא דאשבע בתיסורי' אלא אלא הוא דאשבע בשונאת ליה אמאי כדאמר רבי אלעזר בשונאת ס' אחים הן אחים עד שיהיה מכיר בו שהוא גאון ואני דעתי הן אריך שהרי העושה הוא על מפאתו וכדאיתא שאם לשפרעים ממנו וממשפחתו וזה בשביל שאם קרובים אל האשבע בשונאת אלא על כל האשרפין אל האונאת וכאן האונא כ"ש שהוא מצטרף אל האשבע בעניו זה שהרי השונאת אלא בשביל שיהיה וז"ש מלמד שהשונאת אלא על שיהיה אם שיהיה אל השונאת ושונאת שהוא עושה אל כל האשרפים אם ים לאם לומר משם אלא יהיו מצטרפים אל השונאת שהוא אלא יהיו בתוהו מעמד לגמרי ומכ"ש הדיין שאי אפשר לו לומר כי על ידו באה השונאת והשונאת הוא ברור כי על ידי אחר הוא יתברך יודע אל הכל לא אל מי שזכרו בלבד כמ"ש למעלה לכך אומרים אל הכל סודו של האנשים החטאי' אלא יהיו שומעים ח"ו אלוה אחר ע"ג דאם פסק הדיין דין אחד אינו בכלל זה דהיך לפסוק הדין אבל לפעמים הדיין טועה ופוסק השונאת אלא כדין ונשבע לשקר הרי אחת השונאת שהוא שונא הוא שולה בדיין שהוא פסק אלא כדין וע"י באה שונאת שהוא ורש"י ז"ל פירש חושך עלמו מן הדין הלא לומר שאחמיד יעשו' פשרה וירחיק עלמו מן הדין בכל מה שאפשר ועל זה אמר שחושך עלמו מן הדין וכו' ולי נראה לומר דאייתי דיהיבא דגזל אינו' ולאו מלוה עביד ולפיכך קאמר אם מוטב עלמו מן הדין פורק ממנו וכו'. ואמר וכל מי שגם לבו בהוראה הוא שוטה רשע ונם רוח פיהם כי סימן השפות נמצא בו מלמד שהוא ממהר להוציא ההוראה ממנו דבר זה סימן שהוא רוח ונשפך זה כשאר אינו ממהר להוציא הדברים הוא סימן הכמה ודבר זה ביאורו למעלה אל מרכה

אל תאמר. לבעלי הדין: קבלו דעתי שהם רשאין. לעשות כדבריך אם מן הדין ואם אתה רבוני לסכימם על כרחם. פ"ק של תאמר קבלו דעתי אם הוא דיין אחד שיושב בעל כרחם ואי אתה יכול לומר תחתו סדיינו קבלו דעתי בעל כרחם שאני אומר אחד מהן כשהן בעלי דיני לומר לדיין אחד לדונינו לקבל אם דינך ואפילו אתם יחידי ולא אתם רבוני לומר קבלו דעתי כמו שאומר דהא קיימא לן דיני ממונות בשלשה:

רבי הוא היה אומר אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה:

רבי כח גמי כמו שבארנו למעלה בתריכות שכאשר אל תהי דן יחידי אלא אחד ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה: הוא מבטל פעולת כח הדברי הגמרא ולכן מי שהוא גם לבו בהוראה וממסר להורות הוא סימן שהוא והוא רצוי שמינו ירבו בהולי יתעה בהוראה והוא גם הוא שהם מינו גם הוא לף אם הוא רצוי מכל מקום אם לו לגרש אשתו למסר בהוראה רק לחכמים גמורים שכל המורה בהוראה שלו:

אל תהי דן יחידי וכו'. יש לשאול שהרי"ף פסק דן יחידי אלא הקב"ה ולמה לחמר שהין דן יחידי אלא ג' הכא

גם מוסר זה בא להורות על אלא יהא גם לבו בהוראה לדון יחידי ופירוש אין דן יחידי אלא ג' כ"ש הקב"ה שהוא אחד ומפני שהוא אחד רחוי לו לדון יחידי אבל האדם אין רחוי שיהא דן יחידי שהין האדם ג' ואין לשאול מ"ב נמ' ב"ש שהין לאדם לעמוד יחידי שהין שופטת זה רק הקב"ה ומ"ש כל הדברי' אין לו לעשות יחידי שהין שופטת זה רק הקב"ה אבל פירוש זה כי הדין מפני שהוא מעשה אין רחוי שיהיה עושה כדין רק הדבר שהוא רחוי לאמרי לפי הדין ואין רחוי לפי הדין שידון ביחידי רק מי שהוא יחיד אבל האדם שהינו יחיד אין רחוי שיהיה דן יחידי כי מאחר שהוא יושב בדין אין לו לעשות בדין דבר שהינו רחוי ואינו דין רק יעשה הכל בדין וזה לף שייך בדבר ג' ועוד יש לך לדעת כי הדיין רק' תלמיס וכתיב כי המשפט לאלהים הוא ולפיכך אין לו לדון יחידי שה"ק הוא רוצה לדמות אל הקב"ה לגמרי בהלהותו מאחר שהדיין רק' תלמיס שהדיין רק' תלמיס הוא ונקרא הדיין אלהים ואם הוא בא על מי שפועל באחד ולכך בא שם אלהים במעשה כראשים כאשר הוא פועל הטוב ואין אחד פועל בעצמו רק בזולתו ו"ש שהין דן יחידי אלא אחד כי מה שהוא ית' אחד הוא עצמו גורם שהוא דן יחידי מפני שהוא אחד נבדל מכל הנמצאים ואין לו שתוף עם אחר שהרי הוא אחד ואם היה שם ואלילה אחד ואמת שהוא נבדל מזולתו הוא עצמו שהוא דן זולתו כי אין דן אם אחר רק אם הוא נבדל ממנו ודבר זה כתרגמו אות הרבה כי לכך פסלה התורה קרובים לדון לפי שהין האדם נבדל מקרוביו ולכך הפה ית' מלך ב הוא אחד ים גו כח הדין אבל מי שהינו אחד אין רחוי לו לדין כי אין האדם שהוא אחד נבדל מזולתו שהרי טובים השנים מן האחד והחוט המשולש לא במהרה ינתק ומאחר שהין האדם האחד נבדל מזולתו וכן השנים עד שהם שלשה לפיכך אין לו לדון יחידי כי אין ליחיד שנולה זאת שהוא נבדל מזולתו וכיוצא התעלה כי הדיין רחוי שיהיה נבדל מן בעלי דינין והאדם שהוא אחד הינו נבדל מן בני אדם ולכך אין לו לדון יחידי שגם בעלי דינין הם בני אדם ויש לאדם שהוא יחיד לירוף אל שאר בני אדם אבל כאשר הם שלשה ים לומר בזה שהם נבדלים משאר בני אדם ופירוש מבואר הוא מתוך למי שאחר שים בו השכל נבדל שאר בעלי דינין ביחידי ומפני כך אדם מומחה דן יחידי הוא זה גם כן כי המומחה יחיד אלא ג' שמבין דברי חכמה ואף על גב שאמרו יחיד מומחה דן יחידי הלא זה גם כן בעלי דינים ומאחר שים בו השכל נבדל שאר בעלי דינין ביחידי ומפני כך אדם מומחה דן יחידי הם בעלי דינים ומאחר שהם נבדלים משאר בני אדם ופירוש מבואר הוא מתוך למי אדם אבל כאשר הם שלשה ים לומר בזה שהם נבדלים משאר בני אדם ופירוש מבואר הוא מתוך למי שמבין דברי חכמה ואף על גב שאמרו יחיד מומחה דן יחידי הלא זה גם כן כי המומחה יחיד אלא ג'

בל המקיים את התורה וכו' יש לשאול שכאשר הם שקיימו התורה מעוני כמו כ' תינוק בן דוסא ומכניו ולא מניחו שקיימו את התורה מעושר ועוד הרבה שלשות מבעל פירוש דבר זה כפי מה שהנו על עולם כאשר יש לאדם עושר רשאי לו ללמוד ביותר בתורה מאחר שיש לו כל וכמו שנאמר: מתת אחר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב' וגו' ומכאן זה שעוני מבטל את התורה מפני שמ"ם לו לעסוק בתורה שלריך להשתדל אחר מזונו

ומחייתו ולפיכך אמר רבי יונתן אומר כל המקיים את התורה מעושר סופו לקיימה מעוני סופו לבטלה את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני: רבי יונתן אומר כל המבטל את התורה מעושר. שמתוך עשרו לידו שמי לעסוק בתורה: רבי

ועוסק בתורה וכיון שעוסק בתורה שלא כפי המנהג ומבע העולם לקיים תורה מחמת עוני ולקח יתבאר לך לשאר שהעוני היה שכה לקיים התורה שאמר המקיים תורה מעוני ומפני כי כל הדברים שהם בעולם הם בשבי' על הסדר כפי שאר רשאי לחיות לכך הוא צב על הסדר לקיים התורה מחמת עושר שהוא כפי הסדר כמו כל הדברים שהם צבים ובאים על הסדר ואם מבטל התורה מעושר שהוא שלא כסדר העולם היטיב מבטל תורה מחמת עושר כי על ידי העושר רשאי לו לעסוק בתורה ודבר שלא כסדר הוא צב על הסדר ולכך אם מבטל התורה מעושר צב על הסדר לבטל התורה מחמת עוני שדבר זה הוא כסדר ומה שאמר המקיים התורה מעוני סופ' לקיימ' משיבר ולא אמר העוסק בתורה מעוני מפני סיפא נקט כך המבטל תורה מעושר דלא בעי למימר כל שאינו עוסק בתורה מחמת עושר דהוה למיגא מפני גבוהות לבו מעושרו חיט עוסק בתורה ולכך אמר המבטל תורה מעושר כלומר בשביל שרוצה לעסוק בעושרו דבר זה מבטל תורתו והכל נמי הכי קאמר המקיים תורה מעוני שאינו עוסקין למודו אך קשיא על פ' זה דהא מיעוט שהעושר מבטל לומו מלמודו כמו העוני דכן ליתא בפ"ק דיומא לומרים לעני למה לא עסקת בתורה אם לומר עני הייתי ובקוד במזונות הייתי לומרים לו כלום עני הייתי יותר מהלל לומרים לעשיר למה לא עסקת בתורה אם לומר עשיר הייתי ובקוד בעושי הייתי לומרים לו כלום הייתי עשיר יותר מר"ח בן חכינאי וכו' וה"ב מוכח כי העשירות והעניות שניהם מבטלים ה"ם ויש לתרץ דהתם בעשיר גדול מאד שמחמת רוב עסקיו מבטל התורה וכאן מיירי שהוא עשיר גדול כל כך אבל קשיא דכך הוי ליה למימר כל המקיים תורה מעושי סופו לקיימ' שלא מעושי והמבטל תורה שלא מעושי סופו לבטלה מעושי כי מה ענין עושר לכאן וגם זה יש לחיבב כי הדבר שהוא רשאי כמו זה שמקיים תורה מעושי שהוא רשאי חייבים מקיים תורה מעושי והוא חון לסדר ורשאי חיבוב על הסדר יותר רשאי חייבים מקיים התורה מעושר כלומר מחמלה לא היה לו סבה לקיים את התורה והוא העושי שמה יהיה לו סבה לקיים את התורה והוא העושר ואלו אמר סופו לקיימ' שלא מעושי חין כאן סבה לקיום התורה אבל העושר רשאי לקיים את התורה כאשר חין לו רוב עושר עד שצריך לעסוק בעושרו וכן המבטל תורה מעושר שדבר זה חין רשאי חייבים העושר סבה לבטל התורה וחוזר על הראשי דהיינו חייבים עני ויבטל התורה מעושי וסבה שאם רשאי לבטל התורה ועוד יש לך לדעת כי התורה מביאה העושר וקרא כתיב תורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד ובגמרא מוקי לה קרא למיימינים שה תורך ימים מיבא כ"ש עושר וכבוד למשמאילים שה עושר וכבוד מיבא תורך ימים ליכא ובילור זה כי רשאי שחייבים התורה כוללה הכל לפי חייבים עליונה על הכל ועולם הדבר שהוא עליון נכלל תחתיו כל מה שלמטה ממנו והתורה מדריגתה על כל ולפיכך עם התורה הכל אם עוסק בתורה לשמה ומפני שהוא עוסק בתורה לשמה נתנה התורה לעסוק בה נמלא עם התורה לריכה ימים שהוא שולם הבא ונם מדריגת עולם הזה שאם יש עם התורה מדריגת עולם הבא שהוא עליון כ"ש שיש בתורה מדריגת עולם הזה שהוא לשמה משמילים בה לחייי עשוסקים בתורה שלא לשמה להנאת עלמה ודבר זה מדריגת עולם הזה בלבד ובפי החכלית אשר הוא מכוין אליו יקנה על ידה שהיא מדריגת עולם הזה לפיכך עם התורה העושר ובפרוש אמרו שלא לשמה בעולם הזה ומהשתר לך כי רשאי שיהיה עם התורה העושר ובפרוש אמרו כל העוסק בתורה ולכבוי מצוין שנאמר כי אם בתורת ה' חפלו וכל אשר יעשה יצליח ולפיכך מי שמקיים התורה מעושי ורשאי לפי הסדר אל עולם כי עם התורה הוא העושר וכמו שהשתר למעלה שכך הוא לפי הסדר שהוא העושר התורה ולפיכך כשאר מקיים התורה מעושי וזהו הפך מה שרשאי בסוף יניע אל הדבר שהוא רשאי חייבים התורה מעושר שכך הוא רשאי שהם התורה העושר וכן כשאר מבטל התורה העושר ודבר זה נ"ב הפך הרשאי לפי החמת כי לפי סדר העולם התורה והעושר שייבים ביחד כמו שחמרנו וחין רשאי לפי הסדר שיהיה העושר שבא לבטל התורה כי חין דבר אחד הוא בטול לאחר רק אם הוא כנגדו והפך אלו ואלו שני דברים התורה והעושר משחב"ריס ולפיכך כשאר הוא מוכב חון מן הסדר שמבטל תורה מעושר רשאי שיהיה בא אל הסדר כמו כל דבר שהוא חון מן הסדר שהוא צב אל הסדר בין כשאר הוא מקיים תורה מעושי שהוא חון לסדר רשאי שיבוב אל הסדר לקיים תורה מעושר שזה רשאי לפי הסדר ובין שהוא מבטל תורה מעושר שהוא חון מן הסדר רשאי שיבוב אל הסדר לבטל תורה מעושי כי הדבר שהיו רשאי כמו שחחברים ביחד ואלו שני דבר יש ביחד הם כסדר העולם ומה שלא אמר מי שיש לו עושר ואינו עוסק בתורה סופו שיהיה עני ומי שהוא עני ועוסק בתורה סוף שיהיה עשיר ולמה תלה הדבר במה שהוא מבטל

התורה מעשר לו מקיים התורה מעשי כי אין זה קנין כי מי שהוא עשיר ואינו עוסק בתורה אין זה בלא כסדר השלם כי גדולי שיך עשר בלא תורה לבל דבר זה בלא כסדר העולם שיהיה העושר שכה לבעל תורה וכה שמי דברים שייכים זה לזה ועוד כי התורה היא שבה לו העושר כדכתיב קרא ובממלא עשר וכבוד ואין רצוי שיהיה העושר שבה לבעל התורה ולכך רצוי שיהיה דבר כמו זה שב לו בסדר הרצוי ולא אמר

רבי מאיר אומר הוי מתעסק בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך ואם עמלת בתורה שכר הרבה נתן לך:

רבי מאיר אומר הוי מתעסק בעסק. כעסק דקן לקן: אם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך. ואפי וכמה דכתיב יגעו לריק שתבטל מפני: רבי

המבטל תורה מעשר פשוט שיעני כי אין זה עושר לו בסדר הרצוי לא אמר רבי מאיר אומר הוי מתעסק בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך ואם עמלת בתורה שכר הרבה נתן לך: רבי

מבטל תורה מעשי כך הוא בסדר ומכיון שאמר המבטל תורה מעשר לאמר נ"כ המקיים תורה מעשי אע"ג שיהיה לפסדר לומר כי המקיים תורה והוא עני סוכ: שיהיה עשיר מבל לפירוש אחר יתבאר בסמוך כי פירוש המקיים תורה מעשי פירושו שהעשי הוא שבה לו למוד התורה שפיר נ"כ דודאי אע"ג שהתורה שעשר בבוד אין נקרא זה בלא כסדר רק אם העשי הוא שבה לו קיום התורה דבר זה הוא בלא כסדר שיהיה העשי שבה לו התורה דבר זה גדולי הוא שב לו בסדר ועוד יתבאר ופירוש זה מבואר לך שבמה פעמים שאמר לדיקים כמו כ' הגיעך בן דוסא וכיוצא בשם אמר במדרש. על פסוק לורך ימים בימינה ובשמאלה עשר וכבוד התורה לאמרה לפני הקב"ה כתיב בשמאלה עשר וכבוד מפני מה בני עניים והקב"ה משיבה להמתיל לוכדי ים למה שם עניים בעולם הזה בלא יעסקו בדברים אחרים ויבטלו דברי תורה לכתיב כי העושק יהולל הכם ע"כ ביאור המדרש כי לוחו שהוא לדיק גמור לף בלא יבטל תורה מעשר מ"מ אין לאדם בלא יפנה כלל לל עסקיו ודבר זה גורם קלס בעול והקב"ה רולה לעזרך לוחם לגמרי בלא יהיו עוזים כלל לל עסקים וזהו דכתיב להמתיל לוכדי ים כלומר שהם"י רולה למת להם בעולם שבה ים ולכך נותן להם בעולם הזה אין הוא העניות כדי שיהיה להם בעולם הבא היא ולכך העולמות במספר ים שהעולם הבא הוא היעום והקב"ה עתיד להנחיל לצדיקים כל היעום ולפוי שיהיו העולמות שהוא היעום כמספרו ולפיכך לא קנית אם גדלה מי שהוא לדיק גמור ום"ח שהוא עני ואם גדלה מי שאינו לדיק גמור והוא ם"ח עני ים לזה ג"כ שבה שגורם זה רוע מזלו דחיי בני ומזוני ללו בזכותה בלית מלפה ואפי' אלל לדיק גמור ים לומר כך כי רוע מזלו גורם וכדאשכחן גבי ר"ל בן פדת במסכת תענית שהיה מזלו רע כ"ב מאוד עד שלא היה לו מזונות לגמרי ומה שאמר כאן כל המקיים תורה מעשי סופו לקיימה מעשר היינו כשבר הוא ביעוי במזל שלו ועל זה אמרו כל המקיים תורה מעשי סופו לקיימה מעשר וים לדקדק על מה שאמר כל המקיים תורה מעשי אהיה לו לומר כל המקיים בעשי לא מעשי שברי פי' המבטל תורה מעשר שהעשירות גורם לו לבטל תורה שעסק בממון שלו ומבטל תורה ומ"ב המקיים תורה מעשי יהיה פירושו בשביל שהוא עני מקיים תורה ושלו היה לו עשר לפשר שלא היה מקיים התורה שזה גדלי אין שברה לומר שיהיה זוכה לדם זה שיקיים התורה מעשר וגרמה כי פירוש מעשי שהוא עני ועם כל זה לומד תורה וחה נקרא כי הוא מקיים התורה לגמרי וכן פירוש סופו לקיימה שיהא לו עשר ומבטל עסקיו ועם כל זה לומד תורה וזה נקרא מקיים תורה לגמרי וכן ירגלה דחל"ב לין הפרש סופי המקיים תורה מעשר שאין לפרש כי בשביל שיהיה לו רוב עשר לכך הוא לומד תורה ולא בלשו הכי היה לומד תורה לף הא הוא עני לף פירושו כמו שאמרנו וכבר פירשנו נ"כ למעלה אע"ג שהוא עני ועשר בתורה בשביל זה היטו מניע לעשר רק אם העשי הוא שבה לקיים התורה כי דבר זה נקרא שהמקיים התורה מעשי כלשר הוא לומד תורה בעניותו כי זה נקרא קיום התורה מבל מי שלמד ואין חסר לו אין זה נקרא קיום תורה כי לפעמים לומד תורה דרך ביזוי ולא נקרא זה קיום תורה מבל זה נקרא קיום תורה כשבר לומד תורה מתוך שלחק וזה גדולי קיום תורה וכן כשבר למד תורה מעשר ים לו ככסיס רבים ועושר וכבוד ולומד דבר זה נקרא שהוא מקיים תורה מתוך העושר כי העשי והעושר שם שבה לקיום שתורה כלומר שבלא זה לא נקרא קיום תורה והמ"ם של משעי והמ"ם של מעשר ר"ל כי הקיום של התורה שנקרא שהוא מקיים התורה הוא מחמת העשי ומחמת העושר ואין הפירוש שהעשי גורם שילמד או העושר גורם שילמוד רק כי העשי גורם שיקרא מקיים התורה וכן העושר גורם שיקרא מקיים אם התורה ואין להתריך עוד כי זה יתבאר שכל ועיין זה:

הוי מתעסק בעסק ועסוק בתורה וכו' זה המאמר הוא אחד עם המאמר שלפניו והוא לריך פירוש כי ים לשאול מה בא ר"מ להשמיענו וכי לא ידענו שים לאדם למעט עסקיו ויעסוק בתורה דאל"כ תורה שלימי תהיה נעשית ומה ענין והוי שפל רוח בפני כל אדם בין הוי מתעסק בעסק ובין ואם בטלת וכו' . ויש לפרש דבא לומר אר"ל כי לפעמים אדם מתעסק בעסקיו בשביל התורה או בשביל העלמה ואם יתעסק בשביל התורה או בשביל העלמה ויעסוק בתורה הרי מה שמתעסק בעסקיו הוי מפני התורה שבל יש לו למעט מן עסקיו אע"ג שאין עליו שעסק תורה בלל ואפשר שהוא חסן ומוסב לעסוק יותר אע"פ שיעסוק

עסקיו ויעסוק בתורה תיכף נראה שהוא פוסק מעסקי העולם וממעט עסקי העולם בשביל שתורה ובזה מסלק השלם עצמו מענין העולם ומתדבק במדריגה עליונה ולפיכך אחר שאמר הוי ממעט בעסק אמר ועסוק בתורה כ"ל כי כשאתה ימעט מן עסקיו בשביל התורה ולא תימעט מן עסקיו בשביל התורה כשאתה ומן נראה כי תפן בתורה שהרי מניח עסקיו ועוסק בתורה ואלם נראה שיקנה התורה כשאתה הוא מסלק התורה והנפטרים

ופורש על התורה ודבר זה גם כן אמרו מין תורה מקוימת אלא כמי שממית עצמו על התורה שנאמר אלם כי ימות באוהל

רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד תשובה ומעשים טובים כתרים לפני הפורעניות :

רבי אליעזר פרקליט אחד. מלין לאחד. וכן כתוב שם יש עליו מלאך מלין לאחד מן שלאך :

רבי

ופירשנו זה כי אלם שהוא בעל גוף אינו יכול למדריגת השכלית אך כשאתה יסלק עיון הגוף אלו לגמרי עד שיהיו גופו ומשא כלי בעיניו וממית גופו ומסלק עצמו בשביל התורה השכלית ואז יכול על התורה השכלית וכמו שאמר כאן הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה שממעט עסקיו אמר לרבינו בעולם הזה בשביל התורה השכלית ואז יכול על התורה וממך אחריו והוי שפל רוח בפני כל אדם כי זהו ג"כ המדה שע"י זה קיום התורה וכמו שבארנו במקומו שעל כן אמרו שאין התורה נבחנת רוח ואמרו עוד למה נמשלו דברי תורה למים מה מים הללו מיחין הגבוה והולכים למקום נמוך כך דברי תורה אין מתקיימים רק במי שדעתו שפלה עליו ולפיכך אמר על זה והוי שפל רוח בפני כל אדם כי ע"י המדה הזאת ג"כ מסלק המדה הנמוכה שנאמרו בפעמים הרבה שנאות רוח אדם נמצית ולפיכך לא נאמר רוח היא ואין אדם נבדלת מן הנשמה רק העמוד ולפיכך אמר רבינו עליו השלום שזכה לתורה לא הגיע לה רק על ידי עמוד שפ', כו של אדם על פני האדמה ודבר זה התאמר פעמים הרבה ולכך בשלו שאי אפשר לוקח זוכה לתורה ואמר לא בשלם מן התורה יש לך בשלים הרבה כנגדך פירוש זה שהאמר מבחל מן התורה יש לאדם בשלים מהשלם מאחו מן הכתוב יותר כי ע"י התורה יושלם האדם ואם לא יושלם האדם הרי האדם מיאוס מאד ואל תדבר שהוא מאד מיאוס עד שהכהנים בשים עליו יפשפש במעשיו שנאמר שהכהנים דרכיו ומקורים וגאוכם עד ס' פשפש ולא מצא יאלה בגמול תלמוד תורה שנאמר תאברי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו ובישוב ז כי היסורים על ידי האדם מאד עד שמקבל העדר לגמרי והאסרון שנמצא באדם אם אינם האחד מן האסרון ממש דהיינו האסרון על קנין כמו כל עבירה שהיא האסרון על קנין ויש האסרון באדם מה שאינו אלא כאחד שאינו עוסק בתורה ודבר זה האסרון ג"כ רק הוא האסרון הנלמד והאין האאסרון הזה דומה להמת שאין רע גמור מה שאינו עוסק בתורה דבר זה שהוא העדר הנלמד בלבד ובודאי קודם יש לתלות בחם שיש בו הרע והאסרון ממה שיאלה מה שלא יושלם ולפיכך היסורין שבאין על האדם להעדיר האדם יוכ יש לתלות כאחד הוא בעל המת שזהו האסרון בקנין ממה שיאלה בנמול ת"ח שהוא האסרון מה שלא יושלם מה שראוי שיושלם ודבר זה יתבאר עוד במחיצות עולם וזה מה שאמר אלם שלא יושלם מן התורה שהם בשלים נהאבדים לגמ האדם בתורה ומה שראוי שיושלם יש לך בשלים הרבה כנגדך והם היסורין שהם בשלים נהאבדים לגמ מפני שהוא העדר אלו כיון שהוא בעל העדר הנלמה מה שראוי שיושלם והם נורמים בגמול לאדם עצ ודבר זה מבואר ואמר אלם שעמלת בתורה שכך הרבה נתן לך כי הדבר שהוא אלם יתעוך עליותת יוכ והוא האאכר שנתן לו ויסרוהו מבואר הוא וכך יש בבריאת האאבל מדברי תורה הרבה בשלים כנגדו שרי זכ ובגדלם נהם גייסות וליסרים בחים ונפרעין ממנו שנאמר לך יש אלים שופטים בארץ ע"כ שרי שפ כי היסורים הבאים על האדם הם האאבלים לפי שהם בגמול והעדר האדם ולכך לא אמר הרבה בשלים שהיה מפעמ שיש לו הרבה מבשלים מן התורה אבל מה שאמר יש לך הרבה בשלים היינו שיש לאד הרבה בשלים שהם בגמול לאדם כאלו אמר כי התורה כוללת הרבה ומפני כך העדר התורה גורמת בשלי הרבה וכך העמל בתורה הוא גורם שכך הרבה שלפ דבר אחד בתורה לא נחשב פרטי אבל הוא ע הכל שכך תמצא מדריגת התורה בכל מקום כמו שאמרו ותלמוד תורה כנגד כל העולם שאמר וכל הפציך לא ישוו ב התורה כוללת הכל ועוד אמרו שהם דבר אחד מדברי תורה כנגד כל העולם שאמר וכל הפציך לא ישוו ב ומפני זה כשאתה קונה דבר אחד מדברי תורה כאלו קנה כל העולם כולו וכן הפך זה שם בשל מדי תורה יש לו בשלים והאסרונות הרבה וזה יתבאר עוד במחיצות עולם :

העושה מצוה אחת וכו' גם זה האמר נאמר כי בזמן אחד היה ר"מ בן יעקב עם ר"מ ונאמרו מרי החכמים שהיו בזמן אחד כפי שהיו מבלימים דורם או זמנם לפי שלא היו בדור אחד לרבי ורצים לזה הפירוש כי לא נמצאו מוסרי החכמים בזאת אומה שהיו רחוקים בזמן שם לא שהרחה מבואר כי האוכרים פייסים זה לזה ולפיכך מבואר הפירוש הזה ושם שאמר כי האמרים נאמרו בעצמם יש לך מר כי מפני שאמר כי שם עצמת בתורה שהרבה יש ליתן לך ופירשנו זאת כי לפי שם למד דבר אחד שהרבה אין נאאבד לדבר אחד רק להרבה כמו שאמרנו בבריאת אלו דברים שבאדם תוכל מפירושיהם בעולם הזה קצת קיימם לעולם הבא ושם מנו ס' דברים ועם התורה שם שבעה ואמרו ותלמוד תורה כנגד כלם כ"ל

ים בתורה שכר כלפי כי מספר עשרה הוא מספר כללי וכללו למד שהעושה מצוה אחת שכרו דבר אחד וללו תלמוד תורה ים עליה שכר כללי ולכך סתם אחרון העושה מצוה אחת וכו' שכרו לא' לומר כי אלו המצוה שכרה הרבה על התורה אף לא יהיה עוסק רק בדבר אחד ולפיכך הכי נוקטין לן שכר הרבה ולילו במ"ת הוא כך כי העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד וכו' ואמו שהפרש יש בין התורה ובין המצוה ועוד יש הפרש כי אלו המצוה לאר שקונה לו פרקליט אחד כי הפרקליט שהוא מלין הטוב ואפשר כי נגד המלין הטוב יש מלין רע וכך הוא אלו המצוה שאפשר שיהיה כנגד המצוה שהוא פרקליט הטוב יש כנגדו קטיגור שהוא העבירה ומבטלת המצוה שהיא פרקליט אחד אבל בתורה לא לאר שאם עשל בתורה שקנה לו פרקליט או קנה לו פרקליטין הרבה כי אין כנגד כולן בתורה רק בודאי נותנין לו שכר הרבה ואין כאן כנגד עין פרקליט שזה שייך במצוה שאפשר שכנגד המצוה יש עבירה ובדאיתא במס' סוטה כי כל מצוה ותורה אור אלא המצוה נר ותורה באור נומר לך עבירה מכבה מצוה כמו שים בכוי לנר ואין עבירה מכבה תורה כשם שאין בכוי לאור ועשה דבר זה נתאבר במקום אחר ולכך לא לאר שהתורה אבל פרקליט רק כי נתן לך שכר הרבה ומה שהמצוה היא פרקליט כי המצוה היא הטוב בעלמה שהרי התורה כל דרכיה טוב ומפני שהמצוה דבר טוב מגיע הטוב על בעל המצוה בשם שהפרקליט מגיע הטוב על מי שהוא פרקליט עליו וכן נאפשר העבירה היא רע ומביאה הרע על בעל העבירה ואמר אבל המצוה פרקליט ולא אמר שקונה לו קטיגור כמו שאמר אבל העבירה קטיגור מפני שהרשה כי הפרקליט הוא נכנס לפנים אבל המלך ומדבר טוב ומי שהוא קטיגור עליו הוא עומד מבחוץ והפרקליט הוא ממליצי בין המלך ובין האדם שהוא מלין עליו שאין רשות לאדם לכנס שם ודבר זה תמצא בכל מקום שהפרקליט הוא מלין בלבד וכך המצוה שהוא טוב הוא ממליצי בין הש"י ובין האדם והטוב הוא נכנס לפני הש"י אבל זה לא יתכן שיהיה האדם נכנס לפני הש"י ולפיכך רק בשביל מדריגת המצוה נכנס לפני הש"י ולא שייך זה אבל העבירה כלל ולפיכך אמר אבל העבירה קטיגור ודמה לך בזה אין המצוה היא הטוב בעלמה ומבקשת הטוב על בעל המצוה כאשר דבק במצוה ולפיכך המצוה מביאה הרע לאבר דבק ברע וזה שהזהיר ואמר אחד העושה ואחד מעשים טובים כתיב בפני הפרעניות פירוש זה כבר התבאר כי הפרעניות הוא ההעדר בדבק בהאדם והעדר הזה הוא מלד שהזהיר ודבר זה רמזו חכמים כמו שבארנו זה למעלה כי לא כתיב עמך עד שיבראה האדם לומר לך כי כאשר יבראה האדם יבראה הטוב-עמה כי היצר טוב עליו לרעה והאדם עומה על החומר וההעדר הזה דבק בחומר כי הוא נעדר השלימות היא הצורה ולפיכך הפרעניות שהוא ההעדר הוא מפאת החומר גם כי

החומר מוכן להשחתות ולקבל ההפעלות אבל הדבריס הנבדלי' אינם מוכני' להשחתות ולקבל ההפעלות ודבר זה מבואר וז"ש כאן האשובה ומעשה הטוב כתיב לפני הפרעניות כי האשובה שהיא שלוק מן החטא ולא שלוק מן החטא אי אפשר רק בחדריגה נבדלת מן החומר ובדבר זה התבארו במקום אחר ובאחרו דבר זה ומזו החכמים עליו שהאשובה וברחם קודם שנברא העולם דהיינו שהיא מעל' עליונ' נבדל' מן העש"ן הנעשי ומזו שהתבארנו זאת כי אין האשובה רק שלוק החטא שהעורר החטא הוא החומר ואם לא היה החומר היה האדם כמו מלאך ולא היה בו החטא כלל ולפ"ז האשובה היא מלד המדריגה הנבדלת וכן המעשים טובים שכל מעשים טובים הם מעשים שאינם נלחי מעשה החומר מעשים שבל מעשים נלחי עבעייה ובדבר זה אין ספק כי מלות החורה נבדלים נלחי טבעי' ולפיכך אמר האשובה ומעשים טובים כתיב בפני הפרעניות כלומר כי האדם דבק על ידי אלו שני דבריס במדריגה אלהיה נבדלת ובזה יש לאדם מוזק נלחי מקבל ההפעלות אבל כאלו היה לו חלים לפני הפרעניות אבר התריס מגין על האדם כי הוא דבר חזק נלחי מקבל ההפעלות ונלחי מהותה מהות דבר כלל והתריס נבדל מן האדם וכך הם האשובה ומעשים הטובים שהאדם על ידם דבק במדריגה נבדלת מן האדם ודבר זה תריס כאשר יבואו הפרעניות על האדם אין מקבל האדם ההפעלות ודבר זה מבואר מאוד לחכמי בינה ואין ספק זה כלל למי שמגין דברי חכמים כי כן פירוש דבריהם שכולם נאמרו בחכמה העליונה ולא בחומדה רק בשכל מבורר ומה שאמר האשובה ומעשים טובים ק"ו בן בנו של ק"ו שהחורה היא כתריס לפני הפרעניות ואם מקשים ע"ז שאמר כאן האשובה ומעשים טובים כתריס לפני הפרעניות ובמס' יומא אמרו האשובה מלה ויסורין ממרקין ואם כן אין האשובה כתריס שהרי היסורין באין עליו ב דלי קושיא אל כלום היא כי אם מדבר בפרעניות שמביא הש"י על ידי החטא שכיון שחטא יש עליו עונש נלד מעשה החטא ודבר זה דומה כאשר יש אבה בעלמו על זה אדם שאין התריס מגין כאשר בא אדם מבחון על האדם וכך כאשר פרעניות בא מלד החטא עלה מן החטא האדם עלמו דקיימא לן דיש יסורין בלא עון כדאיתא בפרק במה בהמה ואפי' אם אין יסורין בלא עון אין לריך עון גדול רק עון בעלמו כדמוכח בפרק קמא דברכות דבבביל דבר מה יסורין באין ובהני האשובה כתריס לפני הפרעניות ואם אמרו בחטא שרשוי ליסורין כדי למרק החטא ותחילת בילתן הן למרק ובהני אין האשובה מועיל ומעשים טובים ואין מעשים טובים מועילים ולא שייך שיהא התריס מגין רק כאשר עיקר הפרעניות לא בא בשביל החטא ואפי' אם יש כאן חטא מ"מ עיקר בילתם אם בחיי עליו אלא בשביל החטא והחטא גורם שיתלו היסורין בו ואם לא היה החטא לא היו היסורין מועלים ולהלי גוף האשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפרעניות בעל ידי האשובה ומעשים טובים יש לאדם מדריגה

עליונה

שלימים ובלתי נפסקים וזהו תמידים לפני הפורענות שהפורענות הוא מלך האומר כמו שביארנו :
בכל כנסיה שהיו נפסק שמים רש"י ז"ל פירש כל כנסיה שהיו נפ"ש סופה להתקיים שהרי מלמת ומתקיימת :
ומתקיימת פירוש לפירושו מתקיימת שאמר קלי על העצה שהיתה בכנסיה בשעה שלמת ומתקיימת לך קשה דהוי ליה לומר כל עצה שהיו נפ"ש ומשמר לומר דכשהת קאמר לפילו היו היועצין הרבה דוקא לפ העצה שעמדו נפ"ש

רבי יוחנן הסנדלר אומר כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים :

רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חביבך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים :

רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך • מאמע שאעפש כבוד לתלמידך קדוש לחביבך וכן כבוד חביבך קדוש למורא רבך :

רבי

מתקיימת ואם היכה נפ"ש היכה מתקיימת לשל גרש' כי מה שאמר כל כנסיה שהיו נפ"ש ר"ל כי הם"י עם הכנסיה של ישראל ובמדרש ויהי בישורון מלך כשישראל עושים רצונו של מקום אחת עמו

סגדול מאחבת מלמעלה שנאמר ויהי בישורון מלך לשמפי בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל ועוד לומרו עם וכן הוא לומר הכונה בשמים מעליונים ותחתונים על סדן יסדה ב"ש בן יומאי לומר מכל לאדם שהכיה שפי ספיגות וקשרים בהגיגים ובעשבים והעמיד תוכח וכנה על נביהן פלטרין כל זמי שהספיגות קשורו' בפלטרין קיימת פרשו שספיגות אין הפלטרין קיימת ע"כ. והנה ביאורו כי הוא יש' בשם שהוא מקשר ומחבר שכולל עד שהם כלל אחד שישראל עושים רצונו של מקום אחת הן עמו מאחבת שהוא מלך מולך על הכלל כ שמלך מולך על הכלל ביחד וזהו שכתיב ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל והיינו מפני שכל לספיגות כשאתר הם קשורות הן פלטרין של מלכות קיימת ואם נפרדו הן פלטרין טופת וכך ישראל כשאתר הם מקושרים הן מלכות הם"י עליהם ומשלה עליהם כי המלך הוא מלך על הכלל ולפיכך פלטרין מלכותו מתקיימת אבל אם נפרדים ישראל זה מזה כביכול אין מלכותו יש' מתקיימת שהרי אין כאן עם שיהיה מתעלה מלכותו עליהם ודבר זה למד בשם ישראל שדבק עם של ביתראל שדבק עם של ביתראל שדבק עם של מקום שים כנסיה שהיה לשמו יש' שיהיו שמו מקויים הכנסיה הזאת אחר שהם"י עם כלל ישראל ואם אין כלל כנסיה שהיה לשמו יש' אין הכנסיה מתקיימת לומר שיבא חלוק ופירוד ביניהם כי רשוי שיהיה הם"י עם כל הכנסיה לשמו יש' ואין הכנסיה מתקיימת כלומר שיבא חלוק ופירוד ביניהם כי רשוי שיהיה הם"י עם כל הכנסיה של ישראל ואין הכנסיה הזאת נפ"ש ס"ב אין השם עם הכנסיה שהוא מקויים את הכנסיה ולכך אין קיום לכנסיה זאת שאי אפשר שיהיה ביתראל כנסיה כך כשהכנסיה היא לשמו יש' ויש לך לדעת כי כני מדש מלך עלמם הם פרטים מחולקים ואין רשוי להם הכנסיה כלל רק מלך כי הוא יש' מחבר הכלל והוא מקשר ומחבר הכלל כמו המלך שהוא מאחד ומקשר הכלל ולפיכך הם אין הכנסיה נפ"ש אין קיום לכנסיה הזאת שכני כני מדש הם מחולקים מלך עלמם ואין להם כנסיה רק מלך הם"י שהוא כולל ומאחד הכל ולפיכך יבא פירוד ביניהם מאחר שמלך עלמם רשוי להם החלוק ופירוד ואם כנסיה נפ"ש מקויימת כי מלך הם"י יש כנסיה שהוא מש' ומקשר הכלל עד שהם כנסיה ודבר זה מבואר כאתר הכתוב . ונתבאר למעלה אלל התפלל בשלומה של מלכות ע"ש ונשמך מאמר זה לכאן כמו שפירשנו כמה פעמים כי היו החכמים שלנו בזמן אחד או בזה אחר זה כי הנה מרשה כי הלם הפרק בן זומא ובן עזאי שהיו מגלים ביחי ר' עקיבא ובן ר' יוחנן בן ברוקא ור' ישמעאל כל אלו היו בדור אחד ואחריהם מזכירים ר' יוסי ור' מאיר ור' יוחנן הסנדלר ור' אלעזר בן שמוע ור' יהודה ור' שמעון כולם היו בדור אחד שהרשה מזה כי מזכרו לפי הדור ומרשה דבר זה מבואר לפניך ואם אתה בא לפרש כי בא הכתובות מלך המלמדים נרשה כי הכנסיה שהזכיר מפני שהזכיר לפני זה השובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות ובשרנו לך כי התשובה היא עניו תלוי ובן המעשים הטובים הם המלוה שהלוים ודבר זה הוא כתרים לפני הפרענות שעל ידם יש קיום לאדם כי הדברים שהלויים הנאדלים יש להם קיום והוסיף על זה לומר כי הכנסיה שהיא לשמו יש' מלך שהכנסיה נפ"ש יש לכנסיה עניו תלוי ג"כ ובכי הם"י עם הכנסיה ולפיכך יש בהכנסיה שהיא עניו תלוי ויש לכנסיה קיום נ"כ וירשה כי בשביל זה אמר לשון כנסיה ולא אמר לשון קהילה

או תאמר מפני שבשופה החוש השם כי השם עם הכנסיה ופירוש מבואר הוא :

יהי כבוד תלמידך חביב וכו' נרשה הספרים יהיה כבוד תלמידך חביב עליך ככבוד חביבך וכו' ויש לשאול

מה טעם דבריו אלו שיהיה כבוד תלמידו חביב עליו ככבוד חביבו וכל כך הים להקשות מה שאמר שיהיה כבוד חביבו כמורא רבו ומורא רבו כמורא שמים ועוד מה כבוד תלמידו ככבוד חביבו וחביבו כמו רבו ורבו כמורא שמים ר"ל יהיה כבוד תלמידו כמו מורא שמים ויש לך לדעת כי שני חביבים נקראו בשאר החוד הוא לשעלת השני וזה הם חביבים ולפיכך תע"ש שהרב תלמיד את התלמיד מ"ת בלד מה שאתה שמלמיד שהוא לשעלת הרב ומפני כך אמר שיהיה כבוד תלמידך ככבוד חביבך אבל הרב שנם הרב מקבל תועלת מן התלמיד ועוד יש לך לדעת כי כל שני דברים השר יש להם שתוף ביחד כמו הרב והתלמיד הים להם שתוף ויראוף ביחד וכמו שבארנו למעלה בפרק משה קבל בתחלתו וכל יראוף וחבור בשלום יש ביניהם התיהסות מה ולכך אמר מלך היראוף הזה הים לרב על התלמיד יהיה נחשב בשני הרי

הצירוף הזה שוה נמור עד שיהיה נחשב לו כבוד בביתו לפר יש לו שוה וצירוף אליו לנמרי ולכאו' מבואר מאחר כי מלד מה יש לאין לירוף והתחברות כי הם מתחברים בענין שלמוד ומביון שהם מתחברים בענין הלמוד מלד זה יש לאין שוה ולפיכך יהיה כבוד תלמידך ככבוד תביכך יאמר יהי בבוד הביכך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים פירוש כי שני חביריס כל א' התלמה לאחר שכל שני חביריס הם מתלימים זה לזה ומאחר שכל א' הוא התלמוד השני הנה מלד הזה יש

רבי יהודה אומר. ששגגת תלמוד עולה זדון. סנגה של תלמידי חכמים עולה זדון ממזון שלין מדקדקין בתלמוד ומוזין סורלים שלא כדין נעשה כמו זדון לפי שתלמידי חכמים בשגגות נעשים להם כזדונות:

רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון: רבי

לו דמיון לל הרב שהוא התלמה של תלמיד ומפני כך אמר יהי בבוד חביכך כמורא רבך ומורא רבך שים לתלמיד לקבל מורא מרבו אחר הוא מבואר ג"ת וכך החביריס מלד שהם חביריס ביחד ומיוחים השניים מן החחד הרי כל אחד הוא התלמה של התלמה הרי הוא מלד הזה יש

רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון. ר"ל שהוא לפרש ולהודיע שהוא חמור יותר מן הזדון שהזדון הוא בידוע שהוא עון ושגגה הוא שלא ידע שהוא עון ולפיכך הוא חמור יותר מן השגגה ולפיכך הוא אומר שהוא חמור יותר מן השגגה

שהוא קרוב אל הסנגה כי ה' ס מדם נופלי כלל הדבר כי הסנגה הוא מלד הגוף ה"ר ולא בשכל שבמחילתו אין טעות ואין סנגה ולפיכך אמר מיהיה נזהר בתלמוד שהוא הכתר התורה וכל ענין התלמוד לברר הדבר בשכל ובמחילת השכל אין סנגה ולכך סנגת תלמוד עולה זהן ומפשר לומר כי הדבר המאמרו למעלה מורה רבך כמורה שמים היינו רבו שלמדו תלמוד שהוא חכמה ומחיה כהיה דפרק הלו מציאות לבידת ולבידת רבו שלמדו חכמה ולא רבו שלמדו מקרא משנה דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר כל שרוב חכמתו ממנו ר"ל תע"ג שלמדו לא שני אלא שרוב חכמתו היינו ועיקר שלמדו חכמה אבל רש"י פירש שרוב חכמתו היינו שם מקרא שם משנה ומ"מ לענין זה שם שאמר מורה רבך כמורה שמים לא שוי רק ברבו מובהק שלמדו חכמה דהיינו תלמוד ולכך נסמכה המשנה לכאן לומר כי מדריגת התלמוד גדול מאוד שהרי שנתם תלמוד עולה זהן ובזה תאמרו מורה רבך כמורה שמים:

רבי שמעון אומר שלשה כתרים הם. וסלמד מינו דומם לשמים לפי שאין שמים שוים לכל אדם אלי לשאר לו לאדם לשוות כאן אלא שם כן הוא מזכיר הכתוב. וכן אי אפשר לשוות מלך אלא שם כן ראוי למלכות אבל כתר תורה אפשר לו בכל אי שיעסוק בה כדאמר מר יגעתי ומצאתי תאמן לך

רבי שמעון אומר שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן:

רבי שמעון אומר ג' כתרים הם וכו' יש לשאול מה שאמר ג' כתרים ולמה לא אמר ד' כתרים ועיקר הכתר שהוא כתר שם טוב לא חשיב ועוד קשה במקדש היה כנגד כל הכתרים כלי מרמז על כל כתר וכתר שהיו על ההרון היה זר שהוא כתר סימן לכתר תורה והיה זר על המלכן והוא סימן לכתר מלכות שבמלכן הוא רמז על המלכות כמו שאמרנו שלמה על מלכיו והיה זר על המזבח סימן לכתר כהונה כמו שאמרנו במסכת יומא על כל אלו ג' כתרים ואילו כנגד כתר שם טוב שהוא על כל הכתרים לא היה זר במקדש ובמדרש רבות אמרו בפרשת נשא כי הממונה מרמז כתר שם טוב כי שם טוב הוא על כל מן שהוא נעלה מכולה וזהו הממונה כי כך מלוה ותורה חוזר ולפיכך הממונה הוא מורה על כתר שם טוב ולפיכך נוהג שאמר וכתר שם טוב עולה על גביהן כי הממונה ג"כ היה על כל אלו שבשם כלים אבל לפי הנראה אין זה מעיקר המדרש כלל והוא מן התוספות שבאו במדרש ואינם מן המדרש עצמו וכך מוכח הלשון כי יש לשאול כ"ש הרי לא היה כתר על הממונה והיה רמוי לסיות כתר על הממונה וחז"ם ליישב כי הכתרות היו עולים מעלה עוד כדאמרינן להעלות גר תמיד ולפיכך לי אפשר לסיות כתר על הממונה כיון שכתר היה עולה למעלה מן הזר אם היה זר ואין דומה למלכן שהיה הלחם מונח עליו כי לא נייח עולה בלחם ואפילו אם היה הלחם עולה על הזר כיון שהלחם היה מונח על המלכן והזר עולה למעלה מן המלכן הרי היה על הלחם אבל בגדות נייח עולה שהרי כתיב להעלות גר תמיד ואין רמוי סיהיה עולה על הכתר דכר ומפני שכתר שם טוב עולה על הכל כתיב להעלות גר תמיד ועוד כי הכתר הוא מכלים המדרינן והמעלה על בעל הכתר וכל כתר מן אלו ג' כתרים יש לו מכלים ואף כי עד כאן הוא מגיע ולפיכך אפשר סיהיה כתר מורה על ג' כתרים אלו אבל כתר שם טוב אין מכלים ואף לכתר זה היה דומה כי הוא עולה למעלה ומהפשט לאין אף כמו שיתבאר ולפיכך אין רמוי סיהיה כתר למורה שהוא מורה על שם טוב רק כתיב להעלות גר תמיד כי הכתר הזה עולה למעלה תמיד כי אין אף לכתר זה ולכך לא היה כתר במקדש מורה על כתר שם טוב שא"כ היה מכלים ונגזל אל הכתר ובמדרש אמר ר' שמעון בן יוחאי חביב שם טוב שהרון הכרית שהרון הכרית לא אלך לפניהם רק אלפים ימים ואף שם עולה משוף עולם ועד סופו מנ"ל מדוד שנאמר ויעל שם דוד בכל המלות וה' נתן פחדו על כל הגויים ע"כ וביאור דבר זה כי כתר תורה אמה שהשכל נגדל מן האדם ולפיכך לא היה הרון כרית ד' הולך בתוך המחנה אל ישראל רק היה נוסע לפניהם והלך לפני המחנה ודבר זה היה דומה לא שהאדם כי השכל הוא נגדל מן האדם אינו מוטבע באדם החמרי והוא נגדל ממנו אבל מ"מ יש כאן שהקשר שמקושר השכל באדם ולכך כתיב והרון כרית ה' נוסע לפניהם אלפים ימים ומהלך ג' ימים עדיין יש לו קשור אל הוא שהיו מהריו וכמו שאנו אומרו שאמרו יהרחל דרך ג' ימים הלך במדבר וגו' ובודאי אם אמרו יהרחל שילכו דרך ג' ימים היינו שהיו רוצים להרחיק: לגמרי וכמו שאמר פרעה רק הרחק לא תרחיקו וגומר לכך לא היה ההרון נגדל: מהם לגמרי אבל כתר שם טוב אין לו דבר זה כלל רק הוא משוף העולם ועד סופו וכמו שיתבאר כי רמוי סיהיה הפה טוב משוף העולם עד סופו ולפיכך אין רמוי סיהיה כתר אל הממונה כלל כי אין נגזל לכתר הזה רק כתיב להעלות גר תמיד שהוא עולה תמיד ועוד אין רמוי סיהיה כתר לממונה כי הכתר הזה מצוה מן שאר הכתרים כי שאר הכתרים הממלו נשאלו בשבל הכתר עצמו כי הממונה הוא בשבל הממונה וכן הכהונה וכן המלכות הכל נרמס ונרגש בשבל הכתר אבל בשבל שם טוב אין הפה טוב נמלא בשבל שם טוב כי מה ידע בשבל

שם טוב מן שם טוב וכו' לו מלך מחריס ולפיכך אין רמוי סיסים שכתב במורה שם"כ סיס מורה שכתב שזאת סיס במורה עצמה כי יש כתב בעצמו שם בעל שכתב וכתב זה לימו כלל כי כתב זאת שם שם טוב היה כמלאת מלך מחריס לא מלך בעל שם טוב ולפיכך פשוט הוא שאין רמוי סיסים כתב בכלי שהוא מורה על בעל שכתב וזה יש לתרץ מה שאמר ג' כתריס שם ולא מצא שכתב שם טוב עמשם שכך פירשו ג' כתריס שם מורגשים ונרמים לעין שכל כי היידים כתב מורגשת כי בבעל התורה שאדם חכמתו אתו ותורתו עמו וכן שכוונה וכן המלכות כל שכתריס נרמים ומורגשים אבל כתב שם טוב לימו מורגש ולימו ניכר ולפיכך לא היה כתב במור' כיון שאין שכתב ניכר ונקשה עוד דשם שהמורה היא מורה כתב שם טוב ומאחר שכתב שם טוב עולה על נביהן למה שהמורה היא בקדש הקדשים כמו שהרון שהוא לפני ולפניס וגם זה לימו קשה כי לכך לא היה שהמורה לפני ולפניס כדאתן כי כל שחכמתו קודמת לשמעון אין חכמתו מתקיימת וכל שמעון קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת ולפיכך קודמת שהמורה שהמורה על המעשה ואח"כ הוא מניע על שהרון לפני ולפניס. ומעתה כל שכתריס מסודרים כסדר. מחלת הכל שמזאת ודבר זה כי קודם שידע בערב ובעוד נולד בכוונה ודין כיוצא עליו לכל דבר שהזכרנו גדולים על הקטנים ונולד שהכהן בקדושתו ואח"כ הוא מניע לעשיית המצות וכנגדו שבלעם שהוא מלכות כי אלו שני דברים שם בשים ביחד לעשות מצות ולהיות מלך משעה שהוא חייב במצות ואח"כ הוא מניע על מדריגת המורה והיא בפני עצמה לפני ולפניס וכל כסדר ומה שלא לאחר וכתר המעשים עולה על נביהן שהרי בכל מקום לאחר כל שחכמתו מרוכה ממעשיו ולמה לאחר כתר שם טוב מפני שבא לומר כאיזה זד מעשים עולה על הכל ולאחר מפני כי המעשים הם שם טוב ושם טוב עולה על הכל ועוד קשה למה כתר שם טוב עולה על נביהן ת"ש דאמרו לא המדרש עיקר אלא המעשה עיקר אבל כודאי מה שאמר כאן כתר תורה לא לאחרו כאשר לו מעשים דודאי כהאי גונא לא כתר הוא כלל ושם יש בו מעשים ויש לו שני כתריס היש נראה כי כתר תורה הוא יותר מן המעשים ואין זה קשיא דכתר שם טוב הייתו כשיש לו מעשים מופלגים ביותר ומעשים כמו אלו מביאים לאדם שם טוב ושם עולים למעלה מכל ולכך כתר שם טוב עולה על נביהן אבל פירוש העיקר מה שלא היה כלי במקדש ועליו זה כנגד כתר שם טוב כי מפני זה לאחר וכתר שם טוב עולה על נביהן והטעם מה שכתר זאת שהוא מורה על עצמו על בעל שם מופשט מן הגשמי כי זהו עיון השם שהוא מופשט לגמרי רק השם שהוא עיון שכלי בלבד ואין זה דומה לתורה כי כתר תורה אין ספק כי יש לחכמה שהתברות על שאדם לף שהחכמה נבדלת מן האדם מ"מ הנוף מופשט והחכמה יש לה קשור עם האדם שהוא בעל נוף אבל הטעם שהוא מופשט מן השופט הוא נבדל לגמרי ולכך הוא על נביהן וזה שאמרו ז"ל במדרש כי התורה לא היה טוב לפני יצחק רק ג' ימים בלבד שתרשה כי יש לתורה חבור עם יצחק כי מסיק ג' ימים מימו מרומז לגמרי כמו שהתבאר למעלה כמו שהחזק אלא מלך מחריס לא היה כתר שם טוב ולפיכך פשוט הוא שאין רמוי סיסים כתר שהוא מורה על בעל שכתב וזה יש לתרץ מה שאמר ג' כתריס שם ולא מצא שכתב שם טוב עולה על נביהן כי כתר תורה יש לו לימוד על האדם אבל הטעם שהוא מופשט מן השופט לגמרי רק השם שהוא עיון שכלי בלבד ואין זה דומה לתורה כי כתר תורה אין ספק כי יש לחכמה שהתברות על שאדם לף שהחכמה נבדלת מן האדם מ"מ הנוף מופשט והחכמה יש לה קשור עם האדם שהוא

סם

שם כל חלקי המזבח וכנגד חלון שם ג' כתרים חלון כי כתר תורה הוא כנגד הכבל וכתר כהונה כנגד הגוף כי הכהונה היא מעלת וקדושת הגוף שהרי הכהן הוא נולד בקדושה והכהונה תולה בשפה שנולד מן הכהן וזה הספרים שים בין הכהונה ובין כתר מלכות ובין כתר תורה כי כתר כהונה היא קדושת הגוף ולפיכך הנולד מן הגוף הוא נ"ב קדוש רק שם חלל זרעו ולא כן המלך כי אפשר שיהיו בנו מלך ומכ"ש חלל התורה שיהיו בנו של ת"ח ובדאי נעשה תורה וזה הלב שים למעלה הזאת חילו נותן לבן הגשם ולא הכבל אבל הגוף הוא מן הלב היא השפה כמו שמבואר בשרש השפלת ולפיכך הבן יורש את הכהונה והוא כתר כהונה שנתן הש"י ליהרלל הוא כנגד מה שבחלב קדושת הגוף ולפיכך המומים פוסלין בכהנים ולמה המומים פוסלים בכהנים וזה מפני כי הכהן יש לו קדושת הגוף וכאשר יש מום בגוף פסול לעבודה ומזה תבין מ"ש בכפורת שכל המומין שפוסלין בכהנים פוסלין בכתר וזה עניינם יחד אבל פי' כי השפה היא נ"ב נופלת יותר מן השים כי השים דומה לגשם שהוא מוסל כדכתיב ותשם תמסול בו (והוא ימשל בך) והשפה דומה לגוף ולכך כל המומין הפוסלים בכהנים פוסלין בגשם תשם רמזו לך להבין דבר זה שתמרנו כי יש לכהנים קדושת הגוף שהכוונה בזה שהגוף שלהם נמשך ממדריגה עליונה תלמים כי גם לגוף החלם יש מדריגה עליונה כאשר תדע ומבין מן רמ"ח אברים של חלם והכהן שהיה כהן לדק רשמון הוא לברכם תבינו ותאר שכתוב עליו תשא כהן לעולם ומספרו רמ"ח כמספר אברי החלם וכל חלו דברים מופלגים בחכמה ואין להתריך לתשם המלכות כנגד הגשם וידוע כי הגשם הוא מקבל ומניע תם כל תיברי החלם והחלם מקבל ההנפגה מן הגשם ולפיכך כנגד זה נתן הוא המלך שהוא ממניע והמוסל על כלל החום' ואין הגוף פועל גם הכבל חינו פועל רק הפועל הוא הגשם שפועלת והוא דומה אל המלך שהוא פועל ומוסל וזה שתמר שכתוב לב מלכים ביד ה' וזה כי המלך דומה אל הלב שהשם ית"ש המציו וכתיב כי ביד ה' גשם כל תי וכבר בתרנו למעלה כי הגשם ביד השם ית"ש במדרש רבה פ' ויקרא על וגשם כי תחטא ולכך לב המלך שהוא המלך תן המלך דבק ביד ה' כי זהו קדם קדשים ולכך הוא ביד ה' ועוד נ' שתים לרוש ותרן לעומק ולב תלכים תין תקר וביאור זה כי תף שים לשתים רוש גדול ולתרן יש עומק גדול מ"מ תפני שהשם נשתייט וכל נשם הוא בעל נבול ותכלית תבל לב המלך תפני שהמלך דומה אל הלב כמו שהתבאר והלב יש לו תעלה נבדלת לגתרי ונכך תין לו תקר לתמר אתין לו נבול ומזה תדע תם שתתרו רז"ל כי המלך קודם לכהן גדול והחכם קודם למלך ודבר זה לפי סדר תעלות תדריגות שהברים תאר חלו שהשם כנגדן בחלם. ועוד תתרו תפילו תתר תלמיד חכם קודם לכהן גדול שם התרן וכ"ל כי תתר תלמיד חכם שים לו תפה פסולה ת"ת תלד השכל שבו תעלתו יותר תכהן גדול עם

התרן אף על גב כי הכהן הגדול תפשה קדושה לגתרי אין זה רק תעלה נוספת זה דומה אל תעלה שבלית ולפיכך תתר תלמיד תכם קודם לכהן גדול עם התרן ויש לך להבין דברים גדולים כי שתים תחלו ם לשם כתרים אין רתוי שיהיו נתלתים ביחד והוא כתר כהונה וכתר תלכות וכך הוא בירושלמי והביאו תרתב"ן ז"ל בפרשת ויתי אין תומתין תלכים כהנים תתר כי יהודה ענתורי אל שם לא יסור שבט תיהודה תתר רבי חייא בר אבא למען יתריך ימים על תתלכתו הוא ובניו בקרב ישראל וכתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלוים וגו' כלומר אתין לכהנים חלק בתלכות תאבר זכר הכהונה לפני זה וכן לשתול דתה תעשה זה כ"ש תיותר עדיף דתה טוב ותה נעשה שבט לתים גם יחד חלו שתי כתרים אבל הפירוש הכבור בזה כי חלו שתי כתרים אין זה כזה והם תחולקים כי הכתר של כהונה קדושה נופלת וכתר של תלכות קדושה נשפת ותרי הם תחולקים והתוכן לתחד תתם תינו תוכן תל השני שהוא כנגדו כתשר הם תחולקים ולא יקשה זה כתתר תורה תש"ג שהוא תחולק תן כתר כהונה וכתר תלכות אין לומר התוכן לתחד אין תוכן לשני שדבר זה היה קשיא תם לא היה כתר תורה נבדלת תן החלם אבל כתר תורה נבדלת תן החלם ואף כי תמרנו שהתורה היא עומדת בחלם שיהיו שהשכל יש לו הקשר תליות דהייט שהוא כתלת עם החלם ות"ת השכל נבדל תן החלם ולא יתשך לומר בזה שהתוכן לזה אינו תוכן לזה שדבר זה אינו שייך כתשר הם נבדלים זה תזה ודבר זה רתזה התורה כמה שכתשר של שלתן כתיב ועשית לו וכזר התזבח כתיב ג"כ ועשית לו אבל אל התרון כתיב ועשית עליו וידוע כי לשון עליו תשמע שהוא נבדל ממנו אבל תלת לו היא תלת קנין שהוא שלו אינו נבדל ממנו ולפיכך בודאי אין לומר שיהיה החלם תוכן לכתר תלכות וכתר כהונה שהם תחולקים כי הם עומדים בחלם ותפני כך תשר הוא תוכן לזה אין תוכן לזה אבל השכל הוא נבדל תן החלם לא שייך לומר כך עליו ודבר תבואר הוא וזהו שתתרו כתר כהונה זכה בו תהרן וזרעו כתר תלכות זכה בו דוד וזרעו כתר תורה תונח כל הרואה לזכות בו יזכה ופירוש זה כי לכתר כהונה נריך הכהן תיותחד ולכך זכה בה דוקא תהרן וזרעו שהם תוכנים דוקא לזה וכן כתר תלכות נריך לכתר זה הכהן תיותחד וזכה בכתר זה דוד וזרעו כי הם תוכנים לזה ותפני כך תשר תזכן לכתר זאת תינו תוכן אל החתרת כי הנה תחולקות אבל כתר תורה תפני שהכתר הזאת הוא השכל הנבדל תן החלם אין נריך בזה הכהן ותפני כך היא תונחת לפני כל כי אין נריך הכהן ושכל נרתז בתה שהכתר הזאת כתיב עליו ותזה תבין הדברים תאר בתרנו בפרק רבי תומר אל יוסי הכהן תסיד והתבאר לך ענין חלו שהשם כתריס ולכך כתר הם טוב הוא כנגד תדות החלם כי השם הם על התכות התופשת תן הנשתי כתו שתלו ג' כתריס כל תחד נגד תלק תחד שהחלם וכך כתר הם טוב

רבי נהוראי. זה ר׳ אלעזר בן ערך כמו שפירשנו בפ׳ הבית
ועל פם שהיה מכהיר ומאיר עיני חכמים בהלכה
נקרא כן: הוי גולה למקום תורה. למקום הכה: ואל
תאמר שהיא תבא אחריך. שהרב יבא לכאן ותלמוד לפניו:
או חבריך יקיומה בידך. שכל הפיקות שיש לך יאמרו לך:
ואל בינתך אל תשען.
אל תאמר לימי ערוך לבלה
ערב אלא מעצמי יבוא לימי
לידך לעומקה של הלכה:

רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אחריך או שחבריך יקיומה בידך ואל בינתך אל תשען:

רבי

כי הפס נקי על פהוא המופלא כלל הדבר מפני שיש לחלק אחד הוא כנגד פהוא הפלא שמזה תבין כי כל אלו ג׳ כתריס הם נגד הפלא ולכך אמר ג׳ כתריס כלומר ארלוי שיהיו ג׳ לך פהוא ואלו יותר וכאר הפס טוב עולה על נביהן כי אלו ג׳ הם כנגד הפלא כאלקיו וכאר הפס טוב כנגד פהוא הפלא

ונתן לו מעלה מיוחדת מזה ונתן לו קדושת הנוף והפס זרע אהרן וכנגד הנפש שיש בפלא בירר הב״ה ג׳ ונתן לו מזה מעלה מיוחדת היא כאר המלכות ומזה זכה דוד וזרעו וכנגד הפלא שיש בפלא נתן לכלל ישראל התורה שיקנו מעלה מיוחדת מזה מכל האומות ומעלה יתירה לך עוד כי לא יספק לומר אלרבע כתריס ולאומות שמפם כאר הפס טוב כי איך יכלל אלו הפס כנגד אלקי הפלא בלבד ונפ כאר הפס טוב הפס בא על פהוא הפלית עפם האופלא ואין נכלל החלק עם האהות ואין בייכי׳ זל״ז ולא יאמר כי יש ד׳ אלקי׳ באילן פירות עליש עפיש ואהות באילן אבל אהות הפלי הוא בפני עצמו אינו נכלל עם אותם הפס אלקים בלבד ודבר זה מבואר ועוד אנין טוב אלו ג׳ כתריס וכאר הפס טוב על פי האכמה. ויש לך לומר כי נמצא אלרבע כתריס הפס נכנס אלאות עולם הזה וכאר באלו כי הטעם הוא מפני שאין בנגד רק בדבר שהוא בגמי וכאן שהאבור אבל לא בדבר הבלתי נגמי ולפיכך סמך אחריו האומר על ג׳ כתריס כי האבור מורה על מדיניה בלתי נגמים כאן נאמרו למעלה איך האבור מורה על מדיניה בלתי נגמים שלא האבור הוא האבוים על הרוחם כי הדבר שהוא בלתי נגמי הוא על הפלא מעלה עליו דומה אל האבל שהוא נבדל מן הנגמי והוא ברוחם הפלא לבך כל אלו כתריס היו במקדש שהוא קודם ואבור תורה הוא קודם קדושים שהוא יותר נבדל מן הנוף ולבך היתה האבור הזהם בקודש הקדשים ומפני זה בנגד אלמוד עולה הזה כי אין בנגד במדיניה הבלתי נגמים שהיא התורה ועיקר האבור הוא האלמוד בפרט ארלוי שיקרא אבור זה לא אקרא ולא אפשר אמר אלך סמך זה למעלה להורות על זה וכאן לומר לך אבל הפי׳ הבורר האבר אמרנו והבן הדברים אשר אמרנו לך כי פס דברים גדולים מאוד:

רבי נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה וכו׳ האומר הזה הוא לר׳ אלעזר בן ערך והוא אקרא ר׳ נהוראי כדאיתא במכתא שהוא מפני שהיה מאיר עיני הבמים אקרא ר׳ נהוראי ויש לשאול במאמר זה שאמר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שאהבא אחריך כי למה נ״ל ואל תאמר שאהבא אחריך כי אמה אלרך שיהיה גולה למקום תורה ועוד דהוה ליה למימר ואל תשבא שאהבא אחריך כמו שאמר אמר כך ואל ביניך אל תשען וירמה שהוא לומר אין מעין האורה שאהבא אחר האדם שאהב״כ בשאר ואפר מעלות שהאזל נורם שאעשיר לף אלא טרח בשאר כי אפשר שימצא מליה וכיוצא בזה לף אלא טרח בשאר מניע אל זה אבל אינו כך באורה כדי שיהא שאר העושר מחזיר אהריו כי כאפר נגזר שאצא הגזירה לפועל שיהיה עשיר וכן כל הדברים שייך לומר כך אבל האורה אינה כן כי לא יצ ע אל זה האדם רק על ידי מעשה האדם וכפ״ק דמגילה ה״ר יפחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמין מצאתי ולא יגעתי אל תאמין ואני מילי בדברי תורה אבל אשר ומה שייעתה דשמיה היה עד כאן. והפי׳ הוא כמו שאמרנו כי האורה היא למעלה מן האזל לעשיר ולפיכך אם אמר יגעתי ולא מצאתי אל תאמין שאם יגע ולא מצא צריך לאמר כנגד זה וכן אם אמר מצאתי ולא יגעתי אלא ילמד ודבר זה אינו כי האורה אינה אחת האזל שיהיה האזל כנגד זה וכן אם אמר מצאתי ולא יגעתי אל תאמין לפשר לומר שאשה ולא יגע ה״ב האזל היה נורם וזה אינו כי אין האזל נורם זה שאין האורה אחת האזל אבל לאשה ואפן יכול לומר יגעתי ולא מצאתי שאהזל הוא נגדו אלא יתעשר לף אם יגע ולפשר לומר מצאתי ולא יגעתי שהיה האזל פועל ומ״ש בפרק בתרא דשבת אזל אחכים היינו שאהזל אכריע אם האדם שיהיה יגע ומחזיר אחר האורה והוא הוא מועיל לחכמה וזהו אחכים דקאמר לף שיגדוה לו לגמרי החכמה רק שהוא אסייע לו דהיינו שיגדוה לו לעורוה אחר החכמה ומ״מ אין האורה אחם האזל שיש האזל אלין אורה לגמרי שאשה אחריו ועוד דאשה דאחכים היינו שיהיה הכח בכל שאר החכמה אבל האורה היא יותר מן החכמה כי כל דבר שהוא שכלי נקרא חכמה אבל אורה אשה היא אלהים והיא בדלתי למעלה מן החכמה שלף האומות נקראים חכמים אבל בני אורה לף נקראו וכן אמרו שאדם אם יאמרו לך שיש חכמה באומות אל תאמין שנאמר והאבדתי החכמים וגו׳ אם אורה באומות אל תאמין שנאמר אין אורה באומות אבל אם אשה לף שייך זה אזל ושייעתה דשמיה רק שהאדם צריך לעורוה אחר האורה וזה שנאמר כאן שיהי׳ גולה למקום אורה שיש לאדם לעורוה אחר האורה וכדי שלא יאשב האדם באולי הוא אזל האורה כמו שהוא אזל שאר הקניינים שהם באים אהריהן אכא שיעתה דשמיה על זה שאמר ואל תאמר שהיה שבא אחריך אכא שיעתה דשמיה שאין דבר זה שייך באורה כלל ה״ב יש לאדם שיהיה גולה למקום אורה ושאמר שאהזיקך שקיימו אותה בידך פירוש לף שם אין כאן רב יש לך ללמוד מן האהבירים שהם באים ממקום אורה ויבואו

כתורה עמכם כידם שנאמר זה לימו כי ילמיך שילך על כרע ללמוד ואמר לבון יקיימו תוסס בידך ולא שמר בתביריך ילמדו תוסך דודתי לין התבריס מלמדין אם התדם תבל הוא ילמוד מעלמו והדבר הוא שכתוב שפק תליו יקיימו תותו בידו שיתבל לכם תבר הוא מכוסף ולין להקשות ס"ב לפילו תס הרב בעיר נ"ב לריך שיהיה גולה למקום תורה ולל יאמר שהיה שבח תחריו שנאמר זה לימו כי דבר זה נקבע שהוא גולה למקום תורה כתבר ילך לפני הרב ללמוד תבל לא שייך שילך על תביריו ללמוד כי תביריו הרבה פעמים בא תללו ונתבב זה שהתורה היא בתה תחריו ולפיכך אמר הוי גולה למקום תורה ולל תאמר שהיא שבח תחריך ע"י התביריס ותתה תיך רולה לפרוש תחריס כי לל תאמר כך שלין התורה שבח תחריך ואמר ולל ביתך על התתן שתאמר שלין לי ללמוד כי לני יכול להוליא דבר תורה מלבי ושכלי לכך אמר על זה ולל ביתך על התתן מפני כי התורה היא התכמה עוד רחוקה מן האדם ולפיכך על התתן על ביתך ועוד כי ס"ם ולל תאמר שהיא שבח תחריך ר"ל כי לין לפי מדריגת התורה שבח תחרי התדם כי התורה נבדלה מן התדם כמ"ם לך פעמים הרבה מאד שתלו לא היה לתורה מדריגה זאת בודתי לפבר שבח תחרי התדם כי היתה נגררת על דבר שהתורה שייך תליו בכל דבר הוא נגרר תבר הוא מתתבר עמו ונעשה עמו דבר תחד תבל התורה היא כך כי התורה היא נבדלה מן התדם ולפיכך על תאמר שהיא שבח תחריך תבל נרך התדם שיהיה גולה תחריה כמו מי שהוא גולה תחר דבר שהוא נבדל ממנו ולל יאמר הרי התורה עמי שלני יכול להוליא דבר מתכלי שהרי הנבון מוליא דבר מתוך דבר ע"ז אמר ולל ביתך על התתן וכמו שבארנו לתעלה על כתר תורה כי לפי מדריגת ומעלת הכתר הזתת כתיב בלילי זר התרון עליו ולא כתיב לו כמו שכתוב בזר השלטן ובזר המזבח ללמד כי התורה היא נבדלת מן בעל הכתר כי הבעל נבדל מן התדם ושייך בזה עליו וכן מזה שעשה תין התורה בתה בלל תחד כי תין לתורה הקשור והתבור עם התדם כלל עד שתהיה התורה עם התדם קשור תחד ולכך אמרו מלתי ולא יגעתי על תאמין שלין התורה נמשכת תחר התדם תבל לריך התדם בימשך תחריה ושני דברים קשורים זה בזה בודתי התחד נגרר תחר השני ובגמרת בפ' הניח אמר ר' תלבו מיל דיומסיתא והמרת דפרניתא קפתו עשרת השבטים מיבראל כי עשרת השבטים כתבר היו בודפים תחר התתות ביותר דבר זה נקבע מקפח תותס מיבראל כי יבראל תין רלוי להס שיהיו גופים תל התתות היתורות כי זהו ענין מעלות יבראל שהס קדושים ופרושים והס נבדלי' לכך אמר מיל דיומסיתא ואמרת דפרניתא שהס שי דברים המיס והיון כי תלו ב' דברים המיס הס לרתיפת הגוף ולתעטוג עלו והיון הוא תל הנפש כי היון מפמה לבד תוטם עד שבאלו שני דברים יש לתדם נמיה תל התתות בגוף ובנפש ודבר זה קפח עשרת השבטים מיבראל כי תין רלוי ליבראל דבר זה שהס פרופים ונבדלים תן התתות ולכך אמר כי ס"ם בן ערך תקלא להתס ועם הכמתו לשקר תלמודיס כתבר היה טופח תל התתות התלו ודבר זה מפלק התורה השכלית שהוא שהס תתות וזהו שאמר היינו דתנן הוי גולה למקום תורה שהתדם תל ידור אלא במקום תורה ולא במקום שהתדם שתין תורה כי נמלנים שם אחר התביריס תל עיניי העולם הזה ובזה שתפלק ממנו התורה כמו שכשבא לר' אלעזר בן ערך בשביל שהיה לר במקום אבר שם התתות והיה נמשך אחריהם ומה שאמר אחריו ולל תאמר שהיא שבח תחריך כלומר לריך לרוץ גולה למקום תורה כי התורה שבח תחריך ע"י התביריס ביקיימו התורה בידך כי יהיה לך תביריי' התלמוד עמהס ובזה התורה שבח תל מקומך עד שתאמר ליך לריך לגלות למקום תורה ולא שהיה נמשך אחר התתות זה היינו שכיון שהתדם לר אלא במקום תורה הוא התדם נמשך אחר ענייני טופ"ו ובשבח התורה ואין להקשות לפילו תס היה רב אם תס אין התקום מקום תורה יהיה נמשך אחריהס זה היינו כ"ש יש תס רב בודתי הוא הרב מרבין תורה לתלמידים הרבה והוא מקום תורה בודתי לכך אמר שתל תאמר שהיא שבח תחריך יקיימו בידך ולל ביתך תל התתן פירוש שילמר כי הוא נתון נאור שהוא התדם שבלי נמשך אחר השכל ולא יהיה נמשך אחר התתות ולפיכך לא השור התורה ממנו אף תס לא יגלה למקום תורה ע"ז אמר ולל ביתך תל התתן והשתא הוי שפיר שלתון תה שתמר שהביריך יקיימו תותה בידך ולא שתמר תילמדו תותך שר"ל שיהיו בתביריך יקיימו התורה בידך שלא תשכח עם כל זה בודתי יבא לו שכתה כתבר הוא שלא במקום תורה שיהיה נמשך אחר ענייני הגוף ואינו מועיל לו תבונתו וחכמתו הגדולה ופירוש זה נראה ונ"מ פירש בתשכח שבא שהביריך יקיימו בידך קתי תלעיל שתמר הוי גולה למקום תורה שהס שתה גולה למקום תורה תביריך יקיימו בידך שהתה לעיל שלא נמשך אחריהם כמיש בתביריהם ואמרת דפרניתא ולא מצינו שהיה תומר שהכיל זה שתעקר תלמודיה רק בשביל שהוא נמשך אחרי מיל דיומסיתא ואמרת דפרניתא ולפיכך נראה כי ס"ם הוי גולה למקום תורה לשיהיו שיהי' במקום שהס רבים נמשכים אחר התתות וסס ספק התורה לכן אמר מיל דיומסיתא ואמרת דפרניתא קפתו עשרת השבטים מיבראל כי עשרת השבטים בתבר היו בודפים אחר התתות ביותר דבר זה נקבע מקפח תותס מיבראל כי יבראל תין רלוי להס שיהיו גופים תל התתות היתורות כי זהו ענין מעלות יבראל שהס קדושים ופרושים והס נבדלי' לכך אמר מיל דיומסיתא ואמרת דפרניתא שהס שי דברים המיס והיון כי תלו ב' דברים המיס הס לרתיפת הגוף ולתעטוג עלו והיון הוא תל הנפש כי היון מפמה לבד תוטם עד שבאלו שני דברים יש לתדם נמיה תל התתות בגוף ובנפש ודבר זה קפח עשרת השבטים מיבראל כי תין רלוי ליבראל דבר זה שהס פרופים ונבדלים תן התתות ולכך אמר כי ס"ם בן ערך תקלא להתס ועם הכמתו לשקר תלמודיה כתבר היה טופח תל התתות התלו ודבר זה מפלק התורה השכלית שהוא שהס תתות וזהו שאמר היינו דתנן הוי גולה למקום תורה שהתדם תל ידור אלא במקום

רבי ינאי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים ולא מיסורי הצדיקים. פתח סדבר ידוע מדוע דבר רשעים צלחה. וי"ל אין בידינו משלות רשעים לומר כך דהיינו טעם שלא הסיח פעם לרשעים בעולם הזה ולא יסורין לצדיקים תלה אין סדבר מסור בידינו תלה בידו של הקב"ס שסוא מביא טעם לרשע בעולם הזה כדי שיטול חלקו והלק מגירו הצדיק בניכסים ועל הצדיק מביא יסורין כדי שיטול חלקו והלק מגירו שרשע בגן עדן. לפי שלכל אדם יש לו שני חלקים אחד בגן עדן ואחד לגיהנם והצדיק זוכה וטוטל חלקו והלק מי שאינו רשע ושילוף זה טוב מהמתייב טוטל חלקו והלק מי שאינו רשע ושילוף זה טוב לצדיק ורע לרשע כך שמעתי:

רבי ינאי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים: פתח דברי רבי והמעיף עיניך בו ומיד לכן יהיה במקום שאם תורה אף אם תניך לגלות ממקומו והוא קשה על סמדש ולא יסגן על מבוטו שהוא מכס גדול והיו מדש שנמשך מהר הגוף ומפני זה יהיה נמשך מהר התורה שאין סדבר כך כי ע"ס סמדש בעל גוף נמשך מהר ענייני העוה"ז אם היו במקום שיש שם רבוי תורה וזהו שאמר הכתוב ונוכל לומר כי מפני זה נכמך מאמר זה למה שאמר לפני זה ג' כתריס הם וכו' ומתר לכאן שיך יזכה לכתר של תורה ומומר שאם גולה על ד"ס יזכה לכתר תורה שבגלות הוא בזיון כי אין סמדש מכונד שלא במקומו וכשאתר גולה ומשבגל על דברי תורה מהנשמת וכן אמרו בפרק הרואה ס"ל יהודה אמר רב כל המגדל עלמו על ד"ס משמת שנאמר הם נבלת בהמת ע"כ. ובמדרש בן עזאי ור"ע בן עזאי אומר אם נבלת עלמך בד"ס טופך להשאת בהם ור"ע אומר מי גרס לך להמגדל על ד"ס ע"י שנשאת עלמך בהם גם לפי מה שאמרנו כי דבר זה שהתורה היא כתר הוא בעלמו מה שאריך סמדש להיות גולה למקום תורה כי התורה היא כתר ואין הכתר יוצא אלא על סמדש מפני שהכתר מורה על מדריגה עליונה גבוהה כמו שהתאתר למעלה ולכך צריך שיהיה גולה למקום תורה שיהיה נמשך מהר התורה שגל כבר אמרנו פי' שמיהת המתמידים ודברי ר' יהודה ור' שמעון שנזכרים לפני זה והוא הנכון:

אין בידינו וכו' פי' אין בידינו השגה על זה כמו שיש בידינו השגה על הוא בידיעה שנזכרים בתלמוד ולכך קאמר אין בידינו השגה יתת להבין שלוות רשעים ויסורי הצדיקי' ויש לשתול בשברק קמא דברכות ס"ל יוחנן ג' דברים נקש מפה מלפני הקב"ס ויתן לו. נקש שתברה שכיות על יברגל ונתן לו. ניקש שלא תברה שכיות על תומות השולש ונתן לו. נקש להודיע דרכיו מפני מה לצדיק ורע לו רשע וטוב לו ונתן לו ומפרש בגמרא לצדיק וטוב לו לצדיק גמור ורע לו לצדיק שאינו לצדיק גמור. רשע ורע לו רשע גמור. רשע וטוב לו רשע שאינו רשע גמור ע"כ. וס"כ שפיר בידינו שלות הרשעים ויסורי לצדיקים וי"ל דר' יוסי כר' מאיר סבירא ליה דקאמר שם ופליגי דר' מאיר דס"ל מאיר שיטה נתנו לו ור' לס נתנו שנאמר ואתמי שם מפר מחון מע"פ שאינו הגון ורחמתי שם מפר מרחם מע"פ שאינו הגון ע"כ ומ"מ קשיא מין בידינו דקאמר שברי פירש שם שם מפר מחון ירחמו עליו לשעה מע"ג שאינו כדאי ע"כ וס"כ בידינו ג"כ הוא שהש"י מרחם עליו לשעה ומ"מ גם שם יש להקשות על פרש"י ז"ל שברי ר"מ אמר על ר' לס הסיבו ולפי זה שאמר שאני מרחם עליו לשעה ברי שסיב לו וגרשה דלמ קשיא מע"ג שאמר הקב"ס ואתוני שם מפר מחון מע"ג שאינו הגון לס היה יכול משה לעמוד על הפשה דוחקי דבר זה היו תמיד רק לפי שעה ולפי ידע עניין השעה ולמה השעה הזאת דוקא ועל זה אמר אין בידינו לא משלות רשעים ודבר זה לא סודיע למשה ובמדרש רבה ואתוני שם מפר מחון בשותה שעה ברשה לו הקב"ס שם המוגרות על כיון שכך שהש משוקעים והוא שאומר הכתוב הזה למי והוא אומר על עוסי מלה ואומר זה על מי והוא אומר על מנדלי יסומים וכן על כל אומר ואומר ואח"כ רשה אומר גדול אמר הכתוב הזה על מי אומר לו מי שים לו שי מתן לו מבלו ומי שתין לו שי נותן לו חנם אנא' ואתוני שם מפר מחון למי שאני מבקש למחון ורחמתי שם מפר מרחם שם מפר שני מבקש לרחם ע"כ. וים לתמוה למה יהיה הכתוב על מתת חנם הוא יותר גדול משאר מומרות וכי נותן יותר בחנם ממי שנותן לו בשביל שכרו מבל שפי' כי אומר חנם הוא אומר שלא יגבל כי הכתוב על עוסי מלות הוא מוגבל מפני שעוסי מלות הם מועטים וכן מגדלי יסומים הם מועטים מבל החנם שתין זה בשביל מעשה המקבל רק מלד הש"י הוא גלבד ולפיכך אומר זה גדול ועוד מאחר שהוא מלד הש"י גלבד לא מלד המקבל ועוד על הש"י הוא גדול מאד ומפני שעוסו הוא" גדול ולכך הכתוב שם גדול ומעשה זה לא היה יכול משה לעמוד עליו כי הדבר שהוא מלד הש"י קשה העמידה על זה שהוא תולה בחמת' השגחו ים' והמשפט נותן זה כי הדבר שהוא מלד העולם היה משה עומד עליו שבל דבר שהוא לגמרי מלד הש"י לא מלד העש"ז דבר זה אין העמידה עליו כלל כך נראה ומ"מ קשה מ"ם אין בידינו מיסורי הצדיקים שהרי בודאי יסורי הצדיקים אנו יודעים כשאתר לומו לצדיק גמור וכדאיתא שם ומר' לפי' אף לא מיסורי לצדיקים היינו שים יסורין על הצדיק בלא חטא וכדאיתא בפ"ק דברכות ואף ע"ג דיסורין של שהבא הם מ"מ אמר אין בידינו כלום כי יש לצדיקים בלא ניחא להו ביסורים וכדאיתא שם כי אנם עלל לגביה ר' חנינא ס"ל חביבין עליך יסורין ס"ל לא הן ולא שברן ר' חייא בר אבא אלא

רבי מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים :

רבי מתיא . הוי מקדים בשלום כל אדם . ותהי זנב לאריות . כ"ל לתנאים המזכים המיזתר רבי

עכיה כ"י ק"ל מביאין עליך יסורין ק"ל זה כן וזה שכבן ע"כ . שמא תרגמה כי קשים היסורים על הצדיקים תע"ג שהם על להכה להגדיל שכרן ולכך אמר אין בידינו לא משלוח רשעים כמ"ש כי אף משפה לא ידע שלום רשעים ואף יסורי לדיקים אין בידינו ולכך אמר דשע"ב שלו יודעים יסורי לדיק מ"מ יש יסורין של אהבה ואומן יסורין אין הוא יודעים היון שהלדיק אמר לא הן וזה שכבן אין בידינו ושוב ירשה לומר שלא כן אמר אמרין הוא יודעים למה הרשעים בשלוה והלדיקים היסורין רק כן לומר שיש רשעים בשלוה ויש לדיקים שהם שהלדיק ירשה רשע בשלוה על יאמר כי מעשיו הם טובים והלדיקים וגם אני מעשה כך או הם ירשה לדיק חובד בלבקו ויאמר אמרין מעשיו טובים שהלו היו מעשיו טובים לא היה היסורין ועל זה אמר אין בידינו לא משלוח רשעים וזה מיסורי לדיקים כי יש לדיק חובד בשדק ויש רשע מהיך הרשעתו ולפיכך אין לתמוה על זה כלל ואין בידינו דקאמר כ"ל שעל כרחנו אנו לריכין לקבל זה שלא כמוכוחינו וזהו לבון אין בידינו לומר שאין זה לפי רלונו רק על כרחנו ולכך לא יעזוב על מעשה הרשע שהוא טוב לעשות כמיהו ויש לפרש אין בידינו כמשמעו לומר שאין בידי כל הבריות דבר זה שלוה רשעים ויסורי לדיקים תע"ג שידוע מ"מ אין יהוע לויה חטא עשה הלדיק שכל כך יהיה היסורין וחיזה מנוס עשה הרשע שכ"כ יהיה בשלוה ובטובה וזה נפון ועיקר מלחא בא להודיע שיש שלוה לרשעים ויסורים ללדיקים וכמו שפירשנו שעל יאמר כי תעשה ג"כ כמו הרשע שיש לו השלוה ומפני שלמשלה אמר הוי גולה למקום טורה ולא אמר לך למקום טורה שכ"ל תע"ג שאתה גולה ממקומך והגלות היא יסורין ויהיה הלדיק יסורין והרשע יהיה בשלוה בביתו אף כי אין הסבדא נופן שהלדיק יהיה גולה בשביל תורתו יש' והרשע יהיה בשלוה ויהיה לכך מקנא בחטאים שאין רלוי דבר זה ועל זה אמר אין בידינו משלוח רשעים תע"ג שהם בשלוה אין בידינו דבר זה ולא עוד אלא אף מיסורי לדיקים שהקב"ה מביא יסורין עליהם כל זה אין בידינו מכל עיקר הפירוש פירשנו כבר :

הוי מקדים בשלום וכו' . זכר ג' דברים לריך שיהיה האדם נוהג בעצין הרשעים ואיך יהיה נוהג באדם הרשע במדת הפשלות ואיך יהיה נוהג עם הדומים והפחותים מבני אדם ואמר כי השפלה עם כני אדם הדומים שיהיה מקדים שלום לכל אדם ודבר זה עשה להקדים לכל אדם שלום ולא יאמין עד שיתן לו האחר שלום ואז יחזור לו שלום רק יש לו להקדים לכל אדם שלום וזה הוראה שאין אדם אחר שפל בעיניו כי מי שבעיניו כני אדם שפלים לא יהן שלום להחריש רקאם יקדימו שלום אליו אז הוא מחזיר שלום ויהיו כאהם כני אדם נחשבים אליו מבלתי פירסוק הואם רק יקרב הואם ועוד כי יש שפותה בשלום ומבקש שלום ויש כאהר מתחילין עמו בשלום הוא עונה שלום ואין זה שהשלום אללו לגמרי אחרי אין עונה שלום רק כאהר מתחילין עמו בשלום אבל הפותה בשלום אבל זה נמצא השלום בעצם וברהשלום אחרי הוא דורש ופותה בשלום ולפיכך אמר הוי מקדים שלום לכל אדם עד שנראה כי השלום אבל זה בעצם ושרש גדול יש בין המתחיל בשלום ובין הענה שלום כי הפותה בעצם אף כי לא ידע כי יש להאר שלום עמו זה נקרא שהוא בעל שלום אבל המחזיר שלום הוא כבר מוכן האחר ונתן שלום ואף אם מחזיר לו שלום אין לומר שהוא בעל שלום ועוד אחרי יש לו לדקדק השלום וכאהר המחיל בשלום זה נקרא רדיפה אחרי ממהר ומתחיל בשלום אבל כאהר האחר כבר מוכן ונתן שלום אם מחזיר שלום אין זה רדיפה אשם כלל רק שהוא מחזיר מה שכבר התחיל אחר ודבר זה מבואר ואח"כ אמר כנגד מדת השפלות שיכאר לפיוש זכ לתריות שיהיה שפל בערך אחרים אשם גדולים וכנגד מדת הרשעים אמר אבל יבקש שיהיה רשם לפחותים וזה כי אם הוא זכ לתריות מ"מ אם אחרי נקרא על הכל ביחד אלף על הזכ יש אם אחרי ואל יהיה רשם לשועלים אלף על הרשם אם שועל ולפיכך יהא זכ לתריות ואל יהא רשם לשועלים ואל יקבה דמאי חזית דמאת כיון דיש עליו אם זכ הוא גרע טפי מזה אינו דאם זכ שהוא פחיתות אלו כיון שהזכ הוא שפל אבל כל אחרי הוא בעל קלת פחיתות כי הדבר השפל ואינה השיבותו בעל ולפיכך יותר טוב שיהיה נקרא רשם לשועלים הרי הרשם של שועל בעל אבל אם שפלתו נקרא זכ הרי הזכ אינו עיקר והוא זכ לתריות שהרי נקרא אחרי ואם השיבות עליו ואלו אם שפלתו נקרא זכ לשועלים השחיתות נקרא עליו אם בעל אבל עיקר הפחיתות אל שיסולק השחיתות בלד זה והפך זה אם נקרא רשם לשועלים השחיתות נקרא עליו אם שועל הוא דבר עיקר ואינו בעל ואלו אם השיבות שהוא נקרא רשם הוא בעל אבל אם שועל שהוא עיקר ואין השיבות הזה כלום ולכך אמר אם זכ לתריות ואל תהי רשם לשועלים ופ' כבוד הוא זה . וי"ל שלכך הוא אמר המאמר הזה לפלפנין כי לפני זה אמר אין בידינו לא משלוח רשעים וכו' ואמר והי מקדים בשלום כל אדם כ"ל יקדים לו בשלום בין שאינו רשע ובין שהוא רשע כי אולי שאינו רשע לאהוי להקדים לו שלום וכמ"ש ואף לרשע יקדים שלום שאם לא יקדים לו שלום הרי הרשע אינו מחזיק עצמו רשע ואם לא יקדים לו שלום יהשוב הרשע שהוא מכזה הבריות ואין הבריות נהשבין אללו ולפיכך יקדים שלום אף לרשע

רבי יעקב אומר פרוזדור. פרוטיק"ו בלע"ז ולשון יון הוא. והוא בין העבר לתוך המלך קודם שיכנס לפני המלך וכדי שיכנס לטרקלין לפני המלך צריך לתקן עצמך בפרוזדור כך צריך אדם לתקן עצמו בעולם הזה דמי שעוסק בצרכי צבור יהא יכול בשבת

רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור מעולם הבא התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין :

רבי

רבי וכו' יש לתקשות דלמא כל"ל העולם הזה דומה לפרוזדור רק כמו שיש למימר התקן עצמך בעולם הזה כדי שתכנס לעוה"ב ושוב דהוה ליה לומר ג"כ העוה"ב דומה לטרקלין פי'

דבר זה הוא עמוק ומפני שהוא דבר צריך הלמד שכליותיו הגם נבאר זה דע כי קבלת רז"ל מן הנביאים הם עוה"ב ואין מולך ומסופק בזה אף בתומות והלמד מהכם המבין בחכמה ודעת ימצא דבר זה בעצמו וכבר בארנו זה בתריכות ופי' עולם הבא הוא העולם שיהיה לאחר המתים וזה נקרא עוה"ב לא אולת זה ולא יפלא לך בדבר זה שוה שפק וערעור כי נקרא עוה"ב העולם שהוא בא לאחר המתים וכל' חלק כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ואלו אמת להם חלק לעוה"ב שכופר בתחיית המתים ומפרש בגמרא משמת מפני שכפר בתחיית המתים אל יהי לו חלק בתחיית המתים ושם מפורש כי מדבר מן התחיים כלומר יקומו המתים וכך לימת שהם הרי בפירוש כי העולם שיהיה לאחר התחיה וכאשר הוא שיהיה לאחר התחיית המתים ואין יהיו אלה לחיי עולם הבא ואלה לדרקון עולם הרי לך כי העולם הבא הוא שיהיה לאחר התחיית המתים ולפיכך לאחר הוא כפר בתחיית המתים ולכך אל יהא לו חלק בתחיית המתים והוא עולם הבא ובל' נכרת דתלוי הגיה ר' (עקיבא) [יעקב] תומר הין לך מצוה בתורה שמתן שכרה כתובה בגלוי שאין תחיית המתים עליה בשכר אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך ובשלום הקן כתיב למען ייטב לך ולמארכת ימים הרי שאמר תניו עלה לי לביתי והבא לי נחלות ועלה ושלח השם ולקח הנחלות ובחזרתו נפל ומת היכן הוא אריכת ימיו אל זה והיכן הוא טובותיו אל זה אלא למען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך ולמען ייטב לך בעולם שכולו טוב הרי כי שכר מצות הוא לאחר התחיה והין ספק כי העולם הבא הוא העולם שכל יקיים שכר מצות ודבר זה נקרא עה"ב והוא לאחר התחי' דתל"ב הין תפשר לו לאומות שתחיית המתים אלי במצות שם היה שכר שולם לאחר התחי' ולפיכך פשוט ובורר והין ספק בזה כלל אלא שהוא העולם אלם בשלימות כי הדבר שהדעת מחייב שיהיה פעולה שלימה הוא העולם מן הפועל שהוא שלם הוא שם"י כי כפי מדריגת הפועל כך הוא פעולתו ואם לא היה רק עוה"ז ושיה העולם זה עולם חסר הין דתו' פעולה שלמת לפועל השלם שהוא שם"י שהוא שלם בחלקים העלימות כי החסר נרגוות כי הפעולה יש לה החיחסות אל הפועל כמו שהחרחה בדברים המבעיים שים לפעולה החיחסות אל הפועל כי הפועל שהוא חם מוליד חמימות ופועל שהוא קר מוליד קרירות וכל אחד מהיד בדומה לו וכיוצא בו ומשום הין תפשר העה"ז בלבד מן שם"י והוא הינו דומה ומחיחם לו כי הנברחים שבו כולם מתים והוא ית' הפועל מי וקים לעולם והנברחים שבעה"ז יש להם שם חלילה ושמים קריה וברים והפועל הוא שם"י הין בו כל המדות הללו ואף שם שאמר כי ח"ת שיהיה הנברא שם וחלילה דומה אל הנורא ח"ת דבר כמו זה שהין כאן שום שחיחסות דבר זה ח"ת . ובמדרש והמסלכתי בתוככם משל למלך שבא אל כרמו והיה תריכו מתמר מלפניו אמר לו המלך מה אחה מתירא הריני כיוצא בך . וכך הקב"ה עתיד לעשות בין הצדיקים והצדיקים מזדעזעים לפניו והמקום אומר להם מה אחם מזדעזעים הריני כיוצא בכם יכול לא תהא מורא עליכם ת"ל והייתי לכם לאלהים ע"כ והרי ביארנו כי לעתיד שיהיה החיחסות צדיקים אל הקב"ה כפי מה שרצוי שיהיה בין הפעולה ובין הפועל ועם זה שם"י שהוא הפועל נגדל שם ס ולכך אמר שיהיה מורתי עליכם כמשפט העלה על העלוי ולכך מתחייב לתעלה העוה"ב תין בו לא תכילה ושהיה העולם הפעולה דומה ליוצרת וזה שהכיאו רז"ל לומר כמו שאמרנו למעלה העוה"ב תין בו לא תכילה ושהיה ולא פריה ורביה ומצות ומפן וכל זה כדי שהפיה הפעולה מחיחסת כמה אל הנורא שת"ת אולת זה . ולא יעשה חומך אדם לומר כי פעולתו שלעוניים וזה המלחכים אלין הדבר כך . שהם הדבר כך כאשר הביאוהו הנביאים למה לא היתה מבריאת המלחכים הם הם עקבי העולם אלא עיקר פעולתו יתי' הוא האדם וח"ת לומר רק בית עוה"ב אלא יפלא הכל ושם ימצא שהיה הפעולה חומה לפועל כמו שאמרנו ופוה"ז שבראת הקב"ה הוא הכנה לעוה"ב אלא העוה"ב הוא עיקר וכמו שהמרקלין הוא עיקר והפרוזדור הינו רק לפני הטרקלין הפל לו כך העוה"ז הפל אל עוה"ב . ואל יקשה לך למה צריך אל עולם הזה יבראת העולם הבא בלבד כי דבר זה הינו קשיא מלד שהפועל אחיחס אל הפועל הוא בראוי שהוא החחלה ואח"ב יפלא כי אף בראוי מלד שהפועל אחיחס אל הפועל אלא שהפועל הוא הפועל אל הפועל שאל אחיחס אל הפועל הוא הפועל אל הפועל שאל אחיחס אל הפועל הוא הפועל אל הפועל שאל אחיחס אל ה

הוא היה אומר. מכל חיי העולם הבא. שכל שעה
הוא לעולם כך לפי שאלמלו זמן לא יפה נוסג בתשובה
ומעשים טובים. שאין העולם הבא נקנה אלא לשלום שכך אל מם
שקיים בעולם הזה. ועוד אחת בעולם הבא יפה לקורת רוח
ושלמה. מכל קורת רוח שבעולם
הזה. מכל חיי העולם הזה. לפי שאין לו למלאך
שנאמר אלוה ממני צרות ועושה
שכחות עליו ויום המיתה
שמסיימת ממנו:
רבי

הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה:
רבי

בעולם הבי מלד עלמה לחוי לה להסעדר שהרי היא נמצאת אחר שלא היתה ולפיכך אחילת יצירתן של כשהיא הוא בהכרח והוא שהיא יפה לפעולה שהקדוה של הסעדר שהוא לחוי של הפעולה מלד עלמה ולפיכך נולד החלש מבשר שהוחה עד שהקדוה ומקבל החלש של הסעדר הוא הסיתה וזהו עוה"ז ואח"כ בא העוה"ב ולא יש לפעולה שהיחסום בשניהם של הפועל ודומה זה של החלש העוה שאח של העולם אחר שלא אחר"שהי נעדר הי זה שהוא קבע ופהוא ואחר שהחיל לגדל עד אח"כ יחרוסם וכן הוא העולם אין לחוי היסיה העה"ב שהחלה וכי הפשה היסיה בריאת החלש בשהחלו בשליחות או היסיה שהילן גדול שהחילתו בשלימות גדולו אבל שהחלה הוא קבע ואין לו שהעלה שהגיע אלינו בסוף. וכשלוי יקשה א"כ לא היה לחוי שיקבל שהיפה ויהיה מגיע לו מעלתו בסוף ולא שימותו ויחזרו להיות חיים אין זה קשיא כלל למבן דבר כי דבר זה מורה על מעלה העליונה לשלם הנהנה הרשעים לגמרי כי החלש שנברא מבשר ודם מפשה סרוחה היך לפשר היסיה לו השעלה העליונה כי סוף סוף בשר ודם הוא ולפיכך איך לשלם דבר זה ע"י מיתה ואז יחיו. ודברים אלו ברורים למשכילים ואין כאן מקום זה ובאולי נזכה בעזרת השמי חיים לבאר דבר זה. והנה התפלא לך מה שאמר שכאן כי העולם הזה דומה לפרוזדור התקן עלמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין כי כשר לשמעו כי העוה"ב כי אי אפשר היסיה שהחלה שבריאה כי מחחר שנברא העולם אחר שפעדר הוא הדומה של הפעדר שהוא חשר ומפני כך אמר העוה"ז דומה לפרוזדור שאין פרוזדור רק שהפלה לטרקלין שאין לחוי לבנות חשר מבחון ולא יהיה דבר לפניו כלל אבל יש לבנות דבר שהוא קודם לטרקלין וחא"כ לטרקלין וזה לחיים ומופת על העוה"ז שאינו רק שהחלה בלבד שאין העוה"ב הוא שהחלה רק העוה"ז הוא שהחלה והשהלה הזאת הן העוה"ז בו שפשר לתקן עלמו שיגיע לעוה"ב ולפיכך אמר התקן עלמך בפרוזדור וכו' ודבר זה מפני כי כל תקון הוא שהחלה למה שיהיה אח"כ ומפני כי העה"ז הוא שהחלה והעה"ב הוא הסוף ולכך אמר שהקן עלמך בפרוזדור שהוא שהחלה שהכנס לטרקלין שהוא בסוף

כי בדבר שהוא גמר וסוף שם אין לחוי היסיה שהיקון רק בפרוזדור שהוא שהחלה ודבר זה מבואר:

יפה שעה אחת בתשובה וכו'. יש לשאול מה שאמר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעה"ז מכל חיי העה"ב כי הלא גבי דברים אין לשס ש"כוחת זה של ומה שייך לומר יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט מכל חיי העה"ב שאין התשובה ומע"ט שייכים של התיים ואין לשס התיחסות כלל ולא יכול לומר ע"ז שדבר זה יותר מזה כיון שהוא שייכים זל"ז ועוד מ"ט שהתשובה ומע"ט היא בעה"ז דוקא ולא בעה"ב ואף כי אמרו חיום לעשותם ולא למחר לעשותם חיום לעשותם ולמחר לקבל שכרם והן הן הדברים שנאמרו כאן מ"ש דבר זה שייך בעה ועוד שהיה לו לומר יפה שעה אחת של קורת רוח בעה"ב מכל חיי העוה"ז ועוד קשה קורת רוח שאמר כי אין זה מצטע עוגג כ"כ כי קורת רוח נאמר אף שאינו עוגג והיה לו לומר יפה עוגג והוא ליישב דקרא שאמר הקושיא ר"ש שייך התשובה דוקא בעה"ז כבר אמרנו שלכך נקרא העוה"ז פרוזדור כמו שאמר והתקן עלמך בפרוזדור כלומר שהעוה"ז אינו רק התחלה כמו שהספרוזדור הוא התחלה והשהחלה הוא שייך תיקון כמו שהוא בעה"ז לא בדבר שהוא סוף ותכלית כמו שהוא עוה"ב ועל ממוחה היא בסוף כי התקון הוא שייכת אל הממוחה בסוף ולפיכך התקון הוא בעה"ז שהוא שהחלה והשלימות הוא בעה"ב שהוא בסוף ודבר זה בודאי רחוי לומר. ויש לך לדעת עוד כי גמי בעה"ז שהחלה בו שאמר יש בו בחי בחינות הנחיות שהחתר שהחומר הוא בעל שעי והשורה ואינו מקויים על ענין אחד אבלי שעי שהחומר הוא בכח תמיד ואינו בפעל ושני דברים אלו יחושים אין ספק בשם כי החומר הוא בעל שעי והוא בכח שקבל הצורה ולפיכך יפה שעה אחת בעוה"ז דוקא כאשר הם שהפרים בעוה"ז בשכר מכל חיי העוה"ב ופילוח זה שאמר מכל חיי העוה"ב ומה שעיכוב יש לך לדעת היך שהשובה ומעשים טובים הם יפים מכל חיי העוה"ב והוא דבר עמוק וזה כי מלד שהשובה ומעשים טובים שאבר הם בעה"ז שהלד מהצורה שהוא בעה"ב הנפשי לשיות של הם"י והנה שהשובה שהלד של הם"י כשאבר שהלד הוא בעל שהשובה ושאבר שהוא מבטעט של דבר הוא נחשב שמו לגמרי כיוצא כי שהשובה שהוא בעה"ז בשכר הם שהפרים בעוה"ז ומעשים טובים

משמע כלומ' הוא דבר אחד עם מי שאינו מתעסק וכבר רמז חכמי אמת דברים אלו בפרק כל כתבי אמר ר' יוסי יהא חלקי עם המתים בדרך מצוה עד כאן ולמה אמר עם המתים בדרך מצוה. ולא עם שאני מצוה. אבל המתים בדרך מצוה הוא משמעת על הש"י מחשב שהוא עם הש"י לגמרי כי משמעת על הדבר כאלו הוא אחד עמו מה שאין כך מי שעשה כבר המצוה וקנה לותה שרי קנה המדרינה שים לעשוי מצוה אבל לא יאמר זה שהוא מתעלה להתדבק בו ית' לגמרי אבל כאשר הוא מת בדרך מצוה ויש מתעלה להתדבק בו ומתוך זה הוא מת שרי מתדבק עם הש"י וכך הוא הדבר זה בעצמו נ"ב כי בעוה"ז שים מחשבה ומעשים טובים ולהלם עושה המצוה תמיד לשוב על הש"י דבר זה נחשב יותר דבק עם הש"י מלד אל מכל חיי עוה"ב שהדבר הזה מה שים לו חיי עוה"ב ככר הגיע למדרגתו אשר רלוי לו בעוה"ב ואינו דבר זה כמו חי שהוא בעל מחשבה ומעשים טובים אל הש"י מלד אל הש"י הוא עם הש"י לגמרי ואשו שהוא מתעלה על הש"י הוא לשוב על הש"י מיתכן כי רלוי שתהא חיותה מתוך המחשבה. ויש לך להבין הדברים האלו מתוך לתך המחשבה ומעשים טובים שהאדם מתעלה על הש"י הוא יותר מן חיי עוה"ב שכבר קנה לו המדרינה כמו שיותר נחשב מי שעשה בדרך מצוה ולא עשה המצוה ממי שכבר עשה המצוה ותיקף מת והנה מה שאמר יפה שעה אחת בעוה"ז מכל חיי העולם הבא מין הפירוש מן כל חיי עולם הבא היינו מן תענוג עולם הבא שאין הדבר כך כלל אבל הפירוש יפה מעלת מחשבה ומעשים טובים בעולם הזה יותר מכל מעלת חיי עוה"ב. ויש לפרש כמשמעו כלומר שעשה אחת בעולם הזה יפה מלד שים מחשבה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עוה"ב כלומר בעולם הבא מין קנין מעלה ומלד קנין מעלה שהוא עולם הזה יותר בחעלה מן עוה"ב ואינו כל עוה"ב כי מפני שאמר יפה שעה אחת בעולם הזה יותר מוב שעה אחת בעוה"ז יותר שעמלו בשעה זאת מחשבה ומעשים טובים ועל זה אמר מכל חיי עולם הבא כלומר לא שאמר שעה אחת בעולם הבא מכל חיי העולם הזה דלא הוי עוה"ב אבל יפה שעה אחת בל חיי עולם הבא מכל חיי עוה"ז אבל כך פירושו יפה קורת רוח שים בשעה אחת בעולם הבא מכל חיי העולם הזה כלומר אבכל חיי העולם הזה לא נמלא הקורת רוח שים בשעה אחת של עולם הבא ומעתה פירושו יפה שעה אחת בעוה"ז מכל חיי העולם הבא לענין המחשבה שנמלא בעוה"ז מה שלא נמלא בעולם הבא ויפה שעה אחת בעוה"ב מכל חיי עולם הזה לענין קורת רוח ואין להקשות כלל שאיך יאמר אין בחי דבריו שום מחלוקת לגמרי וכי

ים ערך ושעור בין עולם הזה לעולם הבא עד שיאמר כי זה יותר מזה כאלו היה שיעור ביניהם כי לפי' אמר אמרנו למעלה מדרכה גם לומר שאין ביניהם שום דמיון ושווי שהרי פירושו יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה שלא נמלא בעולם הזה קורת רוח כלל ואין הפירוש יפה שעה של קורת רוח בעולם הבא מכל קורת רוח שבעולם הזה רק פי' כמו שאמר יפה שעה אחת בחשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי עולם הבא כלומר שאין ביניהם ערך כלל בעולם הבא וכן פירוש יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה שאין קורת רוח כלל בעולם הזה שלא אמר יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל קורת רוח של חיי עוה"ז והיה גם לתמוהין עוגג זה יפה משונג זה היה קשיא שהיה משמע שים יחוס ביניהם ובוודאי אין יחוס כלל אבל אמר כי יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הזה מכל חיי עולם הבא כלומר שאין קורת רוח בעולם הזה ולא נמלא קורת רוח בעולם הבא יותר מזה שאמר שעה אחת בעוה"ב כי קורת רוח נאמר על כל דבר אף שאינו שונג לגמרי הנה יש לך לדעת כי בלשון קורת רוח נלה הכתוב כל ענין עולם הבא ומעלתו וזה קורת רוח נאמר על הנחה בלבד כאשר יעשה לאחד קורת רוח דעתו נחה כי אל הרוח שייך הנחה כי הרוח נאמר עליו ומפעם רוחו בקרבו שתראה כי לרוח אין הנחה ואל הרוח יאמר גם כן נחה כאשר נח מן הדבר אלא היה נח מתחלה יאמר נחה רוחו וזהו קורת רוח שאמר שתנח כאשר רוחו נחה וזהו ענין עולם הבא שבם הוא הנחה והשגחה הפך עוה"ז שאין בו השגחה ודבר זה ימצא למדרינת עוה"ז כי ככר אמרנו כי מדרינת עוה"ז שהוא בעל גופו ואינו עומד על ענין ה' והוא ככה יולא אל הפעל ומלד הזה אין בעולם הזה הנחה כי הם ימי חיינו היינו הנחה כלל וכל אשר הוא בעוה"ז הוא בעל שינוי ומפני זה חיינו בעל הנחה ורמזו חכמים דבר זה במס' מגילה כ"מ שנאמר ויהי בימי חיינו אלא לשון לער ולמה הי' לער שהרי שכתב ויהי בימי ובמדרש רבות אמרו כ"מ שנאמר ויהי חיינו אלא לשון לער וה' לשון שמחה אבל פי' זה כי כאשר מסלק וי"ו הרפוף הוא שהוא של לער אבל וה' כאשר מסלק וי"ו הרפוף הוא הי' שהוא הי' נחה וכאשר הוא הי' נחה דבר זה הוא בודאי שמחה כי אי' היא נחה לגמרי ודבר זה נחה רוח והיא השמחה' ועוד כי ויהי בעלמו עם וי"ו הרפוף הוא הוי' בלתי נחה כי יהי הוא ל' עתיד והיו כאן שתחלת הוי' כלל אבל ויהי הוא מדבר על הוי' שתחילה ולא נחה שכן פי' ויהי לפי הדקדוק כמו שמלת נדברי המדקדקים וכל הוי' בלתי נחה בודאי דבר זה אין לער אבל והיה אף כי בלשון והיה הוי"ו מהפך העבר לעתיד אין כאן שתחלת היה כלל ואין זה היה

בלתי נחה כמו שהוא בלעזן ויסי ותדרכה כתנו תמר כי לעתיד יהיה היום נחה שהרי היום הוא נחה והוי"ו מפסיק שעבר לעתיד שתהי' בסוף היום נחה ולפיכך ויסיע דוקא שתהא לגבך משמע על היום שעבר' ואין כאן שתהא נחה שעבר וכן ויסי ויסיע דוקא נעד שהוא מורה היום בלתי נחה לא לעתיד שהוא ג' עתיד ואין כאן התחלת היום וזה ברור וזהו עד יומר עמוק מאוד אבל לפי התלמוד שלנו אין מחלק בין לעתיד ויסי ובין לעתיד ויסיע לומר כי ויסיע בא על היום נחה לכך הוא שתהא נ"ל ויסי בא על היום בלתי נחה לכך הוא אל נער אבל כתבר יתמר ויסי בימי שתמר הסויס היה בזמן וכל היום שהוא בזמן היה היום בלתי נחה כי הזמן הוא תולה בתמונה שהיה בלתי נחה ולפיכך כ"מ שנ' ויסי בימי שתולה הסויס בזמן אין כאן היום נחה וכל היום בלתי נחה הוא אל נער כך הם דברי חכמים שתמת ומפני כי הסוס"ז הוא עולם הסויס ולפיכך אין שם הנחה כלל לכך לא ימצא בו קורת רוח כלל כתבר הוא אינו בעל הנחה ומפני זה אמר ויפח שעה מחה אל קורת רוח בסוס"ב מכל חיי הסוס"ז שאין בו קורת רוח כלל ואין להתריך עוד ומאמר הזה תבר לסמוך תומו אל מאמר הרחמנן שאמר שאין בידינו לא מצלות רבעים ולא מיסורי הדיקים ובא האומר אל הוא תולה בסוס"ב ואל הוא מקדים בסוס כל אדם שתהריו כמו שהתבר למעלה ושתה לפרש האומנה כי היסורי' אל הדיקים הם לתת לצדיקי' עוה"ב כי הסוס"ז דומה לברזולבר וכו'. ולפיכך היסורין לצדיקים בעולם שיקבו הצדיקים עוה"ב ובקאמר עוד יפה שעה אחת בסוס"ז וכו' כי לפי שהמצוכה ומע"ש דוקא בסוס"ז וכן היסורין הם לרווים בסוס"ז עד שיקבו עוה"ב ומפרש שהריו מעלה עוה"ב יפה שעה אחת וכו' כך יש לפרש ועוד י"ל שאמר הוי אזב לאריות ואל תהי רחם לבועלים וסמך שהריו לעוה"ז דומה לפרזולבר וכו' כי מה שאמר הוי אזב לאריות ואל תהי רחם לבועלים כי הדבר הפשוט הוא שהוא מן שהרי הוא תשוב יומר מן הדבר שהוא תשוב בשועל שהוא הרחם וכך אל יבקש שהדיוטה העליונה שים למי שהוא תשוב בסוס"ז לפי שנתשב זה רחם לבועלים ויומר שוב המדיגה שים לקטן מן הצדיקים בסוס"ב כמו שאמר ויפח שעה אחת בסוס"ב מכל חיי סוס"ז וממילא שדיגה הקטן בסוס"ב יומר מן שדיגת הגדול בסוס"ז ורצוי לשדם שיבקש שיסיה לו שדיגת סוס"ב שים לקטן ואל יהי רחם לבועלים שים לגדול בסוס"ז ואם שדם הוא רחם לבועלים בסוס"ז שהם שבועי' וים לשם גדולה אל יקנא לבו בשטים כי הם"י נתן לשם סוס"ז לעולדן מן העוה"ב ומפני זה ג"כ נסמך שמאמר הזה שהוא שהא זב לאריות ואל שהא רחם לבועלים לשלפינו שאמר אין בידינו לא מצלות רבעים ולא מיסורי צדיקים וע"ז אמר כי אף כי הרבעים הם בהתבלות בסוס"ז מאוד והצדיקים בשדיגת הבפלה ע"ז נאמר הוי אזב לאריות ואל שהא רחם לבועלים כי בשלמת סוס"ז הוא רחם לבועלים ומה שיקבו עולם הבא ע"י יסורין די לו אם יהיה אזב לאריות וכך הם האמרים מסודרים משהלה אמר אין בידינו לא מצלות רבעים ואף לא מיסורי צדיקים וסמך שהריו הוי מקדים בסוס כל אדם והוי אזב לאריות ואל שהי רחם לבועלים כלו' אל יקנא לבו בשטים שבר השעה משחקת להם כי אם מעלתם הגדולה נתשב כמו רחם לבועלים אין לבקש דבר זה שהדם ויומר שוב המעלה שיהיה קטן בצדיקים לעתיד ום לשדם לבקש זה ומפרש שהריו ולמה זה ואל מה זה ולכך סמך שהריו יפה שעה אחת וכו' כלו' ולכך גדולת הסוס"ז נתשב שועל ועליו נאמר ואל תהי רחם לבועלים ושס"ב נתשב מעלתו כמו שהי ועליו נאמר הוי אזב לאריות שמנת כבר פירשנו דעתינו בזה: אל שרצונו בשעת כעסו וכו'. ים לתמוה מה ענין ד' דברים זה לזה. ים לדעת כי חלו ד' דברים ענין אחד שיהיה השדם נזהר שלא יעשה דבר וירצה להקון ויבא שקנא שפך הכועס שהיה רוצה לעשות זה בכעסו נמוך כתבר יבין תומו אל שפך הכועס ולפיכך שמר אל שרצה תומו בשעת כעסו כי כתבר שתה בא לרצות תומו בשעת כעסו הוא מוסיף עוד חימה על חימה כי כתבר הוא שתגבורת הכעס ושתה בא לפייסו הוא מוסיף חימה על חימה וכן אל שנחמתו בשעה שמעל לפניו כי נס זה כתבר הוא בעבר ובשעל גדול שם בא לנחמו הוא מוסיף ומתחזק יומר כתבן בא לבטל נערו כי כל מי שמתגבר בדבר אחד שם בא השדם כנגדו לבטלו מזה הוא מוסיף עוד יומר כנגד המבטל ועוד שמר אל שתשל לו בשעת נדרו נס ע"ז נדר ושוהל ועוסה זה כדי שלא יבכה ויסבור שיהיה דעתו נס ע"ז וצריך להחמיר כי ספק נדרים להחמיר והנה עוסה זה כדי להקל מעליו הנדר ול"ז נורס שיהיה נודר עוד ע"ז שם לא נדר כבר ולפיכך יפעל הפך הכועס שתבר בא לעשות. ויותר ים לפרש ואל תשאל לו כמו בכל מקום שתשלין לנדרים שמוליך שם שתחרט על הנדר וירצה שיהיה מתיר לו הנדר שבזה יוסף עוד כעס שהוא בא לשמול לו שם שתחרט

רבי שמעון בן אליעזר אומר אל תרצה את חבירך בשעת כעסו ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו: רבי

רבי שמעון בן אליעזר אומר אל תשאל לו בשעת נדרו. בשעה שהוא נודר אל תשאל לו ולומר בני כוס וכזה אל תדור כדי שיתירו לך ויעלמו לך פתח לנדרך לפי שמתוך כעסו הוא אומר לא כן אלא בכל עניו שבעולם אלי נודר ונמלא שאינו בא לידי תרעה בעולם. ויש אומרים בשעת נדרו בזמן שנדר לעשות שום דבר אל תשאל לו לאחר שלא נדרך אלא מתוך כעסך שמא הוא מתחרט מתוכו כאדם כשהוא שתתה דוחקו לקיים נדרו הוא כועס ומתחרט ואומר מדוע עשיתי ואת שנדרתי שהוא דוחקני מוטב היה לי לבטוק מאחר נדרתי ומתחרט ולעיכך אל תשאל לו בשעת נדרו. וי"א אל תשאל לנודר בשעת נדרו שיסיבנו עד שתתקרר דעתו עליו כי בתוסה שעה לא יהיה דבריך מקובלים: ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו. לפי שהוא מתביים מכל אדם:

שמואל

על כמה וכמה ממחק ומוסיף עוד לגדור. ולפי שמחמל לרחמו בשעת קלקלתו מפני שהוא מצטער על קלקלתו ורוצה לרחמו מה שהוא עושה ובכך זה שד יוסר נער אליו כי מי שהוא בקלקלה ג"כ למצא עליו מירחו קלקלתו שהוא נכדל מלמצר בג"כ בקלקלה זאת והוא אלו דבריה ענין אחד סם:

שמואל הקטן אומר וכו' נסמך דברי שמואל הקטן לכאן מפני שאמר לפני זה ולפי שחמחל לרחמו בשעת קלקלתו ומשום מפני שהוא שמח בקלקלתו אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה יי ורע בעיניו והשיב מעליו אפו:

שמואל הקטן אומר. קטן משמואל הראשי כמו שמציע שיעשה בה קול ואומרם שהוא לשון שמשמש עליונים שכינה כשאר בניו: אומר בנפול אויבך אל תשמח. שכי מוי מרגלא בפומיה וקרא הוא: והשיב מעליו אפו. שיעביר ממנו ויבא עליך. ענין אחר מרון אפו לא נאמר אלא אפו מלמד שמוחלין לו על כל עוונותיו: לדיין

אלישע

יחמחל לרחמו שנאמר מצער לחמו ומקלקלתו שנאמר בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך פן יראה יי ורע בעיניו והשיב מעליו אפו. ועל זה אמר שלא יהא מי שחמחל לרחמו ומשמע דוקא שלא שמחים בצרתו ובקלקלתו אבל השמחה מותר ועל זה אמר דודאי לא תהיה שמח בשעת לרחמו בשביל שמשמח בקלקלתו שזה אסור כי בנפול אויבך אל תשמח ופ"ל

אפי' אלא רואים אין לעשות אבל מה שאמר ואל תחמחל לרחמו אפילו שמשמח לפרש מה שאמר ואל תחמחל לרחמו בשעת קלקלתו ואפי' מצטער עמו שנאמר זה דודאי יותר נער אל המקולקל והוא שמואל הקטן מתלמידים של רבן גמליאל כדאיתא בפרק אחד דיני ממונות וקדיש מובא ומה שנקרא שמואל הקטן ודאי זה היה קצת גנאי לקרא לזה בשם קטן ופירשו ביהמלמי שפירושו שסיו שיש שנקרא שמואל שמואל הנביא ושמואל זה והוא הקטן ומשמע שקטן משמואל הנביא היה אבל גדול משאר בני אדם דכיון שנקרא שמואל שמואל הנביא מזה שדע שהיה גדול מאוד והיה ראוי לסדר דבריו למעלה אלא מפני שאמר ואל תחמחל לרחמו בשעת קלקלתו סדר אחריו דברי שמואל הקטן שאמר בנפול אויבך אל תשמח שלא תטעה לפרש שאמר ואל תחמחל לרחמו בשעת קלקלתו מפני שבא לעשות וכמו שפירשנו ויש לפרש דמה שאמר ואל תחמחל לרחמו בשעת קלקלתו מפני דודאי אף שהוא נה לרחום אין הוא נוכח אפשר שהמקולקל יחשוב כי הוא שמח לקלקלתו ויצטער ויותר ושמר אחריו דברי שמואל הקטן לומר כי לפעמים אף שם לא יחמחל לרחמו בשעת קלקלתו והמקולקל שלא אחריו בשביל ענין שהוא בחולי יבא לידי שהוא שנאתו אל ילך אלא שלא יבא לידי אפור בנפול אויבך אל תשמח ושם אחה רואה לסדר המאמר שאל תרגלו בשעת שעשו עם המאמר שלפניו מגד המאמרים בעצמם ולא שאמר כי סדר המאמרים לפי ההכמים יש לך לומר מפני שאמר לפני זה יפה שעה אחה בהצוחה ומעשים טובים בעוה"ב מכל היי עוה"ב דמשמע שבא לאחר מעלה לעוה"ז מזה ההצוחה ומעשים טובים שכך יאמר יפה שעה אחה בעוה"ז בהצוחה ומעשים טובים בעוה"ב יפה שעה אחה בעוה"ז ומצוחה מגד שיש בו הצוחה ומעשים טובים והשתא מאי מעליותא של עוה"ז שיש בו מקום לרשעים בהצוחה יאבדו הרשעים ויהא ריקם ולמה נדבר זה עוה"ז יפה ולכך אמר שאינו כך דודאי יפה הוא העולם הזה מגד שהוא מקום לרשעים כי אין רואי מדה הזאת שהוא מדת הקלקלה יפה כלל לכך הקב"ה מקן הצוחה לאדם בעוה"ז שלא יהא מקלקל הרשע והא דכתיב בחבוד רשעים רשע סיינו כשנחבד הרשע יש לו לעשות מפני כבוד המקום אבל הש"י בעצמו סיינו שם במפלחן של רשעים שהמקלה אינה יפה ובכי היחה בפ"ק דמגילה בשלח לפני החלון ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו ואמר ר' יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בהודאה זו מפני שאין הש"י שמח במפלחן של רשעים אמר רבי יוסי ברבי חנינא הוא סיינו שם אבל אומרים מפני דכתיב כן יתם ה' להחיד אחכם כן יעשו לא נאמר רק כן יתם ובסיינו בעצמו דודאי כהשבר הרשעות מסחלק מן העולם יש שמחה וזהו מפני כבוד הש"י ולפיכך יש לעשות אבל הקב"ה סיינו שם מפני דסוף סוף הוא קלקלה ואין שמחה לפל דבר שהוא קלקלה ולפיכך מעלת עוה"ז שהוא מקום לרשעים הש"י אין רוצה בשום קלקלה (י) וכן מוכח דהא כתיב בנפול אויבך אל תשמח ואי לא דחזי ליה דבר רשעה מי שרי לשנאותו דהא כתיב לא תשנא את אחיך בלבבך דכך מדקדק על הא דכתיב כי תראה חמור שונאך רובן אחה מעמו ומוקי ליה שראה דבר עבירה בו וא"כ קרא דכתיב לייתי ג"כ ברשע ואפי' הכי אסור לשנאותו והא דכתיב בחבוד רשעים רשע סיינו היכי שהוא בחבוד רשעים שהיו דנין דיני ממונות ברשעות רק נפילה אחרת הניע לרשע אסור לעשות וכך מוכח דהך קרא של בחבוד רשעים רשע מדבר מזה דמייתי הסם הך קרא על העדים שהעידו על אחד שחייב מיסה וא"א מה לנו ולדבר הזאת ת"ל בחבוד רשעים רשע וכן הא דאיתא בפרק קמא דברכות רואה במפלחן של רשעים ואומר שיבא שנאמר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם וגו' ודבר זה מדבר בשעת שהוא מוב ויפה הוא אבל אם לא כן הא דוד גדול הקודם שלוק הרשעות ואמת של זה ודבר זה דודאי הוא מוב ויפה הוא אבל אם לא כן הא בחבוד בשביל זה לשלוק אם הרשעות הרי דודאי אין דבר זה מוב ואף שהוא לרשע ואין לעשות ואיסור גמור הוא ולפיכך השוה"ז שהוא מקום לרשעים בשמחה אלא שיאבדו דודאי יפה ויפה הוא ולפיכך כתב מאחר זה שמדבר אחין לעשות בקלקלה ובנפילת האויב אחר המאמר של יפה שעה אחה וכו' והא דאמרו אבל מצינו אחריה אין הפי' אינם לעשות אלא הכתוב הקב"ה מצינו פורעניות על הרשעים רק פירושו שהקב"ה מצינו האומר בשעת פורעניות על עונותיו יעקב אבינו שאמר מדבר עם הקטנים להקטנים מה הוא

שמואל להשמיעם דהא קרא כתיב בנפול אויבך ונומר ואפילו אי נדסיק כמו שמשמע מדברי הרמב"ם ז"ל דנרסיק מכון אפי' לא נאמר אלא אפי שמחלין לו כל עוונותיו דלא נא להשמיעיך הך מילתא דמחלין לו רק להשמיעין אלא ישמח במפלת אויביו ומדברי הרמב"ם ז"ל משמע שהמוסר הזה הוא שגור בפיו ולהשמיעין המוסר נדול הוא זה מפני שהשולח לא ידע היכן הלך ואינו נזהרים בו לכך היה הכל אומר המוסר הזה מיוד יהיו נכשלים בו וילפה מדברי רב"י דאמר

אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק:

לדיו כתובה על נייר חדש. שדיוקה עם יפה ולימו ממחק לעולם. כך הלומד בילדותו לימו מוכח לעולם: קהות

רבי

אלישע בן אבויה' הלומד ילד וכו' יש להקשות בריפא אמר הלומד ילד דומה לדיו כתובה על נייר חדש ובסיפא קאמר הלומד זקן דומה לדיו כתובה על נייר מחוק והוי ליה לומר ג"כ בסיפא נייר ישן כמו שאתר בריפא נייר חדש וילפה לומר דנקט כך משום ברולא לומר שני דברים שהם מרוחקים לגמרי ונייר חדש נודמני לא נכתב עליו דבר ומימו מטושטש כלל בשום דבר ונייר מחוק הוא הפך זה שהוא מחוק לגמרי ונייר ישן בלבד אין זה הפך לגמרי כי אין הנייר ישן מטושטש לגמרי מחוק מטושטש לגמרי ומה שלא אמר כי הלומד לזקן דומה לדיו הכתובה על נייר ישן מחוק דזה ודאי לא קשיא דכיון שהנייר הוא מחוק הנייר הוא מטושטש לגמרי לפיכך הוא הדם ומפני שאין הדבר תולה בנייר חדש יכן רק שהוא נקי שלא נכתב דבר עליו ולפה לומר עליו דבר והפוכו אמר כך ומה שאמר נייר חדש כלומר שלא נכתב עליו דבר כלל ולא אמר לדיו כתובה על נייר שימיו מחוק דלפעמים לף שימיו מחוק הוא מטושטש שוה כל הדם היו ממשמשין בו ולפיכך אמר נייר הדם דכיון שהוא הדם לא נא עליו שום דבר שהם נכתב עליו דבר ונמחק לא נקרא זה הדם ולפיכך כשאתר בא לומר הפך ההדם דהיינו שהוא מטושטש לגמי לומר נייר מחוק דכיון שהוא מחוק ר"ל הוא מטושטש לגמרי ולא יקבל עוד כשימיו ומה שימיו מדמה לומה לנייר כשוב ולמה לנייר מחוק כי הנייר שהוא כשוב נמקום שלא נכתב כמו בין האותיות מקבל כשימה כי לי לספר שיהיה כולו כשוב ולכך מדמה לומו לנייר מחוק ומה שאמר ומה עניין המשל אל המשל שמדמה הזקן לנייר מחוק ומה מחיקה יש אצל הדם יש לך לדעת כי כח הזוכר מקבל ליור הדברים עד שהם מקוקים בכח הזוכר כמו שנתקק הכתב על הלוח וכאשר המשך הוא כח הזוכר נקי ומטולק מן המחברים אז כח הזוכר אשר מקבל הרשימה מקבל אז הדבר ברשומה שהוא קשה להסכרה ולכך מדמה הלומד ליל לדיו הכתובה על נייר הדם שהנייר שהוא הדם מקבל הרשימה לנמרי וכאשר הוא נשאר קשה להסכרה אחר כך אבל הלומד לזקנים מפני שהזקנים יש להם מומרות הליהות אין כח הזוכר שלהם נקי רק כח הזוכר שלהם אשר מקבל ליור הדברים מטושטש ומפני שהוא מטושטש אין מקבל ליור מבורר ולכך הוא קל להסכרה ולכך הוא מדמה לומו לדיו הכתובה על נייר מחוק שהנייר מטושטש ואין מקבל הרשימה מבוארת. כלל הדבר כח הזוכר שמקבל הדברים דומה אל ליור שנרשם על דבר מה ולפיכך מדמה כאשר לומד הילד להקיקה על נייר חדש והמלמד לזקן להקיקה על נייר מחוק שמחמת שמיטו נקי הנייר מיטו מקבל ההקיקה וכך הוא לזקן כח הזוכר שלו מטושטש ואינו מקבל ההקיקה ומה שאמרו שהוא דומה לדיו הכתובה על נייר הדם וכן בסיפא לדיו על נייר מחוק ולפי הלשון היה לו לומר לכתוב על נייר חדש הוא לכתוב על נייר מחוק שהכי מן הכא מדבר הלומד לילד אז הלומד לזקן שדבר זה אינו קשיא כי אין הכא מלמד רק ההכמה לתלמיד ואין הכא נותן לתלמיד עסק ההכמה ולהלמד מקבל מעלמד ודומה למי שמרבה לאחר ליור על הכותל שפ"נ שבאחד מקבל הליור כדאמרין שלו נשבינל זה לא ילמד שהרבה הליור הוא מוקק לומו בליור דמיונו של המקבל וכן המלמד תורה להבי לא יתיחם אלו שהוא מוקק לומו נכח הזוכר שלו אבל הוא נתקק מעלמו ואין שום לך דמיון הכא לכותב כי הכותב הוא שכותב שכתיבה נמקבל ודבר זה אינו עושה המלמד כי התלמד מקבל מעלמו ודבר פשוט הוא ומפשט כי זה המלמד סדר לומו אחר המלמד שלפני זה כי במלמד שלפני זה בא לומר שלא יפעל התלמד פעולה ונמשך מן הפעולה הפך מה שיכוין הפועל כמו שהמלמד למעלה כי כל אלו הדברים נמשך מן הפעולה הפך מה שיכוין הפועל אלו וכך לא יפעל התלמד פעולה שלא יהיה נמשך ממנו כוונה לף שלא יהיה נמשך ממנו הפך הפעולה רק שהוא פעולה בלא יהיה נמשך ממנו שום דבר כמו הלומד לזקן שהוא דומה לדיו כתובה על

נייר ממיק אלא מועיל הכמיהה וחכמה יהיו כל פעולותיו אלא יהיה פעולה אל הכל אמין רמוי על הפועל החכם שיפעל פעולה אל הכל אמין כה ממם :

הלובה מן הזקנים וכו' יש לשאול למה צריך לומר מוקדים שהוא לאוכל דומה לעכב קסום והוחה יין מגמו ויש לך לדעת כי החכמות הם שני דברים הלחם חכמה נגלים דומה לעכב שהעכב יש בה גסות ואין העכב דבר דק כמו יין שהוא זך ועוד שהיה גלוים בעלמה והחכמה שהיא מפחה דקה נפחדים דומה דבר זה אל היין בשביל דקו' היין וכבר פחכינו דבר זה כי המפקה שהיא דקה היא מורה על חכמה דקה ועוד כי היין יולא מהכחר העכב ולפי' החכמה שהחכמים דומה ליין כי יין

רבי יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר הלובה בן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קהות ושותה יין בגתו והלובה בן הזקנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן :

רבי אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו יש קנקן חדש מלא ישן וישן שאפילו חדש אין בו :

רבי

קהות . מענים אלא נבלו כל ערבן תיגרי"ם בלע"ז : ושותה יין מגתו . מהמלא מן הגת ולינו מחוק . אבל מוכחן אל הזקנים שעיסה היא כיין ישן שמייבב אף בלב .

רבי אומר . לפי שהדברים שיש בהוזדקו שלימה מן הזקנים . שיש קנקן חדש ומלא ישן ויש קנקן ישן לפילו חדש אין בו . וכן אל תסתכל בקנקן לומר זקן מוכחר מן הכחור :

בניממריה סוד ורמז על סודי התורה ודבר זה מבואר ומה שאמר שהוא דומה לאוכל ענבים קהות כי הסברת שיש בין העכב שהוא מבושל ובין העכב שהיא מבושל כי העכב המבושל אין שכח מוציא העכב ואלו העכב שהיא מבושל עדיין מוציא שכח כאמור לפרי ולא יצא המעם והכח אלא אל הפעל ולפיכך העכב קהה עד שתתבשל ואז יצא שכח והמעם אל הפעל לגמרי ואין המעם והכח מוציא באמור לפרי עוד וכן היין שהוא בגת עדיין היין מעורב בשמרים ואינו נבדל היין לגמרי שיהיה אלוי מן השמרים ולדבר זה דומה אל הילדים שהשכל אלהם מוציא באמור ולא יצא אל הפעל לפעול להיות נבדל מן הגוף וזהו בעת שערומו אל אדם כי בעת שערומו השכל מוציא בגוף ואין החכמה אל אדם מחמת נבדלה מן הדמיון אבל אל השכל הזקן הוא נבדל לגמרי כי לעת זקנה כח הגוף עם וכח השכל נוגר ביותר עד שהשכל נבדל לגמרי וכמשמ"ל זקני ת"ח כ"ש שמזקינין דעתן ומוסיפה כי השכל יולא אל הפעל נבדל מן הגוף וזה השכל דומה אל העכב שמחבשל שהמעם בכר יצא מן מאמר הפרי אל הפעל לגמרי ואין שכח והמעם מוציא באמור הפרי וכמו היין שנבדל מן השמרים והוא יין זך מן המירוד כך אל הזקן נבדל ואינו מוציא ומעורב בחמרי והכן השכל כי הוא משל ברור לגמרי לדמות שכל הילדים שהוא מוציא באמור לעכב בלתי מבושל שכח ומעם העכב לא יצא להיות נבדל מן אומר הפרי ואין שהוא נגם שהוא מעורב ומוציא בעכירות ואינו גלול . ואל הזקנים מדמה אל העכב שמחבשלה שבבר נבדל המעם וכח הפרי מן העכב ואין יצן שהוא נבדל מן השמרים ומן העירוד ויש להבין דבר זה. ויש לך לדעת עוד כי מה שאמרנו דברים שהוא דומה לאוכל ענבים קהות ושותה יין מגתו ודבר זה כי בחדם בעת שערומו יתלא אלו שני דברים . האחד כי אבלו מוציא גוף השמרי שאינו נבדל כמו שהשבחר והשני כי מחמת רחיתם מוס השביעי בעת שערומו שאינו שקע אבלו מעורב וכנגד הרחשון אמין שבלו נבדל מן הגוף אמר שדומה לאוכל ענבים קהות שבבר האבחר כי העכב אלא נחבשלה אין המעם נבדל מן הומר הפרי וכנגד השני שאבל הילדים בעבור הרחיתם שבשם אינם עקבים בדעת אין שבלם גלול ושם דומים ליין שבגת שיש בו העירוד כאמר הוא מוסס ורחיתם עולים והפך זה זקנים שאבלם נבדל מן האומר וכבר עקב ומה רחיתם ולפיכך שבלם גלול . ופירוש מבואר הוא וכבן ומאמר זה אין לריך לבאר שמיבחו כי הוא ידוע בעלמו : אל השבחל וכו'. האמר הזה אם בח להודיע שאל יסבחל למרחה האדם שאם האדם בעל יופי ובעל קומה אלא ינזר עליו לומר כי ודאי חכם הוא רק לא יסבחל למרחהו ולקומתו וכי דבר זה לריך לומר אלא דבר זה אין לריך לומר כלל אפילו בח לפרש מה שאמר לפני זה הלומד מן הילדים והלומד לזקנים שאמר כי חכמת הילדים היא מהשבת חכמה וחכמת זקנים מחשבת חכמה מן המעם אשר החבחר למעלה ולכך אמר כי אף לפי מנהג ומבע העולם האדם בילדותו שבלו מוציא באמור דבר זה הוא ע"פ הרוב אבל איהיה זה תמיד כי לפעמים נמן שם"י חכמה לאדם כי הוא יחב' יתן מפיו חכמה ודעת ואף אין לשאול אמר אבלי הוא האדם ובן להסך אלפעמים האדם זקן והוא כלי יתן ואין בו כלום כי אין בו אף החכמה שהיא רחויה שאינה עם האדם שילד ודבר זה מפי כי השכל הוא ניד ס' ומשפיע השכל למי שירלה . גם על זה אמרנו כי דבר פשום ונגלה שים בני אדם זקנים שאם בוחים ואף נמלא בהם דבר ויש ילדים שהם חכמים גדולים וירלה לומר דבא לומר אל שאמר כי במקרה קרה הוא שים לאדם יוק שבל אל זקן לפעמים במקרה ג"כ יש לאדם זקן אמין לו חכמה כלל והוא במקרה קרה לבד כי לפי מנהגו אל עולם אין רמוי שיהיה לילד חכמה ולזקן רמוי שיהיה לו חכמה פמיד ואם לא נמלא כך שמלא זקן בלא חכמה הוא במקרה קרה וע"ז אמר אל השכל בקנקן וכו' כלומר אל השכל כלל בקנין כי אדרבה לפי מנהגו אל עולם ימלא הרבה ילדים שהם חכמים גדולים וזקנים הרבה שאין להם חכמה כי אין השכל לפי הקנקן כלל כי השכל הוא ממולקים בני אדם אמין דעת אל זה כמו זה ולזה היה הבחינה מן הקנקן הוא הגוף שיש דעת כל בני אדם שוים לבחרי כי אלו בגופות שוים הם בני אדם והחלוק שיש לאדם זה מזה הוא אלו השכל והדעת שהם ממולקים בדבריהם

ומין דבר זה במקרא מה שמצא בשעת חלוקי
כסכל והדעות כי סדבר שהוא במקרא ניכו סדבר
שכל הוא מעט וכמן ממצא שכך ברוב העולם וכיולו
ובפרק הרואה ס"ר כרוחה מוכלסי ישראל תומר
ברוך מכס הרגיס לפי שמין
דעתן קוה ומין פרעוסיהן רבי אלעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה
שוה ע"כ ולא זו אף זו והכבוד מוציאין את האדם מן העולם:
קהלי שמעי' שרעוסיהן חיסם הוא

שוה וכ"ם שמין רחוי להיות דעתן שוה ודבר זה ענין עמוק מעגין רבוי הפרטים ומחמר שים לפס רבוי
לריך ציסיס הפרט וחלוק ציחיסם ולפיכך חמר חל תסתכל בקנקן חלא כמה שים בו ולא סיה לריך לומר
לך יש קנקן חדש וכו' ולמה לריך לומר חל תסתכל בקנקן חלא בא לומר כי מין הסתכלות בקנקן כלל כי
בני חדם הס מתחלפים בדעתם וכך נותן החכמה ושדעת שים להס חלוף בדעת ופס כן מין בחיסה
והסתכלות כלל מן הקנקן לחבר קנקן זחת שוה לכל חדם ומתחלפות ציחיסם לך בילד ובזקן חבל בני חדם
הס מתחלפים בדעתם ולא שבא לשפוני על דברי רבי יוסי דודתי רבי מודה כי תכמה תילדים חיכו כמו
תכמת הזקנים ויותר יש הכמה לחדם בזקנה ממה שים לו בילדות חבל ציסיס הסתכלות מן הקנקן שהוא
כחדם ולשפוט של הילד שמין עמו תכמה ושל הזקן שים עמו תכמה דבר זה חיכו כי יש קנקן וכו' ולא
לריך לומר כי סיה במקרא כך חבל כך רחוי להיות לפי המשפט והסדר ודבר זה מבואר:

הקנאה והתאוה והכבוד וכו' יש לשחול מה טעם חלו ג' שהס מוציחין חת החדם מן העולם ועם כי
בודחי חין להחדם מן העולם וכן מה שחמר רבי יהושע שחמר חין הרע ויצר הרע ושנחת הבריות
מוציחין חת החדם מן העולם וכן מה שחמר למעלה בפרק ג' רבי דוסא בן הרכינס חומר שינה של
שחרית ויין של לחריס וכו' מוציחין חת החדם מן העולם דלחסבר לומר דכל הני מוציחין חת החדם מן
העולם ולא קשה מידי ומינה לא קחני דודתי מינה למשוני חחת חבל כחן לא הני מינה חבל קחני מה
טעם חלו ג' מוציחין חת החדם מן העולם דע לך כי החדם שהוח ב"ח יש לו ככח והנפש הזחת יש לה
כחות מחולקות שהעולות בחלו כוחות פעולות מחולקות כמו שבחרנו למעלה כמה פעמים וכתב הרמב"ם ז"ל
בהקדמה מסכתת הזחת שהס רחת הרופחים החמלת שהרו שהנפשות שלם מבעיס חיוניס נפשיס כמו שהתבחר
למעלה בפרק רבי יומר וכולו ז"ל כתב שמין הדבר כך שיהיה לחדם ג' נפשות חבל הנפש היח חחת רק
שים לה כוחות מחולקות בפעולתם בכוחות שהס פעולות מחולקות חבל הנפש היח חחת ובכוחות
מחולקות ובחר ענין ג' כוחות חלו כח מבעי הוח שכח שמקבל הדוחה שהחדם ניזן וגדוח לחוסרות
שהבע ומגדל חת הגוף בחוך ובגדוח כחבר הוח ומכח זה בח החחוח לזנות שהוח ע"י מוחרי המבע
שמבחל כח זה וכל כח החחוח הוח מכח זה שחקרא כח מבעי ומשון כח הזה הוח בכבד שבח הבני הוח
כח החיוני שממנו החיות וע"י כח זה לחדם הוח מחנועע ממקום למקום וממנו מחחדם הנקיחה והטיירה
והקולח והמגחה ומשון שבח הזה הוח בלב שהס שבח הזה. הג' הוח כח נפשי שבח הזה יבחו ממנו
כוחות שרבה כמו כוחות החושים שהמשה וכח החחבה והדמיון והזכרון והשכל ומשון כח זה בחוח כוף יש
חלוק כוחות לנפש ורז"ל חלקו חלו הכחות כמו שהחבחר לך כמה פעמים מחוד כי החלק החחד הס
כוחות נופציים החלק הב' הס כוחות הנפשיים החלק הג' הס כוחות השכליים וכמו שבחרנו למעלה חלל
ג' כחריס הס עיין שם וכשבח מקומות וקרחו לוחס רוח נפש ושמה וכך רחוי לקרות לוחס ולפי חלוק
חלו שלשה כוחות חמרו הקנאה והתאוה והכבוד מוציחין חת החדם מן העולם כי לחר שהנפש יש לה
חלו ג' כוחות חשר בחרט למעלה הס יגיח מן השעור נחלו ג' כוחות הרי יוגח מן העולם שהחדם
הוח בעולם ע"י חלו ג' כוחות כי החדם בעולם ע"י כח נפשי הס הוח יוגח ע"י כח זה מן השעור הוח נוסף
חל החעדר כי נפש החדם יש לו שעור בכל דבר ופס יוגח מן הגדר בתוספות הרי הוח נוסף חל
השעדר כי כל תוספות הוח השעדר ותכרון ולפיכך חמר כי הקנאה חשר יבח מן כח הנפשי שבכר
חמרנו כי הקנאה הוח מן כח זה והקנאה הזחת היח פעל נוסף לנפש כי למה חל החדם
לקנחות על דבר שחינו שלו ולפיכך הקנאה פעל נוסף ומביח להשעדר לחדם מלד כח נפשי וכן
שחוחה שהוח מלד כח המבעי שהוח מחוחה לדבר שלא היה לריך לחדם הנה הדבר הזה
הוח תוספות שבכח המבעי הזה הוח יוגח מן הבנול חרחוי לו ולפיכך יביע לו השעדר שבל כח מן שלו
כמות כחבר הוח יוגח מן השעור ומן הבנול מה שמין לריך ומין רחוי לו מביח לו השעדר והמיתה והכבוד
הוח לכח השכלי חשר כח זה השכלי הוח מבקש שבבוד כי למדיעת זה שכח הוח מבקש שבבוד כי
רחוי לו שבבוד בודחי וכדחיתיך בבוד תכמים ימחלו הרי שבבוד רחוי להיות חל השכלי כי שבבוד הוח דבר
בוחני ומיטו דבר נשמי ולך שבבוד רחוי חל השכלי ובפיכ ונגד זקניו בבוד שחרחה כי שבבוד הוח חל
הזקניס שהשבל נ"ב חללה ושוה בחיב מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ומין זקן חלא זה שקנה תכמה
שבל זה מוכיח כי שבבוד רחוי חל כח השכלי ושחשר הוח יוגח מן השעור נרחיתה שבבוד יותר מן הרחוי
שהי מגיע לו תכרון ושעדר מלד שכח הזה כלל שדבר כי ע"י חלו ג' דברים הנפש שהם חל חדם יוגח

רבי אלעזר אומר הקנאה. שים לו לחדם חל תכירו שבתיב ורקב עלמות קנחה: והתאוה. שהולך חחר תחוח לבו: והכבוד. שהשרה קוברת חת בעליה. לחיתי כחדם שקנחה שלחו מלחכי השרת שבוד שעשו לו לחדם שרחשון שיהו לולין לו בשר ומגבין לו יין ולחו שבודו ונתקנחו בו. ושתחוה שהחחו' לחכול מן ספרי. ושבבוד שעשו לו מלחכי השרת לפיכך נחמר חדם כי יחיה בחחל חוח

שכבול שלו מצד רחוי לגמרי ולכך אמר נמשך מוליכין אותו מן הסתם כלומר מפני שהוא יושב בתוך שלשה דברים מן הגבול מצד רחוי לגמרי לכך יש לחדם ליתה בהן מן העולם וכבר מבואר הוא וכדי שהבין דברי חכמה מעד ומבין לית לחו שלשה דברים מוליכין את החדם מן העולם מרחה כי חלו שלשה דברים מסוגלים לזה ואם הוליאו את החדם מן העולם הוא חדה"כ ואמנם כי העץ שאכל ממנו חדה"כ שהביא לו סמיתה היה בו חלו שלשה דברים ר"ל שהחדם היה יושב מן הסשור המוגבל בחלו שלשה בחות שבחצר החדם יצא בהן מון לגבול הביח לו הסיתה וזה שאמר הכתוב ותרח החשה כי טוב העץ למחכל וכי תחוה הוא לעיניים ונחמד העץ להשכיל הנה זכר הכתוב חלו בחות כסדר מעד כי טוב העץ למחכל נגד החחוה כי החלילה שהיה לחדם הוא מן החחוה כמו שהחבאר למעלה שהוא מן כח המובני שהחחוה על החלילה וכי החחוה הוא לעיניים הוא נגד כח הנפשי שכך דעת רבותינו ז"ל וכמו שביארנו למעלה שעל עין הרע שמוליך חת החדם מן העולם שם ביחרנו כי כח הרחות פועל בכח הנפשי ודבר זה בחרנו בכמה מקומות כי העין הוא כח נפשי וכמו שחמרו שוריני דעינא בלעה חלית ונחמד העץ להשכיל הוא נגד כח השכלי והנה חלו שלשה דברים היו בעץ הדעת ומפני זה היה החדם נמשך אחר עץ הדעת דחל"ב רק הי' אחד מו שני דברים בעץ הדעת לא היה החדם נמשך אחריו בכל חלקיו כי החלק שכר אין לו שייכות לעץ הדעת היה מונע אכל עמה היו כל שלשה כחות החדם נמשכים אחר עץ זה שחלו ג' דברים היו מוליכין את החדם מן המיים וזהו דפליגי בפרק בן סורר ומורה ר"מ אומר עץ שאכל ממנו חדם הרחשון נפל היה אין לך דבר שמביא ילדה לעולם כמו היין ר' יהודה אומר חפה היקה אין המיוק יודע לקרות אביו ואמו עד שיאכל מעט דגן ר' נחמיה אומר חלחה היה שנאחר ויחפרו עלה חלחה בדבר שחקלקלו בו ונחקנו הנה פליגי אי היה דבר עיקר שהביא לחדם המיתה כי לדעת ר' מאיר עיקר הוא כח הנפשי שממנו כח הרחות וחמדת הרחיה ועל ידו בחה המיתה ולפיכך אמר נפל היה שהנפל ממנו היין שכר עליו נאמר על חרש יין כי יחחדם כי יפן בכוס עינו ולפיכך שכר ר' מאיר לעניין יין אין רחוי לנכך ולקדש עליו עד שיהיה לו טעם ומרחה יין כדחיחת במסכת נזיר בפרק המוכר פירות ומביא ראיה מדכתיב על חרש יין כי יחחדם ובודחי גם היין טוב למכילה ולהשכיל שהרי אמרו רבותינו ז"ל חמרי וריחני פקחין אבל עיקר מה שנמשך החדם פ"י כח נפשי אמר היין שנחמד למראה וס"ל כי עיקר המיתה על החדם היה מן כח זה הוא כח נפשי לפי שהוא עיקר החדם ואע"ג שגם שאר דברים שהם טוב להשכיל וטוב למאכל מ"מ דבר זה שנחמד למראה הוא עיקר והוא היה נוכח המיתה וכ' יהודה שכר שאכלי כח השכלי שהיה נמשך אחריו ביותר ממה שנמשך על החדם ועל שאר דברים שהיו טוב למאכל ולהשכיל אבל לא היה עוד דבר שנמשך אחר עיקר הנפש ומכל מקום אפשר שאר דברים שהיו טוב למאכל ולהשכיל היו גם הם מביאים לידי מיתה אלא שלא היו מביאים לידי מיתה מיד כמו עיקר הנפש אבל אחר זמן מרובה היו מביאים לידי מיתה ולפיכך אמר נמשך אחר עץ הדעת ולא אחר שאר דברים שהיו טוב למאכל ולהשכיל ואחר עץ החיים שהיה מביא לידי חיי עולם ולפיכך אמר נמשך אחר עץ הדעת ולא א

ואיתא ומוב להסכיל מ"ת העיקר שהניח המיתה
מצד שהיא ממשך אחר כח הטבעי שממנו המחוה ולכך
אמר תלמוד היתה וסבר ר' נחמיה כי לדרגת עיקר
עה שהניח לו המיתה הוא כח הטבעי מפני פחיתות
פכח הזה שהוא כח טבעי גלגד כחשר יחפץ רחוי
שיהיה פחיתות שלו מניח המיתה והטדר שבעצמו הוא
כח פחות והמוטע בו נעשה מקולקל לגמרי ויש כחן
מכרון והעדר וזה לפך דעת ר' יהודה דסבר כי מי
שהוא מוטע בדבר המוב נורם המיתה יותר ולכך
סבר חפא היתה וכ' מאיר סבר כי אין רחוי לומר
שיהיה שחפץ נכח השכלי שהטבע בכח השכלי אין זה
נחשב פחיתות ומכרון מפני כי הוא בעצמו
מעלה ואין שפחיתות מזיק לו כ"כ כי מעלתו בעצמו
מכריע וכן אין רחוי שיהיה החפץ בכח הטבעי שע"ג
שהחפץ הזה נחשב הסרון לגמרי כחשר יחפץ בכח
טבעי בשביל פחיתתו מ"מ אין נחשב שחפץ כ"כ הסרון
בכח הזה שיביא הוא המיתה ולכך יש לומר שהחפץ
הוא בכח הנפשי שבח זה חיוב כ"כ הטוב וחיוב כ"כ
גדול ולפיכך הוא מביא המיתה עלת תוכל לומר שחיוב
ליתי שהביא המיתה שהיה הטוב שבכח זה הוא הטוב
בולתי גם לא תוכל לומר כי החפץ בזה לא נחשב
פחיתות והסרון כ"כ ולפיכך גו רחוי שיהיה המיתה כחשר יחפץ
גו גם יש עוד דברי טעם בעלו ג' דעות ואין להאריך
כאן והמבאר לך עלו ג' דעות החכמים בענין מופלא
וכבר מביא ג' דעות הללו ושוד מוסיף ר' חנא דמן עכו
אמר מתרוג היה דע לך כי דעת ר' חנא דבר מופלא
כי סבר ר' חנא לא שהיה החפץ מצד חלקי כחות
הנפש רק מצד הנפש בכללה כמו שהסבאר למעלה
וסבר כי לא היה החפץ מצד חלקי הנפש רק מצד
הנפש שהיא אחת כוללת כל בלשה החלקים ולפיכך
אמר מתרוג היה כי המתרוג נקרא כך מלשון חמדה
שהוא לשון רגיג וחמדה והחמדה כוללת כל שלשתן כ"א
מבלי הבדל ביניהם כי החמדה היא לכל הג' ביחד
וזכה דעת ר' חנא דבר עמוק שאמר מתרוג היה כי
הוא דעת רבינו כי מה שהיה דעת חנשים שהחפוזים
כי החפץ לא מצד החלקים רק מצד הנפש ר"ל
כי החפץ לא מצד החלקים רק מצד הנפש בכלל ומה
מאוד יש לך להבין דבריו שלו כי הם עמוקי חכמה
אלא כי כשבר הכאוב אמר כי טוב הוא למאכל ומתוק
הוא לעיניים ונחמד העץ להשכיל הרי גרמזו כל שלשתן
בפוב ולכל שלו החנשים היה כח אחד עיקר כמו
שהסבאר וסבר ר' חנא כי היה החפץ מצד הנפש
בכללה לא מצד הכחות המחולקים רק מצד הנפש
שבולל כל שלשה כחות כחשר הנפש יוצאת חוץ לשעור
חוץ לגבול ומפני כי הנפש היא אחת לגמרי כי אפשר
עמר רק שהיתה יוצאת חוץ לגבול בחמדה שהחמדה
היא אחת והיא כוללת ג' דבריס כמו שהנפש היא
אחת כוללת שלשה כחות המחולקים כמו שהסבאר
למעלה כי הקללה בא ג"כ בשביל החמדה שהחומד
אינו מקנא בו והמתוק מן החמדה וכן הכאוב החמדה
תומד לכאוב ויש לך לדעת כי יש בחתרוג ג' דבריס

שהוא בולתי פוב למאכל והוא חתוק לעיניים שהרי הוא
פרי הדר ונחמד להשכיל בשביל הריח שבו כמו שאמרו
ז"ל ממרי וריחי פקחין מכח הריח שבו וכן הדבריס
העמוקים הללו דעת כל אחד מן אלו שלשה מלוים
שנזכרו בחלמוד והדעת הרביעי שהזכר במדרש כי כל
אחד ואחד דעתו מופלג בפוזות החכמה וכדי שהדע
עוד להבין דברי חכמה הנה חדש הרחשון נולדו ט'
שני בניס החאחד קין ושמי הכל ורצוי לחדש שהוא
רחשון שיהיה מוציא כחות שלו כפי הכחות שהן בחדש
כי כפי העיקר יוצאים העניפים ולפיכך היו לו שני
בניס החאחד קין והשני הבל נגד שני כחות שלו שהן
כח החתוח וכח הקללה וחדע שלא היה הקללה רק
בקין שהרי היה מקנא בהבל כחשר שפח הש"י אל מנחתו
ואל קין ואל מנחתו לא שפח ויחר לקין ודבר זה היה
בשביל הקללה ואומר שלכך נקרא קין מלשון קנא כי
היו"ד מתחלף בגל"ף שהם לותיות שהו"י החתלפיס
והבל נגד החתוח שלכך נקרא הבל שכח החתוח זה
הוא הבל ואין בו ממש וכדכתיב שקר החן והבל היופי
ולכך הקריב הבל מבכורות צאנו ומחלביהן שדבר זה
פוב למאכל והוא לחתוח והיה לחדש הרחשון שני בניס
יוצאים מן השני כי אלו שני כחות כי אף בחדש שלשו
כבר היה יוצא בהם חוץ לגבול ואוץ לשעור בשלו שני
כחות כ"ש החולדות שהם נמשכים ממנו ולפיכך בהם
שהחתוח והקללה אין להם קיום ואין להם עמידה
בעולם כך קין והבל לא היה להם קיום ועמידה
בעולם אבל בנגד הכח השלישי שהוא כח השכלי לא
נולד לו בן כי כח השכלי אינו שייך לחדש כמה שהחדש
הוא גשמי ונקרא חדש על שם החדשה ולפיכך לא
היה לו בן בנגד כח השלישי שזה שחחלה כי אין כח
זה לחדש כמו ג' כחות הראחרות כי כח הזה הוא כח
השכלי עליון במעלה עד שהיה עזר מלאים ג"כ והיה
לו בן ג' שהוא שת ומפני זה לא היה דומה בן זה
לשנים הרחשונים שלא היו כהוגן כי לבן הזה היה מוכרח
שליו ביומר הש"י ומפני כך היה הזרע הזה כהוגן והדבר
הזה רמוז הוא בשקללה שמו שת כי שת לי אלהים
זרע אחר כי בודאי שלא אלהים שת זרע הזה כי הוא ית'
מוציא כח השכלי אל הפועל והבן הזה נגד כח השכלי
ולכך אמרה כי שת לי אלהים זרע אחר בודאי ובאמת
לך דבריס נדולים ועמוקים אמנם כי גם ית לשרש
דבר זה מה שאמר הקללה והחתוח והכאוב הקללה
כנגד הנפש מן החדש שהו שלו הקללה והחתוח בח
מן הגוף והנפש החדש נופח אל החתוח דהיינו לגוף
לגמרי לקלה אחד אל דבר זה מוציא לותו מן העולם
כל מיוחד אל קלה אחד מוציא לותו מן העולם וכך
כחשר נופח אל הקללה שהיא מן הנפש שם הקללה
הוא נופח אל הקללה ומוציא לותו מן העולם"ז
כמו שהסבאר בפרק עקיבא והכאוב הוא דבר שליי
שהוא שייך אל החדש כמה שהוא חדש והחדש הוא
מה שנאמר נעשה חדש בעלמו והכאוב והביזיון שייך
בלשה זה שהוא לשה מלאים וכמו שכתב הרמב"ם
בפורה ונוטים בחתוף שם לשה וכדכתיב נעיר לשחי
חנזה וספך זה ג"כ כי בלשה רחוי אל הכאוב ומפני

הוא היה אומר הילודים . פומס שכבר נולדו עתידים למות:
והחיים . לוקן שעודן חיים עתידים לידון ליום הדין :
לידע ולהודיע ולהודע . ידע אדם ויבין ויודיע סוף לכל
סיכיו גם כמה יודעים שסוף יגמרן ובורחן : שהכל שלו .
וסוגיל וכן למה יקבל עומד : ודע שהכל בא לפי החשבון.

הוא היה אומר הילודים למות והמתים לחיות והחיים לדון לידע ולהודיע ולהודע שהוא אל הוא היוצר הוא הבורא הוא המבין הוא הדיין הוא העד הוא בעל דין הוא עתיד לדון ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שבחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד שהכל שלו ודע שהכל בא לפי החשבון ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא :

בעשרה

כך למדנו שכפרי מס הסנהדרין שהיתה רוחות ואיכא סומעות ממרה תורה לה מעלה במעלות על מזבח ונו' מביאך שהוא בעלה מלמיה ק"ו בעלה מלמיה בו מכאן בזיון קרי כי הכבוד הוא עיוך לאדם בשביל שהוא מלמיה ואם טופס ורודף אחר הכבוד בשביל שעלה מזה הוא טופס ג"כ על הקלה כמו שאמר טופס על המתים ועל הקלה כמו שהתחיל ולכך מוציא את האדם מן העולם ופירוש זה בורח אם מבין דברי אמת ומכמה וסוף פירוש הרחמן בעצמו שאמר שהדברים שאמר אמרנו למעלה מעניין הגלה ומדע כי דברי ר' אלעזר הקפר אם דברי ר' יהושע וכמו שאמר ר' יהושע עין הרע יצר הרע אמר ר' אלעזר הקפר קנאה ועין הרע וקנאה אם דבר אחד ומה שאמר ר' יהושע יצר הרע אמר ר' אלעזר הקפר התאוה ומה שאמר ר' יהושע שנאת בעלה הבריות וכבר בארנו כי התעה זה מה שהוא סומך האדם שנברא בעלה מלהים כמו שהתחיל למעלה וכנגד זה הזכיר ר' אלעזר הכבוד כי הכבוד רחוי לאדם מלד שנברא בעלה מלהים וכמו שהתחיל למעלה מכל מקום עניין אחד זה סומך הבריות

הוא היה אומר הילודים וכו' להתחיל זה יש לשאול זו שאמר הילודים למות אם הלא הילודים ולא אמר כמה אדם למות או החיים למות ועוד מה נא לשאמרו שיו לא ידע שהילודים למות ועוד שאמר שהחיים להחיות והחיים לדון שהיה לו לומר קודם החיים לדון ואחר כך הילודים למות והמתים להחיות ועוד שאמר והחיים לדון מזה יש לדעת שהוא היוצר והוא הבורא ולפיך יש לו לדעת מזה ועוד שאמר שאין לפניו מקח שוחד אם שייך מקח שוחד אצל הש"י כי אם יקח מן האדם . דע כי אחר שאמר ר"ש הקפר כי ג' דברים המוליכין את האדם מן העולם אלא כדרך מהנהו אל עולם בהשבר הוא יולא חוץ לרחוי כמו שהתחיל . ועוד נא לבאר המיתה שהיא בשני עולם למה האדם יולא מן העולם כי כל המתים הינם מתים בשביל הקנאה או בשביל התאוה או בשביל הכבוד וגם לגמוד כי יש מיתה אלא חטא שאדם קדמיתה לן בשם' שנים יש מיתה אלא חטא ויש יכולין אלא עון לכך אמר הילודים למות ר"ל כי מלד שהוא נולד רחויה לו המיתה וזה כי הנולד הוא שנולד אחר אלא היה בעולם וכמו שנולד אחר אלא היה בעולם לפיכך אמר הילודים למות ולא אמר הברואים למיתה אף על גב שנברא ג"כ רק הילודים כי הן רחוים מן הנברא אף ע"ג שהוא נברא הנה בריאתו מן הש"י אבל הוא נלמי וכמו שנברא כך אפשר שיהיה מקויים אחר מי שיולדים מלד ולא אמר שהרי יש בהם חלק מלד ולא בהם שהם האדם הנולד ומ"ש אמר שיהיה קיים לעולם אחר שנולד מלד ולא ולפיכך לחתיים המתים אפשר שיהיה האדם חי ולא יחות כי אז הן לא ולא שיהיה בהם על האדם רק הש"י הוא יהיה בהם ולפיכך אמר הילודים למות דוקא ועוד יש בזה פירוש ומבואר ממה שאמרנו במדרש על אלה מולדות שמים והרץ כל שים לו מולדות כלא ומה וכל שאין לו מולדות אין כלה ולא אם ואין כאן מקום להאריך. ומה שאמר והמתים להחיות דמשמע שהמתים עומדים להחיות אלא אמר המתים יחיו רק והמתים להחיות שכבר בארנו כי פירושו שהילודים עומדים למיתה כך המתים עומדים להחיות שהקב"ה מחיה אותם כי אם אם אלו נאמר על דבר שהוא העדר נמור אין ההעדר שב אמלא בודאי ואם היה אם אם נאמר על האמלא לנמרי אין האמלא שב נאמלא אחר שהיה נאמלא קודם שם אם

אם נאמר שמכר לו החיות שכר מדרכו בו החיות
ולפי שאפשר שלא יובלם המכר מדבר ממש ברמזי שיהי'
ע"ז ושם אם נא על מי שמכר החיות לאכר מדרכו שכר
יפצה בו החיות ולפי שאפשר שלא יובלם ואין לומר על
פשוטו שהוא מכר שאפשר כי אין מדרכו שיהיה בו
כזה וכיוצא בזה לפי שיך בזה מכרון וזה גודלי לפ
יובלם כי לפ נקרא מכר כיון שאין מדרכו שיהיה בו
ולכך אמר והחיות להחיות לאמנם על יקצה לך שכרי
נ"כ על הבהמה ושוף כחיב כי יומו והפרש יש כי
לפ נקרא אם כמו שיקרא בפשט שם אם לפ כל
החיות יהללו יה . כי יומו אם . על נפשות אם
כנוגע בשם . כרי שנקרא אם ולפ אנאתי על הבהמה
כך רק כי יקלל הכלב אמו ולפ היה שם כלב אם
רק על הפשט נאמר גם שם לפ יקרא שאם אם רק
כלב ושם הזה הוא עיקר ולפ נקרא אם בלבד כי לפ
אנאתי בשום מקום שיקרא שאם אם רק הפשט ושם
אם נא על מי שמכר החיות שכר מדרכו שאנה בשכרה
מאוד ולפ כן החיות שאין החיות מלד שהם חיות
שם הש"י ופ' כי הצדיקים בודאי עם הש"י שהם
כשם כבודו דבר זה כי הצדיקים פ' שמתמת נקראו
חיים אבל בודאי כלל החיים מלד שהם חיים יש להם
דביקות עם הש"י שהוא חי ולפיכך מקבלים ממנו
הדין כי דבר זה הוא ברור שכל שכר הוא קרוב אליו
מקבל הדין שחילה ולפיכך אמר והחיים לדון והם
ימין החיים שהם עתה או החיים שיהיו אחר שחחיה
מ"מ מלד שהם חיים מקבלים הגזירה והדין ויש לפרש
והחיים לדון היינו להגיע לזוחם מה שהם לריכים וזה
נקרא משפט כמו לעשות משפט עבדו כי לריך דין
על זה שם הצדק הוא רמזי לדבר זה או היינו רמזי
שה שייך בחיים וזה נכון לאמנם מה שאמרנו משפט
בפעים בניהם פעים עשר חודש ובשר פודעים שהם
מזונים בניהם היינו דומה לזה כלל כי מה שאמר
והחיים לדון היינו שעיקר הדין הוא כשכר או שכל
הרשעים שהם נדונים לא נגזר להם הדין אחר המיתה
מן הש"י רק בעת מותו נדון בגיהנם והוא העונש
מקבלים לאחר מיתה אבל אין הדין עלמו לאחר מיתה
ולכך אמר והחיים לדון כי החיים דן לוחק הש"י דוקא
ודבר זה מבין מה שיום הדין הוא בר"ה כי הימים
שהלו להש"י קיבוב על העולם כמו שאר"ל דרשו ה'
בהמלכו קראתו בשיומו קרוב כי קרבת הש"י אל
העולם מביא הדין ולפיכך אלך ואכור מלך נכנס קודם
לדין כדכתיב לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל
ושייט דקאמר לאו אורח ארעא דמלכא למיקם מאברהי
כי המלך לפי מדרגתו ומעלתו הוא קרוב אל הש"י
והקרוב הוא קודם לדין מ"מ לפירוש אחר אמרנו כי
הדין הזה היינו שהדם נדון בכל שעה על כל הדברים
אשר לריך להיות שם רמזי הוא לכך לפ קביעת כי
דין החיים תמיד ומשפט רשעים תיכו כל שעה וכל

זה נא לומר כי הכל הוא ביד הש"י כי הילודים למוח
כלומר שהוא ית' ממית האברחים והוא מחיה את
המתים כמו שאמר והמתים להחיות אשר מדרכו שאכר שם
בהיות הוא מנשיג חושש בדין והוא זה מדע שהכל
ביד היוצר אחר שהוא מצוה שם שעולם הילודים
מצוה חושש על המיתה והמתים בהפך זה מצוה חושש
מן המיתה אל החיים ומפני שדבר זה הוא דבר
והפכו וזה מורה על כי הכל ביד הש"י שברי מפיד
האברחים וגם מחיה חושש בהפך זה ולכך אמר חושש
ביחד ואמר אח"כ והחיים לדון וזה נראה כי הכל
ביד הש"י כי הוא מוצל עליהם בכל לד הן כאשר
נמלאים מביא חושש אל המיתה וכאשר הם מתים הן
מחיה חושש וכאשר הם בחיים הוא יחברך הן חושש
ולכך יש לך לידע להודיע ולהוודע נראה כי זכר שלשה
לשונות שיכול האדם לדעת דבר זה מעלמו מי שהוא
מצליל ואמר שלף אם היו הכח מבין מדעת עלמו
יכול להודיע אליו דבר זה עד שהוא יודע וזהו להודיע
ובאולי יאמר אדם מתמקם על דבר זה אמין רוצה
לקבל הדבר מחמת דמיונו כנגד זה אמר ולהוודע שלשה
אם ירלה להתעקש יכול האדם להכריח דבר זה עד
שיודיע לו בעל כרחו כ"ב הדבר נגלה ומוכרח ועוד
כי מפני שבא לומר שהידיעה הזאת מוכרחה וה"ל
רק שיהיה כך . לכך זכר שלשה לשונות כי הידיעות
הם שלשה והידיעה שהיא יותר ידיעה היא הידיעה
שהיא מוכרחת נגד זה הזכיר שלשה לשונות וזה כי
הידיעה האחת היא הידיעה בהפכר וכמו שאמר
ראובן בניח פלוני והאמת שהוא בניח פלוני אבל
במקרה נמלא שם כי אין רמזי שיהיה דוקא שם .
הידיעה השנית היא הידיעה שמה שרמזי שכך יהיה
וכמו שהוא יודע שהאדם יש לו ידים ודבר זה היא
הידיעה שמה שרמזי מ"מ אפשר שיהיה האדם בלא ידים
לכך דבר זה הידיעה שאינה מוכרחת. הידיעה השלישית
היא ידיעה מוכרחת ולי אפשר שיהיה רק כמו שהיה
כמו הידיעה שהאדם היה בלא רוח היה ודבר
זה ידיעה מוכרחת היא והידיעה שאפשר שיהיה
בענין אחר אין זה ידיעה גמורה ולכן לפ נקרא ידיעה
אלא רק לידע אבל הידיעה שמה שרמזי להיות היא
ידיעה יותר נקרא זה להודיע כי כאשר מודיע לאחרים
דבר זה היא ידיעה יותר . וכנגד הידיעה שהיא ידיעה
מוכרחת והיא עוד יותר ידיעה על זה אמר להוודע
כי שלשון של להוודע משמע בעל כרחו עד שהוא דבר
שכרחי עד שאי אפשר שיהיה באופן אחר שהוא י'
הוא שהל הוא הדיין וכו' ולפיכך הזכיר שלשה לשונות
כך יראה פשוט וכון . ואפשר לומר כי לידע רלה
לומר שיהיה יודע האדם בעלמו ולהודיע שה אחרים
ולהוודע אל הכל לפ אל מקום בלבד רק אל הכל
ולכך אמר להוודע כי לשון זה משמע שמודע אל הכל
שהידיעה הזאת מפשטת אל הכל אי נמי כי שלשה
שלשה לשונות הזכיר כדי לחזק העניין כי הדבר מתחזק
כשלשה פעמים וכן מלינו בכמה מקומות שכתב שלשה
לשונות כדי לחזק הדבור היכל ה' היכל ה' היכל ה'
הזכיר שלשה פעמים להאמ ודבר זה הרבה וכן פ'

כמעשים ומפני שכל עמה נומר לך שכל הוא מן הס"י עד שהוא דיין והוא עד והוא בעל דין ימפר עד על כרחך אמה מעד ועל כרחך אמה מי וכו' שכל הדברים הס"י מכריח לומס כפי לשונו ומין דבר מן האדם רק הכל מן הס"י ולכך אמר נ' פעמים לידע ולהודיע ולהיודע לומר שכך הוא לעמרי בלי שום ספק אחר רק שכל בעל כרחו על אדם ודבר זה מבואר ואמר שהוא על לומר שהוא קדמון ולכך נקרא על על שהוא קדמון ולכך כתיב לפני לא מעד על ומוכיח שם שהוא קדמון כי האות הראשון הוא אל"ף שהוא התחלה האל"ף בית"ת והוא שני הוא שלש"ה שהוא התחלה לחני השני מן הא"ב ב"ת ג"ל שהוא ים' שהתחלה לעליונים ולתחתונים גם האל"ף והלמ"ד יהיו זה תמורת זה כמ"ש כ"ם ולכך שניהם מורים על שתחלה ולפיכך שם על מורה שהוא התחלה לא שכח לומר דבר זה כי הוא ים' שתחלה כי מי לא ידע דבר זה אבל ר"ל כל הדברים הם נמצאים אחר שהתחלה כלומר שהוא התחלה וכמו שהוא ים' שהתחלה כך נומר שכל עד לכסוף לכך אמר שהוא היוצר ר"ל שהוא לו שהה בשוך שהומר והוא מלשון יורה שהוא גם על הטורה המוטבעת ואמר הוא הטורה דבר אלקי שהבן בנבראים והוא מיהו מוטבע בהומר לא כמו הטורה המוטבעת ולפיכך לא תמצא לשון ברואים רק בשהדם מפני שהאדם יש בו דבר אלקי וכן בשיב אל האמיתים שבשיב ויברא אלקים את התניינים שבדולים ולדעת בהומיו ז"ל הוא לויתן ובא זונו ובוודאי כי בבריאה זאת הוא לויתן שבך בו ענין אלקי ובאלו אמיתם שייך בריאה וכן על האמת והאחרן בכללם שייך לשון בריאה בשביל זה ודבר זה יתבאר עוד לקמן אבל כל מה שברא הקב"ה בעולמו וכו' ע"ש ואמר שהוא האמצע ר"ל שהוא מבין מעשה בני אדם ומעשיו כאשר. והוא עד יש לך לדעת כעין העדות שאל תאמר כי ענין העדות שצריך שידע הדיין המעשה ואם אין עד לא ידע המעשה שאם כן למה אין עד נעשה דיין כרי הדיין יודע ואם אתה אומר שהמעשה שאין עד נעשה דיין לבעיון לקיים הזאת ואם היה עד יכלה הדיין לקבל הזאת על עצמו מ"ש יקשה לך שם דקיימת לן דיימים שרשו באחד שהרב המעשים דיימים לא תהא שמיעה גדולה מראיה ואפי' לא יהיו מקבלים הזאת על עצמם ואם רשי בשעה שמשלים לדין בעון שרשו בלילה דאין נעשים דיינים ואפי' שהם שבני אף הם רשו בלילה הדיינים יודעים הדבר כמו שרשו ביום אלא אין הדין אל רק בשאבר שהדבר הוא גלוי בשטעל לפני הדיין ואין שאבר לו לדון והעד הוא שמעיד הדבר לפניו לפני הדיין עד שיוכל לדון הדיין ולפיכך אין עד נעשה דיין שהרי שמעיד הדבר אל השטעל לפני הדיין ואם הרב נעשה דיין לא קויל את העדות לפעל לפני הדיין שיהיה הדין אל ולכך אף אם ידע הדבר כיון שלא הויל העד העדות לפעל לפני הדיין אין כאן דין ואם רשו ביום שהדבר יוצא לפעל לפני הדיין ויכול לדון על

המעשה עצמו שיוצא אל הפועל ודבר זה ענין מופלג אין כאן מקום זה ואמר כי הוא יתעלה ויתברך מויע הדבר אל הפועל לכך הוא עד וכן הוא בפ"ד שהרי מיסיף כאן מי שמוכיח הדין ואין כאן מבקש הדין כלומר שאם אין הדבר שהדין עליו כנגד מאי אין כאן דין ואם"י הוא בע"ד שאם אתה הוא כנגד הס"י והוא מבקש הדין וכמו שהוא עתה דיין כך הוא דיין לעולם. ואמר ברוך הוא וכו' כאן אל הס"י מדבריה דברים ואם כולם מייסים אל הדין וכן בכתוב אחרון שבמעשה מדות בדיינים לכתיב אלהי מיל ירחי אלקים אלהי אמת הוא בנע. ופי' אלהי מיל שהוא אדם זריז להגיל עמוק מיד פיהקו וזהו נקרא אלהי חיל. ירחי אלקים שהם ירחים הס"י בדין ואינם ירחים אלא האדם וזהו נקרא ירח אלקים שאם הוא ירח אלקים הוא ירח מלעשות דין כאנשים. אלהי אמת שהוא מוכיח אלא אמת ומתוך כך לא יפסוק עד שידע אמתת הדין ואם יפשיע בהומדלת רק הוא לבשוב אמת. שוואי בנע שאם הוכיח אמון בשולי יפיס לו בנאמה אל מה בדין ולא יכול לפרר הדין לאמתו וכאנך אלהי חיל אמר כאן אמין לפניו שאמה כי הוא יתברך זריז לכך אין לפניו שאמה כלל כי האמת מאמת העולות. וכאנך ירחי אלקים ואין ירחים האדם זכר כאן ולא אמת שוואי בנע. וכאנך שוואי בנע זכר כאן ולא אמת שואל ואנין לפיאם אמת ר"ל שאף שהוא אלך אינו כאמת אמים אלין שאמר בשביל שהוא אלך אינו אמת אמים. ולא אמת שואל רלה לומר כי האבדאים הולם ונבראו לכבודו יתברך ולפיכך לא היה לו לדון אדם אמר אים לו בבוד אין האדם ועל זה אמר אמין אמת שואל לפניו כלל אילמר אים לו בבוד אין האדם כי הכל בלו ואין האדם ואפנים אלין דבר כי כל האמתים הם אלין יתברך ואין לפרש כשאמרו כי דבר זה אין צריך לומר וכי צריך לומר דבר זה אבל הס"י ואם לאיתא באמת ברהות בשעה שמיעתו על רבן יוחנן בן זכאי היה ביכה וכו' עד שיהו יכול לשהדו באמון ולא לשייסו בדברים וכו' בודאי אין הדברים אלו ראוים אל"ל אבל האל"ף מייסים כל אלו דברים שיכול לשותדו באמון ולשייסו בדברים ואפילו הכי הוא ירא כ"ם אבל אלך אלקי האלהים אלא שאין צריך כל דבר זה שיהיה ירא ומה שאדם מוקלום על לא יפא אים ולא יקר שואל לית נסיב אפין ואף לא לקבלא בוחתא שודאי אם לפנים כמו שאמרנו כי לא מרגש רק לשון הכתוב כ"י אמר שאין לפניו מקום שואל כלל. ומה שאמר שאבל אלו קאי על כל מה שאמר כי הוא דין כל העולם שהרי שכל אלו ולפיכך היאים בידו לדון כל שאבר לו והוא עד והוא בע"ל כל זה מפני שאבל אלו ועל הבר אלו אים לו להעיד עליו ולהיות בע"ד כשנדי וכן שאין לפניו טולא למה יעשה עולה אל הבר שהוא אלו וכן שאין בכתה לפניו כי מאחר שאבל אלו אין נעלם ממנו כי אם היו אם מקלים מחתי ולא היה הכל אלו אין העלמה ושאינה שאבה אלהו כי

לא יסולק דבר מאתו וכן אין לאתו עונה כי למה יעשה עולה לדבר שהוא שלו וכן שלימו מוצא פניה לף אם הוא מלך כי מאחר שהוא שלו אין נשיאת פניה לכתו זה שלימו חשוב לגלו שהרי הוא שלו ומכל שכן שאין לפניו מקח שוחד שאף אם הגמצאים הם לבעודו יש לא צייך בזה שיקח שוחד כי לא יתן אותו כי אין מקבל מאחר כי הכל שלו יש והכעוד שמוטן לא הפה יש מעלה יש הוא נותן ואין בזה מקח שוחד רק כאשר מקבל דבר שאינו שייך לו ושייך בזה קבלת כאשר מקבל מזולתו ולא היה הדין עליו כמו שיתבאר בסמוך שכל אשר מקבל מזולתו אין רשות לדון עליו אבל מפני שהכל שלו והכעוד שנתן הוא מן הש"י ולכך לא שייך לגלו מקח שוחד. וסרמב"ם ז"ל מפרש שם שאמר כאן ולא יקח שוחד אין ענינו שלא יקח שוחד להפות הדין כי זה מן הפעות שיוחק מן הש"י שם שלא יגייר ולף לא יהומה כי איך יתן לו שוחד ואם יהיה השוחד שכל ענינו הוא שלא יקח שוחד שפיות כמו שיעשה האדם אלף טובות ורעה אחת שלא יתחול לו הש"י העבירה שהיא לרוב טובותיו ויחשר לו אלף טובותיו טובה אחת או יותר שכל יעשה על זאת הרעה האחת ויגמלהו על הטובות שהם טוב וזהו לא יקח שוחד והוא כמו לא יעשה פנים שיעשה הגדול במעלות על דבר מועט כמו שנעשה אצל רבינו וכו' ויש מקשים על דבריו מה שאמרו במסכת סוטה שעירה שכתב מעוה מכ"ם שהמעוה שכתב העבירה וזה שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שאמר שלא יתחול לו הקב"ה עבירה אחת לרוב טובותיו ודברי המעוה שכתב עבירה וקבירה של כלוב הוא דמי שהמעוה שכתב עבירה היינו כשהקב"ה נותן לו אבר בשביל שהעוה לו שיתן עליו בשביל המעוה הזה שכתב עשה שהעבירה וכך לשיטת העבירה שכתב המעוה אלא רשות שיצא עליו טוב בשביל המעוה העושה שלא בשביל העבירה שכתב הטוב הש"ג שדבר הזה גורם הרבה פעמים שלא יצא עליו טוב ולא יבא עליו רע ומאחר ביותר מכל מקום אין דבר זה שלוקח הקב"ה המעוה אחת העושה רק במאד המעוה רשוי שיהיה לו אבר ובשביל העבירה רשוי שיהיה לו פורעונות ומאחר שכתב לא הצילו ויאחר בלא טוב ובלא רע ואין להקשות סוף סוף יבא המעוה במקום העבירה דבר זה אין קושיא כי המדה הזאת בלדם ביותר אבל לא היה שלו ואין הפיזום כלפי מעלה וכך פירוש לא יקח שוחד כי המקבל מאחר נעשה עמו אחד עד שלא יכול לדון עליו כי הדין נריך שיהיה נבדל מן בעל הדין ובל שלוקח שוחד נעשה עמו אחד ועל זה אמר כי לא שייך דבר זה אצל הש"י כי הכל שלו כמו שהתבאר. ומה שאמרו במדרש משלי מלפניך משפטי יצא אמר הקב"ה לדוד בחכם ברחתי שהדברך לך ודון לפניהם אמר לפניו רבש"ע בחתת בתורתך לא תקח שוחד וכה מתירלים ליקח שוחד אבל אתה נוטל שוחד מן הרשעים שנאמר ושוחד מחיק רשעים יוקח אמר הקב"ה ליטרחל כני עד שעשרי תשובה פתוחין עמו תשובה שלמי מוטל שוחד בעולם הזה אבל משלמי יושב דין בעולם הבא שלמי נוטל שוחד שנא'

דקאמר דעבדין ליה יו"ם ויוה בים שע"נ דרש"י ז"ל לא פירש כך מ"מ כך עיקר ספירום על זה אמר שאין הקב"ה נוקה אמעוה שלא יעשה יוה בים כלל. ולא יו"ם כלל וה"ב היה נוקה אמעוה כנגד העבירה אבל על דבריו קשיא דאם כל שלו דקאמר דוקאי שוא נאינא טעם על ולא יקח שוחד ג"ב אבל לפירוש אאר אמרינו כי השוחד ר"ל שים אל הש"י כבוד מן הנברואים כלום כי הכל ברא לכבודו וע"ז אמר שלא יקח שוחד לפעור אותו מן הדין ואל יקשה לך כי כל שוחד הוא בשביל הדין והשוחד הזה שלא בשביל הדין דלף אם השוחד גם שלא בשביל הדין ג"ב הוי שוחד כמו חזק דפרת גדפים עליוים וסלקים דשע"ג שלא כיון הבע"ד בשביל שוחד נקרא שוחד ופשל ליה לדינא דמקבל השפעת טובה מיה והכבוד שמוחנין הנברואים אל הש"י אף בשעת הדין אם מחניה כבוד אל הש"י ועם כל זה הוא עושה דין בשם ועדיין קשה דקאמר הכל על כלומר שלימו מוען דבר אלו הש"י ומשמע שאם היה אפשר לתת דבר אלו היה מקבל שוחד ואיך אפשר לומר שהש"י לא יעשה דין אלף אם היה נותן דבר הוא עושה משפט ומישרין קושיא זאת יש לך לדעת כי השוחד שמקבל מאחר נעשה עמו דבר אחד כי הוא מקבל מאתו ולכך נקרא שוחד שהוא אחד כלומר שנעשה הוא והדיין אחד ואז לא נמלא הדין מן הדיין כי אין דין רק כאשר הדיין נבדל מן הבעל דין שאז הוא דין עליו אבל כאשר נעשה עמו אחד הרי אין הדיין נבדל מאותו שהוא דן עליו ולא היה זה דין כלל כאשר אין הדיין פועל בדבר שהוא עמו אחד כי אין דבר פועל בעצמו ולפיכך יש לחשוב כי הוא יתברך מקבל הכבוד מן האדם ונעשה עמו אחד ואין כאן דין כאשר מקבל הכבוד מן האדם שע"ג שהוא דיין אמת סוף אין כאן דין ולכך אמר שאין הדבר כך שהרי הכל שלו ומאחר שהכל שלו אין כאן שוחד שיהיה נעשה עם הבע"ד אחד כי לף אם הנברואים נותנים כבוד אל הש"י מפני שהכל של הש"י אין כאן קבלת מזולתו שלא ידין לאותו מדד שנעשה עמו אחד ולא יהיה דין וקבעצמו מה שאמר שאינו נותן פניה כי הדיין שהוא נותן פניה כאשר אאין לו כח לדון על גדול כאותו ולכך הוא נותן פניה שלא יהיה אאין לו כח לדון עליו לף כי הוא בעל אמת ועל זה אמר כי הש"י אינו נותן פניה לאחר כי הכל הוא שלו ואין אאיבות כלפי מעלה וכך פירוש לא יקח שוחד כי המקבל מאחר נעשה עמו אחד עד שלא יכול לדון עליו כי הדין נריך שיהיה נבדל מן בעל הדין וכל שלוקח שוחד נעשה עמו אחד ועל זה אמר כי לא שייך דבר זה אצל הש"י כי הכל שלו כמו שהתבאר. ומה שאמרו במדרש משלי מלפניך משפטי יצא אמר הקב"ה לדוד בחכם ברחתי שהדברך לך ודון לפניהם אמר לפניו רבש"ע בחתת בתורתך לא תקח שוחד וכה מתירלים ליקח שוחד אבל אתה נוטל שוחד מן הרשעים שנאמר ושוחד מחיק רשעים יוקח אמר הקב"ה ליטרחל כני עד שעשרי תשובה פתוחין עמו תשובה שלמי מוטל שוחד בעולם הזה אבל משלמי יושב דין בעולם הבא שלמי נוטל שוחד שנא'

לא יצא פני כל כופר ולא יתנה כי יצא שומד ע"כ ומעתה קשיא שהרי הש"י עוקה שומד שמוכר ומעשים בובים. ויש לך לדעת כי המשנה ומעשים בובים שנקראים שומד כ"ל כי שוח ים' רוצה בהשובה ומע"ש מן המדה ולפיכך דבר זה נקרא שומד על שם יחב' ובודאי לא קשיא ואפילו לפירוש הרמב"ם ז"ל שפירש לא יקה שומד נאמר על המעות אינו דומה כי מה שאמר לא יקח שומד היינו שאינו לוקח שומד מיפקור הכפל דין מן הדין בשביל שמקבל מזונותיו מאל המשובה היא מקון הדין בעצמו וכן המעשים בובים ג"כ מקון הדין בעצמו וזה כי קודם מעשה מעשים בובים כיון שומד לחייב רובו חייב והיה עליו דין גדול כי הכל לפי רוב

בעשרה מאמרות. משנה ויתמר וכו' משנה מאמר אחד הוא שנאמר בדבר ה' שמים יעשו: שמאברין את העולם. פשוטה כי הקב"ה כל כך ברואיו בעשרה מאמרות: עשרה

פ"ה **בעשרה** מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא באמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות ולתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות: עשרה

המעשה וכאשר עשה מ"ש לא נעשה רובו זכאי ואין כאן הדין הש' שיש כאן לסיום רצה לגמרי ובמשובה נפטר מן המשה לגמרי אבל על ידי מעשים בובים לא נפטר מן הדין דהיינו המשה מעשה ומה שנקרא המשובה ומע"ש שומד מפני שהוא שומד בערך ב"ד שלמעלה אלא עבירה ואפילו אם עשה כמה וכמה מוטב אין ב"ד של מטה מענישין הדין אבל אל הש"י הינו כך כאשר מחקו בעצמו ושומד גמור נקראו המשובה ומעשים בובים כי ע"י המשובה ומעשים בובים נעשה המדה עם הש' יתברך ממד לגמרי ואין הדין על מי שהוא דבק בו ית' ונעשה עמו ממד לגמרי אבל דבר זה שיהא המשובה ומעשים בובים הש מקון המדה עצמו עד שילא מן הדין בעצמו שנעשה זכאי ממש חייב והיה אין לוקח שומד מן החייב אלא יבא עליו הדין אבל השומד הזה שהוא בעצמו זכאי בודאי הקב"ה נוטל ע"י המשובה ומעשים בובים הוא מסולק מן החשבון ואין צריך ביאור. ומאחר ואל יבמיכך יצרך שהשמיעו בים מנוס לך לומר כי כבר למדנו שהחייב לדון ומאחר שהוא בשמיעו ושמיעו נבדל מן הש"י ומ"ש ים לא למדה להשוב כי השמיעו בים מנוס לרשעים מן הדין כאשר הש נבדלים מן הש"י אמין הדין רק לחייב ולא לזוקה אלא להוקיע מן הש"י לוקה אלא בשמיעו ולא כי המתים להחיות היינו לוקה אלא לדיקים ליתן שכר להם ולא לדון הרשעים ועל זה אמר אעל כרחך אתה אתה אומר היה היכרה בשבן אמו ועל כרחך אתה מולד אינה לחייב שלא ועל כרחך אתה מי לומר אמין הדבר נמשך אחר המקבל אלא רק אחר הש"י שהוא שוכל הכל ולפיכך הלדה מי על כרחו לא מלד שלא זכן על כרחך אתה מת שכבל מחייב מן הש"י וכן ג"כ אתה מתיר לאת דין והחשבון לפני הקב"ה שיעלה הש"י לא הלדה מן השמיעו בדי שיתן דין והחשבון לפני הקב"ה וכל זה מפני כי אין מלד הבריאה עלמה כלום רק שכל מן הש"י כי הוא ים' הכל ומאחר שהוא הכל לכך הכל הוא ממנו ים' ובעל כרחו אל הלדה לא מלד הלדה ודבר זה מבואר: סליק פרק בן זומא. בסיעתא דשמיא:

פ"ה **בעשרה** מאמרות וכו' בפרק הקודם פריך הכי הפשה הוי כו' ומתרץ ברחפים נמי מאמר ולמה לא כתיב ויאמר אלקים יהי שמים ויהי. ומרחה מפני שהסור לספר מדבר שהיה קודם שנברא העולם והתחילה שיה קודם שנברא העולם ולפיכך כתיב ברחפים בתי אלקים שמשחיל בבריאה. ועוד יש לתרץ שפש"י דברחפים נמי מאמר הוא אינו דומה מאמר ברחפים לאמר מאמרים כי לשון אמירה בא על דבור פרטי שהיה אומר דבר זה אבל כשברא השמים והרץ בכלל בזה כל העולם ואינו דבר פרטי שהרי הכל נברא ביום הראשון ולפיכך לא שייך אמירה ואמרו בתורה וברטון הזה שאמר שיהיה נברחים שמים והרץ שכן לשון אמירה בכל מקום בא על ענין פרטי ומשמע כי יש אמירה שהרא עוד בענין הבריאה כמו כל שאר ויאמר אל"ל במאמר. באמירה הזאת ברא דבר זה ובאמירה שהבא ברא דבר אחר ובאמר ברא שמים והרץ שהם כלל העולם אין כאן אמירה אחרת לכך לא שייך לשון ויאמר כי השמים והרץ הם הכל כי אם השמים והרץ לרבות בבריאה ורחיה לזה הפירוש דכתיב בדבר ה' שמים נעשו וילוש כי לשון דבור אינו כמו לשון אמירה כי האמירה בא על ענין פרטי לכך כתיב בכל מקום וידבר ה' לאמור והדבור הוא בא על הקול בלבד כמו מי מדבר ואינו בא על ענין פרטי והאמירה שנאמר אחריו הוא בא על דבור פרטי מה שהיה בענין ולפיכך כתיב בדבר ה' שמים נעשו כלומר שהשמים נעשו בדבורו שהוציא הקב"ה מפיו אבל אמירה שנאמר בענין זה ושמעו שים ענין אחר ואין הדבר כן כיון שהכל נברא ביום הראשון אין כאן אמירה אחרת ולא כתיב וידבר אלקים יהי שמים וארץ כי לשון דבור לא בא רק על הדבור שהוא הקול בלבד וזה לא נבראו שמים וארץ רק נבראו כמה שנשמע מן הדבור שיהיו נברחים ואהו אמירה ואין זה משמע בלשון דבור ועוד כי הדבור אין לו מקבל ורחיה זה אלא שנאמר לשון לי ולו אל דבור ובכל מקום שכתוב לי ולו ולך אל דבור פירושו עלי ועליו וכמו שפי' רש"י אל דברתי לך והשתא מבואר כי הדבור שהוא חתוך הקול בלבד אין לו מקבל רק האמירה שהוא הענין הנאמר יש לו מקבל בלבד ואל אמירה בלבד לי ולך ולו ולכם ולכך לא שייך לכתוב כאן לשון דבור כי הש"י ברא שיהיו נברחים וכל בריאה יש לה מקבל וכדכתיב קורא לדורות מי בראם ישמעו יחדיו ודבר לא שייך בלשון דבור כי אין נדבור מקבל ומה שנאמר

כדבר ה' שמים נעשו כ"ל שבלא שמל ויניעה נברא שכל כדכתיב וברוח פיו כל צבאם ולכך לא כתיב דיבר שלקים יפי שמים כי לא נא לשון דבור על ענין זה ופירוש זה ברור. והלא במאמר אחד יכול להבראם הלשון הזה קשה שהם נא שעשה שמיה לשפר נברא במאמר אחד וברצו ומה ברצו כי' מאמרות ועוד דלמיך שיך לומר שהיה לשפר שיהיה במאמר אחד וברצו בעשרה מאמרות כשנגיל שכך הלדיקים ושהם הרשעים שהוא דומה לשלם שלמאמר בים זה מוכל לבוותו במאה דגרים ומש כל זה לשוב עליו עד שלף שהם חשרף הבים השלם לי שלף וכי כשביל זה חייב לשלם שלף בשביל שהוא שלף והלא במאה יכול לבוותו וכן בשיון זה כיון שהיה יכול לברואם השולם במאמר אחד וברצו בעשרה מאמרות יהא שכר לצדיקים יותר ויפרע מן הרשעים ביותר ועוד דלא שייך שמל לפני הקב"ה והלא במעל ויניעה נברא שלשים שם עולמו ח"כ מלי שנא מאמר אחד אז בעשרה מאמרות ובכתי"ן ז"ל פירש שהיה לשפר לכתוב כל הבריאה במאמר אחד ולא לכתוב בעשרה מאמרות וגם בזה לא לשי שפיר והלא במאמר אחד יכול להבראם שהיה לו לומר והלא לשפר לכתוב מאמר אחד ומש הקושיא והלא במאמר אחד יכול להבראם ומאחר שלשפר לבראתו במאמר אחד יכתוב מאמר אחד דוקא שם לא היה לשפר שיהיה נברא במאמר אחד שלשי לכתוב בעשרה מאמרות לכל כיון שלשפר שיהיה נברא במאמר אחד למה הוצרך לכתוב בעשרה מאמרות לי לשפר לומר כך דא"כ יקשה בלמו הכי כיון שלשפר שיהיה נברא במאמר ו' למה ברצו בעשרה ומש יש בעם למה ברצו בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד זה בעם ג"כ מה שכתב בעשרה מאמרות. וירלה דכך פירושו בעשרה מאמרות וכי' ומאי שלמר ומש יש ללמוד ממה שנברא בעשרה מאמרות למר ולמה יש גם ללמוד כי מה קשה בזה עד שלמר שיש לך ללמוד מזה ומאי והלא במאמר אחד יכול להבראם ונברא בעשרה מאמרות ולמר שיש ללמוד מזה שנברא בעשרה מאמרות ולמר שיש וכי' ולין השיבים שלכך נברא בעשרה מאמרות ושיש יכול להבראם במאמר אחד להפרע מן הרשעים ולכך הוסיף ומה תלמוד לומר דלא שלל על הבריאה למה ברואה בעשרה מאמרות רק שלשל מה יש ללמוד מזה להפרע מן הרשעים ומה שלא למר ללמדך שיפרע מן הרשעים דלא למר ללמדך רק על הכתוב שבא ללמד ושייך לומר ללמדך לכל כלן למר ומה תלמוד לומר ור"ל כי מה יש לך ללמוד מזה לא שייך לומר כלל ללמדך דכאי למר ומש יש לך ללמוד מזה שנברא בעשרה מאמרות ולמר דבר זה יש ללמוד להפרע מן הרשעים ופירוש זה כי מש שיה נברא במאמר אחד לא שיה השולם כל כך השוב במעלה כאשר הוא עתה שנברא בעשרה מאמרות שהוא השוב כמו שיתבאר ויש לך לדעת כי מה שנברא השולם בעשרה מאמרות ולא במאמר אחד מורה שהשולם הזה יש לו מעלה עליונה והש"י שבינתו נשולם הזה ומורה על מספר עשרה כי השבינה עם עשרה תמיד ולא פחות משעשרה כמו שבארנו למעלה אלל עשרה שיושבים ושופטים במורים שהשבינה היא עם עשרה ממזה תדע מה שמספר עשרה מקבל כנוד השבינה כי עשרה יש בהם קדושה ולפיכך אם נברא השולם במאמר אחד לא היה לו השולם המדרינה העליונה הזאת אלל עתה שהשולם נברא בעשרה מאמרות יש לו השולם המדרינה העליונה הקדושה כי כשר בארנו כי עשרה יש בהם קדושה כי לכל דבר שבקדושה נריך עשרה והכל נרמז במה שכתוב כי ביש ה' שור עולמים השולם הבא נברא ביו"ד מפני כי ביו"ד מספרו עשרה שמספר עשרה שייך לכל דבר שיש לו מעלה קדושה לכך השבינה עם מספר זה אבל שוה"ו נברא בה"ה כי הה"ה יש בה שני חלקים לרמוז כי השוה"ו יש בו שני דברים שהוא עולם נשמי ות"מ דבק בו ג"כ מדרינה עליונה קדושה והה"ה היא ד' וכתוך הד' יש בו יו"ד ויש לדעת כי הד' מורה על רוחב ותורך בלשר כנורת הד' קו נמשך ברוחב וקו נמשך בתורך והו רוחב ותורך ומורה הדבר הזה על החשבונות השמח לתורך ורוחב ודבר זה נתרנו בכמה מקומות בספר נבורת השם כי הד' מורה על החשבונות השמח בתורך וברוחב שהוא התחל' שלש הזה הנשמי כמו שיתבאר בסמוך בעין החשבונות עוה"ו והנקודה שהיא יו"ד נכללת מן הד' עד שהיא ה' והנקודה שהיא יו"ד נכללת מן הד' עד שהיא"ו יש בה שני דברים דלי"ם וגם יו"ד מורה על התחלת החשבונות הנשמי ויו"ד מורה שהשולם הזה מקבל מעלה עליונה נבללת ולין העשי"ה נשמי מכל וכל ולכך יו"ד היא בתוך הד' והד' מקבל ביו"ד ולין יו"ד נותנ כי לין הדבר שהוא נבלל משורב עם הנשמי ולכך היו"ד הוא נבלל מן הד' ולינו נותנ ולפיכך נברא השולם הנא ביו"ד ופירוש זה ברור ולכך נברא השולם בעשרה מאמרות דוקא כי אם היה לו מדרינה אחתה ועתה שנברא בעשרה מאמרות מורה זה על מדרינה עליונה קדושה שיש לשולם ושוב תדע כי מה שנברא השולם בעשרה מאמרות דבר זה יורה על מעלת השולם ושלימותו ומורה זה מספר עשרה כי כבר התבאר לך בפרק עקבית עין מספר עשרה בהריכות ושם תדע להבין מעלת מספר עשרה כמו שהתבאר שם ומזה תדע להבין דבריהם חלו כי השוה"ו רמוי שיהיה נברא בעשרה מאמרות כי השוה"ו הוא נברא מן הש"י אשר הוא אחד ולכך לי לשפר שלא יהיה שעולמו ג"כ אחד כי כל פעולה מחדמה אל פעועל כמו שבארנו בכמה מקומות ענין זה ולכך נריך שתהיה השפעולה שהוא השולם אחד. הבחינה השיות הרבוי שימלא בעולי מלא עלמו אל עולם שהיה השפעולה עלמה כי לי לשפר שלא יהיה לשולם בחינה מלא עלמו ג"כ והבחינה הזאת הוא הרבוי כי לין אחד רק הש"י והרבוי הש החלקים לשפר בשולם ושם נקראים חלקים פרטיים ולאלי שיהיו שעשה כי זהו כל החלקים כמו שהתבאר למעלה בפרק עקבית ענין זה שיש אל

כשעולה למעלה מגד שהיא מן השועל שהוא למד
זיע לה רבוי מלקים מגד השעולה עצמה שהיא מתפשטת
כמו שהתבאר למעלה למיון זה השיעור שים לו עניש
שרכה מתלקים והם מלקי האילן ויש על האילן
עיקר לחמד הוא מקבר ומאחד כל החלקים ובחינה
אחת היא מגד כי השעולה היא מן השועל שהוא למד
לכך יש בשעולה גם כן מהמדות והבחינה המתרת
מגד השעולה כי השעולה מגד עצמה אין בה מהמדות
רק רבוי עד שים כאן עשרה ולפיכך ראוי שיהיה
המספר עשרה כי לא יופלא המספר רק על ידי עשרה
כמו שהתבאר למעלה ע"ש ולפיכך נברא השעול
בעשרה מאמרות כמו שראוי על השעולה שיהיה גם
בחינה מגד השעולה עצמה ובחינה מגד השועל
והבחינה מגד עצמה הוא שרבוי והם ע' והבחינה מגד
השועל הוא העשירי שהוא כנגד השועל שרי לך כי
עשרה מאמרות שנברא בו השעול מורה על שלימות
השעול ואשר השעול מקבל קדושה מן השם יתברך
כמו שראוי למספר עשרה. ויש לך להבין משם כי יש
בשעה ויאמר. והעשירי שהוא ברחשים הוא כולל
הכל כנגד העשירי שהוא המקבר והמתאחד החלקים
ולכך נכתוב הכל ולפיכך אמרה ע' ויאחר בשפוק כי
ויאמר הוא גם על דבר פרטי כמו שהתבאר למעלה
ואמר העשירי הוא ברחשים והוא כולל הכל כמו
שהתבאר למעלה כי לכך לא נאחר בזה ויאמר כי
השמים והארץ כוללים הכל כמו שבארנו למעלה ולפי'
ברחשים הוא כנגד העשירי שהוא מתבר הכל כולל
הכל והוא כנגד הכתר' שהיא מגד השועל הוא השי"ת
ע' כולל הכל ולכך אמרו כי הכל נברא ביום ע' ועי' נפ'
עקיבת משם מבין כי העשירי נכתו הכל והוא יסוד
ורהמון על הכל ולפיכך לא נמיב ויאמר ביום ברהמון
והכל נברא ביום הרהמון חת מעלת השעול שנברא
בעשרה מאמרות ומה שלא שקשה המקשה ולמה כלא
מאמר כלל היה יכול לברוא את השעול שהרי ברחשים
מאמר הוא ואין שם מאמר כלל ודבר זה אינו קשיא
כי אין הכוונה רק שלא היה צריך לברואת כל בריאה
ובריאה בפני עצמה רק הכל ביחד ובודאי גם שמיים
ואדץ נברא בבחינת השי"ת והיינו דמשמי ברחשים נמי
מאמר הוא כדלעיל. ומה שאמר שלא להפרע מן
הרשעים וכו' כבר בארנו כי אין הסיבות שלכך נברא
בעשרה מאמרות כדי להפרע מן הרשעים וכו'
אלא שברא לומר לנו שבשביל זה נברא בעשרה
מאמרות כדי להפרע מן הרשעים שלא שאמרנו שאם
נלמוד כיון שנברא בעשרה מאמרות והיה הפשר
שיהיה נברא במאמר אחד רק שלא היה לעולם כ"ב
מדיבה עליונה קדושה ואם כן כאשר נברא בעשרה
מאמרות מזה נלמוד שהשי"ת נפרע מן הרשעים ביותר
כאשר מתריבין העולם שנברא בי' מאמרות ומיון שכר
טוב לצדיקים שמקיימים העולם שנברא בעשרה
מאמרות וכן מה שאמר אחר זה להודיע כמה ארך
הפיס גם כן אין הסיבות שלכך היו עשרה דורות
להודיע דבר זה רק מה שהיא עשרה דורות מאדם
עד נח מן דבר זה נדע שהוא יתי ארך הפיס
ושמקום שאר פירשנו שוד וכן מוכח בב"ר וי"ל ויבכות

מכל מלאכתו לא בשמל ויניעה ברא הקב"ה עולמו:
שלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא
בעשרה ויניעה ע"כ. וקשה מתחלה אמר שנברא
העולם שלא בשמל ויניעה ואחר כך אמר שנברא
בשמל ויניעה שלא כך פירושו לא היה עמל ויניעה
מגד הש"י מכל העמל וסיניעה הוא מגד המקבל שלא
היה נברא רק בהמשך זמן וכן בעשרה מאמרות ואמו
עמל ויניעה כי מה שהיא הש"י פועל העולם בזמן לא
היה זה מגד שפועל כי הוא יתי יכול לפעול הכל
בלא המשך זמן כלל רק כי היה צריך זמן מגד המקבל
כי לית מאתר שמקבל המדמה בריאת עולמה ושולחת
הממשים כאחד ומדר הבריאה כך הוא שהארץ תולית
למחה וכן כל הדברים ולכך היה צריך המשך זמן
לא בריאת העולם וכמו שזמן מאתר היה לבריאה הוא
מגד המקבל כך המזונה והשביעה גם כן הוא מגד
המקבל שהמקבל עיף ויגע לקבל הכל כאחד ולדבר
זה היה הנאה ביום השביעי ולפיכך אמר להפרע מן
הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה ויניעה
כי סוף סוף נברא העולם בהמשך זמן ובעשרה
מאמרות ולכך הרשעים שמאבדין את העולם עתידים
ליתן את הדין והיינו שבשינו בעשרה מאמרות שנברא
העולם ולא באמר אחד יכול להכרותם וכי' זה
כמו שאמרנו כי בודאי מגד השועל שהשבר שיהיה
נברא בלא המשך זמן ובלא עשרה מאמרות ואם
נברא בעשרה מאמרות זהו מגד המקבל כמו שהתבאר
וע"כ למה כתב יו"ד מאמרות כאלו לא היה ח"י
יכול שיברא לומו רק כי' מאמרות ולא הוי למכתב
בעשרה מאמרות כיון שהכתוב מזכיר שועל הש"י ומגד
הש"י היה יכול לברואתו באמר אחד ומהרן כי לכך
נכתבו אלו עשרה מאמרות להודיע כי סוף סוף
העולם מגד המקבל נברא כיו"ד מאמרות ובודאי מלמד
לך כי הרשעים שמאבדין את העולם עתיד נדול יש
להם שמאבדין עולם שנברא בעשרה מאמרות ויהן
שכר טוב לצדיקים שמקיימין העולם שנברא כיו"ד
מאמרות לפי מדריגת ומעלת הדבר שמאבד כך הוא
עונשו וכן לפי מדריגת ומעלת הדבר שמקיים כך הוא
שכרו והדבר הזה ברור גם פירוש זה נכון ומיון
אחד היא ורלוה עוד כי מה שאמר להפרע מן הרשעים
וכו' היא כ"ל להפרע יותר בשביל שנברא העולם
כיו"ד מאמרות ונורמין תורין נדול לעולם רק פירושו
שאם נברא העולם באמר אחד לפי שלא היה העולם
במדריגה הזאת לא היה כאן עונש. דמיון זה
הסורג ומשביר בשמה אין עליו עונש והסורג אדם
שנברא בלא תלמים חייב מיתה מצוי שים באדם
עין לולי חסד שאמרו כאן כי מצוי שנברא בעשרה
כיו"ד מאמרות ובבר אמרנו ענין מספר עשרה שמורה
כי יש בעולם מעלה תלמים העליונה שכך מורה מספר
עשרה ואין העולם כולו נשמי שעליו לא היה שכר ולא
עונש ולכך הוא נפרע מן הרשעים שמאבדין העולם
ומיון שכר טוב לצדיקים המקיימים את העולם ולא
זה שנברא בעשרה מאמרות לא היה כאן עונש ולא
היה כאן שכר כך הוא פי' המשנה הזאת ובכל מקומר

היצר ומה שהקשו מה הלוק יש בין גוף היצר לגוף עבירה דיוקים גודלי הן בזה ממש כי מה שהבירה בעבירה מחמרות יש לו מדרינה עליונה מלהיות וגודלי הפרש יש בין גוף סלע ובין גוף כתר המלך. ומכ"ש לפי מה שחמרנו כי אם לא שהבירה בעבירה מחמרות לא היה כאן עונש ושכר כלל וזהו הפירוש החמיי כי מה שהבירה בעבירה מחמרות הוא שגורם השכר והעונש. וכן מה שהקשו על זולת המצוה לריך יתכן שהבירה במחמר לחמד וכלל חלוף הגבירים מביא ראיה המחמרים שכל דבר שבעולם לריך מחמר מחד שנאמר עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול: עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שבל הדורות היו מבעיסין ובאין עד שבא אברהם אבינו וקבל שבר כלם:

עשרה דורות מאדם ועד נח. כמה ארך אפים לפניו. שהמתין להם שמא יעשו תשובה: עשרה דורות מנח ועד אברהם. וקבל שבר כלם. הפשר שהיה לאלו לכלם אם היו לריכים קבל הבירתם על עלמו שנעשל תלקו ותלקם בעונ"כ וכיון שלא נאמר עד שבא נח וקבל שבר כולם לפי שלא היה לריך

עשרה

כל כך שנאמר תמיס היה בדורותיו ולא בדורות אחרים: עשרה

חומר אחד לף כי אמרו כי הפמים יש לו נפש מיומד מ"מ הם מצותפים במה שהם גפמים ולא בא להודיע רק שלם לא היה לעולם מדרינה עליהם היה עבירת העולם במחמר אחד. ומה שהקשו כיון שעבירת העולם בימים מחלפים לריך לזה רבוי מחמרות כל זה אינו כלום כי הפי' שעבירת העולם במחמר אחד ואם לא היה בזמן ובמקום כמו שהיה עבירה בעבירה מחמרות סוף סוף לפשר בריאת עולם במחמר אחד ומה שעבירת בעבירה מחמרות יורה על מדרינתו העליונה ואין הפירוש בפשיל העורה ושעמל שהיה להקב"ה בריאת עולם בעבירה מחמרות הוא מורה על עלוי העולם ומדרינתו כמו שהתפלר ואם פירושו שהעולם עבירה בעמל ויגיעה אין העמל ויגיעה מן הקב"ה רק כמו שבירתו שהעמל ויגיעה הוא מלד העולם שהוא המקבל ופי' הזה הוא נאר להבין המשל הזאת: שמחלדין את העולם יש לשאול לוך לפשר שהרשעים מחלדין את כל עבירה מחמרות ואין מחלדן חמה ולבנה כוכבים ומזלות ואין זה קשיא כי הרשעים שהם עוברים המלות שבהם תלוי העולם כי העולם תלוי בחלד שהכל עבירה בשבילו והחלד ח"ו לא בלה מלות ואם אין לו המלות החלד בטל ומינו בחלוף כחפר עבירה החלד נעשה בשבע מלותשבהשמש מזה כי שבע מלות שבן נח מוהר עליהם המה שיש לבריאה כי כיום שהבירה בו ביום נעשה על ז' מלות ובכר נאמרו במקומו שעתיד מלות החלו שם שייכים לברי'תו כי המלות שם תקון החלד שבזה נעשה החלד ולכך תיקף נעשה החלד וכמו שלבני נח שייכים ז' מלות אבר שם השלמת החלד כך תרי"ג מלות שם השלמת ישראל אבר נשם תלוי העולם ואם אין המלות העולם בטל ולכך אמרו חכמים ז"ל הוסיף ה"ח בשבי לומר לך כי תגלי החמה הקב"ה עם מעשה ברחשית שם מקבלים ישראל את התורה מוטב ואם לאו יחזרו לתוהו ובוהו כי התורה היא השלמת הבריאה כי כל מעשה ברחשית תלויים בחלד שכל הנבראים מתמשים לחלד וכדמוכח בחלק שאמרו שם שם חלד הטא בדור המבול בחמה היא ועוף מה חטאו תלה כיון שכל העולם נברא בשביל חלד שם אין חלד מה צורך נאלו והשלמת החלד הוא בתורה כמו שהתבאר ולכך התנה הקב"ה תנאי עם מעשה ברחשית שאם אין התורה בעלים ישראל ואם ישראל אינם אין רלוי שאבר בני חלד הבריאה ואם אין החלד שלר הנבראים למה והתבאר זה לשעלה ולפיכך הרשעים שבני התורה מחריבין כל העולם שבנגד מעשה מלאכת מקיימים כל העולם שנברא בשביל מלות ואין להקשות אף כי הרשע העולם שנברא ביו"ד מלות הלא יש לדיקים מחריב שמקיימים והכי לא נחרב העולם סוף סוף כיון שמקבל העולם מלד הרשע הזה חוכחו שם כן יש דין עליו שמחלד את העולם שהוא מחריב העולם שלאו ובבר התבאר שלא הוי מחפלל בשלמא על מלות כי העולם נברא בשביל כל יחיד ויחיד כמו שמבואר שם ודבר מבואר הוא: ליתן שבר טוב לדיקים ולא אמר לשלם לדיקים שבר טוב כמו שאמר שלא רשעים מפני כי אין זה השלון על מעשה דרך כבוד דמשמע שים על הש"י מוב שלריך לשלם כי אף שם החלד עובד בורחו אין מלד החיוב שישלם לו הש"י רק הוא מחסדי המקום כי אין לבריה על בורחו כלום מלד החיוב שישלם לו הש"י רק הוא מחסדי המקום ודבר זה בחרנו בכמה מקומות ולכך אמר ליתן שבר שהש"י נותן השבר דרך חביבה שהוא חסד בלבד ואינו מעשה ואין אומר שבחוב שומר הבריות והחסד לחוסביו ומעשה לשונאיו על פניו כי מה שהוא לרשע שייך מעשה שהמעשה הם במדת הדין בודאי אבל נתינת השבר אינו אמת"ד:

עשרה דורות וכו' פי' מן חלד הרשעים ועד נח וחלד ומה נ"ל בכלל העבירה דורות ואין זה דומה למה שאמר אחר זה עשרה דורות מנח ועד אברהם שאין נח בכלל עשרה דורות כי כך דרך התנא כיון שאמר עשרה דורות עד נח אמר עשרה דורות מנח היינו מדוד שאמר נח אמנם שד יתבאר נקמן למה אמר מנח עד אברהם לף אין נח בכלל העשרה ומה שאמר להודיע כלומר דבר זה מה שיו עשרה דורות הוא מודיע לנו כמה הש"י ארך אפים ולשבר לומר להודיע שאמר אחנא היינו שכאשר

זה במורה וכך פירושו עברה דורות הכתוב מספר מן מדם עד נח ולמה הולרך הכתוב לספר הדורות אלא להודיע וכן עברה דורות שהכתוב מספר מנח ועד אברהם אלא מה שאמר אחר זה עברה נסיונות נתנסה אברהם תניגו לו וכוכל מיני נסיונות שבעולם נתנסה אברהם פירושו שלקח נתנו במורה הנסיונות שבעולם נתנו במורה ומה שהולך לבצען שהם אע"נ דלא נכתב בפירוש מ"מ נרמז במה שאמר אחי ה' אשר הולאתיך מאור כשדים ויש להקשות למה היה אחר אלפים בדורו של נח ועל אברהם עד עברה דורות דוקא לא פחות ולא יותר אבר בתרנו למעלה כי אין מספר שבועה יותר מן עברה שמזה תדע כי כל אחד ממספר עברה יש לו בחינה וחלוק בפני עלמו כמו שהתבאר למעלה בפר היטב ולפיכך הס"י התריך לף עד עברה דורות כי עד עברה דורות י"ל כי בחולי דור זה שהוא דור בפני עלמו יהיה דור לדיק וכן על כל דור ודור מן עברה דורות ולכך נתן הס"י אלרך אלפים עד עברה דורות בחולי דור זה יהיה לדיק וכבר אמרנו כי אחר המספר של עברה מוזר בברהשנות לגמרי ואין כאן השמות ולפיכך לא נתן הקב"ה עוד אלרך אלפים לדורות כי מאחר שהיו רשעים עד מספר עברה שד שם מניע המספר שהוא מחולק כי ב' מספר מחולק מן אחד וכן ג' וכן ד' עד עברה ולא יותר שהרי אחר עברה מוזר למעלה כמו שבארנו ואין אחר עברה שהוא מספר שהוא מחולק אלא שהם עברה שרשי וכאשר לא היו שמו דורות אלו שהם עברה שרשי היתה השמו בהם מ"ם שלא יהיה משם ואילך שהוא המספר כמו שבארנו כי כבר נשחת העולם ולכך נפרע הקב"ה מן הרשעים ואבדם מן העולם וכן מה שהתריך הקב"ה לף לדורות אלו מנח עד אברהם גם בשביל דבר זה בעלמו שהיה הקב"ה מתריך לף לעברה דורות בחולי יתלה דור אחד שיהיה מחולק מן הרחשונים וזה עד עברה דורות דמכאן ואילך מוזר לקדמותו ומפני זה סדר זה אחר שאמר בעברה מאמרות נברא העולם שאמר הקב"ה ברא העולם בעברה מאמרות כדי שלא יחסר בעולם כל החלקים עד שהוא שלם לגמרי ולכך נברא העולם בעברה מאמרות שיהיה כולל הכל ומטעם זה בעלמו הקב"ה היה מנסה את אברהם בעשר נסיונות שיהיה אברהם מוסה בכל מיני נסיונות שהם מחולקים שלשמים אחד עומד בנסיון זה ואינו עומד בנסיון אחר לכל הקב"ה היה מנסה את אברהם בכל חלקי נסיון שהחלקים אשר הם מחולקים מגיעים עד עברה ולא יותר כי אחר עברה הוא מוזר אל אחד ואינה נהנסה בכל נסיונות. וכן עברה נסים נעשו לאבותינו במלרים בשבי שהקב"ה רלה לעשות להם נסים בכל החלקים כי אין הנסים שוים והס"י רלה לעשות נסים בכל החלקים שהם מגיעים עד עברה והנסים שנעשו ליערבל הם המכות שהכה הקב"ה את מלרים ברלה להכות את מלרים בכל מיני מכה וכמו שאמרו שפלשתים נתנו בתוך עליהם המכה הלא הוא המלרים שהכה מלרים בכל מכה ור"ל כי כל מיני מכות בתו עליהם ונתבאר במקומו אלא שו אותם המכות כוללים

כל המכות וכן הנסים שהיו על הים ברלה הקב"ה לעשות נסים ליערבל בכל מיני נסים המחולקים כי החלוק מגיע עד עברה וכן עברה נסיונות שנכו לאבותינו למקום נ"ל שהיו מנסים הקב"ה בכל לד ובכל מיני נסיונות בתפשר שיכלו את המקום ולכך היו עברה נסיונות. וכן עברה נסים שנעשו לאבותינו בבבל"מ נ"ל דבר זה שבחלו הנסים שנעשו לאבותינו בבבל"מ היו כל הנסים כי כי' נכללו כל מיני נסים ולפיכך סדר התנת המצניות חלנו זו אחר זו כסדר ובוודאי המצנה על י' דברים נברלו בית"ם היה לסדר במקומו כי אין ספק כי המצנה הוחת על עברה דברים שנברלו בין המצות ג"כ בא לומר כי יש עברה חלופי דברים שנברלו בין המצות נתנה אלו עברה דברים שנברלו בין המצות יש בהם כל החלקים וכמו שיתבאר בסמוך וירחה לומר כי בכך מצנה היכא פלונתא שמוסיפין עליהם ולכך נתנה אחת כל חותם המצניות בתין מהלוקת בהם והא"כ שנתנה המצנה שים בה מהלוקת אבל ברחה דמעיקרא לא קשיא כי התחיל בעברה נקט בסדר לפי הבריאה וזה כי התחיל בעברה מאמרות נברא העולם דבר זה הוא התחלת הבריאה והא"כ עברה דורות מאדם עד נח וכן עברה דורות מן נח עד אברהם בכל המתנ סדר העולם וכן עברה נסיונות נתנסה אברהם מה שהיה בהמתנ העולם וכן עברה נסים נעשו לאבותינו במלרים ועברה נסים על הים בכל מה שהיה בהמתנ סדר העולם וכן עברה נסיונות נסו אבותינו את המקום וכן עברה נסים נעשו לאבותינו במקדש כל אלו הדברים מה שהיה נעשה ונתחדש בפני מה שהיה נמתנ סדר העולם ברלה הקב"ה בכל עברה דברים נברלו בין המצות הבריאה שהוא בין המצות הוא יולא מן סדר העולם ואין זה סדר עולם ולא נקרא עליו שם בריאה שלכך אמר שנברלו בין המצות שהיו נמתנ מן עניני העולם הזה שנברלו בשבת ימי המעשה כמו שיתבאר כי כל אלו עברה דברים חיכם מן עוה"ז אבל הם נבדלים מן העולם ולפיכך חשב אותם בתחלת שאין שייכים אל העולם ואינם דומים לשאר הנסים אף שגם הם היו מענין העולם שהיו נעשה מ"מ הוא לשעה בלבד ולא נקרא זה שהוא יולא מן סדר העולם אבל הדברים שנברלו בין המצות חיכם לשעה אבל הם נברחים מתחלת הבריאה כמו שנברא בששת ימי בראשית כל העולם ולזו דברים חיכם יולאים מן לסדר העולם ונהלו הם עילם בפני עלמו שהיו שייך אל העולם ולכך סדר אותם בתחלתם ועוד תדע כי אלו המצות כולם נתו אחר מה שאמר שהעולם נברא בעברה מאמרות ובבר בארנו כי העולם נברא בעברה מאמרות שמורה זה על שדבק בעולם המעלה העליונה התלוים שמורה עליו מספר עברה וכך בעלמו מה שנתן הס"י אלרך אלפים לכם עד עברה דורות הוא בשביל המעלה העליונה שים בעולם כנגד זה שים להתריך לף עלא לכלות אותו מהר ולכך נתן להם אלרך אלפים עד עברה דורות וכן מה שאמר אברהם אחיו אתה כי' נסיונות בכל

בשביל שהיה לאברהם המדינה העליונה הזאת כמו שיתבאר וכן עשרה נסיונות שעשו לאבותינו במצרים ועשרה על ים וכן עשרה נסיונות שבכל מבוותינו את המקום הכל כמשך אחר דבר זה שבכרת העולם בעשרה מאמרות וכן עשרה נסיונות נעשו לאבותינו במקדש כמו שיתבאר . ויש לשאול מה שאמר עשרה דורות מנח ועד אברהם וכו' הרי כבר יש ללמוד זה מעשרה דורות שהיה מן אדם עד נח ולמה צריך יותר ועוד קשיא שאחר עד שבא ה"מ וקבל שכר כולם מיון שקבל שכר כולם ולמה היה מקבל אברהם שכר כולם שבל פירוש דבר זה כי אדם הפיש על הקב"ה נחלק לשני חלקים שאחד שהוא מאריך לף שלא לעשות שאחתה כמו שהיה בדור המבול שהיה משחית כל וכל' שמאריך לף בשביל הצדיק כמו שהיה בעשרה דורות מנח עד אברהם שהיה מאריך לף בשביל אברהם שיהיה עולד ומעשה שני ארך הפיס הן כי לף דומה ארך הפיס מאדם עד נח שלא להשחית לא כל ואולי מנח עד אברהם שמקבל שכר כולם ארך הפיס שיהיה עולד אברהם שהיה נתן להם ובשביל לדיק זה נתן ארך הפיס ולא הניח עליהם שום פרעונות ומה שאמר שהיה אברהם מקבל שכר כולם ודבר זה ענין עמוק מפני שאלו הדורות שהיו מנח עד אברהם כולם על הבל ומזהו לון בהם מליחות רק הבל ומזהו נהשבו וכמו שאמרו ז"ל שני הפיס פוהו דהיינו עד שבא אברהם והיה אברהם שהתל' ורהם' הבריאה ואברהם בשביל זה שהיה התחלה יותר נחשב מליחות מכל שני אדם שבעולם בשה שהיה התחלה והתחלה היה עיקר המליחות ועיקר העולם והיו הדורות שלפני אברהם הפך לאברהם כי כל לוחן הדורות היו הבל לון בהם ממש ואברהם יסוד ועיקר כל העולם ומפני זה קבל שכר כולם כי הספק על דבר מקבל מה שבגדו וזה כי אלו היה נעשה לא ומיה שהם הפכים מן דבר אחר מבעו מה ולא בודאי היה מקבל החלק היותר שהיה לחלק הדבר שנעשה ממנו המיה ומהים קבלו שלחות של חלק הדבר שנעשה ממנו הלא ולפיכך היון שהיה לאברהם ודורות שלו הפכיים והיה להם ניחוד עשרה דורות שהם כלל אחד והדורות האלו היו מבעיסין לפניו לכך נפל לאברהם שכר של כל עשרה דורות ומאחר הדורות כולם היו פוהו שבל שלא נח לא היה לו לנח מעלה זאת שיהיה שהחלת המיעוי' כמו שהיה לאברהם ולא שייך לומר עליו שהוא היה נוטל שכר כולם בשביל זה יתורץ מה שלא היה נח יכול לעכב על הדור שהיו מפני שלא היו עשרה בדורו שהיו לדיקים ולפיכך לא החפלל לאברהם בשהוש על פחות מעשרה וכאן משמע שהיו כל הדורות מכעיסין ואיך היה יכול העולם לעמוד כי שפני לאברהם כי מאחר שהיה מקבל שכר כלם היה נחשב כאו שיש כאן עשרה דורות לדיקים כי הוא היה עומד במקום כל הלדיקים ולפיכך היה קיום לעולם שבל שלא נח שלא היה מקבל שכר כולם לכך היה עומד במקום שכל וזה נכון ויש לשאול למה היו הדורות שמאחלת שבריאה דוקא כל כך תועלים כי לו עשרה דורות מאדם עד נח היו מחללת הבריאה דוקא ויש לך לדעת מן הדברים האלו למעלה אלל כל מי שמעיון מרוביים מחכמתו שבל כמשך אחר נוף האדם שהוא נחשב יסוד ועיקר האדם ובאחר היסוד הזה הוא לפי מה שאחרו לעיל מסולק מן הספיקות שלי"ב הוא מוסף ומחעלה מעלה מעלה עד שקוה מדרינה העליונה ודומה דבר זה לל האורם מן האילן שהוא חזק שהוא גדול ומחעלה מעלה מעלה אבל כאחר אין מעלתו מגד האורם רק שיקר המעלה מגד שהוא שקבל מדרינה עליונה ואין לו המעלה מן האורם דבר זה אינו נחשב מעלה ובדוק הוא מניע לל החסרון לנמרי כמו שהאחר למעלה שהוא דומה לאילן שענפיו מרוביים מאריכין שאין כאן עמידה וקיום לזה האילן ואדרבה הוא מהורם ומקילקל כאחר הענפים יותר מן האורם כי צריך שיהיה האורם והיסוד לפי הענפים אחר שם לאילן ומפני זה חבין הדברים האלו כי אדם הראשון אחר היה נברא בשלם שלהים והיה מקבל המדרינה העליונה וכן כל הדורות שמן אדם ועד נח היו קרובים לל המדרינה העליונה הזאת ולעודל המדרינה שהיתה בשם לא היה לשם יסוד לפי ערך המעלה הזאת ולפיכך היו דומים לאילן שענפיו מרוביים מן האורם והיה מוספות זה החסרון כמו שבארנו ויש לך להבין כי אלו שלשה כל אחד ואחד היה לו מדרינה בפני עלמו ומחמת בחדם הראשון שהיה לו שלם שלהים כמו שהאחר למעלה מענין מדרינה השלם הזה ולשהם ממדרינה זאת היה מדרינה העורה ואין זה שלם רק לחחת האורם מה שהאדם בו אדם חי מדבר ולשהם ממדרינה זאת הוא הנוף מן האדם אלו שם נ' מדרינות ובאחר היה לאדם מדרינה השלם הזה האחר הוא שלם שלהים שבו נברא האדם וכמו שאמרו הכמים עליו על אור של אדם הראשון ואלו היה לאדם יסוד ואורם לל המעלה הזאת ודבר זה חסרון בודאי באחר הענפים היו מרוביים מן האורם ולפיכך היה מצורף לאדם הראשון ולדורות שלו חסרון אלו ואחר כך היה לנח מדרינה האורה ודבר זה מבואר כי לכך נקרא נח שים האדמה באחר בארנו במקום אחר כי שים הוא האורה וגק' נח שים האדמה שהאדם' היה חמרים והוא שים האדם' וגם לא שי' לו יסוד ואורם לפי מדרינה הזאת הוא בשלימות ומכ"ש לל עשרה דורות אלו וימשך פחיתות וחסרון אחר זה ואחר כך היה לאברהם והיה לו מדרינה הגוף בשלימות ולפיכך היה מספר לאברהם רמ"ח כנגד רמ"ח חיבריה שבאדם וכמו שאמרו ז"ל שמליך אומו הקב"ה על רמ"ח חיבריה ולכך נחנה לאברהם ברית מילה בגופו של אדם ודבר זה הוא המעלה היותר עליונה כי באחר האדם בשלימות מלד גופו הגשמי אחר דבר אה נחשב יסוד ועיקר לו מקבל בשלימות מדרינה האורה שהוא כמו ענף לפי שלימות גופו ומקבל הוד השלם שלהי כפי המדרינה העליונה שרחוי אליו ולו מדרינה השבל רוכב על הסמרי כי היה לאברהם רוכב על האחוז

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו. בתחלה נקט נמרוד לאברהם ונתכוין בקרקע י"ב אמה. ב' הפליגו בתור כבדים. ג' הפליגו בקב"ה ממולדתו. ד' הניח רעב בימיו. ה' נלקחה שרה. ו' כתו עליו כדרלעומר והכיריו וכללו את כולם בן לחמיו. ז' כרתה לו בין הבתרים תרבע מלכיות המושלים בבניו. ח' נזהו לאחר לאת בנו ואת עמו. ט' אמר לו לגרש לה ישמעאל בנו ואת אמו. י' נזהו לשחוט לה יצחק בנו. ומיני בתגדב ב כך נהנסה אברהם אבינו ה' נסיונות כנגד ו' מאמרות שנברא בהן העולם ולמדך שבכל נזכותו עומד. וכן אתה מוצא לעשרה דורות שלמו הקב"ה מתדם ועד נח שמא יעשו תשובה כנגד ו' מאמרות שנברא בהן העולם ולהלריך לכם אבי ואחר כך הביא עליהם את מי המבול. ואף נח לא היה בו זכות להציל אלא לבניו ובניו עמו בתבה. אבל אברהם הניח את כל העולם ואחר בהמתין להם הקב"ה ו' דורות לפי שהדיקן בתשובה ומוצן לו שכר גדול על שנתקיים העולם בשבילו לפי שהקב"ה מסן בתשובתן של רשעים ואינו מסן במיתתן וכן הוא אומר ואת הנפש אשר עשו בתרן:

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד יסוד כל העולם כולו לפי בכלם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו: שהיו שרה מרוצים ומפי

עשרה

זה מדע להבין מה שאמר כאן כי היו ו' דורות מתדם ועד נח ומנח עד שאברהם שהיה לכל אחד מדרינה עליונה בפ"ע שהיה כולם ו' דורות והיה נח בכלל ו' דורות של תדם אבל אברהם לא היה בכלל ו' דורות של נח וזה מה שהיה לתדם מעלה הללם ולנח מעלה הזרה וכה שייכים זה לזה ולכך היה נח בכלל עשרה אבל אברהם נבדל לגמרי במעלתו ולכך לא היה בכלל עשרה דורות שהיו מנח עד אברהם רק מפני כי לגו מדרינות שהיו לתדם ומדרינת שליט ומעלת הנוף שהיה לאברהם שאתה מוצא בכל תדם ולכך אמר התנא לשון זה עשרה דורות ועד נח ועשרה דורות מנח עד אברהם שאם תלבון זה בזה תע"ב אלין דומה לי מתדם עד נח היה נח בכלל עשרה דורות ומן נח עד אברהם לא היה אברהם בכלל עשרה דורות ומפני כך יש להבין מפני מה היו כל עשרה דורות מתדם עד נח מכעיסין לפני הש"י וכן עשרה דורות מנח עד אברהם כי עשרה דורות מתדם ועד נח שהיה מדרינתם הלא מלהים ולא היה יסוד למעלה הזאת כמו שהתאחר למעלה ומתוך לתר זה הכרון וכן עשרה דורות מנח ועד אברהם תופס ו' דורות מנד שהיו במדרינת הטורה ולא היה להם יסוד הרתוי למעלה הזאת ולכך מה שהם קרובים על הבריאה הוא עלמו שגרם להם ההכרון ודברים אלו דברים ברורים מתד ותם שתרי תכמה רק שלי אתבר להתריך בזה רק פתחנו פתח תכמה ואל יהא לך ספק בלנו דברים ברורים ומתפרשים:

עשרה נסיונות נתנסה אברהם וכו' יש לשאול למה נתנסה אברהם יותר מיצחק ויעקב ולף שמעתי כי גם יצחק ויעקב נתנסו בדומית בפרק חלק מ"מ לא מלינו בפי' רק אצל אברהם ושוד קשה מה ענין הנסיון כי הוא יתע"ד יודע הכל למה לריך לנסות את הדיק יש לך לדעת כי הנסיון שהקב"ה מנסה את הדיק כדי שיהיה נתלה בשכר גבוה ולא שיהיה לדיק נכתר ולא היה רלוי אברהם לכל המעלות בנתן הש"י אלינו רק כשהר היה נתלה בשכר ולפיכך נתתר תתל הנסיון והתלתים נשה את אברהם ולא כתיב וה' נשה את אברהם כי הנסיון הוא שרוה הש"י שתהיה הידיעה בלדקתו של אברהם במדת הדין לא במדת הרחמים ולין הידיעה במדת הדין רק כשהר נתלה בשכר ולא הידיעה בלדקתו הוא במדת הדין ובשהר הידיעה בלדקתו במדת הדין דבר זה הוא טוב לו בודאי וזהו שאתר כי עתה ידעתי כי ירא מלהים אתה פי' עתה ידעתי במדת הדין לגמרי כי ירא מלהים אתה וזה אתרם במדרש ובהיותו רש"י ז"ל בפירוש התומש עתה ידעתי להגיד לשתן ולאומות העולם המקטרגין עליך מה היה התכה שים לך. שזכרו השתן ואומות העולם מפני שרשם ים' מתדד האומות מפני אברהם ושם מקטרגים במדת הדין ועל ידי הנסיון יש להגיד במדת הדין כי הנסיון עושה הדבר הנגלה לגמרי עד שהדבר נתלה בשכר לגמרי ודבר שהוא נתלה בשכר לגמרי יש השובה אף למדת הדין ותתר הנסיון הזה להוציא אל פעל הנגלה לדקת הדיק היה אברהם בשרש רלוי לנסיון כי הדור שהיה בו אברהם כולו טוב ותוכו ותוכך היה בהם תיאות והוא יש' רלה שיהיה אברהם התלת אור המיאות בעולם וזכה שתנסה אברהם בעשרה נסיונות לדקת לכשר לגמרי היה אברהם אור המיאות ולפיכך נתנסה אברהם בעשרה נסיונות לדקת כי מתחר שהיה ל לאברהם תבור אל הדורות שהיו בלם תושך ולא אור ורלה הש"י להגדיל ביניהם שיהיה יולא אור המיאות של אברהם לפועל לכך נתנסה וכן תמרו במדרש והתלקים נשה את אברהם 'זה שתתר הכתוב נתת ליריאיך נס להתנוסס מפני קושט סלה נס להתנוסס לנטותם בעולם לגדלם בנים של בהינה וכל כך למה מפני קושט סלה שתתקבל מדת הדין בעולם שלא יתתר לך תדם למי ברולה שעשה אותו שעיר כי אברהם כשהיה עשה אותו שעיר בשרשה עשה אותו תלך יכול תלה להשיבו יכול תלה לעשות תה שעשה אברהם תניהו אברהם בן תלה שנה בהולד לו את יצחק תחר כל העער הזה תתר ע' הקב"ה קח נא את בנך את יחידך ולא עכב זהו כ' לדיק יצחן ודעש ותוסב תתם שנא' נפשו היולר הזה תינו מקים על קונקים מרועשים שתינו מספיק להקים עד שהוא שוכרן רק הוא בודק קונקים יפים שתפיתו מקים עליהם כמה פעמים תינו שוכרם שפעמי הוא כל זמן שמקים עליהם פעמתו נעשה יפה כך תין הקב"ה מנסה תלת הדיקים שאל

נעשה הכיח שים לו שמי פרום מחם כחם רע ומחת כחם יפה על מי נותן מח שעול לח על מותח שכחה יפה
כך הקב"ה אין מנסה אלא הצדיקים ע"כ במדרש הרי לך כי הנסיון סוא לצדיק כשביל מדת הדין שיהיה לדקתו
במדת הדין ולכך לריך שיהי' לדקתו בפועל ועלה לעמרי ומח לדקתו במדת הדין ודבר זה מבואר ופי' המדרש
שהכתוב אומר ה' לדיק יבחן דמשמע שהוקש הלדיק הקב"ה מנסה אותו ולכך הכיח מצליח שרשוי דוקא
שיהיה מנסה הלדיק כי

סכסיון הוא על ג' פניס עשרה נסיס נעשו לאבותינו במלרים עשרה נסיס . כנגד עשרה
הלחד מלד מדת הדין ועשרה נסיונו שהתנה שכרם
שיהיה לדקתו בפועל לעמרי ולא יהיה בכח ומלד זה מלינו שהקב"ה מנסה את הלדיק דוקא להוליע נתינו ועמד בכולם כנגדן עשה
רשוי שיהיה הקב"ה מנסה את הלדיק דוקא להוליע לפס הקב"ה במלרים י' נסיס : ועשרה

לדקתו על הפועל שאין הדבר עומד בזה ואם יש בו לדקת מעט מי מספיק ציונית לדקתו יותר על הפועל
ולכך מדמה אותו ליוצר שמקיש על הקנקנים שאותו ציודע אם שהיים עומדים כלאכר מקיש עליהם אינו
מקיש עליהם כלל אבל אותם שמספיק שיהיו עומדים ולא יפברו הוא מקיש עליהם וכך אין הקב"ה מנסה להוליע
לדקתו על הפועל רק הלדיקים כדי שיהיו לדיקים במדת הדין ואם עוד נסיון שהקב"ה מנסה את הלדיק שמביא
עניו יסורין של אהבה למרק אותו על ידי יסורין לזכך נפשו ואם נקרלים יסורין של אהבה וגם זה לא שייך
רק בלדיק שהם"י אמן לזכך את נפשו כמו שיתבאר בעניו יסורין של אהבה בהחיבות שולם לכך מביא רלוים מן
הספחי זה אחינו כותם רק הספחן שהוא יפה ומפני שהוא מכה עליו נעשה לבן ולא וכך כאלר בחן יסורין על
הלדיק נעשה נפשו זכה וטהורה ואם לך להבין המשל הזה שהוא משל נכבד מחוד . ומביא עוד משל למי שאם
לו שמי פרום כי לפעמים בחן יסורין ונסיון על הלדיק כאלר הם"י רולה להביא בזירות רעות על העולם הוא
מביא על הלדיק שהוא סובל הבזירה בשביל כל העולם כמו שמלינו אלל יחזקאל שכב על לדך הימנית ושמאלית
עון ישרחל וגו' וזה שמדמה לשחי פרום שמוען העול על הפרה שכאשר יפה וכך כאלר הקב"ה רולה להביא
על בזירתו בשביל חטא שהוא בעולם מביא הקב"ה על הטובים שאם יכולין לעמוד בבזירתו ית' ובעולו .
שרי לך מבואר ענין הנסיון שהקב"ה הים מנסה את אברהם בעשרה נסיונות לאחר דעת חז"ל כל האהבות
שאנו ובלחיצות בפרק אלו דברים פירש בחברים שהכתוב ודבר זה ענין מופלא כי האהבה באה שאם אהבה הים
מגשים כמו שאר מגשים שבעולם אלא שהם מגשים אלוקיים ולפיכך שאנו אין נסיון מלטון גם
שאם שהם הוא אלא שבעי כך הנסיון הוא אלמי שבעי כי אם אין המנסה יודע אלא בשבע הים יכול
לעמוד בנסיון כי אין השבע יודע שיעמוד האדם בנו ובן כל שאר נסיונות ולפיכך ח"ו אלא יהיו האהבות
מנסים שהים מגשים שבעיים כמו שאר מגשים ואם הים יודע מהגיש בדרך השבע לא היו רלוים לאותה מדריגה
עליונה אבל אברהם שהוא התחלה לאהבות והוא עוד יותר מיומד מכל האהבות שהים אברהם על השבע
דהיינו שהים אברהם ממעלה על עולם השבעי וכמו שרמז הכתוב כמה שהים רוכב אברהם על החמור
ובפרקי דר"א החמור הזה נברח בין ההרות ובאחרנו זה בשפר נבורות השם אבל ענין זה שהים אברהם
רוכב על עולם השבעי ויתבאר עוד דבר זה אבל כל מי שים בו ג' דברים וכו' ולפיכך באברהם נכתב הנסיון
אלא בפירוש שהים לריך שיהים מהג אלא בשבע ולכך זכה למדריגה הזאת העליונה ודוד היה בו בחי' מה
ג"כ להיות לו מדריגה זאת שיהיה על השבע כאלר יהוע ממדריגת דוד ולכך רלה שיהיה מנוסה כמו
שהוות ולא עמד בנסיון כי מדתו קרובה אל הנהגת העולם השבעי כידוע ממדריגת דוד למי שים בו
חכמה וחבונה ולפיכך לא עמד בנסיון ומ"ת בשביל שהיה בו דבר מה אלא היה שבעי לעמרי היה מנוסה
ודברים אלו מופלגים מאוד בחכמה ומכל מקום הנה הנסיון לריך לאהבות בפרט שהם מנשים אלהיים לעמרי
אלמי שבעיים ואלא לריך נסיון ודבר זה מבואר . וכבר אמרנו לך למה עשרה נסיונות כי בעשרה הם
ההלקים אבר הם מהולפים אאין זה כזה כי ים עומד בנסיון זה ואינו עומד בזה ובעשרה היה מנוסה בכל
נסיונות ודבר זה מבואר ועוד כמו שבעשרה העולם בעשרה מאמרות שבני שים בעולם מדריגה עליונה
שבלם אבר מורה על זה מספר עשרה כך נתנסה אברהם בעשרה נסיונות דוקא כי ע"י אלו נסיונות
נעשה אברהם ג"כ נבדל מן השבע לגמרי אזהו ענין הנסיון כמו שהתבאר וכן כל מספר ', אזכר שבולם
אלו לפרש דבר זה וכמו שיתבאר עוד וענין אלו ' נסיונות כתב רש"י ז"ל בסם פרקי ר"א והוא הנסון
ומדברי חכמי הקבלה אין לזוז ז"ל תחלה בקש ממרוד להרגנו ומחבת בקרקע י"ב שנה . עוד הקליבו
לכבוש האש בתור כשדים והגלהו ממולדתו והביא הקב"ה רעב בימיו ולקחה שרה בית פרעה ובלו
המלכים והגלו את לוט בן אחיו והרלה לו בין הבתרים שעבוד מלכיות שיתגלו בניהו ועוה למול את עלמו ואת
בניו ואמר לו לגרש את ישמעאל עם אמו ועוה לשחוט את בנו יחק ע"ל ואין להקשות על זה למה לא
מחבב ג"כ מה שלקחה שרה בית אבימלך כי לפי מה שפירש לא קשיא כי אמרינן כי הנסיונות לריכין שיהיו
ממולקים ולכן הם עשרה אבל מה שלקחה שרה לבית פרעה גם לקחה לבית אבימלך הכל אחד הוא והיה
טובה אברהם שהקב"ה כי הוא ית' אשר הילה מביא פרעה יגיל לותה ג"כ מביא אבימלך ואין נסיון שהבב:
עשרה נסיס וכו' . אלו עשרה נסיס שנעשו לאבותינו במלרים הם עשר מכות שהביא בשביל ישרחל להוליע
לותם מתרן מלרים לך הביא הקב"ה המכות עליהם ולפיכך המכות עלמם שהביא הקב"ה על
המלרים הם הנסיס שנעשו לאבותינו וגו' והרמב"ם פירש כי מה שהיו ישרחל נעלים מן המכות אבא

ועשרה על הים. וכיון שעבר מכות על המצריים במצרים ועשרה על הים וכנגדן נתן לכם לבניו עשרת הדברות וכשעשו אותם העגל ונשתברו שלש כיון במקום וכן הוא לומר זכור לאברהם שכנגד עשרה דברות שלמדנו מכח אחר עשרה נסיונות שנתנסה אברהם. ליצחק לא היו חייבים מיתה כדי זכור ליצחק בעקד על גבי המזבח ולא היו חייבים גלות אביו. עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים לא נתפרשו לנו (ובתנחומ דרבי נתן דרשום מן הכתובים המגלים שם בדפוס מדפ בפ"ג פ"ב): עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים. וזה סימנם דצ"ך עד"ש בא"ח: ועשרה על הים. מפורשים בפרשה וזה שנאמר עשרה נפילו' שבפרשת ויושב. ה' רמה ניס. ב' יהי ניס. ג' נעצבו ניס סוף. ד' תהומות יכסיומו. ה' ירדו במצולות כמו אבן. ו' תרעך חויב. ז' תהרוס קמיך. ח' יתלמו כקש. ט' נשרחו מים נגדו כמו נד בשעשו המים כערימה וקמו נד. וסיו מצריים רלביסם של מצריים. י' אלו בעופות שנלעמו מיט מן המנין שבשבתן דבר הכתוב זכור לקבורה:

עשרה

שבאו על המצריים דבר זה הם הנסים שעשה הקב"ה לאבותינו במצרים כי הקב"ה הביא המכות על מצרים לא על המצריים בלבד ולפיכך היה הכם ליפרעל ג"כ כאחר היו נגעלים מזה ורמיה לזה דהם מתחד לא צריך לומר שהיה על המצריים בלבד שהרי יפרעל ומצרי היו יושבים ביחד והי' אור ליפרעל ומחוך למצרי ומזה נראה כי הם"י עשה גם ליפרעל שהגילם מן המחנה וכך הם כל הנסים הגיל הקב"ה לא יפרעל מן המכות ומעשה ימוכן גם כן היה שהוצרך המקום לעשות עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים שהרי כתיב בתורה בפירוש וילנו עשרה נסים שנעשו על מכה ביפרעל ולנו עשרה נסים שנעשו על הים מנחם הרמב"ם ז"ל גם רש"י ז"ל מה אותם על דרך אחד וזה ומפורשים ומבוארים אין להאריך בהם. ויש להקשות אחר שעשה הקב"ה עשרה נסים עם יפרעל במצרים למה הוצרך לעשות על הים ויראה לומר כי הם"י עשה נסים ליפרעל כדי שיהיו לו הם"י לגמרי וכמו שאמר הכתוב ואכי ה' אלהיך מאבר הוצאתיך מארץ מצרים כי מפני שהוצאתי אותכם מארץ מצרים רצוי שיהיו הם"י לכם לאלוה ומפני כי הפלגה היה בפני האחד הכלל' מן המתנגד הוא האדם שהוא בעל בחירה ובעל שכל והמתנגד הפני הוא הטבע. והמתנגד שהוא האדם שהוא בעל שכל מלד מה הוא יותר קשה מן המתנגד הטבעי כי המתנגד הזה מחשב תמיד בהשכמתו להתגבר על מתנגדו ולפיכך מלד מה הוא קשה מן הדבר הטבעי שהוא הולך לפי מנעו ועוד כי האדם יש לו מעלה עליונה ביותר מן הטבע ומלד מה מינו קשה כל כך כי אפשר שיתגבה דעתו ויבטל מן מה שהוי' מתנגד לכל הטבעי מינו כך כי לעולם הוא עומד ולפיכך הוציא הקב"ה את יפרעל ממצרים ע"י נסים והגיל אותם מן המתנגד שהוא בעל שכל הוא פרעה ומצריים שהיו נתים עליהם בכח וגבורה והיו עומדים בפניהם שלא יצאו מחוכם והם"י הוציא אותם וגם עשה עמהם נסים על הים שהוא מתנגד הטבעי שלא היו עוד תחת רשות פרעה והוציא את יפרעל מתוך הים וקרע להם הים הטבעי שהיה עומד בפניהם והרי הגיל את יפרעל ממתנגד הטבעי וממתנגד בעל שכל ועי"ז קנה הם"י את יפרעל לגמרי שהם שלו ולכך שקולים הלו שני דברים ההוצאה ממצרים וההוצאה מן הים וכל אחד ואחד היו בו עשרה נסים ועוד יש לך לדעת ולהבין כי חלוק יש כי הקב"ה הוציא את יפרעל ממצרים דהיינו מפרעה זה שהיה בהותה שעה שכל עדיין לא הוציא אותם ממצרים דהיינו מן התומה בכלל כי מלחה שהיו מתחילים לף כי יצאו מרשות של אותם מצריים לא יצאו מכלל מצרים שכולל אותם שהם בזמן הזה ואחר יהיו לעתיד וזה היה ע"י קריעת יש סוף שיצאו יפרעל מן הארץ בכללם ע"י נסים שים ושקע כל מצרים בתוכו בשעה אחד ובדבר זה יצאו ממצרים בכלל ולפיכך אלל קריעת יש סוף לא נזכר רק לשון יחיד והנה מצרים מוסב אחריהם וכן כל הפרשה מפני שהיה זה לכל מצרים מה שהם עם מצרים וע"ש זה הסוד דכתו רבותינו ז"ל והנה מצרים נוסע אחריהם שיצאו יפרעל אר אל מצרים בא לעזור למצרים ולפיכך ויראם מחוך וכל זה מפני כי הענוה הזה לא נלמו מצרים רק לכל התומה אחר הם אחת הבר שלה ולפיכך בא המלאך לעזור אותם וכאחר נאמר הבר שלהם בשביל כך נלמו את התומה בכלל ועל דבר זה בא קריעת יש סוף ולפיכך כתיב כי כאחר רואתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. ומשם כן היה זה יראה מן מצרים לנמרי לף לעתיד ומין להחריך במקום הזה. וכבר בארנו לך הטעם על מספר שעשרה כי הם"י רצה לעשות נסים ליפרעל בכל הלקי האדמין אחר לפחות כי אין הנסים שוים כי מפני שהם הוא נגוי הטבע אין כל הדברים שוים כי יש דבר קרוב על שמי הטבע מלד מה וקשה מלד מה ודבר אחר ג"כ יש שהוא קרוב מלד אחד על שמי הטבע וקשה מלד אחר ועשרה יש כל החלקים עד שכאחר עשה הקב"ה עשרה נסים במצרים ידעו יפרעל לנמרי שהם"י עושה להם נסים וגוהג עמהם שלא בטבע בכל הדברים וכן עשרה נסים עשה הקב"ה ליפרעל במצרים להודיע כי עשה נסים ליפרעל בכל החלקים שהם י' בזה מלאו כל הנסים וכן יש לפרש כל מספר שזכר כי הם"י ברא העולם בעשרה מאמרות מפני אחין העולם אחר דבר שיש בו כל החלקים שהם י' ועשרה דורות מאדם עד נח ומנח עד אברהם כי הם"י היה מאריך אף כאולי יהיה דור אחר מחולק מן הראשון עד עשרה דורות כמו שפירשנו למעלה וכן י' נסיונות נסו אבותינו להקב"ה שנסו אותם בכל מיני נסיון וכן עשרה דברים שנברלו בין השמשות יולאים מסדר העולם וממהגו וכמספר הזה נמלאו כל החלוקים שפיו אם כמו זה עד שזה כמספר כולל הכל נמצא במדרש

מוכח כי מה שכתב הלא דברים מפני שאמר כי בעשרה מאמרות נברא העולם שזה המספר מורה שיש בעולם המדרגות העליונות שמורה עליו׳ מספר י׳ ומפני כך נמלא מספר עשרה בעולם בכל הלא שזכר כי הם״י מנהיג עולמו במדה עליונה הכוללת עשרה וכן אמרו במדרש שנתנסה אברהם בי׳ נסיונות כנגד י׳ מאמרות שנברא בהן העולם להודיע כי כל העולם עומד בזכות אברהם שנתנסה ג״כ בעשר נסיונות ועוד אמרו כי הקב״ה קניה׳ מכוח על המצרים בעבור זכות אברהם שנתנסה בעשרה נסיונות ועמד בכולם ופי׳ המדרש הזה כי אברהם היה התחלת העולם וכמו שאמרנו למעלה כי הכל היה מוכן עד שבא אברהם וכן אמרם ז״ל שאברהם נברא העולם לזכותו ופירושו כי הכל היה מוכן ולא נהשב מציאות כלל עד שבא אברהם ולפיכך בשבילו נברא העולם ולזה נתן הם״י לכל העולם וכן אמרו בפרק קמא דברכות מהתלה היה אב לארם וחם״ך אב לכל העולם ומפני שיש לו העולם המדרגה העליונה שלו עד כי נתנסה אברהם בעשרה נסיונות לגרפו עד שיהיה נבדל מן הטבע והיה שלקי לגמרי כי כל נסיון הוא שנתנה לו אמו שם יצך להרי בשבע כמו שהתבאר זה למעלה כי זהו לשון נסיון פלוני נם ובאמר נתנסה בעשרה נסיונות מוכח שאינו הולך אחר הטבע הכל הוא נבדל מן הטבע ורצוי שיהיה של אברהם כל העולם שנברא בעשרה מאמרות מפני שמקבל כל העולם מדרגה נבדלת בלתי טבעית כמו שהתבאר למעלה וכן י׳ נסיון שנתנסה אברהם כנגד י׳ נסיונות של אברהם כי הנסיון כמו שאמרנו הוא בלתי טבעי כי זהו עומו הנסיון שם יצך להדם להר טבעו או לא יצך ומפני כי עמד אברהם בעשרה נסיונות ולא הלך אחר טבעו עשה הם״ת ג״כ נסים בלתי טבעי ומהנהו של עולם לגויו כי היה נוהג הם״י עם אברהם עם הטבע ומהנהגו של עולם כמו שהיה אברהם עם הם״י שלא בטבע ומהנהגו של עולם ורצוי היה שיעשה עם ישראל כשיהיו ממלרים בשביל אברהם כי שעבוד מלרים היה דומה לגזרי לעניו אברהם ומעשה לגזרת אברהם ממנו יהיו גויו וכבר התיבו זאת הכתב״ן זכרונו לברכה בפירוש התורה בפרשתם לך לך כי היה אברהם סימן לבניו ולפי הנראה כי בניו יהיו מענים אברהם בגזירה וכשם שאברהם הוציא ממנו הקב״ה מלוך כשדים אחר שהיה נדחף מן גמרוד כך הוציא הקב״ה את ישראל ממלרים ולפיכך בהתילת הפרשה שהודיע לאברהם שעבוד מלרים כתיב ה׳ אמר לאברהם מלוך כשדים וגו׳ לומר לך כי יהיו ישראל ממך בניך כמו שנולשלתיך מלוך כשדים לאתת לך הארץ וכן יהיו בניך חוטים לחתם מארץ מלרים כדי לתת לכם הארץ כי רצוי שיהיה דומה התחלת ישראל לאברהם שהיה התחלת התבות כלם ולפיכך הליו בפרש גלה הקב״ה שעבוד מלרים שנאמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו׳ וכל זה מפני שרצוי שיהיה התחלת בניו דומה של ענין אברהם שהוא ה׳ התחלה ישראל מלאו מהשליכו חוטו לבצבן הים

עשרה נסיונות נסו אבותינו את המקום בסרבר: פשיטא בפסקא עבדיק יש בסדרין . אלא כן אמרים . ל' בירידה שנאמר סמנלי אין קבירים במצרים וג' בעלייה שנאמר ויעמדו על יום כיום שוף שמעו עוליה אלא זה כך מצריים עולים אלף לאמר מיד לאמר סקב"ה לבלעו על ים פלוס לוחם ליובאה וכו'. ג' כאים לחם במדבר שנאמר ויבואו מרתה וכתיב ולונו . וג' כרפידים שנאמר ויחנו מרפידים וכתיב ויהי אין שם מים . וב' כמן לא תצלו ויצלו . לא פוסיפו ויוסיפו . כ' בשליו לחם בשבעיכם על סיר הבשר שיש שנאמר והשבעתם לחם בקרבכם בתחלה תחום . וג' בשנל וג' בשלחן כמרגלים כרי ' ושם נאמר כמרגלים ויעבו לוחי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי :

עשרה נסיונות נסו אבותינו את המקום בסרבר שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי :

עשרה

מלמד שעמדו בנסיון ולא יצא אחד מהם בשבע ולכך עשה הקב"ה עם ישראל ' נסיון שלא בשבע וכמה גדול שלום ומעשה סדר המשיות מתחלה שהי בעשרה מאמרות בנברא העולם וכנגד זה נתן הש" ארך אפים שלא להשחית עולמו עד ' דורות בשביל שהם על העולם שיש בו המעשה שעליונה שבעשרה ני' מאמרות וכן היה הם על עולמו שנברא ני' מאמרות עד שעשה דורות בשביל שלדיק שיעמוד ויקבל שכר כלם. ולפיכך ' דורות היו מנח עד שהביאם שבשביל שנברא העולם בי' מאמרות נתנאה שהביאם בעשרה נסיונות כמו שהתבאר לפני זה ובשביל כי נתנאה שהביאם בעשרה נסיונות עשה הקב"ה ' נסיון ישראל במצרים ועל כיס כלל כמו שהתבאר למעלה ולפיכך אף הם ישראל נמו שת הקב"ה בי' נסיונות והיה רחוי לכלות הם ותלילה לא ישראל . זכות שהביאם שנתנאה בי' נסיונות גרם שלא לכלותם כמו שיתבאר זה . ואח"כ ' נסיון נעשו לתבותינו בבה"מ ונם זה היה זכות שהביאם כי אלו ' נסיון דוקא בתקדם הראשון ולא בתקדם שני שלא היו ממשה כדמוכח בסוגיא דבפרק קמא דיומא דפריך ולא כבו נשמים עני המערכה ומשני מי הוי והכתיב ממשה דבריה נאמרו בשם על המערכה דכולה כתורי וכרה בחמה ומלמד שהיו השם בתקדם ראשון וכשל בתקדם שני דהא על כרחך דכולה כתורי בתקדם ראשון הוי כמו שתמיה שם בהדיא שלא כל כך ' נסיון שם בתקדם ראשון כך ירשה ובית בתקדם שראשון היה זכות שהביאם בית שני זכות יתתק בית שלישי בזכות יעקב וזהו שאמרו בספרים לא שהביאם שקראו הר שנאמר בהר ד' יראה ולא כמו שתתק שקראו שדה שלא כמו יעקב שקראו בית שנאמר אין זה כי אם בית אלקים וזהו שאמר לכו ונעלה אל הר ד' ואל בית אלקי יעקב ולא לומר שהביאם קראו הר שמורה על מורדן כי מקדש ראשון עתיד ליחרב וכן יתתק קראו שדה סורה על מורדן ויעקב קראו בית מורה על יסוד תמידי ומאן מקדש השלישי והוא שבי בתים שראשונים בזכות שהביאם ויתתק וכבר פירשתי דבר זה במקומו ג"כ שלכך נקרא בית ראשון שראשל כי שרי הוא תן סימן והוא שהביאם והתרבנו במקום אחר ולפיכך ' נסיון בבית שהביאם בשני ג"כ בזכות שהביאם שנתנאה בי' נסיונות כי הנסיון מורה על שהיה שהביאם שים שלקים והיה נבדל במעלתו ולפיכך עמד בי' נסיונות וכך בית ראשון היו בו ' נסיון שלתי מבעיים וכל המאמרים שלו נסמכים בסדר ובאים להגיד כמה גדולים שלדיקים שמקיימים את העולם שנברא בעשרה מאמרות והפך זה הרשעים שמאבדים העולם שנברא בעשרה מאמרות כי כל אלו דברים שבבר המגה זה אח"כ שכל היה בשביל שנברא העולם בי' מאמרות וכמה גדול שנם שמאבד את העולם שנברא בעשרה מאמרות וכמה גדול שכר שלדיקים שמקיימים את העולם וכשל בסדר . ולפך כל אלו דברים מייסים על דברי מוסר שהמגה בא לומר כמה גדול שכר שלדיקים שמקיימים את העולם וכמה עונש הרשעים שמחריבין את העולם . ונם מה שאמר ' דברים שנרמז בערב שבת בין השמשות ג"כ מורה על מדרינת העולם הזה שקרוב שו"ת אל המדרינה העליונה שהרי ' דברים שנרמז בין השמשות שהוא קרוב אל שבת ימי שרחשית שהרשה מזה קורבה העולם הזה אל המדרינה העליונה שהוא למעלה מן הטבע וזה אל מאמר :

עשרה נסיונות נסו וכו'. בגמרא בפרק יש בערכין תניא אמר כ' יהודה ' נסיונות נסו אבותינו את המקום במדבר ואלו הן . ב' בים . ב' במן . ובים בעלו . אמר בעגל . ואחד במדבר פארן. בים בים. ל' בירידה . וג' בעלייה . דכתיב ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים . בעלייה כדרך שהוא אומר רב הוא ישראל שבאותו שדור מקטני ממנה היו והיו אומרים בשם שאת עושים מלד זה לך מצריים עושים מלד אחר ואמר לו הקב"ה לבר אל יש פלוס לוחם ליובאה וכו'. בים בים במרה וברפידים אמרה דכתיב ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה וכתיב וילן העם על משה. ברפידים דכתיב ויחנו ברפידים ואין שם לשתות וכתיב ויריב העם עם משה . ב' במן שאמר אל יצא וכתיב ויצאו . לא תותירו . ויותירו . ב' בשליו לחמן ובשליו שני בשליו לחמן בשבתינו על סיר הבשר . ובשליו שני דכתיב

והמכפלות מצד נקדתו המלוי מלוי. ענין כדמיתת במדבר פתרון כדמיתת ע"כ. ונראה ממוש שהכוונה שמעת זה שהוא נגוע יברחל ומלי נקבל מיניה כזה מצל לפי' מצד פירשנו כי דבר זה הוא להגיד זכות לישראל שהיה זכותו מגין עליהם הוא מסודר כראוי כי יברחל נסו לפי שקב"ה וכל לשון נסיון הוא מלשון נס שהוא דבר יוצא מן הטבע ומסדר העולם והיה הפעל שלהם יוצא ממנהגו של עולם ולכך קרא הפעל שלהם במקום הזה נסיון מלשון נס היה מגין עליהם זכות שנתנסה בעשרה נסיונות הזן ממנהגו של עולם ועמד בכולם. וכזה יתורץ לך הקושיא למה יקראו אלו דברים נסיון שלשון נסיון הוא בעגל וכיוצא בזה שלא היה רק הפעל שלאחד עושה יקרא נסיון אבל הפעל של יברחל מה ומה נסיון הוא שיהא נקרא נסיון מלשון נס שהוא שלא כמנהגו של עולם כמו מי שנתנסה לפי אחר בדבר שהוא יוצא מן המנהג והיו נוסעים עם הש"י שלא כמנהג ושלא כסדר וזה היו מנסין אותו מע"ג שודאי הם לא כוונו לנסות לפי שקב"ה מכל מקום נקרא הפעל שלהם נסיון לשקב"ה שברצונו כאחר הפעל שלא כמנהגו של עולם שלא היה רצוי להם לפי אחר כל הטובות שעשה עמהם עתידין אותיו' הם לומר ג"כ כי נקרא נסיון כאחר כל יברחל היו עושים הפעל ודבר זה נקרא נסיון לשקב"ה שם יהיה על זה כי כאחר הפעל שהוא מסופקים שם הוא מנסיו לפי עולמו ולפי זולתו וכן כאחר הפעל שלהם לפי שלא היה ממקומו וגו' היו מסופקים בהולני לף שם היה מלוי כך שקב"ה בציונל שמת יש שמוי לפיהו וכן כל הפעלים כולם שם נסיון לשקב"ה בין שהם כוונו אל נסיון או לא כוונו אליו סוף סוף נסיון היה ומשמת שם היו שוברים כך ולפיכך נקרא זה נסיון גמור ובודאי הפעל שהיחיד עושה לא נקרא זה נסיון כי לף שם יהפעל היחיד בין שקב"ה מסיב לו על הפעל לשם עשה הפעל ולפיכך לא נקרא הפעל של יחיד נסיון אבל עם יברחל בפרט לא יתכן לומר כך שהרי ממלא כאחר נסו שקב"ה בשלו נסיונות בשם התבונה על זה וידעו נסיון שלהם שהיו מנסים אל הש"י ושם לא היה שקב"ה מוכיח לוחם על הפעל בודאי היו הוחרים מה שהיה בלבם כאחר עשו הפעל כי בעגל היו הוחרים שם לא יביא עליהם עונש כי יש מ"ו ממש בע"ז שהרי לא הוכיח לוחם על הפעל וכן אחר הפעלים כלם ולפיכך הפעל יברחל נקרא זה נסיון שם יכול על הפעל לכוכח לוחם לו שכך מדת הש"י שמוכיח על הפעל שכל נסיון הוא בודאי ודבר שהוא הדבר הזה בכלן לכבוד המקום כי בודאי שהפעלים שלהם כאחר הפעל של הש"י בודאי כוונתם לרע היה כי היו סוברים כי בדברים שלהם יתלו מה שהבטו מן הרע ואינו ספק כי היה זה מעשה שהן אחר היה מסית ומדיח לוחם ומתברר להם כי יפריש דרכי ה' ולא נמלא עולה בכל דרכי ה' ולפ"ז היה לשון נסיון לגמרי בא על יברחל אבל פירוש רשלמון הוא נכון כי הפעל שלהם נקרא נסיון שהיו מנסין שם שקב"ה בפעל שלהם שהוא שלא כמנהגו של עולם כמו שהתבאר למעלה כך הוא פירוש זה ויש לדקדק כי היו מאוחות זוגות כמו שזכרו לוחם זוגות וכך רצוי כי העשרה בכ"מ הם מספר כנגד הפעם וכמו שמלמד כידים שים בכם ' שלשעות והם הפעם מול הפעם וכן שלשעות הרגלים הם הפעם מול הפעם ושלוחות שבהם עשרת הדברות הם הפעם על לוח זה והפעם על לוח זה והפעם הם מול הפעם כמו שמפרש במדרש כמו שהמלא בפירוש רש"י ז"ל בפיר הפירוש וטעם זה ביארנו במקום אחר ופלא שיש לעגל ופלאין גם הם ענין אחד וכן הפלא שרמז שכאחר הפעל בעגל שאחר וביום פקדי ופקדתי עליהם ופירושו ביום פקדי לוח מרגלים ופקדתי עליהם הפעל וכתיב שפלו עונותיכם לשון רציס הפעל בהיותו הפעל והפעל המרגלים וכדפירש"י ז"ל בפ' שלח לך והטעם כי בעגל הפעל כאלו היה מ"ו אלהות זולת הש"י ולכך לאחרו עשה לו אלהים אשר ילכו לפנינו ומרגלים לאחרו כי חזק הוא ממנו כאלו מ"ו אין היכולת בו יתברך לפוליטים שפה ובדמיתה בשכבת ערכין שאחר כי שפה דבר גדול דברו המרגלים בלוחם שעשה בניטול שפי' בעל הבית אינו יכול לפוליטו כלו משם והרי לך כי הפעל המרגלים כמו הפעל רק כי בעגל לאחרו שים אלהים זולתו מ"ו ומרגלים אחרו מ"ו כי אין הכל ביכלתו וד"ז ענין אחד כאחר מבין:

עשרה נסים נעשו בבית המקדש וכו' ים לשון לשון עשרה נסים. וכן עשרה דברים נברלו בין השמשות מפרש מה הם אלו עשרה דברים שנברלו בין השמשות ולא מפרש הנסים שנעשו לאבותינו בשאר מקומות שהיה לו לפרש כל אחד ואחד במקומו אלא לפי שהיו הנסים הללו מיוחדים לבית המקדש ולא היו נעשים בשאר מקומות לפיכך מפרש אותם כאן. ומפני מה היו הנסים הללו מיוחדים לבית המקדש מפני שהיו מכוונים כנגד מעשה בראשית שהעולם נברא בשביל ישראל שנאמר (תהלים קיא) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים ומעשה בראשית היה בשבעת ימים לפיכך כנגד שבעת ימים נעשו שבעת הנסים הללו בבית המקדש שהיה עיקר בנין העולם ולפי שהיה בית המקדש עיקר בנין העולם היו מכוונים כנגד כל ימות השנה שהיו עובדין בו בכל יום ויום ולא היו מכוונים כנגד שבת שהיו עובדין בו בשבת יותר מבשאר ימים ולא נראה זבוב בבית המטבחיים. שבשבת במקום שהיו שם הקרבנות של שבת שמדחיקין עליהם הציבורין למדף שבדבר של שבתות: ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. דעומאת אירע קרי לכהן"ג. דעומאה מגופו דבר מגונה ומכוער מאחר עומאות שהיו מכניסין כל זמן שרצונן: ולא נראה זבוב בבית המטבחיים. שבשבת במקום שהיו שם הקרבנות של שבת שמדחיקין עליהם הציבורין למדף שבדבר של שבתות: ולא אירע קרי לכהן"ג. דעומאה מגופו דבר מגונה ומכוער מאחר עומאות שהיו מכניסין כל זמן שרצונן:

עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקודש. ולא נראה זבוב בבית המטבחים. ולא ארע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה. ולא נצחה הרוח את עמוד הגבוה. ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ולא הזיקו נחשים ועקרבים לירושלים מעולם. ולא אמר אדם לחברו המקום לי ללון בירושלים:

ומה שהיו מתקנין כ"ג לאחר התמיד מתמיד מחמת פסול לאחר היו עושין כי הכוח דיוסף בן פלט בפכבת יומא מחמת ארץ לו לישראל על עם הארץ שנחזה על בגדיו ולא קרי היה: לא כבו גשמים ולא נצחה הרוח. ל"ג כאן הני ב' וגם ג"ל שהוא בכוח דהא

את עמוד העשן. ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. עומדים צפופים ומשתחוים רוחים. ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם. ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים:

עשרה

וכמה כפ״ק דיומא קתני לקמן מצנע גרידא ולא קתני כפ שני כלפי ומוספין להו מבריית׳ ותפשוט מפי דלא גרסינן להו במצנע. והך תלתא עומר ושתי הלחם ולחם הפנים כתלתא קמ חמיש להו והוו להו נמי י׳ מפני שהללו ג׳ קרבן לצבור הם לכך לא נמנו בכפ פסול בעומר שנעשו ברוב ומנחת העומר אף לקומצה אלא כהלכתם גדול זה שהלוי אומרים בו פסול היו כדתנן לעכו׳ן ואין לו תשלומין שכבי ג״ש לקניתו ולקיטתו אלא פליגי בה ט״ו ניסן כדתניא במנחות: ושתי הלחם. אל תקרא נמי לא אלא שום פסול דשוב לא היה להם תשלומין שהיו יכולי׳ לאזוקי גיו״ע כדתנן בפסחים: ולחם הפנים. אם נמלא בהם פסול בשבת מדחה עד ערב שבת שהאפה דג״ח לסדרן אלא ביום השבת כלבד כדכתיב ביום השבת יערכנו. ולפי שאין לדברים אלו תשלומין היו מצטיינין מתוך כן בשמים יותר משאר קרבנות: עומדים צפופים. כשהיו מתכנסין בעזרה ברגלים ובשאר ימות השנה. עומדין צפופין דחוקין ומצומצמים בעמידתן עד שהיו מצטערין ולחמי שאר לחמי מתוך כך רווחים כל כך שהיה כל אחד מרגיש ומתוך רווח מתכיונו כדי שלא יעמוד אחד משה חבלנו של חבירו בשעה שהיה עסוק על עוונותיו שלא יהבירם מתכיונו כך מצינו בחנדב: ולא הזיק נחש. שלא נכך אדם ומת: צר לי המקום. הדוקה לי בעתי ואיני יכול להתפרנס שלכל הדרים בירוקה היה בקב״ח מזמין להם פרנסתן עד שלא היה אחד מהן צריך לחבירו ולשלחן משה לשיטת מעטלא וגולה. ושפה בפ״ק מותבינן עלה דהא פתח במקדש דקתני י׳ נסים נעשו במקדש וסיים בירוקלים דהכי ניסי בהכי בירוקלים הוו. ומשנינן הכי תרי ניסי בהכי דירוקלים לא שלקי לעניינא וכרי ים לך שני נסים אחרים למלות המבטון ושם שלא כבו גשמים שם של עלי המערכה ופע״פ שהיה המזבח בגלוי בחצר שלא מסך עליו. ושעשן המערכה לפי׳ כל הרוחות כאות ומובבות בו לין מזיזין אותו ממקומו אבל היה מתמר ועולה כמקל כדי שלא יזיק עיני הכהנים העוסקים בעבודה. ושלשה פסולין דעומר ושתי שלחם ולחם הפנים קא חשיב שהם כאחד ניסא ומעייל הכי ניסי בהכיני. דתמר בהכי מורלה ומולה ודיבון מוכח בפניהם והמנורה נכלעין במקומן. ודלחם הפנים פא דתמר רבי יהושע בן לוי גם גדול נעשה בלחם הפנים שסילוקו בסידורו:

עשרה

היינו מקום שים מוסיפים עליהם ולכך הולכך לפרש ומה שלא למד ויש אומרים שלשה עשר ויש אומרים מרובעה עשר מקום שרגלי לברכם במה הם הולכים אבל במשנה זאת שמפרש הנסים שנעשו במקדש קשה למה הולרך לפרש יש לתרץ דאותה שלא מלא תוסיפו שיש מהמרבין בכתוב כי העשרה נרמזו מקצתן וסוף סוף נרמזו בכתוב אבל אלו לא נרמזו אף ג׳ בכתוב ולכך הולרך לפ׳ כי לא ידעמו אותה וכיון שנרמזו בכתוב לא הם לפ׳ אותה אבל הנסי׳ שבמקדש ו׳ דברים שנבראו בין השמשות לא נזכרו אף ג׳ בכתוב הולרך לפ׳ אותה בפירוש. ופירוש אלו י׳ נסי׳ שנעשו במקדש ולמה נעשו נסים במקדש יש לך לדעת כי ה״ק שלא יהיה׳ נסי׳ במקדש כי אם מפני שהמקדש הוא קדוש וכמו ית׳ במקדש אם לא נעשו בו הנסים ה״ל היה שום בית המקדש לשאר מקומות ודבר זה ה״א היה היה״מ שום לשאר מקומות שהרי לכך נקרא מקדש שהוא קדוש ונבדל מן הטבע ומפני שהיה קדוש לכך נעשו בו י׳ נסים שבכך מורנו למעלה כי מספר עשרה בפרט מורה על המדריגה הנבדלת מן עולם הטבעי ולכך עשר נסים היו במקדש וכל הדברים שהיה בהם מספר שמהם התחיל כלם הם דברים עליונים ונבדלים מן הטבע ולכך היה להם מספר עשרה כמו שהתבאר גם מזה מספר עשר כי היה שם קדושה לגמרי כלל לא קדושה פרטית בדבר מה מיוחד לכך נעשו י׳ נסים שמספר עשרה הוא מספר כללי שהיתה קדושת כ״ם קדושה עליונה ויש לשאול הנסים הללו שנעשו בע״ה למה דוקא אלו נסים נעשו בע״ם יש לך לדעת כי העוש״ה הוא עולם הויה והפסד וכה״מ יש לו מעלה נבדלת מן עולם הפסד

הספד בעצמו כי הספד בעצמו מורה על הספד גמור מעצמו שאין לו קיום כלל אבל כל אלו שלמה אין הספד מלד עצמו כי מה שלמה כתבו נשמיט עני מערכה וק"ו שלמה נלחם עמוד הענן בכל הספד הוא מבמון ואין זה הספד בעצמו כלל וכזה נבדלים שלמה מרחבעם אין אלו שלמה ונם אלו שלמה אין זה כמו זה כי כתוי הם על מערכה הוא כתוי לנמרי והסברת שלמה יהיה דבר זה כ"ש כמו שהתחיל אבל לא נלחם מלחמות ה' בעמלק ומשה ואהרן וחור עמדו על ראש הגבעה ויהי כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכי כאשר יניח ידו וגבר עמלק ומפני שכבדו משה ידיו ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליו ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד ויהיו ידיו אמונה עד בא השמש ויחלש יהושע את עמלק ולעם פיפיות חרב ולא נשאר איש אשר לא נפל בחרב ולא נמלט שריד ופליט מעמלק כי אם ארבעמאות נערים אשר רכבו על הגמלים וינוסו ויתפזרו בכל ארץ מדין ועמלק ומלחמות ה' בעמלק מפורסמות בכל ספרי הקדש ומלחמת שאול בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת דוד בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת חזקיה בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת יהושפט בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני שמעון בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני יהודה בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני דן בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני אפרים בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני בנימין בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני מנשה בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני זבולון בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני נפתלי בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני אשר בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני יששכר בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני גד בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני ראובן בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני שמעון בעמלק ידועה ומפורסמת בכל ספרי הקדש ומלחמת בני לוי

עשרה דברים נבראו בין השמשות בערב שבת . פי׳ הארץ . שנזכר עליה בלעם הרשע שנאמר ויפי הבאר . שנפתח פיו ואמר צורה שנתמר עליו כאלו עינו לפי : פי האתון . שנזכר עליה שנפתח פיה לדבר : והכתב . פס הפוחות : והמכתב . פס התיבות : ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה . כלומר הלזומה לה נעשים הלזו ע"י נצב החכם . שהי תפשר לעשות' נעגין אחר ומכלן החם למד שהלבה הלזומה כידי שמים נעשתה . ופירוש נצב מלקחים פיוהל"ש בלע"ז :

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ ופי הבאר ופי האתון והקשת והמן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה

שבעה

שבעה ימים ושלו דבר"ס יתופים למי שסעמים במאמה וידוע כי מברסם לה סעמיד רק בן נבירה שחם ויולא. בשמיב ויעקב ע"ב ולפיכך העומר עשרון אחד ושמי הלחם שני עשרונים ולחם הפנים ע"ב ולפיכך סיה ע"ב חלות שם חלות שם הממרכה הלחם ושבן זה ושמר שהיו שומדים לפופים ומשמחים רומים דבר זה ידוע ג"כ ממה שכתוב בן המלך קרחתי יה ענני במרחב יה שמזה מדע כי הסם ע"ה הוא מרמיב בגרה ושסשמחו' היה לשם ע"ה כמו שלמרו לי"ה חא מסמחים לי"ה חמ מודים וכיון שהשמחו לשם ע"ה יתברך ושם זה מרמיב בגרה לכך היו משמחים רומים כי היו מניסים הברחשה ממקום רחוקות ומל"ב חמר ולא הזיק נחש ועקרב כירושלים כי עוד הרחיב הש"י בין המזיקים לחדם עד שלא נכנסו בגבול החדם וגם דבר זה הרחבת מן הש"י כשחבר לא היו להם נוכרים מניכי' ומעיקי' שם הנחש ועקרב שהם מניכים לחדם והרחיב הש"י להם ושלו דברים לא הזיק בירושלים ושח"ב ולא חמר חדם לחביכו גר לי המקום שחלין בירושלים פירוש כי לא היה מקום ניכיבלים שהוא מקום ליושבים שם גר כי המקום לפי מדינתו היה די מספיק להקיף כשבר רחוי למקום ודבר זה היה מדגיש עליונה כוללת הכל והוא בקטן שהל ובגדול כלה חשבר הוא מקיף כולל הכל וזכור הכל בשבר כשבר שבין ויש לך להבין כי שלו נכסים שהמרומים דשיינו שומדים לפופים ומשמחים רומים וכן לא הזיק לנחש ועקרב ולא חמר גר לי המקום כלום שם הרחבת שדברים שהם מעיקים זה לזה כמו כשבר שמים שומדים לפופים ושם מעיקים זמ"ז ומשמחים רומים שלא, היו מעיקים ומניכי' זמ"ז וכן הנחש והחדם מניכי' מעיקים אח"ז שהם שונאים נוכרים מעיקים זמ"ז וכן לא היה גר זה לחם זה במקום בירושלים הכי שלהם עליונים כולם שהיה הנם שהם"י הרויח כי מגד נ' ספירות שעליונות שין נרוח ופעיקת כלל רק הכל בהרחבת לכך היו שלו נ' נכסים שעליונים ומפני זה יתארן לך מה שמפרש בחגה שלו' נכסים שהם כנגד י' ספירות בלי מה ודבריה שלו ברוכים מאוד ושם לשמול כי לא הזיק נחש ועקרב ולא חמר גר לי המקום בירושלי' לפי שיה גב"ה דווקא רק בירושלי' ולפי הדברי' שבר חמרנו תוכל להבין ג"כ כי הספירות העליונות יש שם החסשמות יותר כמו שהחבאר למעלה ולפיכך היה החסשמות הנם של לא הזיק נחש ועקרב בירושלים ולא גב"ה בנגד וכן שלא היה גר במקום בכל ירושלים ומכל מקום יש לומר לפי פשומו כי לא שייך נחש ועקרב גב"ה ובודאי שהם רשאי לפי מה שלמרנו בנחש ועקרב כמו שהבאר ולכך נרייך היה שייכי בירושלים וכן ולא חמר חחד גר לי המקום ג"כ רשאי שייכי הנם בדבר זה ולא שייך זה בגיה"מ ולכך היה בירושלים :

עשרה דברים נבראו בין השמשות יש לשמול למה יחדו הדברים שאלו שהיו נבראים בין השמשות ולא ביום ובודאי בין השמשות של ערב שבת והרמב"ם ז"ל ביאר בשאלה זאת דבר שלא כוונו אליו הכתוב שר"ל כי דעם הכתוב שלא יתחדש הרעון בכל עת אבל דעתה כי שם הסם יש' נבטע הדברים משבת ימי בראשית כשניהם שבתה שהיה רוצה הש"י לעשות הנם שיהיה הנס נעשה ואין כאן חדוש רעון ושמר שכך ג"כ דעשה שמה שלמרנו בשדרם שמר כ' יוחנן מנוי השבת הקב"ה עם מעשה בראשית על היה שיקרא ושל הלם שלא יתרוף מנוים מיכאל וכו' וכתב הרמב"ם ז"ל בספרו שדעת חכמים זאת כי קשה עליהם עד מאוד שיחשוב שבע שהר מעשה בראשית או שיחשדם רעון שהוא כך ולכך הם שומרים שהקב"ה שם בטבע מחלים הבריאה שיתחדש הנס בחוסף שעה שהיה ועשה הנס ולא היה כאן שני רעון כלל כך הוא שפרש דברי חכמים ובודאי לא עלה על דעת חכמים לא שמשנה אחת ולא בדברי השדרש שהש"י שם בבריאה בשבת ימי בראשית שיהיה הנס שחחדש בזמן שהיה זה שני רעון כי הדברים הללו אין לשם שורש ויסוד כלל כי אין נפרש השמנה האלה שהרי שמרה עשרה דברים נבראו בין השמשות ולא היו שלו נעשים כמו שהר הנסים שהם בטבע בשת הבריאה שיהיה נעשה הנס הנם בזמן ושהר ברא ביום הב' שמים שם בשת הטבע שיהיו נקרעים בשילאל ים וכך שהר הנסים וכך היה רצוי שיהיה נעשה ביום שברא שהרן שיהיה לה פה כשהיה קרא מולק על פכהוגה וכן שהר דברים שנאמרו כאן שנרמזו בש"ם בין השמשות וכן דברי השדרש אין לפרש כך כלל שלבך השנה הקב"ה עם היה שיקרע שפני רעון לא היו על חכמינו ז"ל שני השבע לו שני הרעון דבר זה ליט כי אם כך שהיה קשה עליהם שני רעון לא היו אומרים כך בנסים שלבך לבל היו אומרים כך לף שלא נסים שהבר פעל הש"י דבר מה שבך סדר הקב"ם

ונברא אלא כדי שלא יהיה כאן אלו רק אלוה כמ"ש לעשות מעשה ימי בראשית ויהיה בכל אפי זה מה שכתב וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו אמנם נשמור רעיון ומפ כשביל שיקשה עליהם התחדשות הטבע ונדבר זה עם יהודים שהוקשה להם דבר זה לכל אם רצה לומר בשביל שהם"י אין ביכלתו לעמוד הטבע וכמו שהתמיהו תמיהי קדמות בודאי לא היה כך דעת חכמים כי אם נאמר שהוקשה בעיני חכמים שמי הטבע מ"ש מסו התירון על זה שהם"י אם בטבע מעשה ימי בראשית שיהיה השינוי ומה בכך סוף סוף אין לאפשר שיהיה הם"י פועל כאן שיהיה פועל בטבע הבריאה בששה ימי בראשית שמי הטבע או לא"ש ומפ יוכל הם"י לעמוד הטבע ולעשות בטבע פחים שיהיו נקרעים ומפ לא יתברוף מ"ש ג"כ יכול לעשות זה הקב"ה בטבע הגם ולמה יעשה זה בטבע ימי בראשית דווקא כי אין לומר כי עתה שהטבע ד"ז נכח' בטבע ימי בראשית נעשה הדבר בטבע כי אין יהיה זה דבר מצעי אלא יתברוף הלא ואי אפשר לומר רק שהוא אלא בטבע ומ"ש אף אלא בטבע ימי בראשית יכול לחדש זה אבל שם דעתו אלוך שהטבע הדברים שנתברו בששת ימי בראשית שיהיו מפני שאין יכולתו של הקב"ה לעשות ברואו אבל דעתו הוא מפני שהם"י הטביע העולם ואין חדש תחת השמש שיהיה הם"י עושה בריאה חדשה בעולם כי דבר זה אין ראוי שיהיה זה נחשב הורדן העולם עם קיומו וכאלו היו שני הפכים ביחד כי עם קיום העולם יהיה נמצא הורדנו ואין ספק כי שם לא עם הם"י בכח העולם לקבל שני כמו זה היה כאן מורדן העולם ודבר זה לא יתכן לומר כלל ולפיכך לאמרו מנהגי התנא הקב"ה עם שהעבה בראשית כי לא עם אלו אזכר בלבד התנא דהיינו מפני שידע הם"י כי בסוף יהיו לריכים ישראל לזה הגם שאין הדבר כך רק שהתנא עם העולם הטבעי שלפעמים כשיהיה הם"י יהיה מוהג אלא על פי הטבע והמנהגי הזה כי העולם הטבעי הזה קשור עם עולם הנבדל ומפני שקשור עוה"ז עם עולם הנבדל נשפעה מהילה ביניהם ומעתה לא מחשב כאן מורדן לעולם הטבעי כי לכך נקשר העוה"ז עם עולם הנבדל ✻ נעתה הערך מהדבק עוה"ז הטבעי לנמרי ביד הטבע אלא שיהיה כאן שנוי העולם כשיהיה הגם והם"י יפד אלו על מכונה של קמוע לעולם ועד ולפיכך לאמר אנחי וכו' כלומר אלא אשר אשר העולם אל הטבע לנמרי רק שיהיה מקשר עולם הטבעי בעולם הנבדל שיהיה כח עליו לשמוע ואין כאן שנוי ברואה כלל שיהיה הגם גם כן מענין העולם הזה שברא הם"י בששת ימי בראשית וכך הם פי' דברי חכמים אבל שיהיה קשה עליהם שנוי הטבע מלד שאין ביכלתו ח"ו לשנות דבר זה אינו כלל רק שהקב"ה אין מתריח סדר שלמו והמנהג שהקב"ה עם העולם כלומר אלא אשר אומו אל הטבע לנמרי רק בעת צרילה הקב"ה יחדש נפלאות ברצונו אבל אין כאן מורדן לעולם אשר ברלה הקב"ה או שיהיה קשה עליהם שנוי ברלון שיהודש הם"י מרצון

על רצון כמו שאמר דבר זה אינו ומפני כי דבר הפילוסופים כי אבלו ולעולם אינו שנשתנה ואם היה לו שנוי רצון היה עלמותו מהפגם לאמרו שאין רצון וכמה דברים אלו רחוקים מן שדעת אלוה"ע מה היה לנרוך ליעדאל על התפילה בעת קריעת יס סוף אם הוסם בטבע לקרוע לפס היה היה מעכרת שיהיה ואם לא הוסם בטבע היה יהיה ואל זה וכיוצא בזה אמר הרמב"ם ז"ל שאין ידיעתו שיש לו יח' נדברים שהתידים מכרעת מבע שהפעולי אף כי הוא יח' יודע ברצונו הקדוש אבל אין ידיעתו מכרעת ואף כי לא נוכל לדעת דבר זה אין יוצא זה בשכל אלא ידיעתו יח"ש עלמו ובשלא נודע עלמותו לא נודע ידיעתו וזה אלק אל המעמת מעליו אמר יהיבו מזה עם שנאמר כי הכל מסודר מקודם בוזו וכל זה מפני שהשכמה מזאת כי הידיעה היא עלמותו יח' כמו שהתנאר אבל שאמנו אומרים כי הם עמהו עליהם דבר אלא יען דעת האמת ואלא בדברי הכמים נמלא דבר זה וכבר האריכנו בזה בס' נבורת השם בהקדמה בתריכות כי אין לומר דבר זה שידיעה עלמותו והשלמו רואים מדברי תורה ומדברי חכמים שהידיעה היא מפעולת הם"י שהיא מלמן וידע אלהים ח"ל הידיעה היא פעולה מפעולותיו ואלא עלמותו ולמה לנו להכחים הכתוב בכל מקום יאמר לשונינו שם ובהשבר נאמר כי אין הידיעה עלמותו אבל אלא יקשה לך כי היאך הידיעה עלמותו ויהיה עלמותו מתנאה כי אין עלמותו הידיעה הגה בארנו בזה שאין לומר כמו שאמרו הפילוסופים כי עלמותו הידיעה רק כי הידיעה היא מפעולותיו יח' וכמו שהוא אלא שהשכמה כי מן השכמה מתחייב הידיעה ואין עלה השכמה היא הידיעה כי דבר זה אינו רק כי השכמה פעולת הידיעה ורז"ל נעלי אמת המתיב השכמה אל הם"ם וכמו שאמרו בשרק קמא דברכות מה השכמה רוחה ואינו גרחה כו' ולכך אמרנו כי אין עלמותו הידיעה ובשביל שאמרנו שאין הידיעה עלמותו לא נרצנו דבר כלל ולכך אמרנו שם ואולי יאמרו אלו אין עלמותו גשם ובכל ח"ל מהו עלמותו נשיב להם וכי השכמה שבנוף האדם יוכל האדם לעמוד על שאמתו וכו' הרי לך שאמרנו שיש לאדם ללמוד מן השכמה שבאדם וגם שם דברי חז"ל שמדמים את הם"י לשכמה כמו שברחה מדבריהם בשרכות ובשכמה מקומות ממדרש חכמים ומהבוחים יש לאדם ללמוד שהם יודעו מלפוני החכמה ואין שום אדם יאמר כי עלמות השכמה היא ידיעת הדברים אבל השכמה היא מעשה ויוודעת והרי שם אמרנו אלא אוכל לדעת מהותו ואמרו אלו יודעיהו היתיו ובשביל שאמרנו כי אין הידיעה עלמותו לא יי[illegible] ח"ו לומר שיש בו דבר רבוי שיהיה יוצא מן [illegible] החחדות או שיהיה ח"ו דבר תוספת כי אין הדבר כ[illegible] כלל ואין זה רק כמו שאר פעולות הבשים שאלו[illegible] מחהייבים בו רבוי כי יודע ויכול וכיוצא בו מ[illegible] התוחלים אין מחהייבים רבוי בו כי אם כל הם פעולה וכבר הסכימו שאחרי הפעולה אינם מחהייבים רבוי כלל וכאשר הם"י יודע דבר זה שהוא כך ומפ"י יודע

שלימו כך בלאבר נשתנה כמו מדם שהיה נדיק וידוע הם"י שהוא נדיק וחס"ב יודע שהוא רשע בלאבר נעשה רשע וכן כל הדברים שנשתנו לא ימלא נזה שיהו לו שמו בדעתו אבל תמר כי הפעולות הם משתנים כמו בלאבר יפעל פעל זה וחס"ב הוי' תחרם ממנו כך בלאבר ידע דבר זה[עשה שהוא כך וחס"ב ידע שהוא בעין תמר בלאבר נשתנה דבר הוא שהוי פעולה והשמוי הזה הוא מצד המקבל כמו שהם"י בורח זה זכר וזה נקבה והוא ג"כ מצד המקבל בלאבר המקבל מוכן לקבל צורת זכר בעשה מזה זכר ובלאבר מוכן לקבל צורת נקיבה נעשה נקיבה וכך בעצמו בלאבר המקבל הוא כך ידיעת הם"י שהוא כך ובלאבר הוא בעין תחר ידיע' הם"י בעין תמר ומ"מ הידיעה היא פעולה משעולותיו בלבריאה קרא וידע תלקים עד שתהי תומר כי תלו ב"ה לא רחו תור בהיל והנה שמעתי שהיה אחד בלארץ פולין בשקרא דברי תאבר בספר גבורות שהם אסף עליו רבים ופער פיו לבלי הוק כי דבר זה יוצא מן התמונה והיה מדבר דברי הבל ושכלות כל זה להתגדל ולהתכבד עצמו נגד בני מדם הבלתי יודעים כמו שהוא בני דורינו זה בלאבר הם קוראים בספרים אסף רוח חכמים הוא מהם והם מן המדם הבלתיות בלאבר ליושבים לפני החכמים וכל זה הרעים עלי שתמרתי כי אין הידיעה עצמותו והוא משעולותיו והנה הפועל למה לא פער פיו ולא הקשה על דברי ספר הזוהר וכל הספרים הנכבדים שבלאבר חברו בעלי הקבלה וכי הם תומרים כי עצמותו הוא השכל והיה לא השתנה הקב"ה רק לנשתנה שבלאבר ממנה כל הכחות ודבר זה תמצא בכל דבריהם והוא דעת רז"ל כמו שתמרנו לך למעלה ובתב הרב המחבר ז"ל בחלק הימוד בפרק י"ח ז"ל וחכמי החמת קראו הקב"ה נשמה כי הוא נשמה למדותיו וכו' תרי לך כי הוא ית' נשמה למדותיו שהם התלילות ודבר זה יורה לך כי אין לומר כי הידיעה שהיא החכמה והשיכה היא עצמותו ולפי דברי תלו שתומרים כי הידיעה היא עצמותו אין מקום לכל דברי המקובלים ואין להתריך במקום הזה. כלל הדברים כי תלו התנים הם תולקים על כל דברי הקבלה ומי שיעין בדברים בעין זה ידע כי הכל נשנה על סורת חכמת הקבלה כי כל דעתם של החולקים רק כי הכל הוא עצמותו ית' ולפ שום תומר אין לתת לו כמו שתומר בדבריהם ומי תדם שתמעו דבריהם תבר התפשטו בעומקו הרבים שתים דבריהם תלו כמו שהי דבר זה בחורת מרע"ה ויבטלו בלאבר תדם ידבר בנגד זה לך בלאבר ילמד דברי הקבלה מתן להם ב"ב מקום יתורה להם כי דבריהם תמת ובלאבר הם תמת ולא ידעו כי הוא מקבל שני דברים יחד שהלחד סותר בלאבר לשני והלשון הוא שעשה הבדל ביניהם בלבד כי זה נתמר בלשון חכמי הקבלה וזה נתמר בלשון הפילוסופיא כלו היה זה מחיב הספירות שהם זה בנגד זה וכל זה מבלות דעת התנים תבר לא ינינו כי בלאבר ידע וינין הדברים תו ידע שהם רחוקים זה מזה בתכלית הריחוק וכי יעלה על דעת תדם לומר כי לפי דברי חכמי הקבלה יהיה הכל עצמותו ולא יהיה לנו יח' שום תומר ח"ב שם הם תמדום ושל מה יפול שם לחילות הם לין כאן לף הלר שלנו כי הם בשלילה ומי הוא זה שעולה על לבו דבר זה לעשות השוואה בין שני דברים שלנו והחולכים בדרכי הפילוסופיא הבאנו כי זהו היחוד הנמור ומשני כך תמרו כל שלו דברים ובני תדם תושבים כי הנומה תדברים תלו ח"ו שהוא נגד התחדות וכל זה לין ממש כלל כי לין דבר זה כלל נגד התחדות ית' ולין כאן מקום זה ומי תמרתי ברתש דברי בספר גבורת הם כי תמנו תלמידי תבר"ם לין הדבר כך תלינו ובודלי היו כך שלין לנו לומר הידיעה עצמותו יתב' והרי דבר זה נרתה תל דברי תכמים כמו שהמרנו למעלה ובתב עוד הרב המופלא ז"ל בחלק היחוד בפרק י"ב תלוקי הנמות ומיני הספירות לא יחויב רבוי בלאלוהות וכו' עד וכפי חלוף הנתיחות בלאבר תל פעולותיו כפי חלוף המקבלים יקראו בשמות רבים ויאמרו בו שהם ית' ספירות והרחיק לזה מה שהאריך בפרקי ל"ת וכו' עד כי רבוי הספירות מצד לבר הפעולות שלו ית' הרי לך כי רבוי הספירות שבלילה שתמת בכל פרקיו ע"ז הנה נמנית ולא יקבץ שני ספרים יחד והנה הם תומרים כי הם"י הוא לחד פשוט ואין לו שום תתר תצד החיוב רק בשלילה ומה תועיל לנו הדברים שהם נאמרים בפה והנה הוא ית' עילה השל' הזה ופועלו וכי לאבר לומר בשום לד שלא יהיה דבר זה תתר תה שהוא בורא העולם והוא תדון העולם ומה יועיל בתמרנו שאין לו תתר ותתרי הם"י בשלילה בך הם תומרים והתוחרים הם תל הם"י תצד שברא העולם וז"ל רק כי העולם נתן תל הם"י התתר וכבר הניע על זה הרב ר' תבדתי כמו שהביא דבריו בשל נוה שלום בתתחר י"ב דרוש ו' לף כי בשל נוה שלום דתה דבריו מ"מ דברי הרב רבי תבדתי הרוורים ולמה לא פער פיו על ספר תערכת תלקים שכתב בפרק שביעי וז"ל דע כי התוחרים הם נשוחים בעצם וכל תקרה אין קיום בלתי נשם ותינו מחקייס בו העצם תצל הוא מחקיים תכח העצם ולכן חכמי התחקר הרחיקו התוחרים תן הם"י בתלילת הריחוק לתנק המקובלים יחסו לעצם יתעלה תוחרים בלתי מוספים כמו העצם ונשויו כי העצם שקרא כדוד חמה לו תאור הנדול ונשויו שקרא שתש וידוע כי הענין בלתי דבר טוף על הכדור ויש לה שני שמות והם התוחרים בלתי מוספים והמקובלים יחסו תלינו התוחרים בלתי מוספים ותלו התוחרים קראו המקובלים בעצם לחד כללי והוא ל' ספירות הרי לך מבואר כי תכמי הקבלה תולקים על הפילוסופים בדבר זה בעצמו כי לדברי המקובלים יש תוחרים בו יתברך עצמיים וח"ב לפי דברי מערכת הספירות שהם תכמה וביגה ותתר

שהידוע לנו רק מותרים בלבד ולא יאמר שפיר עשו כלל ומה שכתב כי הם ברמיקא מותרים מן הש"ס מפני כי לפי זה היה להם מותרים ומה שכתב דמה הרב ר' יהודאי מינה זה מקור על העשות כבר דמה הרב ר' יהודאי מינה זה בדעתם ברור כמו שהוא מבואר בספר נזר הקדש ומנחתו כמבואר שם שם שהמותרים כי עשותם שכל מה שנותנים לו נדר כי הכל הוא ידיעה הדבר בשכל כמו שהוא מון לשכל וחרי מתנים לו נדר והוא יפתרך לא יונדר כלל ולפיכך אמרינן שהוא יום' פשוט בשלים השמיעות עד שלא יונדר בדבר מה וידיעה היא משפלה ולא מחייב מזה שנוי כלל כשאר השמעה וידיעה ולא יקשה לך כי הפשלות שמחייבות מן הש"ס לין משפלה מומדת בו ולא מחייב דבר זה שנוי ולא פוסקות ולא רבוי בו שכל וידיעה עומדת ביודע ואם היה שמי ידיעה היה השנוי הזה בו יום' כי בודאי לין קיום כלל כי שהוא יום' יודע נגזר ויכול שכל שכן אחד הוא עשות אשר מחייבים אותו כל אלו דברים ולפיכך כשאר יודע דבר ואח"כ יודע שמין שדבר כך לין זה שנוי בעשותו כי עשו יום' מה שהוא יום' יודע ויכול ולין עשותו וידיעה שידיעה שהוא יום' יודע ויכול ושאר כל שמדות שהם מחייבים אותו כל אלו דברים כך אם כל שכל מעי שהם מומרים כי עשותו ולכך הוקשה להם שיהיה ש"ש לין בו יום' שנוי כלל רק ששכל מחייב מעשותו ולפי זה ידיעה היא עשותו ולכך הוקשה להם שיהיה יודע ויכול מי שכל שכן אחד הוא עשו ולין שהידיעה היא עשותו רק שהוא יודע ומכיון שהידיעה היא שיודע ומה שהוא יודע דבר שלא לין זה עשותו כי עשה הדבר לינו יוצא מעשו ולין זה שנוי ידיעה ולין מחייב בו שנוי כלל כי הוא יום' פשוט בשכלים השמיעות ומפני כך כולל שכל כי זהו ענין השמעות שלא יגזור בדבר מיחד ומפני כך כולל כל הידיעות ולין מון ממנו ויודע שכל וזה שיאמר עד מתי רשעים שאומרים לא ירפא יה ולא יבין שלקי יעקב למה חשיב השם הזה של י"ש ולמה שלקי יעקב שכל הפי' כי שם י"ש מורה שהוא שכל כי כל השמות הם בשם כמיוחד ושם י"ש שהוא כ"ו במספר שם המיוחד לכך מחמיה על הרשעים כי אמר הוא שכל ש"ש שיהיה נעלם ממנו דבר שא"כ היה משלוח ממנו שומא דבר שלא יודע ולא היה שכל ואמר לא יבין שלקי יעקב ר"ל כי הוא יום' קדוש נגדל שלקי שלקי יעקב כמו שהסבר כשם פעמים כי היה לו ליעקב מדה זאת שהיה קדוש נגדל כמו שכתוב ושקדישו קדוש יעקב ולפיך מי שהוא נגדל והוא פשוט שלין לו נדר כלל לא יבין כי מפני שהוא פשוט בשלים השמיעות ש"ש לומר עליו כך כי ש"ש לא היה פשוט רק היה לו נדר שיודע דבר זה ולא ידע דבר זה לפי שהוא שהוא בשלים השמיעות לא יאמר עליו שהוא יודע זה ולינו יודע רק הוא יודע שכל מפי השמיעות שלא יונדר בדבר שיהוא ושם שהוא יודע כי

דבר זה הוא כך וכשכתוב יודע שהוא שנין מחר מין השנוי רק מפי המקבל לכל מפי הש"י לין כך שנוי כי פשוט בשלים השמיעות ומפי זה יודע הכל ומ"כ לין יפריב ד"ז רבוי לו שכתוב כי מדבר אל הידיעה שהוא יודע היא מפי השמיעות כמו שאמר שכתוב וכל פוד שלקו נותנין לו השמיעות מחייב מזה הידיעה שהוא יודע הכל ולין נשלם ממנו ודב"ז גרור מאד ולין להאריך במקום הזה כלל ובאולי נזכה בעזר המחיה הכל בחפצו יום' לנאר כל הדברים במקומם המיוחד לזה רק מפני שפיזה בי מפי הש"י שהוא שהיה הידיעה הוא רק מפני שהוא יודע שהוא שהוא שמיע הכל כמו דברים אלו שכתוב כאן בשלים בני אהרן בעלי ילחה בעלי חמת . ואם שהיה הזה שאר שער פיו ומומו בעשותו אוניו מילין מפיו ולברים מכשול מן בני אדם אף כי מפי אומר שלין אחד מבני אדם שהם בני אהרן השהמיעים מקבלי תורת משה ע"ה שיהיה דבריו על לבו רק לא יאמר לדבריו לך בשולי פן יש ח"ו אחד שיפגם לל דבריו רשעי לפרים המכשול הזה הוא כתב בשרק כ"ש מן החלק שקרא מעשה שבוע וז"ל ואתה תומר לך מה שהיה שפשר לומר זה כפי מה שתומר לך בשלות קלרות מאד ואתה תלייבם בעשה וזהו שכאשר תמרנו שהקב"ה לא יכול לעשות כמוהו ושאר השמעות ולא יהשוב הפרון בהם יפולתו לפי שלין השמעות מכלל היפולם כמו כן לא יהשב הפרון בידיעתו יום' כאשר נאמר שאחרי שברא את האדם וידע שיהיה בחירי לא פקף ידיעתו זאת שיהרא לפעל שהם היתה מקפת הרי ידיעתו זאת שהרא האדם ידיעתו רלשונה שידע בעת בריאת האדם שיהיה בחירי בשומלם לדעתי שכוונת הריב"ם ז"ל הוא על הדרך זה בשגם לא אמר הדברים כשהוד נומה זה עד כאן לשונו . ומי יתן ושאלמה שפתי שקר הדוברים על לדיקי של עולם שתק וכי מאלת זאת שליט הם על כוונת קנו לחוקים דברים כמו אלו לשלק מן הש"י הידיעה בעשיד בשם שלא יגע אל שפעל ונגמ' בפ' חלק שאלו רופיים ממין שהקב"ה מהיה מהיה ויודע שם שאחיד וש' כמו שאמרתי שם הרי לך כי הדבר הזה תמוהת מחמיס שהש"י יודע העשיד ומה להשיב על דבריהם כמו אלו שלין לשם יד ורגל ולין מקום לשם ודאם כמו זה גם לדבר דבריהם כמו אלו כי אמר שלין זה הפרון בחקו כאשר ידיעתו לא תקיף במה שלא יגע לשועל שא"כ הסיה זאת הידיעה סומרת ידיעתו רלשונה שידע בעת בריאתו שיהיה האדם בחירי ואם הידיעה היא מן היכולת והשלימות כמו שידוע ובורור אבל כי הידיעה היא שלימות והשכלות הוא הפרון וא"כ מאחייב מזה שלא יכולך מאתו שום ידיעה ולא יהיה נברא האדם בחירי כי ידיעתו יורא רלשונה אלו וכי דברים אלו רלוים לבן דעת ס הידיעה בבריאת האדם שיהיה בחירי יהיה נורב בו יום' הפרון ושכלות שלא ידע דבר שביכלתו הידיעה כי מה שהוא יום' מכלך מן הפרון הוא בעשותו יום' מבלי שכב כי אין אלינו שכב ומפני שברא האדם שיהיה בעל בחירי יפעול דבר זה בו שכלות בעשה

ומדברים שלימות ויכלתו יש לחייב שידע הכל ולפי יהיה האדם בחירי בלבד כמו שידע כך הוא מוכרח ולפי הספר שהיה בריאתו האדם שיהיה בחירי מסלק ממנו יש' הידיעה מצד חסרון הידיעה הוא חסרון חי' בעצמו. הלא המוליך הדברים הו הכלות כגמור והוא יש' שכוונו במקומו כ"ש וברוך שם כבוד לעולם אמן ואמן. ומה שאלה עלמו בחלקי הספר וכעבודות עגלה חטאה בחילן נדול הוא הריב"ם ז"ל אין להשיב על זה כי נגלה לפני כל שאין שום נד מעין לדבריו ומדברים דבריו הפך זה כמו שנגלים לכל וח"ו לומר עליו כך. ופירוש השאלה הזאת מה שהוכרכו חכמים לומר כי יש דברים שברחו בערב שבת בין השמשות דבר זה הזמן של ערב שבת בין השמשות הוא הנזכר ואם משני כי אחר בין השמשות שהוא לא יום ולא לילה ממה נפשך אם הוא יום הרי הוא זמן של שבת ימי החולים ואם הוא לילה נ"כ הוא זמן של שבת ימי המעשה ואין כאן חדוש מצד שברח בשבת בין השמשות מצד שהוא ביה"ש של קדושת הוא יותר בחדרינה משאר ימי השבוע שאינם ב"כ בחדרינה ול"ש לומר שלא יהיה שברח בו דבר שהרי הימו שבת נמור הוא ול"ש שיהיה שברח בו כמו שברח בשבת ימי הרחיצות שהרי הימו ימי חול נ"כ ולפיכך שברח בשבת בין השמשות שהם למעלה מן השבע ואינם מצויים כמו שברחו בשבת ימי המעשה שכל שלו דברים אינם מצויים וכל זה ביה"ש של ערב שבת הוא למעלה משבת ימי השבע כמו שהשבת מצד קדושתו הוא למעלה מן שבת ימי הרחיצות ולפיכך ביה"ש של ערב שבת ל"ש שיהיה שלא ברירה כי מדיין לא שכתב שהשבת שהוא שביתה נמורה ול"ש שיהיה שברח בו הדברים המצויים שהרי הוא יותר בחדרינה משבת ימי המעשה ולפיכך שברחו בו הלו דברים שאינם מצויים לנמרי והם קרובים אל השבע כי כל הלו דברים הם דברים שבמיים ומצד שהם נשמיים הם דברים מצויים ומצד שאינם כמו שאר דברים מצויים הם יוצאים מן השבע ונאמר על זה שנברחו ביה"ש של ערב שבת ושכר השבתר כי כל דבר שיש בו קדושה רצוי לו מספר י' ואין קדושה בשמות מי' כמו שהשבתר למעלה כמה פעמים והוא דבר מבואר מצד ולפיכך שנו בשבתה י' דברים שברחו ביה"ש של ערב שבת כי מפני שהזמן של ערב שבת ביה"ש יש בו בחי' של קדושה בחה שהוא יוצא משבת ימי המעשה שהם חול ולכך שברחו בזמן זה י' דברים כמו שברחו העולם בכל שבת ימי ברחצים כי' מאמרות מצד שהעול' לכך בחדרינה העליונה שמורה על זה מספר י' כמו שהשבתר וכך שברחו י' דברים מצד הזמן שהוא ביה"ש כי מצד שהוא ביה"ש יש בו קדושה וכל קדושה צריך תליו י' ובפרק מקום שנהגו הכי איתא ותור דיהן בערב שבת שברח וחמניא י' דברים שברחו בין השמשות ואלו הן בהר ומן קשת וכתב ומכתב ולוחות וקברו של משה ומערה שעמד הם משה ואליהו ופתיחת פי החהון ופתיחת פי הארץ לבלוע הת הרשעים כ' נחמיה לומר משום הביו הת השור ופסרד כ' יהושע כ' יוחנן אמר הת הול ושמיר כ'

קשת

קלת ביהמ"ק וכאשר מתקרב יותר נקרא ביהמ"ק עד שלחרון שהוא עיקר בין השמשות שאר לשאר שיהיה נגרע בו עשרה דברים מחמת עלני הזמן הלא תראה בגמרא יש שם מחלוקת גבי בין השמשות ואכי אמרינן שתם ליזקו בין השמשות משתקע החמה כל זמן שפני מזרח מחדימין דברי רבי יהודה רבי נחמיה אומר כדי שיהלך חדם משתקע החמה חצי מיל רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא ואי אשאר לעמוד עליו ע"כ. הרי לך משורש כי בין השמשות יש הרבה וכ' יוסי אומר שבין השמשות הוא כהרף עין זה נכנס וזה יוצא הוא בין השמשות שלחרון אשר לי אשאר שיהיה בין השמשות פחות מזה ובבין השמשות זה אשר לי אשאר שיהיה פחות ממש ואפילו אינו אשך זמן כלל בו נקרא ' דברים שעשים בשעה שכך כי בין השמשות הזה הוא קרוב לגמרי לשבת ולכך נקרא בו ' דברים ואשר בין השמשות בלו להוסיף עד ג' חמיש וזה כמו שאמרנו כי שלחשון שבר כי אשג"ש (כי) שעיקר בין השמשות הוא בין שיהיה לגמרי ובו נקרא ' דברים והוא כאלו אינו אשך זמן לקורבתו אים לו לשבת מ"מ אזמן אשר הוא קרוב אל זה הוא ג"כ בין השמשות ולפיכך בלולו בין השמשות ג"כ נקרא אינו אל יצחק וקבלו אל אשה ויש עוד בין השמשות והוא רחוק יותר אבל הוא קלת קרוב ובשביל כך הוסיפו ים לומרים אף שחזיקין ויש עוד זמן בין השמשות מיד אחר שקיעת החמה והוא יותר רחוק ומ"מ כיון שהוא אחר שקיעת החמה יש להוסיף אותו ג"כ אל בין השמשות והוסיפו אל זה שלשת שהיא ג"כ נקראת בין השמשות ודוקא עד ג' הוסיפו אל בין השמשות שהוא אחרון וזה אפני כי אחר שכבר עבר היום שלפניו אתחיל למקרב אל השבת וכל דבר שהוא אתקרב נחלק לשלשה אלקים החלק הקירוב ואמצע שקירוב וסוף הקירוב הוא אן בין השמשות שלחרון שהוא אתשב כאלו אין בו זמן כלל ובשבב כמו שעשה שעשה' אחבר הזמן שעבר וזמן העתיד ביחד וכן בין השמשות שלחרון אינו רק כמו שעשה שהוא אכליה הזמן העבר והחלת הזמן העתיד ואין כאן אזמן אזמן כלל ובאולי יקשה לך ג"כ אין שייך בו בריאה כלל כי אין היוה רק בזמן כי זה אין קשיא שאם היתה שבריאה דברים נשמיים כל היוה נשמים שייך לה זמן בודאי אבל הלו דברים אינם דברים נשמיים שאינם שייכים זמן כלל כי אף שהם דברים נשמיים אין עיקר שלהם רק מה שהם בלתי מצויים וזה היה נקרא בין השמשות כי לא היו נקראים נשבת לגמרי רק שנשתו בין השמשות כדלקמן ולפיכך אין נחשב בין השמשות הזה זמן שהוא תולה בנשף ושב כי אף שהוא זמן לא נחשב זמן כלל שהוא כמו רגע אחת ר' יוסי שמי אשבר לשפוד עליו ולפיכך נקרא בו ' דברים כמו שהחשבר כמה פעמים ואשר בין השמשות אינו כ"כ כמדינא וכל י"ח מוסיף אזמן שהוא יותר רחוק ולעולם ההספק שלחרונה קרוב יותר אל

שבשבת מפני שהוא קרוב לזמן שבת ימי המעשה לכך הוסיפו שמשנה שבת בשבת עצויה והוא מוסיפה שלחרון והוא דבר דומה אל ענין השבת עד שהחכמים תולקים ואומרים כי הוא בריה בידי אדם לגמרי הוא כמו שאר בריות ודברים אלו שם דברי חכמה מאוד לך כי ים עוד טעם בשלו המוספות על ' דברים ודבר זה ים להבין מענין בין השמשות ואין להאריך בדברים כמו אלו ויש לומר נ"כ כי כל אחד מוסיף ואת שלינו כלל וכך מוכח הסוגיא דפריך שם ואור בשבת שבת נברא וכו' ופריך מרבי נחמיה ומה פריך מרבי נחמיה הא לא שבירא לן כך אלא כל אחד ואחד למוספי אחיי ואת שלינו כלל וכאן הוא ואי"ת הא קשיא בבריותא אלו אל מתניתין דתכא קאמי אחריני ואפי שבבריותא נמי קאמי אחריני ובמוספות נ"כ שפי שבבריותא מתולקות כמו שהוא לפניך גם המעי' אינ' משכחת בתוספות עם הבריותא ונראה דכל זה לא קשיא כי לפי כבל ' דברים נברלים בין השמשות ומוסיפין על ' דברים עוד דברים מן השעה אשר השבאר למעלה שהוא בנגד הזמן שנאמר בין השמשות אל ערב שבת ודבר זה השכימו עליו הכל רק כי השמנה דתכא שבירא לה כי ' דברים שמאחר השמנה יותר הם רחוקים מן השבת ואפילך ים לשים אלו כי' דברים שנקראו בין השמשות כי אלו ' דברים שלשה רחוקים מן השבת ביותר כמו שבארנו למעלה ואינו אל יצחק וקבלו אל משה רבינו אין כל כך רחוק מן השבת כמו עשר' אבל הם יותר רחוקים מן השבת מן המזיקין שמכריש אחר זה והמזיקין יותר רחוקים מן הלבת שהרי אשאר בין השמשות בדפוס ויעשנה כיון כך דעת השמנה ולכן הבריותא דשרק מקום שנהגו שבירי להו אותם שדברים ים לומות כי' דברים כי הם רחוקים מן השבת והדברים שהוסיפו ים לומרים רלוי' להוסיפן שאין כל כך רחוקים מן השבת ואחור והשרד יותר רחוק מן השבת מן חיל ושמיר ושבים אלו יותר רחוקים מן הלבת ולבריותא אחריהי ים לשים בתוספות מקלו אל אחרן ואת"ל המזיקין ואת"ל בנזיו אל שדה"ר כי מפני שהיו בנזיו אל שדם שהוא נשרף בו' ימי השבת והבנזים ים לשם יתום ושרוף אל מי שלבשן ולכך הם קרובים אל השבת ובפיכוך אלו ' דברים בתב רש"י בפרק מקום שנהגו אחר בשרה אל מריש ושהוא השלש ממנו מיש ע"י משם ואחרן ועגול היה כמו בברה ומתגלגל שמשם בכל מקום שהולכים ע"ל. ואין נראה לי שבוונת רש"י ז"ל שהשלש היה הולך ומתגלגל עמהם דא"כ למה לא מזכר הכא שהשלש לא נתן מים בתלום מן הקרקע שפיון שהוא מתגלגל עמהם היה תלום ולא אמר רק כי הבאר אבל נראה לומר כי בכל מקום שהיו הולכים הבאר עולה ומשבא מים ונשרף אל הבאר הזה פה שיצאו המים בכל מקום שהולכין ולכך קאמר כי הבאר שנתן הש"י אל הבאר בכל מקום שהיו מוכן פה ויצאו מים ומה שבירא רש"י שהיה עגול בכברה היינו לשמרי בשדרם ושקשה על

פי שיעמוד שנאמר בימה של סנהדרין והעומד על שיעמוד כמו כסדר עיס והיא הנחל שכ"ל רש"י בפרשת מוקש מן המדבר' וכשרה שם ענוד כן ירמה . כתב ומכתב פירש רש"י כתב קריאה שם לתועיות והמכתב מקיקת נורמן כך שמעתי . ולי נראה נמב זה מקיקת נורמן והמכתב זה החרט שכתב בו הקיקה הלומות בספרים דמסכתא קדושין מנין לנרסם הסול והסורה והמכתב ונרלין דברי דקריאה לא קרי ליה כתב

שבעה דברים וכו' גולם . כמו גולמי כלי עץ שלא פרסה מלכות כן זה לין דעת כלל בגופו : בחכמה . שסרנם בתורה יתר ממנו : ובבינין . בחין שיש וזמנין פלמידים : רשואל בעניין ומשיב בהלכה. לפעמיד דבר על בוריו . ואם שלט לו ד' לח כ' דברים כלתם מעיד בסדר כזו לתר זו : אומר לא שמעתי . שאינו רולה לומר על דבר שלא שמע שמע לפמר מר פלומר על דבר שלא שמע שמעם גורם לסבירם שמסתלק מישראל :

שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב שואל בענין ומשיב בהלכה ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומודה על האמת וחלופיהם בגולם :

שבעה

עד כאן לעזם ותימה הרי כתובים בהגדה פלהים כתיב ואם כן למה נאמר כאן ונראה דכתב הוא גרסת הפעם ומכתב הוא קבלת הסנהדרין ועל ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומודה על האמת וחלופיהם בגולם : שבעה דברים בחכם חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב שואל בענין ומשיב בהלכה

דבר כלל ומה שייך בריתה בדבר שאין בו ממש ואין זה קשיא שנזר הקב"ה בערב שבת המות שיהיה נורמו כך וכך ועדיין לא היה מקבל הנורה עד שנזר על קבלת הכתב לאין הבריתה מה שבגרמו י' דברים

בין שממשות בריתה ממש שלא שנזר הבריתה בין שממשות שאין נראה שיהיו כל מפני מה שלא ילחק היה מי ממשם ימי נרמשים עד שברחם רק שנזר על בריתתו וזהו בריתתו וכך נזר נורות המומיות כפי מה שהן וזנזר נם כן קבלת הכתב כמו שלמעם ב' מחמיה המור והפרד דקתני בגמרא שבגרא בין שממשות של ערב שבת ובגמרא תוקי לה דעלו במתכב' בערב שבת ופ"ז נתמר שבגרא בערב שבת בין שממשות וכך שבריתה מן הכתב היינו נורת שבתב נזר הש"י בערב שבת בין שממשות והמכתב הוא קבלת המקיקה ומלת תמר הלומות והכתב נראה לא שיהיו הכתב והמכתב נלומות בלבד רק בכל כתב וכל מכתב שנגרתו בין שממשות כמו תור ופרד שתמר ר' נחמיה דתיהי בכל תור ופרד ושה כל כתב ומכתב נגרת בערב שבת בין שממשות ומה שתמרך לנרות הכתב והמכתב בערב שבת בין שממשות מפני כתב הלומות וספר תורה שתין רתוי שיהיו נכתבים תלו דברים על ידי דברים שתם מסדר המדם ולפיכך נריך לומר שתם פועל הש"י ותין דומה דבר זה לדברים המבעיים שבגרתו בשבת ימי נרתנית ולשה לומר שנזר הש"י הכתב וקבלת הכתב ומדר תיתו וכתתר יצא לפעל שהם זהו שבגרת בערב שבת בין שממשות ומשנה דיהן לא תסיב קבלו על משה ומערה שעמד בה משה ותליהו דסבירת ליה דיותר תיכל לתשוב במקומם המשה והשמיר כי היו פועלים דברים נדולים מה שסיה פועל המשה ומה שסיה פועל השמיר ולכך תיכל למחשב הי מרתי ולא קבלו על משה ומערה שעמד בה משה ותליהו תבריתת סבירת להו דקבלו על משה שלא מודע המקום לשום אדם יוסר ים למחשב וקן מערה שעמד בה משה ותליהו כי מעיד מקומם על זה שהיו בהר תלקים ולפיכך שלט שנים ים לתשוב ובהת פליני ומה שתמר תף לנת נלנת שעויה כבר בתרנ שתין פירושו שהקב"ה נרת הנחת בש"ם בין שממשות שלא שנזר הקב"ה שלנת כי הש"י נרת העולם בשלימות ותין תבריות בשלום ומלתת פלורף לריכה תל העולם מתמר כי המלתה הזתם לריכה להיות לה הלנת ותין לנת ברתמן ממעשה האדם על כרתך נזר הש"י פ"ז שהסיה נעשה ומפני כי תין המלתה הזתת מעשה סבע תם כן בערב שבת בין שממשות נברת ובזה לא היה העולם מסר כי הש"י בשלים העולם ולפיכך על הלנת תל בריתתה בערב שבת בין שממשות ופירושו זה יתוש ותין להפריך ותין פירוש זולת זה וכבר תמרנו כי לכך סדר שתמר הזה מתרון מפני שהדבר שהוה יולת מסדר מעשה ברתשית רתוי שיהיה מהרון ולא רתצון כי קודם סדר הסבע וזה בא מהרון והכל הוא מבואר :

שבעה דברים נאמרו וכו' פי' תלו ז' דברים שנאמרו בגולם ושבעה בחכם תחלה יש לך לדעת כי כל זז' מדות שנאמרו כאן שיש על הכסל היינו שאינו יולא מן הסדר הרתוי תם שהדעת מחייב והכסל משבר כל הדברים ומנניל תותם ושיולא מן הסדר הרתוי תין ספק שהיולא מן הכסל כי הסדר הוא עשם הכסל ולפיכך כל ענין החכם ומדות שלו משוער ומסודר ולכך אמר חכם שיש מדבר בפני מי שנדול ממנו דבר זה רתוי לפי הסדר תבר הסדר מתחייב מן הכסל וכן שיש נכנס לתוך דברי חבירו כי לא היה זה סדר כלל כשבר אחד יכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב כי אם היה נבהל להשיב היה מפיב במהירות ותין זה סדר והוא שואל בענין ומשיב בהלכה הכל הוא מפני הסדר כי אם היה שואל שלא בענין דבר זה היה נקרא שהוא יולא מן הסדר ולפיכך הוא שואל בענין וכן מה שאמר על רתצון רתצון ועל אחרון אחרון הכל הוא לפי הסדר תבר הדעת מחייב הסדר והכשור ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי שהם לא כן היה אם יעיש' מן הסדר כאשר היה מצנה וכן מה שמודה על האמת ואינו מהפך פאמת נשקר אין לך יציאה יותר מזה שאם היה שאמר זה ופרך זה נגולת יי העולם שהוא מחכי וחכמי הכחל

שבעה מיני פורעניות. רעב של בצורת בא. שמזייקר
כשאר עד שמקלת כ"ל דעכיס ומקצתן שבעין מדם כשר
מדם: גמרו שלא לעשר. כלל וכלל: רעב של בצורת ושל בצורת
בא. שמרעיב לת כל פעולם אבל עדיין לינן מניס. אלא
כזמן שגמרו שלא ליזול לת סחלם. וכל שלו פורעניות לינן
אלא לאחד סייט בכירם.
אלא שבאחד מעשה מחכירו.
ואין כאן אלא עכירה לאחת
ביטול תרומות ומעשרות שלא
בפני כללן פרושה הוא.

שבעה מיני פורעניות בא לעולם על שבעה גופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של בצורת בא מקצתן רעבין ומקצתן שבעין גמרו שלא לעשר רעב של מהומה ושל חרב בא. ושלא למול את החלה רעב של כליה בא:

דבר

דבר

סכל לפי סדר ולפיכך אמר ומילופיכן בטלם ציולת תמיד מן הסדר וכבר אמרנו לך פעמים פרכה שאין לפרש דברי חכמים בתומדנת גלבד כי מלחר שאמר ז' מדות בחכם ובודאי מניעת אחת למאמינין דוקא כי רלוי ציהיה ז' מדות ולא יותר וזה כי גם לגניד כי הסכל הוא מסדר ולפיכך אמר שם ז' דברים לגמרי ומפני שאמ' כי החכם הוא מסודר כתו ברלוי על הסכל אמר שם לו ז' מדות אבר על ידם הוא מסודר וזה כי כל סדר הוא השווי ואם לא היה על הסדר השווי לא היה זה סדר ואבר יולא מן הסדר הוא יולא מן השווי לגמרי והשווי לגמרי הוא האמצע שאינו נוטה לצוס לד והכח הנקודה האמצעית סדר אלא ע"י ז' וזה שהיה עומדת באמצע אינו נוטה לא למעלה ולמטה לא לפניס ולא לאחור ולא לגדדין עד שכל האמצעי סדר אלו ז' שהרי מה שאין כאן נמיה לא לימין ולא לשמאל ולא לצוס לד שהם שהם נגדין רק יש לס האמצעי דבר זה שם ז' דברים לגמרי וכענד זה אמר שהחכם יש בו ז' דברים שהולם הם מוריס על הסדר עד שהוא מסודר לגמרי ויש לך לחבין שזכר ז' דברים שהולם ליוס יולאין חוץ מן הסדר ברלוי רק נאמר על הסדר ובאביעי אמר ומודה על האמצעי וכענד האמצעי עלמו שהאמצע הוא דומה לאמצעי בעלמו שהרי זה עלם האמצע שאינו יולא מן נקודה האמצעי כלל וזה מבין מן תוסיות האמצע שהוא האחד שהרם האל"ף כי"ת והאמצעי הוא מ"ם שהיא באמצע אלפ"ת ביח"ת ותוא תי"ו שהוא אלפ"ת ביח"ת והדע מאוד דבריס גדולים שהרמזים באלפ"ת שהוא האמצעי שהוא האמור אלין מלוף שהי הקלוות וכאשר יש באמת אוא הקלוות עד שהאמת נוטה אבל הכל ודבר זה דומה ליעקב"ל שהם זרע האמת כלו על ידם נאמרים הקלוות שהם תוסות שהולם שהם עפלים אל האמת ומפני זה יש קיום אל הכל אף דבר שהוא נוטה מן האמצעי שהוא האמת בעלמו לפיכך אל תוא מ' שהוא מורה בפרט על האמת מפני שהם"ם באמצע אלפ"ת ביח"ת אשר אוא האמצע הוא האמת נאמרים אלין האל"ף והתי"ו שהם הקלוות וזה מדע כי האמצעי שהוא האמור אלין מלוף אבל שהרי הוא נוטה אל הקלוות ולפיכך בזכות יעקב"ל שהם זרע האמת עומדים התומות שהם נוטים מן האמת ואם שהאמת הוא דומה אל האמצעי באמרנו זה לאעלם כי האמת אין לו נמיה מן היושר כלל וזה ענין לו נמיה מן היושר שהרי הוא האמת בעלמו ולא שייך אלין נמיה אבל האמר הוא נוטה מן היושר ולפיכך תוסיות אמר שם בסוף אלפ"ת ביח"ת כל זה מפני כי האמר יש לו נמיה מן היושר ושוד יש לך לדעת כי האמר הוא בלתי נאמן והוא בעדר בעלמו והאמת הוא ספר כי אין באמת העדר רק הוא נאמן והאמר אינו נאמן ולפיכך האמת דומה אל האמצעי שהאמצעי לרוק מן האלה כי האלה מפני שהוא אלה קרוב אל האמר אבל האמת אין לו מליות והוא נאמן דומה אל האמצע אבל האמצע רחוק מן האמר והאמר דומה אל האלה אבר האלה קרוב אל האמר כי הוא האמר ולפיכך המ"ם שהוא תוא האמצעי באל"ף ביח"ת מורה על האמת והאלות טפלים אל האמצע ואפ"ה זה תוסיות אמר שהם נוטים אל האלה לגמרי כי הם באוף אל"ף ביח"ת ומה אלין גו האי"ו שהוא באוף יותר כי האמת והאמר האפיכים ואין רלוי האות אל אמת אינים באוף האמר מאחר שהם האפיכים ועוד כי האי"ו אע"ג שהוא באוף אלין אלה אלה נאמר כאשר היא עומדת בגבול ומנגדל האל"ף ביח"ת לא נאלה זה אלה אבל הם שעומדים בגבול לפיכך האל"ף והאי"ו שהם תוסיות שהם על הגבול הם באמת כי האמת אינו יולא מן הגבול אבל תוסיות שהר הם נוטים אל האלה אלין שהם הגבול ודבר זה ברור מאוד למי שמבין ותוסיות שהר מהופכים ומבולבלין האי"ן קודם ואח"כ האל"ף ואח"כ האי"ם ואין זה סדר לא דרך פנים ולא דרך אחור כי האמר אין לו סדר כלל ואלו האותיות אל אמת הם שמסדרים שהאמת הוא הסדר ודבר זה מבואר. והנה בשביל זה אמר מניעת כי רלוי ציהיה לו שבעה מדות דוקא ומה שאמר שבעה דברים בגולם ולא בעם האלן דגולם ל"ל שאין לו הכמה אמתית ואין להאריך כאן ואינו נכהל להשיב שאינו מביא במסירות עד שהוא נכהל להשיב אבל המשיב בשאר ביטוב הדעת ופירוש שוהל בעינן שמדקדק לשהל בשעה שאומן מעשה לדבריו וכן מה שאמר ומשיב כשלשה שמשיב דברים שהם קרובים אל האמת עד שהם שלשה ולא אמר ומשיב בעינן אלא היה משיב רק שאומן מעשה לדבריו ולא שהם קרובים אל השלשה לגמרי ולא שייך לומר שהוא שוהל כשלשה רק שהוא שוהל בעינן ורוצה לומר שהוא שוהל לפי הרלוי בשע' עד שהשלשה רלויה לשהל לפי הענין ונם זה נקרא שוהל בעינן כאשר מומדים בשכשתא הזאת והוא שוהל זה ודבר זה נקרא שוהל בעינן דהיינו שהוא שוהל לפי השעה ושאין שם שוהל אלא בעינן זה אבל אם שוהל ממשכחת אהריתי אפי' אם שוהל לפי השעה נקרא זה שוהל אלא בעינן שאין זה מעין שעומדין בו ושוהל ומשיב דבר אחר כאן כמו שאמרנו ולכך הם ז' ולא יותר:

שבעה מיני פורעניות וכו'. כבר אמרנו כי האמת זכר בנאן מה שנאמר בשולם שבעה

זה הוא למעט ממדיניות עשרים ואחד שבעה מיני פורענויות בתוך לעולם כי בסדר הוא ע"י שבעה דברים כמו שאמרנו ולפיכך סתם מחבירו בשבעה מיני פורענויות שבדבר זה שסך הרשעים כי שבעה מיני פורענויות בתוך לעולם ע"י שבעה גופי עבירות ופירוש זה ג"כ כמו שאמרנו כי הש"י הנגיל את העולם ע"י מיני שלוח יש העולם מן בסדר רק עומד על כמדו בשכר רשעי וכבר באמרנו בשכר גבורת השם שזה השעה לשבעה מיני שתהן הש"י לאדם והוא מבואר במקומו עיין שם ולכך סתך אחר זה שבעה מיני פורענויות בתוך לעולם ע"י שבעה גופי עבירות כי על ידי שבעה עבירות אלו יוצא העולם מן בסדר לגמרי ולז עבירה ועבירה מאלו ז' עבירות הוא יגיעה אחת ודברים אלו לך אלו ז' עבירות שם מוציאין את העולם מן בסדר הרשעי הוא יחוש למשכילים ומפני כך אתר כי ז' פורענויות באים לעולם בשביל זה כי בשכר העולם מסודר על סדרו אין כאן פורענות כי הש"י סדר העולם עד שתהן בו חסרון כלל והפורענות היא היגיעה מן בסדר מפני החטא שהוא מוציא העולם מן בסדר ולכך יבואו הפורענות על העולם שהפורענות הוא היגיעה הזו מן בסדר וזה שאמר שבעה מיני פורענות וכו' ופי' דבר זה מה שאמר שרשע נא על המעשר ועל החלה יש לפרש כי הש"י הוא לחם על העיסה המעשר ולחם החלה לכהנים ולסם לא נתן הש"י חלק ונחלה בתוך ישראל ולפיכך אמרו כאן כי כשכר אין נותנין המעשר והחלה למי שרשעי לחם אלו הקב"ה מקפח ג"כ פרנסתו ומביא רשע לעולם ומה שרשע נא יותר על החלה מן על המעשר כי החלה שייך דוקא בלחם שהלחם הוא חיותו של אדם דכתיב כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו' ולא כמו המעשר שלא כי המעשר בזיתים ודגן והדגן גם כן חיותו של אדם כשנשתה ממנו לחם מ"מ קודם שהוא לחם הינו חיותו של אדם ועל הלחם יחיה האדם ובפ' השוכר את הפועלים מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים שהלחם סועד לבו של אדם. בתורה דכתיב ואקחה פת לחם וסעדו לבבכם. ובנביאים סעד לבך פת לחם. בכתובים ולחם לבב הוא יסעד ובזהלי חיותו של אדם בלב הוא ולפיכך גדול החלה מן המעשר ומ"מ כשכר נותנין מעשר בקב"ה מביא רעב לעולם שאין הפירות נותנין חיות כמו הלחם דכתיב כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם מכל מקום מבטיחין לעבון האדם לפי שעה ולכך שם הינו מעשר יש בגורת ורעב בעולם שאר נותנין המעשר שאפשר להאדם את נפשו מסם למי שיש לו לחם. ושם אין חלה שהחלה היא חיותו של אדם שאמרו מביא הקב"ה רעב על כליה שהוא כליון החיות לגמרי ומפני זה לא זכתה תרומה שפרי כי אין שעור לתרומה כלל ותמיה שהיא פוטרת את הכרי ולפיכך אין לשם מה אחד לכהן דבר שיוכל להשביע עצמו מכל הכרי יש שעור בודאי והחלה שאמ"ש שנם לחלה אין שעור מכ"מ כיון שהחלה חיותו של אדם לפי' כל שהוא כמי שהוא לו דבר שהוא חיותו ושוב בחלה כתיב שיהא בחלה שעור נתינה כלומר שהשם החלה

דבר השוב שנקרא נתינה וכמו שפירש רש"י ז"ל בפרשת שלח לך ולפיכך הוא חיותו של אדם ולא התרומה ולא בכורים רק מעשר ותלה. וכמדרש בזכות ג' דברים נברא העולם בזכות חלה בזכות מעשר ובזכות בכורים דכתיב ברשית ברא אלהים ואין ראשית אלא חלה דכתיב ראשית ערסותיכם. ואין ראשית אלא מעשר דכתיב ראשית דגנך. ואין ראשית אלא בכורים דכתיב ראשית פרי האדמה. ויש למשוה מה שזכרנו אלו ג' דברים ולא זכרו ג"כ תרומה שהיא נקראת ראשית בכמה מקומות ושוב קשה למה העולם נברא בזכות אלו ג' דברים ופירוש זה כי הש"י ברא העולם והשפיע על הבריות מה שצריך להם ואם לא יהיה בעולם ג"כ אנשים משפיעים ממונם לאחרים לא היה רצוי שיברא העולם ולהשפיע להם מה שצריך להם כי מדה זאת אין מדת החסד שכן אמרו ז"ל דקבר יקבורו' דטען יטענו' וכו' פירוש כל גמילת חסדים שהאדם עושה רצוי שיהיה נעשה לו ג"כ ודבר זה יתבאר במקומו לפי שבעל גמילות חסדים לפי שהחסד שעושה רצוי שיהיה נעשה לו ולפיכך אם לא שיהיו בעולם גומלי חסדים מבטיחים מעושר לא כי רצוי שיהי' הש"י בורא העולם ומשפיע לו מה שצריך אל העולם ודבר זה נתבאר למעלה בפרק מצה קבל תורה אלל על ג' דברים העולם עומד וכו' ומפני כי הש"י משפיע לעולם דבר שהוא עיקר חיותו של אדם כמו שלחם שהוא חיותו של אדם וכד' שהוא משפיע לעולם דבר שאם לא היה בעולם היה העולם חסר ח"ע שאפשר להתקיים האדם זולתו מ"מ כי האדם חסר. וכד' שהשפיע הש"י לעולם דברים שאר אף אם לא כי בעולם ולא כי העולם חסר רק שהש"י הוא ומשפיע לאדם הוא הגמור וכמ"ש מדרינות שאחד הוא מוכרח שהוא חיותו של אדם כד' שיהיה בלא חסרון כד' שיהיה בעוכה ובהלחה וכנגד זה הש"י דברים אלה מעשר ובכורים החלה היא חיותו של אדם ואם יתן אלה הש"י נותן ומשפיע לעולם דברים הכרחיים ואם יתן מעשר אשר המעשר הוא בפירות ואין חיותו של אדם תלוי בפירות גם ח"ל שיהיה מחסרנים כל ימיו בפירות רק שהש השלמת העולם שאם לא היו פירות ויין אין ספק שהיה זה חסרון וכאשר ב"ה נותנים זה רצוי שיהיה משפיע הש"י לעולם ג"כ דברים שהש השלמת החסרון ממש הבכורים מפני שאין שעור לביכורים רק שדרך האדם שמתאוה ביותר על פרי כאשר הוא בזיכור אלו והאדם נהנה ממנו ואין זה רק בשביל הנאה ובכה ולא להשלים חסרון ולפיכך כאשר האדם משפיע לאחר מדבר שהוא הנאה ובכה יהיה בלבד רצוי שיהפיע הש"י לעולם ג"כ תוכותיו ח"ע שאם לא היה זה בעולם לא היה העולם חסר כלל רק שהש לבובה יהיה נהנה וכנגד זה תקנו בברכה אשר צורך נפשות רבות וחסרונם על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי שאף אם לא נברא לא היה האדם חסר

כי מה שאמר לשבר נרש נפשות רבות בו ככלנו הדברים שהם הכרחיים לאדם כמו הלחם שאם לא היו הדברים האלו מיותרו על אדם לא כי' דבר בגרמיה שהרי אין כאן פרנס' ומכרון ר"ל הדבר שאם לא כי' בעולם היה זה מכרון על כל מה שנרמש וכי' היינו דברים שאין מכרון כלל רק לעופר יפירה הכל לפי הראיה דקדוק הברכה פירושו לשבר נרש נפשות רבות ומכרוך רלה לומר שנרש לאדם דברים אע"ג שאינם נותנין פרנס' ומיות לאדם מ"מ לריכים לשם להצלים מכרון האדם כי המים שהאדם שותה לצמאון שלו לבל תיבש מפרנסין אם האדם ואין נותני' לאדם חיות רק שהיה מה שצמא אם לא ישתה ולף אם לא מם היה זה מכרון לאדם ולפיכך תקנו לשבר נרש נפשות רבות ומכרון וכן תקנו על כל הפירות שאינם נותנין חיות ופרנס' לאדם כלל רק שם משלימים מכרון ולה"ב לומר על כל מה שנרמש להחיות נפש נפש כל מי דברים שהם נותנים חיות ופרנס' לאדם וזה לצון על כל מה שנרמש וכו' כי חיות האדם קודם בודאי ומ"ש אלו ג' דברים שם נשביל שיפשים האדם כל מלקי הסוב ושלחו ומפני זה לא זכרו תכופה כי תכופה שהיא כל שהות חינו כל כך שרך על האדם לבל נכוונים מפני הלחה בלבד מפני מדם לפי' בכל שהות ושייך לשרך על זה כמו שאמרו למעלה ולפיכך נשביל מעשר שאינם נותנים מעשר גם רשב לעולם ויש לך לומר עוד כי מה שאמר ושלא ליטול את שלחה ולא לאמר אם אין נוטלין את שלחה כי הוא מוספות על רחשון שדבר לפני זה שאין מעשרים ועל זה אמר שלא ליטול את שלחה ר"ל אינם נוטלין את שלחה ג"כ עד שאין נותנין דבר אבל אין לומר מתחלה שאין נותנים שלחה ומח"כ מוסיפין שלא לעשר שדבר זה לא שייך כי חלה דבר מועט הוא ואיך נותנין מעשר שהוא אחד מעשרי' ולא יאמו שחלה שהוא ל' מעשרים ואחשבה לבעל הבית ואחד מארבעים ושמונה לאחוים ולפיכך אמר כשבר אין מעשרין מקצתן רשב על כולה בשה לעולם מקצתן שבעין מקצתן רשבין ואף לאחן שהם רשבין אין רשב על שהומה גא לשם ואם כולם אין מעשרין רשב על שהומה גא לעולם ופירות רשב על שהומה שנוטקין ואין נאחד אחר שהרנסה עד שיש שהומה ביניהם ואז נקרא רשב על שהומה ואם מוסיפין שלא ליטול את שחלה ומכל שכן שאין מעשרין אז רשב על כלי' בעולם והנה יש שלשה דברים כי אמנם אחרון נקרא ב"ח ואמנם שאחרון בכל ב"ח דהיינו אחרון לבד ואמנם שהשאר שהוא השדר לגמרי ולכך אמר שהם מקצתן מעשרין ומקצתן אין מעשרין יתלה שאחרון באמנם דהיינו מקצתן רשבים ומקצתן שבעים ואם כולם רשבים

על פיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין.
ללמדמיקה בידי שמים אם הרגילו כני אדם בעבירות שאין בהם מיתה ב"ד ללמדמיקה בידי שמים מניין ת"ק ר"ב בעולם ונתנו טעם: ועל פירות שביעית. העושה בהם מחוסר אחריו לפני הביעור ועושה פרן אומר לאחר זמן בביעור: חרב בא לעולם.
ומרי מניו ג' נוסי עבירה שבני יש בהן ג' לגל ענוי דין ועוות דין והמורים בתורה שלא כהלכה פנין אחד מהם ואין מוסיפים אותן ללמד כלמד: חיה רעה בא לעולם. ושכועת שוא ושלוא שקר עוטין לב' לפי שאין דומות זו לזו. לגל ע"ג-ע ובע"ד פנין ג' שם ואין נתפנין ללמד: ועל שמיטת הארץ. זה כתרם ושוכע בשביעית זוו סוף מעשיה על פירות שביעית שלמרו לפעלה ואין מן הכתוב ואין כאן ללמד ו' עבירות ומה שעל עבירה זו לוקה נלוף ופ"ו דבר ופ"ו כלי' שכל מפורש בפ' כשם מדליקין מעשה דפסוקי'. מכוי דדין שאין שחבו ללמד ע"י עומת נדול. מוסיף דדין מקבל שוחר. מוריש נתורה שלא בהלכה על לחבר ושומר: בארבעה

דבר בא לעולם וכו'. יש לשאול מה ענין הדבר לל הפירות שביעית אף כי נאמר כי הדבר שייך לל המורים בתורה שלא כהלכה ומשום דלגל מה ענין פירות שביעית אלא משום דלגל מה שאמרו הדברים כי אף שם ממש מרלה ולכאי הכרח שיש לבארם מן העולם דבר זה מפני שהם מסרים בהלכה לגל פירות שביעית אינם לפורים בהלכה שהרי מוכר לאכלם ושה עליהם לבערם מן העולם כשהבר מניע ביעור וביעור זה שהוא מבער לוחה מן העולם שהוא מפקירם במקום דליכא רגלי לדם ורגלי בהמה עד שהם מטוערים מן העולם ושוב כי המוכיח שה בערם על ביעור שפירות וזה נוף שמעה לבער לוחה מן העולם ודבר זה לא שמעו מקום שהמורה קבעה על דבר זה מנוה ולפיכך על פירות שביעית שלה במורה לבער לוחה מן העולם יבא הדבר שמבער בבריות מן העולם שלוה לבער פירות שביעית מן העולם ויסיה הפקר לכל בין לחדם ובין לחיה וכשבר לא עשה החדם דבר זה נעשה החדם הפקר לנמרי להמתים עד שלינו מבחין בין מוב לרע ודבר זה מטוער ויש לך להבין כי יש דבר שני דבריס שהחד בהמלך הוא מהחים ביד חזקה וכשכתוב ויאמר למלאך הרף ידך כלומר שלל יפעל ביד חזקה וכשהו והשני כי נמכרו בני חדם להפקר ביד המשחית שלינו מבחין בין מוב לרע ופ"ו חמרו כי חם לא יקיימו מיתות ב"ד החמורות במורה שמתוייבים להמית בכח דין ואינם עשין בח מלאך שהוא משחית בכח ודומה הדבר בכח גדול כמו דין ב"ד הוא בכח שהריגים ב"ד לעשות מעשה ולהמית ואם אינם מפקירים הפירות לל שביעית במקום הפקר לכל יהי' נעשים הם הפקר לכל המשחית בהם ולפיכך אמר שהדבר בח לל מיתות שאין מסורות לב"ד ועל פירות שביעית וכשבר שנהרג אלו ב' המתים אינם בהם אלו שהי מיתות יבא הדבר עליהם בים או אלו ב' דברים ויש לפרש ב"ב בשביעי שלא הפקירו פירות שביעית בח הדבר עד שאין בהן מי שיאכל וממילא הפירות מבקיעין כדין פירות שביעית ולפיכך הדבר בח שיהיה נעשה הדין בפירות שביעית כראוי אבל אין נראה שאין המדם הזאת שהם דמם שיה בח המרב עליהם והיו מתים בחרב היו הפירות נהקנים ופ"ם ל"ל שהיה החויב לוקח הפירות ופ"ם הראשון נהן למען דבני חכמה מענין הדבר ודבר זה מטוער:

חרב בא לעולם יש לך לדעת כי הדין נקרא חרב לפי שהוא נוזר ופוסק הדין כמו החרב שהוא נוזר ופוסק ולפיכך שם מוצא הדין ואינו נוזר ואינו מוסק הדין בח החרב וכב"מ שמעו חכמים ב' זה שמר נזר דין חפך הדין על פיהם שהראה מפורש כי שייך מחיכה ונזירות בדין ולפיכך שם מעכב הדין שאינו מוחכך או שמוחך הדין שלא כראוי או המורה בהוראה שלא בהלכה שגם המורה כראוי ומוחך הוראה וכשהר מהקלקל בנזירה עומדו מדה כנגד מדה שיבא הרב לעולם כי כל מדותיו של הקב"ה הם מדה כנגד מדה ואין לך מדה כב"מ יותר מזה ודבר זה ב"ב מבואר. ואמר מיה רעה בח לעולם וכו' יש לשאול מאוד ע"י דמה ענין שנים זה לשבועת שוא וחלול השם ואמר כי הרמז דמה שאמר חיה רעה המלכיות נקראו חיות ככתוב ואמר כי כאשר שבועת שוא וחלול השם ואין ירחים מפניו הנדול בח לעולם חיה רעה והם ירחים ממנה אחת מאר חיים ירחים מפניו של מלך מלכי המלכים הקב"ה יהיו ירחים מורא מלך ב"ו ויש לך לדעת כי רמז מכאים זה שיש לירחה מפני שמו הנדול ולפיכך שם אין ירחים מפני שמו הנדול בח חיה רעה לעולם

ב"ד נקרא מומחה דכתיב ולא תסמלו אח התרן ב"ד נקרא מומחה דכתיב לאחן אחן של מקדשי כדאיתא בפ"ק דסנהדרין ופ"כ אלו שלאחן עבירה אחת עבירה המומחה וכן יקרא נ"כ שמיחת התרן עבירה עם אלו שלאחן כמו שיבואר ולפיכך

דבר בא לעולם על פיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית: חרב בא לעולם על ענוי הדין ועל עוות הדין ועל המורים בתורה שלא כהלכה: חיה רעה בא לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם: גלות בא לעולם על עובדי עבודה זרה ועל גלוי ערוות ועל שפיכות דמים ועל שמיטת הארץ:

שפיר קאמר שבעה מיני פורעניות נאות על שבעה גופי עבירות שקרא מיתות שאין מסורות לב"ד ופירות שביעית העבירה אחת שסם ענין הוא שבאכיל אומו דבר שסם ממותפין בו בא הפורעניות ולפיכך שמעיר ה' היא לכך נאמר

בארבעה

להעבירה אחת שבועת שוא וחלול השם שבאכיל אותה העבירה שסם מפותפים ביחד בא הפורעניות אין קשיא כלל ובן יקרא נ"כ פורעניות של בערה ופורעניות של מהומה ופורעניות של בלי עלים לב' פורעניות כיון שכל אחד ואחד יש לו שם בפני עלמו ולמה לא יהיה זה ג' מיני פורעניות מחולקים:

ואין ירמה רק נגי היה רעה שהחדש ירח מפני החיה שהיו בריחה אחת מצוה ושייך בזה ירמה יותר ממה ששייך מן החרב ולפיכך אמר היה רעה בחיה לעולם על שבועה צוה ואולי הטעם כי הנו חפצים מפני שהם מקיצים בכבוד שמו שהם לא היה מקיל בכבוד שמו לא היה עובר שבועה צוה ולא היה מחלל שמו הגדול ולפיכך על הנו חפצים בפרט צוה זה על היה רעה והנה החבור לך לחמתה פירוש זה מה שאמר ד' היה רעה בא לעולם על ב"ש ואעל"פ שהם יפי' זה בבור מה שאין לספק בו והוא יתי' יגילנו מעון זה ויכפר בעדינו. גלוח בא לעולם וכו' מה מאוד יש לתמוה מה שהגלוח בא בשביל ד' דברי' כי מה ענין הנו ד' דברי' אל גלוח החרן יש לך לדעת והנה הנו דברי' מאד ויש עיונ ולכך על הדברי' שאמר נחמה' לך כי כשאמר תעיין תמצא כי ג' תוארים הם שלי"ת הרחמן כי נקרא שמו יתי' על החרן שהוא הנו חלקי החרן ומקרא מלא הוא וקס הטעם הזה וזאת תחרי הנו חלקי נכר החרן ופירוש הרמב"ן ז"ל הנו חלקי שהוא נכר בחרן כי הטעם שנכבד הוא הנו חלקי החרן שנאמר כי לא ידעו מספט הנו חלקי החרן וכן וידברו על הנו חלקי החרן ועל הנו חלקי עם החרן וכתיב לא יבטו בחרן ד' עכ"ל הרמב"ן ובדברי רבותינו ז"ל מבואר הרבה עד שאמרו ז"ל ומביאו רש"י בפרשתא לך לך לחת לך לחת החרן לחיות לך להנהיג הדר בחרן ישראל אני לו להנוח ומי שאינו דר בחרן ישראל אין אני לו להנוח עיין הם וכן אמר דוד כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלקים אחרים ומי אמר לו לדוד לך עבוד אלקים אחרים אלא כיון שגרשו אותו מא"י כאלו אמרו לו לך עבוד אלקים אחרים ודבר זה מבואר כי כל החרות הם מחת רשות העריות ואין בלבד הם ה' נקרא עליה רק ת"י ומבואר הטעי שיש אל החרן שנקראת ארן קדושה ודבר זה מבואר. הנ' שנקראת ארן החיים כדכתיב ונחתי בני בחרן החיים וכשוף כתובות ארן החיים שמחיה חיים לעתיד לבא ומטעם שנקראת ארן החיים כמה שפ"י בחמצע העולם כמו שבארנו בכמה מקומות וכל דבר שיש לו מדרינת החמצעי ואינו נופה אל הקצה אל הקצה מחייהם אל החיים כי הקצה יש לו סוף ותכלית וזהו ענין מיתה שהמיתה היא הסוף ותכלית ומפני זה אמר כי מפני ג' עבירות וחמתים גולים ישראל מן החרן שהם הם עובדים ע"ז הנה אין רשיים להיות בחרן כי הוא יתי' אלקי החרן ואיך יהיו בחרנו עובדים אלקים אחרים. והטעי שפיכות דמים כי מפני שהחרן נקראת ארן החיים אם שופכים דמים נקרבה ארי אין רשוי ליהיו בחרן כלל אחר שהם שופכים דם בקרבה ואין נקראת ארן החיים. הנ' גלוי עריות מלד כי ארן ישראל נקראת קדושה והפך הקדושה הוא גלוי עריות ודבר זה מבואר בכמה מקומות כי המתנגד לקדושה הוא העבוד וכמו שבארנו רז"ל כמו שהניח רש"י בשרשת קדושים שלך שמך פ' קדושים לפ' עריות לומר שיהיו קדושים ופרושין מן העבוד שכל מקום שהמצא נגד עבוד שם תמצא קדושה הפה זוהי וחלכה לא יקחו כי אני ה' מקדשכם ולא יחלל זרעו כי אני ה' מקדשו קדושים יהיו זוהי וחלכה לא יקחו ע"כ. והטעם בישראל במקומות שרבים מלד כי העבוד והזנות הוא מחוה נופים שייך מן החרב וכל קדושה שהיא נבדלת מן החמרי שלך מקדישין הם"י שהוא נבדל מן הנופים ודבר זה בחרנו שרבה מלד שאין ענין קדושה רק שהוא נבדל מן החמרי וזהו זה מחכמים נמה שאז"ל למה קרבנה של הוא שעורים לחמרו היא שהפה הטעם שהוא לכך קרבנה מחכל בהמה כדי לך כי הזנות הוא הוא חמרי הוא הפה החריח ודבר יחוש כי הזנות הוא חמרי נופני ולפיכך הם הם ותחילה מופיה על הזנות נוליש מן החרן לחמנע הממיתה שהיא לחרן מה שלא נמצא לעום חרן ודבר זה מלד החרן עלמה כי רחוי לחרן הממיתה וזה כי ה"י חפר לא תחסר כל בה והיא החרן הפלימה בכל כחם"ה עליה חרן חפר לא תחסר כל בה ודבר זה כנגד שלך חרלוח שהם חסרים לך ה"י בלבד שלימה חסירה והיא שלימה והדבר שהוא שלם רחוי חלי הפציאה והחמנוחה ודבר זה דומה לל ישראל כי מלד שלימות יש לפה הפצא והחמנוחה ודבר זה נחבאר למעלה ענין הפציאה שהיא לישראל כי כל מי שאין לו מנוחה לא קניא לל הפלימות ולכך הוא חמנועע שכבר החבאר חלל שם למדת חורה הרבה שהחמנועה הוא נכח והדבר שהוא בפועל לנמרי אין לו החמנועה שהיא שייכה לל הדבר שהוא נכח וכחבאר הושלם הוא בפועל ולפיכך כל זמן שלא הושלם השלם ולא היה אז בפועל לא קנה החמנוחה עד שהושלם ולא היה אז נכח אז קנה החמנוחה וזהו חרלה כי החמנוחה שייך לל דבר שהושלם והוא בפועל ולא הוא בעל מנוחה לבל כחבאר לא הושלם ולפיכך אמר חלו החמנועה (יח) כי ישראל מוכרח שיבא לבלל שביחה שהם לא יבא לבלל שביחה רק יהא לו תמיד המלחמה שהיא החמנועה נחשב כחילו לא היה לו שלימות שהם היה לו החלימות היה הוא בא לל החנוחה וכך החרן נרחה שהחבוחת שהם היה בא מלחמה היה מורה שהיא חסירה השלימות ולכך היא במלחמה החמידים ולא חבא לבלל החנוחה ולכך כחיב שבא שבחון יהיה לחרן שיהיה לחרן עלמה שביחה ודבר זה מודיע מעלת החרן ועוד ביחרט כי בל דבר שיש לו קדושה כמו ישראל והחרן ליחר שיהיה בא לבלל מנוחה וביחה כי החמנועה היא לבשה כחבאר ידוע מענין החמנועה שהוא לבשה (יב) וישראל שיש להם מדריגה קדושה בלחי בחמיות רחוי שיהיה לסם הביחה מן החמנועה דהיינו המלחמה כי אחר חמנועה לא נקראת חאוחה כי החמנועה בלבד היחה מגרח על הסדם כלל חבל המלחמה נקראת חנוחה ופורח ולפיכך נחן לישראל שהם קדושים יום קדושם ושביחה וכן החרן הם היה החדש עובד' חמיד לא היה קדושה לחרן ולפיכך חמרה חורה בשבחים כי ד"ח מורה על קדושה החרן בעלמה ולכן הם אין שחים זה הם גולים מן החרן בעון הטמיחה והנה החבאר לך בבירור למה בשביל חלו ד' דברים הם גולים מן החרן ים לך לומר ג"כ כי הלא ג' הלם הם בשביל

שמחת יום קדושת וכל קדושת היא סוף המעשה וידוע כי שמחה מצטל ומפסיד הקדושה וכל דבר שהוא קדוש נהנעו במחשבה מיד בטל הקדושה ולא מצטל מחשבה רק בחלו ג' דברים שהם בפרט נקראים מחשבה וכדאיתא בפ"ק דשבועות וכמו שהמנחר למעלה ולפיכך חלו ג' דברים הפך האדון שהיא קדושה ויש לך להבין מאוד למה חלו ג' דברים נקראין פחשבה בפרט כי הם דברי הכמה עמוקה מאד וכן עלתה בהרגיעי שהיא בחשיבה היא מאד קדושת השבת שהרי כתיב כי יובל הוא קודש תהיה לכם תן השדה וגו' וכן בחשיבה היא קדושה גדולה לחדן שהרי פירות שביעית שם קדושה עליהם ושוד בחביעים שהם היא ובשבת כתיב קודש היא לכם ושם בכתוב לגבוה קדושה בחדן אלא לעבוד לחופה עד שהיא קדושה כמו בשבת וכבר הפנחר שחשם ולכך אמר על דברים הללו ישראל נוחים מחנה כי ג' דברים שהם ע"י שהיטת דמים וג"ע הם מחשבה וסח מחשבים ומבטלין את הקדושה וברביעים בחשיבה היא עצם הקדושה שים על החדן ובלאבר אין נוהגין קדושה בחדן אין החדן מחלה את הדברים הללו וסח נוחים ממנה ופירות זה ברור . וכדי שתעמוד שד על הלו דברים חדע כי הש"י נתן החדן לישראל בזכות ג' אבות שהרי לאברהם בבטיח את ישראל שיקח לבניהם את החדן וכן בבטיח ליצחק וכן ליעקב וסח לא היה שבועה אלא החדן לישראל וחדן נהרש בשביל לא בחוה בלא בזכות אברהם יצחק ויעקב לאבות בהרש בשביל חבטחון שבטחו בי ואמר להם אני מגן לך וזכרתי לח בריתי יעקוב וגם בריתי יצחק וגם בריתי אברהם אזכור וחדן אזכור אמר כי יהיה החדן בשביל החבות וחם כי מפני שחדן שייכים לחבות ויש לחלו שיחמר שכאוב ואזכור החדן כלומר בשביל זכות החבות אזכור החדן אבל אמר וחדן אזכור כלומר שים זכירה לחדן כמו שים זכירה לחבות ובמדרש לפא סוא מזכיר חם החדן שחשם אמר ר"ש בן לקיש משל למלך שהיה לו שלש בנות ושפח' אחת פגדלתן כל אחן שבאלך שואל בשלום בנותיו היה אומר שלו לי בשלום מגדלתן ע"כ ובילוד ענין זה מה שאמר ושפחה אחת מגדלתן כי משלח החבות דוקא מצד החדן כי אם לא היה החדן לא הניחו החבות על קדושה העליונה ולכן החדן מגדלתן ומזה חדע כי החדן שייכים לחבות וחבות על החדן ביותר ולפיכך כאשר מזכיר זכות ג' חבות מזכיר ג"כ שחשם החדן שים עין אחד ולשאר ישראל הם דומים ומשדמים על החבות שלהם נחנה החדן ולפיכך שייך החדן לח יש להם החדן ולאשר אם יוחיש ממנו החבות עד שחיוכ דומים להם חז אין ליראל החדן וגוים ממנה וכן אם אין אומרים מה שרשי לחדן מצד עצמה גוים ממנה ועל ידי הלו ג' עבירות אם יוחיש החבות שהיה נגדל בחלוחים כי זכירות הן ג"ע ממנה נחבדים שהיה נגדל בחלוחים הקדושה שלא היה כמותו וגמו שחמרו בחסכ' נבא בחרא בפ"ק בריש כרתי לעתי ומה לחבונן על בחולה שברך בעתיד לחיות בחתריני לא מסחכל בדידיה מסחכל ומלו שברחם חף בדידיה לא מסחכל שנחמר שהם לא ידעתי כי חלה יפת מרלה חם שעד עתה לא שכיר ביומי ועל ידי מעשה שכיר כה פתה כמו שפירש רש"י ז"ל ולפיכך בחבר ישראל אין מחזרין בג"ע שם יוחיש ממדת חבורחם וסכך הם לחברחם שחליו אתן בחרן. ומה ח"ו הם עובדים ע"ז אין רלוי שיהיו נחשבים בני יעקב שחליו שייך שחרן דוקא שהרי יעקב הקריב נפשו לגמרי לשמים וכ"ש היה הפך בעבודה הקב"ה וזה מקריב לפל לחבר ודבר זה הפך לגמרי חל מדת יעקב. וכן ע"י שפיכות דמים הם הפך ליעקב. כי לא מלינו מי שהיה הפך שפיכות דמים כמו יעקב וזה ענין נפלא דחמרינן במכבת נדה בפרק כל סיד הטולין ש"ז לגבלה כלומר שוכך דמים שנחמר שחפיים בחלים חחת כל עץ רענן שוחטי הילדים חל הקרח בוחטי חלא שוחטי הילדים ואמרי כי יעקב היה רחוק מן שפיכות דמים לח רלה יעקב קרי מימיו כמו שדרשו ז"ל על הכתוב שחמר רחובן בכורי חחה כוחי ורחשית שוני חף חלא היה זה בכוונה רק בחוחם כ"כ היה רחוק מפפיכות דמים חלא יבא ממנו קרי חחר שייך ליזיהר וכל זה ידוע לבטוים כי יעקב ושבר הם הפכים עשו נקרא חדמוני והוא סיד דמים ויעקב חחו החייט ולכך ג"כ יעקב לא מת בחבר ידוע לחי שחמר בסוד קדושים חבר כל חלו דברים רחוים לחבות מלד מדריגתם ומעלתם העליונה ולפיכך הם סיו ח"ו טעים לחמר שפיכות דם הם יוחיש ממדת יעקב חבר חלין רלוי החרן ונוגים ממנה קלל בדבר כי החרן חתן הש"י לבני חדם ולא לחוסו ברחה רק נתן חותם לבני חדם וחבר הם יותר רחשונים לחרן הם החבות שחליהם נחנה החרן בשרש ואם ישראל מחדמים לחבותם חבר לסם שייך החדם רלוי להם החרן כמו שהיתה רלוי' לחבות וח"ל נוגים היתה . ושרביעים מלד שרלוי חל החרן מלד עלמה היא החמיתה כי אין ספק כי החמיתה היא לחרן כדחמיר בקרח ובכתה החרן שבא לד' סרי לך ג' דברים בסם ע"ז ג"ע שפיכות דמים שהם ח"י חומחים בסם כלו לא היו בני חברהם יצחק ויעקב חבר ליזה נחנה החרן ובחתם הרביעי שחוחת בחרן עלמה היא חמיתה שהיא לחרן כמו שפירשנו למעלה כי החמיתה רלויה לחרן ובשן זה נוגים חימנו. וכדחמיר וזכרתי חת בריתי יעקב וגו' ודברים חלו מבוחרים והחרכנו לך פירוש שחחבת הזחת וכל עולה על דרך חחד נסן מחוד ומעשה לא יקבה לך מס שקרא כל חלו ד' עבירות עבירה חחת גודלו נחחבים עבירה חחת כוחי ולחלו חחר שחל עבירות כיוצל קדושת החרן וכלו חחר שחל עבירות החרן סיו ע"ז ג"ע וש"ד וביוצל שחיתה חו פירושו על עבירות קלקול החרן וחלו ד' עבירות קלקול החרן סם כולם נחחבים עבירה חחת ולא קבים מידי חשם ים לך לב להבין חחחה חלו שבא פורענות על שבעה נוגי עבירות שבלשה מסם הרעב וחח"כ היה רעם

דבר ומרע ונשמע כי אלו ד' פרשיות הם כוללים כנסת ישראל יוצא מן הכלל הרמיי על פשוטם ומתכם יבין מדעתו :

בארבעה פרקים וכו' . הסמיכה באמת נצטוו כאן לאמר שמאמר למעלה דבר את העם וכו' אמר כי הדבר נ"ב מתרבה ברביעית ובשביעית ובמוצאי שבועות החג שבכל שנה ושנה . ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית בשביעית מפני מעשר עני שבששית ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גזל מתנות עניים :

בארבעה פרקים הדבר מתרבה ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה . ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית בשביעית מפני מעשר עני שבששית ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גזל מתנות עניים :

ארבע סדורות באדם האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מדת סדום . שלי שלך ושלך שלי עם הארץ . שלי שלך ושלך שלך חסיד . שלי שלי ושלך שלי רשע :

ארבע

כמי אדם : שלי שלך ושלך שלי עם הארץ . שלין כו פרקום : שלי שלך ושלך שלך חסיד . שלאו הוא ליקוט מכל המרים . אלא כולם שלמדים ובני מתנו :

ארבע

בארבעה פרקים הדבר מתרבה . מפני מעשר עני . שלא נתנו כשלשי' וכשביעית לכך נסמכו זה לזה : בשביעית . שמיסה קדוש שביעית כ"מ . בשמיני' מפני פירות שביעית שלא נהגו כהן כשורה : החג . סוף סג בסוכות : מפני גזל מתנות עניים . שהוא זמן לסיסה ונריך ליתן מתנותיכם לעניים כגון לקט שכחה ופיאה : ארבע מדות באדם . שלי שלי ושלך שלך . שלאיני רוצה שיהיה ממני ולא שלשה אני אומר : זו מדה בינונית . שכן מצינו בשמואל שהמר שנאמר כו ותכונתו שהמפה מ סם ניחו : ויש אומרים זו מדת סדום . שמשמע שהמר לעניים כגון שכחה מלמדים שאינו נוהג אלא לעצמו ולא לאחרים נמצא שאינו נוהג מדת סדום לא קובעים לה קובעים לה . ולמה נוסף לשלו לאחר שכבר שנאל דבר זה בשביעית שהוא פרנסת נפשו כי כל אחד לעני בו הוא מפרנסים שלין לו ממון רק להחזיק לה נפשו ונמצא כשלו נוסף לה נפשו לכך הקב"ס נוסף נ"ב ממנו נפשו ולפיכך הקומם מדה כנגד מדה שנמ שהבר עליהם ונוסף לה נפשם ולא"נ דגם חבר ממיה אין זה מדה כנגד מדה שהם לא עשו רק שמעשו שהיה הוא הפרנסה שהוא חיות נפשם ולכך הדבר בא ונוסף החיים והנוף"כאחר ולא כן החבר שהובא לה הנוף ולא לה הפשם רק הדבר נוסף לה נפשם וכל אלו מייסים לעניים לוקח שהרי מהנות עניים הם ופירות שביעית הוא לכאיב והשביעית השמטת ונפשתה ואלו לחיות עמך הרי אלו דבריס כולם הם לעניים והנוסף דבר זה הוא נוסף חיותו ונפשו לכל תרומה ומעשר שני חיים רק לכהן ולכך לא שייך לומר על זה כך ומפני כי העני נוטל מ"ת הדבר מהרבה מיד בלותו פרק עמו ואין הקב"ס ממתין לו כלל שהרי העני נוטל והדבר מתרבה מיד ולפיכך קאמר הדבר מהרבה כלומר שהוא מוסיף ממה שרואו לחיות משני דבריס אלו ובאותו פרק עמו הוא לכל בשביעית מיהות שלא נאמרו לב"ד ופירות שביעית שלין כאן לעקר עניים רק שלא יעשה המעשה שהיה לו להפקיר לעניים על זה הדבר בא לעולם כי אין הדבר בא מיד כמו שהוא כאשר העני נוטל לכל הפ"י מהריך לסס ונוכה מובו בפעם אחד ושייך בזה הדבר בא לעולם ועוד תבין כי למעלה אמר דבר בא לעולם שכבר אמרנו כי החטה היה נדבר שדומה לדבר עמו דהיינו מיתה ב"ד שהיה להם להמית בכח דין וגם פירות שביעית שהיה להם לאכל לומם והם לא עשו לכך בא הדבר בכח דין לכל אלו שאין נוהגים מהנות עניים ולוקחין חיותם ואין כן ענין דבר בעמו רק שמפסידים חיותם וזהו מיתה בלבד וזה הדבר שהרבה לומר שמביא מיתה לעולם ודבר זה מבואר :

ארבע מדות באדם וכו' לאחר לומר כי אחר שהזכיר לכאן כי אמר למעלה כי הדבר בא לעולם מפני גזל מתנות עניים ומדה זאת היא בלא כאחר הוא לומר שלך שלי ולכך הוא גוזל עניים כאחר אין מדקדק על ממון חבירו והוא רשע . ור"ל ב"ב שבעל מדה זאת שאינו רוצה לאת מתנות עניים יאמר ב"ב שאין לי רוצה בממון אחר כך לא אתן מאלי ולכך אחריו אחרבע מדות וכו' ויש לשאול מה שאמר שלך שלי ושלי שלך אם באחרן לאמר בעל מדה זאת נקרא אם האחרן כאחר לומר שלי שלך ושלך שלי ולמה אין זאת מדה בינונית כמו שלך שלך ושלי שלי ופירוש דבר זה כי כאחר לומר שלי שלך אין מדה זאת שאומר שלי שלך מפני שהוא נדיב ופוסק לב ולכך לומר שלי שלך שאין הנדיב מבקש מן אחריס דבר שלכל נאלו לומר שלי שלך כדי שיהיה ב"ב שלך שלי ויהיה ממוני ממונך וממונך ממוני ועל זה אמר שמדה זאת היא מדה של אם באחרן כי אם היה לו שכל והכמה השכל והחכמה מוכן שכל אחד הוא לאדם הוא על זה שאומר שלי שלך ושלך שלי ואינו נוטן נדר והכדל בין ממון שלו ובין ממון של אחרים הוא זה

ארבע מדות ברעות. נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו. לזותו שכר שהוא מרויח כמה שהוא נוח לרצות שהרי כל שעה צריך להרהם או רעים לפייסו ואינו נשכר כלום כמדה זו שגדול הפסדו משכרו אבל קשה לכעוס וקשה לרצות יצא מועט בפסדו שהוא מפסיד כמה שהוא קשה לרצות כשכרו שהוא קשה לכעוס. כ"ש קשה לכעוס וקשה לרצות יצא שכרו שהוא מרויח כמה שהוא קשה לכעוס בפסדו על שהוא קשה לרצות. נוח לכעוס ונוח לרצות יצא בפסדו שהוא מפסיד כמה שהוא נוח לכעוס כשכרו על שהוא נוח לרצות: רשע. ממתן כך כל לידי עון דתמר מר לא תכסה ולא תחטא:

ארבע מדות ברעות נוח לכעוס ונוח לרצות יצא הפסדו בשכרו (נ"א בהפך) קשה לכעוס וקשה לרצות יצא שכרו בהפסדו (נ"א בהפך) קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד נוח לכעוס וקשה לרצות רשע: ארבע

כמו זה נזדמי דבר זה יגיע שנדר ההכמה שהכמה מתנהגים הכל לפי הרואי להיות ונותן נדר לכל דבר ודבר ולפיכך כתוב אלי אלך ואלך אלי עם הארץ אלין בו חכמה כלל ומפני כך אין מלוין בשור ונדר וכבר אמרנו נ"ב למעלה

כי מי שמקבל מן מחריש יש לו מדריגה הממרים כי האומר מקבל ולפיכך מי שאמר אלי אלך ואלך אלי נלמד כי לקבל ממך ואפשר הקבל ממני כל אחד יקבל

מאחר שזהו עם הארץ שהוא בעל כורחו אבל מעין החומר שהוא מקבל תמיד כמו שבארנו אצל חיוהו שהיה ארבע

כשהוא בתלוי ולכך אמר שמי שאומר אלי אלך ואלך אלי הוא מדת עם הארץ כי הכבל הוא שהוא מקבל שהולמו רק עומד בעצמו ופירוש זה ברור מאוד. ואמר עוד אלי אלי ואלך אלך זו היא מדת גיוסים כי יש מעלה שגבה שהיא חפץ שממנו אמר ומדת אחת לרעה שהיא רוצה להמית לאמר ולפיכך הוא מדת גיוסים ולא אמר אלין יגיע שכשרו בהפסדו דלא שייך בהו לומר כך רק לקמן שהשכר נופיה שהיא בהפסד לא שהפסד מביא השכר שייך לומר יגיע שכרו בהפסדו או בהפסדו כשכרו כמו שיתבאר לקמן אבל כאן אין מה שאומר אלי אלי מביא שהמדה שאומר אלך אלך ולא מה שאומר אלך אלך מביא שהמדה אלי אלי לכך אמר שזהו שאומר לאמר ממון אמר הוא מדת גיוסים ועוד מפני שמעמיד דבריו על הדין ואינו מוותר מן הדין להיות נק' מסיד אם היה בגרם מן הדין להיות נקרא רשע ולכך הוא גיוסי וזה נכון ו"ש זה מדת סדום כדלה כי אלי יגיע שכשרים כי מי שאומר אלך אלך כדי אלא יבקש מחרים לבקש ממנו ג"כ לכך הוא אומר אלך אלך כדי שיהיה אומר אלי אלי אלי מי שמפיד לאחד לבקש דבר כמו זה שיאמר אלי אלי ואלך אלי ולפיכך הוא אומר אלך אלך כדי אלא מבקש מאלי ודבר זה נזדמי מדת סדום אלא היו רואים להיות מחרים מאלהם כלל והיו מרחיקים עצמם אלא שהיו מהניס מחרים מד אלא היו רואים כם להיות נהניס מאחרים מפני שהיו יראים שנם מחרים יבואו להיות נהניס מאם הלכך מדה זאת שאומר אלך אלך ואלי אלי מדת סדום ונהם פליני כי לגיהנם קאמר שהאומר אלך אלך ואלי אלי אין הוא אומר אלך אלך כדי אלא יבואו מחרים להיות נהניס ממנו וכו' רק שהיה אפשר להיות מן מחרים ואם היה אומר מביאו דבר שזה נהנה וזה לא הסכר היה עושה ואינם אומרים לא היה עושה כי אם שאומר אלך אלך אלא יגיע שאחד מחרים להיות נהנה ממנו והיון שמחריח כ"ב נזדמי אינו רואה שיהיו מחרים נהניס ממנו כלל אפילו בדבר שהיה הסכר והיון שהקדוש מניח לי"ת לומר אלכך אינו רואה להיות נהנה מן מחרים אנא אלא יהיו נהניס ממנו שאחד מדה גיוסית שהוא דומה דסבירא ליה דיותר ל"ל מה שאומר אלך אלך ואלי אלי הכל מדה אחת שבאמיל כך הומר אלך אלך כדי שיוכל לומר אלי אלי כדלעיל ולא שאומר מה שאומר אלך אלך שהיה רואה להיות נהנה ואלי אלי היה מדה טובה ואלי אלי היה מדה רעה דבר זה אין סבירא כ"ב ויותר ל"ל שהכל מדה אחת ולאמר עוד שם אלך אלך ואלך אלך החסיד ים מקבים אין אפשר לומר אלי אלך אלך אלך יהיה החסיד אלא יהיה מקפיד על אלו ויתן כל אחד לו לאחרים ומפני זה טרחו לייחס הדברים אלכל אין זו ממש כי נזדמי לא דברו שכשים על מי שהוא מוותר יותר מדאי שבבר אמרו שהמוותר על יותר יחר מהומם אלא יהיה נגרך לבריות אבל מה שאמרו כאן אלי אלך ואלך אלך הוא חסיד כיון שהוא מוותר עד הומם לו אחר יהיה לפי שרואה ולא בא לומר שכך הוא לומר על כל אחד לו כי דבר זה נזדמי אין רצוי לומר ודבר זה אין נגרך להחריך כלל ופשוט הוא:

ארבע מדות וכו' נשמיט המפרש פשוט לכאן לומר כי עוד מלאנו מדות שים משם טובות ושם משם רעות ושם ממעלות כמו שאמר שאשמיט אלפני זה ושם לשלוש שם ענין חסידות אבל אשר הוא קשה לכעוס ונוח לרצות וכן להפך פשט כאשר הוא נוח לכעוס וקשה לרצות ועוד קשה לתת לא לאמר נוח לכעוס ונוח לרצות זהו מדת גיוסים כמו שאמר למעלה שכאשר לד אחד למופת יוד אחד לרעה לאמר שזהו מדה גיוסית ודע לך כי ממלת שים ש"ת קשים בשבע ומפני שקופתי שלשם שיהיה נוחים לכעוס ושיהיה קשים לרצות מפני קושיים שים בני מדת שהם רשים בשבע בכל ושם נוחים לכעוס ונוחים לרצות כלל הדבר או שהוא קשה בכל או שאוה רך בכל ואין השבע נותן שיהיה נוח לכעוס ויהיה קשה לרצות שיהיה בו מן שתי המדות שזה אינו ולכך לאמר שאם הוא נוח לכעוס ונוח לרצות יגיע שהפסדו מה שהוא נוח לכעוס בשכרו כלומר כי מה שהוא נוח לרצות ונוח בעצמו מביא לו השכר והשפסד שים לו כי מה שהוא נוח לכעוס יגיע שכרו שהוא נוח לרצות כי לכך לאמר יגיע שהפסדו בשכרו מאחר כי מה שהוא נוח לכעוס גורם לו שהוא נוח לרצות כי הוא נוח בשבע בכל וכן אם קשה לכעוס וקשה לרצות יגיע שכרו מה שהוא קשה לכעוס בהפסדו שהוא קשה לרצות ולפיכך לאמר קשה לכעוס ונוח לרצות זה נזדמי חסיד בוון שהוא קשה לכעוס בשבע קשה ומפני כי קשה לרצות ואם שהוא נוח לרצות זה נזדמי שהוא שאכב

הכריות ולכך הוא נוח לרצות ומפנכר על מעשו לו תיפכח שהוא כמעט כך ולכך הוא נוח לרצות ומה שהוא קשה לכעוס אין זה אלא שנוכר על מעשו שלא יכעוס על הכריות מפני תאוות הכריות ולכך הוא מסיד גודלי וכן אם הוא נוח לכעוס וקשה לרצות גודלי אף מעשיו גודלי כך ולכך הוא נוח לכעוס ומ"ש למה הוא נוח לרצות שלא שהוא שונא הכריות ולכך הוא נוח לרצות מפני רבוי מעשיו שלא יתבעו אותו בדין ולפיכך הוא קשה לרצות ומ"ש למה הוא קשה לכעוס רק מפני שהוא שונא את הכריות ולכך הוא נוח לכעוס ולכך הוא נוח לרצות ומפני מה אמר קשה לכעוס ונוח לרצות שהוא רשע וכי מה אמר קשה לכעוס ונוח לרצות אלא כך נאמר כל אדם הכועס ביודעו שעוונותיו מרובין אע"פ שיש לו יגרה מדון ואעפ"כ הוא נוח לרצות. ראי לך כי מי שהוא נוח לכעוס הוא רע שפע כמו שאמר שכחוב ובודלי דבר זה יש לו טעם מופלג בחכמה מלוד כי כל כעס היש יעלה מן השווי בהנגודם כלומר הוא בעל כעס ומפני שהוא יוצא מן השוויון והדרכה הוא שאמר בשווי כמו שנקרא לדיק ויפר שהוא שאמר על היפר הפוה שבלי שהוא יוצא מן היושר הגמור וזה שהוא בעל אמת רע שפע יוצא בהרגזתו מן היושר והשווי בודלי הוא בעל כעס ומפני שהוא יוצא מן היושר ומן השווי ומפני זה אמר בכאן מי שהוא לכעוס ונקשה לרצות הרי הוא קרוב אל הכעס ואל האמיתי ולפיכך עומד באמיתו וכעסו חכוו ילעיה מן השווי והיושר ולפיכך ג"כ אם הוא קשה לכעוס ונוח לרצות בודלי אדם כזה בעל שווי ובעל יושר הוא ולכך קשה יוצא מן השווי ואם הוא יוצא נוח לחזור אל השווי שהוא מקומו שהוא אים לדיק ויפר כי כעסם הוא ילעיה בהנגודם האמיתי מן השווי ודבר זה מבואר:

ארבע מדות בתלמידים וכו' נראה לומר מה שאמר כאן מהר לשמוע ומהר לאבד מה שכרו בהפסדו ולמה לא אמר כן בשאר מדות אלא שכאן נתכוון לומר שכר בהפסדו ולא אמר כן בשאר מדות לומר שכר בהפסדו אלא שכאן נתכוון לומר שכר בהפסדו מפני שהוא מהיר לשמוע ומהר לאבד ולפיכך שכרו בהפסדו ולא אמר כן בשאר מדות לומר שכר בהפסדו מפני שהוא מהיר לשמוע ומהר לאבד ולפיכך שכרו בהפסדו אבל בשאר מדות אין שכר בהפסדו מפני שהוא מהיר לשמוע ומהר לאבד ולפיכך אין שכרו בהפסדו:

ולא אמר זכו חלק ניטעי כמו שאמר חלק טוב וחלק רע שיש לו לומר חלק ניטעי כי מה שאמר יש שכרו בהפסדו ודבר זה כאחר יניע לו הפסד מחוך הטבר יאמר יש שכרו בהפסדו לו שמניע לו שכר מחוך הפסד יאמר יש הפסדו בשכרו וכמו שכאמרו למעלה ובלן למה מניע מה שהוא מפסר לאבד מן מה שהוא מפסר לשמוע וכן מה שאמר יש הפסדו בשכרו וירצה דודלי כאמר הלדם מפסר לשמוע מן הדברים חקוקים כ"ב נראבו כמו תוהו שהוא קשה לשמוע כי זה שהוא קשה לשמוע שמרמז הרגש לכך לא יאמר בו מלאת דלמו לדעתים לה רמיס עליה דהמיה ולא מדבר שהרי שיש מורה בו מאד ומניע על זה בהרחה יפידה ורכה ורמי עליה טוב וכבלי נוגע שייך לומר שהוא אזכר יותר לכל הממהר לשמוע ותקל מניע לזה ולא שמרמז ממסר לשמוע שהוא ממסר לאבד שמחוך שמקבל הדברים בלא טורח כאלו מניע לו מעצמו ולכך לא מדעתיה ולא מדבר וכן לשכר ג"כ קשה לשמוע ומהר לאבד יש שכרו בהפסדו בשמוע מרת הרבה ונתן דעתו ולבו על הדברים ובשביל זה מהרים תלוי:

ארבע מדות נמהרי נדקה יש לשאול שאמר ד' מדות בנותני נדקה ואמר מח"ב לא יתן ולא יתנו ואמרים ומ"ש פיו נותן נדקה ועוד קשה שאמר ברוגה שיתן ולא יתנו לאחרים דבר זה אין שברוגה שיתן ולא יתנו לאחרים שהם הוא רוגה שיתן כ"ם ברוגה שיתנו לאחרים ופי' זה כי מה שאמר בעתני נדקה כלומר שמעשה עליהם שיתנו נדקה ויקרלו נותני נדקה כאחר מפל עליהם הנדקה ומה שאמר ברוגה שיתן ולא יתנו לאחרים שהם לשרש מפוש שעושה נדקה ליוצרו ולכבוד בעלמו ולפיכך אין רוגה שיתנו לאחרים דזה לא שייך לומר פיו רעה בשל לאחרים דהא גם פיו בשלו רעה רק שאומר שיתן בשביל יוצרו בעלמו ובשלו שכי שיש פיו רעה אבל נדקה דשכי פירושו שהוא נדקה שנשפה לאחרים ומחוך כך פיו רעה שיתנו לאחרים כיון שהוא מעשה ממיד לאחרים אם יתנו הרי הם יהיו חשרים ולפיכך לומר שהוא חוכב לאחרים כ"ב עד שפיו רעה אם יתנו לאחרים רק הוא רוגה ליתן ועוד יש לשרש כי לפעמים יש בו שהי מדות שהוא מדיב לב מאוד כגון נשם להקדש אלא שייך זה רע פיו כי רע פיו לומר שפיו רעה אלא יהיה אחר ממנו כעוס ולפיכך בעשיתם נדקה לאחר פיו רעה ולפעמים הוא מדיב כ"ב שמכניע מדיבת לבו על מדת פיו רעה שפיו בשל לאחרים ורוגה שיתן ולפיו רוגה שיתנו לאחרים דהא לא שייך לומר שפיו רעה אלא שכאן נמהיכות שמועתו שלפיו יצא השכרו בשכרו. שלעני שמועת בקוני מ"מ מוציל לו סניגיסה כלאמר יגעת ומצאתי תאמין:

ארבע מדות בנותני צדקה. עיני רעה. נראה כשמעון שלאחרים שלפיו רוגה שיעשו נדקה כדי שלא יהיו לכם סם עוב: ושלא יתן לכם סם עוב: עיני רעה בשלו. לפיו דומה לעיני רעה בשל לאחרים. לפי שכשמעון לפיו עושה שלא מתמת לאחרים לב שכן:

ארבע

ארבע מדות בתלמידים. מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו. קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו. מהר לשמוע וקשה לאבד זה הלק טוב. קשה לשמוע ומהר לאבד זה הלק רע:

ארבע מדות בנותני צדקה הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשלו יתן ויתנו אחרים יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו יתן ויתנו אחרים חסיד לא יתן ולא יתנו אחרים רשע:

ארבע

ולכך

ולכך מצד עין הרע שבו אין רוצה שיתנו אחרים והשתא סוי שפיר רוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים ובקשה למה לא יתן ויתנו אחרים עינו רעה בשלו ולמה לא נקרא רשע שהרי מונע עצמו מן הצדקה ומפני שהוא רוצה שיתנו אחרים וכי בשביל זה יגיע מידי בשעתו ונם זה אין קפיץ כי אין הכונה שאומר שיתנו אחרים רק הוא מצטדל בכל כחו ומעריה עצמו מלתת שיתנו אחרים ואין רצוי שיהיה נקרא רשע כהני

ארבע מדות בהולכי לבית המדרש. ואינו עושה. שיש לומר כלום אלא שומע: עושה ואינו הולך. שלומד בשביל שיתנו: ארבע

ארבע מדות בהולכי לבית המדרש הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו. עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו. הולך ועושה חסיד. לא הולך ולא עושה רשע: ארבע

נוונת שאין רשע רק מי שהוא רע לבריות וזה שיש רשע לבריות רק טוב לבריות שכרי מעריה מאוד שיתנו אחרים רק מה

שעינו רעה בשלו ובשביל כך אינו רוצה שיתן אבל רשע לא שייך לקרותו כיון שהוא מצטדל שיתנו אחרים ויש מקשים בגיטין דקאמר יתן ויתנו אחרים חסיד מה חסידות יש כאן הרי מחויב שיתן לצדקה ובשביל שמקיים מצות צדקה אין רשעי שיהיה נקרא חסיד רק שאינו רשע אבל לפי מה שפירשנו לא יקשה כלל כי מה שאמר יתן ויתנו אחרים היינו שהוא מצטדל בכל כחו שיתנו אחרים מעריה ויעשה אחרים שיתנו והיה די שיאמר אני אתן מה שאני חייב אבל לעכות עצמי שיתנו אחרים כיון שבכר עשיתי המוטל עלי ובכאי נוונת אינו מחויב רק הוא מדת חסידות שפיגיע לא יתן ל"ע שהוא מעריה עצמו שיתנו אחרים אין רצוי שיהיה נקרא חסיד כי מה חסידות יש כאן שהרי הוא אינו נותן ולפיכך יאמר שינו רעה בשלו ויש מקשים שהיה לו לומר עינו רעה בלבד ולא שייך לומר עינו רעה בשלו להא בשלו אין עינו רעה רק עינו רעה באחר שיתנו רוצה לתת לו וכדאמרינן ורעה עיך באחיך ואין זה קשיא כי שני"ת מצטמצם לשון עם והוא כי"ת ככלי כמו בשכן יד הכהו ור"ל שהוא בשל אין רעה עם ממון שלו וכן עינו רעה בשל אחרים שהוא נוגע מנגע עין הרע עם ממון שהוא של אחרים אין הפירוש שמתוך עין הרע בשלו רק פירושו שיש לו עין הרע בשלו שאינו עין טובה היה נותן לאחר אבל יש עין רעה בשלו לכך אינו נותן לאחר ומצטער הזאת רואה שהיה לאחר ד' מדות שלי שלי וכו' שנה לותה מצטער מדברת בעניו זה רק שבשלוקה שעשה החנה בג' המצויות שקדמות

שם שויס לגמרי בשניהם למרו יש שכרו בהפסדו ומפני שם שויס לגמרי סדרם ביחד:

ארבע מדות בהולכי לבית המדרש וכו' המצטער הזאת שעשה ג"כ הוא דומה על המצויות שלפני זה שיש בשם מלוקה על ד' הסוב והרע ושניהם ממוצעים ומה שלא שנה אותה אחר תרבע מדות בתלמידים מפני שהמצטער הזאת על תרבע מדות בהולכי לבית המדרש אינו דומה לגמרי על ד' מדות הרשומות כי כאן ל"ג שאמר שכר מעשה בידו מ"מ היא מעשה ג"כ ותיכף כמו שכך לעיל שהמדה המוצעים אין בה מעשה כלל ותדרבה יש שכרו בהפסדו שיש כאן לד רע ויש כאן לד טוב וכן ד' מדות בעוסקי לצדקה המדה הממוצעים יש בה לד ט' טוב ולד ט' רע שאמר עינו רעה בשלו אז עינו רעה בשל אחרים ובכל ט' לד ט' טוב ולד ט' רע ולפיכך שייכים יותר ביחד ממה שיש המצטער הזאת שאמר שכר הליכה בידו אז שכר מעשה בידו ל"ג שאינו טוב לגמרי מ"מ עושה המעות ולפיכך יותר יש לנטות המצטער דתרבע מדות בעוסקי לצדקה מהר מצטער הזאת דלעיל משיש המצטער הזאת דתרבע מדות בהולכי לבית המדרש ופירוש תרבע מדות בהולכי לבית המדרש היינו שרוויים ליך לבית המדרש לתפוקי אם לאו כר הכי שהוא עם התרן לא שייך לומר אינו הולך ואינו עושה רשע דמה יש לו לילך כיון שאינו מבין דבר רק מיירי בשיש לו לילך לבית המדרש ומה שאמר הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו יש להקשות מאי שנא לגבי הליכה לבית המדרש דקאמר שכר הליכה בידו משאר מצות שהיה לו לומר ג"כ שאם הלך לתת לצדקה ולא עשה שכר הליכה בידו ועוד כיון שלא עשה המצוה בודאי לא שייך כאן שכר הליכה בידו ועוד קשיא שאמר שכר מעשה בידו ומה גרע כמו כיון שלמד בביתו מאי שנא למד בביתו או שלמד בבית המדרש ופירוש דבר זה כי שאר מצות אינו כמו תורה שהוא הולך לשמוע מאחר שתורה המלמד תורתו כי אין התורה תלוי רק שלמד המלמד תורה והוא הולך לקבל שם התורה ולכך המצוה יותר בהליכה כי הסליכה היא שכנה נמורה כשאר הולך לבית המדרש ובשאר מצות אין נרשלה שייך לומר בזה שכר הליכה בידו שאפי' שם הולך לקנות לולב שאין לו לולב מ"מ שם שהיה המצוה בידו שלא הלך התורה אינו כך כי עיקר התורה לקנות לולב אלא שיש בית הכנסת שהוא הולך לבית הכנסת שם שכר פמיעות מצוה כי דבר זה הוא המצוה שילך ממקומו אל בית הכנסת שהוא לרבים ביחד וגם בזה שייך שכר הליכה ולפיכך קאמר הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו כיון שבכאן עצמו ללמוד תורה יש בידו שכר הליכה שהוא הכנה למצוה הכנה כי שלא ל"ג שלא יהיה מצוה בפני עצמו ועוד כי בהליכה בעניו תורה דבר בגופו אבל שלומד אינו בגופו והרי כשכר הולך ללמוד תורה עוסק במצוה בגופו ובשבלו כי בהליכה הוא בגופו וללמוד הוא בשבלו וכל אחד ואחד דבר בפני עצמו ולא כן בהולך לבצוה מצוה אין זה דבר בפני עצמו כי הכל ע"י גופו רק אבל הליכה לתורה יש בזה שכר הליכה ושכר ללמוד כל אחד ואחד בפ"ע ולפיכך בכריתא אלו דברים שבאדם חוכל פירותיהם בעוה"ז קאמר והשתא יש המדרש ותלמוד תורה כלומר בהליכה דבר בפני עצמו וללמוד ג"כ דבר בפני עצמו כי אלו שני דברים בהליכה וללמוד הוא לבני דברים מתולקים כמו שבארנו ולכך

ארבע מדות ביושבים לפני חכמים ספוג ומשפך משמרת ונפה. ספוג שהוא סופג את הכל. משפך שמכנים בזו ומוציא בזו. משמרת שמוציאה את היין וקולטת את השמרים. נפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת:

כל

ים שכך לכל אחד וגדר זה לא שייך במעשה וכלל נכון. ופירוש הולך ושנו עושה שלא כדין שלמוד מפני שהיה קשה מאוד להבין שלא רצה להבין ת"ק כרבי נ"כ הוי שלא כת"ק קשה להבין ומ"מ אם ברצה והיה מבין ומסיק על שלמוד היה מבין ומסיק שלמר בשלשון ושנו עושה ולא שלמד ולא למד אף אם כדין רק שלא כהלכה אלא ולכך אמר הולך ולא עושה כלומר שלא עשה דבר ועוד דהוי משמע שלא למד דסיינו שלא כדין מ"מ הוי"ל מן הפה בגרסת אף שלא כדין ולכך אמר שלא עשה דסיינו שלא עשה כלל דלפי' לגרוס שנו יכול ולפי' שכי שכך הליכה ניחו ת"ק דלכך אמר הולך ולא עושה משום שאם אמר הלך ולא למד היה נריך לומר בסיפא לא הלך ולמד והיה משמע שלמד מאחר שכל אם למד בעלמו לא הוה מידי ולכך אמר לשון עושה כלומר שעשה בתורה בעלמו ואפ"ה יש לו שכר ולכך שנו מברכין לעסוק בתורה ולא ללמוד בתורה דלשון ללמוד משמע ללמוד מאחר ואין מברכין על זה רק שעוסק בתורה. ומקשין ע"ז שאמר הולך ועושה מסיד מה שהידוש יש בזה וכי אין מחויב ללמוד תורה ולפי שאר פירשו לא קשה כי אפשר לו ללמוד בביתו והולך לבית המדרש וזהו בודאי יותר עדיף כמו שפירשנו כי מפריעה עשיו בגופו וע"ז יש שכר בפני עשמו ולפיכך הוא מסיד ושוב ללמוד ברבים הוא יותר עדיף ודבר זה אין נריך לשאר כי אין דומה המורה שלמד בביתו לו שלמד ביישיבת חברים ומה שאמר לא הולך ולא עושה יקרא רשע שאין לך ברית שלא נמלא בה שלימות מה ושאשר לא נמלא שלימות כלל נקרא שקרא רשע כיון שלא נמלא בו שלימות דבר מה שראוי להיות בשאשם שלדם וזהו יולא מנדר שאם שלדם: ארבע מדות וכו' אלו מדות יש לשאול עליהם אם מה שאמר ספוג שהוא סופג את הכל כלומר שחשובים הדברים אלו כמו שאמר בספוג מה שמקבל הספוג ת"ק היינו שאמר למעלה שהוא קשה לאבד וכן אם המשפך שמכנים בזו ומוציא בזו היינו שהוא שוכח דבר זה אמר למעלה בארבע מדות של תלמידים ועוד למה אמר למעלה ד' מדות של תלמידים וכאן אמר ביושבים לפני חכמים אבל פירוש דבר זה שאמר ד' מדות ביושבים לפני חכמים שמושעים חכמה. ולאחד שהוא מקבל הכל פלוני אמר כך ופלוני אמר כך והוא מקבל דברי הכל ואינו מבדיל שהלכה מן שאינו הלכה ומפני זה נמצל להספוג שהוא סופג הכל ונומר הכל אלא ום מפני שלא יכול לברר שהלכה מן שאינו הלכה גם ת"ק שיאמרו אלא דברים מעורבים שזה אומר כך וזה אומר כך הוא מוציא הכל ולא נשאר אלא דבר ודבר זה מפני שלא יכול לסבול רבוי הדיעות ומפני כך מוציא הכל ואין דבר זה מפני השכחה רק שהדברים שהם קשים שיהיו נשארים אלא המדש ולכך הם מסתלקים מאחו ויש שהוא דומה למשמרת שהיא מוציאה היין וקולטת השמרים וזה מפני שאין לו דעת עלוכה וזה כאשר יראה להבדיל בין הדעת של חכמים מפני שאין שכלו ברור כאשר שומע הדבר שהוא ברור והלכה ומושע דבר שאינו הלכה דעתו נוטה לאחר שאינו הלכה וזהו על הרוב שהרבה ג"כ שאין שכל אלשם אך וברור יבר בעיניהם דבר שהוא יולא מן הכלל שברור ויש בעיניהם שאינו ברור ולכך הוא עוזב הכלל הברור ומקבל הכלל שאינו ברור ויש שאלשם ברור ביותר הם כמו נפה שקולטת הסולת ומוציאה הקמח פירוש הוא עושים סולת למאכל כאשר הולינו הסובין והמורסן בנפה גסה והיה יולא הקמח שהוא דק עם הסולת מן הנפה וזה"ב מעבירין אותו בנפה דקה מאוד ויולא הקמח הדק שהוא כמו שפרורי' מן הנפה הדקה והסולת שהוא גם ויפה שאחר ומוחו הסולת וז"ש כאן שמוציא הקמח וקולטת הסולת ודבר זה מי שים לו שכל אך וברור מבדיל בין הדבר שהוא הלכה גמורה וברורה מאוד ומוציא הדבר שאינו ברור והנה הרמב"ם כי התנה שנה כמה פעמים מספר עשרה וכן שנה כמה פעמים מספר ז' וכן שנה כמה פעמים ארבעה ולא התנה שנה שאר מספרים וכבר הזהרנו שלא לפרש דברי הכמים כדברי סברה ובהומדי' נלבד כי מי שמעיק דברי חכמים ימלא בהם מכמה עמוקה והם שרחוק בתחלת הדעת שבל כל עוד שהוא מעיק בהם הלא נגלה כאור בהיר הדברים עד שלא כפף בהם כי איך יעלה על הדעת שזכרו כמה פעמים מספר עשר' דוקא וכמה פעמים מספר ז' וכמה פעמים מספר ד' וכי לאשר לומר שכל זה במקרה מה שלא זכרו שום מספר אחר שכל יש לדעת כי לא במקרה היה זה שכל מפני שהמורו ברחם הפרק בעשרה מהמרות שברא העולם וכו' וכתו להודיע

ארבע מדות ביושבים לפני חכמים. ספוג שהוא סופג את הכל. כך יש תלמוד משובח שלכו רחב לשמוע מכל אינו רחב כדרך שיוכל לכוון את לבו ולידע ליזכו מיקר מתניתו: ספוג. ספוג"ת בלע"ז שבולע כל שכיבו: משפך שמכנים בזו ומוציא בזו. כל מה שנותנים דרך שם משלה יולא דרך שתחתיו. כך יש תלמיד שמוכח את שכל אחד יש תלמיד אחר משוכח ממנו שקולט משלה שבולע כשמרת הזו שלא יין שקולטת את השמרים. אבל זה משוכח משלא שדומה לנפה שילא"ן בלע"ז: שמוציאה את הקמח. במקום שטותנין לגרוסות לנורך סולת לעמתו שאותו קמח שנופל מן הנפה נקרא אבל שלא מחמת שכל אם שבאחר בנפה שנשרש קליפתן מפני שלאחר כמיס הוזרין וטוחנין אותן וממנו עושין את הסולת: וקולטת את הסולת. כשיב במשנה לפיכך נראה שהיה להם נפה כגון בגד לעמ ושומרין את הקמח שלא ומעבירין את הבגד והוא מוליא את הקמח דק והחזיק את שמואחר שהוא הסולת. וזהו וקולטת את הסולת וזהו דרכו של מרין שקולט את העיקר:

כל

שנשרש

נמספרים הללו כי הרבעים המחברים את העולם לא עולם הזה בלבד רק כל ג' עולמות שהם כוללים עולם העליון הגבדל והעולם האמצעי שהוא עולם הנגלים ועולם התחתון עד שמתבר את הכל וכבר התבאר למעלה כי האדם הזה הנמר ברת"י בעולם הזה גם הוא כללים כל ג' עולמות והוא מקבר את כל ג' עולמות עד שהעולם לחד מקובר לגמרי וכמו שהתבאר בפרק מגה קבל והבאנו רמיזה מדברי חכמים והרי הדבר מבואר כי האדם הוא מלמעלה ומלמטה כמו שהוא מבואר בכתוב וזה הוא סוד להתיך כלל ולפיכך כשהנר מקולקל האדם ונפסד הרי זה קלקול לכל כל ג' עולמות שהרי האדם הזה מקבר הכל והשהנר הקצר נתק מקולקל הכל כי הלו ג' עולמות מתקשרים ומתחברים ע"י האדם. וזה יסודן הקושיא לית לפנר שהרבעים מקלקלים העולם שנברת בעברת מחמרות והלא במחמר לחד מהם נברת חמה ולבנה וכוכבים לכל פירוש זה כי בודאי נהשב הספר זה לא כל ג' שהאדם הזה הנר הוא בעולם מקבר כל ג' עולמות והם האדם מקולקל מקבל כל העולם שמו ואינו כשהנר ראוי שיהיה ובאמרנו זה בפרק מגה קבל ואין לבפול הדברים ומכל מקום אין לריך לזה כי אין קושיא כמו שמבואר למעלה ובנר באמרנו למעלה כי מה שנברת העולם בעברת מחמרות מורה על שהעולם מקבל מן עולם העליון הגבול כמו שהתרכנו בתחלת הפרק וכן מספר ז' שהוא בעולם הזה הוא מורה על שהעולם מקבל מן עולם האמצעי כל עניני ז' שהרי אמרו ז"ל ז' רקיעים הם ואף כי על דעת חכמי מכונה הם יותר הלא אין זה קשיא למי שמעיין בדבר זה כי רז"ל סוברים כי כל הלו הרקיעים נתבבים לאחד והם מונים ז' רקיעים כפי הכמתם כמו שאמרו שם ואין כאן מקומו ורמוי פיהם עולם האמצעי ז' כי מבפר ז' הוא האמצעי בין י' ובין ד' שעליו מיובד עולם התחתון ולפיכך נאמרו דברים בעולם שיש להם מספר ז' מלד שמקבל עולם התחתון מן עולם האמצעי כמו שנאמרו דברים שיש להם מספר י' בעולם מלד שנאמרו בעולם המדרינה העליונה על י' ועוד יתבאר וכן נאמרו דברים בעולם שיש להם מספר ד' מורה על עולם התחתון בעצמו כי כשם שעולם האמצעי שיש בו ז' רקיעים הנה עולם התחתון הזה עיקר שלו ד' יסודות הרי כל ענין עולם התחתון הוא ד' ולפך הדבר התבאר מספר י' והח"כ מספר ז' והח"כ מספר ד' שהם מורים על ג' עולמות והכל הרבעים מחברים והדיקים מקיימי' כשהר התבאר. וכדי שתבין דברי הכמים עוד יותר עמוק הנה נפרש ענין מספרים הלו והם שהוא דרך לחת לגמרי כי הדע כי הלו מספרים לא באו רק להורות סדר העולם כמו שהתמיל בי' מאמרות שנברת העולם ועם כי הדברים הם עמוקים והאדם הוסב דרך קרובה מה שנראה בתחלת הדעת של האדם מ"מ אין רלוי לשנות הדברים הלו ממי שהוא הוסב לא התורה ודברי הכמים כי הלו דברים ברורים מלד וזה כי העולם הזה יש לו מדרינות זו על זו במדרינה שהתחתונה היא המדרינה הנשמית והיא המדרינה הפחותה התחתונה. המדרינה שהיא על זאת היא שבי'

נשמית לגמרי נם לינה נבדלת לגמרי והיא מדרינה העורה שהיא נאומר ומ"מ לעורה שהיא בלא הומר רק היא עם האומר או מדרינת השכל שהיא עם האומר ומ"מ שיהיה השכל בלא הומר. המדרינה העליונה היא המדרינה העליונה הנבדלת שהיא אלהים לגמרי נבדלת מן האומר ובודאי אף כי העור"ז הוא נשמי ים בעולם דברים נבדלים כמו האורה שהיא נבדלת לגמרי וכן כמה דברים ואל אלו ג' מדרינות שם בעור"ז מורים אלו מספרים שהם י' ז' ד' וכבר אמרנו לך כי מספר י' נפרש מורה על המדרינה העליונה הנבדלת מן הנשמי כי זהו ענין מספר י' שאין שהיה אורה בפחות מי' ואין דבר קדוש בפחות מי' כמו שהתבאר למעלה בתחלת הפרק וכך בהרנו שם כי מורה מספר ד' על המדרינה הנשמית של עולם אלל כי היא ה' אור עולמים עיין למעלה ונפרט כי מספר ד' שאין בו רק פירוד ולא אחדות כלל מפני שהוא כנגד ד' רוחות שהם מחולקים לגמרי ואין מספר כמו זה וידוע כי אין החלוק רק מלד הנשם בלבד שהו החלוק והאחדות הוא מלד העורה שאין שם חלוק כלל הרי כי מספר ד' הוא כנגד מספר י' כי מספר י' הוא המדרינה האלהית הנבדלת והלו מספר ד' מורה על המדרינה הנשמית שהל מספר ז' הוא כנגד המדרינה האמצעית כי ז' הוא בחמלע בין עשרה ובין ד' כי בין עשרה ובין ארבעה הוא שבעה כי מספר ז' שלשה יותר מן ארבעה והוא פחות שלשה מן עשרה והרי המספר הזה ביחסם מורה על המדרינה האמצעית שהיא נשמית לגמרי ואינה נבדלת לגמרי עד שים שם ביחסם כמו שהתבאר למעלה ולפך שמך התנא הלו מספרים לאחר מספר י' לומר לך כי כל הלו מדרינות שהם כוללים העולם הכל הרבעים מחברין והדיקים מקיימים ולפך לא נת מספר אחד ולדי שתבין עוד עקרי הדברים הכבר בהרנו לך מן מספר עשרה שהוא מורה על המדרינה העליונה נבדלת ומדרנת ארבעה מורה על המדרינה הנשמית ומספר שבעה מורה על מדרינה שמחבר ביחד הנשמי ונלחי נשמי וידוע מספר שבעה כנגד שם קצות והחמלעים שהוא נקרא היכל הקודש שבר בייחסם ודבר זה ידוע אל הנבונים כי מספר שבעה הוא כנגד שם קצות והיכל הקודש שביניהם וידוע השבעה קצות הם מחיחסים ביותר אל הנשמי שהרי ים להם רוחק שבר הרוחק שייך אל הנשם ואלו החמלעי אין לו רוחק כלל שהרי לא שייך רוחק בחמלעי ולפיכך הוא מחיחס אל הבלתי נשמי ולפך קראו החמלעי היכל הקודש שבר הוא בתוך שם קצות לפי שהוא נבדל מן הנשם וזהו קדושתו והתבתר לך במבואר מלד כי מספר שבעה מורה על מדרינת למטה מי' שהוא מורה על מדרינת הבלתי נשמי עומד נשמי ולפיכך תמלא בכל מקום כי בספר שבעה הול וקדושת שבעה ימי שבוע שבת ימי הול והשביעי גם כן קודם ובהודם השביעי נ"כ קודם הוא מלד תשרי ושבעים שהם שני עבודה והשביעית שמטה והיא שנת קודם וכל זה מפני כי מספר השבת הם הול

וסם כנגד שסם קלות הנשם שהוא מוכל ומלו הסביעי הוא כנגד היכל הקודש שהוא הסביעי והוא נאמנע ודבר זה יתוש ו הכרי הסביעי הוא מלמרך על הסשם בכל מקום הן בימי הסבוע הן בשנים הכי כי מורה מספר שבעה על המדרינה שהיא למעלה מן הרחשונה וד"ז מבואר שאין ספק כי כאשר ים שבעה ים כאן הנור סקודם על הנשמי ולכך דבר זה מדרינה למעלה מן עשרה המורה על מדרינה המלהים וכבר התבאר למעלה כי מספר מרכעה

כשרש מורה על הנשמי וכל מלו הדברים שם דברי בעלה אהבה ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם: איזו היא אהבה התלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן:

כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר אהבה תלויה בדבר. כגון אהבת שנאוס שנאמר כי לא אוסיף עוד לרחם את בית ישראל כי אשא לא אסלח להם (הושע א ו) ואהבת יהונתן שנאמר כי כאהבת נפשו אהבו (שמואל א יח א) שאין אהבתו אלא מפני שהיה מלביש את יהונתן בגדיו ונותן לו נשקו ומנעלו ומשתחוה לפניו ומשתטח על פניו ומנשק ידיו ורגליו כשהוא מדבר עמו כעבד לפני רבו ומפני שהיה מכבדו ומרומם בעיני העם כשהוא יוצא לפניהם ומשבח אותו ואומר כמה גבור וכמה גדול הוא יהונתן בנו של שאול ומפני שהיה מרחם עליו ומצילו מידו ומשיאו עצות לברוח ומתפלל עליו שלא יפול ביד שאול ומפייסו כשהוא כועס עליו ומוכיחו על שגגותיו ומודיעו שהוא יודע בבירור שהוא עתיד למלוך ושדוד יהיה לו לאיש מלחמה ולשר צבא ושהוא יהיה משנה למלך ומשנה לשאול ומשנה לדוד ומשנה לשר צבא ומשנה לשר הבירה ומשנה לשר הבתים ומשנה לשר הכרתי והפלתי ומשנה לשר הנצבים ומשנה לשר הגבעה ומשנה לשר הנבלים ומשנה לשר הרכב ומשנה לשר הפרשים ומשנה לשר הרגלים ומשנה לשר הקשתים ומשנה לשר הקלעים ומשנה לשר הסוסים ומשנה לשר הרתכים ומשנה לשר הבנים ומשנה לשר הנשים ומשנה לשר הגנזים ומשנה לשר הנכסים ומשנה לשר הבתים ומשנה לשר הנכסים ומשנה לשר הבתים ומשנה לשר הנכסים ומשנה לשר הבת

ושרצו בעומק שיעצים לפני חכמים ושומעי הדיעות
מן החכמים וכל המאמר על מרכב מדות הם על זה
שיש מן התלמידים מקבלים שמי הדעות שהם מחולקים
ושותפין והם נקרתים ספוג ויש מין מקבל לפי דעה
אחת והם נקרתים מסנך ויש מקבלים הדעת שהיו
הלכה ומניחין הדעת שהיה הלכה והם נקרתים
יש מקבלים קבלת ההלכה ומניחין שהיו הלכה והם
נקרתים נפה ועל זה אמר שהם מחלוקת החכמים
שהתלמידים מקבלים דעתם היה לש"ם סופה להתקיים
ופירוש הקיום הזה שסוף סוף כמיי החולקים לא
יהיה בטול למחלוקת ותהיינו אם תאמר שלפעמים
יש בטול לאף כמיי על החולק אין הפירוש סופה
להתקיים שודאי תתקיים ומוכרח הוא להתקיים לך
פירושו סופה שתתקיים שהשבר למחלוקת הזאת הקיום
ור"ל אף כי המחלוקת היה שמותה לפני הקב"ה מצד
ומפני שהמחלוקת שמותה לפני הקב"ה אין קיום
למחלוקת מ"מ המחלוקת שהיה לש"ם שהשבר למחלוקת
זה שיהיה הקיום ואין הש"י מסכב ומבטל המחלוקת
הזאת כמו שהות במחלוקת שהיה לש"ם שהשבר הש"י
מסכב ומבטל המחלוקת שלא יהיה כמלא המחלוקת כי
מרוחק המחלוקת מן הש"י וכמו שאמרו שהוא השלום
ובגין המחלוקת ויומר מזה שהש"י מחזיק המחלוקת
כשהשבר הוא לש"ם שהיה כמיי. ולא תמר שהמחלוקת שהיה
לש"ם שהיה מקוימת מפני שכך פירושו שלא תאמר כי
המחלוקת שהיה לש"ם שהיה מקוימת היינו שהתלמיד שלא
לא בטלוהו ועל זה אמר שאף סופה להתקיים ומחלוק'
שהיה לש"ם שהיה אף כי שהתלמיד יש זמן שהיה
מקוימת שהרי כמה וכמה מחלוקת שהיו מקוימים זמן
מה ומ"מ סופה בטלה שהש"י מסכב בטול למחלוקת.
ומין להקשות היך אפשר שיהיו מקוימים ב' הלקי
שכותר שהין זה קשיא כי אף שם מתבטל המחלוקת מצד
שעמדו ב"ש על הדעות ופסקו הלכה כב"ה מן הדעות
הין זה בכלל שהין סופה להתקיים כי הש"י לא ביטל
מחלוקת זה כי פירוש הין סופה להתקיים ר"ל שהין
סופה להתקיים' מן הש"י ומחלוקת ב"ש וב"ה תש"ג שיהיה
ב"ק הלכה כב"ה לא היה הב"ק לבטל המחלוקת מפני
שמחלוקת המחלוקת כי תהוב ותהוב היה המחלוקת הזה
רק:כדי ללמד תותם הלכה שהיו תפיים לדעת ההלכה
ותדרכה בת קול היה תומר אלו ואלו דברי אלהים
חיים והיה מחזיק את החולקים ולא היה מבטל המחלוקת
ולפיכך כמך המאמר הזה למה שלפניו לומר שהם
המחולקים היתה כוונתם לש"ם לא מתבטל דעות
המחולקים ותותן תלמידים שהיו מקבלים דבריהם לא
קבלו דעת שהתבטל הבל הם לא היה מהלוקת לש"ם
רק לגנאי מתבטל מחלוקתם ומה שקבלו תלמידים
דבריהם הכל בטל ומבוטל כך יש לפרש ותמנם עוד
יתבאר בסמוך ותמר מיזהו מחלוקת שהיה לשם שהיה
זה מחלוקת שמתי והכל שהמחלוקת שלהם היה לש"ם
לגמרי שלא תוכל לומר עליהם שום לד שלא לש"ם
שלא"ל לומר שהם היו מפריחים עצמם בהלכה לעמוד
על הדבר תו יכלו לבטול לא היה לריך לסם המחלוקת
ו"ל אין כאן לשם שהיה לגמרי שהבר זה היו שהרי
שלא ושלא דברי אלהים חיים ומאחר שלהו ושלא דברי

אלהים חיים אלא שאפשר לומר שהי' אפשר להם לעמוד
על האמת ולבטל דברי אלהים חיים ומחלוקת כזה
היה לש"ם בודאי אבל שאר מחלוקת שלא"ג שהיה לש"ם
בודאי יתכן לד מה ובמיזה מה שלינו לגמרי לשם
שהיה שאפשר שהיה להם לבטל האמת המחלוקת ע"י עיון
רב ולטעות להרבה הכמים וכיוצא בזה שלא"ג בודאי
שבמיזה היה לשם שהיה אמר בעצם המחלוקת היו
לש"ם לגמרי דבר שאפשר זולתו ולא דמי למחלוקת
הלל ושמאי שהוא בודאי לשם שהיה כי תדרכה הש"ת
רצה שהיו מחלוקת שכל אחד ואחד מן הכתות היו
מנין דברי אלהים חיים לפיכך מחלוקת זה בפרט היה
לש"ם מכל המחלוקת שהיו בעולם ואמ"כ אמר מיזה
מחלוקת שהוא שלא לש"ם פירוש שלא לש"ם לגמרי עד
שהין ש"ם בדבר כלל כי לפעמים יש מחלוקת אף שם
היה כוונה לשם יוכרח מ"מ יש במחלוקת עצמה דבר
לש"ם שהומר שכך רצוי לעשות ויש לד מה שבו לש"ם
והוא עוד וכל אחד הומר לה' אלי אבל מחלוקת קרח
ועדתו לא היה זה שום לד בעולם לש"ם שהרי כפיו
בהלוסה על ד' כי מה שהיו חולקים על משה ואהרן
היה מחלוקת זו על הש"י ולפיכך מחלוקת זו נגמרי
שלא לש"ם ולא היה קיום לחוסה מחלוקת כלל. ואין
להקשות מעתה קשה ריש"ל לסיפא. דודאי לא קשיא
כי מחלוקת קרח ועדתו מפני שהיתה מחלוקת שלו
לגמרי שלא לש"ם שלא היה לו קיום כלל כמו שתראה
שפשתה המדמה את היה ובלעה חותם חיים
ודבר זה שהוא בזיעה לגמרי רחוי למחלוקת
שהיה שלא לשם שמים לגמרי אבל שאר מחלוקת שיש
בה לד בחיוב לשם שמים ואיזה שלא לשם שמים לגמרי
שע"ג שודאי אין סופה להתקיים מ"מ אין הבטול בעיון
זה כלל הדבר לפי מה שהיה שלא לש"ם המחלוקת
היה הבטול וכן בריש"ל ג"כ הכל לפי לש"ם הוא קיום
במחלוקת כי שאר מחלוקת שלא היתה לש"ם לגמרי לא
היה הקיום כ"כ כמו שהיה למחלוקת היא שמתי ובית
הלל כי בודאי הש"י היה מקיים את המחלוקת שלשם
כי היה לאוב המחלוקת הזה לפני הש"י כמו שיתבאר.
ומעתה התבוננו כל הקושיות ואין ספק בפירוש הזה
ואין לריך לדחוק דבר. ויש לפתול עוד מה טעם
מחלוקת שהיה לשם שמים סופה להתקיים ומחלוקת
שהיתה לש"ם אין סופה להתקיים ואף כי בודאי שנותה
המחלוקת מ"מ קשיא כי אף שאר דברים שהם שנותים
לפני הקב"ה לא נאמר דבר זה עליהם וכדי שתבין
פירוש דברי הכמים ומתוך דבריהם אלו יתבאר לך
הפירוש הכדור מה שנסתם מאמר זה אל מאמרים
שלפניו יש להתירץ קלת שיובן המאמר הזה על מתתו
דע כי המחלוקת מ"ש להתקיים וזה מפני כי המחלוקת
היה אל תוכן שהם הפכים ובמיזות הם לא נמצא
כלל דבר שהוא הפך לו שם שהים וכן במיזות שהים
אין מיזות לדבר שהוא הפך לו הוא הש"ת ולפיכך
מ"ש לגבי דבריהם שהם מחולקים שיעמדו יחד שהם
כן היו שני הפכים בנושא אחד ואולי תאמר יהיה
עומד כל אחד ואחד בעצמו שהרי הם ושם שהם
הפכים ויש לשם קיום בעצמם וכמו כן יהיו עומדים

כל אחד במחלוקת כל אחד ואחד בפני עצמו בודאי
דבר זה ליתו דומה כי בודאי שם ומים הם שני הפכים
בטבעיהם מתחלפים וכיון שהם בטבעיהם מתחלפים
לכך הפשר בקיום לכל חו"מ חבל הבריות שהם ג"ח
שע"י שהם פרטים מחולקים הרי הם כלל ח' ומכל
שכן ישראל שהם עם אחד לגמרי ולא יתכן כזה
בטבעיהם שהם מתחלפים שם היה קיום למחלוקת
שהאחד הפך האחר היו שני הפכים בטבעם ח' ולפיכך
אין סופה להתקיים ויש לומר נ"כ כי אף שם ומים
הם בטבעם האחד שהוא השולם שהוא אחד כי אין
השולם מחולק כי הוא מן הם"י שהוא אחד ולכך
השולם ח' לכך ח"ח שיהיו הפכים בעולם שהוא ח'
אחים מה שיש קיום לשם ולמים אף שהם הפכים
זהו מה שאמר אחריו שכל מחלוקת שהיא לש"ש
סופה להתקיים ופירוש דבר זה כי אם ומים חלוק
שהשם לש"ש כי הם"י ברח כל אחד ואחד עושה רצונו
השם לשם בפני עצמו והמים בפני עצמם ובודאי דבר זה
בכלל מחלוקת שהיא לש"ש לכך יש לה קיום כי לכך
מחלוקת שהיא לש"ש יש לה קיום ואף כי הם הפכים
כי הוא יתעלה ויח' הוא המאחד שני הפכים כי אף אם
מחולקים והפכים בעצמם מ"מ מלד הם"י הם מתאחדי'
כי הוא יח' שהוא ח' הוא סבה לב' הפכים ומה
שהוא סבה לב' הפכים ד"ז בעצמו מחדותו יח' שאם
לא היה הוא סבה רק לדבר ח' כאלו תאמר שהוא
סבה לאחת ואח"כ מ"ו יש עוד סבה להפך האחת הרי הם שוים
שהם הפך האחת ומפני כי הוא יתברך סבה להפכים
הוא יתברך אחד שהרי אין זולתו כי הוא סבה אל
הכל ואף אם הם הפכים והרי בשביל ההפכים אשר
הוא סבה להם הוא יתברך אחד ודבר זה בתורת
המקובל הרבה בספר נבורת השם כי הם"י שהוא
אחד הוא סבה להפכים ולפיכך המחלוקת שהיא לש"ש
אף כי המחלוקת מחולק מלד עצמו והם הפכים
וההפכים מלד עצמם ח"ח שימלאו יחד אבל מלד הם"י
אשר הוא סבה להפכים הנה אלו שני הפכים הם ח'
כי הם אל הם"י שהוא אחד ובשניהם עושה ופועל
רצונו מה שהיה הוא יתברך ולכן לותם הפכים אשר
ח"ח שיהיו יחד מ"מ מלד הם"י שהוא כולל הכל הם
הם הפכים הם מתאחדים וזה אמרם כאן כל מחלוקת
שהיא לש"ש סופה להתקיים ואמרו מיהו מחלוקת
שהיא לש"ש זה מחלוקת בית שמאי ובית הלל שהיתה
לש"ש כי אף שהם הפכים מלד עצמם אלו פוסלין
ואלו מכשירין ואלו ואלו הלדו הם ב' דברים שהם הפכים
מ"מ מלד הם"י אשר המחלוקת הזה לשמו יח' אשר
הוא יח' כולל הפכים ומן הם"י יצאו הפכים מלד
זה הם ח' וזה אמרם בפ"ק דחגיגה בעלי מחלוקת
אלו תלמידי חכמים שיושבין במחלוקת הלזו
מעמיק והלזו מעמיק הלזו מוכיח והלזו מכשיר
אלו פוסלין והלזו מכשירין שמא יאמר התלמיד הואיל
והלזו מעמיק והלזו מעמיק הלזו מוכיח והלזו
מכשירין הלזו פוסלין והלזו מכשירין היאך אני לומד
תורה מעתה תלמוד לומר נתנו מרועה א' כלם אל
א' נתן פרנם א' ממרן מפי הדבון כל המעשים שנעשו
וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר ע"כ. והנה
ים לך להתבונן איך אפשר לומר כי עם שהם הפכים
לגמרי יאמר אל אחד ממרם ועוד למה צונרך לומר
מפי אחדון כל המעשים דאין ענינו לכאן אבל פירושו
שהוא הם"י אל אחד ומאחר שהוא אל אחד ח"ח
אלא יהיו ממנו כל המעשים שהם הפכים וכמו
שבארנו וכמו שהוא אחדון כל המעשים שהם הפכים
כי המים והאש הם שני הפכים מלד עצמם מ"מ
שניהם הם רצון הם"י שהוא רוצה באש ורוצה במים
וכך הם דברי חכמים אף שהם הפכים אלו פוסלין
ואלו מכשירין הנה שניהם מפי הם"י כי מלד זה רצה
לומר מעשה זה ים להכשיר ומלד זה רצה לומר מעשה
זה ים לפסול ושני הללו אלו שהם ב' המעמים
הן מן הם"י שהרי זה מעם וזה מעם והמעמים הם
מן הם"י כי מה שאמר מחריו שכל מחלוקת שהיא לש"ש
סופה להתקיים ופירוש דבר זה כי אם ומים חלוק
שהשם לש"ש כי הם"י ברח כל אחד ואחד עושה רצונו
השם לש"ש כי הם"י ברח כל פסול ובשביל מעשה זה הוא כשר ושני המעמי'
אחת מן הקב"ה שמלד זה הוא פסול ומלד זה הוא כשר
שכל מעשה הוא בפ"ע ולא שייך זה ומי ליכא פסיקא
קמי' שמיא דזה לא שייך לפקפוק רק שני פילגש
בגבעה משום שהיה על מעשה אחד שייך לפקפוק
ומי ליכא פסיקא קמיה שמיא שכל בשביר ופסול
אמת ומסור הם מן הם"י כי המעמים הם מן הם"י
ואע"ג דלעיון הלכה היך יעשה האדם שם הפכים
וא"א שיהיו שניהם למעשה מ"מ שני הדברים
והמעשים שניהם מן הם"י שהוא כולל ההפכים ואם
למד שני הדשות הרי למד התורה שהיא מפי הם"י
הן הפוסל והן המכשיר וכאשר תג' פוסקין הלכה הין
זה רק הלכה למעשה היך יעשה האדם דודאי אע"ג
שני הדברים כל אחד ואחד יש לו טעם אשר
שהאחד יותר הלכה וכך תמלא בגברים שהם
הפכים אע"ג כי ההפכים שניהם מן הם"י מ"מ הא'
יותר קרוב אל הם"י מן האחר מ"מ בכל אחד יש טעם
אשר שני המעמים ואם הם הפכים הם מן הם"י
ופסק הלכה הוא מלד מדריגה שהיא למעלה מן
האחלוקת והכל הוא מן הם"י הן גוף האחלוקת זה
פוסל וזה מכשיר וכל אחד טעם בפני עצמו הן בירור
האחלוקת דהיינו ההלכה והוא מלד השכל ההפשט
שהוא שכל גמור אלא שייך בשכל פשוט לגמרי
אחלוקת אף כי השכל הפשוט למעלה מהשכל מ"מ השכל
הוא מן הם"י אשר אחזו השכל וד"ז פשוט ובלולי
יקשה לך ח"ל למה היה בת קול אומר דווקא אלו
ניח אחלי ובית הלל אלו ואלו דברי אלהים חיים
הלא כל אחלוקת שבעולם אל אחשוב כך הוא שבניהם
אפי אחדון כל המעשים הן הדבר הזה קניא כי ההפרש
ים כי כאשר תבין לשון אלו ואלו דברי אלהים חיים
מה שאמר אלהים חיים כי רמזו הדבר הגדול כי אשר
אחלוקת אף שבכל הן הם"ם שני אחשבים אולקים
בהלכה אף כי שני הדברים הן הם"י מ"מ האחד
יותר קרוב אל הם"י כמו שאמרנו אף שגם זה הן
הם"י מ"מ האחד יותר קרוב אל הם"י הן האחר
כמו שים בגברים ג"כ שים אחד מהם קרוב יותר
אל הם"י אף שכולם הם גברים אלו ית' מ"מ

שאחד קרוב יותר וכך הם בשעמים אף שאניטס מן הש"י מ"מ האחד הוא יותר קרוב אל הש"י מן האחר אבל אינו נותן שמתי ואינו אלא אניטס דברי אלהים חיים בשום לגמרי שלכך אמר דברי אלהים חיים ומבין יבין כי מה שאמר אלהים חיים רצה לומר שאניטס קרובים אל אמתת הש"י לכך אמר אלהים חיים כי החיות הוא אמתת המציאות שכאשר יאמר זה מי רצה לומר שהוא נמצא והעדר אין בו חיות ולכך אמר כי אניטס קרובים אל אמתת מציאותו ועוד מבין לעון חיים שהוא לשון רבים על מקבל אניטס כזה מבין מחלוקת אלו ואמתי ואינו אלא אחר חכמים אמרו מפי אחדן כל המעשים כי החיים מתפעלים לימין ונשמאל ומזה היו מקבלים אלו ואמתי ולפיכך אלו ואלו דברי אלהים חיים ומבן זה כי הוא ברור ונפלא בעיני מאוד ומה קשה בזה שאמרו אלו ואלו דברי אלהים חיים עד שבזה רבו המפרשים וים שפירשו דבר זה על דרך שנסתר כי אין כאן שסתר כי הש"י אשר יאמר כאחר שהוא פסול אין זה רק מלד הטעם כי אין דבר שבעולה שאין לו טעם ואשתר הטעמים שויס לגמרי שיש כאן טעם להכשיר ואטעם להפסול עד שהטעמים שקולים שויס יאמר בזה אלו ואלו דברי אלהים חיים כמו שהתבאר ואין כאן קושיא כלל וכך היה ראוי אמתי ואינו אלא אחר מחלוקת אל חכמים כך לף שיש לכל אחד ואחד טעם הגון עד שמזה הלד יאמר כי גם דבר זה מן הש"י שכל טעם הגון הוא מן הש"י מ"מ כאשר יזדקק הדבר מלד הכשכל הפשוט אז נוכר דעת האחד על הסני וזהו פסק הלכה ומ"מ בשניהם יש טעם שכשם שהוא מן הש"י השכל הפשוט כך מן הש"י השכל שאינו פשוט רק כי השכל הפשוט היא במדרינה העליונה ומכל מקום התבאר לך הטעם שהמחלוקת שהיא לשם שמים מתקיימת ושאינם לשם שמים אינה מתקיימת כי השפכים אין לשם עמידה ניחא כי הש' הוא הפך הסני ממנם יש עוד זולת מה שרמזו שלא יהיה אל המחלוקת קיום ומפני כי אין דבר בעולם שאין הדבר נמשך אליו יותר מן המחלוקת ואין דבר בעולם שאין סופו לרע יותר מן המחלוקת יש לבאר דבר זה שידע האדם ויהיה מזהר משום המחלוקת וכמה שאמרו ז"ל כי הניהנם והמחלוקת נברואים ביום הסני מזה תדע כי ענין הניהנם וענין המחלוקת דבר אחד הוא וידוע כי הניהנם שם הוא השפל האדם ומי שרמזו אליו השפל בעצמו וכן הוא בעצמו שהניהנם הוא השפל בעצמו רק שהמחלוקת אין המחלוקת שהוא לגמרי אשר ש' נחלק לשנים כמו כלי ש' שנחלק לשנים אין ספק כי ד"ז הוא השפל והבזיה וקיומו כאשר הוא אחד ולפיכך המחלוקת והניהנם שהוא השפל הממלאים נבזה ביום אחד כי ענין אחד להם כי השיבוד והחלוק הוא אחלת השפל כי כל דבר בעולם כאשר הוא שלם הוא חזק עד שאין מקבל שבירה והשפל ממנו מלד החלוק וספירוד אין כאן דבר שלם כלל ודבר זה הוא השפל לגמרי שהרי הוא נחלק ונשבר וזה שאמרו כל

מחלוקת שאינה לשם ש"ש אין סופה להתקיים כי איך יהיה מקויים דבר שהוא נחלק ונשבר ולכך אינו מגיע אליו הבטול ודבר זה ממתי ונבוא גם כן והכל עולם לעניין אחד ואתה תדע כי בשביל זה נסמך מאמר זה למאמרים שלפניהם כי המאמרים שקדמו דברו מן מספר עשרה ואחר כך מספר ז' ואחר כך מספר חרבעה כמו שאמרנו למעלה ולפיכך כמך לאחריו כל מחלוקת שהיא לשם שמים וכו' ודבר זה לסודיו מעלת המחלוקת שהיא אינו מספר שרשי אחר שזכרו כל המספרים זכרו ענין המחלוקת ומעלתו אבר אחד אינו מספר ואינו נכנס בכלל המספר ולכך אמר מחלוקת שהוא לש"ש סופה להתקיים ושאינה לש"ש אין סופה להתקיים שהמחלוקת יולא מן האחדות והם הספרים ואין הספרים נמצאים יחד ואל יבטיחך יצרך שהספרים שהלו הם בנושאים מתלפים הלא בבר אמרנו דבר זה לך שיך במחלוקת שהיא בבני אדם ועוד כי העולם הזה הוא אחד ולפיכך אין לומר שאשתר שיהיה נמצא בעולם שני הפכים כי אם שהיה מחלוקת שלהם לשם שמים וכל הפכים שהם מקויימי' בעולם כולם לשם שמים לעשות רצון הש"י שהוא אחד אבל הפכים שאינם כך כמו המחלוקת קרת דבר זה אין קיום לו כלל ומבל שכן כי מחלוקת שהוא החלוק והפירוד ודבר זה הפשד גמור כמו שהתבאר ולכך אחר אשר זכר ענין המספרים כולם זכר מדרינת האחד שהיו מספר והוא יסוד והתחלת המספר שהוא קיום העולם שלי לשבר רק שיהיה הכל אחד ודבר זה הוא קיום העולם כוללי בשתי יפרד ולא יחלק וכרוב ספרים נרמיזן קודם כל להבה המלויה בדבר וכו' ודבר זה יותר מוכח הפירוש שאמרנו כי בא להודיע ענין האחדות שבכל כך חזק עד שבכל להבה שאינה תלוי' בדבר היא קיימת לעולם שבשם שהמחלוקת אין קיום לו כך הוא ההפוך שהיה להבה שהיא החבור יש קיום לו ודבר זה כי האחדות הוא הקיום בעצמו שבאשר הדבר הוא שלם בלי חלוק הוא קיום שלו ועוד כי בעבור הדבר מניע מלד שהתנגד לשבר מתנגד אל דבר ובאשר יש חבור ולא חלוק רק האחדות אין כאן מתנגד כלל והוא קיום הדבר כמו שנתבין מן הדברים שבר שאמרנו כלל הדבר אין בעול לדבר שהוא אחד בעשם מעוס דבר ולכך הוא קיום בלי שנוי וזה שאמר כל שאינה שאינה תלויה בדבר אינה בטילה לעולם כי מפני שאינה תלויה בדבר הנה זה הוא האחדות לגמרי שאבר רמוי אל האחדות הקיום ניותר ואין צריך בכאן שתהיה שהשה לשם שמים כמו שהוא אצל המחלוקת כי אצל המחלוקת אם אין המחלוקת לשם שמים וודאי אין קיום למחלוקת מלד כי הספכים אין קיום לשם ביחד והם שני הפכים בעצמן אחד גם כי החלוק והפירוד הוא החלת השפל כאשר אינו בשם ולפיכך צריך שתהיה המחלוקת לשם שמים שאבר הוא יתברך מאחד הספכים כמו שהתבאר אבל שהשה שהיא שאינה תלויה בדבר שאינה בטילה לעולם כי היא האחדות שאבר רמוי מלד עצמו אל הקיום הפך המחלוקת רק

מומה שהיא תלויה בדבר מומה בודאי בחילה כיון שבטל הדבר שהוא סבת החסרון והקשור ולכך נסתר החתר הזה לכתן אחר שזכר החוא עיון המספרים זכר החוא מעלת החחדות שהוא בעולם והרחקת הפיוות ולפיכך סדר כל החסרון החלויה בדבר ואחר כך כל מחלוקת ובין אם נרשיון קודם כל מחלוקת שהיא לפם עתים ואחר כך כל החסרון או דנרשיון קודם כל החסרון שהיא תלויה בדבר ואחר כך מחלוקת כך הוא הסירות שבא החוא להסתיק מדרינת החחדות והקשור שהוא בעולם ומה שהחחיל כל החסרון שהיא תלויה בדבר ולא הקדים כל החסרון שהיא תלויה בדבר כי דבר זה יש להקדים שהוא עיקר מלחת דבא להסתיק החסרון שהיא תלויה בדבר רק בשביל זה הקדים החסרון שהיא תלויה בדבר כדי להמוך אחר החסרון שהיא תלויה בדבר כל מחלוקת שהיא לפם עתים לומר כי עתים טעם אחד לפם כי החסרון שהיא תלויה בדבר היא בחילה לעולם וכך החחדות יש להחסרון שהיא תלויה בדבר או החסרון דוד ויהונתן ופירושו לגמרי ואין זה לך לפי שהוא תלויה בדבר יש יש להחסרון שהיא תלויה בדבר מ"מ היא תלויה בדבר לגמרי כי אף אם לא היה לומו הדבר היה כתן החסרון שע"ג שודאי הדבר גורם החסרון יתירה מ"מ לא נאמר זה שהחסרון תלויה בדבר לגמרי ולפיכך אמר היא שהחסרון שהיא תלויה בדבר אתן לא החסרון כלל רק בשביל הדבר שתלויה בו החסרון זו החסרון אמנון ואמר אתן לא החסרון רק שהיא אמנון לומר אם אמר בשביל המעגל וכאשר עבר זה היה כתן שנאמר יתירה והחסרון היה תלויה בדבר כלל ואחר שהיא תלויה בדבר לגמרי ולפיכך אמר היא שהחסרון תלויה בדבר אתן לא החסרון כלל רק בשביל הדבר שתלויה בו החסרון זו החסרון אמנון ואמר אתן לא החסרון רק שהיא אמנון לומר אם אמר בשביל המעגל וכאשר עבר זה היה כתן שנאמר יתירה והחסרון היה תלויה בדבר כלל ואחר שהיא תלויה בדבר לגמרי ואין זה לך לפי שהוא תלויה בדבר ואחר שהיא תלויה בדבר לגמרי ולפיכך אמר היא שהחסרון תלויה בדבר אתן לא החסרון כלל רק בשביל הדבר שתלויה בו החסרון זו החסרון אמנון ואמר אתן לא החסרון רק שהיא אמנון לומר אם אמר בשביל המעגל וכאשר עבר זה היה כתן שנאמר יתירה והחסרון היה תלויה בדבר כלל

כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. כדי שלא יסה הוא כניסים ותלמידיו בגן עדן שנאמר כי לא תעזוב נפשי לשאול ולא תתן חסידך לראות שחת: וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יסה הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם שנאמר לדם עשוק נדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו: כל

כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה משה זכה וזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו שנאמר צדקת יי עשה ומשפטיו עם ישראל: ירבעם בן נבט חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו שנאמר על חטאת ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את ישראל:

כל

נגמי יכול לעמוד את מעשיו כי המומר בעל גמי מכל שלש הבא מפני שהוא נבדל כמו שהתבאר למעלה אין צריך בו התחלת לא מפוב לרע ולא מן הרע לטוב כי הגמי הוא לגמרי ולכותם הנגמרים לא מל הדבר הנבדל ומפני זה מצין כל המומר שאמר כל המזכה את הרבים אין חפץ בה על ידו כי החפץ הוא לחדש התחלת שהוא מתחיל מפוב לרע ולפיכך לחמר שכל המזכה את הרבים אין חפץ בה על ידו כי הרבים הם כלל אחד ואין גמוי לדבר זה כי הגמוי הוא לדבר מלד שפרטי הכל הכללים הם עומדים וגם צריך בזה התחלת שהרי לפניך כי הפרטיים מקבלים גמוי ומתורים והכלל הוא עומד לגמי ולפיכך אם מזכה הרבים שהרבים נמצנים כלל ג׳ והכללי הוא מבלי גמוי לכך אין חפץ בה על ידו שיהיה בעל גמוי כמו שהוא צריך לחדש הפרטי כי בשביל שזיכה את הרבים שהם כללים שעומדים בלי גמוי אין חפץ בה על ידו שיהיה התחלת לגיו ואולי יקשה לך הם כן התיך מלמו שהרבים עלמם חפלו דכתיב אשר חפץ ואשר התחיא דבר זה אין קשיא כלל כי כל אחד ואחד בפוך הכללי הוא פרטי בפני עלמו ולפיכך צריך חפץ בכלל דהיינו לכל אחד ואחד בעלמו צריך חפץ כי בפרטי ים התחלת בודאי ובכך בהרגו למעלה בארך אפה קבל אחין צריך גמוי בכללי והכללי עומד והפרט הוא בעל גמוי מבל המזכה את הרבים אין מזכה אותם אלא אחת שהם פרטים רק אחד שהם כלל ואפה על ידו ניתן מורה לכל יפרעל והרי הוא זכה הכלל בשהוא כלל וירבעם החטיא את יפרעל בשה שהם כלל כי עשה עגלים שיעבדו יפרעל בכלל ולפיכך אין מי שמזכה את הרבים או החטיא אותם הכל אלא הכלל ובכך התבאר כי הכללי אין גמוי בו ולפיכך כשאר היה מזכה את הרבים והתחבר אל המדריגה העליונה הזאת אחין בה גמוי כמו שהוא ענין הרבים אין חפץ בה על ידו וכן כשאר היה מחטיא את הרבים ודבק במדריגה הזאת אחין גמוי לה הוא מדריגת הרבים ולכך אין מספיקין בידו לעשות תשובה שיהיה מבנה עלמו מרע לטוב ופי׳ נכבד הוא זה כשאר מצין וכך פירושו אפה זכה וזכה את הרבים ומפני כך נתקע הרבים תלוי בו ולא תאמר כי אפה היה מזכה כל ג׳ וה׳ בפ״ע ומ״כ אין זה נקרא זכות הרבים כי מפני שבחוב ומספיקו עם יפרעל ג״כ הלא הבחוב בו זכות אחת הכלל לא כל פרט ופרט שהרי בחיב ומספיקו עם יפרעל אפה כלל החומה ביחד וכן התחטיא את הרבים אל תאמר שהיה מחטיא כל יחיד ויחיד בפני עלמו ולא נקרא זה אפה הרבים תלוי בו כיון שהתחטיא כל אחד ואחד בפני עלמו ולכך מצית רחיה שהרי בחיב ואשר התחטיא את יפרעל הלא בו אפה כלל יפרעל מדבחיב ואשר התחטיא את יפרעל וכיון שמזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו והתחטיא את הרבים אפה הרבים תלוי בו ולא תוכל לומר שהמזכה הוא מזכה כל אחד ואחד והמחטיא מחטיא כל אחד ואחד אלא אין אפ רבים עליהם לכך ממילא אין אפה בה על ידי המזכה שהכללי עומד בלא גמוי כלל וכך התחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה אחין גמוי תלוי וכיון שהתחבר למדריגה אחין בה גמוי כן לרשה סן לשובה לכך אין גמוי לו רק כשאר כך עומד ובגמרא בפרק יום הכפורים כל המזכה את הרבים וכ׳ אין מספיק בלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בג״ע שנאמר כי לא תעזוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת והתחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם שנאמר לדם עשוק בדם נפש עד בור ינוס אל יתמכו בו ע״כ אין פירוש כי דבר זה גורם שלא יבא אפה על המזכה את הרבים ואין מספיקין בידו לעשות התחטיא את הרבים התשובה שא״כ יקשה אפילו התחטיא את יחידים נמי ליבא למימר שלא יהיה הוא בג״ע ותלמידיו בגיהנם ומאי שנא רבים דקאמר ועוד קשיא שהרי אם חזרו הרבים בתשובה ויהיו התלמידים בג״ע ג״כ למה לא יהא התשובה למחטיא ומתחטיא את הרבים אפילו עשו התשובה שלא כדאי כמו שאמרנו אף הרבים עשו התשובה אין מועיל למחטיא ומפני אין מספיקין בידו לעשות התשובה מפני שנחזל כ״כ הרבים ואפילו אם עשו הרבים התשובה שרי כל אחד ואחד עשה התשובה בפני עלמו ולפיכך דוקא רבים נקט ולא יחיד וכמו שפירשנו ומפ

שהולך לומר שלא יהיו תלמידיו גב"ע והוא בניהם תלמידיו בניהם והוא גב"ע שלא תאמר מה ענין מאכל עם הרבים לרבים שפע"נ שזכה תורתם מ"מ מה ענינו של הרבים התלוע"ז הקדים זכות הרבים גו שלא יהיו תלמידיו גב"ע והוא בניהם וכן מה שהקדים זכות הרבים לתלוי בו ים לו קשור ותכור עם תלמידיו ולמה תלמוד מביא קרח לכל שלא יבא לחלוק תמה על ידו וכן מה שאין מספיקין בידו לעשות שמועה כדלמי הטעם כמו שאמרנו כי גדול כח הרבים כשהם מתחברי למדריגה השלישית הזאת אשר אין שניו לה כן במעלו כל מי שיש בידו . עין טובה . שאין לו קנאה על חבירו שמחבירו עליו ככוד מבירו ככבודו : רוח נמוכה . ושפל רוח : ונפש שפלה . שמשפיל עלמו בין הבריות ומעורב ביניהם : אבל בלעם הרשע . שיהם בו עין רעה שנאמר זועה נלעם את עיניו ויראל את ישראל שוכן לשבטיו : רוח גבוהה . שנאמר מלן כ' לקחני להלוך עמכם אלא עם הרבים שכבדים מכם : נפש רחבה . שנאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב : להנחיל אוהבי יש . הרבה יש בידי להנחילם . היינו פשטים דקרא. ובמדרש הכמינו ז"ל כמנין ו"ם אלם מלות ועבר עולמות: לא יחצו ימיהם . כלומר ודוד ואחיתופל אלא כלו למני ימיהם שכן ע"ה שכח דימי שנותיו של אדם שבעים שנה . ומניינו בתנחת אלף דהוה כתוב על פנקסיה דכלעם כך תלתין ותלת שנין הוה כלעם תגירא כד קטליה שנחם ליפתחה :

יהודה

כל מי שיש בו שלשה דברים הללו הוא מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים הוא מתלמידיו של בלעם הרשע עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו . עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע . מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין העולם הבא שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא . אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהודה

בן בנלקטו כך נרמה נכון והנמתא מתורגן הכל ומ"מ יש לתרץ דלא דמי דמלמיד יחיד מן רלוי שיהיה נמשך הרב אחר התלמיד אבל תלמידו שהם רבים היחיד שהוא הרב נמשך אחר התלמידים שהם רבים כי כן המנהג שהיחיד נמשך אחר הרבים ולפיכך דוקא כשאחר התלמידים הם רבים רלוי שיהיה נמשך הרב אחריהם ולא היחיד ועוד כי לא נקרא רב אל תלמיד אחד כי הרב הוא רב אל תלמידים הרבה ונקשר הרב בתלמידים היינו דוקא כשאחר התלמידים הם הרבה לרב ע' ואז יאמר עליהם כי הרב עם תלמידיו להם קשור ותכור אחד ואין רלוי שיהיה הרב נפרד מן התלמידים ומהתלמידים מן הרב אבל הרב עם תלמידים יחידים אין כן מנהג תלמיד ורב שיהיה הם קשורים ביחד כלל לומר שלא יהיו תלמידיו גב"ע והוא בניהם וגם קושית רשבונה יש לתרץ הם עצמו הרבים תשובה למה יהיה בניהם יש לומר דלא לחייבי כשעשו תשובה דודאי הם עצמו התשובה הרבים לא שייך בזה שאין מספיקין בידו לעשות את התשובה ומה שאמרו בתן כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה היינו שלא חזרו בתשובה וכל המזכה את הרבים אין תטא בא על ידו היינו כשנתרצו בלקתם וחז"ל קשור של התלמיד עם הרב ושל הרב עם התלמיד ומה שנמרך מאמר זה לכאן יש לפרש מפני שאמר לפני זה שהכתוב שהיה בדבר תורה נעולה ועומדת לעד וכן מחלוקת שהיה ע"ה ג"כ כוונה להתקיים שאף מחריו כל המזכה את הרבים אין תטא בא על ידו ולא נתכטל לדקתו לעד ושפך זה המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה ונשאר רשע כל ימיו ולכך נשמכו יחד המאמרים שלא תאבד הפירוש הזה שהוא נדלה ברור תאוד כי הכל נאמר למספרים שנזכרו למעלה ואחר שהזכיר כל המספרים הזכיר כל שהכתוב שהיה בדבר שהיה שלמעלה שהחזקות שהיה בעולם ולכך הזכיר אחר זה מדרינת הכללי שהוא בעולם שהיה מדרינה נפני עלמה וזה כי מדרינת הלבור כבר הזכירו חכמים בכמה מקומות וכמו שבתרנו למעלה גם כן ענין הלבור שלל כל העוסקים עם הלבור ודבר זה מדרינה עליונה שהיה בעולם שלא הזכיר כלל הוא מדרינת הלבור ודבר זה שאהרון וכל הדבים שהללו הם ברוריים וזכים בתין ספק למי שיודע להבין דברי חכמים שהם גדולים ועמוקים והעד על הפירוש הזה שהמאמר הבא שאחריו שמתחת בכל המאמרים שלא מאמר ומאמר מעיד על עלמו ועל פירוש שלפניו :

כל מי שיש בו שלשה דברים וכו' יש לשאול שאמר כל מי שיש בו שלשה דברים שהללו הוא מתלמידיו של אברהם מניזא למה לי לומר ג' דברים ועוד וכי לא היה לתברים יותר מן שלו ג' דברים שהי לו כמה מעלות והיה גומל חסד וכיוצא בזה ואיך תאמר כי בשביל שלשה דברים שלו הוא מתלמידי אברהם ובן בלעם וכי לא היו מדות רעות בלעם יותר מהלו ועוד שאמר מה בין תלמידיו של אברהם לתלמידיו של בלעם הרשע וכי לא יודעין הנו שתלמידיו של אברהם יורשין גן עדן ותלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ועוד וכי לא היו רשעים יותר מבלעם ולמה שלה הקלקלה במקולקל הזה . ותחלה יש לך לדעת ענין אברהם וענין בלעם יש לך לדעת כי אברהם היה בחק לתומה היסרחלית וכשהיה אברהם רחם לתומה היסרחלית כך היה בלעם רחם לתומות לפי שהיה נביא לתומות העולם ומפני כי הרחם והטלינן יש לו התעלות ניתר שהרחם הוא התעלה על הכל ולפיכך נמצא שני דברים שלל אברהם ושלל בלעם בשוה שלל אברהם בחיב וחבובם שלו תמורו ובבלעם שחיב וחבובם שלו תאבדם בחיי [illegible] נערין עם ובבלעם כתיב ומי

נערין לחתו ובילוך דבר זה כיון שמחבירם רחוי לו מהתעלות מזה שהוא רחם ואם המון גוים כתיב מלך ושוא רוכב על החמור כלומר שהוא מתעלה על המדריגה החמרית לכל הפרט יש בין מחבירם ובין בלעם כי מלך מחבירם כתיב החמור שהוא זכר ודבר זה רחיה שאין לחבירם נירוף כלל אל המדריגה החמרית רק רוכב עליו ומתעלה עליו ביותר בחמר רחוי לפי מדריגתו לכך היה החמור זכר כי אין לו סוס חבור ונירוף אל זכר ולכך היה מחבירם נבדל מן המדריגה החמרית רק מתעלה עליו ולכך בלעם היה למדריגתו חבור אל החמרי שנאמר שהשכן השכינתי לעשות לך מלחן ואתי לאלך סוגנת ורמוז השבדל הגדול שהיה בין מחבירם ובין בלעם כי מחבירם היה נבדל מן החמרי לבל בלעם היה מתחבר אל החומר. ויש לך להבין כי מלד הזה היה מחבירם ובן בלעם דומה אל האדם כי האדם הזה השבל שיש לו הוח רוכב על החומר הגופני ויש ג' כחות המשמשות אל השבל והם כחות גופניות וכנגד התבדר זה למעלה ואין שנק כי מחבירם דומה אל השבל לפי שהיה מחבירם מקייש כל התורה כולה משלו וזה שחמר ואני נעריו עמו וחמר לשני נעריו שבו עם החמור עם הדומה לחמור כי כחות האלו שהם כחות גופניות הם עם הדומה לחמור ובאמר היה מחבירם סולך לעבוד השם יתי להקריב אם בנו להתגבר על יצרו שהוא בגוף ואין הוא משלב מאתו החומר וכחות הגוף ואחר להם שבו לכם פה עם החמור עם הדומה לחמור ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה ונשובה כי כל זמן שהכחות הגופניות הם עם השבל מעכבים השתחויה אל השי"ת להיות נכנע לפני השם יתברך ובאמר משלך מאתו החומר עם הכחות אז הולך לעבוד את השם יתי, ומבל מקום אמר ונשובה אליכם כי לא נעשה האדם נבדל לגמרי רק הוא עובד השי"ת ואחר כך תזר אל נרכו והוא שב אל גופו וכחותיו ומפני זה נאמר אצל מחבירם עמו כי עמו הוא נאמר על שני דברים שהיו כיחד לגמרי רק זאת עם זה אבל אתו הוא כמו אותו שנאמן זה נאמר בשאר מתחברים שני דברים לגמרי כמו שפירוש רש"י מדברי רז"ל בפרקם וירא גבי בכירה כתיב ותשבב אח הנער ובעירה כתיב ותשבב עמו לעירה אלא פתח' בזאת ואחות' למדת חיסך עליה הכתוב ולא פרסם נעותה אבל בכיר' שפתח' בזאת פרסמה הכתוב בפירוש ע"כ פירושו כי מה שכתיב עמו אין ל' עמו רק שהיו שניהם במטה ולא פירוש החיבור לגמרי אבל בבחירה כתיב ל' אח לבדו שהשנון במשע מבור גמור ומפני כי מחבירם נבדל מן הכחות החמריות רק שהם עמו כתיב ואני נעריו עמו אבל בלעם שהם לו חבור אליהם כתיב אתו שהוא לשון חבור לגמרי ומפני זה היה אל מחבירם ב' מדות רק שהם נופים אל נפש נבדלת וג' דברים היו בבלעם שהיו מורים על כי נפשו נתשך אחר החמרי כמו שאתמר שהוא בא על החמור ואמר אין בוחה ורוח גמוחה וגפש שכלה אל מחבירם מביאו אין רעה ורוח גמוחה וגפש רחבה מחלמידיו אל בלעם שהיה אומר שהוא ואלו בלעם מדות מלאתו בחבירם שהיו תמיד עין טובה בחבירם כמה שהיה מכנים לוחמים וגומל חסד ואהו בודאי ממדת עין טובה ותמיד בו מדת הענוה שהיה רוח נמוכה שאתר ומכני שפל ואפר ומדת נפש שפלה כלומר שהיה מסתפק בשלו ולא היה רודף אחר החמדה כלל ואהו ממדת נפש שפלה שהיו אתר אם מחוה ועד שרוך וגומר הרי לך הפן כמה שרחוי לו ומכ"ם אלא היה חפן מה שאין רחוי לו והפך זה בבלעם ומפרש במדרש עין רעה ויפה נפש עניו ורוח אלא יפרחל אומן לשבחיו בקש להכניס בהם עין הרע רוע גבוהה מאן ה' לחתי להעלך עמכם רק עם החמורים מכם ולכך בלק הוסיף לשלוח לו שרים נכבדים מאלה ואפש רחבה אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב וכמו שפירש רש"י בפירוש החורה וכל אלו שבשה מדות רעות נמשבות אחר נפש בלעם שהיה רוכב על החמון והיה בא על לחמרו כמו שאתמרנו כי מאחר שהיה החמרית היה בו כל אלו מדות ידוע כי החומר דבק בו ההעדר וכמו שהתבאר דבר זה כמה פעמים ומפני כך היה בו עין הרע שעין הרע דבק בו ההעדר עד שמוציא את הכל מן העולם ולכך נקרא ער"ם וכן רוח גבוהה מורה על החסרון שהוא שייך אל החמרי וזה אמרם בפרק רבי עקיבא הפי מתן דיהיר בעל מום שנאמר למה תרלזון שרים נבזוחים ואין נבזוחים אלא בעל מום שנאמר אז נדון אז דק ופירוש זה שכל השרים הגבוהים כמו תבור וכרמל מפני גבהות' יותר מן הרחוי בעלי מומין הם אל סיני אלא היה נבוה כ"ש ומפני כך לא נתן עליהם החורה כי הגבהות הגדול הוא מום והחסרון ומעם דבר זה שבשם שהחסרון הוא מום כך כל יתור ותוספות כגמול דמי ולכך התוספות מום והחסרון כמו מי שהוא בעל החסרון ממש והרי לך הן הרעין הרע בעלמו הן רוח גבוהה החסרון וכן מה שהיה נפש בלעם רחבה לקבל ממון אחר היה זה החסרון כי מי שחיטו חסר ומתפתק בעלמו אין מקבל דבר מאחר שהוא אלא בעלמו הרי לך ג' מדות אלו כולם מורים על החסרון והההעדר שהוא בהומר דוקא ומפני כי בלעם בא על לחומו מתחבר אל החמור שהוא החומר היו כל מדותיו שהיה בעל החסרון והההעדר והפך זה מדת מחבירם שהיה רוכב על החמור נבדל מן הח.מר היה אלא בעלמו ולא היה לו החסרון כי אם שהיה עין טובה הוא היה מפלק ממנו הרע שהוא ההעדר והחסרון והיה בעל עניה שבעל הענוה אין בו נבזוחת שהוא מום והחסרון והיה לו נפש אלא מסתפק בעלמו אבל מי שמסתפק בעלמו חיטו חסר אלא היה חסר היה מומד ממון אחר והייטו דקאמר מה בין תלמידיו של אחחבירם לבילעם בלעם הרשע תלמידי אחחבירם מפני שאין בהם החסרון אבל יש להם השלימות מלד השלימות שיש בהם רחוים לשכול בשוש"ו ומוחלין לעוה"ב שאני אין בהם חסרון והההעדר ומאחר משלקים מן ההעדר הם רחוים אל עוה"ז ושו"ה וזה שאמר הכתוב להנחיל אוהבי יש כי

שיש שאין הפך להעדר והמחברון ומוגרומיהם למעלה דבר זה נאמר על התואר כשמוי מן העין והוא לשל' הבא ודבר זה ימלא להם וכל מצני צלימות ותמימות שיש בהם מצלי המחרון אבל בלעם הרשע יורצין ניהנם ויורדין לבאר שחת ודבר זה נאמר מחר מדקם כי מפני שהם בעלי מחרון כי כל המדות תאבר תאר למעלה הכל הם המחרון ומפני כך לעוי להם הגיהנם שהוא העדר והמחרון שהרי נקרא שיה וצלמות ומבדון ואם שיה נאמר על שהוא חסר והוא מסולק מן המציאות ויורדים לבאר שחת היינו ליום הדין הגדול יורדין שוד לבאר שחת והוא יותר מן גיהנם וכנגד זה שאמר מלמידי תאברהם תוכלין בעוה"ז ותחלין לעוה"ב תאר שתלמידי בלעם הרשע הם הפך זה ומדת רחים מן הכתוב ואתה תלהים תוריד לבאר שחת תנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם פירוש כי כל עיון בלעם שדבק בו ההעדר כמו שפירשנו מענין בלעם ולפיכך נקראו תלמידי בלעם תנשי דמים ערוצים לבלעות תחרים והכל מפני ההעדר והמחרון שדבק בהם וקרא תותם ומרמה כלומר שיוצא מדתם מן היושר ולפיכך נקראו בעלי מרמה כי המרמה היא יציאה מן התמימות שהיא מדת היושר ולפיכך תאר הכתוב לא יחצו ימיהם כפי מדתם שדבק בהם ההעדר לגמרי כמו שהתאר שהוא יש בחיים אל החני היו נכנסים בתמימות שהוא יש שיהיו רצוי להם אבל כיון שהם בעלי העדר והמחרון אין רצוי שיבאו להיי ימיהם וכפ' חלק תמרו שם כי הי' בלעם הרשע בר תלמין ותלת עין כתאר נהרא לקיים לא יחצו ימיהם ולפיכך תא"ב תורידם לבאר שחת שהם נשחתו ונאבדו הכל כפי מדתם שבך רצוי להם והכל נרמז בהם תברהם ובהם בלעם כי נקרא תברהם שהוא תא תמון גויש והתא הוא נותן תמציות שהי' תברהם נותן תמציות' לה לאומות ולכך ק' תא תמון גויש ובלעם הפך זה שהיה בולע עם וכן תמרו בפרק הלק בלעם בלע עם בנו בעור שבא על שהי' בעור נרמז בשמו שהוא שנקרא בלעם בן בעור על שהי' רואה לבלוע עם ודבק בו ההעדר לגמרי וזה מפני שבא על לאומו וזה בנו בעור שבא על הבהמה החמרית ודבר זה עצמו היה גורם לו שדבק בו ההעדר הרי לך כל מה שאמר למעלה נרמז בהם תברהם ובהם בלעם כי היה מיוחד תברהם שלא היה דבק בו ההעדר שדבק בחומר ומפני כך היה נותן המציאות לעצמו ולאומות ובלעם דבק בו ההעדר ולכך היה בולע עם וכל זה מפני שהיה בנו בעור שבא על הבהמה החמרית ודבק בו ההעדר עד שהיה בולע עם וכן הדברים שהלו ותעמוד על מדרינת תברהם ומעלתו ועין בלעם ופתיחתו ונקר תמנת מניעת ג' דברים היו תאברהם וג' היו בבלעם ודבר זה כתאר תבין כי היה בבלעם ג' מיני תחרון עד שהיו שני תחרון כוללים כל מיני תחרון וזה כי התחד הוא תאר שהיה עשה רע בעצמו ודבר שהוא רע בעצמו אין לך תחרון כמו זה תאר שהוא עשה רע ומורה על זה תא שהוא בעל עין הרע נמאך מעשה רע והאני תאר הפיסטים שהוא אבל תוספות הוא תחרון כמו שתמרו הפי

מתן דיסיר בעל מום הוא והבלעמי תאר שהיה נפש תאבר ולכך היה נפש רחבה לחמוד ממון תאבר והפך זה היה בתברהם שהיה עשה טוב בעצמו ולא היה לו נפש תסירה ולא היה בו תוספות וזהו העלימות שנאמר ולכך תמר כי היה תברהם בעל עין טובה בעצמו וזה תורה על עשה טוב בעצמו ותי' בעל עשוה שאין בו תוספות ותי' לו נפש שפלה שלא היה תומד ממון תחרים שלא היה לו נפש תסירה ובזה היה שלם לגמרי וזה שברמז במה שנקט התנא מניעת תאל כל אחד ואחד וכדי שתבין דברי תכמים ותחדותיהם על עמקם הנה יש לך להבין כי תלו ג' דברים תאבר תמרו כאן דהיינו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה תלו ג' דברים הם בהלקי הנפש תאבר הם שלשה כמו שבאר בו למעלה תאל ג' כתריס הם ותאל הקנאה והתאוה והכבוד ותברהם שהיה רוכב על החמור כל תלקי הנפש שהם שלשה כמו שאמרנו הם שלימים וכמו שאתה"כ ויקח את שני נעריו עמו כי בשביל שהיה תל תברהם נפש גדול רוכב על החמור הי' לו שני נעריים שהם שני כחות שתלו ג' תלקי הנפש התאוה עולה למעלה ורוכב על התומר הוא כח השכלי הגדל והשנים התחרים הם קרובים תל הגוף וכך היה לתברהם שהוא היה רוכב על החמור גבדל מן החומר ושני נעריו עמו ותרתה כי היו הנערים עם תברהם עד שרתה מרחוק התקום ואז תמר לשם שנו לכם פה עם החמור תאל כל זמן שלא רתה התקום מרחוק היו הנערים עמו ודבר זה מורה לך כי הכח הגבדל הוא מנהיג תלו שני כחות ושם עמו עד שתלו שני כחות מקבלים מקדושתו וממעלתו תל הרוכב על החמור רק כשאבר בא הכח הגבדל להתדבק במעלתו הגבדלת מן הנפשיים במעלה העליונ' תז היה יכולים ושם נשתרי' עם הגוף ולפיכך כשאבר רתה תברהם התקום תאבר שם היה מתדבק תברהם במעלתו העליונה תמר לנערין שנו לכם פה עם החמור תאל כ"ז שלא היה מתדבק במעלתו אתה תז נשריו עמו ושם מתדבקים עמו ולפיכך תלו ג' דברים תאבר נזכרו כאן שהם להלקי הנפש ושם בעצמם כנגד הקנאה והתאוה והכבוד שבתרמו למעלה שהם ג' חלקי הנפש כמו שהתאבר הכל למעלה תאל הקנאה והתאוה והכבוד ונפש רמבה הוא תהנה ממון והוא ג"כ תאוה לא תאוה תחות המשגל בפרט שהרי כתיב ולא תאוה בית רעך והנה תאל תברהם היו נשריו שהם עם הכח השכלי ומקבלים מתתו עד שכל תלו ג' דברים היו בקדושה ותאל בלעם דכתיב שני נשריו תתו היו מקבלים מתתו זהמת עד שכל הג' היו מתועבים הפך הקדושה ולכך תמרו כל מי שיש בו ג' דברים מתלמידיו תל תברהם כי יש לתברהם מלמידים ותולדות ויש לבלעם שהוא נופח תל הטומאה מלמידים ותולדות לכך תאר מניעת כי המין מורה שתלו דברים כוללים כל החלקים מפני שהם לג' כאות הנפש תאבר נתרמו למעלה. כלל הדבר מה שהי' תברהם מתעלה

בכל כחות נפשו במעלה העליונה הנבדלת והם ג' כמו שהתבאר ועי"ז נקרא מבורכים ג' מעלות קדושות בכל מעלה ומעלה דהיינו עין עוכא ולוה נמוכה ונפש שפלה מדבינה נבדלת מן החומר וכל זה כתבר היה מבורכים מתעלה על החומר ופסק זה התעלות בלעם בכמו הוא לפחיתות ולטומאה והיה דביקתו ברע וים לך להבין הדברים שרמז מכמים כאן וכבר בארנו לך למעלה כי כל הדברים מן רחם הפרק שהתחיל בעשרה מאמרות נברא העולם תמיד מזכיר מדבינת העולם זה אמר זה וכל המאמרים נזכרים בלי שום זכר שום לומר שהראה מזה כי הכל דבר אחד ושפה מסיים דבריו לומר כל מי שים בו ג' דבריס הוא מתלמידיו של אברהם וג' דבריס מתלמידיו של בלעם

יהודה בן תימא אומר. עקיבא דאמר עשה שבתך חול תניגא לה כמסכת שבתים בפ' מקום שנהגו ואתא לאוקמיי לן דר' עקיבא לא אמר אלא כמי שהשעה דוחקת לו ביותר לכל לריך אדם לזרז עלמו כנגד וכבר לעשות רצון אביו שבשמים לכבד שבתות ויומים טובים: שמואל

יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים: הוא היה אומר עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך:

שמואל

הרשע כי אמר שזכר מדבינת הרשים כמו שאמר המזכה את הרבים והמחטיא את הרשים זכר אמר זה מדבינת מבורכים שהיא עליונה עד שהוא היה אב המון גוים והיה המחלה לכל העולם נתשב וכבר בארנו עוד אצל העוסקין עם הלבור שיהא כוונתם לשם שמים מזכות אבותם מסייעתם שהמלה של הרשים עיין למעלה ולפיכך זכר מדבינת מבורכים את"ז והוא היה רוכב על החמור עד שהיה מדבינת מבורכים נבדלת ומדבינה זאת בלין שפק שייך אל העולם כאשר היה מבורכים החלת העולם כמו שבארנו במקומות הרבה מאד ולפיכך הפליס התנת את סדר העולם במדבינת מבורכים שהיא המדבינה העליונה שהיא בשולם ושפה מדבינת מבורכים נקבר גן עדן בלשה שהוא שפך מבורכים כי הרע לעומת הטוב ולהודיע כי מדבינת מבורכים היא המדבינה העליונה והוא הטוב הגמור עד שים כנגד זה החסרון והרע הגמור שהוא נקבר עם הגיהנם לעמרי ובדבר זה הפליס עין העולם בכללו ויור המילות בשאר תבין דברים אלו על סדרם וקבורם לכך לא בא אים זר ביאיסה רק הכל נקבר בקבר אחיו וחזק מאוד כי הכל הוא סדר העולם ויור מילותו שאר התחיל התנת בו רחם הפרק בעשרה מאמרות נברא העולם ואין שפק כי ת"ח לבאר הדברים האלו שאר זכר התנת על עמקם כי מרחם הפרק עד סוף הפרק הכל הוא סדר המילות וקבור שלו ומי שים בו חכמה הלא הדבר הוא גלוה לפניו מאוד ואים עיניך ולבך מאד אל הדברים שאר נתרנו ועוד יתבאר:

יהודה בן תימא וכו'. יש לשאול מה ענין זה למאמר שלפניו. ויש לפרש שפני שאמר זה כל שים בו שלשה דברים מבינו לתלמידיו של בלעם הרשע ורוח גבוהה ונפש רחבה הוא מתלמידי בלעם הרשע מה בין תלמידיו של מבורכים מבינו לתלמידיו של בלעם הרשע תלמידיו של מבורכים חולכין בעולם הזה ומחלין לעולם הבא ותלמידיו של בלעם הרשע יוכצין גיהנם ויורדין לבאר שחת אמר כי עוד יש מי שהוא בעל גיהנם העז פנים שמדתו תירד לגיהנם כמו שהתבאר איך שהוא רחוי תירד לגיהנם ומן הדין היה לו להקדים מאמר זה עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן רק מפני שרלה להקדים הוי עז כאמר כמו שיתבאר שבא לומר שע"ג שאין רחוי להיות עז פנים מפני שהוא בעל גיהנם אבל בעבודת המקום רחוי תיהיה עז פנים ולכך רחוי להקדים שלא יבין האדם כאשר ילמד מאמר זה עז פנים לגיהנם ואין האדם לומד כל המסכתא בבא אחת רק לומד מאמר מאמר ואפשר שילמד מאמר זה וקודם שילמד מאמר הבאי יבא לידו מעט ואם לא יעיז פנים במעט נגד המלעיגים לא יעשה המעט וה"ב יבטל המעט ולכך מקדים הוי עז כאמר לפשות רצון אביך שבשמים ועשה כאר שהיה עז בעבודת המקום ולכך מקדים הוי עז כאמר וגו' ואח"ב שהא עז פנים לגיהנם ועוד אם תשמיעין קודם עז פנים לגיהנם ואח"ב הוי עז כאמר היה משמע שלא בא התנא ללמוד שים לו להיות עז פנים במעט הש"י ומחויב לעשות לבל מפני שבאה עז פנים לגיהנם אמר אח"ב במעט הש"י מוכר להיות עז ואם ת"ת לקיים המעט רק שלריך שיהיה עז מוכר להיות עז דבבי משמע לבל מבל מקום אם אפשר לקיים המעט בלא עזות ויעשה המעט שלא בפני המלעיגים יותר עדיף ודבר זה תינו לבל ים להיות עז כנגד המלעיגים ויעיז פניו בנגדם ואף אם אפשר לו לעשות המעט שלא בפני המלעיגים לריך שיהיה עז בעבודת המקום ולא יחוש למלעיגים וכך משמע כאשר הוא שהה קודם הוי עז כאמר שמינו משמע שבא להתיר העזות שהוא אסור אלא שהרי לא תשמעין עדיין היסור עזות שבא התנא להזהיר העזות בעבודת המקום לבל עיקר הפירוש יתבאר בסמוך והוא יהיה לעד על הפירוש של מעלה. ויש לשאול לעניין מה יהיה עז כאמר ולמה יהיה קל כנשר וגן כלבי וגבור כארי ולא היה לו די בלחד מהן ולברב רבינו יעקב בעל התוריס ז"ל התירץ בפירוש הזה בהקדמת ספרו תורת חיים ואין כדאי להאריך על דבריו ועתה יש לך לדעת ולהבין פי' המאמר הזה כי המתבוים מתפעל מאחר שהפעל מפני הבושה ואם הוא מתפעל אינו בא לבלל שום עשולה וע"ז אמר הוי עז כנמר שלא יהיה מתפעל כדי שיכול לפשול מה

ע"ז ואין העזות שום מעשה כלל כמו שם האחרים אבל העזות עצמה יש מחייבים ואז לא היה בה לא שום פעולה ומח"ש כל פעולה וכל מעשה שהוא נעשה ע"י עצמם דברים הם' כאשר יתחיל לעשות הע"נ עצמה התקרב אל הפעולה היא התחלה גלובה כגון שהוא יושב ועומד הנה מעמידה היום התקרבות אל המעשה רק היא התחלה גלובה ואחר התחלה יש התקרבות אל המעשה והוא דבר בפני עצמו והמעשה עצמה היא דבר בפני עצמה ומפני שרצה יהודה בן תימא להזהיר בזהיר עיון יבא האדם לפעול המוזה והתחיל היזהר עז כאשר אתה לא היה לו עזות לא יבא לפעול כלל בעבודה הכוכבים כמו שאחרנו כי המחבים לא יבא לידי שום דבר ולכך יהיה עז ואח"כ מזהיר האדם בעבודה כנגד ההתחלה אלא יהיה כנגד ויהיה זריז בהתחלה על זה לאחר קל כנגד ובדבר שהיא התחלה צריך קלות כאשר הוא קל ואין מבטו מכביד עליו לעמוד ממקומו אבל הוא יושב וזהו כבולת האבר אחין מבטו מכביד עליו ולכן אמר הוי קל כנגד וכנגד הדבר שהוא אחר ההתחלה אמר ורץ כלומר כי מה שהוא רץ על הדרך אחר שעמד הוא מקרב אל נוף המעשה ואמר שיהיה זה בזריזות היותר מחוד ולכך אמר שיהיה עז כגמר אלא יתבייש ויתעורר על הפעולה ויתחיל בפעולה ויתקרב עוד אל המעשה עצמו שהיא העבודה. ועוד יהיה זריז לגמור המעשה עצמה וע"ז אמר וגבור כאריה לך הוא פירוש דברי יהודה בן תימא. ועתה עוד פקח עיניך לף כי פירוש אחד הוא עם מה שזכר כי יהודה בן תימא בא להשלים את האדם בעבודת בוראו אבר בריאת האדם הוא להכלית זה שברא לעבוד את בוראו ומפני שהאדם בעל חומר והאדם מלד חומרו הוא כמו הבן דומם ואינו חפץ בשום דבר וע"ז אמר הוי עז כגמר כי מי שים לו עזות אינו כמו הבן דומם עד אלא יהיה לו חפץ ותאוקה רק יהיה עז כגמר שהגמר מחמת שים לו עז פנים מצים פניו אל שכל מחמת העזות שהוא בפנים ואינו מרחיק עצמו משום דבר בשביל עזות אלו וע"ז אמר אלא יהיה נחשב כמו אדם יש בעבודת בוראו אבל יהיה נחשב עז בעבודת בוראו עד שתכא עזות אלו אל שכל מ"מ לפעמים אין לו כח המעורר שהמעורר אינו אל הפועל כי תמצא כמה ב"א שהם חפצים מאד מאד אל דבר והנה אינם להם העזות ואין להם כח המעורר לוחש אל דבר וזה מפני כובד הבעש וכנגד זה אמר וקל כאשר אלא יהיה מכביד עליו בעבודת בוראו אבל יהיה מעורר עצמו עד שיהיה קל בעבודת בוראו ואל יהיה מבטו מוגע לומו מזה ואח"כ כאשר יש לו כח המעורר הנה עוד צריך שהנה יהיה מתנועע אל המנוח וע"ז אמר ורץ כלומר לא היה התנועה אל המנוח ואין זה עשיית המנוח לגמרי רק התנועה אל המנוח ולכך כנגד עשיית המנוח בעצמה אמר וגבור כאריה לעשות רצון אביך שבשמים ודבר זה כי יעשה האדם כל הדברים הנה ובזריזות יהיה וכל הדברים האלו אחיר יהודה בן תימא כנגד האדם שיגבר על תומרו שהוא המונע את

האדם מן הפועל כי אין באומר פעולה ולפיכך האומר הוא מונע האדם מן עבודת המקום ולכך התחיל בזה כנגד שהוא האתחלה אלא יהיה כאו גדרל וכאו יען אלפי' האשוקה והאהבה לפעול אין בו אלא יהיה לו עזות פנים שים לו אהבה ואשוקה לפעול ואח"כ אל יהיה לו מונע כובד מבטו האמרי עד שהוא אחר כח האתעורר שהוא מעורר את האדם אל עשיית המעשה ואל הפעולה וע"ז אמר שיהיה קל כאו הנשר ואח"כ אמר ורץ כלומר היא האמונה אל האמונה והאמונה היא האתחלה היזהר אל הפועל וע"ז אמר שיהיה רץ כלומר וכנגד המעשה שהוא הולאת האמונה אל הפועל אמר וגבור כאריה לעשות רצון אביך שבשמים ומה שאמר לעשות רצון אביך שבשמים ואל אמר לעשות רצון הקב"ה אבא לומר כי לכך נולר האדם מתחלה שבריאת שיהיה עובד הקב"ה ולכך אמר מאחר שהוא אביך והוא בוראך בשביל זה הנה יש לך לעשות כן ומפני שאמר בכאן אלא יהיה האדם כאו מי שהוא יען ולא יהיה עבאו מכביד עליו מלפעול רק יהיה בעל פעולה וזריזות ביותר כדי לעשות רצון אביו שבשמים אמר כי כל זה שאמרנו שיהיה עז וגבור בפעולותיו היינו כדי לעשות רצון אביך אלא בשאחר דברים אלא זה אינו כך כי עז פנים לגיהנם והוא פנים לג"ע ולכך סמך אחריו עז פנים לגיהנם והוא פנים לג"ע ואח"כ התחיל בעשה לדבר זה מפני מה מצוה עזות פנים לגיהנם והוא פנים לג"ע אלא אלו הדבר הזה יש לך להבין כי עז פנים לגיהנם מפני שהעולם הזה רחוי לו בשווי וכאשר האדם בעזותו הוא מתיחס לאם בשביל העזות וכאן כי כל דבר שהוא בעלכה וגבורה יאמר עליו שהוא אם כדאיתא בפרק האניא תניא מצמיח דר"מ מפני מה נאמר תורה ליסראל מפני שהם עזים שנאמר מימינו אש דת למו ותניא ר' ישמעאל אומר רמוי' הלזו ליתן להם דת אלא לאיזה דאמרי דתיסה אל אלו אלא אתלמלא לא נאמ' האורה ליסראל אין כל בריה יכולה לעמוד לפניהם ע"כ. ופירש"י ז"ל דתיסה אל אלו. מכאן אל אלו אלא שעזים הם כאש ע"כ. ומפני שכל דבר שהוא אל מקומו כמו שאמרנו כי האש הוא חוזר וכא אל האש והמים חוזרין ובאין אל מים והרוח אל רוח והעפר אל עפר כי כל אחד חוזר למקומו ולפיכך עז פנים שהוא אש אלא מקומו האבאי שהוא מיוחד לו הוא לגיהנם שהוא האש ונקרא אש אל גיהנם בעבור הכח והחזק הגדול אשר בו דבקים הרשעים אשר יצאו מן הכווי ויסובר ולכך הם דבקים בכח הזה אשר הוא כח עז יוצא מן הכווי אין מקום להאריך בזה מ"מ האחר כי הגיהנם הוא כח יוצא מן הכווי בחוקף אלו ובכח זה דבקים הרשעים ולפיכך עזות פנים לגיהנם והוא פנים אשר הוא הפך לג"ע כי מאחר עזות פנים לגיהנם מ"ש בא נלמד כי הפכך אל עזות פנים שהוא בושת פנים ע"כאומו כהפכו שהוא ג"ע ויודע כי הגן עדן הם הקדם. והשלוח וכבר יודע מענין בושת הפנים שהיא בא' פעולה והוא אדרבה נעדר הפעולה כמו שהתאחר לא' עלה שבשם שהעזות פנים פועל ממיד

שמואל הקטן. בן חמש שנים למקרא. קטן קל דיוים דכתיב וכשנה הכיכיעית יהיה כל פיין קודם הלוויים. ממתינין אותו לאותיות וכשנה מתמיעית כתיב להוסיף לכם עכוחו וכדאמרינן התם מכאן ואילך ליפני ניס כתוכת: בן עשר למשנה. דוקלי כאלו ממשה לומד ממקרא דכל תלמיד שאינו רואה בחמש שנים קיימן יפה כמשנתו טוב אינו רואה. וכדלשכתן נמי ניוים דסוי נמרי הלכות עכודה בחמש שנים כדתניין התם קרלי לסדרי כתוב אחד אומר מבן שלשים שנה וגו' וכתוב אחד אומר מבן עשרים וחמש שנים הא כיצד בן עשרים וחמש שנים הא לעלמוד ולומד עד ל' שנה ממנה כל תלמודו בה' שנים וסיינו מעשה נמי דבן חמש עשרה לתלמוד ולומד תלמודו עד שהוא בן כ'. ומכאן ואילך רואה אתר מזונותיו: בן שלש עשרה למצות. דכתיב ניש לו אשה כי יעשו מכל מעשה התפילין' ואינו קרוי ניש עד שיהא בן י"ג. וכדלשכתן התם ויקחו בני יעקב אשתון ולוי אחי דינה איש מרכו ואף הוא היה לוי כן י"ג בני יעקב. כשהחשוב י"ג שנה שעשה יעקב עם לבן אתר שנשא את לאה

שמואל הקטן אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר למשנה בן שלש עשרה למצות בן

ולפיכך רלוי לו ג"ע שהוא מדיינה פשוטה נבדלת ומכן זה. ולפיכך רלוי שיהיה מקומו נב"ע ויש לך להבין אוך אמר התנא כי לעניין לעשות לעון התקב"ה יהיה עז כנמר ויהיה בעל פעולה ובשאר מילי דעלמא עז פניה לגיהנם ובושת פנים לג"ע ודבר זה כי העזות הוא יולא מן הסדר ומן השוויי ואלל עבודת הש"י כל שמוסיף אין זה יולא מן הסדר ומן הרלוי. כי זהו הרלוי והסדר לסיות זריז מאד במלות הש"י שהוא סיובר והקדם ולפיכך אמר הוי עז כנמר וכו' אבל במילי דעלמא אם יולא בעזות מן הסדר הוא בעל גיהנם ודבר זה ים לך להבין מאד כי הם דבריה ברוריה. ואמר אא"כ יהי רלון וכו' ים לתמוה מה ענין אלו שני דבריה ביחד לומר עזות פניה לגיהנם ובושת פניה לגן עדן יהי רלון וכו' אבל פירוש זה כי כשאדם אמר עזות פניה לגיהנם ובשביל כך עושה הגיהנם קרוב אאד כי יותר ים עזות פניה מן בושת פניה בעולם בפרט ביברהל כמ"ש למעלה כי ג' עזיה הם ויברהל עזיה בחולות עד שיה לחום הם וחלילה לגיהנם שיהללוהו בזרע אברהם וע"ז אמר יהי רלון שיהיה הוא המקדש במהרה בימינו ואז תלקט בחורתך כי אלו שני דבריה מיוחדים לאלק יברהל מן הגיהנם ול"ז גילוי במדרש פרשת לך לך ר"ש בר אבא משום ר' יוחנן מרבעה דבריה הרשה לו הקב"ה גיהנם אלילות ואזן תורה ובית המקדש ח"ל כל זמן שבניך עוסקים בשתים ניעלים משתים פירשו משתים עופלים בשתים ע"כ. ובאלו מדרש זה בספר גבורת ה' ושם פירשו דבר זה כי בית המקדש והתורה הם עיקר העולם כי כמו שבאדם אלב ושתות עיקר האדם אלב שממנו החיות ושתות שהם האבל וכך בכלל העולם יש בהם בית המקדש והתורה שהם עיקר העולם שכמו שכל האבריה מקבלים החיות מן אלב אשר הוא באמלע גוף האדם ואלב מקבל פרנסה מאלה ואח"כ ממנו מקבלים שאר איבריה שאלב שולח פרנסה לכל האבריה וכן כל העולם שותה ממאיה ארץ יברהל כי ארץ יברהל שותה אאלה ובית המקדש הוא עיקר ארץ יברהל ובאמלע ארץ יברהל וכמו שהשתות הם שכל האדם כך התורה שבכל העולם לפיכך בית המקדש והתורה לשודיו יחדיו אפני כי בית המקדש קדושת העולם הזה והתורה מאלה עד למעלה ע"י בית המקדש שהוא בארץ ע"י הת"ה שמגיע עד עולם העליון יש לשולם שולם עומד בארץ ומגיע למעלה מן השמיה לכך אמר כאשר יברהל מתעסקים בתורה ובמורה יגללו מן הגיהנם ודבר זה מוכל להבין מן הדבריה שביארנו לך כי כאשר הוא מתעסק בגללו שהוא מתעסק בדבר שהוא עיקר כי בית המקדש והתורה הם כנגד אלב ושתות שהם עיקר האדם כך אלו שני עיקר בשולם ובשביל זה גדול מן הגיהנם שאין הגיהנם רק שהם נאבד האדם ואינו בכלל מציאות כי הוא האך ואבדון ויושר מזה דאמרינן בבבא בתרא בפ"ק על הוולדום שבשם תורו של עולם שהרג את התמסים ובשם תורה של תורה ילך ויתעסק בתורו של עולם הוא בית המקדש שנקרא תורו של עולם כדאיתא התם ושם נקראו אלו שני תורו של עולם כי אלו שניהם הם עיקר מציאות העולם כמו שהאוך הוא העדר המציאות כמו שביארנו פעמים הרבה דבר זה למעלה שנקרא תוהך ותהוך גם אתכי תוהך מתעות לי ולא תאבדני אח בך אח יחידך שהוא לשון העדר ולפיכך אלו שניהם בית המקדש והתורה עניו אחד שהי מדריגות זו על זו ולפיכך האדם מתעסק בתורו של עולם הוא בית המקדש והתורה גדול מתוהך של גיהנם כמו שאמרו במדרש כי המתעסק בעיקר מציאות העולם גדול מן העדר המציאות הוא הגיהנם ולפיכך אחר שאמר עז פניה לגיהנם ובושת פניה לגן עדן אמר יהי רלון שיבנה וכו' ואז יברהל גואלים מן הגיהנם ואלו הדבריה ברוריה אאד כאשר תבין ותעיין היך מי שעוסק בתורה ובתורה גדול מן הגיהנם כי אחר שהסדר לד שאל הגיהנם ולד ימין שהוא גן עדן הסדר האמלעי בין שני הקלוות שהוא בית המקדש והתורה ביניהם והבן הדבריה האלו אאד היה אומר בן חמש למקרא וכו' באמאר הזה בא לבאר ענין האדם מראשיתו ועד סופו והאדם יש לו דמיון אל בית המקדש כי השיבל היה גבוה אאה אמה וכך חיי האדם מע"ב שיהי שנותיו שבעים שנה אאל הזכות מגיע עד אאה ואאה מגיע עד אאה כי האדם הוא תביעת היכל ודבר זה כאלו עוד בפרק אלק האדם הראשון היה מן האדן עד הרקיע כיון שכתוב הניה הקב"ה ידו עליו ומשכו והעמידו על אאה אמה ועוד אמרו בהלק ואולך אאכם קומיות רבי יהודה אומר אאה באותיו אאה אמות ואאה אמה כאדם הראשון היה מגיע עד הרקיע אמר רבי שמעון אומר אאה אמה כאדם הראשון היה מגיע תאנה אחת אלא שהיה מניין תאנה אחת מחשבות תאנית

שיכול כמוהו היה שיכול שהוא לומד ע"כ. הרי כי נמדו שעור האדם מן קומה שיכול שהוא ק' לומד כי מספיק ה' להם וצריכה לומר להם שכשם שהאדם גדול מכל הנבראים שעל פני האדמה נקודתו שוה לו כשהוא כך בית המקדש גדול מכל האדמה נקודתו תלויה והוא למדם בתוכחת ברכות לומר ר' אלעזר כל האדם שיהא בו דעה כאלו בנה בית המקדש בימיו וכיוצא אם כי האדם מדמה אל בית המקדש שכמו שבית המקדש הוא גדול מכל האדמה כך האדם גדול מכל הנבראים שעל פני האדמה וכאן הוא שאומר לו דמיון לו בית המקדש שהוא גדול נקודתו אבל אם יש בו דעה שהוא שכל הגדול ולא האדם גדול נקודתו מכל הנבראים שעל פני האדמה כמו בית המקדש שהוא גם כן גדול נקודתו מכל האדמה וזהו שנאמר כאלו בנאו בימיו כי האדם עצמו הוא דמיון אל בית המקדש כמו שהתחיל וכבר ביארנו זה במקום אחר גם כן וכאן לומר כי האדם הוא דמיון בסמ"ק ולפיכך יקדם האדם עצמו גם כן עד שהוא בית המקדש גמור. יעוד שלמה יכי לעון שיבנה בית המקדש במהרה בימינו וכו' ואחר כי עכשיו אין בית המקדש הנה האדם עצמו הוא בית המקדש כמו שבארנו למעלה ועוד יתבאר בסמוך סוד המאמרים האלו. בן חמש למקרא וכו' יש לשאול כי אין ספק כי אלו שיעורים יש בהם טעם ואלו טעם לא לומר אלו הדברים ולפיכך י"ל טעם בדברים אלו וזה כי זכר ג' דברים זה אחר זה מקרא משנה תלמוד ואלו אלמה דברים הם השנוים חלוקים מקרא הוא השנה מה ואין השנה בשלימות ובבירור אבל המשנה היא הידיעה בבירור והתלמוד הוא להבין טעם הדבר שהיו במשנה כלל ולפיכך אלו אלמה דברים הם מחולקים ובכר אומרו כי מקרא משנה ותלמוד הם כנגד חכמה דעת בינה כי המקרא יש בו החכמה אבל המשנה היא הידיעה הגמורה להבין כל דבר כפי מה שהוא בהבדל אל כל אחד מן אחד עד שידע הדבר מבורר כי זה ענין הדעת שידע להבדיל בין דבר לדבר וזה הוא ענין המשנה. והתלמוד הוא בינה שמוליד דבר מתוך דבר ע"י הסלסול כל זה נקרא תלמוד. ואומר בן חמש למקרא כי יש לך להבין כי החכמים נתנו לאדם כל עשרה שנים מן ימי חייו מדבינה בפני עצמו והדבר הזה רצוי מאד מן הם אתה לומר כי ימי שנותינו שבעים שנה אלו כפי מה שחשב בכאן עד מלא סוף כשם שים שנוי למספר אלמה מן עשריה זהו מספר אחד לגמרי ולא כך עשריה ואחת מלא עשריה ושבעה הין לו שנוי מן עשריה שהרי מזכיר עמו עשריה אבל עשריה אלמה תרכעים כל אחד ואחד מספר בפני עצמו ולכך כשל אחד יש לו לאדם מדרגה להרחק ולכך מפרש התנא כל מספר עשרה בחדום שנחתדם בשביל מספר עשרה ואלו אלמה דהיינו מקרא משנה תלמוד וזה השעור בן חמש למקרא בן עשר למשנה בן ע"ו לתלמוד ודבר זה מפני כי האדם מולד ואלו אבל לגמרי ולשאר האדם בן חמש משחיל בשביל בחדם וזה מפני שעשרה הני עשרה שבו האדם משתנה ולכך לא אמרינן עשריך עשרה מפני כי כל השאר השנוים כאן החדום בא מעלמו בן עשריה לדוף בן אלמה לבא בן תרכעים לבינה ולפיכך לריך לא זה עשרה אבל מקרא משנה תלמוד אחין הדבר מגיע מעלמו עשריך לו רב שבר ילמד חומו אחין לריך להמתין עד עשרה רק השם כי לא אלמה על השלמה ואלמה על עלמו שאשבר ללמד חותו כשבר עבר רוב עשרה דהיינו משנה שיש ומיד יכול ללמדו מקרא וכן משנה הי' ניהו שיהיה משחיל י' שיש שהר מקרא רק כי הרב מועיל דשלמה עליו לכך אין לריך רק חמש' שהר משנה ותלמוד ב"כ אין לריך להמתין בשביל זה עשרה רק הני עשרה לכך בן ע"ו לתלמוד ועוד כל אלו אלמה מקרא משנה תלמוד הינם מחולקים לגמרי כמו שהם השאר ומקרא עלמו מועיל למשנה ומשנה מועיל לתלמוד ולפיכך אין השלוק ביניהם עשרה לגמרי כמו שהוא בשאר כי אלמה אלו הע"ג שהם מחולקים משאבו כמו דבר שהר וכל שהר יועיל אל השני ולפיכך בן חמש למקרא בן עשר למשנה בן ע"ו

בן חמש עשרה לתלמוד בן שמונה עשרה לחופה בן עשרים לרדוף בן שלשים לכח בן ארבעים לבינה בן חמשים לעצה בן ששים לוקנה בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורות בן תשעים לשוח בן מאה כאלו מת ועבר ובטל מן העולם:

בן חמש עשרה לתלמוד בן שמונה עשרה לחופה. ר"ת שעשים כתיב אדם מבראשית עד שמדוברנו לו חוס ואמר כי מתים לוקחה ואת: בן שלשים לכח. שכן כלוים לא יכולים לעשת בכתף עד שלשים שנה משני שלח סיו בעלי כח: בן ארבעים לבינה. כדלמרי' שם ולא נתן ה' לכם לב לדעת ושינים לראות ואזנים לשמוע עד סיום זה. מכאן לתלמיד שהיו עומד על דעת רבו עד שהוא בן חמשים לעצה: בן חמשים לעצה. שנאמר ומכן תמצאם שם יכוב וגו' וברת את לתהן בהם מועד שמועלן ומלמדין לשמור משמרתם: בן ששים לזקנה. שנאמר הבא בכלה אלי קבל. בפל"ת עולם בגימטריה ששים: בן שבעים לשיבה. שכן כתיב בדוד בן שבעים שנה דוד במלכו ואלבעים שנה מלך בירושלים שרי בן שבעים בשנת וכתיב בד"ה ויתת דוד בשיבה טובה. גם ענינו בחיוב שבקנה שב בלמור לו חביריו גם שב גם ישים בנו בלומר כמוך. ומשבפלו אז אלינו שהיו וכתיב ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה ואיה את ה' ק"ת שנה ס"מ שהיה אז חיוב בן ע"שנה כשהשוב שב בלמור: בן שמונים לגבורות. כלומר דבר גדול הוא שם יהיה אדם עד ס"שנה כדכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמוני שנה אלם הוא אי יותר בגבורתו אל מקום הוא אי ואלו מרוב כח שבו שהרי מכאן ואילך אין לו כח לאכול ולשתות: בן תשעים לשוח. שהוא מלך שחוח שהרי מכאן ואילך הוא כפוף קמו"ף ויש לומרים לשוח רחוי לקבורה דשוב אין בו כח לאלת ולבא: בן מאה כאלו מת. שכבר עיניו קמו וכהו וגם ליחו ושתנו פניו ומעין החכמה פסק ממנו והוא משפטה ושולן:

בן

לתלמוד כסדר לף כי היכי דמוי שיהיה בן ט"ו למשנה דסיימו עשרה סדר מקרא מ"ע מועיל המקרא עד שעיני בריך רק חמשה שנים ומועיל המשנה שתין בריך רק ה' שנים ועוד כי כל שלשה מקרא משנה תלמוד חע"ג שמתחיל בחכמה תין זה חכמה גמורה דהם בן תרבעים לבינה רק שיוכל לקבל קצת בחכמה ותין סדבר בשלימות גמור כמו שהוא שלם המלך שהם בשלימות ולכך די בשלו שלשה דברים תני עשרה בן ה' למקרא בן עשרה למשנה בן ע"ו לתלמוד והם דמהרינן בפרק נערה שהוא שמואל לר' ישמעאל בר פילת עד שיש לו מקבל מבר שיש מקבל וכו' ירלוף דשמה חייבי להכניסו בבסמ"ד לפי שמכריחין אותו ללמוד וכדאמר ושפו ליה כחורפא ומפני כך פחות משנים לא מקבל . ואמר בן שלש עשרה למצות ודבר זה מפני שכל זמן שהמדם קטן אין רלוויים לו המצות שיהיה ממוייב בהם עד שבא לכלל שיש ומשום הם נזירות על הראש שממוייב בהם המדם ולא שייך לומר ואזהרה שלא למי שהוא שיש וע"ז שייך לומר אזהרה לכל מי שאינו שיש לא יקבל עולה ואזהרה כמו שהם דכרי תורה שיש מצוה לדבר עם התינוק בלשון הקדש ולהרגיל אותו והזמן הוא בן י"ג וזה שמפני כלשון הוא בן שלש עשרה מביא שתי שערות ודבר זה מורה על שהוא שיש כלשון הביא שתי שערות במקום ערוה ורלוי להיות מקבל נזירה ואזהרה בכח כי כלשון נבורתו ומקבל הנזירה שהוא בכח ובנבורה ואמר בן שמונה עשרה להופה פירוש דבר זה כי המדם אין נידול שלו בקומתו עד שהוא בן שמונה עשרה ואפשר אז נידול שלו בשער הוא בן י"ח ושתי שערות הייב להפשיל עוד עשרה בשתים כי כל זמן שלא נפל שיש שלם וכדאמרינן בפרק הבא על יבמתו אמר ר' אלעזר כל מי שאין לו שתי שיש לדם שנאמר זכר ונקיבה ברשם ויקרא הם שתם לדם וכל זמן שאינו בן שמונה עשרה לא נפלו קיומו בנוהו הוא עשרה לכך אין לריך להפשיל עשרה שתים שהוא תוספת יותר על עשרה לבד כשבר הוא בן שמונה עשרה שכבר נפלו עשרה שיש לו להפשיל עשרה שתים ואף על גב שהבר הזה נראה לעיני שנידול המדם הוא עד שמונה עשרה מ"מ הדבר הזה נראה בנערותיו הלא נראה כי הסמם וכל הכוכבים הקף שלשים בעשרים ותרבעה חשוב ורביעים מן הקף שהוא ו' חשוב עולים ושמחים מן החמן עד שיש בנשבח וידוע כי שבעים שנה הם ימי המדם והרביעים מן ימיו הם שמונה עשרה שנה שהוא הלי שנה ליפיקר עלייתו של מדם ומימיהם רביעית שנה עד שהוא בן שמונה עשרה שנה וזו הוא בנוהו . ושוב מפני כי קומת המדם שמונה עשרה טפחים שהרי בכל מקום בישרו הכמי חשבו המדם שלש חמות שהם שמונה עשרה טפחים אלו שמונה עשרה טפחים שהם קומת המדם שיעמד עליהם ר"ת שיש הבל יש עוד זה טעם כי אלו שמונה עשרה שיש לו להופה הם כנגד שמונה עשרה שלשות שבמדם שיש עשרה גדולים ושבעה קטנים ושבעה שלקחה מאחת מלשונותיו וכשהבר המדם יש לו

שמונה עשרה שיש כנגד שמונה עשרה שלשות שלו יש להחזיר לו עוד הלשן שלקחה ממנו והרי שהשם נקרחת שלשתו ואף כי רש"י זכרונו לברכה פירש שלשותיו משכרוהי כמו ולשלש המשכן הרי מוקלום תרגם מעלעוהי וזהו לשון שלש וכן מוכח מדברי חכמים זכרונם לברכה ושין כאן מקום לזה ושוד יש טעם בזה ויתבאר בסמוך . ואמר בן עשרים לרדוף פירושו לרדוף אם אחריס כי עד עשרים שנה היו קל לרדוף ופירוש שהוא רודף אם אחר ומשוך עליו ולשיכך שלל מלחמה שיש לו לשדם לרדוף אחר שונאיו ומשוך עליהם דכתיב ורדפו מכם חמשה מאה ונומר שיכה ירדוף אחד אלף ונומר אין השדם יוצא למלחמה לרדוף עד שהוא בן עשרים שנה כי אז השדם מבקש לנפש ומשוך על אחר וזה הוא דווקא כשאר הוא בן עשרים שלש מחשדם בו כח זה שהוא מבקש למשוך כי כשאר הנוף הוא בשלימות נידול שלו אז הוריה הוא בשלימות ואין הלורה מוכנבת בחומר כמו שהיה קודם זה הלורה מוכנבת בחומר שפה יש שמפשר הלורה וכמו שכנוף הוא בשלימות כשאר הוא בן שמונה עשרה שנים כך הלורה היא בשלימות כשאר היא בן כ' שנה וזהו לומרם כי הש"י ממחין לשדם עד כ' שנה שם לא נפלו שפה אומר שיפשרו שיהיה השיש בן כ' שנה הלורה היא בשלימות ורלוי שיהיה השיש לורה לשפה . ומה שאמרו כאן כי בן י"ח לחופה כי החופה רק החחלת הנשואין ובשלו שתי שנים רלוי בשהיה החופה שיהיה החחלת שלבד ולבך אמרו בן י"ח שנים לחופה מ"מ לענין הענוש היו בשש רק לחר שהוא בן עשרים ושלשה הלורה ורלוי שיהיה לורה לשפה ומפני כי הלורה היא בשלימות כשאר הוא בן עשרים והלורה מבקשת למשוך על הכל כי דבר זה נראה לחר הלורה שוהי שהרי כשיב בשיש והוא ישמוך כח הרי השיש שהוא נמשך לעורה רלוי שיהיו המשלה וזה שאמר בן עשרים לרדוף ולפיכך ב"ש על מעלה אין יעניסין עד שהוא בן עשרים כי אין ב"ש על מעלה מעניסין עד שהלורה על שדם בשלימות כלשי מוכנבת בהומר כי כך רלוי לב"ד על מעלה שהכל שלש בשלימות כלשי מוכנב בהומר ומשחר שהכל הוא בשלימות שלש אין מעניסין אם השדם עד שהוא בריה שיהיה נלורתה הכל ב"ש על מפה שאין הכל שלש בשלימות רק החחלת שלימות ושאשר השדם בן י"ג אז התחלת שיש ומעניסין אם השדם וכבי' הערל פליני בית שמאי ובית הלל דלב"ש זכר שלא הביא שתי שערות עד שהוא בן שמונה עשרה הרי זה בריס ונקבה שלא הביאה שתי שערות עד שהיא בת עשרים הרי היא חיילונית ולבית הלל עד עשרים ובהא פליני דלבית שמאי היון שהגידול על שדם הוא עד י"ח כמו שאמרנו למעלה הם לא נראה שהוא שיש שלא הביא כשר כלה גידול שלו הרי שיש שיש ומע"ג שרוב בני שדם נעשים להיש בן י"ג הכל לפעמי נמשך הדבר עד שבלית גידול השדם שהוא בן י"ח ואז נהפך בריס ולבית הלל עד כ' כי אע"ג שחלית גידול של שדם עד י"ח מ"מ כשאר הוא בן עשרים

הוא שלמים הלכך בעורמו שאחר שבגידול הגוף יכולה הלכה בעורמו כי קודם שגדל הגוף אין לעורה בשלימות כי העורה מוקצית בהמה ולפיכך אחרי שהגוף הוא בשלימות גידול שלו וזה כשאר הוא בן י"ח לז לח"כ בשאר הוא בן עשרים הלכה בשלימות עורמו ובהמה בן ג' לז כחות הנפשיים שם בשלימות ולפיכך בן ג' לכח והלויים יבאו לעבוד כשאר שם בני ג' שאז הנפש וכחותיו בשלימות ומפשר אומר כי הנפש יש בה ג' כחות כמו שהתחיל למעלה ולכך בן ג' לכח שכל אין לריך לזה כי אחר שהוא בן כ' ואז עורמו בשלימות לכך אח"כ כשאר הוא בן ג' כחות הנפש בשלימות. ואמר בן מ' לציונה כי הציונה כשאר הוא שכבל בשלימות ולפיכך לריך עוד אחר שכחות הנפש בשלימות עשרה שנים עד שישכל הוא בשלימות יותר ועשוהו כל אשר נגדל ימיו ממהר להיות נשלם ולכך בן כ' לרדוף בן ג' לכח בן מ' לציונה . ואמרו בן ג' לעשה העשה עוד נחשב חכמה יותר כי החכמות אין שוות כי יש חכמה שהיונה עמוקה כל כך על זה אמר בן מ' שגם לציונה בן ג' לעשה היא העשה העמוקה וכללו אמר כי בן מ' להשגת דברים אשר הלדם מועיל מכח שכלו ומחשבותו ודבר זה נקרא ציונה. בן ממשים לעשה פירוש עשה עמוקה שעומד על הדברים השלמים וזה נקרא בן המשים לעשה והעשה היא עמוקה דכתיב עשה עמוקה בלב איש וזה נאמר על הדברים השלמים לגמרי כי לף אם שהיונה שמועיל דבר ממוך דבר כמו שאמרו ליזה נכון שמועיל דבר ממוך דבר מ"מ אין לומו שהדבר מן הדברים השלמים ודבר זה מדריגה בשכל בפני עלמו. ואמר בן שעיש לזקנה פירוש שהוא זקן והוא עוד מכם יותר כי כשאר הוא זקן וחכמות הנפשיים מלעיש לז כח השכלי מוסיף יותר ויותר וכמו שאח"ל אין זקן אלא מי שקנה חכמה מוכח מזה כי הזקן הוא שרחוי לל החכמה כמו שהשאר למעלה לל העשה מן שהזקנים שהזקן הוא שרחוי להחכמה וכמו שאמרו ז"ל תלמידי חכמים כל זמן שמזקינין דעתן נוספת עליהן וכל זה מפני כי בשהלם הכחות הנפשיות כח השכלי נוכר יותר כי לז יוסיף על הלדם שכל נגדל נגמרי והוא נקרא שכל הנאמל שהוא נאמל מן השם יתברך ולז משיג דברים הנפרדים שהם דברים נבדלים לגמרי שרי יש כאן שלשה מדריגות לל השכל וכתב הריטב"ם ז"ל וים נוהסין בן שעיש להחכמה שנאמר ביתיהם חכמה נוטריקון בן ס' חכמה כלל הדבר כי כך אמרו בכ"מ ונאמל הכל כי השכל יש לו מעלה על מעלה עד שהם ג' מעלות אשר ילושים הם בשמותם ואין להאריך . ואמר בן שבעים לציונה פירוש שהוא שלם בימים כי ימי שנותינו שבעים שנה. ונראה כי לוותיות לאח"ע מחלליים ופירוש ציונה מלשון שביעה שהוא שבע בימים ומפני כי מספר שבעה הוא מספר שלם בימים ושבעים שהוא מוזר חליפה תמיד ולפיכך מספר זה נקרא שבעה מלשון שביעה שכל אשר הוא שבע הוא שלם ולכך אמר בן שבעים לציונה כי עשה יש לו ימים בשלימות ושביעה כי שמות הלדם שבעים שנה ולף כי גבול חיי הלדם עד מאה היינו כשים לו לוספות על השביעה כי יש שביעה ויותר מן שביעה ולכך השביעה היא עד שבעים ויותר מכדי שביעה עד מאה. ואמר בן שמונים לגבורה כלומר אם הלדם בעל כח וגבל גבורה יש לו כח עד שמונים שנה וזהו כי לפעמים יש בלדם גבור' יותר מבאשר הדם ומאד זה ימלא שיש לו כח ואז ימיו שמונים שנה אבל לא בכחם הדם . ואמר בן תשעים לשוח פי' שהוא הדם חכר והוא הולך שחוח וזה כי תמלא הלדם שהוא בלבד הולך בקומה זקופה יותר מן כל שאר בעלי חיים כמו שבארנו למעלה אבל חביב הדם שנברא בשלם שלים ומזה תלמוד כי הלדם מלד שלימותו יש לו דבר זה שהולך בקומה זקופה וכבר פירשנו טעם זה כי הלדם מפני שהוא מלך בחחמונים ולכך הוא הולך בקומה זקופה דמיון המלך ושאר הנבראים הולכים שחוח לפניו וכאשר הוא בן תשעים הוא הדם הסר שלימותו ומתחיל להיות הולך שחוח ודבר זה כאלו חיטו עוד הדם בשלימות אחר שמעלת הלדם הוא הזקיפה ואין לו עוד שלם שלים ועתה חסר דבר זה שהוא הדם חסר . וכן מאה כאלו עבר ובטל מן העולם . כי כבר אמרנו כי חיי הלדם מגיעים עד מאה שנה ולז יותר וכן אמר הכתוב ולאלו מאה שנה יחיה הרי לך כי חיות הלדם מגיע עד מאה שנה ויותר מזה כאלו עבר ובטל מן העולם : הפוך בה והפוך בה דכולא בה פירוש לף לריך שמא בחורה שכל שאמר דכולא בה ודבר זה רמוז במדרש ואיתה אלו אמון אל תקרי אמון אלא אומן שהיה הקב"ה מביט בחורה וברא לם העולם ע"כ . וכבר בארנו כי החורה היא הסדר השכלי שסדר הש"י סדר הנהגתו של הדם וממהייב זה הסדר מאחר שהחורה והפיכך נקראת החורה שהיא סדר הדלם לחשים שמא' ה' קנני ראשית דרכו ולפי סדר החורה סדר הש"י סדר העולם עד שבכל שמצא אחר החורה כי כך רחוי שהדם וסדר שלו שמצא סדר יותר בשלמה על כל העולם כי בשביל הדם נברא הכל ולפיכך אחר תורת הדם וסדר שלו שמצא סדר העולם כי ברא הש"י העולם לפי מה שרחוי אל סדר הדם וזה שאמר שהיה מביט בחורה וברא

בן בג בג אומר הפוך בה והפוך בה . כמו שלשים ושרומתן שבכל שעה שמלה בה מדושים וטעמים : דכולא בה . שבכל מה שאתה מלא בה ואל תחמה במאנה זו שהיא לשון מרמית שהרי כמותה ים בשלמוד כמו אם לוביר ואל תעביד שאלם במיעבא בגן נוקבן דיהויין ליכי מגלי . ושל לחטטא לעיפור נגד שמא שבד שמים . כי יבבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים : סליק פרקא מרש"י ז"ל שנו

שעולם כי מהר סדר המורה ומפך סדר העולם וזה שמאמר שפוך כה דכולא כה כלו׳ כאשר יגיע במורה שם הוא מגיע בכל סדר המיעוט מהר כי דרכי המורה ע״י יוצאים מן דרכי המורה וקבוצים דרכי העולם עם דרכי המורה עד שבכל יוצא מן המורה שהיא סדר המדם נמצא כי הכל הוא במורה ומע״ג שכאשר מתעסק בתורה אינו מבין הדברים השם איך יוצא לו מעלה עליונה דכולא בית וכבר הקדמנו זאת כי מחייבת ומעלת ההשגה לפי מעלת המושג ובודאי זאת תולה בכל שאם יכרח הרבה המדם ויחכם מכל בני קדם לעשות חומות וחכמה בעניין הרחיים הטוחנין מע״ג שהוא חכמה מאבר לפי יהכימו כה כל בני קדם אין ספק שאין ההשג דבר זה כנגד ההשגה הקטנה בעצם הדמיים כי לפי מעלת המושג של חכמה הוא שהמבינות כי חומות הרחיים אין לו נושא השוב וכזה עמו כחאבר מבכיל במורה שהיא תורת המדם אם השגה קטנה כיון דכולא כה הרי המושג השוב כי דעת מכמינו שהם מכמי ממש כי המדם הוא יותר במעלה מן הדמיים ומכל שבמיהם וכמו שהקדמנו זאת בכמה מקומות ולפיכך תמרו כי הי׳ מבין במורה ובדרך העולם לומר כי מהר סדר תורת המדם נמשך סדר כל העולם ולפיכך תמר הפוך כה דכולא כה ועוד פירוש הפוך כה והפוך כה דכולא כה וכיון דכולא כה בודאי ממצא בכל יום ויום הדומם שהרי הכל כה ומאחר שהכל כה מ״ש בלשון הדומם תמר הפוך כה והפוך כה הפל לשון כי ר״ל שע״ג שהפך כה הכר ומצא חדום הפוך עוד ומצא עוד הדומם דכולא כה וים שפריט גורסין עוד וכה החזי כלומר שיהיה כל שעשועיו במורה וזהו ל׳ וכה תמזי כי המדם מבקש לרחוק דברי הכמים וגבוהים וע״ז תמרו וכה תחזי שיהיו כל שעשועיו במורה וים שפריט שעשועין וכה תהוי כלומר שידבק נפשו במורה ותמר ובלה כה ר״ל לף אם יזקין לף יסור מן המורה שע״ג שאין כחו כל כך ולף אם כמו לנמרי לף יסור מן המורה וזהו ובלה כה שאין לך מדה מובא הימנה פי׳ המורה היא על כל שהיא הדבר המביאה אל הם״י להמדבק בו ים׳ בימוד יותר מכבל ולא כן שאר החכמות ולכן ידעו בני מדם יובדי מוסך להבין מה שרמז החכם זאת לא היו מבלים ימיהם בדברי הכמי הלומות ועזבין המורה תורת אמת לשאר בלה תהו חייהם . לפוס לשרת לנרמה פי׳ דבר זה כי לפי גודל הצער הוא השכר ויש לשאול מנין לתמך דבר זה שהשכר הוא לפי הצער ובודאי אין הפירוש כי הכל לפי הצער וזולת זה כל המעלות הם בויש רק אם ים טורח במעלה יותר השכר שם״ב יקשה לך מה שתמרו שאין אתה יודע מהן שכרן של מעלות שהם יותר קרוב אליו מאשר אתה יודע שכרן של מעלות שהם לפי המורה והצער שים כי שכרן גדול הצער שהוא

לעז קונס אבל אלו ג' מדרינות האחרונות היא שמורה וקבול שכר אין למלאכים כלל כי לא נתנה תורה למלאכים כדאיתא בפרק רבי עקיבא וקבול שכר נ"ב אין שייך למלאכים כי השכר הוא שייך לחזקת לאדם שקונה מעלה יותר ממה שהיה לו קודם והוא קונה עוה"ב אבל מדרינה זאת אין למלאכים ואם שהיים המאמר לפיס לעברת מברת ואין למה"ם לשבר כלל כשאבר עושים רצון קונם לכך אין להם יותר ממה שהברלו. וכבר השבאר כי המנה המחיל בשעברה מהמרום ומדר כל מדרינות העולם זו אמר ז' כמו שבארנו למעלה בשר סיפר ובמה בא להזכיר מדרינת התורה שהיא על העולם בכוף הר' אשר התחתם הר' הוא בשעברה מהמרום שברת העולם ולכך אמה תופס בלשון מרנוס כי יש לתורה שמי בחיונות כי התורה היא נתנה לעוה"ז ומלד שנתנה שמורה לעוה"ז היא בלה"ק והעוה"ז נברת בלה"ק אבל מלד שהתורה היא מעולם העליון היא בל' מרנוס כמו שיתבאר וכבר בארנו כי זה שעם בניס מקרא ואחד מרנוס וזה מפני מדרינת התורה שהיא מעולם העליון לריך שיקרא כל ל' נ"פ כנגד עולם העליון שהתחתון וכנגד עולם התחתוני וכיון שהעליון ומפני זה המאמר הפוך בה והפוך בה דכולא בה בל' תרמי כי לכך כולה בה מפני שהתורה היא מעולם העליון לכך כולה בה וכן כל התלמוד תבנו בל' תרמי ומה שתומרים כי לכך נתקן בל' תרמי מפני שהיו בבבל אזה לשונם זה היו לומו כי תלמוד ירושלמי הוא בל' תרמי נ"ב ולא היה לשונם בתלין יבמות ל' תרנוס ואיך דבר זה שיהיו המבינות שהם לא לעברים בלה"ק והתלמוד שהוא לתבמים בל' תרנוס אבל הדבר הוא כמו שפירשנו והיוקא התלמוד אבל המבינות הם בלה"ק וזה מפני כי התלמוד הוא לשבר מספרי התורה ולשבר אין כולה נמלא בתורה ודבר זה מפני כי התורה היא מעולם העליון ולכך הכל הוא בתורה והתלמוד הוא מעלת התורה בפרט ולכך הוא בל' תרמי ובתלוי יבמות הלל מדר שאין שייכל לדם שאין בשבר שייכים התלמוד לעולם העליון והוא לומו שהשב לעשות הלא דבר זה לומו קשיא כי זהו התורה כי העולם הזה נברת בשבון הקודם ולכך לה"ק תורה על עוה"ז ואלו התרנוס לומו לעוה"ז ולפיכך הוא בל' התרנוס שלומו שייך אל העוה"ז. ומפני זה עשו אין המלאכים מבינים ל' תרמי שאין בל' זה הוא מבלל מדר עוה"ז ודברים אלו דברים גדולים הם וברורים הם. ומפני כי בל' זה מדר העוה"ז מדרינת התורה לומר שהיא מעולם העליון ולכך כולה בה. וכן השבר שים בתורה הוא מניע עד עולם העליון. ולכך אלו שני המלאכים בל' תרנוס ומה"פ לפי פירוש הרשב"ם שעשו מדודו הרב רבינו יצחק בר הגר ז"ל מה שאמר בן בג בג במספרו המשה והוא מספר של ה"ת ורלה לומר בן אברהם ובן שרה שנתוספה להם ה"א. וכן גרים היה וכן בן הא הא בן גרים היה ולכך נקרא בן הא הא. ומפני זה המאמר הזה שלשון תרמי שהוא ל' גרים ולא לה"ק. ויש לך לדעת כי רלוי שיקרא בן גר בן הא הא מפני שהה"א היא בח גירות כי אין גיות רוחני יותר מן הה"א והוא שנאמר בהברהם הה"א נברא. ר"ל בתוה שהוא לוה נשיטה שלבד מה שאין בשאר לומות והגר שהוא גם לקבל עליו גיות וכח הקדושה שהוא בח יפרוד שים לשם בח רוחני ביותר מכל הלומות לכך נסוף עליו הה"א על הגר וכן כשבר עברם הקב"ה בריתו עם אברהם ולא נסוף על אברהם ועל שרה בח קדוש רוחני נסוף בשמו הה"א בכל אחד ואחד ופי' זה מבואר לחכמים ולנבונים ולפיכך רלוי שיקרא בן גרים בן גר בן וכן בן הא הא. אבל הפי' הרחשון הוא הנכון והוא השברול כי בודאי לכך אמי המאמרים התחרונים בלשון התורני כי הלשון הוא מורה על המדרינה העליונה שים לתורה. ובאלו דבר זה בכמה מקומות וזה שמרש לעולם יחלם מדש פרשיותיו שים מקרא ואחד מרנוס כמו שבארנו במקום אחר וכן מקרא ומשנה ותלמוד וכבן את הדברים הללו כי לעולם העליוני הוא בלשון מרנוס כי מקרא ומשנה בלה"ק והתלמוד בלשון מרנוס. ואין להתריך בכאן. ומזה השטם עלמו ג"כ רלוי שיהיה המאמר הזה לבן גרים כי מדרינת התורה בחמת היא בח הגרים ביותר ובארנו זה בכפר נבורת השם אשר יתרו מה שמועה שמע מפן תורה שמע ובא להתנייר כי כל כך מדרינת התורה עליונה כוללת הכל עד שהכל מבוהפים בה כי כוללת הכל אף התומות שלכך נתנה התורה במדבר במקום הפקר עד שהפילו התומות שייכים אל התורה וכ"ז מפני מדרינת ומעלת התורה העליונה שהיא על הכל והיא אל הכל אם היו רוצים התומות לקבל התורה רק אם לא רלו בתורה אבל אלו נותן התורה היה שייכת אל הכל כמו שהשבאר שם ומזה תרלה כי הגיות בפרט מורה על מעלת התורה העליונה ודבר זה ידוע בהכמה ולפיכך כתבר בח לספר מדרינת התורה העליונה היה המאמר בל' תרמי ולגרים כי מלד מדרינת התורה העליונה ים בח לגרים להתנייר ולקבל התורה ואם לא היתה מעלת התורה כל כך לא היו יכולים גרים להתנייר וזהו שאמרם מה שמועה שמע מפן תורה שמע וכמו שהוא מבואר שה במקומו ולפיכך רלוי שיהיו גרים בפרט מורים על מעלת התורה וזה שהיו אלו ל' המאמרים התחרונים לגרים דוקא ודברים אלו ברורים למי שמבין מותם ובדר הפרק הזה מרמזנו ועד סופו כי התבאר לך בשתחיל התנא בבריאת עולם בשעברה מהמרום ומבדר והולך מדרינת העולם זה אחר זה כמו שהתבאר מבדר מדרינת קבור העולם עד שיהיה עולם אחד כמו שהתבאר אלל כל אהבת התלויה בדבר והבך זה ברהקת המחלוקת ואח"כ מבדר מדרינת בח הכללי שבעולם וזהו כל המזבה הוא הרביט והאי"כ מבדר עוד מעלה עליונה ע"ז היא מדרינת אברהם שהוא היה אב וסבה אל הכלל אל הומה ואל יהא לך אלא מדרינתו של אברהם קשה שבבי האמרו כי אלו תולדות שמים ואתן בהברהם בשביל אברהם עברת העולם ודבר זה אמרו בהרבה

מקומות וסדר גם כן הפך זה מצין בלעם שהוא הפך זה שכתוב שם בעולם מדרינא עליונה הוא מדרינא תחתא שהיא התחלת העולם ולפיכך תלמידי תחרים יוכלין ג״ע והפך זה תלמידי בלעם הם יורדין גיהנם שהוא תכלות העולם הכל כמו שהתחיל למעלה ומצאי כי כל אלו דברים הם סדר העולם ככלל לכך נא מזכר שוב תנא בסמו הפרטי עד יהודה בן תימא כי מכאן ואילך מדבר ממדרינא התחד בפרטי לא כמו בראשונה שהיה מדת מסדר העולם

שנו חכמים בלשון המשנה. כלומר בראייתא היא וכו׳ מצאנו היא שנויה ומה שנו כ׳ מחיר לומר ולפי שעד עכשיו כל הפרקים מצאנו לפיכך הולרך להודיע שמכאן ואילך בראייתא היא ומתוך שכללו דברי תגדה בן בתרא לתחלה בכיתא הכתוב עם אלו הפרקים של משנה: ר״ם

פ״ו שנן חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם: רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה

כי מדרינא תחתא בראשית גם כן כתב התכתב שבעבור תחתא בעולם ולכן כל הדברים תסר נלמדו מן בעשרה מאמרות נברא העולם׳ עד כאן הכל מעניין העולם לך עתה מן יהודה בן תימא ואילך הוא מדבר מן התחד הפרטי לחתר סדר העולם ככללי כי לע״ב

זכור תרבע מדות כנותני לדקה וכיוצא בזה מן הדברים אין זה רק מלד נחיצת הלדקה שהיא בעולם שיש בה ד׳ מדות וכן בהולכי בית המדרש וכל הדברים לע״ג שהדברים בודאי שייכים אל התחד מ״מ לא בא לחלק רק מדת סליכת בית המדרש שהוא בעולם ואין זה מלד התחד אבל מן יהודה בן תימא הוא מתחיל לדבר מן התחד הפרטי לוך יהיה נוהג בעבודת בוראו יתב׳ ולכך לא תמלא לשון תזהרה ונזוי תדבר לנוכח רק מכאן ואילך הוי עז כנמר וכו׳ שהוא מדבר לנוכח וכן הפוך בה והפוך בה וכו׳ ומפני שמדבר בתחד פרטי יתה המתמיד הזה לתחד פרטי לא כמו המתמירים הרתמונים כולם אתין מתיחסין לתנא מיוחד כי הם נתמירים על העולם ככלל רק מן יהודה בן תימא ואילך שמדבר מן התחד שהוא פרטי לכך מתיחס המתמיד הזה לתכם פרטי גם כן ואל יהא נתכב עליך פירוש זה רק פירוש ברור תלד למי שמבין דברי תכמים ומפני כי יהודה בן תימא דבריו על התחד הפרטי תסר התחד הזה הוא מן העליונים והתחתונים נופו מן התחתונים ונפשו מן העליונים ולכך לתר שהי המתמירים הוי עז כנמר ודבר זה כנגד גופו של תחד שהוא שריף התחד שיהיה מתגבר על הגוף כי הגוף מונע תותו מן הפעולה היא עבודת הש״י ולכך הזכיר כנגדו הוי עז כנמר ותח״כ זכר כנגד הנפש עז פנים לגיהנם כי העזות הוא נפש התחד כמו שידוע כי תלד הגוף התחד הוא בעל בושה ואינו בעל פעולה כמו שהתבאר למעל׳ ומלד הנפש יש בו עזות וגבורה והוא בעל פעולה וכנגד זה תמר שאל יהא עז פנים ביותר כי אם יהיה עזות פנים הוא לגיהנם והתחד שהוא מורכב מגוף ונפש אל יהא בושה אל הגוף ביותר ויהיה תמרי לנמרי ולא יהיה בעל פעולה אלא בעבודת הש״י ותמר הוי עז כנמר כלומר אלא יהיה בושה אל הנפש לנמרי בעניני העוה״ז ויהיה בעל פעולה ביותר עד כי יהיה עז פנים ואז הוא בעל גיהנם אבל יהיה עז פנים בעבודתו יתי ויהיה בעל בושה בעניני העה״ז ותח״כ הוסיף לומר בן תמש למקרא וכו׳ להודיע ענין התחד והמשך מילותו ותכליתו עד סופו הכל זה לבאר ענין התחד הפרטי הזה ותח״כ מזהיר מדרינת התחד תלד שתירא בתחר שבכר זה לילעלם ממדרינת התחד עלמו כי התורה היא למעלה מן העולם לגמרי כמו שבארנו ויתבאר זה עוד בפרק שתו ומלד התחד עלמו מתחייב לתחד התיתה והתורה למעלה מזה שהיא חיים של תחד שנאמר כי היא חייך ואורך ימיך ולכך סדר התמר הזה של הפוך בה והפוך בה דכולא בה תחר שאמר בן מאה כתלו מה ועבר וכבל מן העולם עד שהזכיר נגד ג׳ תלקי התחד זה תחר זה דהיינו נגד גופו ונגד נפשו ונגד שכלו שהיא התורה כי תלו ג׳ דברים הם כל התחד ותמר כך תסדר התכלית התחרון שהם לתחד הוא השכר ותמר לפוס נערת תנרת ודבר זה הוא תכלית התחד וכל הדברים תלו מסודרים תלד ובים ספרים כתוב תתמר בן המש למקרא וכו׳ בפוף תחר לפוס נערת תנרת ולפי זה נראה כי תחר שסדר תעשה התחד לוך יהנה ויפעל וסדר הם תכליתו חוזר לסדר תם סוף התחד היא מיתתו ומפני זה התחיל מרתשים ונמר נמשו שהיא מיתתו ודבר זה סוף התחד ומתי הנראות נכונות כי לנראה הרתמונה קבע המשך מילותו וסופו של חיין קודם ותחר כך הפוך בה והפוך בה דכולא בה מפני כי התורה היא למעלה ממיי התחד והיא מונעת לתחד חיים ומלא תותו מן התיתה ולף לתחר תותו מונעת לו חיים לעה״ב וזהו היא נראה ספרדית ונראות תסכמיות תחר שסדר הפוך בה והפוך בה דכולא בה ולפוס נערת תנרת שהתחד יש לעטות בתורה ולף תם יהיה בעולם בשער הלא שכרו גדול בסוף סדר תחר כך כל ימי חייו עד שפוי כי זה כל התחד וזה סדר ג״כ התנתת התחד כולתי כסדר תבל הנראה הרתמונה היא נכונה ויש לך להבין תלד תלד כי התנת התחיל התסכתת בתורה ותם תמרו ג׳ דברים הוו תמונים בדין. והשמידו תלמידים הרבה ושנו סייג לתורה. וכמו שביתרו למעלה וסייג דבריו בתורה ובשכר התורה וזה מפני שהתורה היא התחלת הכל ותכלית הכל כי ע״י התורה התחד זוכה אל תכליתו התחרון ומניע תליו ויש אל התחד לתת עוד לב על הדברים שתמרנו ויוסף תכמה ותבונה ודעת בתלו הדברים:

סליקא לה פרק בעשרה. בסייעתא דשמיא. עשה כשלמה אורה:

פ״ו שנן חכמים הפ׳ הזה לימו מן התתניות כי התתניות לימד רק תתפה פרקים בנגד פרק תפה קבל ופי רבי לומר ופ׳ עקביה בן תלללאל ופ׳ בן זומא ופ׳ בעשרה ויש לך לדעת כי תלו תתפה פרקים שם התנת כנגד תתפי התורה שכתו שהתורה יש לה תתפה תומתים כך יש תתפה פרקים בדרך תרץ

שהם דברי מוסר כי אם אין פורש אין דרך ארץ ואם אין דרך ארץ אין תורה ולפיכך פלוניס זה בזה ושני הדברים שהם פלוניס זה בזה רחוקי ניסיס נחשב זה כאלו אם ממש פרקים בדרך ארץ ג"כ כמו שים בתורה ממש' וכשם שבתורה התחילה סדר סימוס ומסדר פסוד סדוכות אח"ו וכנגד זה מתחיל משה קבל תורה ומספר כל הפרק המשך שקבלה דברי מוסר זה מזה מד סוף הפרק ולפיכך שפרקים שם ממש וכל שהמשה פרקים דבריהם בעיני המוסר בלבד ואף כי בקלת המקומות דכרו בעיני התורה אלא אין דבר זה כלל רק לחגך גרכה ולכך בזאת הבריית בא לבאר מעלת התורה כדי לקבר התורה עם דרך ארץ ולהודיע כי מעלת התורה על שכל נאמר על התורה ולהודיע כי מעלת התורה על דרך ארץ רק בשביל עיקר מצותו של המוסר שהוא דרך ארץ ולכך לא שים רק ס' פרקים דברי מוסר ובבריית שהיו מוספות שים מעלת התורה והוסיפה על המשה מוספות בלבד ו"ש שו מכמים בלשון המשה כי הבריית הזאת שויה לגמרי בל' המשה כי דרך הבריית להתיך ולא לשוח בקלרה כמו המשה ועוד כי דרך הבריית להניח דרשות מן המקרות וזהו עיקר הבריית לדרוש הכתובים ולא לשוח הדברים כמו המשה ומפני כי הבריית זאת נשיה להוסיף על המשה לאמר שו מכמים בלשון המשה שיהא זה מוספות על המשה ומפני שאמר שהו מכמים וכל הפרקים הס מדברי מסידות כי מלן דכפי למהוי הסידא יעסוק במילי לחכות ומדת מסידות היה לחתוך את התכמים ולהזכירם לשבח ולכך אמר בדוך שבחר בהם ופירושו ברוך הש"י שבחר בתכמים שהרי אמר לא תסור ימין ושמאל ובחר בתכמים שהרי אמרו במס' סירושין תכיצין דברי סופרים מד"ת והיה בחר בתשבחם ואין לפרש ברוך המדם שבחר בהם ובתשבחם דא"כ היל"ל ברוך מי שבחר ועוד שיוה שבחר בתשבחם אבל בחר בהם מה שייך בתירם זאת ועוד שילמד תשבחם מבעי ליה. השוסק בתורה לשמה וכו' מה שאמרו לשמה דוקא כי בלאחר למד תורה לשמה יש לו מעלת התורה שהרי הוא לומד לשמה אבל כדי לקנות כבוד וכיוצא בזה אין לו מעלת התורה כפי מה שרואי ובל הסעלות לאחר שכר כאן הם מבני עלם מעלת התורה ומעלה הם לומדו בתורה לשמה יש לחדם המעלה לאחר רחויה לתורה עלמה אבל הם אין לומדו לשמה אין לו המעלה שרואי אל התורה עלמה שהרי אין לומדו לשמה ולאחר שזוכה לדברים הרבה ואין לפרש שכ"ל אלו דברים שמפסר והולך שהרי אח"כ אמר ולא עוד והוא אלא שכל העולם כלו כדי הוא לו נקרא רע אהוב אוהב את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וחסיד ישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה. ונותנת לו מלכות ומשלה וחקור דין ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעיין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים:

אמר

ר"ש אומר זהוב לדברים הרבה. כדמיתא למעט זהב לפיות צדיק ומסיד כו': כדי הוא לו. דה אם לא נברא כל העולם אלא בשבילו. כמו שפירשו חכמים במסכת אבא את התלמיד ירא ואת מלומיו שמור כי וכל התדם כל העולם לא נברא אלא לגלות לזה שו"ן כלע"ז: ריע. ולי אם יקרו ריעך לא: אהוב. אני חומכי לחכו: אוהב את המקום. בעומד מלחכה: אוהב את הבריות. שמקרבן ומלמדן ונומלן טוב. מלבשתו. התורה: ענוה ויראה. שנעשים לו בעוה וכילחם כמלכוה שחדם עוסק בו כראוי ניכר לבאי. ויולבם בדקה כאדון. שפעוה מביאה לידי יראת שמים דכתיב עקב ענוה יראת ה' הרי שכל מי שים בו מדות אלו: צדיק. סולך בתומו ואינו עושה עול ומטה לאחרים מלו ואינו גומל טוב בגופו לעבוד בשביל חדם וגומל רעה למי שעשה רעה למלם לאים כמעשהו אלא מדת מסידות בין בגופו בין בממונו ואינו גומל אילא רע אלא עושה עמו לבים מבוה הדין: ישר. הוא מעין מסידות עושה בדקה ומשפט ומשלך במיברים שבינה לה לבים מבוה הדין כמו שבירבו חכמים ופשיה שיבר וסטוב לפני ה' אלהיך ליכנס לפיות מבוה הדין: ונאמן. לא יעשה עולה ולא יבבר כזב ולא ימלא בפיו לשון תרמית והוא נאמן שם לכסות דבר סוד כדכתיב בכל ביתי נאמן הוא והוא למשנעת חוק לכל הכועסים בו ונאמן: ועניו. שלא ינינו עולב: ומרחקתו וכו'. דתנא דבי רבי ישמעאל שם פגע בך מגול זה אחוז ינר הכע מבניהו לבית המדרש שם לחן הוא נימוח שנאמר חבנים שחקו מים ואין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים. ואח כתיב הוא מחפונך אבא' אלא כה דברי כלם נאום ה' וכפשוט יפונן שלם: ונהנין ממנו. בני אדם כדבריהם אלו: עצה ותושיה כו'. דלעיל מהלי קרא כתיב ה' קנני לחבית דרכו אבו מדבר שלמה בשביל המורה ואומר לי אלה כו' לגומר אלה ויתושיה בינה וגבורה לחני לגומדי בינה לחיות לעזר בני אדם: תושיה. ליט"ר בלע"ז עזן גלוה וגדולה. ופירשו מכמים שלבך נקראת תושיה שמשמת כוחן של גומדים על ידי טורח ומשכה: מלכות ומשלה. שנקרא מלך וסיפך בידו למלוך שמתניהן שכל לשמוחו רלם וקלין ומולקין לו לכבוד וזהו שלמר כי מלכים ימלכו מכלן פירשו מכמים במסכת ניטין שתלמידי מכמים נקראים מלכים: וחקור דין. כדרך שרבות כמו שלמרו מז"ל שלין כל העולם יכולים לכתוב חללה של רשות שנאמר שמים גרום ולרן לשומע ולב מלכים לין מקר: רזי תורה. שתרי תורה שנאמר ונבוא לבב חכמה. רזי כמו כל רז לא תגם לך: כמעיין כו'. דכתיב שתה מים מבור ונוזלים מתוך בחרך. ושוב כתיב יפוצו מעייניתיך חוצה שעשה נהר גדול: ומוחל על עלבונו. ומעביר על מדותיו מרוב עלום:

אמר

ואמר שכל העולם כדי הוא לו פי' שכל העולם הוא רמוז למי שעוסק בתורה לשמה וזה מפני כי התורה היא על העולם כמבעי ודבר זה בארנו פעמים הרבה מיך התורה היא על העולם ועיין למעלה סוף פרק זה דכולא קא ול"ז רמזה התורה כי התחלת בריאת העולם היא בבי"ת ולזו התחלת התורה היא בלמ"ד שמ' תולדי ה' ולפיך לתודיע כי מעלת התורה היא קודמת ורמז זה דוד במזמור הממים מספרים כבוד לא שזה המזמור יש בו ז' פסוקים למנלה מזמור לדוד הממים מספרים כבוד לא וכה ז' פסוקים עד תורת ה' תמימה ובו' ופסוק תורת ה' תמימה הוא הממיני וידוע כי העוה"ז נכלל בז' שהם ימי בראשית והתורה היא על העולם ולכך סדר פסוק תורת ה' תמימה שהוא מדבר מן התורה בפסוק ממיני וזה פעם כי מזמור תמיניה לפי יש בו ח' פסוקים מפני שכל המזמור מיוסד על התורה שהיא על העה"ז שהוא נכלל במספר ז' שהם ז' ימי בראשית והתורה היא על העולם ולכך רמזו לה מספר שמונה והדבריה שלו נתבארו בס' התפארת ובשאר מקומות. וביהושלמי כ' בראשית וב' מייתי דכפר תחומין חד אמר לפילו כל העולם כולו מיון שוה לדבר אחד מן התורה וחד אמר לפי' כל מעלת התורה מיון שוה לדבר ז' מן התורה כ' בא שהם רבי לחא בשוב ז' תומר וכל הפנים לא יהיו בה וכתוב ז' תומר וכל הפנים לא יהיו בה הפנים אלו תבניות מובות ומרגליות וכל הפנים אלו ד"ת שמ' כי בלה הפנים ע"כ. ומזה תרלה כי התורה היא נבדלת מן העה"ז כי התורה היא שלימה וכל העולם הוא בגמי ולפיכך כל העולם אין שוה לדבר אחד מן התורה כי העולם הע"ב ימים הוא תכמה אין בהם התכמה העליונה שהיא שכל גמור רק שכל התדש נקרא לפל התורה היא תכמה עליונה תכמה גמורה ולפיכך כל העולם אין שוה לדבר אחד מן התורה ולמלן דלמר לף המנות כי המנות הם ע"י מעשה התדש הנמני ולפיכך כל מנות התורה שהם תדש הנמני אין שוות לדבר אחד מן התורה כי כל מנות התורה הע"ג ימים בהם התכמה הרי המנות היא ע"י מעשה נמני והתורה היא התכמה בלבד ועוד יתבאר עם ולפיכך למר כאן שכל העולם כלו כדי הוא לו י"ל כי כדי העה"ז שיהיה לו זה מי שעוסק בתורה לשמה כי העולם כלו הוא מתתיו. שנקרא ריש וכו' פירוש שהוא ריש לו הקב"ה וגם הוא ריש לו הבריות וגם ריש נופל על שנים שיהם להם שתוף וחבור כי כאשר יאמר רלובן הוא ריש שמעון ומילא הוא ג"כ שנא שמעון ריש רלובן כי שהם הזה בא על שני ריעים ביחד ומ"מ אין לשון ריש רק על שנים שיהם להם שתוף וחבור יאמר שנעשה בשלשה בנלגל מדא לך דכתיב ואהבת לרעך כמוך אם כן גדול לשון אהבה מלשון ריש כי אהבה הוא קשור שנעשה בשלשה בנמני עד שנאהב כאשר ומ"מ ל' ריעים נאמר על שני דבריה שיש להם חבור ביחד זה לזה וזה לזה אלל אפשר כי רלובן אוהב את שמעון ושמעון הוא אוהב את רלובן ואפי' את רלובן אוהב את שמעון ושמעון הוא אוהב את רלובן מ"מ לית נקראים ריעים כי אין לשון ריע רק בשנים שיש להם שתוף וריעות ביחד ולכך אמר כי מי שעוסק בתורה לשמה נקרא ריע למקום ולתתורים וזה כי התורה היא דביקות אל הש"י ואל התתורים ולפיכך מלד זה הוא ריע אל הש"י ואל התתורים ואמר שנקרא אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות וכו' כבר התבאר כי התשבה היא קשור שנשם בשלשה והתאחדות לגמרי ומי שלומד תורה לשמה הרי יש לו קשור ודביקות עם הש"י והש"י עמו וכן יש לו חבור עם הנמלאים אלא ודבר זה מבואר היך כל הנמלאים יש להם קשור וחבור עם התורה והתורה עם הש"י כי התורה הנמלאים אצר סדר הש"י וזה שאמרו שהיא הקב"ה מביט בתורה וברא את העולם ובשביל כך יש לכל הנמלאים חבור אל התורה שבהם נברא כל והתורה היא הסדר שמסודר ומתחייב מן הש"י ולפיכך מי שעסק בתורה לשמה אחר שעוסק בתורה לשמה והתורה יש לה קשור עם הש"י בשביל זה נקרא ריע למקום וכן נקרא מלד זה ריע לבריות וכבר הסבתר זה למעלה ג"כ בפרק בעברה ובפ' חלק כל העוסק בתורה לשמה משיב שלום בין פמליא של מעלה ובין פמליא של מטה שנאמר ועתה יחזק כשוזי יעשה שלום לי וגו' רב אמר כאלו בנה פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה שנאמר לנטוע שמים וליסוד ארץ ורבי יוחנן אמר לף מנין הוא של העולם שנא' וכלל ידי כסיתך ריש לקיש אמר לף מקרב הנאולה שנאמר ולאמר לציון עמי אתה ע"כ. אלו החכמים כולם באו לבאר מעלת התורה לשמה ואמר כ"ל לף היא התורה לשמה היו העליונים והתתתונים מתולקים כי העליונים הין ספק שהם ממולקים מן התתתונים שמה שאלו הם עליונים ואלו הם מתתיים אבל מלד כי הנמלאי' העליונים והתתתונים כולם הם מתחברי' לתורה שמה שהתורה היא מן עליונים לתתתונים ולפיכך בתורה הוא משים שלום בין פמליא של מעלה ובין פמליא של מטה עד שהם אחד כל הנמלאים כולם מתקבלים ומתחברים ביחד ולפיכך הלומד התורה לשמה משים שלום בין פמליא של מעלה ובין פמליא של מטה וזה הריע שאמרו שהוא ריע לעליונים ולתתתונים ונקרא ריע אל הקב"ה וכבר כאלו בנה פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה וזה כי כאשר היה פירוד בין העליונים והתתתונים הין כאן עולם שלם כי הין העולם מתקיים לתלמין ולפיכך אם העולם ל' אין יאמר לדבק ולקשור זה וסל' מחזיק אם סל' מלד כי העולם שלם אבל אם הין עוסק בתורה לשמה מחבר פמליא של מעלה ופמליא של מטה הרי ד"ז נתשב כאלו בנה פלטרין של מעלה

ופלטרין

ופלטרין של מטה ועוד כי התורה היא יסוד לעליונים ולתחתונים כי כתיב ים לעליונים ולתחתונים תפוז על התורה הדבר זה בעצמו הוא יסוד עליונים ותחתונים כי אין זה קיום לכל העולם כי אם ע"י התורה ולפיכך אמר כאלו כנה פלטרין של מעלה ושל מטה וכ"ש שאמר שמעון הוא על כל העולם כלו כ"ל כי על ידי התורה ים לעולם דביקות בו ית' ומפני זה העולם מתקיים בגלל של הקב"ה כמו שמציין קרא ובגלל ידי כסיתיך ודבר זה מבואר כי ע"י התורה ים לעולם דביקות של הש"י ומפני שים לעולם דביקות בו ית' ומפני זה מגין הוא על כל העולם וריש לקיש לומר אף מקרא של הגאולה ודבר זה כמו שאמרו בבריית זאת שמין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שנא' תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב תורה ואף לא יפיה זה כי כח התורות ל"ו רק בעולם הזה בלבד שבעולם הזה ממצאת המלכיות והתורה מדרינהו' ומעלת' על העולם הזה ולפיכך העוסק בתורה הוא בן חורין מן העבודה המלכיות כמו שיתבאר לקמן כי אין מניע לפס ממצאת התורות שאין לפס רק עוה"ז דוקא וזה שאמר כאן אף מקרא של הגאולה ללמד מן המלכיות כי אין הגאולה רק שתחזי ליתרגל שילמו מן התורות והעוסק בתורה לפטר הוא קושי מדרינהו נגדלה שבליא ובשביל כך ילמו יתרגל מן התורות התומריים ולפיכך אמר שהוא מקרב את הגאולה ומכאן כי כל אחד מן החכמים הוכיח מעלה ולכן קאמר כל אחד לשון אף ומה שמדבר ריש לקיש שהוא מקרב את הגאולה הוא יותר על הכל כי הרחמנן ליה יאמר רק שהתורה היא קשור כל העולם. וכ"ש הוסיף שהתורה היא יסוד כל העולם ולפיכך אמר כאלו כנה פלטרין של מעלה ומטה ורבי יוחנן הוסיף כי ע"י התורה העולם הוא תחת הקב"ה ודבר זה יותר מעלה וקירוב של הש"י וריש לקיש הוסיף שמקרב את הגאולה שמוציא את ישראל מרשות התורות להתדבק בו ית' וזהו המעל' היותר עליונה שהעוסק בתורה לשמה מתעל' למעל' למעל' וכבן זה היפוך ופירוש זה ברור למי שמבין דברי חכמים. והנה התבאר כי מי שעוסק בתורה לשמה הוא מחבר עליונים ותחתונים וזהו שאמר בכאן שנקרא ריע ואהוב ואמר נקרא ריע ואהוב סתם ולא אמר כאן נקרא ריע ואהוב למקום אפני שנאמר לומר שהוא ריע למקום ולבריות ולכך אמר שנקרא ריע ואהוב סתם ואמר שאמר שנקרא ריע ואהוב סתם ככלל זה למקום ולבריות אבל אלו אוהב סתם אין צריך לומר שנקרא אוהב כי אחרים קורהים לו הסם ובאמר אחרים אוהביה ואוקרין לומו אהוב או שנקרא אלקה ריע ככלל זה למקום ולבריות אבל אלו אוהב, אין אחרים קורהים לו אוהב ולכך אין לכלול אוהב את המקום אוהב את הבריות זה שאמר אוהב והולך לפרש בפירוש אוהב את המקום אוהב את הבריות ובבר התבאר הפרש שים בין ריע ובין אוהב כי שניהם שייכים אמי שעוסק שם רק לשמה כי הקירוב והשייכות שים לתורה על

שם יתברך ועל האמצעים שים להם שייכות ואחוף על התורה ולכך מי שעוסק בתורה לשמה נקרא ריע למקום וריע לבריות ומלד הקשור של אהבה שים לעסוק בתורה נקרא לחוד ואוהב את המקום. ואמר כי הוא נמצא בעלמין של מעלה ושל מטה וכ"ש שאמר שמעון הוא על כל העולם כלו כ"ל כי על ידי התורה ים לעולם דביקות בו ית' ומפני זה העולם מתקיים בגלל של הקב"ה כמו שמציין קרא ובגלל ידי כסיתיך ודבר זה מבואר כי ע"י התורה ים לעולם דביקות של הש"י ומפני שים לעולם דביקות בו ית' ומפני זה מגין הוא על כל העולם וריש לקיש לומר אף מקרא של הגאולה ודבר זה כמו שאמרו בבריית זאת שמין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה שנא' תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב תורה ואף לא יפיה זה כי כח התורות ל"ו רק בעולם הזה בלבד שבעולם הזה ממצאת התורות והתורה מדרינהו' ומעלת' על העולם הזה ולפיכך העוסק בתורה הוא בן חורין מן העבודה המלכיות כמו שיתבאר לקמן כי אין מניע לפס ממצאת התורות שאין לפס רק עוה"ז דוקא וזה שאמר כאן אף מקרא של הגאולה ללמד מן המלכיות כי אין הגאולה רק שתחזי ליתרגל שילמו מן התורות והעוסק בתורה לפטר הוא קושי מדרינהו נגדלה שבליא ובשביל כך ילמו יתרגל מן התורות התומריים ולפיכך אמר שהוא מקרב את הגאולה ומכאן כי כל אחד מן החכמים הוכיח מעלה ולכן קאמר כל אחד לשון אף ומה שמדבר ריש לקיש שהוא מקרב את הגאולה הוא יותר על הכל כי הרחמנן ליה יאמר רק שהתורה היא קשור כל העולם. וכ"ש הוסיף שהתורה היא יסוד כל העולם ולפיכך אמר כאלו כנה פלטרין של מעלה ומטה ורבי יוחנן הוסיף כי ע"י התורה העולם הוא תחת הקב"ה ודבר זה יותר מעלה וקירוב של הש"י וריש לקיש הוסיף שמקרב את הגאולה שמוציא את ישראל מרשות התורות להתדבק בו ית' וזהו המעל' היותר עליונה שהעוסק בתורה לשמה מתעל' למעל' למעל' וכבן זה היפוך ופירוש זה ברור למי שמבין דברי חכמים. והנה התבאר כי מי שעוסק בתורה לשמה הוא מחבר עליונים ותחתונים וזהו שאמר בכאן שנקרא ריע ואהוב ואמר נקרא ריע ואהוב סתם ולא אמר כאן נקרא ריע ואהוב למקום אפני שנאמר לומר שהוא ריע למקום ולבריות ולכך אמר שנקרא ריע ואהוב סתם ואמר שאמר שנקרא ריע ואהוב סתם ככלל זה למקום ולבריות אבל אלו אוהב סתם אין צריך לומר שנקרא אוהב כי אחרים קורהים לו הסם ובאמר אחרים אוהביה ואוקרין לומו אהוב או שנקרא אלקה ריע ככלל זה למקום ולבריות אבל אלו אוהב, אין אחרים קורהים לו אוהב ולכך אין לכלול אוהב את המקום אוהב את הבריות זה שאמר אוהב והולך לפרש בפירוש אוהב את המקום אוהב את הבריות ובבר התבאר הפרש שים בין ריע ובין אוהב כי שניהם שייכים אמי שעוסק שם רק לשמה כי הקירוב והשייכות שים לתורה על

חכמה ירא"ה ס' עשה עמוס עקב לשוניהם דכתיב עקב עמוס ירא"ה ס' הכי פלו שמי מדות הגה הטעיות ומפני מעלתן אמר ומלבשתו כי המלבוש הוא על האדם לכל לדיק חסיד יפר ונאמן כזה אמר ומכבדתו להיות לדיק הסיד יפר ונאמן הגה בכתן תרבעה תוחיים שתין זה כזה ופירוש בתרבעה תוחי' התלו נקרא האדם לדיק כאשר עושה דבר שהוא רחוי לעשות כי לדיק"ס' לדקות לאב וידוע כי רחוי שיתן לדקה לעני שהוא בערום ובמוכר כל ואיך לא יתן אליו לדקה . אמנם החסיד הוא שהוא עושה לפנים משורת הדין ודבר זה הוא עושה מצד החסידות והטוב כאשר עושה לפנים משורת הדין וזהו מדת החסיד . ויש דבר שמוטן היוצר והמספק לעשות וזה נקרא יפר וזהו מדה שליהים . לאמנם יש עוד מדה שהוא נאמן שאינו מצטיר ואינו משקר בשמותו ואלו ד' מדות כו לות כל המדות כי יש דבר שרחוי לעשות מצד החסד ולפנים מיהים האדם טוב והסיד ויש שרחוי לעשות מצד שכך הוא רחוי ומדה זאת בין החסיד ובין היוצר כי החסיד יפר משורת הדין לנמרי והיוצר שאינו מהליף דבר המספק כלל ואלו הלדיק הוא עושה הדבר הרחוי תע"נ שאינו מספק וגם אינו החסידות לנמרי שהוא לפנים משורת הדין והוא כמו מדת הלדקה שתין הלדקה חסד כי מתחר שהוא לעני אין רחוי אלא יתחס על העני וגם אין זה מספק גמור כי אין היוב אליו כלל רק רחוי שיתן לדקה וזה שמזכיר כאן לדיק הסיד יפר ואלו ג' מדות נזכרים אלל הס"י בהגמת עולמו . כי אמי ד' עושה חסד מספק ולדקה בארץ. הכי לך כי הוא יתברך מנהיג עולמו בג' מדות הללו ואין הס מזכרים כאן גם כן . ולפעמים המלא האדם שהוא הסיד לעשות דבר לפנים משורת הדין מצד שהוא שים טוב מוסיף ואינו עושה הדבר שהוא דין ומספק כי זה מצד מדה להרחם שהוא יפר ויש שהוא עושה הטוב והחסד שהוא לפנים משורת הדין וגם עושה דבר שמדת הדין נותן הוא המספק ואינו עושה דבר שהוא רחוי לעשות כמו הלדקה וכיוצא בזה מן הדברים האלה הס רחוים לעשות אבל אלו ג' מדות החסיד והיוצר והלדיק נכלל בכל והמדה הרביעית דהוא נאמן שהוא ד בחמותו כל שאלה הרהשונים הס מדות לאדם ואין המדה דבר עלמי אל האדם אולם באאר האדם הוא נאמן ד"ז ענין עלמי כי מי שהוא נאמן הוא מורה על שהוא מלילות חזק ולכך הוא עומד בשמותו וזהו לדיק בחמותו יחיה כי באאר הוא בעל לחמותו ועומד בחזק לחמותו בלי שנוי וזהו מורה על מלילות חזק בעלמו ולכך יחיה בחמותו עד שהוא עומד קיים ולכך באאר זכר ג' מדות אאר הס מדרים לאדם והס כוללים כל המדות כי יש דברים שהוא עושה מצד חסד ולפנים משורת הדין ויש מצד המספק שהוא יפר והייב לעשות ויש מצד שרחוי לעשות ודבר זה ממותו בין המספק והחסד ולאחר כך זכר מעלה עלמית לאדם הוא הנאמנות ומי שמבין דברי הכמים ויודע מדת החסד ומדת המספק ומדת הלדקה ומדת החמותו הגה יודע ומבין אלו ד' חלרים וכולם הס נחלים בחורה אאר ממנה וה מבואר ולכן לאמר במדת העמוד ומלבשתו כמו שבארנו למעלה שהעמוד והירחה הס לבוש אל החדם בשם שהס על החדם ולא כן לדיק חסיד יפר ונאמן כי אלו מדות הס חלרים להדם לא לאמר כאן ומלבשתו לדקה חסידות יוצר והחותו ודבר זה מבואר ליודעי הכמה . ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות אחר שהזכיר מה שהחורה מותנת אליו מן העמוד והירחה ומן החסידות והיוצר והלדק והנאמנות אלו מדות הס רחוים להדם מצד שהוא חדם ולכך לאמר אלו אלו מדות לשון מלוות כי המלבוש שייך להדם ומכל שכן מה שלמר ל' ומכבדתו כי ר"ל שמכביר אותו עד שהוא מחוקן לגמרי ולאמר אח"כ כי יש עוד בחורה שמקרבת אותו אל זכות בעולם וכן מרחקת אותו מכל החטא בעולם וירחה מרחקתו מן החטא פירוש שפי'בונג אינו בא לידי החטא והחורה אומרת עליו'שלא יבא לידי חטא כי הדבק עם החורה אין החורה מניחו להיות הולך דרך מקולקל כלל אבל אומרת עליו מן החטא וזה שלמר ומרחקתו מן החטא ולפיכך לא יקשה לך פסיעת החורה מרחקתו מן החטא כיון שכבר לאמר שהוא לדיק וכו' אלא שאין החטא בא על ידו וכן מה שלמר ומקרבתו לידי זכות אף אם לא היה דעתו אל זה מקרבתו לידי זכות ובמדרש הנעלי דרכי והשיבה רגלי אל עדותיך אל הטוב ואל הזכות וזה שלמר כאן מביא לותם אל הטוב ואל הזכות ומקרבתו לידי זכות מביאות לותו אל הזכות תמיד אף כי לא היה דעתו על זה כלל וכן רגלי הסידו ישמור מן החטא ולאמר ונהגין ממנו עלה ותוסיף ביאה ונבורה מפני שרלה לומר כי בכל מה שהלו לו נהגין ממנו ואלו לאמר ומלא זו עלה ותוסיף היה אפשר לומר כי ימלא עלה ותוסי' לעלמו כי יותר הם עלה לאדם לאבר לריך לעלמו ולכך לאמר ונהגין ממנו עלה ותוסיף כי כל לאבר לריך לעלה נהגה ממנו עלה כי לא שייך למוד הלל נבורה ופירוש נבורה ר"ל כי דבריו מהזיקים הם האדם ומחגין לאדם נבורה וכח כאשר ישמע דבריו ואם לא כן קשיל לוך נהגין ממנו נבורה ואלל זה לא שייך לומר לשון למוד רק נהגים הם לפרש מה שלמר שנהגים ממנו נבורה היינו נבורה ממש כי הס"י עם מי שעוסק בחורה ומסגר על הכל כמו ונהגין מיתו עלה שהס"י עם עלמו וכן ונהגין ממנו נבורה כי הס"י עמו עד שמסגר על לויבי וכמו לחברים שלכך נקל עמו ת"ח שלמר וירק הם הניכו יגידו ביתו כדאיתא בגדרים ועשם על זה על שעשה לחנניה בחלמידי הכמים וזה נכון . ומה שלמר הכתוב לי עלה ולי תוסיף לחי ביאה לי נבדיל בכל לחד זכר מלה לי מפני כי העלה שהוא עמוק ביוסר וכן תוסיף נאמר על הענין דברים העמוקים

שמוקים שבהשגת מקצת כמו של מדם וכן הוא שכל מכמה עמוקה שכלית מקצת כח גופני של מדם ולכך נקרא ההשגה העמוקה מוסיה ומפני זה אמר לעון לי כי אין השגה הזאת עצם החכמה ואינו דומה לו ביאה שהיא החכמה עצמה ולכך שייך בזה לפי ביאה לכל המוסיה למעלה אינה עצם החכמה ושייך לומר לי מוסיה ורז"ל אמרו כי התורה נקראת מוסיה שנאמרו למה נקראת מוסיה שמקצת כמו של מדם והתורה שהיא חלויה היא למעלה מן החכמה ושייך בתורה לומר לי מוסיה כי מי שזוכה לביאה מקבל התורה וזה לי מוסיה ודבר זה מבואר ומכל שכן בגבורה שאין זה אמתת החכמה ולכך אמר לעון לי אל עלה ואל מוסיה ואל גבורה כלומר שהם של החכמה אף כי אין זה עיקר החכמה אבל בביאה שהיא החכמה עצמה שייך לומר לפי ביאה ומה שיאמלא גבורה מן בעל התורה דבר זה מפני כי אין דבר יוצר מזק בגבורה כמו בשכל והתומר הוא חלם ולפיכך מי שעוסק בתורה נהנין ממנו עלה ומוסיה ביאה וגבורה וזה כמו שהתנאר כי הגבורה היא עם מי שעוסק בתורה לשמה שיאמלא ממנו כל מעלה דברים ומוחנין לו מלכות וממשלה כי ידוע כי המלכות רחוי אל התורה כדאמרינן בפרק הייזקין מפן מלכי רבנן שנאמר כי מלכים ימלוכו והפעם הוא מבואר כי המלך נבדל מן העם ובשביל כך הוא מולך על העם וזהו עניין השכל ג"כ שהוא נבדל מן החמרי מולך עליו ולפיכך הוא מלך גדולי כהתר יאמלא בו מדרגת השכלית וידוע כי המלך נבדל מן העם ובשביל שהוא נבדל מן העם יש למלך מורא כמו שאמרו אלמלא מורא מלכות היה איש את רעהו חיים בלעו וכן התלמיד חכם שיש לו מעלת השכל נבדל כמו שהתבאר ולכך נותנין לו מורא שהוא כמו מורא מלכות כמו שאמר אם ד' אלהיך תירא לרבות מ"ח וממשלה היינו שהוא נוהג על בני אדם והם צריכים לעשות וזהו הממשלה שיש לו והכל רחוי אל תלמיד חכם כמה שיש בו התורה השכלית והשכל יש בו מלכות וממשלה כמו שאמרנו וכאלו אמר שמי שלמד תורה לשמה שנותנין לו מלכות דהיינו מורא מלכות וממשלה לקבל גזירתם. ואמר נותנין לו חקור דין פירוש שיורד לעומק הדין ופע"ג שהדין יש לו עומק שהוא מכוסה מבני אדם וכמו שאמרו בשמ' רבה שמשה שבעה דברים מכוסים מבני אדם עומק הדין ויותר מזה כי הדין היא כמו התורה שאפשר שילמוד תורה ויקבל מרבו אבל הדין הוא לפי המתורץ כל שעה לפי הדברים המתחדשים ועל זה אמר ונותנים לו חקור הדין לעמוד על עומק הדין ודבר זה כי העוסק בתורה לשמה דבק עם עלם מעלת התורה ומן עלם מעלת התורה עומדים כל הדברים הצריכים לתורה וכמו שאמרו אחר כך נס כן ומגלין לו רזי התורה וכשם שבשביל שהוא עוסק בתורה לשמה כלומר שלומד תורה לשם עצמה של תורה לא לשם כבודו ומפני כך נגלין לו רזי התורה שהם סודות התורה ועיקר התורה וים לפרש נס כן וחקור דין דהיינו שעומד על הדין כמו שהי אומות שבאו לפני שלמה שאלו ממנו

שלמה הדין לאמתו אשר לשאר בני אדם מי שמשאר והוא חוקר הדין לאמתו ויבא הלשון שפיר וחקור הדין שאמר ודרשם ומקרא ודבר זה מפני שעוסק בתורה לשמה שהתורה הוא החכמה בעצמו ומפני זה הוא מגיע אל החכמה כדי שיוכל הדין לאמתו אחר שהוא דבק בחכמה ואמר ונעשה כמעיין המתגבר והולך והנהר שאינו פוסק ור"ל כי יש לו שני דברים שלומר דבר ומתן רחים לדברין ועל רחיתו מביא רחים לרחי' וכן לעולם ודבר זה שייך לומר כמעיין שאינו פוסק ומובא תמיד ולעניין רבוי הרחיות שאמלאו תללו לדבריו שייך לומר כנהר שהתגבר והולך ברבוי שמי' עד שהתגבר והולך כך מתגבר ברבוי התורה לתבית רחיות והוכחות לדבריו ברבוי ומתגבר בשם וכל זה מפני כי עוסק בתורה לשמה ושהתורה חין לה התחלה ואין לה קץ וסוף בעלמה ולפיכך נעשה ג"כ כמו מעיין שהתגבר והולך והנהר שאינו פוסק ואמר והוי לשון הנמשך היא רחוי אל התורה ודבר זה כפי מדרגת התורה שנאמר מעולם העליון שהיא נשתרת ונעוצה ולכך הלומד תורה לשמה הוא נשהר ונעוץ בכל מעשיו שאינו בעל גלוי רק הוא נעוץ בכל מעשיו. ואמר ולרך לפיש גם מדה זאת לפי מדרגת התורה העליונה שהיא שכלית כי בעל הנשם הוא מעשה כדשתיב נשם בחיק כסיליס יעוה אבל מי שמתריך לף מורה על זה שהוא שכל גמור ומדע שוד כי הש"י שים לו המעלה העליונ' על כל יש עמו הרצון הגמור כי המדה לפחיתתו ולחסרונו אין בו רצון גמור ולפיכך קל הוא לכעוס להוציא לפו אבל הש"י לפי מדרגתו העליונה יש עמו הרצון ולפי הרצון הגמור שים עם הש"י מתריך לף להוציא הכעס שהרחה מזה לפי מדרגת העליונה אין הכעס יוצא מהכרה וכן מי שעוסק בתורה לשמה לפי מדרגתו העליונה שים לו שהוא דבק בתורה עצמה עם המעלה העליונה אין רחוי שיאמלא רק רצון ולפיכך הוא מתריך לף להוציא הכעס ודבר זה מבואר ואמר ומוחל על עלבונו ופירוש מוחל על עלבונו כלומר שאבר מבקש ממנו מי שהעליב לומו שיאמחל לו ומפיים לומו אז הוא מוחל על עלבונו וכדאיתא בפ' ברהשוהה אמר ר' יוחנן כל מ"ח שאינו נוקש ונוכר אינה כנחש אינו מ"ח ומקשה שם והאמר רבה כל המעביר על מדותיו מעבירין לו כל פשעיו דמפיסין ליה ומפיים ע"כ. וכן כאן מה שאמר ומוחל על עלבונו כאשר מפיסין ליה אז הוא מוחל ומעביר על פשעיו ולפיכך לף יקשה לך הרי אמר למעלה ומלבשתו עושה שאין מ"ח עניו לף יהא מוחל על כבודו שהרי אמרו אינו מ"ח ולכך צריך לומר שאם מפיסין לו יאמחל ודבר זה רחוי למי שעוסק בתורה לשמה שהוא שכלי והוא מופשט מן הדברים הגשמיים והמעמיד המדה מאיחם אל גשמי שהרי אמר' שייכית אל הגשמי שלכך נקרא מדה שהוא שעור וכל שעור הוא גשמי ואל הפשיטות לף שייך מדה כלל ולפיכך אמרו המעביר על מדותיו מעבירין לו כל פשעיו ור"ל כאשר מעביר על מדותיו והוא מופשט מן המדה שהיא אינו אשר אינו שייך לגשמי

מעבירין

אמר רבי יהושע בן לוי כו'. לגדס היה בתמוהה: בת קול. היינו מלאך הלוח מדת קול ויוצאה בפני עצמה כדרך המבשר ורב סעדיה פירש שהוא כלאס המקרא על הכרובים ובקול עונה לו מכון שבני הכרובים והמעונות שבכלעי: מהר חורב. מקום שניתנה בו התורה ולפיכך היתה נמשלת כאן למעלבונה של תורה. משל: מעלבנין את התורה שלבן לא עוסקים: נזוף. כעוס ומטריקין על נזם ולחף. ולשון ויגער בו תניא ומתרגמינן ונזף פירש הכתוב כמודה שכמו נזם זהב בנחיר בלחי א כך תלמיד חכם ויסכן עשה תלמיד חכם המסיר עצמו מלימוד התורה מתוס הוא כמו זה וכמודגש זה בסוכתין ממנו בני אדם שלמעלה שכתב לא דבר שלמה הלוה בנגד התורה שכן היא שלמה לומר כל הכתוב פעין מצל הוא שלמדו חכמים ביבמות טוהא אמר בתורה ומלא כף: חרות על הלחות.

אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב וכרוזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה הרי זה נזוף שנאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם ואומר והלחות מעשה אלהים המה והכתב כתב אלהים הוא חרות על הלחות אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וכל מי שעוסק בתורה הרי זה נתעלה שנאמר ומתנה נחליאל ומנחליאל במות:

הלומד

ומתעלה עליהם ולפיכך מגדלתו ומכוממתו על כל המעשים ויש לך להתבונן בדברים אלו שאין מתבטלין מעוכה אלו מי שעוסק בתורה לשמה שכולם שם תלויים וזה שכתב הכתוב:

בת קול יוצאת מהר חורב. יש לשאול למה נקט קול יוצאת מהר חורב והלא אין לדבר שומע אם קול זה ועוד מכין לו זה נקט קול יוצאת ודוחק לומר שנשמע את קול זה ועוד קשה למה מהר חורב ולא למר מהר סיני ועוד מה הוא הרואה שהביא מן מקום יפה וכתב טעם לדבר זה שמי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף ומכל שכן הרואה שהביא מהר כך ומוסר ומשכחו מכתב מלמיכם הוא הרוח על הלוחות מה ענין רואה אל שלין שייכים לכאן. דע כי ריב"ל נמ להודיע כי מה שנקרא הר סיני הר חורב דכיון שנתנה תורה על הר סיני שהתורה נתינתו של עולם לא היה לו לקרותו נמס הר חורב רק הר נתין לפי שקרא הר חורב כי נודלי מה שנתנה התורה על ההר הזה הוא שהביא חורבן על בני מדם שמרחיקין את התורה ולפיכך מלד הזה רמוי שיקרא שמו הר חורב ותע"ב כי מי שמקרא עצמו לתורה קורא עליהם וכתיב מ"ש נקרא ההר על שם החורבן יותר משנקרא על שם מי שעוסק בתורה לשמה שיש לו על כל המעלות שהר מבוארים למעלה כי דבר זה יותר מורגש בעולם כי מי שיש לו בני בית מדם ההוא הוא שומע שלו וההוא הוא מוכיח שלו כותם על שומעו והוא נמלא בדעתו ומלא תוכיו ויותר ניכר הדומם על הבעלים מה שהוא שומע על ההוא ממה שניכר ההבעה והדעתן שהוא עם תוכיו כי הבעל' עושה היכר ודומם ולא כן ההבעה שלא נמלא מזה דומם ולפיכך קריאת ההר בשם תורה כפי מה שנמלא לגל להיות שנתן להם החורבן ויותר רמוי שיקרא הר חורב ממה שיקרא בשם בנין וזה שאמר נם קול יוצאת מהר חורב במקום הזה שנתן לומר לוי להם לבריות מעלבונה של תורה ומייך לומר כי דבר זה נגזר מן הר חורב שהוא ההר ממנו יוצאת הוראן לעולם כשמרחיקין מן התורה מכל נפרק היה קורא קלמר נם כן נם קול יוצאת מהר חורב ומומרת על העולם כולו נזון כשביל הניצ וכו' ולא זכר אם שום חורבן מוכח כי מפני שכל נת קול במדת הדין שהרי כל לשון דבור הוא לשון קשה כמו דבר אתנו אלהינו החרן קשות ולכך לומר נת קול יוצאת מהר חורב כי אם הזה מה שנקרא הר סיני הר חורב מורה על מדת הדין שכתיב בפרק ר"ע הר הורב ממנו נת מורבן (יג) ומפני כי נקרא הר חורב כשביל מדת הדין שכח ממנו לומר לגל נת קול חורב המורה על מדת הדין כי לא שייך לכרם אם כמו כאן וזה עיקר הפירוש נודלי ותע"ב שלין נת קול הזה נשמע מ"מ הוא מורגש ועושה רושם בעולם לתוספ שלינם עוכקים בתורה ותע"ב דאיכא לא שמע תוספ נת קול מזליה שמע ובודלי מזליה הוא מכריע לוחו על התורה ולפיכך לומר נת קול יוצאת מהר חורב שבאמר נתנה התורה על הר סיני בודלי התורה היא אם היים למיימיים וכמו דמותה למתמלילים נם וכדלמרינן נמס' שבת נפרק רבי עקיבא לומר רב הונא לרב יפפא מלי דכתיב בתתו כי נגידים לדבר לומר נמעלו דברי תורה לגניד מה גניד זה יש בו לחמים ולחמים לף דברי תורה יש בהם להמים ולחמים היינו דלמר רבא למיימינים נם כמה דחייה למתמלילים נם כמה דמותה ע"כ. נלמרו כי התורה יש בה דבר זה שבאם בהגניד שמקרב אליו ושמה רצונו הגניד מנגיבו ומרומם לוחו והפך זה לפי נדולתו של הגניד אם שובר לדבר מעבירין ממנו שמעיו נם כן כ"ל שהוא מוסמם מן שמעיו לאבר הפמעים לחדם מלד הנשמי והמוסמם מן הנשמי אין לחלו פמע והעמה לכך מעבירין ממנו כל פמעיו כמו שהוא מוסמם מן מדותיו ודבר זה יבחלר בגמיבות עולם וזה נם כן כלאבר עוסק בתורה לשמה מלד כי הבכל הוא מוסמם מן הנשמי ומפני זה הוא מבחלק מן מדותיו לאבר המדה מתיחסת על הנשמי וי"ל לא זה ג"כ כי הוא לשמה ובדור מלד לתי מצינן לא זה ולפיכך לאבר ומוחל על עלבונו. ולאבר ומנדלתו ומרוממתו על כל המעשים ודבר זה בודלי מפני כי התורה היא על כל המלאים ומתעלה עליהם ולפיכך מגדלתו ומכוממתו על כל המעשים ויש לך להתבונן בדברים אלו שאין מתבטלין מעוכה אלו מי שעוסק בתורה לשמה שכולם שם תלויים וזה שכתב הכתוב:

בת קול יוצאת מהר חורב. יש לשאול למה נקט קול יוצאת מהר חורב והלא אין לדבר שומע אם קול זה ועוד מכין לו זה נקט קול יוצאת ודוחק לומר שנשמע את קול זה ועוד קשה למה מהר חורב ולא למר מהר סיני ועוד מה הוא הרואה שהביא מן מקום יפה וכתב טעם לדבר זה שמי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף ומכל שכן הרואה שהביא מהר כך ומוסר ומשכחו מכתב מלמיכם הוא הרוח על הלוחות מה ענין רואה אל שלין שייכים לכאן. דע כי ריב"ל נמ להודיע כי מה שנקרא הר סיני הר חורב דכיון שנתנה תורה על הר סיני שהתורה נתינתו של עולם לא היה לו לקרותו נמס הר חורב רק הר נתין לפי שקרא הר חורב כי נודלי מה שנתנה התורה על ההר הזה הוא שהביא חורבן על בני מדם שמרחיקין את התורה ולפיכך מלד הזה רמוי שיקרא שמו הר חורב ותע"ב כי מי שמקרא עצמו לתורה קורא עליהם וכתיב מ"ש נקרא ההר על שם החורבן יותר משנקרא על שם מי שעוסק בתורה לשמה שיש לו על כל המעלות שהר מבוארים למעלה כי דבר זה יותר מורגש בעולם כי מי שיש לו בני בית מדם ההוא הוא שומע שלו וההוא הוא מוכיח שלו כותם על שומעו והוא נמלא בדעתו ומלא תוכיו ויותר ניכר הדומם על הבעלים מה שהוא שומע על ההוא ממה שניכר ההבעה והדעתן שהוא עם תוכיו כי הבעל' עושה היכר ודומם ולא כן ההבעה שלא נמלא מזה דומם ולפיכך קריאת ההר בשם תורה כפי מה שנמלא לגל להיות שנתן להם החורבן ויותר רמוי שיקרא הר חורב ממה שיקרא בשם בנין וזה שאמר נם קול יוצאת מהר חורב במקום הזה שנתן לומר לוי להם לבריות מעלבונה של תורה ומייך לומר כי דבר זה נגזר מן הר חורב שהוא ההר ממנו יוצאת הוראן לעולם כשמרחיקין מן התורה מכל נפרק היה קורא קלמר נם כן נם קול יוצאת מהר חורב ומומרת על העולם כולו נזון כשביל הניצ וכו' ולא זכר אם שום חורבן מוכח כי מפני שכל נת קול במדת הדין שהרי כל לשון דבור הוא לשון קשה כמו דבר אתנו אלהינו החרן קשות ולכך לומר נת קול יוצאת מהר חורב כי אם הזה מה שנקרא הר סיני הר חורב מורה על מדת הדין שכתיב בפרק ר"ע הר הורב ממנו נת מורבן (יג) ומפני כי נקרא הר חורב כשביל מדת הדין שכח ממנו לומר לגל נת קול חורב המורה על מדת הדין כי לא שייך לכרם אם כמו כאן וזה עיקר הפירוש נודלי ותע"ב שלין נת קול הזה נשמע מ"מ הוא מורגש ועושה רושם בעולם לתוספ שלינם עוכקים בתורה ותע"ב דאיכא לא שמע תוספ נת קול מזליה שמע ובודלי מזליה הוא מכריע לוחו על התורה ולפיכך לומר נת קול יוצאת מהר חורב שבאמר נתנה התורה על הר סיני בודלי התורה היא אם היים למיימיים וכמו דמותה למתמלילים נם וכדלמרינן נמס' שבת נפרק רבי עקיבא לומר רב הונא לרב יפפא מלי דכתיב בתתו כי נגידים לדבר לומר נמעלו דברי תורה לגניד מה גניד זה יש בו לחמים ולחמים לף דברי תורה יש בהם להמים ולחמים היינו דלמר רבא למיימינים נם כמה דחייה למתמלילים נם כמה דמותה ע"כ. נלמרו כי התורה יש בה דבר זה שבאם בהגניד שמקרב אליו ושמה רצונו הגניד מנגיבו ומרומם לוחו והפך זה לפי נדולתו של הגניד אם שובר לדבר

לגוונו הנגיד מצפילו ומורידו וכך הם דברי תורה
לפי מעלתן ומדרינהן הם אינו מוסג עמהם כאחר
דלוי יש עליו עונש ובפלוגתם ומפני כי הר סיני כי'
מוכן מעמדו ירדו דברי תורה לעולם וכן הוא מוכן
שיהא לעולם נזירה זאת והוא שם קול שמורת לוי
להם לבריות מעלבונה של תורה כי למצמיחים הם
סמא דמותא וזה שאמרו שם ג"כ נקרא הר חורב
שממנו הם המורדין (יד) וזהו מדת הסורה למצמיחי'
הם סמא דמותא וזהו הבת קול שיולאת מהר חורב
ואומרת שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף פי'
שהוא מרוחק מן הש"י כמו כל נזיפה שהיא הרחקה
וכך מי שאינו עוסק בתור' הוא נזוף למקום ומבזה רחו'
מזה יהיב אלף חזיר לאחד יפה ובכרם טעם ונ"ל כי מזה זהו
שהוא דבר מבוזה מאד לפי הוא אלף חזיר שזה הוא
חשיבותו שיש לו הוא מגונה מאד שהוא שהוא החזיר
וכן היא לאחד יפה ובכרם טעם כלומר שהמי הזה
עם חשיבותו כאחר הוא אצל מי שאינו כרם טעם
מגונה ומתוס לע"ג שאין הטעם נראה לאחד והלאחד
יפה בהכלים מ"מ היופי הזה מתוס ולאחד יפה
דקאמר ר"ל האחד הכלי שהוא נקרא לאחד נראה
שיש לה היופי שהוא היוו והתור דומה להכמה בכל
מקום שהחכמה היא תור וזיו שנאמר הכמת אדם
תאיר פניו וכדאיתא בחכמת בצבא בתרא אצל הורדום
הוא כתב תורו של עולם יצר ויעסוק בתורו של עולם
ונקרא האומר של אחד כרם טעם כי הכרמון הוא
בהיותם כמו הצואה וכיולא בזה והאומר האחד יש לו
בהיותם בלב האדר כי זאת שהוא נקי וטהור
מאוד והוא עומד בלף חזיר שהלף של חזיר נובר
בהפכה והוא מתוס ומגונה וע"י זה מתגנה האזה
הטהור וכך היא לאחד יפה ובכרם טעם ור"ל כך הוא
האחד שיש לו בכל ואינו עוסק בתורה שהבכל עומד
בנוף האחד החמרי שיש לו בחיותם ועוסק בדברים
גופניים בחותים ומתגנה הבכל הטהור על ידי זה
כך אם הוא עוסק בתורה אז הבכל נגדל מן האומר
ואין לו בחיותם האומר ובבר אמרנו כי נקרא האחד
לאחד יפה על שם היזו שיש לבכל והוא כרם טעם
כלומר שהבכל עומד בנוף שיש בו בחיותם החמרי'
ובמו שהאזה הוא בלף חזיר מקולקל ואינו שוה כלום
וכך בעצמו הבכל באחד מקולקל והוא לבחלה לגמרי
כאשר אינו עוסק בתורה רק הולך אחר הדברים
הגופניים דומה לזה אל החזיר שיש לו אזה בלף
זנוגר בחלאה כך הנזכרה שיש בהכס כאשר עוסק
בדברים גופניים בחותים אצל כאשר עוסק בתורה
הרי לע נהבב שיש לו בחיותם החמרי והבן המשל
היאך שנדמה שם האחד כאשר הוא חסר האורה
לחזיר כי החזיר הוא ניזוק אחר עיון גופו
ותאותיו ואין כיולא בו כי אחר ב"ח מבקשים קלח
בגוד בחבצ כמו שאמרו אחבצ נאים שור בבחמות
הרי בחזיר וט' וכן עזאזל נאמר על קלח ב"ח אצל
החזיר אינו רק לבקש אחילתו הגופני' דרך מאוס
דרך חיוף וכך הוא האחד כאשר עוזב שם האורה
שבכלי' ואינו הולך רק אחר שאוהו הגופני' ולכך

מדמה לאחלה האחלה אחר אין שליו דברי תורה
שאכלו קיא נוהה וז"ש בכל מי שאינו עוסק בתורה
נקרא נזוף כלומר שהוא מרוחק שהרי בבחינת החיותם
החמרי שבו הוא מרוחק ודבר זה מבואר ומה שאמר
בכל מי שאינו עוסק בתורה מבחוץ שהוא רחוק
למעלה שאמר אוי לחם לבריות מעלבונה של תורה
לא קאי על מה שאמרו שם ג"כ נקרא הר חורב
אלא אוי קאי שאמר בכל מי שאינו עוסק בתורה
נקרא נזוף ולכך אוי לחם ומה שאמר מעלבונה של
תורה ר"ל דוקא שם יש עלבון לתורה דהיינו שאחבר
לו לעסוק בתורה ואינו עוסק אבל בלאו הכי לא אחץ
כאן עלבון אחר שאי אחבר לעסוק בתורה. ואומר
והמבחב וכו' הבית רחים שברואי שיהיה מי שאינו
עוסק בתורה נזוף שבבר אמרנו כי התורה למיתיים
הם סמא דחיים למצמיחים הם סמא דמותא ומפי
שאמרנו כי למיתיים בתורה אחם בני תורין מזה
תדע כאחר מתרחקים מן התורה הם פחותים
ונפלים וירודים ולפיכך מבית רחים שנאמר ומבחב
מבחב אלהים הוא חרות על הלוחות אל תקרא חרות
אלא חירות ומ"מ לפי הסוגיא יש לפרש יותר שמבית
רחים לא זה שהוא מרוחק מן הש"י אלא שאין יותר
מזה אלא נקרא בן תורין רק מתועבד נקרא אחין בן
תורין רק מי שעוסק בתורה ואין ספק כי מי שאינו
בן תורין יש לו יותר נפילות כי הנזוף אינו רק
מתרוחק מן הש"י ואומר כי יותר מזה אלא נקרא כלל
בן תורין ופירוש זה נכון ובחב ר"י אברבנאל ז"ל שבך
מלא בבריחתא אר"ל לא זה שהוא נזוף אלא לף
מתועבד נקרא מי שאינו עוסק בתורה. ומה שאמר
אל תקרי חרות וכו' לפי הגרלאה הוא דרש רחוק מאוד
כי מה ענין זה למה שאמר הכתוב והמבחב מבחב
אלהים הוא חרות על הלוחות שיהיו במקום זאת מה
שהעוסק בתורה הוא בן תורין אבל האבר הזה כמו
שאר דברי הכמים שנדרשים רחוקים מאוד למי שהוא
חכר דעת ורמזו בכאן דבר מופלג מאוד מאוד
וזה כי הבכל הוא ניוד המציאות וכן התורה כולה הוא
ניוד המציאות וכן הוא הכתב שהיו נורא וניוד הכתיבה
וכל הקיקה של כתב נקרא בלשון חרות כי הכתבים
לו נורא וזה ענין הכתב חע"ב שהוא נורא נשמיע
מ"מ שם נורא יש עליו וכל דבר שהוא נורא רחוי
שיהיה נקרא בלשון חירות ודבר זה בארנו פעמים
הרבה כי הבעבוד הוא מאד החומר כי מאד הנורא
אין בעבוד ודבר זה רמזו ז"ל על עבד כעני שבו לכם
פה עם החומר עם הדומה להחומר כי מאד הבעבוד
שבו הוא דומה להחומר כי המשועבד מפעפל מאחר
ודבר זה ענין החומר שהוא מפעפל אבל בנורא כיון
שאין בנורא הפעלות כלל לא שייך לומר על הנורא
בעבוד רק חירות ודבר זה מבואר ומפי שבדברי תורה
משמשים מסולקין מן החמרי לגמרי ולכך רמז לך
הכתוב בנורא לחיותם הלוחות לאבר הם מוריש על כיוצ
הכלי שבתורה המופשט לגמרי והוא שבל בלא שום
נירוף החרי בלשון הרוח ולא בלשון הקיקה לומר לך
כי התורה היא חירות והורין לגמרי שבתורה היא חירות

שני דברים. שמניו שמר לו לחיתופל לדוד לאבר יחדו נמחיק סוד בניית מלכים נאלך בדבר. שפשט לחם מלחו לחיתופל לדוד שהיה לבדו יושב ושונה ג"ל מה לחם עושה פרי כבר כתיב מרב על מכדים ונוחלו. מרב על תלמידי חכמים שיושבין לד בבד ושוסקין בתורה ולא עוד אלא שמעשיהן כתיב בכה ונוחלו ואבר מעלנו ג"ל מה לעשה ג"ל לאבר יחדיו נמחיק סוד נפסוק בתורה לפני ולחם. סוד כשם לחמית מלחו שהיה סולל לבבות"ד בקושי זקופה ג"ל פה לחם עושה פרי כבר כתיב ומקדשי תירוש כדי שתהא ליחו' שמיה עליו בכוונ עם סדרה מלך לאמר לו בניה מלכים נאלך בדבר בדבשם בני לדם ואלך לפני ולחם לבל בכניסת לחסום לא לימדו כלל מפני שהוא עלמו בחכו: ואתה אנוש כערכי. דוד שמלך היה משכח לח לחיתופל ועושהו כמותו ולח תהוב ממנו: אלופי ומיודעי. מכם וכ שלי כמו לנכיח חכמים וידועים: הלומד מחבירו. לדם לדיוק: על אחת כמה וכמה כו'. כל שכן שאריך להשפיל לח עלמו: או אפילו אות אחת. שכלפי גדולתו של דוד לבל לחיתופל שהשפיל עלמו בשני דברים כדי לדם להכנע לבל תביהו כיונה בו נאות לחת: ואין לבבוד אלא תורה. אין לך לדם שהתו לחת לבוד יותר ממי שהוא בעל תורה וכל שכן שלימדו חכמה: כבוד חכמים יבחלו. ולח החמימים על עסק שנחלו מאב ואין טוב בלא תורה:

הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וקראו רבו אלופו ומיודעו שנאמר ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי והלא דברים קל וחומר ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד או אפילו אות אחת על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד ואין כבוד אלא תורה שנאמר כבוד חכמים ינחלו ותמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו:

כך הלומו' שהוא לשון מיוחד כי מה שהיה מפני עביריהם דבר זה הוא נורה גמורה בלי הומר ומורה זה על מיוחד גמור שים בתורה כלאחר מכמה התורה ליור שכלי גמור מופלא ומעמה מדע כי בלחמ ובלחמונה למדנו על הקבי מרות ללא מיוחד והעניו המיוחד הזה שים על התורה הע"ג שמלמדו הרבה בעלי תורה שאינם בני מורין מ"מ אין הדבר כאן רק שהוא בן מורין בלחמ לפי סדר המליחות ולפעמים נורם המעה מגד אחר מ"מ לפי הסכל אין בן מורין רק מי שעוסק בתורה ואומר שאין לך בן מורין רק העוסק בתורה כי אף המלך שהוא בן מורין לא נקרא בן מורין בערך מי שעוסק בתורה וזה כמו שלמדנו ולל הקשה לשלמנים כי שלחך גדול משלחנים וכחרך גדול מכתרים כי המלך הע"ג שהוא מלך הכח ים לו יכלה בחולי יסדרנו בו בני מלכותו ובשביל כך לינו בן מורין לגמרי אלא יקרא בן מורין רק כאשר לח יעלה בו יד לסעברות שעבוד וזה לח יעלה רק כמי שעוסק בתורה שהוא בן מורין לגמרי כמו שבארנו כי הסכל הוא בן מורין אין צריך שעבוד בו ואמר שכל העוסק בתורה מתעלה ר"ל שאין זה בלבד שהוא בן מורין שכל הוא מתעלה וזה כי הוא מתעלה מן העה"ז הספל ולכך אמר שכל העוסק בתורה מתעלה שנאמר ומתליצל במוא ופסוק זה נדרש על התורה במסכת ערוצין גם' כיצד מעבירין וכאן אין מקום להאריך כי יבאר זה בע"ה בניחיבות עולם ואין להאריך במקום הזה:

הלומד מחבירו וכו' יש לשאול דהא ק"ו פריכא הוא דמ"ל לעומד לפי' דבור אחד לו אפילו הוא אחת ועוד לח מלאנו שקראו דוד לח לחיתופל רבו רק אלופי ומיודעי ולא מיבו שקרא לומו רבו ועוד שאמר אין לבוד אלא תורה דבר זה אין לריך להביא לכאן כי אין כאן מקומו ופירוש זה כי הובא בבריית הזאת ד"ז מפני שאמר לפני זה כל העוסק בתורה מתעלה הביא לזה"כ כמה גדול העלוי הזה כי מי שלמד מחבירו לחילו הוא לחת לריך לנהוג בו כבוד ודבר זה עלוי הוא בודאי ויש לפרש שכך הביא ראיה שכן מלינו בדוד מלך ישראל שלא למד מלחיתופל רק שני דברים בלבד ואלו שני דברים נמלא במדרש כמו שפירש"י ז"ל שמלא לחיתופל לדוד שהיה יושב ויחידי ועוסק בתורה לאמר לו לאמר לח עוסק ביחידי ואלא נאמר הרב ומלמדו הכתוב סוד שוב מלאו שני' וכנגד לביה מדרשו בקושה זקופה לאמר לו ואלא ככר נאמר ומקדשי תירוש שלריך לכנוס עם הלדם בתורה כדי שתהא ליח' שהיה עליו וזה שלאמר בניה אלקים אהלך בהנף לשון ליחה ופחד ע"כ והרמב"ם ז"ל לא גריס ואלא כתיב ומקדשי תירוש אלא בניה המקדש לייני אלא גריס שלריך לכנוס בקידה. וקראו רבו דכתיב ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי. אף לך ערך עמי שהם אני מלך ואתה לריך לנהוג בי כבוד מפני המלכות יש לך בנגד זה שאתה רבי ולריך אני לנהוג בך כבוד בשביל שאתה רב אלי דהיינו מלמדו חכמה ואלופו שהוא אלוף מתנדל עליו וזהו לשון אלוף בכל מקום כי יותר גדול בכ"ש בתורה מבבוד המלך ומיודעו היינו שדוד היה יודע אומו ומורלו

שמיד צמדו לכך נקרא מיודעו שהוא יודע לומו תמיד ולמד ג"כ שסיר ומס דוד מלך ישראל שלא למד מפחיתופל רק מני דברים ולמו מני דברים סיגס בסורס כי מס שלמדו שלא ילמד מדס כימידי וכן מס שלמדו סילך לדס בסכנס' לבים המדרש סין זס רק דבר סוב סוא ואין זס דבר בסורס ופפ"ס קרמו מלומו ומיודעו כ"ס מי שלמדו פרק ק' דסבדי סורס דסיינו מפום דסמורס מו סלכס לחם מו פסוק לחד מו לפילו מו דבור לחד מו לפיינו מום לחם דסיינו שלמדו מום לחם בסורס שודאי דבר שהוא בסורס יומר גדול כמה וכמה שלריך להגות בו בכוד וכך משמע בפרק חלו מציחום ת"כ רבו שלמדו מכמה ולא רבו שלמדו מקרא ומשנה דבבי ר"מ ר"י חומר כל שרוב חכמתו יתירה יותר לא סיה עיונו אלא במשנה יותר ועיונו אלא בגמרא יותר לא סיה עיונו אלא בתוספות יותר לא סיה עיונו אלא בפלפולא דאבי יותר לא סיה עיונו אלא בסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא דסברא יותר לא סיה עיונו אלא בסברא ד

מתנגדים ז"ל ולפיכך אין לו על המורה קיום בנוף החמרי שלהיך יהיה לו המורה שהיה שכל קיום בנוף החמרי כיון שהם הפכים ואין עמידה לו לאבר הם הפכים יחד ולכך אמר שאין המורה מתקיימת רק אם ממית עצמו על המורה שכשאבר ממית עצמו על המורה עד שמשלם הנוף לגמרי בשביל המורה ומשלא כי עיקר שלו הוא השכל לא הנוף ואז יהיה קיום לו המורה שאין הנוף החמרי מונע על המורה כלל כשאבר המדם שמשלם הנוף החמרי כשלו מימיו וזש"כ ואת המורה תדמיו ימות בשהמדם שהוא בעל המדמה לריך לכלה הנוף עד שרשוי לעזוב לו המדמה ואז יהיה קיום לו המורה ואין כאן מתנגד לו המורה ומפני זה אמר כאן כך היא דרכה של מורה כי כך רשוי זה לו המורה כמה שהיא מורה שלשם שלא יהיה נמצא כלל אחר שתמעוגים שהם שתות הנוף ואז יהיה קיום לו המורה ומ"מ דבר זה מדבר במי שהשאבר ויכול לעבוד ואין מונע. לין זשות כמו ואין שהיורש שהם הוא בעל שאבר גדול שמחויב הוא לימית עצמו משרי לו לאמרו רק אין המורה מתקיימת אלא כמי שממית עצמו שהיה משמע שבשביל המורה הוא עושה ואם השאבר לו כמו שאבר כי המדם ויעשוק במורה והוא עובד את האלוה לא נקרא שהוא ממית עצמו על המורה שזש"ל דבר זה לו המורה לכל הפירוש שכך דרכה של מורה שיהי' ממית עצמו על המורה וזש"ל שלין שיכול את המורה ואוכל שאבר אע"ג שאין זה דרכה של מורה מ"מ מה יעש' שהם יכול את האלוה שלא לעזוב אין זה נקרא שממית עצמו על המורה רק אם יניח שאברו וכל עסקיו בשביל המורה דבר זה מורה שהוא המדם ממית עצמו על המורה ומהא דאמר רבא לתלמידיו בממות' מנייכו לא תיתי ביה מדרשא ביומי דנין וביומי דמשיחא וכו' משמע דיש למדם לבטל מחוקתו בשביל שרשמתו וכאן משמע כך דרכה של תורה דתני' שם אין לו לאכול רק פת לא יבטל המורה אין זה קשיא דהא שלמו שכי קשיא דבר' שדר תעניתא קאמר דתלמיד ור' יוחנן גרסי בתורים' והוה דחקי להו מילתא לתלמיד ויקיש ויגיל ועבד עסקא ונקייש בנפשי' אפשי כי לא יהיה לך אלהים וכו' עד אמר מלאכי שרת ואמרי נקשלינהו שמיתי' מיי עולם ועוסקים בחיי שעה משמע דאין לו לבטל תורה בשביל חיי שעה ואיך לחלק דודאי היכי שיש קצבה לבטולו דהיינו מודם אחד או שתים יש לבטל תורתו אבל היכי שאין קצבה לבטולו בודאי אין לו לבטל ומ"ש מאריך בעה"ז ומוב לך לעה"ב בודאי כשאבר מבולק מאחו שהומר הגופני בעה"ז אבר כל שכרון הוא מלדו נאמר עליו מאריך בעה"ז אע"ג שאין לו מוב בעה"ז מ"מ נאמר עליו מאריך כי ל' מאריך מלשון לא ממעד לאחוריו והוא מלשון חכמים ומפרשינהו מאריכת דדייני שהוא מלשון קיום ומוזק ובעה"ז יש לו קיום ומוב לו לעה"ב כשאבר לא היה נמשך אלא הנוף בעה"ז רק היה כולו נבדל ולפיכך בעה"ב שאין שם אכילה ושתיה נופלים לו יהיה מוב לו כי זה שהדם נבדל לגמרי מן החומר ובעה"ב שהוא נבדל שם מוב לו. על תבקש גדולה וכו'

ביש ספרים גרסינן על תבקש גדולה לעלמך ויש לדקדק למה אמר לעלמך ולא אמר כן אלא הכתוב אבל הפי' הוא כי הגדולה כשאבר הוא נמשך לו אבר הוא דבר עלמי לשדם שהוא בריה חמונם ואינו בריה פחותה וכשהוא קאמר אף שהגדולה היא דבר עלמי לשדם שהוא בריה חמונה על תבקש דבר זה אבל הכבוד אחרים נותנים בו כבוד ואין זה דבר עלמי אל השדם כמו הגדולה שהוא דבר עלמי ואם לשהוא אמר על שמוד כבוד ומשמע שם כפי לעולך יחמוד כבוד ודבר זה קשיא כי איך יחמוד כבוד שהם כן לא יעשה רק לשם כבוד ואיהא דבך פירושו על תבקש גדולה ואל תחמוד שום כבוד יאמר כי בלעוד שלך יש לך כבוד די שהוא עיקר הכבוד כמו שאמר למעלה כבוד מכמים יחלו ולפיכך שם לך לחמוד כבוד כי יש לך כבוד די וגם אמר זה גגד יאי הרע שהם יאמרו שתבר לכבוד יאמר ליאמרו כי יש לו כבוד די בתורה ואמר ואל תתאוה לשלחנם של מלכים שהשלחן גדול מהשלחנם ושלשה דבריס אמר על תבקש גדולה ואל תחמוד כבוד ואל תתאוה לשלחנם של מלכים שהם נגד ג' דבריס שהם הגדולה שהדם הוא בעל שריס על אחר וזה נקרא גדולה והכבוד נקרא כשאבר אחרים נותנים בו כבוד ומכבדין אותו ולפעמים נותנין בו כבוד ואין מתגדל על אחרים. והשלישי הוא השאבר ואל הגדולה אמר על תבקש ואל כבוד לשון אחד שהדם כי הכבוד נחמד לאדם ואל השאבר אמר לשון אחר שהוא לשלחנם של מלכים שלא יתאוה לשאבר של מלכים כי עיקר המלכות הוא השאבר ולכן אמרו שלחן של מלכים וכמו שאמרו ז"ל במסכת נזיר בפרק הרואה להעשיר יפשין וסימנך שלחן בלשון שהם השלחן הוא סימן שאבר שהמלך יש לו ערים ומדינות וכסף וזהב ועל זה אמר ואל תתאוה לשלחנם של מלכים שאף אם יש למלכים רבוי שאבר מ"מ המורה יש בה יותר שאבר וזה כמו שאמרו במדרש כי לקח טוב נתתי לכם יש לך אדם לוקח מקח יש בו זהב ואין בו כסף יש בו כסף ואין בו זהב אבל המקח הזה שנתתי לכם יש בו כסף ויש בו זהב שאמר המחמדים מזהב ומפז רב ואמר אמרות ס' אמרות סחורות כסף לרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים יש אדם לוקח שדות ואין בו כרמים כרמים אבל לא שדות אבל המקח הזה יש בו שדות וכרמים שנא' שלמיך פרדס רמונים ע"כ. והכא המאבר דבר זה כי שאבר של תורה הוא יותר משאבר של כסף וזהב ושדות וכרמים ובילהו מדתם זה בספר המפתרת ויותר מזה כי רמוי בישים שאבר של תורה יותר כי המורה הוא דבר מקויס נגמי ושאבר של נכסים הוא נגמי ועל זה אמר כי שלחך דהיינו עשרך גדול משאבר מלכים שכל שאבר מלכים דבר שאייך בו השפסד ולזו המורה לא שייך בו השפסד ושאבר יקרא כשאבר יש לו קניינים ומאחר שסופו של קנין של מלכים להבטל לא מקרי זה שאבר כמו שיקרא שאבר של בעל תורה ושוד השאבר למעלה שלא

גדולה תורה מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות נקנית בשלשים מעלות והכהונה בעשרים וארבע והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים ואלו הן בתלמוד . בשמיעת האוזן . בעריכת שפתים . בבינת הלב . בשכלות

ספק נפ דכולא נפ והכי המורה עומר דכולא נפ ומאי מכמרך גדול מכמרים פי' כי ים לל המלך מעלה מלכים גדולי ודבר זה בתורה למעלה ולכך המלכים נמצאים בשמן המשחה ופס לא היה במלכות לד קדושה מלהות לא הי' רצוי מיהו נמצאים המלכים בשמן של קדושה ודבר זה מורה עליו הכתוב כי הכתר הוא מכפיל לל כבוד על הראש לל הראש שהוא היותר עליון בחדש ופס הנשמה שהיא נבדלת ולכך הלין רצוי מכפיל לל כבוד ולכך היו מושחין גס כן לת הראש לל מלך בשמן של קדושה ועל זה אמר כי המעלה המלכים היא לל מי שעוסק בתורה היא יותר מכתר מלכים כי כתר מלכים מצטרף לל החדש הנשמי ואף כי יש במלכות קדושה מלהית הקדושה הזאת יש לה ירוף לל הנוף מבל הכתר של תורה דהיינו המעלה הנבדלת מן הנשמי ים לל בעל תורה היא נבדלת לגמרי מן הנשמי ודבר זה מורה הכתוב כי מלל זה המזמה שהוא מרמז על כתר כהונה כתיב ועשית לו וכן מלל המלחן כתיב ועשית לו מבל בתרון כתיב עליו שדבר זה רמז כי הכתר של תורה היא נבדלת לגמרי מן החדש הנשמי שהוא נופל כתר זה וכבר בתרנו זה ואם תאמרו כלן וכתרך גדול מכתרם שודאי כתר זאת גדולה ביותר ואמר ונאמן בעל מלאכתך וכו' פירוש אף אם החדש הנשמי נמצא בתורה כמו שאמר לפני זה כך היא דרכה של תורה וכו' אלא נאמן בעל מלאכתך שיעלם לך שבר פעלתך לעולם הבא ולפיכך לל יהא מצטער על דבר העמל בתורה ולשבון דחוק שאמר ונאמן בעל מלאכתך ולא אמר לפני זה בלל היותם עוסק בתורה רק שאמר לל הנקב גדולה ולל שאמר וכו' ולא מלאתו שאמר שיעשוק בתורה ולפיכך נראה כמו שנראה שספרים יותר מלמודך עמה ולל שאחזה לשלחנם של מלכים ופירושו עמה בתורה ולל שאחזה לשלחנם של מלכים ואמר בלשון זה עמה ולל שאחזה לשלחנות של מלכים כי לפעמים החדש מקנא במלכים וכיוצא בזה ואומר מה לי עושה ומטריח עלמי בתורה אלא לא אוכל להגיע לל דבר שיש לו מלכים גדול ועליון כמו שלחנות של מלכים וע"ז נאמר עמה אחה בתורה ואיהיה עוסק תמיד ולא אהיה לל שאחזה לשלחנם של מלכים כי שלחנך גדול משלחנם ולכך יש לך לעסוק בתורה וע"ז אמר ונאמן בעל מלאכתך וכו' שמקבל שבר גדול על זה ויש מפרשים יותר מלמודך עמה כלומר שיהיו מעשיו מרוצים מהכמתו ודבר זה ענה נראה כלל שיהיה מפסיק הזה בין מה שאמר לפני זה לבין מה שאחזה לשלחנות של מלכים שהוא דבר אחד ויהיה מפסיק בדבר אחר ועוד כבר בתרנו כי כל הפרק הזה הוא מדבר רק בתורה לא בקיום המצות לומר יותר מלמודך עמה לבל הפירוש כמו שהתרנו שבר"ל עמה בתורה ולל אחזה לשלחנם :

גדולה תורה וכו' פירוש כי לפי מעלות הדבר וחומחתו ומעלתו לריך לתן מעלות לקנות ולכך אמר גדולה תורה שהתורה נקנית בל"ח מעלות והכהונה בכ"ד מעלות והמלכות נקנית בל' מעלות . מקנין במקנה ומקנין במטתנו בכנסדרין ואלו הן מלך לא דן ולא דנין אותו . לא מעיד ולא מעידין אותו . לא מוכן ולא מזמנין לאכזתו לא מייכתו ולא מייכתין אם אשתו ואין מושתין אם תלמותו . אם לו אם לאיזו יוצא משפתה פלטרין אלו . וכשמבקרין אותו כל העם יושבין על הקרקע וסוח מכף על פדלנו . ופוקן לעשות לו דרך ואין מפחין בידו . וכל העם כווזין ומוחנין לפניו וסוח עומד תלן בראשו . ולא יכנס לו פוסים תלת כדי מרכבתו . וכסף וזהב לא יהיה לו תלת כדי ליתן לספסיות (פירוש מיליו) . וכותב לו ספר תורה לעמו . ויהיה עמו וקרא בו לל ימי חייו . אין במלחמה . אין במדינה . אין בהליכה אין בישיבה . ואין יושבין על כסאו ואין כותבין על סוסו . ואין משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו בשעה מספפר ולא בשעה ערום ולא בניס הטבלן משום שנא' שום תשים עליך מלך שאשה לימתו עליך . ע"כ במצנפ שם . אבר בחר ה' אלהיך בו על פי נביא מקרב ולא מחוצה לארן . אחיך ולא אחרים לא תוכל לתת עליך לים ככרי מלמד שסנך פסול ואף מיצראל ממזר ועבדים פסולים משום כולך יפס רשיעי עלה יהא אלא רחוי להסיבו בסנהדרין . ואם עשה אדם לומר הבי' שהתיסם זה יהיה עשהו המלך אבר ימלוך בפירוש שמותל לא בגיסה יקח ושם לו במרכבתו וכשיבוי ולא לפני מרכבתו . ושנוס לו שרי אלפים ושרי משישים ואחרוס מריצו. ולקטר קטילו ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו . ולת נשותיהם יקח לרקחות . ולעבדות . ולגוזות . ולת שדותיהם . ולת כרמיהם וזיתיהם הטובים יקח ונתן לעבדיו . וכרמיהם יעשר . ולת ממוריהם יקח לאחיהם יעשר . ולאחר תהיה לו לעבדים פרי ל"ג מן המקנה מוסיף עליהם שום תשים עליך מלך אבר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך שאשה לימתו עליך . וכתב לו לת משנה הסורה הזאת . וסיתה עמו וקרא בו . שרי אלפים ומשישים בכל יום לינו מכלל המקלות אלו אלא משום מלך ניסיו מחזיקו עיניך : והכהונה בעשרים וארבעה . ואלו הן קדושה שכרה מלרי מנחות נגדי שם לכבוד ולהפלרת ופלר מספורת רלש וזקן בל אלמים וכהן גדול ז' ימים . לנשא לא יטמא . לא יקרעו קרחה בראשם . ופאת זקנם לא יגלחו וכשכרה לא ישברו שרטת . אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו . אשר בו מום לא יקרב . פיס עור . ולא שבת . ולא מרוח ולא שרוע . ולא שבר יד . ולא שבר רגל . ולא גיבן ולא דק . ולא תבלול בעינו . ולא גרב . ולא יגשו . ולא מרוח אבר . ולא בעל מום . ויהיבים לנקות עמהן מכל כיעור . ולבושו קדוש שאמר ואת אהרן ואת בניו תמשח וקדשת אותם לכהן לי וכתיב וקדשתו כי אם לחם אלהיך וגו' בנגד כ"ד מעלות נתנו לכהנים כ"ד מתנות. מוסיף עליהם כ"ג שאכור ליטמא לאביו ולאמו וסוא אשם בכתולים יקח ומן המקדש לא יצא . כשסוא מתנשא מאחיו אומרים לו הבי אתו כשרתך וסוא אומר לשם שהבראתי מן השמים וכשמברין אותו כל העם יושבין על סארץ וסוא יושב על הספסל וכשסוא עומד בשורש נשתא אחיו סגן מימינו וראש בית אב משמאלו ולוכש בגדי זהב חגן ואפוד ומעיל ואין שאמר וסיס על מצחו תמיד ודומס למלאך ס' לצבאות : ובעריכת שפתים . שמוליאס בפס ומשמיע לכל אבריו כשסוא קודר, כשיו כאותה שמציגו בשירוצין ברוציס לשכחתם לשסות תלמידת דשיו נריס שלשיחת בעל' ניס

שהמלכות נקנית בל' מעלות . מקנין במקנה ומקנין במטתנו בכנסדרין ואלו הן מלך לא דן ולא דנין אותו . לא מעיד ולא מעידין אותו . לא מוכן ולא מזמנין לאכזתו לא מייכתו ולא מייכתין אם אשתו ואין מושתין אם תלמותו . אם לו אם לאיזו יוצא משפתה פלטרין אלו . וכשמבקרין אותו כל העם יושבין על הקרקע וסוח מכף על פדלנו . ופוקן לעשות לו דרך ואין מפחין בידו . וכל העם כווזין ומוחנין לפניו וסוח עומד תלן בראשו . ולא יכנס לו פוסים תלת כדי מרכבתו . וכסף וזהב לא יהיה לו תלת כדי ליתן לספסיות (פירוש מיליו) . וכותב לו ספר תורה לעמו . ויהיה עמו וקרא בו לל ימי חייו . אין במלחמה . אין במדינה . אין בהליכה אין בישיבה . ואין יושבין על כסאו ואין כותבין על סוסו . ואין משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו בשעה מספפר ולא בשעה ערום ולא בניס הטבלן משום שנא' שום תשים עליך מלך שאשה לימתו עליך . ע"כ במצנפ שם . אבר בחר ה' אלהיך בו על פי נביא מקרב ולא מחוצה לארן . אחיך ולא אחרים לא תוכל לתת עליך לים ככרי מלמד שסנך פסול ואף מיצראל ממזר ועבדים פסולים משום כולך יפס רשיעי עלה יהא אלא רחוי להסיבו בסנהדרין . ואם עשה אדם לומר הבי' שהתיסם זה יהיה עשהו המלך אבר ימלוך בפירוש שמותל לא בגיסה יקח ושם לו במרכבתו וכשיבוי ולא לפני מרכבתו . ושנוס לו שרי אלפים ושרי משישים ואחרוס מריצו. ולקטר קטילו ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו . ולת נשותיהם יקח לרקחות . ולעבדות . ולגוזות . ולת שדותיהם . ולת כרמיהם וזיתיהם הטובים יקח ונתן לעבדיו . וכרמיהם יעשר . ולת ממוריהם יקח לאחיהם יעשר . ולאחר תהיה לו לעבדים פרי ל"ג מן המקנה מוסיף עליהם שום תשים עליך מלך אבר יבחר ה' אלהיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך שאשה לימתו עליך . וכתב לו לת משנה הסורה הזאת . וסיתה עמו וקרא בו . שרי אלפים ומשישים בכל יום לינו מכלל המקלות אלו אלא משום מלך ניסיו מחזיקו עיניך : והכהונה בעשרים וארבעה . ואלו הן קדושה שכרה מלרי מנחות נגדי שם לכבוד ולהפלרת ופלר מספורת רלש וזקן בל אלמים וכהן גדול ז' ימים . לנשא לא יטמא . לא יקרעו קרחה בראשם . ופאת זקנם לא יגלחו וכשכרה לא ישברו שרטת . אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו . אשר בו מום לא יקרב . פיס עור . ולא שבת . ולא מרוח ולא שרוע . ולא שבר יד . ולא שבר רגל . ולא גיבן ולא דק . ולא תבלול בעינו . ולא גרב . ולא יגשו . ולא מרוח אבר . ולא בעל מום . ויהיבים לנקות עמהן מכל כיעור . ולבושו קדוש שאמר ואת אהרן ואת בניו תמשח וקדשת אותם לכהן לי וכתיב וקדשתו כי אם לחם אלהיך וגו' בנגד כ"ד מעלות נתנו לכהנים כ"ד מתנות. מוסיף עליהם כ"ג שאכור ליטמא לאביו ולאמו וסוא אשם בכתולים יקח ומן המקדש לא יצא . כשסוא מתנשא מאחיו אומרים לו הבי אתו כשרתך וסוא אומר לשם שהבראתי מן השמים וכשמברין אותו כל העם יושבין על סארץ וסוא יושב על הספסל וכשסוא עומד בשורש נשתא אחיו סגן מימינו וראש בית אב משמאלו ולוכש בגדי זהב חגן ואפוד ומעיל ואין שאמר וסיס על מצחו תמיד ודומס למלאך ס' לצבאות : ובעריכת שפתים . שמוליאס בפס ומשמיע לכל אבריו כשסוא קודר, כשיו כאותה שמציגו בשירוצין ברוציס לשכחתם לשסות תלמידת דשיו נריס שלשיחת בעל' ניס

בשבלות הלב. באימה. ביראה. בענוה. בשמחה. בטהרה. בשמוש חכמים. בדקדוק חברים. בפלפול התלמידים. בישוב. במקרא במשנה. במעוט סחורה. במעוט שיחה. במעוט שינה. במעוט תענוג. במעוט שחוק. במעוט דרך ארץ. בארך אפים. בלב טוב. באמונת חכמים. ובקבלת היסורין. המכיר את מקומו. והשמח בחלקו והעושה סייג לדבריו ואינו מחזיק טובה לעצמו. אהוב. אוהב את המקום. אוהב את הבריות. אוהב את הצדקות. אוהב את התוכחות. אוהב את המשרים. ומתרחק מן הכבוד ולא מגיס לבו בתלמודו. ואינו שמח בהוראה. נושא בעול עבחבירו. ומכריעו לכף זכות ומעמידו על האמת ומעמידו על השלום. ומתישב לבו בתלמודו שואל ומשיב. שומע ומוסיף. הלומד על מנת ללמד. והלומד על מנת לעשות. המחכים את רבו והמבין את שמועתו. והאומר דבר בשם אומרו. הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו סביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי:

גדולה

ספרי תורה תלו כולם אין דעתו מתיישבת עליו אלא אם כן יודע בהם שהם מדוקדקים בנקודותיהם וטעמיהם ותגיהם ופסקיהם כהלכתן ואפילו אות אחת שחסרה או יתירה פסולה ואין כותבין ספר תורה תפילין ומזוזות אלא אשר יהא כותבן לשמה ואם כתב אחד מכל הסופרים שכתב ספר תורה תפילין ומזוזות אינן כשרין אפילו אות אחת אלא אם כן כתב לו רבו הלכה למשה מסיני שכך היה מלמדו שיכתוב אות זו גדולה או קטנה אות פתוחה או סתומה אות זו ראש או אות זו שוק וכן כל כיוצא בזה:

שמא שלמד כמן לכל נקרא מעות אל המלך ומן
להסוב מעות שהמלך ממוציא בהם לכל המעלות
בחבר יש לו דברים הרחוים אל המלך וכן כ"ד
מעלות של כהונה כוודאי אלו כ"ד דברים כולם
הם מעלה והמיבות לכהונה ולכך תציב תחתם
מפני זה מצינו בלשון עומר שהמלכות כל' מעלות
והכהונה כב"ד מעלות כי אלו כולם הם מעלות
המיבות ואברהם אבל בתורה לא שייך המיבות אלא הם
מ"ח דברים ואלא תאמר מעלות כי אין עם התורה
המיבות כמו שהתבאר למעלה ואלא מנה התנא כ"ד
מעלות של כהונה וכן מעלות של מלך מפני שכל הפרק
הזה אינו מדבר רק מן התורה ואלא בא לומר כמה
שאמר שהכהונה נקנית בכ"ד מעלות והמלכות בשלשים
רק לומר שהתורה גדולה ביותר מאלו שניתנה
לומר כי יש רמז באלו המעלות כי המזבח היה עליו
זר והוא סימן לכתר כהונה והמזבח היה תחת על
תחת וכתאר מקוף חוט ט' סביב המזבח שהיה תחת
על תחת להיותו שיהיה תחוט מקוף המזבח הנה חוט
הסובב כ"ד טפחים כנגד מעלות הכהונה שהתחת
שהיה טפחים והשלחן שעליו הזר סימן לכתר מלכות
היה תחת ואחי גבהו ואחת רחבו חם תחת מקוף
התחוט סביב השלחן להיותו גבהו ורחבו הנה התחוט
הוא שלשים טפחים כנגד מעלות המלכות שהוא ל'
והשלחן היה תחתים ואחי תרכו ואחת ואחי רחבו ואחת
ואחי קומתו חם תחת מסבב חוט סביב התרן יהיה
התחוט מ"ה טפחים כי תחתים ואחי לפני לדדין שלשים
טפחים והרוחב בכל לד ט' טפחים הרי מ"ח טפחים
ומה שלא הקפו את השלחן גם כן למעלה ויהיה ל"ו
טפחים דודלי יש להקיף תחתו במקום הקלר יותר
ואם תאת מקוף את השלחן במקום קלר הוא הנוכח
והרוחב והוא היותר קלר מה שהפשר להיות בשלחן
הוא שלשים טפחים וכן במזבח יש להקיף היותר קלר
אבל בתרן התחוט הסובב את התוך והרוחב הוא
היותר קלר כי אם תקוף קומתו לריך תאת להקיף
על הכפורת ועליו שני הכרובים ודבר זה יותר הרבה
ולפיכך התחוט הסובב את התוך והרוחב הוא היותר
קלר בתרן ואחת התחוט הסובב הקומה והרוחב הוא היותר
קלר בשלחן והתחוט הסובב התוך והרוחב הוא היותר
קלר במזבח והנה נכללו כל אלו ג' מעלות נ' כלים
שהיה בהם סימן הכתרים ואולי יקשה לך כי שלשים
דברים אחר המלכות בהם נקנה והלא לימים דברים
שנאמרו בהכתוב דברים אלו בשלחן ומתוס כך
נדחקו לפרש אלו ג' מעלות שלא על פי הכרייתא
רק בדרך אחר שיהיו כל אלו ג' מעלות גם כן מעלות
כמו התוס שלא בהכונה ואלא התורה אבל אין זה קשיא
כי אלו ג' מעלות הם הולאה על גדולת והמיבות
המלכות שהמלך יש לו ג' מעלות ואין המעלה בשלו
דברים עלמה רק שהם מוריש כי המלך יש לו ג' דברים
עליונה התוכה ולכן יש לו ג' דברים התוכים והמלכות
התוב יותר - מי שהכהונה והתורה יותר התוכה מן
המלכות והכי תמי"ק בפ' כהן מתוח ח"ם קודם למלך
אהר קודם לכ"ע כדאיתא התם ולזיכך אמר גדולה

סכ' בשמיעת האוזן סיפה תאזן תשמע כי לפעמים פה לא ישמע דבור אחד או חיבה אחת מקולקל כל הענין ולפיכך צריך על זה שמיעת האוזן. הג' בעריכת שפתים פה מוליא בשפה ערוכה ביותר מעיל להכנת הדבר היטב ולא כאשר ילמד בלב וכל שכן שלא בהרהר היא מצחכת כמו ערוכה בכל ושמורה בפה היא ערוכה על שפתיו היא שמורה בדמ"ח שברים. הד' בניחת הלב ציתן דעתו ולבו על הדבר שלומד ויבין בלבו היטב. הפ' בחימה צריך ליבב בחימה לפני רבו וכמו שחמרו בחלמיד ציושב לפני רבו ואין שפתותיו נוספות מר אין רואה סימן טוב בחבירתו שנאמר שפתותיו שושנים נוספות מור עובר על מקרי מור עובר שלא מר עובר והפעם הוא כי לריך ציהיה לו הכנה לקבל ודבר זה כאשר יש לו חימה מרבו ואז הוא יש לו מפסק מקבל מרבו כי אשר יש לו חימה מרבו נחשב אליו כתלמיד מקבל ואם אין התלמיד יושב בחימה אין עליו מפסק התלמיד אשר הוא מקבל ואז אינו רואה סימן טוב בחבירתו לקבל כאשר אינו מוכן לקבלה ולפי שאר בחימה. הו' בירחה הספרים שים בין חימה וירחה כי החימה כאשר ירחה גדולתו של רבו ומפני זה יש לו חימה עליו והירחה בחשר מביט קטנותו ושפלותו הוא ירחה כי מי שאינו הוא גדול יש לחדם להתירחק מלפניו לף מי שאינו קטן הוא ירחה מפני הגדול ומי שהוא קטן מתירחק לף ממי שאינו גדול מאוד ולפיכך יש לתלמיד ציבב בחימה ובירחה ציהיה מכיר ערך רוממות גדולות רבו וגם יכיר קטנות ערכו. ויותר יש לפרש בחימה ובירחה ציהיה לו חימה וירחה מן הש"י ציהיה מכיר ערך רוממות הש"י וגדולתו יש' ויכיר גם כן שפלות ערכו וזהו בחימה ובירח' וכן אמרו שלא כמלחכי' משוחין בחימה ובירחה לשון קושי וכן פירושו בכאן בחימה ובירחה כי לריך ציהיה החדם מוכן לקבל זה בחשר הוא נחשב עליו ע"י חימה וירחה נחשב עליו לבל מי שהוא בעיניו חשוב ובעל מעלה אין לו הכנה לקבל כלל. הז' בשמה ודבר זה כבר אחרנו כמה פעמים כי העמוד היא סיבה לחשומה לתורה וכמו שהיה שלל מנה שכל המעלות שהיו למנה לא היו שבה לתורתו רק העמוד ואמרו בפ' החיש מקדש סימן לנשות הרוח עיות ומפרש שם עיות של תומה ומזה נלמד הסיפך כי סימן לעמוד היא התורה וכמ' מעיות אמר ר' חניגא בר חידי למה נמשלו דברי תורה למים מה מים מיחין מקום נבוה והולכין למקום נמוך אף ד"ח אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה עליו ע"כ ויתבאר דבר זה בחלק הב' בעזה"י. הח' בשמחה כי השמחה מדה גדולה כי כאשר החדם הוא בשמחה הוא בשלימות וע"י זה מקבל התורה שהוא שלימות החדם וכאשר החדם בעצר ואז הוא מחסרון אין מקבל התורה שהיא שלימות החלקי הזה היא התורה כי אם על ידי שמחה שהיא שלימות נפשי וכאשר החדם נפשו בשמחה אז ירחוי לקבל נפשו שלימות התורה ואלא אם כי לעומק התורה צריך שתהיה דעתו גלולה וכן אמרו בפרק הדר אמר ר' נחמן בר יצחק שמשמח צריכה גלותא כיומא דחשמא פירוש שצריך שיהיה גלול בדעתו כיומא דמשכא בו רוח לפון שהיום הוא יד וגלול ביום ר ודבר זה אין צריך רחיה כי כאשר החדם דעתו גלולה בו שמוח יותר שפ' המוליא רב חלא חשכח לר' יהודה דהוה קחי אפחחא דבי חמוחי ומזיחיה דהוה בדיחת דעחיה ואי בעי מיני' כל חלני עלמא הוה אמר לי ע"כ הרי לך כי בדיחת שדעתם היא שבה גדולה לחלמוד תורה אבל מה שאמר בשמחה גרולה פירוש הרחשון צלכך צריך שיהיה בשמחה מפני שאין רחוי לקבל מעלת התורה שהיא שלימות נפשי לחדם רק ע"י שמחה שהיא שלימות הנפשות וצריך החדם לזהות דדעתיה זהו מה שאמר לקמן ביטוד דסיינו ביטוד הדעת שהוא זילותא. הט' בשמות חכמים שימשם חכמים ואז הוא רחוי לקבל התורה ובפ"ק דברכות ת"ר יוחנן משום רשב"י גדולה שמושה יותר מלימודה שנאמר ים פה חליטע בן שפה חשר יגק מים על חליהו למד לח נאמר אלא יגק ע"כ ופירוש דבר זה כי השמשם את ת"ח הוא שהחלמיד משחבר אל הרב ע"י שמושה אל תורה וזה החלמיד מקבל מן הרב כי אין שפה כי כאשר מקבל השפחילה אל הגר שהוא חליק השפחילה וכך כאשר יקבל החלמיד אל הרב ע"י שמושה שמשפיע עליו התורה ולא כן כאשר החלמיד לומד מן הרב שאין החקבלות אל הרב כאשר יאמר ממנו כמו שהוא משמש ת"ח שהוא החקבלות אל הת"ח בעצמו ומקבל ממנו כי אין זה מה שבא ללמוד מן הרב אבור אבור אלא רק דבר זה הוא חבור אליו כאשר משמש תורתו ועוד יתבאר דבר זה בחיבות עולם. הי"ד בדבוק חבירים כי החדם כאשר הוא יחידי אינו מקבל התורה ובפ"ק דחעניות אמר ר' יוסי בר חנינא מאי דכחיב אבר אל הבדים ומילו אבר על עוברים אל ת"ח שעוסקים תורה בד בבד ולא עוד אלא שמשפשין שנאמר ומילו וכחיב התם אשר מילנו ואשר חפשנו ונם דבר זה בחרנו למעלה אל בתים שיושבים ועוסקים בתורה כי עיקר הסורים ע"י בתים דוקא כי החדם בתה שהוא עלמו בעל תומר רחוי ציולים הכל אל אחר ואז הוא שבל בגדל שאינו עומד בנוף החדם אבל כאשר הוא עוסק בד בבד ואינו מולים הכל אל אחר להיות שבל בגדל מן הנוף אינו מחחבש בלל ולא עוד אלא שמשפשין ודבר זה כי כאשר אינו עוסק בתורה אז עומד כפי מה שרחוי אל החדם בעל חומר להשיג ולדעת מה שמחייחם אל החדם שהוא בעל חומר מה שמשיג בעיני העולם הגשמי אבל כאשר הוא עוסק בתורה ורוצה להתחבש בתורה שהיא שבל הנבדל לגמרי כמו שבחרנו למעלה אלל בתים שיושבין ועוסקין בתורה בודאי שבאל הנבדל הוא בתים דווקא ולבך אם עוסק בתורה יחידי הוא מפסק אחין זה שבל בלל הרחוי אל התורה שהיא שבל בגדל רק בפשוח הוא ודבר זה עוד יתבאר בעזרת הש"י. הי"ח בפלפול התלמידים וזה כי התברים זה מחבים זה וכן הוא מחבים אח רבו ובפרק קמח דחעניות אמר רב נחמן בר יצחק למה נמשלו ד"ח לעץ שנאמר

פן חייב היה למחיקים בה מה עץ קטן מדליק את הגדול לפי ד"ם הקטנים מחדדין את הגדולים והיינו דאמר רבי חנינא הרבה תורה למדתי מרבותי ומחבירי יותר ומתלמידי יותר מכולם ע"כ ומסתמא הוא מכותר מאד כי הדבר דומה לעץ קטן מקטל הסור וכן הם"ח גדול מפני שהקנתו גדולה מאוד לכך אין מתחיל לשנות ולפלפל בחכמה לפי גודל הקנתו ופשיטות שכלו אין בו פלפול דהיינו השלמה וצריך על כל פלפול שלה לאפוקי הגדולים אין בהם השלמה ולפיכך אמר שהקטנים מחדדים את הגדולים מפני שהם שוחטים ביותר ואז צריך החכם להחזיר ומדמה זה לעץ קטן שהוא מדליק את הגדול שהשם נאחז ביותר בקטן וכך הוא הקטן הוא המחלם השלמה ופלפול ולכך אמר בפלפול התלמידים שעיקר הפלפול הם התלמידים ולפי' אמר הרבה תורה למדתי מרבותי מפני שהם מסרו לי ההכמה ומחבירי יותר מהם מפני שהם שוחטים זה את זה ועומדים על עיקר החכמה ומתלמידי יותר מכולם כי הם מפלפלים ומחדדים יותר בהשלה ודבר זה מבואר. הי"ב ביאור פירוש ביאור הדעת שהם אין דעתו מיושבת עליו אין יכול ללמוד . הי"ג בהקדמה . הט"ו בדרך אגרת הרמב"ן ז"ל שם אין דרך אדם מורה כדלעיל . הט"ז בתרך שהיה שהוא כועס חכמתו מסתלקת ממנו כדלתיתא בפ"ק דע"ז הלו דברים אמר ר' שמעון בן לקיש כל אדם שכועס אם הכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ודבר זה יתבאר בהקדמה עולם . הי"ז בלב טוב כי התורה תקרא טוב ומפני שהתורה תקרא טוב לא תמצא התורה רק במי שהוא טוב והיינו מי שיש לו לב טוב וכאשר יש לו לב טוב אז תקבל התורה שהיא טוב במי שיש לו לב רע. הי"ח בתמונת חכמים כי כאשר תמצין בדברי חכמים אז יש לו דביקות בחכמים ויהיה מכלל החכמים אבל אם אין מתמין בדברי חכמים אין יהיה חכם וכך אמרו בפ' במה מדליקין דתניא מרבן יוחנן בן זכאי היה ר"ח ויתבאר זה בהקדמה עולם בשערה הם"י . הי"ט בקבלת הסיורין כי כאשר תקבל יסורין רחוי לתורה וכך אמרו בפ"ק דברכות אלם תמצא טובות נאמרו ליסרבל וכולם לא נתנו אלא על ידי יסורין התורה דכתיב הגבר אשר תיסרנו יה ותורתך תלמדנו וכו' וכתו שהתאחר בהקדמה וכמו שיתבאר בהקדמה עולם כי התורה בפרט הוא הכלל והחכמה שהיא מדה נופלת ולפיכך אין אדם מגיע אל המעלה הגלוי נופלים רק בהתמעט הנופלים והיסורין ממעטין הנופלי עד שתשאר לו להגיע אל מדריגה הכללית וזה שאמר כאן קבלת יסורין שתקבל עליו התמעטם הנוף החמרי ולשלוט על ידי זה פחיתותו כי היסורין מסלקין פחיתות הגוף וכמו שאמרו שם אמר ריש לקיש נאמר ברית במלח ברית מלח עולם ונאמר ברית ביסורין אלה דברי הברית מה ברית האמור במלח ממתיק הבשר אף ברית האמור ביסורין מיסרין ממרקין עוונותיו של אדם עד כאן ובאור זה כי כשם שהמלח ממתיק הבשר כך היסורין ממרקין פחיתות גופו ובשרו עד שהוא ראוי למדת הבלות . הכ' בתיעוד שיהא כי שם יש בו הפיוס אין לומד דכתיב ובניו בו יומם ולילה כי התורה . כך הוא דרכה לעסוק בם יומם ולילה ודע כי הפיוס הוא ענין נופלי ביותר וכתו שהשתאר למעלה אבל פיוס על שחרית עיין שם איך הפיוס ענין נופלי וכשאר הלדם ממך אמר סנוף ביותר ומתרחק מן הבלי ופירוש זה ברור . הכ"ם בתיעוד התורה כלומר שלא יהיה בעל מדת ומתן הולך בשחורה שכך אמרו בפ' כילד מעבירין לא תעבור ליה היא אמר רבא לא תמצא התורה בשתרין ובתגרין וכבר בארנו זה גם כן בתחיבת עולם וגם למעלה בארנו זה בתורך אבל ולא כל המרבה בשתורה מחכים ואין כאן מקום להאריך . הכ"ב בתיעוד שיהא כבר התבאר זה למעלה כי מרבה דבריס מרבה שיחה והתרבנו במקומו אבל ולא מצאתי לנוף טוב שלא שתיקה כי השתיקה היא סימן חכמה והמרבה שיחה אין בו סימן חכמה שהשיחה מבטלת פעולת השכל ולפיכך דבר זה שהוא תיעוד שיחה הוא יסוד גדול אל החכמה . הכ"נ בתיעוד תעוני דבר זה כי הרודף אחר התעונים הנופלים הרי הוא בעל גוף ובשל תומר ואין רחוי שיקנה החכמה שהוא הפך הגוף וכמו שבארנו למעלה אבל כך היה דרכה של תורה ויש להקשות דמשמע דוקא תיעוש התעוני אבל תעוני בעלמא תומר ואכי אמרנו למעלה כך דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' ואין זה קשיא כלל שכבר בארנו כי אין הכיוונו שלריך לעשות נפשו שלא אמרו שהתורה מתקיים בתי שתמית עלמו על התורה רק כשהוא עושה בשביל התורה דהיינו שאם לא יוכל ללמוד רק אם הוא תוכל פת במלח וכל הדברים אשר ינתבאר למעלה יש לו לעשות אבל בתנם לא אמרו ומכל מקום תעוני יותר מדאי אל יעשה משום שהוא טושה בזה אל תתוות הנופשות וזה הפך התורה. הכ"ד בתיעוד התורה שיתן בתוך ויש לשאול שלא אמרו למלאות שתוך פיו בעולם הזה כדאיתא בשרק אין עומדין אמר ר' יוחנן משום רשב"י אמרו למלאות שתוך פיו בעולם הזה שנאמר אז ימלא שתוק פיו ואין זה קושיא דשם דוקא למלאות שתוק פיו קאמר שהוא שתוק יותר מדאי אבל שתוק בעלמא לא אמר ולעניו התורה צריך למעט השתוק לגמרי ונלמו הכי לא קשיא דלפי' לי הוי אמר נמור מ"מ תשמעינן שאם הוא מרבה שתוק אינו זוכה לתורה ופעמים כי השתוק שהוא מופלג הוא הפך השתצה שהוא השכל לכך השתוק מבטל השכל ד"ת תוכל להבין כי השתוק מתחדש מן השתול והלילות נלמד ואין ספק כי השתול והלילות הוא הפך השכל כי הלילות הוא דבר שאין בו ממש רק השתול . והשכל מה שרחוי לפי השתה ולפיכך השתוק הוא מבטל השכל ואין השתוק דומה לשתחה שפיקר שתחה בלב נלמד אבל השתוק אינו בלב נלמד רק אף בפעשה

הכ"ה

ב"י במישם דרך ארץ כלומר מע"ג שכל תורה שאין עמה מלאכה סופה להשכח מ"מ אין לו לעשות מלאכתו עיקר כלאיתא בפרק כיצד מעברין אמר רבה בר בר שאם אמר ר' יומן משום ר' יהודה בר' אלעאי דורות שלפנינו עשו תורתן קבע ומלאכתן ארעי זה וזה מקויים בידם דורות שלאחרינו עשו מלאכתן קבע יבורתן ארעי זה וזה לא מקויים בידם ומע"ג שכבר הזכרתיו למעלה במשום שתורה אין זה קשיא דהיה אומרים דשלחי דרך ארץ שאמר אם אין דרך ארץ אין תורה ולכך צריך לומר במשום דרך ארץ ובמשום שתורה שלמעיקרא מע"ג שאין זה רק משל ומתן אם"ם אין לו לעשות לפי כי אין המשל ומתן תמיד כמו שהוא המלאכה שהיא תמיד אם"ם אין לו לעשות משל ומתן עיקר ולכך הוצרך לומר שניהם. הכ"ו שהכיר את מקומו פי' שידע ערך מעלתו ושכשרונו לפי מה שהגיע עצמו שהוא יותר ממה שהוא בעצמו ואין שתורה רשאי להיות במקום שהוא רק תורת אמת היא ולכך צריך שיהיה מכיר מקומו ולא יעשה עצמו ועוד שהוא בעצמו כך הוא עושה בכמה דברים כדברי תורה לפי מי שהוא מכיר את עצמו ואת מעלתו ואת יודעה שכשרון בעצמו הוא מכיר ע"כ כל שכרון לפרש ע"כ בתלמודו ואין מקבל תוכחה בשום דבר ויש לפרש ע"כ כי שאינו מכיר מקומו שהוא שכר תורה רשאי לקבל את התורה לפי מה שהוא בעצמו ומתגדיל עצמו שכך שלא מי שהוא שלם אין צריך שיהיה בתורה שיהיו זוכה לפי קבלת התורה ולפיכך המכיר את מקומו הוא שורש גדול לפי התורה. הכ"ז והשמח בחלקו שהשמח בחלקו בתורתו למעלה שהוא אינו חסר בעצמו שאם הוא אינו משמח בחלקו לפי יקבל לפי כמו זה שהשלמה בתורה שהרי התורה היא לפי לשלים עצמו וזה חסר לעולם ואלו שני דברים נשמרו ביחד המכיר מקומו והשמח בחלקו כי התורה היא השלמת האדם ולכך רשאי שיהיה האדם בתופן זה שהוא רשאי לפי השלמה. ואין רשאי לפי השלמה רק אם היה חסר קודם השלמה ואם"ב יושלם ואם אין מכיר מקומו לפי לא השלמה בתורה הרי הוא שלם לפי דעתו קודם וכבר אמרנו שאין רשאי לפי השלמה רק אם הוא חסר קודם ואם אינו שמח בחלקו לפי אם יושלם בתורה לפי יהי' שלם בזה כי אינו שמח בחלקו ומ"כ לפי השלמה הזאת לפי שהיא פירוש לפי אמרנו כי מי שהוא מכיר את מקומו הוא לפי לפי שלפי' בעצמו אינו עושה ומשקר ומ"ם בשאר דברים ובודאי מדה זאת רשאי לפי שתורה כי אין רשאי לפי התורה רק השמח ושמר אחריו השמח בחלקו גם מדה זאת כמו שבארנו בחלק פ' כן ועוד רשאי לפי התורה ביותר ואינו מדה שכלית כמו שלמת ע"ם ולכך נשמכו אלו שניהם ביחד. הכ"ח שעשה שיב לדבריו פירוש שעשה נדר לדבריו שלא יעשה בדבור אלו כי כל נדר ושיב שלא יעשה וד"ז רשאי לפי השכל שלא יהיו דבריו בערבוב ובזה אמרו בפ' כיצד מעברין אמר רב יהודה אמר רב אני יהודה שהקפידו על לשונם שהקיימה תורתן בידם אני גילוי שלא הקפידו על לשונם לפי שהקיימה תורתן בידם ע"כ. ושפעם הזה מבאר כי עיקרו לפי שבים עיקרו

מלכות אז קרבן אז מיתה אז גלות ודבר זה תוכחה וכמה מצות שהם נדקה שמייב לכבד אביו ואמו ולעשות נדקה עד שאלו ג' דברים כוללים כל דרכי התורה כי יש דרך בתורה שהוא היבר שיעשה בשפע ומה שלא יעשה בשפע ויש שהוא נדקה וחסד ויש דרך שהוא תוכחה כי כמה הם תוכחות בתורה ולפיכך הם אינו תוהב אלו ג' דברים אינו מצליח בתורה שאלו ג' הם יסודי התורה והם דברי התורה. כל"ו ומתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד ד"ז מבואר ממה שאמרו כי הרודף אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו והבורח מן הכבוד הכבוד רודף אחריו ואין כבוד אלא תורה שעל ידי התורה האדם יורש הכבוד הגמור ולפיכך הם בורח מן הכבוד יורש כבוד התורה שהיא עיקר הכבוד וכבר בארנו זה בתריסות אצל המכבד את התורה והם אינו בורח מן הכבוד אינו רוצה לכבוד התורה. כל"ו ולא מניס לבו בהורמה כי מי שהוא גס לבו בהורמה הוא שופה ורעב וגס רוח ומה שהוא שופה מזה ידע כי הוא אינו רוצה לחכמה וכבר בארנו דבר זה למעלה כי מי שהוא גס לבו בהורמה לפסוק מכר שהוא שופה כי מורה זה על בלתי נישות כי הנוטע בדרכיו אינו ממהר לפסוק כי חכמתו נוטע עמו וכתיב ואת נוטעים חכמה וממילא כ"ח אינו נוטע סרי הוא טויל ואין רוצה לו בחכמה. כל"מ ונוטה בשוא עם מבירו פי' שם מירע דבר לחבירו והדבר עליו למשה ואריך מבירו לסרוח עד שיגיל מן המשה אז הוא נוטה בשוא עם מבירו וככה עם מבירו בחומו שוא ומורה דבר זה שהוא חסר טוב כאשר נכנס בשוא עם מבירו להטיל חומו מן האויה ושוא מורה דבר זה שאינו נבדל מן הכלל כאשר נוטה בשוא עם מבירו וחומו אל התורה שהיא אל הכלל כמו שהתבאר. ושוא כל"ע שמתיב עם מבירו שמכריע חומו לכף זכות שהם רוחה דבר בחבירו שהיה מניע לכף חובה משתדל עם מבירו חומו לכף זכות. ושוא יותר מזה הם"ס שמשתדל עם מבירו להטיחו אל החמת. ושוא יותר מזה הם"ח שמשתדל עם מבירו להעמיד חומו על הטוס ודבר זה שוא יותר וכל מדות אלו שהוא נוטה מרכה בשוא הזכות וחסמת וטעות כי מה שהוא נוטה בשוא עם מבירו שהם הניע אליו דבר קשה הוא נוטה בשוא עמו על מנת לסלק מחומו מה שהניע אליו כי חפן הוא בחוב ומכריע חומו לזכות ולהניח חומו על החמת ואל הטעות כמו שהרחיו אל ח"ח מרגיש שטוס בשוא ולא הטעות בלבד רק כל דבר חוב כמו הדעת והחמת ואדם כזה ירחיו אל התורה שהיא התוב כדחמיב כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו ואל תבטלו אלו מורתי אל תעזבו וכבר בארנו בתריסות שהם חוב כי הוא עיקר התורה ואם לא יעשה אינו ראוי לקבלם התורה. הם"ו המחכים את רבו פי' המחדד את רבו ודבר זה כמו שאמרנו למעלה ג"כ כי כך הוא ענין התורה שהשן הקטן ידליק את הגדול כמו שהתבאר ומאחר שכך הוא דרכה של תורה אם אינו עושה זה אינו ראוי לתורה ומה שאמר למעלה שוא ומביא פירוש שהוא שוא מה שיש לו לשאול מן הספיקות ואינו מדבר מן החדוד והפלפול כלל. הם"ז המבין את שמועתו ר"ל כאשר שמע דבר בתלמודו מבין את השמועה ואינו מקבל את השמועה עד שיבין תוכה ולא כמו קצת תלמידים שמקבלים דבר אח"ב שאין מבינים ואומר הלא כך קבלתי אין הדבר הזה כך צריך שיבין את שמועתו ושמע

ד' דברים שכוללים הכל דהיינו העושה בשוא ומכריע לזכות ומעמיד חומו על החמת והשלום ויש להבין ענין ד' דברים אלו שלכך אמרו בסנהדרין מקום יכה מוב ויקבל מוב ממוב למוביס. יבא מוב זה שהם אמ' ותרח חומו כי מוב ויקבל מוב זו התורה שנקראת מוב דכתיב כי לקח מוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו ממוב זה הקב"ה דכתיב מוב ה' לכל למוביס אלו ישראל דכתיב הטיבה ה' למוביס וגו' הרי לך כי המוב רחוי אל המוב ולפיכך שהם שהוא מוב רחוי לקבל התורה ולתת חומה ליעקב שהם מוביס ועוד כי כבר אמרנו כי כלאר מאבר אל מביניו ואין ע מבור אל הכלל ואינו נפרד משם ורחוי אל התורה כמו שהתבאר. הם"ב ומתיבב בתלמודו פירוש שאינו קופץ לפלפל קודם שהוא מתיבב בתלמודו היבב קודם ואינו עוסק בתלמודו דרך מהירות וזה שנקרא שמתיבב בתלמודו ודבר זה אין לריך ביאור. הם"ג שואל ומתיבב שומע ומוסיף הכל אחד כי אם יש לשאול ואינו שואל אינו מקפיד על השאלה וכן אם יש לשאול אחרים ואינו מבקש להתיבב לא יניע אל מדריגת התורה אבל עיקר הוא שישאל ויתיבב לשואלים וישמע כלומר שיהיה על לבו מה שמבירו מדבר ויוסיף על דבריו וזה שישאל ויתיבב מרמיב התורה וכן כאשר ישמע ויוסיף עוד כל אלו דברים הם הרחבה והוספה לתורה ומניעים זה אל התורה אבל אם לא ישאל לא יניע אל מדריגת התורה. הם"ד הלומד על מנת ללמד דבר זה כי זה עלם התורה שילמד אחרים ג"כ ולא נתנה התורה ששעמוד אלא רק נתנה תורה ללמד אותה לאחרים וה"ז בארנו למעלה הרבה כי עלם התורה היא שילמד אותה לאחרים. וכן הם"ם שילמוד על מנת לעשות דבר זה ג"כ עיקר התורה שאין התלמוד עיקר רק המעשה עיקר ולפיכך אם אין תלמודו ללמד אחרים או לעשות אין זה רחוי אל התורה כי התורה נתנה ללמד כדי שילמד אותה לאחרים כמו שהם"י נתן התורה למשה ומשה למדה ליעקב כי אין ביחיד רחוי אל התורה למעלתה ולפיכך עיקר לימוד התורה ללמד אותה לאחרים וכמו שאמרו ז"ל בדברים כפ' אין בין המודר הנאה למדתי אתכם חקים ומשפטים מה אני בהם אף אתם בהם הרי שאמרה התורה למסור התורה לאחרים בהם ומכ"ש שילמוד ט"מ לעשות כי אין התלמוד עיקר ואם לא יעשה אינו רחוי לקבלת התורה. הם"ו המחכים את רבו פי' המחדד את רבו ודבר זה כמו שאמרנו למעלה ג"כ כי כך הוא ענין התורה שהשן הקטן ידליק את הגדול כמו שהתבאר ומאחר שכך הוא דרכה של תורה אם אינו עושה זה אינו ראוי לתורה ומה שאמר למעלה שוא ומביא פירוש שהוא שואל מה שיש לו לשאול מן הספיקות ואינו מדבר מן החדוד והפלפול כלל. הם"ז המבין את שמועתו ר"ל כאשר שמע דבר בתלמודו מבין את השמועה ואינו מקבל את השמועה עד שיבין תוכה ולא כמו קצת תלמידים שמקבלים דבר אח"ב שאין מבינים ואומר הלא כך קבלתי אין הדבר הזה כך צריך שיבין את שמועתו ושמע

על הדברים שמע ומה שאמר למעלה בביאת הלב היינו שיתן לבו בשמקבל מרבו ואם לא יעשה לא יקבל חכמה וכאן אמר המבין את שמועתו שלריך שיעמוד על השמועה ולא יקבל השמועה שיהיו בידו עד שהבינה ובני דבריס הס שאם הוא דבר קשה להבין ולא"צ שיתן דעתו על זה והיה מקיים בביאת הלב לריך למדה זאת שלא יקבל השמועה עד שעומד על השמועה ואם יש לו מדה זאת שלא יקבל שום שמועה עד שיבין הס אין נותן דעתו ולבו להבין כשהוא מקבל מן רבו לא יבין ולכך הס בני דבריס. הס"ח שאומר דבר בשם אומרו וכו' כי זהו ג"כ שייך לתורה מאד כי יש לו לומר הדבר מפי אמרו ולא יגזול התורה מפי אמרו ואף שקנ"ס אומר דבר מפי אמרו כדאיתא בפ"ק דנימין שביאר כי כך הוא אומר ושוד אמרו במדרש בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפ' פרה אדומה ואומר אליעזר בני כך אומר פרה בת שתים אומר אפי הקב"ה בשבילי ואומר הלכה מפי משה בסיני והחתומים הס שלך ואתה יושב ואומר הלכה מפי משה ד"ת ש"ל שקב"ה משה לדיק ת' עתיד לשמוד בשלמי ועתיד לשמוש בפ' פרה אדומה ר"ת אומר פרה בת שתים וכו' ויש לשאול מזה משה משומש השיב הקב"ה למשה מה שאומר הקב"ה הלכה מפי משה משה ומה שאומר שיתחיל בפ' פרה אדומה אחלה ור"ל כי דבר זה מורה כי השמועה הס לפי השכל לפי כל אחד ואחד ולפיכך אומר שזאת ההשנה מיוחד בה ר' אליעזר לפי גודל שכלו ופרה אדומה היא השנה עמוקה והשנה הזאת רצוי לר' אליעזר הגדול ומפני כך התחיל אחלה לומר פרה בת שתים והס"ח סדר המצלאים וכאן שכל לכל אחד ואחד כפי מה שהוא רצוי ולכך אומר הלכה מפי רבי אליעזר כלומר כי ברצוני בשלמי נדיק וחכם אחד משר שכלו מיוחד בפרה אדומה להבין השנה הזאת על בוריה לומר פרה בת שתים ומפני כך היה הקב"ה אומר דבר בשם רבי אליעזר כמו שהוא יתברך ברוך כל הנברואים וכאן לכל אחד מהומו כך נאן לכל אדם שכלו ודעתו כשאר ההשנה לפי דעת האומר ולא אחל זה בלבד אמרו אמר אמרו בפ' אין דורשין שהקב"ה יושב ואומר הלכה מפי כל החכמים חוץ מר' מאיר מפני שלמד תורה מפי אליעזר אחר ור"ל כי אליעזר אחר שהיה יושב מן הכלל היה יושב מן הסדר אשר סדר הס"י ולכך נקרא אחר שהוא אחר וחוץ ומפני כך אין רצוי הס"י לומר הלכה מפיו אל ר' מאיר מאחר שלמד מן אליעזר אחר ומה שאומר במדרש שהיה הקב"ה אומר הלכה מפי ר' אליעזר דוקא מפני שהיתה ההשנה ההיא מפי ר"ת בלבד ולא בשאר הלכות שלא היה מיוחד בה אחד בלבד ורציה הס האומרים כך והיה אומר הקב"ה הלכה מפי רבים רק דבר זה לפי גודל ההשנה אל פרה אדומה שהיה מיוחד בו ר"ת שאמרו במדרש שיצא אחליו אל מקום שלבד

בודאי

גנלה סוד פרה אדומה כדאמיב ויקחו אליך וממש ירמ ר"ת עד שהיה מיוחד בזה ר"ת וזה שהיה מחמיה משה שיאמר הלכה מפי יחיד ומכל מקום כל הלכה מיוחדת לאומרה ולפיכך רצוי ליחם נם כל ההשנה בתורה אל מי שאומר השמועה כי אומה ההשנה רלויה אליו ואם לא יעשה כך הרי הוא משנה בתורה משה שסדר לכל אחד רק יש לאחות כל דבר בלומרו ואז היו מדה זאת שלא יקבל שום שמועה עד שיבין הס אין נותן דעתו ולבו להבין כשהוא מקבל מן רבו לא יבין ולכך הס בני דבריס. הס"ח שאומר דבר בשם אומרו וכו' כי זהו ג"כ שייך לתורה מאד כי יש לו לומר הדבר מפי אמרו ולא יגזול התורה מפי אמרו ואף שקנ"ס אומר דבר מפי אמרו כדאיתא בפ"ק דנימין שביאר כי כך הוא אומר ושוד אמרו במדרש בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפ' פרה אדומה ואומר אליעזר בני כך אומר פרה בת שתים ואומר לפני הקב"ה רבש"ע הלליונים והחתומים הס שלך ואתה יושב ואומר הלכה מפי משה ד"ת ש"ל שקב"ה משה לדיק ת' עתיד לשמוד בשלמי ועתיד לשמוש בפ' פרה אדומה ר"ת אומר פרה בת שתים וכו' ויש לשאול זאת משה משומש השיב הקב"ה למשה מה שאומר הקב"ה הלכה מפי משה משה ומה שאומר שיתחיל בפ' פרה אדומה אחלה ור"ל כי דבר זה מורה כי השמועה הס לפי השכל לפי כל אחד ואחד ולפיכך אומר שזאת ההשנה מיוחד בה ר' אליעזר לפי גודל שכלו ופרה אדומה היא השנה עמוקה והשנה הזאת רצוי לר' אליעזר הגדול ומפני כך התחיל אחלה לומר פרה בת שתים והס"ח סדר המצלאים וכאן שכל לכל אחד ואחד כפי מה שהוא רצוי ולכך אומר הלכה מפי רבי אליעזר כלומר כי ברצוני בשלמי נדיק וחכם אחד משר שכלו מיוחד בפרה אדומה להבין השנה הזאת על בוריה לומר פרה בת שתים ומפני כך היה הקב"ה אומר דבר בשם רבי אליעזר כמו שהוא יתברך ברוך כל הנברואים וכאן לכל אחד מהומו כך נאן לכל אדם שכלו ודעתו כשאר ההשנה לפי דעת האומר ולא אחל זה בלבד אמרו אמר אמרו בפ' אין דורשין שהקב"ה יושב ואומר הלכה מפי כל החכמים חוץ מר' מאיר מפני שלמד תורה מפי אליעזר אחר ור"ל כי אליעזר אחר שהיה יושב מן הכלל היה יושב מן הסדר אשר סדר הס"י ולכך נקרא אחר שהוא אחר וחוץ ומפני כך אין רצוי הס"י לומר הלכה מפיו אל ר' מאיר מאחר שלמד מן אליעזר אחר ומה שאומר במדרש שהיה הקב"ה אומר הלכה מפי ר' אליעזר דוקא מפני שהיתה ההשנה ההיא מפי ר"ת בלבד ולא בשאר הלכות שלא היה מיוחד בה אחד בלבד ורציה הס האומרים כך והיה אומר הקב"ה הלכה מפי רבים רק דבר זה לפי גודל ההשנה אל פרה אדומה שהיה מיוחד בו ר"ת שאמרו במדרש שיצא אחליו אל מקום שלבד

בודאי

בודאי טעם הגאולה שהיא מן הש"י כי נעשה בגאולה זאת לוחות ומופתים גדולים עד שמו ית' אבל בגאולה זאת לא היו לוחות ומופתים כלל ואם כן יש לומר שיאמר כי לא היתה הגאולה מן הש"י והיה אפשר לחשבר לומר כי היא עשתה זאת ואף כי משמעתי שגאלה מידי יון היה גם גרלה להיינו בגרות כדי שידעו כי הש"י היה מעביר לוחות על היונים ולא יאמרו כחם ועוצם ידם עשתה זאת וכבמן אבל לחשורות לא היה צום גם גגלה לדבר זה משני כי היו בגלות והיו בשפחות פנים ולא שייך שיהיה שפם גם גגלה כמו בימי יוסים שהיה בימי יוסף כמו שבארנו במקומו שאבל שם הגואל אחאר כי היתה הגאולה בהשתר ולא בגגלה כלל ולפיכך שם לא היתה לחשר לוחות דבר בשם לומרו לא היתה רשויה להביא הגאולה אלא ע"י משה ואהרן שהיו שליחים לזה ולפיכך שם בהשתר לוחות ממנו ולא בגגלה אבל בגאולה אחר שהיה שם בהשתר פנים ממנו והשתאר לך מה שאמר אבל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם ולפי זה לא יקשה לך הרי אמה שאמרו דבר בשם אומרו ולא הביאו הגאולה שאין הפירוש שהוא מביא גאולה בודאי רק כשאר צריך להביא הגאולה לעולם מביא לוחו על ידי שאומר דבר בשם אומרו מן הטעם שפירשנו ובאלו הכי לא קשיא כי כל שאם ובאה לריכין ישראל לגאולה ומביא הקב"ה ע"י מי שאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם יש לך לדעת עוד מה שהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם יש בזה טעם מופלג עוד וזה כי האומר דבר בשם אומרו הוא גם כן מביא גאולה לעולם כשאר מחזיר הדברים שאם בית אחר אל מי שהדברים הם שלו ויאמר הדברי' מרבותם אחר אותם שהיו ידו ומחזיר' אל מי שהדברים שלו ולכך על ידו גם כן הגאולה שלא ישראל כי ישראל היו אחת אחרים ועל ידו רצוי שיחזרו ישראל אל מי שהם שלו וישראל הם של הקב"ה בודאי ולפיכך כשאר האומר דבר בשם אומרו והוא מחזיר הדברים מרבותם אחר אל רבותם מי שהדברים שלו גם כן רצוי שעל ידו תהיה הגאולה ויאמר ישראל מרבותם אחרים אל מי שהם שלו ואם אין גאולה בעולם הזה מביא הזה דבר הרומה שכל גאולה הוא ולפי גודל הרומות ומיד המושלים הכל גאולה הוא ולפי גודל דבר זה שאמרנו שהש"ת סדר לכל אחד ואחד דעתו וחכמה מיוחדת כמו שהאמר זה למעלה כשאר יצאו הדברים מרבותם אחד אל רבותם אחר אחרים שכל גאולה הוא ולכך האומר דבר זה בשם אומרו מביא גאולה לעולם ופירוש זה יש לך להבין מתוד . אמר יהודה בן בגלאל אלהי"ם אחר שהאמרו לך כל אלו מ"ח דברים שהתורה נקנית בשם יש לעיין מעניו למוד הדור הזה אם אלו מ"ח דברים שעל ידם קנין התורה הם לריכים לתורת הדור הזה והרי עם הסרוניו הגדול והעצום אין אנו לריכין לכל אלו במעלות אף לאחת ועם כל זה נמצאו חכמי הדור הזה וילמ הסרוניו בריות גדול אך לפי האחת זאת שהוסיף רצוי להיות אחרת. ואחלה בשברון רוחי

בדבר הזה נחשב שהוא מבזה דבר ס' וכבן דברי חכמים לך מדמה מי שאינו חושב על תלמודו למי שחורש ואינו קורא ופירוש דבר זה כי קבלת תלמוד דומה לזריעה וזה כי הזריעה בקרקע בשל הזרע אינו שקרקע שכרי הזרע בקרקע וכל המחובר לקרקע בקרקע דמי וכשאבר הוא קורא אז מבדיל ומפריש הזרע מן הקרקע ואז קודש וכך האדם כשאבר אדמה לקבלת החכמה בתחלה מפני שמתקבל הוא האדם שהוא בעל גוף נחשב דבר החכמה בשל אינו הגוף המקבל לפיכך נחשב מי שאינו חושב על תלמודו למי שזורע ואינו קורא שהזרע הוא בעל בקרקע וכך הדבור על תורה שהוא מקבל הוא בעל אינו הגוף ואינו שכל מופשט מן החומר כי האדם שהוא בעל גוף קבל חומו וכשאבר הוא חוזר על תלמודו אז נחשב הדבור הזה שכלי מופשט מן החומרי לגמרי והוא דומה לקורא החבושה מן הקרקע שמבדיל ומפריש החבושה מן האדמה והכן זה שיעב והושע ר' יהושע לומר כי העומד תורה ומעשים דומה לאשה שיולדת וקוברת ופירוש דבר זה כי אל יסיח דומה לך כשאבר שוכח התורה כאלו שכח דבריה בעלמא כי התורה היא בריאה אלהית מן הש"י כמו שהיא הלידה שהיא בריאה מן הש"י וכשאבר האשה יולדת וקוברת הרי היא מפסדת בריאה אלהית ודבר זה גנאי גדול שהבריאה אלהות אלך להפסד ולאבוד וכך הוא מי שעוכח דברי תורה שהת

לך תמיד מצר מורחא תמיד פניהם זקופות ונגלה ותמיד מערבא תמיד פניהם נשוטות ואין להתריך ואיך לא תכשה הכותב והכליתה את כניני ואתה נולך את מרפסיני שמא בתים ריקנים ואין בידיני מתומה כלא לא נהיה הדבר הזה מיום שנתנה תורה נהר ויותר מזה כי הרחקומים היו מקיימים התורה מדוקק גדול ומלחן התומות ועשה תו יוסבים בתמיו כל אחד שלחן והשקה וכשבא דין אחד לפניו או הרחה תמא תו מחפשין בתורין ובשלקין יותר מבשר תמן למנות דבר ומהפשים בסימנים עד שימלא מבוקשו או למיוע תצר מדמה לו ואז יאמר יבעתי ומלאתי תחתין ויאמר בשביל כך אין התורה נקנית אלא בסימנין כדאיתא בפרק כילד מעברין רק שהוא טועה בפירושו ומתחדש שוד דרך קלרה על שמלא שולחן ערוך לפני האדם יאמרו זה השלחן תצר לפני הפת וגדול וקטן קרואים ומזומנים אל השלחן לא נכר טוב לפני זל ומשולחן גבוה זכו הכל לא ידע טעם ולא כברת מוריס אלכה מתוך המשנה ובפרק טומל תוא שמנים אלכה מצלי שלום אין מבלי עולם ס"ד אמר רבא שמורים אלכה מתוך משנתן ופירש רש"י ז"ל שמבלים העולם בהורתא טעות כיון דאין יודעין טעם המשנה פעמים שמדמה לו דבר שאינו דומה עכ"ל ובודאי דבר זה יש בזה ב"ש ולפי הרואה לשון מבלי עולם לא משמע כך אבל היה נראה מפני שאותן שמורים אלכה מתוך משנתם אין שמיס לבם על התלמוד והוא עיקר התורה ומפני זה מבלי עולם הן שמשלקין התלמוד מן השולם ולא בשביל זה בשיש שמשנה לפסוק אלכה מתוך המשנה רק בשיש בדי לפרש טעם המשנה בתלמוד ולפסוק אלכה מתוך התלמוד לא מתוך המשנה כי שיטם כאחד מוציס ודבר זה הוא בודאי מבלה העולם כשצר אנו רואים לעיניים והאדם שצר הוא חכם כשצר יעלה על דעתו שהשגיונו רחוי שיתאומה על זה תיך התלית ה' מכוחינו ותבדה חכמת חכמיהו כי היינו לאחור ולא לפנים כי הרחקומים התגלים והתמורתי וסגולים וכל התחרוצים התחילו בסדר המשנה ללמוד תחלה מקרא ותח"כ משנה ותח"כ תלמוד ובדור הזה מתחילין בתלמוד שתחכמין הגער בן שנה ושבע בתלמוד ולבסוף יעלה על המשנה ולא ללמוד רק שמחפשים בהלכות בסוקים כמו שלמדנו והיה מתחילין בתלמוד ומסיימין במשנה והיה להם להפוך תצר שהתחילים שבתים על מדה זאת היה להם ללמוד תחלה המשנה והיה נשצר תחלה המשנה עכשיו לא נשצר לא ללמוד ולא סוס דין ולא סוס הורתא רק ע"י חפוש לחכם הבבא הנורמת הקלקול הגדול הזה הוא השקר בהתחלה יוליד בסוף הטעות והקלקלה וזה כי מתחילין לפלפל דברי הבאי בהלכה תצר יודעים כי פיסם לא כן ידבר ומגלין פניס בתורה תצר לא כן ויאמרו לתלוד בעיון ולף כי דבר כזה ח"ו לא תסה ביישראל לתלודי בדברי שקר ולבלות הזמן בשקר והמורה היה תורה תמת תיך יעלה על דעת תדם כזה הלא רצוי שיקרא תדם לבבו על זה להפוך הפמת על שקר ויאמר למדודי בעיונ ויותר מזה כי לף דבריסם תיום כלל שתם היה הפלפול שהוא פלפול שבחי ושקר מהדמה תל פלפול תמת תפצר לומר כי יעלה בסוף מפלפול זה שתין בו ממש לפלפול תמת תבל תין הדבר כך כי תין דומה בשום דמוי כלל לא תקושיות ולא התירוצים ותיך יחדד עלמו בפלפול כמו זה על שידת לפלפל בפלפול תמת והדרכם הדעת נותן בהפך זה שהוא מפסק ולא יחכים כי הורגל הוא בפלפול שתיו דומה לשום הכמה כלל ואיך יהיה הת' לימוד תל הבחי והבר זה שיעינו רואות ולא תבר ושם יאמר לסוף סוף הוא חדוד ולף כי תיו דומה תל פלפול תל תמת ת"כ יוסר ים ללמוד תומנת נגרות ושתר תומנת תו שמוק הידוע שבו תדוד חכמה ומחבולה ויחדד עלמו ג"כ בזה וזה היה יוסר רחוי ממה שיגלה פניס בתורה אלא כהלכה והכה שתל וילד שקר כי כשבר האדם תרגיל עלמו בשקר כמו שהוא דבר הזה שהוא יודע ומכוון לשקר כל מעשיו ומחשיבים תבר השקר ומשקר הוא במעשים ג"כ כי הורגל השקר תל שפתיו ואיך יוליד השקר דבר תמת ובמ"ח דברים שמנו תכמים שהמורה נקנית בסס שתוב תם המיתרים שהיא הרחקה מן השקר ומעמיד תת מניתו תל התמת ומכ"ש שהוא יעמוד תל התמת וכולם הס מדות טובות ויקרות תבל לעוות בדברי תורה כדי לתדוד בפלפול והתדוד שלמנו דומה ותין לו שום פניס תל פלפול התמת הניהיה דבר כזה וקורא תני עליהם וגם תני מתתי לפניהם וגו' ותתם התלמידים ניקריס תצר נתן ה' לכם לב שומע ודעת לקבל תילכם לתורייתת ולא תתנו תילכם לזרים ולדברי שקרים ויעלה תל דעתיכם תתריתכם כמה גדול שכר תל בעלי תורה ולמה תוציתו ימיכם בדברים כמו אלו ולמה לתם יגעים בדברי ריק שתין על זה שכר וכי יעלה על דעתיכם שעל זה יש קטל שכר ותתם ידעתם בעלמכם כי הס דברים שתין להם שהר שלא יש לחוש על נפשיכם תפני עלבונה תל תורה ותל יבויח תתכם יגרכם תו תמורה לכם כי תוב הוא דבר זה כי בשוא תבויח תתכם על זה ומי יתן שלא יגא שכר תמורה בהפסדו והלואי שיהיה כך ורציתי בניס תצר לכם כפתחו תל חולם עד שרחוים לקבל כל התורה ותחריתם נתבדו והיו כשתר עמי שתרץ מי ה' נשוחת תס תין רחוי לקרוא על זה כמו על ספר תורה שתברף וכמו שלמרו העומד על יציאת נפש חייב לקרוא ופרש"י ז"ל הטעם שהיו נכחו ללמוד תורה שוד ועכשיו נתבטל בימתנו כ"ש שיש כתן בתלו בשול התורה והפסדם ורחוי לקרוא ע"ז כמו תל ספר תורה שנשרף ומי שפורס עלמו תזה סדרך השקר ויכריע עלמו ותחריס עמו בדרך תמת ויבר עליו נתמר תס תוציא יקר תזולל כפי תפיה והמורה מגינה עליו בעוה"ז ובעוה"ב . תח"כ תלתי בדברי תחסיד שתבר ספר המדות התריך תלך תלד בשבר ת"ת ג"כ לפרש תסרון הדור ומומו ומה שלין תוזרין על תלמודם תך לא היה ג"כ בדורו סקלקלה והמבלה הגדולה הזאת לתדד בדבר שקר

2 חיים הם למוצאיהם. מצמח בעט״ו ומצמח לעט״כ כמו שדרש ר׳ יעקב בכתכם נקיים. פי׳ כשתיגעו בעבודתם תמצאו בכל גופו יעבוד בתורה שנאמר ולכל בשרו מרפא ותן לריך לומר בלשון תם במעיו תיעבוד בתורה ויתרפא שנאמר רפאות תהי לשרך ולשקוי לעצמותיך ותן לריך לומר בלשון תם כרלשון בכתי לבבך ושקוי לעצמותיך ותן לריך לומר בלשון תם כרלשון שנאמר כי לויח חן הם לרחבך ולא עוד אלא שמגיעה שלין יסורין בתין עליו שנא׳ תמנך ולא עוד אלא שכתל מתברים מהו שנאמר ומומים מתוכר: עץ חיים. שם חיים ועץ החיים בתוך הגן ולא עוד אלא שמשיבהו לשלום שם נמדת גדול בלום שנברת בשנים התומה בו. בשבתי שתין תועלת בתיין של תדם בלא שלום שמא תאמר ימים ולא שנים ת״ל ושנות חיים שמא תאמר שנים ולא עשר ת״ל בשמלא עשר ובכוד ושלום יוסיפו לך תוספות פיכוח אחר נותנת חיים וכו׳ שאוהל שפיכות בעולם הזה ושכרן קיימת לו לעולם שכל כי חיים הם למוצאיהם שלא תקרי למוציאיהם׳ בשבשהשקוי לעצמותיך. שיהא מתקה עלמותיך בישנות בקבר ושמא תאמר לחיים הוא וזכה ומי יאמר שיהא זוכה לעשר שברי כמה בני אדם בתוניים לעניות שבמוח טוב לכם מחיים לפיכך הוא אומר כי לויח חן הם לרחבך וגו׳ כלומר ולי זהו דבר המביא את האדם למיתת הן בעיני האנשים כיו לומר זה המון ושמא תאמר מתון יהנו לו אבל לא יהיו מכובד בין האנשים לכך נאמר עטרת תפארת תמנך ושמא תאמר לפי׳ שי אלמד שלא לשמה וזכה לכל הדברים האלו לכך נאמר אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד ואומר כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך: רבי

גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא. ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. ואומר כי לויח חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך. ואומר תתן לראשך לויח חן עטרת תפארת תמנך. ואומר אורך ימים בימינה בשמאלה עשר וכבוד ואומר כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך:

רבי יהושע בן קרחה אומר שלש עטרות הן עטרת תורה ועטרת כהונה ועטרת מלכות ועטרת שם טוב עולה על גבי כולן הא למדת שם טוב עולה על גבי כולן. רבי אומר שלשה קשרים הן בראש האדם ומי שיש בידו שלשה קשרים הללו ומקיימן הרי זה יהא מלך בישראל קשר של תפילין ושל מזוזה ושל ציצית. רבי אומר שלשה כתרים הן כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גבי כולן הא למדת כתר שם טוב עולה על גבי כולן. רבי אומר שלשה כתרים הן כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גבי כולן הא למדת כתר שם טוב עולה על גבי כולן. רבי אומר שלשה כתרים הן כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גבי כולן הא למדת כתר שם טוב עולה על גבי כולן.

והמול. גם יעשו קושיא בדברי רש״י קורין לוחם מסרון ומכרונם ומומם גם אלו לאחזים שכך שומעים ולא זכיתי בשומעי העשומים לרחו׳ דברי ספר החסיד שפוח סיח מוטח אותי מן המכשול הזה שהיה מהם ידי יותר מכל חסח נעיני כשרתי ותקון עוויי שהעויתי ותם נתנו לכתוב לין הדבר הזה הוא למכשול ולפוקה בדור הזה אלא לא יספיק לנו זמנן לך בדברי זה מני נושח כי הדבר אשר לא כן ואין לו רגלים ומ״ש כי לא יוות שבט הרשע על גורל הלמת היא תורת אמת שנתן לנו הש״י יהיה הסבה כי שפתי לחת תכון לעד ולנצח ויסיר מעלינו ההופכים ללעגה משפט והתומרים למר מתוק למן:

גדולה תורה וכו׳ יש לשאול לתה הביא אלו ז׳ פסוקים לכאן ולא די בחחד ועוד מה רחיה מן הפסוק כי לויח חן הם לרחבך וענקים לגרגרותיך וכן מתן לרחבך לויח חן טעתה תפארת תמנך מה רחיה מזה. דע כי הביא שבעה פסוקים וכאלו שבעה פסוקים הא לבאר כי יש לתורה החיים הנלחיים כי יש חיים למעלה ממיים כי יש קלרים ויש תרוכים יותר ויש עוד יותר עד אין סוף חיים הנלחיים ונא לבאר שעל ידי התורה יקנה החיים הנלחיים ולפיכך מביא שבעה פסוקים כנגד שבעה מדריגות שכל אחת יותר וכלחר יש שבעה תורה על זה כי אין למעלה מזה כי לעולם המדריגות אחם שבעה זה על זה תורה

הגהו

כי אין למעלה מזה כי הש״י שהוא נבוה על גבוה שומר אחין למעלה והוא יוצר כל ונחת יש שבעה רקיעים שזהו נוכח אחר נוכח עד המדריגה האחרונה הרי כי מספר שבעה תורה על המדריגה העליונה וכן אחה מוצא בכל מקום כי המדריגות והמעלות שהם זו על זו הם שבעה ודבר תבואר הוא ובאלו זה במקום אחר ואלו שבע מעלות ומדריגות מתחילין מן חיי עוה״ז בדבר שהוא המדריגה התחתונה ומסיימין במדריגה האחרונה של חיי העוה״ב הנלחיים ולפיכך נ׳ פסוקים הראשונים מורים על חיי עוה״ז וג׳ אחרונים על חיי עוה״ב והפסוק האמצעי הוא מדריגה בין עולם הזה ובין עוה״ב וכמו שיתבאר. ואחילה יש לבאר מה טעם שהתורה מיוחדת שהאדם מגיע בתורה לחיי עוה״ז ולחיי עוה״ב ויש לך לדעת והוא הדבר שבארנו בשרשים הקודמים בשהשם יתי׳ הוא יחי׳ אחד בלבד ואין זולתו ולפיכך המציאות והחיים שיש לאדם ולכל הנמצאים מפני שהוא יתי׳ אלהים חיים נותן חיים לנשמות ואין לנמצאים אלא עלמם דבר כ״א מה שמשפיע להם הש״י ובזה הש״י אחד ואין זולתו וזה שאחר כי עמך מקור חיים בתורך נראה אור כי המקור אין לו הפסק כלל והמקור הזה משפיע לכל הנמצאים ודבר זה אלא הדביקות שהם דבוקים בו יתי׳ ואם מפלקים הדביקות הזה ע״י חטא ועון הוא הכרת אחר כאיב בחירה ובא בלשון כרת כי הוא הדבר אשר אחרנו למעלה כי לא יבא החיים לנמצאים רק אלא הדביקות שיש לנמצאים בו יתי׳ ועי״ז הפסא נכרת מן הדביקות הזה ולפיכך אלא הדביקות נזכר חיים שנאמר ואחם הדבקים בה׳ אלהיכם אלחים חיים וזה שפני שהדביקות גורם החיים כי הוא יתי׳ נקרא עיקר כמו שאחרו שהוא כופר בעיקר וידוע כי החיים והשפעים כאחר דביקים בעיקר יש להם חיים מן העיקר ואם נבדל הנוף מן העיקר אין לו חיים וזהו פירוש הכתוב כי עץ חיים היא למחזיקים בה וזה כי ע״י התורה הוא דביקות האדם בבוראו ודבר זה אבאר בכמה מקומות למעלה והתרכו בזה כי אין לך דבר שהוא קרוב אל הש״י כמו התורה שהיא אלחנה מן הש״י ולכך נקראת התורה עץ שהעץ הוא יונק מן העיקר ונאחז מן העיקר וכך התורה היא אלוה מן הש״י והעץ אשר הוא נטוע בעיקר מקבל מן העיקר וכך התורה מקבלת מן העיקר הוא הש״י החיים לפיכך כאשר חזקת ואמצת בתורה היא עץ חיים אלינו ועל ידי זה יוסבר עליו פסוק מן הש״י ודבר זה אבאר ולפיכך אמר גדולה תורה שהיא מחזיק האדם שעשתה החיים לאדם בעוה״ז ובעוה״ב והבן מלא

גדולה תורה שאמר כאן שהוא נתן להורות על מעלת התורה והביא ראיה מהלח שנאמר כי חייס הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ופירוש כי חייס הם מי שמוציא דברי תורה ועל ידי זה מקבל חייס ומה שאמר למוצאיהם ולא למומדיהם נתן להורות על מעלת התורה כי יאמר פלוני מלח דבר זה ג"כ אין תומו דבר אלא מזומן אלינו אמת היא מזומן אלינו לא צייך בזה מציאה וכך אין התורה שם שהלח כי יש לה מדרינה עליונה עד שנקרא שהוא מלח דברי תורה וכנגד של דבר שאינו אלא ומפני מדרינה ומעלה זאת התורה היא חיים לאדם שמביא לאדם החיים מלמעלה מן הש"י הוא מקור חיים אבל בגמרא בפרק בינד מעברין אמרו על שקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם מי שמוציא תומה בפה ומפני אלא אמר שכשהוא רק כי חייס הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ובודאי דבר זה הוא חיים במקום דהיינו שמזמן חיים של מה דהיינו לבשרו בלבד וכמו שאמר ולכל בשרו מרפא והיינו שיוספע נזון חיים של מה על האדם בשביל שהתורה וזה הוא חיים לבשרו בלבד ולפיכך מוסיף עוד ומביא שכתוב אחריו רפאות תהי לשרך ושקוי לעלמותיך וזהו נלמד חיות כל האדם וזה כי שהמור הוא התורה מן האדם כולו ואחלת בריאת האדם היא מן שבורו כדאיתא בפרק עגלה ערופה וכאשר אמר רפאות תהי לשרך כלומר שהתורה רפאות להחלת האדם וזה כל הגוף מקבל רפואה וכאשר החלה מקבל רפואה כל הגוף מקבל רפואה כי כשל נמשך אחר זה ואמר עוד ושקוי לעלמותיך כי העלמות אין מקבלין כ"כ רפואה מן השבור כי יש לעלמות מוח בפנים אחין מקבלים כ"כ רפואה וע"ז אמר ושקוי לעלמותיך כי התורה שקוי והוא המוח לעלמות כלומר שהתורה מזמנת חיים היינו לכל האדם ואלא שאמר שהתורה מזמנת חיים היינו שהתורה מזמנת חיים עד שהאדם הוא אלא אבל כל ימיו שהוא בעולם וזהו חיות אלו אבל תריכות ימים לא שמעתין מן השבועים שהרי אמר רפאות תהי לשרך ושקוי לעלמותיך היינו שהתורה מזמנת רפאות לאדם ולא בלבד חלי מת בעודו בחייס. ולכך מביא הכתוב עץ חיים היא למחזיקים בה וגו' ודבר זה מורה כי התורה היא עץ חיים שהעץ מקויים ביותר וכדאיתא כי כימי העץ ימי עמי שאמה תלמוד כי העץ מאריך בקיום ודבר זה עוד מעלה יותר מפני שעדיין לא נאמר שהתורה מהן חיים מוכיח רומניים שמקבלת סגאמה וסם חיים הבאים מן ש"ב ועל זה מביא מקרא כי לויים הן חיים לאדם שמביא לאדם החיים זה כי התורה מהן להשמה מדרינה רומנים וזה שאמר כי לויים הן הם לרמאך כי הרמאם שהו השמה התלמים מהן התורה אלינו לויים הן ר"ל תכור של הן והן חיינו דבר נשמי והוא נבדל לגמרי שהרי חיינו דבר ממש רק הן שהוא על העין והיין זה דבר נשמי כלל ואמר ושקוי לעלמותיך פי' גרגרותיך הוא הגרון שמשם יוצא הדבור של אדם והדבור של אדם נאמרו לך פעמים הרבה הוא שהוא על אדם נשוא"ת שהרי האדם הוא נעל מי מדבר וכמו שאמר כאן שהוא פעמים הרבה כי תוקעים תרועה ויהי האדם לנפש חיה והוא נאדם לרוח ממלא שמוא תדע כי עיקר האדם מה שהוא חי מדבר ואמר שכשוב כי התורה מהן לאדם שהי דברים שהן לנשמה שהיא נרחק מדרינה נבדלת והיא לויים הן כי על ידי זה יש לאדם חבור אל הש"י ולפיכך התורה הוא לויים הן והטן לכח האדרי שבאדם שהוא חיות של אדם נ"כ מדרינה נבדלת לכך אמר וענקים לגרגרותיך כי הענק הוא תכשיט ככל תכשיטים כמו שבאמרא אלא כי כתיב נדול מכתרם שהתכשיטים תורה למעלה על מדרינה נבדלת מפני שהדבר שהוא חמרי יש לו פחיתות ושפלות והדבר שהוא נבדל הוא לנפך בית לו קשוט וכבוד ודבר זה מבואר וכבן לויך אמר כי לויים הן הם לרמאך כי אלא הרמאם שהם הנבדלת אמר לויים הן שהטן הוא דבר נבדל לגמרי ואלא הגרגרת שהוא כח הדברי שהיינו כ"כ במעלה אמר וענקים לגרגרותיך ולא כתב ענק הן ומדרינה זאת שהטן התורה לאדם בשוא"ז מעין עוה"ב דהיינו כמו שהרמאם יאחז ויעקב שהטן להם חיים של עוכה ושלוה ומנוחה והרי לף הנשמה הוא מעין עוה"ב וכמו שאמרו בשבת בשה בתרא ג' הנשיעין בשוא"ז מעין עוה"ב שהרמאם יאחז ויעקב וגם בשאר לדיקים שהשבר לומר כך דמה אלא מנה רק שהרמאם יאחז ויעקב היינו שהנשיעין לגמרי בכל דבר אבל לשבר שיעשים לת הלדיק מעין עה"ב במה וכן כתבו התוספות שם שהוקשה לרשב"ם דלחכניא נמי לחיות דתמרינן ושחלוקות רוצות על ידיהן מלמד שהנשיעין מעין עוה"ב ויש לומר דחיות לא היה רק בחד מלחא ואהרהם יאחז ויעקב הנשיעין מכל וכל עכ"ל אבל נרחה דלא קשיא דאהרהם יאחז ויעקב כ"כ היה נדול העולם הבא שהיה להם עד שהנשיעין מחיות חלק שהיה להם בעולם הבא הניע להם ממנו בעוה"ז וכך משמע הלשון ג' הנשיעין בעוה"ז מעין עוה"ב כלומר כשאר עדיין היו בעוה"ז הרמה להם והנשיעין מה שהיה להם בעשיד אבל חיות הנשיעין הקב"ה מעין עה"ב ולא' שאמן לו מעין עה"ב אבל לא שהיה זה מעה"ב אלא ואהרהם לא היה לחיות עה"ב והשרה נדול יש בו לדבר זה אבל חיות יש הפשה ולא היה רק פשט ל' אבל לאחות לא כי' הפשה כשם שעה"ב אין הפשה לו כי מעה"ב זכו. וכשוב זה שהביא הוא מביעי והוא בין ג' רשמות שבעולם שם על חיי עוה"ז וג' מחרוזים שם על חיי עה"ב והפשה הרביעי הזה הוא כמו דבר שהוא כמו שמעני בין שיהם ודברים אלו נרוזים מאד לפניך ויש להבין דברים אלו ואח"כ הביא עוד אלא שאמר שאין כח בתורה שאמאן חיי עה"ב ממש אל הנשמה פשיטא רחויה אל עה"ב ולפיכך מביא עוד קרא אחר לרמאך לויים הן שתורה הפלרה שמגך וכשוב הזה לא דבר וענקים לגרגרותיך רק זכר אחן לרמאך לויים הן בלבד ומפני כך יש לך להבין בודאי שבא להודיע כי התורה אחן אל הנשמה השלהים שפיא ברחם לויים הן שהוא קשוט וכשוב נבדל וזה הוא זוכה אל עולם הבא ממש ועוד כי בכשוב הזה מוסיף

תנו . זו קלסתר פנים שבלשה כמלאך ודכריו נשמעים: כח .
כדי לרון לפניו ועוד שהתורה מיגעתו כמו שאמר לו ר׳
יוחנן נר״ל מיך לאוכרי׳ בהשוכר לא הפועלים : ונאה לעולם.
בדור נקה בית כי לאנשים כאלה: עשרת. זה הטובר : תפארת.
זה הנוי : שיבה . כשמעשה ואלו בדרך צדקה ימצאו וכלל
בשפארת בניהם והכת כמו שאמר ותפארת בחורים כוחם : והכבוד.
תפארת כתורים כחם : והחכמה .
ונגד זקניו ככוד : והחכמה .
שבראם זקניה יש שאין נדלים אלא לזה שקנה חכמה ויכירום ונגד זקניו ככוד שנעשים מכוכדים ומתפנגים מזיו ככודו ואינן צריכין לאור חמה ולכנה: רבי. הוא רבינו הקדוש
הוא רבי יהודה הנשיא :
פוערים

רבי שמעון בן מנסיא (נ״א יהודה) אומר משום רבי שמעון בן יוחאי הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם שנאמר עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא : ואומר תפארת בחורים כוחם והדר זקנים שיבה : ואומר עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם : ואומר ויחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך יי צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד : רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כלם נתקיימו ברבי ובבניו :

אמר

עוד לומר עטרת תפארת תמנך ודבר זה מורה על מעלת עולם הבא וכבר התבאר זה בדברי חכמים ובתרגום אותו למעלה מה שאמרו במסכת ברכות בסדר נקה בית כי לאנשים כאלה: עטרת. תפארת. זה הנוי . שיבה . כשמעשה ואלו בדרך צדקה ימצאו וכלל בשפארת בניהם והכת כמו שאמר ותפארת בחורים כוחם : והכבוד. תפארת כתורים כחם : והחכמה . ונגד זקניו ככוד : והחכמה . שבראם זקניה יש שאין נדלים אלא לזה שקנה חכמה ויכירום ונגד זקניו ככוד שנעשים מכוכדים ומתפנגים מזיו ככודו ואינן צריכין לאור חמה ולכנה: רבי. הוא רבינו הקדוש הוא רבי יהודה הנשיא : פוערים

בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד : רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כלם נתקיימו ברבי ובבניו : אמר

שיזכה לאורך ימים ולפיכך מביא הכתוב אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד ומה שאמר אורך ימים ר״ל לפרש רק על עה״ב וכדלתתא בפרק שלוח הקן שאם בעוה״ז הרי הוא מת ואין נהנה זה תריכת ימים ואפי׳ היה מי שהיה הרי נקרא קלר ימים ודוד אמר כי ימינו כלל עלי ארץ ואין נקרא זה תריכת ימים אלא קרא בעוה״ב מדבר שהוא לאורך ועוד כי פירוש הכתוב שאמר אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד על דרך שאמרו הכמים למימינים בה אורך ימים ליכא כ״ם שעושר וכבוד ליכא למשמאילים בה עושר וכבוד ליכא תריכות ימים ליכא . ומעם הדבר כי מי שעוסק בתורה לשמה תורה שהיא מכלית ולפיכך רלוי שיהיה לו מדרגת עוה״ב שהוא אורך ימים וכ״ם שרלוי שיהיה לו מדרגה התחתונה ולשמה מזה שהוא מוכח עה״ז שאמר למשה ממדרגת עוה״ב אבל למשמאילים בה אם עוסק בתורה להתכבד בתורה אי אפשיה אלא קורדום לפטול והם הנאות שהם בעולם הזה רלוי שיהיה לו עוה״ז כפי מה שעסק בתורה בשביל הנאת עוה״ז אבל שיקנה מדרגת עוה״ב זה לא יקנה ולפיכך תריכות ימים ליכא וכבר בארנו זה למעלה ומ״מ על כרחך קרא קאי לשיורי תריכות ימים בעוה״ב ועדיין לא למדנו מן הכתוב שיזכה אל החיים הנלחיים על ידי התורה שהרי לא נאמר רק אורך ימים בלבד ואין משמע בזה הנלחיות ואם יזכה אל הנלחיות אין זה בהכרח בלבד רק לריך שיוסף לזה המעות ואחר משמיע טוביה כי ימים לא משמע כ״כ הרבה וכן אימא בפרק המורג אמר רבי חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן כל המתעצל בהספדו של הכם יעור מאריך ימים מה כענך מדה אבא׳ בשלשה בשלשה תריבנא ליבי חייא בר אבא לר׳ יוחנן ויעבדו העם אתם ה׳ כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים פירוש ואם תמרינן שהיו מתעצלים בהספדו של יהושע ואפ״ה האריכו ימים ס״ל בעלמי ימים האריכו שנים לא האריכו הרי לך כי ימים לא משמע כ״כ הרבה רק האריכות ימים מה ולפיכך מביא הכתוב כי כי יבנו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים ומדכתיב שנות חיים הם חיים עלמיים הרי לך כי התחיל ממדרגה התחתונה ועיין במדרגה העליונה הוא החיים של עולם הבא הנלחיים ודבר זה מבואר :

הנוי והכח והעושר וכו׳ יש לשאול למה אמר בעלו ז׳ מדות שאלו הם נאים לצדיקים . הכ׳ בלא לא הניח רמיה של העושר ושל החכמה ועוד מ״ם נאה לצדיקים ונאה לעולם אין דבר זה נאה לעולם כי מה יהיה העולם בזה ועוד מה רמיה שהוא נאה לצדיקים דוקא . ויש לך לדעת שר״ל כי כל המעלות הם רלויים לצדיקים וכבר בארנו כי מספר ז׳ הוא הורלה על כל הלוקי המעלות כי תמיד מספר ז׳ מורה זה והכתוב מוכח כך שאמר בדרך אחד יצאו אליו ובשבעה דרכים ינוסו שר״ל שאף שיהיו בדרך אחד בדרכי דרכים המחולקים ינוסו שהרלה כי רבוי המספר שבולל כל החלקים הוא ז׳ ודבר זה נמצא בהרבה והוא מבואר במקום אחר בלוי אמר שכל המעלות הם רלויים וכמו שיתבאר בסמוך אין הלו המעלות כוללים כל המעלות ואמר נאה להם ונאה לעולם פירוש כי נאה למי שהוא עוד שיתעלה מעלה מעלה ומפני כך אמר שהוא נאה לצדיקים כי מי שהוא רלוי אל המעלה נאה ויפה הוא כאשר אלו המעלה ואומר שהוא נאה לעולם שאם עה״י מוהן לבטלים אלו ז׳ מעלות הם מתנאים על העולם והם רוצים בנאותם לגבד לת מהרים בזכות רמה שאמר ולכך אומו נאה לעולם אבל כאשר יש לצדיקים המעלה הם מפסידים מברכתם ובוזותם לעולם ועוד כי כאשר אלו ז׳ מעלות הם לצדיקים העולם נוהג כסדר וברלוי ומה מאד יפה אל העולם כאשר נוהג כסדר ואם המעלות הם לבטלים העולם שלא כסדר וזה שאמר כי נאה הוא לעולם כאשר העולם נוהג כסדר עד כי מי שרלוי אל המעלה יש לו המעלה ובודאי שדבר זה שבא גדול ויופי גדול הוא אל העולם כאשר העולם נוהג כסדרו

שכל סדר הוא נאה ויפה וסיומו מן הסדר מנוסח
ולפי ז' מעלות הם כוללים כל המעלות וזה כי המוי
הוא המעלה לגוף כלומר הוא נאה ודבר זה מעלה
נופיות ולכך מתחיל במעלה זאת ואח"כ אומר הכתוב
מעולה על הכסף כי
הכסף הוא הכתר ואח"כ זכר אמר רבי יוסי בן קסמא פעם אחת הייתי
שעושר הוא קנין מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי
על האדם כמו שהעושר שלום
למעלה כי אחר שזכר המוי והכתר שהוא ג' מעלות הם
לגוף ונפש האדם זכר העושר שהוא קנין האדם
כמו שבארנו פעמים הרבה ואח"כ זכר החכמה כי
החכמה נם כן קנין לאדם שהרי האדם צריך לקנות
החכמה כמו שקונה העושר ולפיכך החכם נקרא זקן
כמ"ש מין זקן שלח זה שקנה חכמה והרי לך ד'
מעלות כל אחד מעלה לעצמו ואח"כ הכניס שהם מולדות
שלו והם קנין נפשי עצמו ודבר זה עניין ממעט בין
הקנין ובין הדבר שהוא דבר עצמי כי מה שהין קנין
עצמו של אדם הוא קנין שלו ומה שהוא נשר מנשרו
קנן דבר עצמי לו ואח"כ זכר הזקנה כי מעלת הזקנה
היא השלמת האדם כאשר נשלמו אמותיו כמו שבארנו
בפרק שעשרה ודבר זה מדיבור נפשי עצמו כאשר
האדם שלם ונשב ימים שלי חכרון ועוד כי כאשר
האדם זקן אז האדם לינו נאמי כמו שהם הילדים
מוטעים בחומר והוא מעלה נפשי עצמו כאשר האדם
הוא נבדל מן הנאמי כמו שהם הזקנים שכבר נחלש הגוף
ואדל' הוא הכבוד כי הכבוד כאשר הוא מן הש"י היא
מדיבור רוחני' כמ"ש כבוד חכמים יאמלו שתרומה
כי הכבוד לחוי על החכמים דוקא וזה מפני כי הכבוד
שהוא מן הש"י היא מדיבור עליונה רוחנית וכבר
בארנו דבר זה ולפיכך מעלת הכבוד בפני עצמה ולפי
הש' מעלות מחולקות שתין אז כמו אז והמעלו' הראשות
כולם נכללו תחת הלו ז' מעלות הו דומה להם ומביא
אחלה עטרת תפארת שיבה בדרך לדקה תמלא וכ"ל
כי מי שהולך בדרך לדקה דהיינו הלדיק ים לו עטרת
תפארת שיבה ועטרת הוא השופר כי המלך שים לו
העטרה ים לו עופר ותפארת הוא הנוי ושיבה היא
הזקנה הרי ג' הלו דהיינו הנוי והעופר והזקנה
רחוי' על הלדיקים שהרי כתיב בדרך לדקה תמלא
ואח"כ מביא כי הכח והחכמה נ"כ רחוי לו שהרי כתיב
תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה וזקנים
שכתוב בהן היינו חכמים שם"ם לפרש זקנים ממש
שא"כ לוך יאמר והדר זקנים שיבה הרי הוא הזקן
הוא בעל שיבה הלא כך פירוש כי הדרת זקנים
שהם חכמים היא השיבה שהיא זקנה ממש ובבר
למדנו שהשיבה רחויה דוקא לדיק שהרי כתיב עטרת
תפארת שיבה בדרך לדקה ונ"כ מה שאמר כי
השיבה והחכמה רחוי לדיק שיהי בזמן הבא הכל
רחוי לדיקים דאל"כ לוך יאמר שהדיק רחוי לו
השיבה דוקא והרי השיבה רחויה לחכמים נ"כ ולוך
אמר כי השיבה ממלת בדרך לדקה תמלא הלא הף
החכמה דוקא רחויה לדיקים וכן מ"ש תפארת
בחורים כחם נ"כ רחוי לדיק כשם שהשיבה שזכר כאן
הוא של הדיק וכן תפארת בחורים כחם היינו לדיק

שאין מעוק ביניהם רק מ"ש תפארת בחורים כחם
והדר זקניס שיבה ר"ל כי הכתוב הכח תפארת לו
והם הוא הכח השיבה הדר לו ומ"מ שניהם מדברים
בדיק ואח"כ מביא רחיה עטרת זקנים בני בנים
וכבר בארנו כי הזקנה היא
זקנים בני בנים והביא רחיה על הכבוד ונגד זקנו
כבוד וכבר האמר כי הזקנה היא רחויה לל הדיקים
ולפיכך מה שאמר כאן ונגד זקניו כבוד הוא נם
כן לל הדיקים והרי הכל מבואר ודיש שפריש
שהיא והזקנה והם בודלי דבר אחד רק שפני
שהפסוקים שהביא כתיב פעם שיבה דכתיב עטרת
תפארת שיבה בדרך לדקה תמלא ובקרא עטרת
זקנים בני בנים כתיב זקנה לאין לפרש עטרת זקנים
בני בנים היינו חכמים דמה ענין בני בנים לל
חכמים לכך פירוש זקנים זקנה ממש שהל הזקנים
צריך בני בנים ומפני שכתיב פעם זקנה ופעם שיבה
לכך אמר שהיבה והזקנה והוא דבר אחד. ואמר
כ' שמעון בן מנסיא הלו ז' מדות שמו חכמים כלם
נתקיימו בר' ובניו שהיו לדיקים ואמר זה נפלא
לכאן בהביל שמוכח מכאן כי מי שזוכה בחורים זוכה
לכל הלו ז' מעלות שהם ומפני שאמרנו לפני זה
כי מי שעוסק בתורה שהוא זוכה לחיים בעה"ז ובעה"ב
ובארנו למעלה שהם ז' מעלות ומדיבורות זו על א
עד שהמדיבור העליונה שהיא בעה"ב התמרוקה
ובא עתה לומר כאם בע"י התורה זוכה למדיבור
העליונה היא מעלה שביעית היא חיי העה"ב כך
זוכה ע"י התורה לכל המעלות שהם נם כן ז'
מעלות ומביא רחיה כי הז' מעלות שמנו חכמים כלם
נתקיימו בר' ובניו שהם היו חכמים בתורה וזכו לל
הלו ז' מעלות וים מקשין היון שר"ם בן מנסיא
אמר נ"כ האמור שלפני זה היה לו לומר הוא היה
אומר ואין זה קשיא כי מאמר הרשתון משום רבי מאיר
הוא וחם מפרים דשפיה ובאמר שכיל בחכמה תבין
מה שאמר כי לדיקים נאה ויפה שבעה מעלות כי
הלדיק יסוד עולם ים בו ז' מעלות ודבר זה ים לך
להבין והדברים הללו ברורים למבינים:

אמר ר' יוסי בן קסמא וכו' ים לשאול דמה נפקא
מינה שם היה המעשה בעיר או היה בדרך
הר' דלמה הולרך לומר שנתן לו שלום והחזיר
לו שלום דמלו נפקא מינה זה שתין הדבר הזה
תולה בגוף המעשה שבא לספר ועוד למה הקדים
לו האדם שלום וסוף ליה לר' יוסי להחזיר בשלום
שהרי תמהו על ריב"ז שלא הקדימו אדם בשלום
ועוד למה הולרך להוסיף עמהו לא היה לו לומר רק
רבוך שהחזר במקומו ועוד לא היה לו לומר רק
ממקום פלוני תכי כי לא שאל על החכמים אלא

Aizik Hersch MONAT
Lodz
No

במקומו ועוד מי הגיד לו שלא היה מקומו מקום תורה שנאמר שלום רב יתן לי כל ככף וזהב שנשלם לו לפי דרכו שלא במקום תורה כי במקומי נ"ל מקום תורה ועוד שכתובים שהניח בהתהלכך תנחה אותך ובקיצות היא כלומר תנחה אותך בקבר ובקיצות היא בעוה"ז קאמר תנחה אותך ובקבר אמר תשמור עליך ולעוה"ב אמר היא בעוה"ז ועוד שהניח קרא לי ככסף ולי הזהב ונו' מה ענין זה שכתוב לכאן ועוד יש קצת שלום שנשלם לו כאן ומיהו עיקר ויש בכתבו נ"ל. פירוש דבר זה מה שנאמר שהיה מהלך בדרך ימידי וכרי הוא ממיוב לעסוק בתורה כתבר הוא ימידי כמ"ש במ' עירובין מ"ב יהושע בן לוי המהלך בדרך ואין לו לויה יעסוק בתורה שנאמר כי לויה הן הם לראשך וכו' ברי שמי שהוא מהלך בדרך ימידי לריך לעסוק בתורה וכתבר הוא עוסק בתורה בדרך ימידי הוא עוסק בתורה שבעודדות ימידי

סופרים. בעלי מקרא: אין מלוין. לשון לויה ועוזת סולא"ץ בלע"ז ואני לומד לותה מתוך דברי תורה שכסף ושמת לשעה תבבי מיבריס לחוכי: תנחה. לשון לך נחה לא העם: תשמור. לשמרך ולהציל: תשיחך. תדבר בשבילך פורפלרדע"י בלע"ז: לי הכסף ולי הזהב. פי' לשבתו ולכבודו שנאמר מלא כל הארץ כבודו.

חמשה

שלום והחזרתי לי שלום אמר לו רבי מאיזה מקום אתה אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב שבעולם איני דר אלא במקום תורה שכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף ולא עוד אלא שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד שנאמר בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה בשכבך תשמור עליך בקבר והקיצות היא תשיחך לעולם הבא. ואומר לי הכסף ולי הזהב נאום יי צבאות:

חמשה

לא כמי שעוסק בציווי מע"ג אלא לומד בעסק כך אין זה כהתבודדות כמו מי שהוא עוסק בדרך ימידי שהוא מתבודד לגמרי ומתוך זה מתבאר דבוקה בתורה לגמרי ואמר ר' מהלך בדרך ולא הולך בדרך כי אך הל' כהמהלך בדרך ואין לו לויה מהלך כרוכב דמי וכל מקום שך הוא כי הולך אם כהולך הוא מהלך אינו תופר ומפני דביקותו בתורה בדרך היה נותן לו שנאמר שם אתה נותן לי כל ככף וזהב שבעולם וכו' כי מאמר אבל כך היה מתבודד בדרך בתורה היה דבק בתורה לגמרי עד שלא רצה להפרד מן התורה אפי' אם יתנו לו כל ככף וזהב שבעולם ולהורות על גודל המבודדות שהיה לו בתורה לא רצה אלא שהיה שבע כעגדו להתמיל עמו בעלום ואף אם רצה אותו לא נתן לבו עליו עד שאותו אדם שתמיל עמו ונתן לו שלום ואז החזיר לו שלום שע"ג שהיה מתבודד בתורה יש לו להחזיר בשלום ולא יאמר כי מאחר שאני עוסק בתורה אין צריך אני להפסיק רק יפסיק להחזיר שלום ואפשר כי הדין כך הוא ושע"ג שאמרו חכמים שצריך להתמיל בשלום כיון שהוא עוסק בתורה לא רצה לבטל עד שנתן לו שלום ואז מחויב לו להחזיר לו שלום שכל להתמיל לא רצה אפי' אם צרצה יותר ובזה יתורץ מה שהולרך לכל זה לומר שנתן לו שלום והחזיר לו שלום כדי לבאר שהיה מתבודד בתורה שכל שע"ה לא קניית כי בא לומר שהיה אדם כשר והגון ואם לא כן אף שאמר כי יש אף אלפים שאינם בעלי דברים של הבלהם ואין בו ממש אבל כאשר התמיל הוא עמו בשלום אם הגון היה וגם שאקדים לומר דברים אלו בודאי שאמר ואשר אמר דלע"ב ג"ל להקדים אי היה אם היה מבקש ממנו והיה מבטיח לותו על ככה שכל להקדים לדבר עמו דברים אלו בודאי בשאת שאמר ולפיכך שאמר ופגע בי אדם פ' ולא אמר ופגעתי באדם פ' כי לא נתן הוא על לבו כפגעו או שאם נתן לבו על זה היה הוא בוחת בשלום ויהיה שאמל אותו מהיזה מקום אחה ואת לו לשאול מהיזה מקום אחה רק שראה אדם בר' יוסי שהיה עוסק בתורה מאד ומפני זה לא הוצרך לשאול רק מהיזה מקום אחה ולא שאל אותו מי אחה כי ראה אותו מתבודד בתורה וידע שהוא ת"ח גדול ושאלו מהיזה מקום אחה שאם אינו ממקום תורה יבקש ממנו שידור אצלו כך ואם יאמר שהוא ממקום תורה הוצרך לשיאל מהיזה מקום אחה שידע אותו אדם כי יוסי דבר זה מיד כי אם לא כן מה היה לו צורך לשאול אלא שאמר מהיזה מקום אחה שידע שאין מקומו שבא אחם מקום אחה ואמת מקומו מקום תורה ולא ירצה שילך משם ולפיכך הציע מיד מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני כלומר ולא שבקש לדור עמך במקומך ואז אמר רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ולאי אתן לך אלף אלפים וכו' וכוונך לומר עמנו במקומנו כלומר בשאני נריכין לרב לעמתו וכדאמרינן למעלה שאסיע ממנו עלה ומוציא ולפיכך הוסיף עמנו וגוודאי אם היו רוצים בו שילמד להם תורה היה נותר בשיבקש ביניהם אבל לא היו רוצים רק שאם נריכין' לו ולכך אמר עמנו לעצות אותם עיקר ואם לא רק שהיו באים ללמוד ממנו הי"ל רצונך שתדור אצלינו כי לשון עמנו משם עיקר והוא שפל עמהם ולכך הציע לו כך וכבר אמרנו כי כל זה מניע לו מצד שהיה מהלך בדרך והיה מתבאתו בתורה לגמרי ולפיכך בתהבאתו אמר נפשו היתה קשורה בתורה ואמר שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין אותו לא כסף ולא זהב ולא שאר אבנים טובות ומעשים טובים ויש נותנין ולא עוד שאף בשעת פטירתו אין מלוין אותו ואז יהיו התורה והמצות שעשה בעולם הזה לו לעזר ולמשענת לעולם הבא ואומר לי הכסף ולי הזהב נאום יי צבאות:

שהורים היא בעה"ב נ"ב מע"כ נכסף ואב שהוא בתוה"ז ולא בעוה"ב כלל ובים ספרים גדסין שכשעת מיתתו וכו' ומלמה מחל היא ולא זכר רק היסרון בעה"ב כי אין מלוין למחל לא בסף ולא זהב וזכר מעשים טובים מע"נ דמעש"ם מלן דכר שמיה אמר מעש"ם דקונצת דמלמה הוא שכתו שמלוין אותו תורה כך מלוין אותו ועוד דתורה בלא מעשים למו כלום היא וע"י שים כאן מעשים מלוין אותו נ"ב תורה ומה שלא אמר שאין אלי דר אלא במקום תורה ומעש"ם כי מעש"ם אין המקום נותן ויכול לעשות בכ"מ שהוא דר ושכיח רחים שאמר שהמלכך תנחה אותך ונו' ולא הניח רחים שאין מלוין למחל בסף וזהב ומרגליות שזה ל"ל רחים כי דבר שטוח שאין מלוין למחל בסף וזהב וכודאי היה יכול להניח רחים מדכתיב לל תירא כי יעשיר איש ולא ירד אחריו כבודו אבל אין נריך רחים לדבר זה כלל ומה שאמר שאין מלוין למחל לא בסף וכו' אין מלקא דעתך שיהיו מלוין אותו בסף וזהב וכן כול"ל שאין מלוין למחל רק תורה ומעש"ם ים לחרן בר"ג שאין מלוין אם שהיה מצליח בעוה"ז והיה לו הצלחה בלוו דבריס ום"ד כי דבר זה יסיה מלוה אותו וע"ז אמר שהדבריס אלו אע"ג שהיה נחשב הצלחה בעוה"ז אין מלוין דבריס אלו אמר אותו אותו הצלחה ואותו מזל אינו עוד בשעת סתירתו ואני אומר עוד כי גם לומר כי למחל הוא שלא מקבל מיתה לל יבחית שיהיה השלמתו שיקבל השלרות מלד עולם התחתון או מלד עולם העליון הוא עולם הנלנלים ודבר זה יתן למחל שליחות אף כי בשאת כי למחל יש בו מכל העולמות כמו שבארנו במקום אחר כי זה למחל יש בו מכל ג' עולמות ובכולם אין מועלת אלינו כי אם ע"י התורה שהיא מן עולם העליון הוא עוה"ב וז"ש כי מלד עולם התחתון אין מלוין אותו שליחות עולם התחתון כי שליחות עולם התחתון האומר אזר והגרוף והוא נקרא כסף שהוא זך וגרוף ונקרא הצורה הפשוטה מזכה שהוא זהב ולשון שיקרא האומר הנקי כסף שהוא נקי והצורה המרוכבת מזכה כי הוא נחמד למראה כי הצורה מצויה הדבר נראה בפועל ואחר כך בנגד העולם העליון שהוא נם כסף נם חומר ונורה נקרא הצורה שבשם שהוא יותר בשלמה אבן טוב שבאבן טוב כמו שהוא נחמד למראה וקרא האומר שבשם מרגליות שהיא זכה ונקיה יותר מן כסף ור"ל כי אע"נ שים למחל מן עוה"ז ומן עולם הנלנלים דבר זה אין מלוין לו ולא יתן לו קיום כלל לנופו ולנפשו ומדע כי הזהב אחיר וכן אבנים טובות מחירין ולבן אינו אחיר כלל והצורה היא אחיכה משמה הדבר נראה בפועל לכך הצורה והאור עצין אחר לנאחי הצורה משמה הדבר בפועל וכן האורה משים הדבר נראה בפועל ולפיכך קרא הצורה שהיא בעוה"ז זהב שהוא אור אחיר וכפ' אלק דאמר שם יש לנו זהב פרוייס שאחיר לנו ואבנים טובות יותר אחיכים ולפיכך קרא הצורה שהיא בעולם האצילי שהוא בעוה"ז כסף שהוא זך ואחר שם בעולם האצילי מרגליות שהם יותר זכים אבל אלין אם האחם

האחם

האדם הוא בפועל לגמרי בשלימותו ועל זה רמז הכתוב כי האכל אין לו פה והדמיתם שיש לאכל שניכם מיתה אלין ואין רואי אלין שיהיה מוציא הדבור אל הפועל שיהיה בשלימות כי אין דבר שהוא יוצא מן הכח אל הפועל כמו הדבור שבפיו הוא ומוציא הדבור אל הפועל. ולפעמי פיו בהוא הוא נכח בלבד. ולכך רמזו אל האכל הדמימה. והדבור אל מי שיש לו שמחה ואז אמרם בפ"ק דברכות אגרת דבי ממית שחיקתה היינו שניכם האכל

חמשה קנינים. נמחזורים וכן מצאתי בחגת דבי אליהו חמשה קנינים קנה הקב"ה בעולמו ואלו הן תורה אגרת דבי אלוני מילי כרי שניכם האכל שיך דמימה ושחיקה ושפך זה

שניכם האכולה שיך מילי דשם הכל בשמחה ורמזי לאוזיל שם הדבור אל הפועל וע"י הכורח האדם אוכס להתיה ולכך אמר היה שפיכך שהכח אלין הדבור וע"י הדבור הוא בשלימות בפועל כלפי רמזי ואלו הדברים נכורים מאד. ואומר לי הכתב ואי הזהב נאום ה' נראה שמציע מקרא זה שוד לראיה כי יש הפרש בין הכתב והזהב ובין הכורה כי הכתב והזהב הוא אל הש"י דכמיב לי הכתב ואי הזהב ואלו הכורה היה אל האדם שהרי כך אמרו בפ"ק דע"ז אמר רבה מתחלה נקראת הכורה על שמו אל הקב"ה שנאמר בכורת ה' תפנו ולבסוף נקראת על שמו שנאמר ובכורתו יהבה יומם ולילה והרי לך מבואר כי הכורה היה אל האדם ואלו הכתב הוא הזהב אל הקב"ה ואיתו אל האדם אמרו לך דבפ"ק דע"ז אמרו בע"ל יעשקו ישראל בכורה והקב"ה מציב להם הכתב אבל הוא שנאמר לי הכתב נאום ה' וא"כ קשיא ישראל בכורה שעשקו בכורה ג"כ בכורה היה אל הקב"ה אלא ודאי הכתב שהוא מפני שהיו הכתב והזהב האדם עצמו רק שהוא ממונו אל האדם וקרינן ביה בהקב"ה אף בהכתב והזהב הוא קנין אל האדם מ"מ הכתב והזהב הוא אל הש"י אבל הכורה היה אל האדם שהרי הכורה היה הכמתו ובכלו ומצד זה הכורה אל האדם ולכך אמרינן הכתב והזהב אל האדם נאום ה' זה לי הכתב ולי הזהב נאום ה' ואין הכתב היה אל האדם שיהכוד אל האדם מעלה ואינו אל הש"י נהכתב מעלה דהוא דבר חשוב והוא אל הקב"ה ועוד יש לך להבין מה שאמר הכתוב בפרט לי הכתב ולי הזהב ולא אמר בפשיטר כמו שאנחנו אומרים כך כי הבהמה ושוף הבמים בלאי הם שהם רשותו אל האדם וכדכתיב וירדו בדגת הים ובעוף הבמים אבל הכתב והזהב אין בהם כי יש דבר מעלה בכתב וכן בזהב אשר אלא נמצא בשאר דברים וד"ז אינו שהם רשות האדם כי אין שהם האדם רק דבר גשמי בלבד לא דבר שאר אבל אינו גשמי ולפי שיש בכתב והזהב הסיבות יותר שאר אינו שהוא האדם ולכך אמר לי הכתב ולי הזהב נאום ה' ופירוש זה כי לי הכתב מה שהוא מיוחד בעם הכתב ולי הזהב מה שמיוחד בעם זהב מה שיש בו מעלה דבר זה הוא אל הש"י לא אל האדם כי אין שהם האדם רק דבר גשמי והוא כי פשוט וברור למבין דברים אלו ומקדים הכתב ואח"כ הזהב שאין מבואר אחד בדבר שהוא הפוב ואח"כ מבואר בשהם ממנו אבל מבואר בינינו הפוב כל כך ואח"כ בהפוב יותר ושוד יש לך לדעת מה שמקדים הכתב והזהב כי הכתב הוא קודם אל הקב"ה יותר מפני הפציעות הגמור והזהב יש בו שנא' כתב נרוף בעליל לשון מזוקק שבמשים כי הטיבון הינו נוון כלל ומורה זה פציעות גמור אבל האדם יש לזהב הוא נוון ואין כאן פציעות כמו יש לכתב ולכך בהרו לעשות העגל אל זהב כי הפציעות רחוי אל הש"י ולפיכך לא היה נכנס לפני ולפנים בשנדי זהב ואין כאן מקום זה ולכך מקדים הכתב בשביל הפציעות שבו ואין קושיא בזה כלל. ונראה עוד כי מה שאמר כאן ופנע בי אדם למד פי' שנדמה לו שהד בדמות האדם והוא השטן שכר דרך השטן לפעמים להסית את האדם להדמות לאדם ולפעמים לעוף השמים הכל לפי הענין וכמ"ש בגמ' בפרק חלק בני דוד אדמי ליה כפופא וכאן אדמי ליה כנברא וזה שאמר ופנע בי אדם שהד ולא אמר ופגעני בהאדם דק ופנע בי דבר זה פנע נקרא בשכר יפנע בו דבר כמו זה כי מפני שראה השטן שהיה מבוהל ר' יוסי בן קסמא בדרך מפד מלד אדמי ליה כנברא להסית אותו ולהסירו מן התורה פ"י שיאמר אליו ר' לעוך בהדור במקומינו ואמרן לך אלפים וכו' וזהו שנאמר השטן בדמות אדם להסית את האדם דק ופנע בי דבר זה פנע נקרא בשכר יפנע בו אדם אחד ופי' הגמ' בשם אם' דרך מרן שהיה אליהו הנביא ע"ה ובלה לברוחות לו בלה ירגיל לעשות כך ואשכר שהוא ר' יוסי דפ"ק דברכות שאמר שאת את האדם נכנסתי לתוכה וכמ אליהו ז"ל ואמר לי על שפתה וכו' והוא נגלה אליו בשלח כדמות האדם כדי לזכותו שיאמר אליו דברים אלו ודברים אלו נראים ומשמע יתורן לך ג"כ דוב השלוחים מה שלח השליל רבי יוסי להקדים לו שלום כי פשוט כי אליו והוא לא רחמו עד שיחזו לו שלום ולכך הוצרך לומר ג"כ שיחזו לו שלום וכ' הכל כא לכאר שלח לי' אדם דעלמא שאם היה אדם דעלמא שקדים רבי יוסי אליו שלום ולכך לא שאל אח רבי יוסי מי אתה שודאי השטן ידע לומו רק שאל שהוא מהיזה מקום אתה כדי לכנום עמו בדברי, וזה מבואר:

חמשה קנינים וכו' יש לשאול מניעת ל"ל ועוד ואכרי כל הדברים הם קנינו של הקב"ה דכתיב לה' הארץ ומלואה ועוד שכתיב רשיה לשמים ואכרן דכתיב השמים שמי השמים לה' והארץ נתן לבני

להבין רמיז מדכתיב קומה עמיס וארץ ויומר קמה
בסבית רמיז כי אברהם קנין אחד הוא ולא הוזכר בכתוב
רק עמיס וארץ לא אברהם ושוד למה לא מנה עמיס
בס״ע והארץ בס״ע וזכר העמיס והארץ שסם עמיס
וכתוב כתיב העמיס כשמי
והארץ הדום רגלי כ״ה
וז׳ בס״ע. ושד ק׳ הרי
כל אחר בארץ קיימו של
הקב״ה דכתיב מלאה הארץ
קינוך וגים ספרים אחר
שסביא הפ׳ העמיס כשמי
והארץ הדום רגלי מביא
עוד קרא מה רבו מעשיך
ה׳ כולם בחכמה עשית
מלאה הארץ קינוך וק׳
יוסר כי אין זה רמיז לעמיס
וארץ רק לכל אחר בארץ
ושוד׳ים לשאול אחר שסביא
רמיז ממה דכתיב עד
יעבור עמך ה׳ עד יעבור
עם זו קנית וכתוב זה
מפורש כי״שראל קנין

תורה קנין אחד שמים וארץ קנין א׳ אברהם
קנין אחד ישראל קנין אחד ביהמ״ק קנין
אחד. תורה קנין אחד מנין דכתיב יי קנני
ראשית דרכו קדם מפעליו מאז. שבים וארץ
קנין אחד מנין שנאמר כה אמר ה׳ השמים
כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר
תבנו לי ואי זה מקום מנוחתי. ואומר מה
רבו מעשיך ה׳ כלם בחכמה עשית מלאה
הארץ קנינך. אברהם קנין אחד מנין
דכתיב ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל
עליון קונה שמים וארץ. ישראל קנין אחד
מנין שנאמר עד יעבור עמך יי עד יעבור
עם זו קנית. ואומר לקדושים אשר בארץ
המה ואדירי כל חפצי בם. בירמ״ק קנין אחר
מנין שנאמר מקדש יי כוננו ידיך ואומר
ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו:

כל

מכיון עוד קרא לקדושים אחר בארץ המה ואדירי כל
חפצי בם ובכתוב זה לא נזכר סוס קנין כלל. ועוד
ק׳ דמייתי רמיז מן מקדש ה׳ כוננו ידיך. והלא
לא נזכר שם קנין. ושוד דנזקק הברייתא הביא ה׳
קנינים ולמו במסכת פסחים לא הביא רק ד׳ קנינים
ולא חביא אברהם כלל. ים לך לדעת כי הקנין נאמר
על כמה דברים שהם קנין לאחר אבל מה שנקרא
קנין גמור הוא כאשר נקנה לגמרי לא בעל קנין עד
שיש נקנה לו יותר וזה כשנקנה לו בשלמות
כמו העבד אשר נקנה לרבו למעשה ידיו ולא נקנה
לו קנין גמור דאר זה לימו שסם קנין וכן כל קנין
שיאמר על הקנין שהוא נקנה לו בלא מה בלבד לין
זה קנין גמור רק שיהיה הקנין הזה בכל לד וזה
נקרא עליו שם קנין ולא כן כשאר הקנין בלד אה כי
מעלת הקנין באה שהוא ברשותו של הקונה לגמרי
מבלי שיהיה נומה מן הקונה לשום לד ושם היה יולא
מרשות הקונה בדבר מה לין נקרא קנין לגמרי ולכך
אמרו שלין רמוי שיקרא העבד שהוא מעושה
למעשה ידיו בלבד קנין לשם שלינו ברשותו לגמרי
ודבר זה מחייב כי הקנין שהוא קנין גמור צריך שיהי׳
מיוחד לל הקונה שלא לשאר לומר שהוא שהם רשותו
של הקונה לגמרי מבלי שהוא יולא מן הקונה כלל
אבל אם שם שנים שניקני׳ לו בעניו ל׳ כמו שים ב׳
עבדים של שדון ל׳ הל׳ משמש לו היום והבי היום
שב׳ או ל׳ משמש לו מקלת היום והב׳ מקלת יום אחר
או זה משמש לו שהולך עמו וזה משמש לו בשרבי
ביתו לין לומר זה שהוא קנין הנקנה של האדון
לגמרי שהוא ברשותו של הקונה שהרי יש ברשותו
כמה שלינו הוא לשדון לגמרי דהיינו כשאר משמש
עו העבד הכי לינו רולה זה ולין על ל׳ שם שהם

שלינו ברשות הוא מב׳ קנינים שנקנה הקב״ה. ולשיטי שהדם של
ר׳ שמעון קרא כפ׳ משלי שמוליא קנינו של אברהם מדכתיב
שלא תולדות העמיס והארץ בברהם לל שקני בברהם שנה
בשברהם זש״ה ברוך לברהם וגו׳ וכן שהרון שהקרא ברוך לברהם
שלל עליון הקונה לותו כדרך שקנה שמים והארץ. שלל שספרי הלל
שלא הוא שלין קנך לין כתיב
שלא ג׳ קנינים ושלל שקוש
שמכילתא שלל עם זו קנית
שונה לותם ד׳ לכך סיש רבינו
כל ימיו לומר ד׳ מפני שקנה
לו לומר קנינו של לברהם
שברוך לברהם שלל וגו׳ ופי׳
שלין שהרה נשמע כן וקנין
שמים הוא שוליא שברוך לברהם
שלל עליון הקונה שמים והארץ. ואני לומר כשם שהספרי
ושמכילתא שלוקים שזה לומר
ג׳ וזה לומר ד׳ כך לשבר
שכנגדה שליעות שולקת לומר
שמשם ושלתי כן לאחר כך
שתנת דבי שליהו. ושה לך
לשון שספרי ושמכילתא שספרי
שנינו שלא הוא שלין קנך זה
אחד משלשה שנקראו קנינים
לשקום. הורה שנאמר ה׳ קנני
ראשית דרכו. ישראל הלא הוא
שלין קנך. בית שהקדש שר
זה קנתה ימינו. ושמכילתא כך

שנינו שרבשה נקראו קנין ישראל בשנאמר עם זו קנית. הרי
ישראל שנאמר ברוך שברם לאל עליון קונה שמים והארץ בית
שהקדש שלאמר שר זה קנתה ימינו. שהורה שנאמר ה׳ קנני
ראשית דרכו יכלו ישראל שנקראו קנין לאחר ישראל שנקראת
קנין ויכנו בשמ״ק שנקרא קנין בזכות שהורה שנקראת קנין.
ולדברי שהומר שהשם מוליא קנין שמים והארץ שהביא בשמים
כשלי ושתיב שחריו ואת כל אלה ידי עשתה ושהשיב והקנין
אחד הוא: כל חפצי בם. שהם שהזכין לפני שהקום ככל
קנייני שהלמלה הן אלין שעולם: כוננו ידיך. אף הוא ל׳ קנין.
ואם נשבך לומר שהנה לאחת היא וקנין אחד הוא שרי הוא
לומר ויביאם אל גבול קדשו שר זה קנתה ימינו. פי׳ אחר
שהשם קנייני שה הקב״ה בעולמו כלומר שהשם שבריו יש לו
לשקב״ה בעולמו שכל העולם שהקיים בשביל כל אחד ואחד:
ה׳ קנני ראשית דרכו. כלאם קודם לעולם כדי שכשיברוא
העולם שהריהו יהקייס בשביל שהורה כמו שנאמר שם לא
בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי: שמים וארץ
קנין אחד. שהן עמודין של עולם שנאמר בשמים כספוי והארץ
הדום רגלי נאמר כאן ארץ ונאמר להלן ארץ שנאמר מלאה
הארץ קינוך שם להלן שמים וארץ שף כאן שמים וארץ. ושם
להלן קנין שף כאן קנין: אברהם מנין. שברשו הקב״ה ביהקיים
העולם לשהנו שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון
קונה שמים ולמה נשבית בקרא לת הבריות שהם כעפי
שבשיה ושהזירן למוטב ובשבילו נתקיים העולם שנאמר לאחר
שיח אברהם ויירש לת הארץ כל הארץ ירש ונתל על שקיימו
שנאמר ולדיק יסוד עולם ושימיו לא היה לדיק זולתו: עם זו
קנית. ושעולם מתקיים על ידם שעוסקים בתורה ובמלות
שנאמר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי שהם עקר דיבה של
הארץ ואומר בראשית ברא אלהים לת השמים ולת הארץ
ואחרו בשביל ישראל שנקראו ראשית שנאמר קודש ישראל
לה׳ ראשית תבואתו אחרו ה׳ כוננו ידך נאמר כאן אחרו
ולהלן הוא אומר אחרו מקדש ה׳ כוננו ידך נאמר כאן מקדש לף
לאן מקדש ושמיד הל נאמר כל שנקראו קנין בזכות שהורה שנקראת קנין.
לף כאן מקדש בקנין. וכרבה גמגומין יש בדבר כי לפי מה
שנינו במסכת קדושין בפרק שהשם שבריהם לינה כתוב
בשהורה אלא שנינו אלא הוא. שמים וארץ. וישראל.
רמיז לשמים ואחרו מספסוק אחר׳ בשרבשה קונה שמים וארץ:

לבבות

אחד שהרי נברא בשתי ידים וכבר התבאר כי כל דבר שהוא ס' הוא נק' קינמו של הקב"ה מפני שהוא תחת רשות כעל קונין לגמרי ולפיכך מביא פסוק מקדש ה' סוכו ידיך והוא רמיזה ברורה למי שמבין דברים אלו שאין שפק בהם ודבר זה בארנו בהקדמה אלל נגר מטעי מעשה ידי להתפאר ועיין שם ומשלח מבואר ונם שמים וארץ שכל אחד נברא בידו אחת שם לא שהם מתחברים ביחד להיות דבר אחד לא היה שם קנין עליהם כמו שהתבאר למעלה שהשמים והארץ שם דומה כמו הצינול והנקודה שבתורה ולפיכך שם דבר אחד כי שניהם ביחד נברלו בשתי ידים כמו שבארנו למעלה ומפני שלא כתיב בפירוש קנין אלל בשמ"ק הכי"ת רש' מדכתיב הכי זה קנתם ימיו ומ"מ לא די בפ' זה מפני כי הכי זה קנתה ימיו משמע דקאי על כל ס"י דכתיב הניחמו והשעמו בכר נחלתך וגו' הכי לך שק"ל שהכר זה שקנתה ימיו משמע דקנין אלל הכל מדכתיב מקדש ה' כוננו ידיך יש לתמוה קרא שהכ"ה מפ שקנתה ימיו במקדש וכשהוא ארוך לב' פסוקים ופסוק אחד הוא בתורה מביא מקרא דתורה קודם ומסתבר לך אלו חמשה קיניס שנקראים קיניס של הקב"ה מפ שהם קנין גמור אל בעל הקנין והם ברשותו כשל בעל קנין לגמרי לכך נקרא קנין ודבר זה אי אפשר רק בשאר הדבר שהוא קנין הוא אחד ואין דבר עמו מלטרף אל בעל קנין רק דבר זה בלבד שייך בו קנין וכבר התבאר לך כי אלו חמשה דברים כל אחד מיוחד מבלי שים חבור לשום דבר עמו וכל אחד מן אלו החמשה דברים ג"כ כל אחד ואחד הוא בפני עצמו ואין לאחד שום חבור עם חבירו עד שכל אחד מיוחד לגמרי ובזה שייך קנין שהוא ברשותו של בעל הקנין ותדע ליך כל אחד ואחד הוא קנין בפני עצמו וזה כי התורה הוא שכלית והרי התורה מיוחדת במדריגה השכלית מבלי שים צירוף וחבור אל התורה השכלית ואח"כ שמים וארץ שם העולם הגשמי ומלא שולם הגשמי אין חבור אל השמים והארץ ואח"כ תבראם וזה במין שהוא כי תבראם התחלת המין התחתון ומפני שהוא התחלת המין התחתון נק' תבראם אב המון שכ"ל התחלת כלל התחתון והנה דבר זה מדריגה בפני עצמו ואח"כ יצרתיו והוא גם כן מדריגה בפני עצמו שנתחדו מכלל התחתונים להיות אל השם י' וכשם אחד בדבר זה המדריגה התחתונים הוא בית המקדש שנתחבר המקדש מכל מקומות יצוד הארץ ולפיכך כל אלו החמשה מיוחדים אלין חבור וחפוף עמו ונשמרת בפרק החמשה לא אמר רק ד' דברים שנקראו קנינו של הקב"ה תורה שמים וארץ יצרתיו בית המקדש ולא זכר את תבראם מפני שהתלמוד דיבר שהוא תולה בשכר ויסיר נקרא קנין רק יצרתיו כי תבראם התחלה של יצרתיו והוא רחם שלהם ואין לחשוב תבראם קנין בפני עצמו והוא נכנס בכלל יצרתיו ולפיכך אין זה קנין גמור ואלו ד' דברים כאשר תבין דברי חכמה השמיל בתורה היא המדריגה עליונה יותר ואח"כ השמים והארץ ואח"כ יצרתיו ואח"כ בהמ"ק כל אלו דברים שם כבדר מאד ולכך רחוי שהם קנינו של הקב"ה ורחוי לך להבין דברים אשר רמזנו פה כי שם דברים ברורים מאד אין ספק בפירוש זה ובפירוש רש"י ז"ל בכאן מפשט שהנרסא היא בפשוטים תורה שמים וארץ ס"י ושם שלשה בלבד וכן נמצא במקצת מדרשים כי ג' קיניס קנה הקב"ה בעולם ונם למדרש זה יש טעם אלין הקיניס רק ג' בלבד רק שאין להתריך כאן נם כי רש"י ז"ל חזר מזה במסכת פסחים לכך אין להתריך ויש לך עוד לדעת עם כי הפירוש הראשון הוא ברור אין ספק בו וכדי שתבין עוד הפתחר הזה יש לך לדעת כי הקנין הוא כשאר קונה דבר לרשותו מאחר שאר נמכר אלין הדבר ונכדל מן הזולת ומניע לרשותו ור"ל כי אלו חמשה דברים הם נבדלים מן המילות ונכנסו לרשות הקב"ה ולפיכך רחוי שיהיה עליהם שם קנין בשביל זה כאשר הם נבדלים מאחר ובאו לרשותו של הקב"ה ונקרא כשם וזכה וכל שאר לאדם קנינו אף אלא קנה תומו מאחר נקרא זה קנינו מפני שהוא נבדל והניע לרשותו ולכך נקרא זה קנינו כמו שנקרא קנין דבר שהניע לו מאחר כי אין ספק שכל אלו חמשה בעבור התיבתם ומעלתם הם נבדלים מן שאר מילות ונכנסו לרשות הקב"ה ורחוים שיקראו קנין ויש לך להבין לפי כל אלו חמשה יש להם דבר אחד מה שהם נבדלים בתשיבותם ובמעלותם מן שאר המילות ונכנסין לרשות הקב"ה וזה כי תמלת שכל דבר שהוא רשות לאחר הוא נבדל מלומו דבר שהוא רשות לו ונכנס לרשות הקב"ה בשביל התשיבתו ומעלתו שנקרא רשות וזה תמלת שרשה בתורה שכל רשות הוא בתורה שיהיה נבדל מן השאר ויהיה של השי"ת כמו התרומה שנקראת רשות חלה נקרא רשות בכורים שנקראו רשות בכור נקרא רשות וכלם הם נבדלים מן שאר ונכנסים לרשות הקב"ה שהרי חל על כל אלו קדושה של הש"י וזה תראה כי הם נבדלים מן השאר ונכנסין לרשות הקב"ה והדבר הזה השכל מחייב כי הרשות שמה שהוא רשות של שאר שהוא נבדל לא יתתף עמו כמה שעליו שם רשות ואין שם רשות על האחר וד"ז מבואר אין להתריך והרי תמלת כי כל אלו חמשה נקראים בשם רשות שמזה תבין כי בשביל מעלה זאת הם נבדלים מן שאר המילות ונכנסים לרשות הקב"ה כמו כל רשות כי התורה נקראת רשות דכתיב ד' קנני רשות דרכו . והתורה היא רשות כל המצות . השמים והארץ הם רשות דכתיב ברשות בקש אלהים את השמים ואת הארץ והם רשות העולם הזה הנשמי תבראם אין ספק שהשלה ורשות מפני שהשם תבראם היא הכל תוהו והוא התחלה ורשות המילות ובשביל תבראם נברא העולם כמו שאמרנו למעלה אלה תולדות שמים והארץ בהבראם בתבראם נברא העולם הרי שהיה תבראם התחלת העולם וכבר התבאר כי הרשות הוא נבדל במעלתו מן כל שאר שהוא רשות והתחלה . יצרתיו נקראו רשות דכתיב קדש יצרתיו לד' רשות תבואתה והם רשות כל התורות וזה הם נבדלים מן השאר כשאפש כל רשות ג"כ נקרא רשות דכתיב

כמה כבוד מרוב מרחמן מקום מקדשיו שבשמ"ק הוא רחמן ורחמים לכל מקומות ויבוא בתרין ובשביל שהוא רחמן נגדל מן השמר וכנגם נרשום שקב"ה ובשביל כך נק' קיומו של הקב"ה שכל קיין נלקח מן אחר לא בעל קיין לכך רחוים הלו שמשם שיהיו נקראים קיין להקב"ה ובזה ג"כ י"ל ספרי דלעיל כי הדבר שהניח כמו הלו דברי' שנגדלים מדברי' אחרי' ולקחם לו זה נק' קיין שהוא לנמרי של הש"י והיינו סר מחחר יח' כמו שהשחר שכל הדבר שכל הלין מחניו רק כיהום' ד"ז

כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו	לכבודו . שיתכבד בשם בעולם
לא ברא אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא	ויתליהנו עליהם :
בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו	רבי
ואומר יי ימלוך לעולם ועד :	
אמר	

שנגדל מאחר ונכנס לרשו' נשוה נכנס לנמרי נרשום שיך הלין מחניו רק דבר שקב"ה ושכן זה ותדע לחבין כי נרייחת זאת מנחת שברשם נכלל הקניים ולא כן נמצרת דפסחים דלא מנחת שברשם וזה כי שברשם הוא היה שחלה ליעשות נפר' שהוא שניים ושחלת' ושמה שנקראו יעשה ג"כ קיין מן השעם שאר שמרו מין רחוי שיהיה שברשם נחשב קיין כי הקיין הוא שנגדל מזולתו ובלד זה שיעשה עצמם נהשניים קיין נגדלים מן השאר לזה שייך לומר שברשם נגדל מן הכל עד שיפול על שברשם שם קיין לפיכך שברשם הוא בכלל יעשה והכל קיין אחד רחוי להחשב ובבר שמרנו כי מה שלו נקראו רחשות ורחמון מורה שהם הדברים הללו הנה ים לך לדעת ולהבין שהדר שאר רמזנו לך למעלה שחלת הכל היה שהורה ושח"כ שמים ושרץ ושח"כ יעשה נשם"ק שהוא שהחלה כמו שרמזנו למעלה ושו"ש לפרש יופר רק שמבין יבין דברי חכמים שמה :

בל מה שברא הקב"ה בעולמו וכו' כל הפרק הזה מדבר מן שהורה ולפי זה היה לפמוך מאחר זה בכאן ושפשר לומר כי מפני שכל הפרק חיירי בלמוד תורה ולמוד תורה צריך לעמוד ולקיים מצות בורחו וזהו כנוד שמים ולא שיהיה מכוין לכבוד עלמו שכל שאר ברא הש"י ברא לכבודו לכך אמר כאן כל מה שברא הקב"ה בעולמו וכו' ואע"ג כי כבר בתחלת הפרק אמר הלומד תורה לשמה וכו' לא לשמיעין רק הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה ומשמע שאם חינם לשמה חינו זוכה לדברים הרבה ולא לשמיעין כי זה עיקר רצון הש"י שילמד לשמה ועל זה אמר כל מה שברא הקב"ה בעולמו לכבודו ברחו ופ"ה מי שחינו לומד תורה לשמה מוטב שלא נברא שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו וזה עוסק בתורה לכבודו לכך מוטב לו שלא נברא כלל וכך אמרו העוסק בתורה שלא לשמה מוטב לו שלא נברא כמו שבארנו למעלה בתריבות ענין זה וזה שקבע בסוף הפרק כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו גם בא לומר שיהיה הלמד לומד תורה שיהיה זהה כנוד של הש"י ואע"ג שעוסק בתורה לשמה ניהיה עם הנהנה יפה כדי שיהיה כנוד הש"י בתורתו וכפ' יום הכיפורים ואהבת את ה' אלהיך שיהיה ש"ם מתחבב על ידיך שיהיה הלמד קורא ושונה ומשמש ת"ח ודבורו נאחת עם הבריות ומקחו ומשאו ומתנו בשוק נאה ומוסף ומוחן עם הבריות בתמונה מה הבריות מומרים עליו חברי פלוני שלמד תורה חביו שלמדו תורה חברי רבו שלמד תורה אוי להם שבני הלם אלו למדו תורה כלומם פלוני שלמד תורה כמה יפין דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר ויאמר עבדי לחם יבחל חשר בך לחפאר ע"כ והנה דבר זה הוא בפ"ע מי שהוא ת"ח שיהיה מורחו שיתפאר בו הש"י בחשר מעשיו והנהגתו מפורחת וזהו הכתוב שיתפאר הש"י מן התורה כך יש לפרש והוא נכון מבל נראה מה שהייה בחחר לומר זה כי רצה לסיים בדבר שהוא שבלית הלחם והוא הקב"ה שהוא חבלית הכל שברי כל מה שברא הקב"ה לא ברא אלא לכבודו וכללו לחמר כי חבלית הכל הוא הקב"ה שברי כל הנבראים לא נבראו אלא לכבודו ית' וע"כ חבלית הכל הוא הש"י ואין זולתו ומפני כי דבר זה חבלית כל הנבראים עשה ג"כ דבר זה חבלית הפרק וסוף הכל וכן שלמה המלך ע"ה בחחר סיים דברי קהלת שהוא דבר מוסר סיים דבריו סוף דבר הכל נשמע לח הלהים ירא ואת מלחיו שמור כי זה כל הלחם ר"ל כי כל העולם לא נברא רק בשביל זה שברי הכל נברא בשביל הלחם והלחם נברא שיהא ירא לח הלהים ואת מלחיו לשמור וכל שפר קהלת מדבר בדברי מוסר ומפיים בשוסר כי זה חבלית כל הנבראים וכן מפיים החנא פרק השוסר בדבר זה לומר כי זהו חבלית של כל הנבראים ומפני שהוא חבלית של כל הנבראים קבעו לשוסר זה בסוף ותבלית דברי השוסר והוא כמו שמייסר לח בנו ותלמדו דברי מוסר לשועיל לו ובסוף דבריו יחחר חליו מה ללמדך הרי דבר זה הוא חבלית הכל וכך עשה שלמה המלך ע"ה סיים דבריו ואחר דבר זה הוא חבלית הכל לח הלהים ירא ואת מלחיו שמור לכך דבר זה הוא חבלית דברי וכך עשה החנא ב"ב בסיום דברי שוסר שלו אחר כי זהו חבלית הכל שכל שאר ברא הקב"ה לכבודו ברחו ולפיכך יעשה הלחם חבליתו דבר זה מאחר שכל חבלית הלחם וכל העולם לדבר זה ופי' הכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי כ"ל הנקרא בשמי חיינו מין הלחם שנקרא בשמו של הקב"ה ובמסכת בבא בתרא הלדיקים נקראו על שמו של הקב"ה שנאחר כל הנקרא בשמי וכ"ל כמו שנקרא הקב"ה קדוש כך יקראו הלדיקים קדוש וכן אחר שהוא שים להקב"ה נקרא הקב"ה נלדיק ונקראים כן הלדיקים

קנין כי סתם קנין שהוא שנקנה לו לגמרי לא מצד מה וזה שממנו נכסיו ה' הקניינים הם להקב"ה וכ"ל כי לא יקרא סתם קנין להקב"ה עד שהוא נקנה מלינו לגמרי מבלי יציאי' והסר' ממנו כלל רק הוא לגמרי בהשומו ולא תמצא רק חמשה אב"ג וה' מיוחד לגמרי בעצמו מצד שאר דברים מיוחדים שיקראו קנינו כל הקב"ה וזה כי אף שכל הדברים הם של הקב"ה כמ"ש אשר לו היה והוא עשהו ויכשם ידיו יצרו וה"ל היה ויכשה שייכים של הקב"ה וכן כתיב לי הכסף ולי הזהב נאום ה' כי הם שייכים של הקב"ה מ"מ אין על ה' שם קנין שהוא לגמרי של הם"י כי היה ויכשה כאן ג' דברים היה ויכשה והכסף והזהב ואין ה' בלבד מיוחד של הקב"ה וכשאר הם ג' דברים ואין ה' של הקב"ה אין עליו ה' שם קנין שהוא לגמרי של הם"י אין זה של הם"י ואין ה' שייכים כ"א קנין שייכים לגמרי אלינו יוצא מבעל הקנין כלל כשאר ים ה' עמו וה"ל לומר שייכו שייכים ביחד קנין של הקב"ה כי ג' דברים הם ואינם דבר ה' שייכים עליהם כך ולפיכך אין על ה' משם שם קנין שהם וכן הכסף והזהב כיון שהם ג' דברים ואמר על שייכים כי לי הכסף ולי הזהב ואמת שהכסף של הם"י אין הזהב של הם"י ואמת שהזהב של הם"י אין הכסף של הם"י כי הם ג' דברים כ"א דבר בפ"ע משמע דבר מיוחד והרי אמת שהם שני דברים שכ"א משמע דבר מיוחד ואין ה' נרשות הקונה לגמרי עד שלא יהיה נשוי ממנו ולכך משמע הקניינים של הקב"ה שאין להם שתוף עמהם והם מיוחדים לגמרי כ"א ואחד ואין דבר עמהם בעולם שלהם שהם מיוחדים מפני שהם מיוחדים הם לגמרי של הקונה מבלי הפרה כלל מן הקונה כפו' שאמרנו ועוד יש לך לדעת כי מה שאמר התנא משמע קניינים קרא קנין הדבר שהוא שייך שיקרא קנינו לגמרי של בעל הקנין כמו הבית רשוי שיקרא קנינו של אדם כי הוא לריך לדירתו ולהויותו שכל אדם לריך שיהיה לו בית ולא כן העבד והכלים אף כי הם לרי כיס לו אין נקראין קנין שאינם משמשים לבעל הקנין רק בדבר מה אבל הקנין הוא מה שה"ג זולתם ולכך נק' קנין שהם אין לו הדבר ההוא לריך לקנותו מאחר שלא יוכל לעמוד זולתו ולפי' נקראו קנין וכל שלו ה' דברים הם משמשי' לזולתם ית' ולזולתם ית' עליהם ולפי' רחוי שיקראו קנין כי התורה היא גזירות שלהם ית' על הנבראים כמו שפתח התורה מכוי ה' שלהיך אשר הוא משמיך מארן מצריים. שמים וארץ הם העולם ומלא שמו ית' עליהם שכך נקרא שלהי השמים והארץ. שבראם הרי נקרא שמו עליו ומ"ש שכל התאוה שמו נקרא עליהם לומר שמו עליהם שלהי שבראם שלהי יעקב הרי שבראם פותחין ומחתמין לומר מגן שבראם ולא כן שאר התאות שהרי אמרו לך מוחתמין ולא שהם. ישראל נקרא שמו עליהם לומר שלהי ישראל והמלאכים קודם שנבראו היו אומרים בדוך ה' שלהי ישראל וגו' הרי כי סם שלהותו נקרא עליהם ואין להקשות זה שיסמ"ק שמו נקרא על ביהמ"ק כדכתיב כי שמך נקרא על הבית הזה הרי שלא ה' דברים כמו שהוא ית' שלהי עולם משמשים שלו דברים לכך נקרא קניניו. וכן בספרי שלא הוא שניך קרך אמר משה ליעקרהו מביניהן שהם קנין שהם ושלי שהם ירושה זה ה' מן שלשה שנקראו קנין למקום וכו' לכך שלו דברים שנקראו קנין שהם של הם"י לעשות של שלהותו כמו הקונה דבר שם לא היה שריך שלו לגמרי לא היה קונה שהוא גזירת שלהותו על הבריות וכן במים וארץ נבראו לעשות ית' שהוא שלהי שמים וארץ וכן ביהמ"ק נ"כ הוא שנברא לעשות ית' שאמר שם מכון לשבתך ומשו נקרא על הבית וכך ישראל הם נברשים לעשות ית' דהיינו בבירא' תולה שלהותו כיון שנקרא שמו ית' על ישראל ושאמ"כ והכריחו שם שמינו מן הארץ ומה העשה לשמך הגדול הרי כל שלו דברים הם קנין שכל דבר שלריך לשלש מאד שהוא משמש לו קונה שלהותו שלו וכך אמרו בספרי משל לאחד שהוריש שלו עשר שדות ושמד ונקנה שדה אחת ואותה שלהותו שלו שכל השדות שהוריש שלו ופירות שלו שלו לגמרי לעשות הוא קונה שלו לא דבר אחר שלריך שלו כ"כ אחר קונה שדבר ההוא שלך שפשר שיפול לו בירושה אף שלריך כ"כ שלך כי ים לפרש ג"כ לפירוש הראשון שדבר שהוא אחד ואין דבר עמו דבר זה הוא שלריך שלו ביותר שהם היה דבר עמו לא היה כ"כ שלריך לו שעשיו שהוא ה' הוא שלריך שלו ביותר ואמר תורה קנין אחד הרי התורה היא עצין אחד בלבד ולכך היא קנין של הם"י וכבר בארנו למעלה כי התורה היא אחת לגמרי שלכך פתח עשרת הדברות בא"ך והעולם נברא בב' לומר כי אין דבר יוצר אחד כמו התורה כמו שאמרו במדרש שלי אחד והתורה היא אחת והא"ך היא אחד לכך פתח התורה בא"ך ואין לך פה שהיה התורה אחת כי התורה היא כוללת והכל בה ומ"ש ה"א שיהיה דבר זולת' כי הדבר שהוא חלק בלבד אפשר שיהיה עוד דבר שהוא החלק השני הבל דבר שהוא הבל ה"א שיהיה עיד אחר עמו וכיון שהתורה היא ה' היא קנין לגמרי של הם"י שלא תוכל לומר שאין התורה לגמרי של הם"י כי יש עוד דבר עמו. כי אין עוד דבר עם התורה וכן רבמים וארץ הם מיוחדים שאין שתוף עמהם כלל כי אלא השמים ואבא הארץ אין לשאלתם שתוף כלל עמהם כי לשאלתם נקרא כדכתיב אלה תולדות שמים וארץ ויכוונו השמים והארץ וכל לשאם ובודאי אין חבור לשם עמהם אבל השמים והארץ מיוחדים בעצמם ואין לומר הלא השמים והארץ בעצמם הם מחולקים דבר זה אין קשיא כי השמים והארץ הם מתחברים ביחד כמו השינוע והמרכז שאמוכה שלכך אמרו חכמים שנברא שמים וארץ יהדיו ואין זה שלא שהוא כדכתיב קורא להי עליהם יעמדו יחדיו כדאיתא בפרק אין דורשין שאין זה שלא זה וכמו שיתבאר בסמוך שהם דבר ה' ביחד ולפיכך השמים והארץ מיוחדים הם והדבר שהוא מיוחד שייך לומר שהוא קנין של הקב"ה לגמרי שהרי

אין

לזן דבר שמשם שמוכל לומר כי עוד יש דבר שמשם
ומל יקשה לך הרי המורה נ"כ קיומו של הקב"ה ומשמש
קיומים הם של הקב"ה ומזן כאן קיון מיוחד הלא דבר
זה לזן שייך כלל כי אלו בני דבריס חיים שייכים
זה לזה המורה והמשמש ומזן וכל אחד מיוחד בעניני
בפני עצמו ומה שאמרנו שכאשר הם שני דבריס שאין
האחד מיוחד היינו כאשר הם שייכין זה לזה וכמו שני
העבדיס כאשר זה משמש היום וזה משמש למחר שאין
אחד קנוי לגמרי אבל בודאי יוכל לומר כי יש לו
יום מיוחד ועבד מיוחד שאין זה שני דבריס אשר הם
שייכיס זה לזה כי הבית הזה לדירתו ולא שייך זה
אל העבד והעבד הזה לעשות ארצו ואין זה שייך אל
הבית כלל ולפיכך השמיש והמזן אשר הם דבר ביחד ושייך
זה אשר קיון של הש"י לגמרי ומפני כך לא רצה
להבית מקרא קונה שמיס ומזן כי משם יש לדמות
דאשר לומר שאין כל קיון כיון שהם שני דבריס
מחולקים שהרי כתיב קונה שמיס ומזן אבל מדכתיב
השמיס כשאי והמזן הדום רגלי וידוע כי הכסא והדום
הוא דבר אחד לגמרי שמשם ביחד משלימים הישיבה
ושפיר נקרא עליהם שם קיון כאשר הם קיון אחד כי
אין זה כלל זה והרי הם דבר אחד כמו שהאשר לכך
הוצרך להבית מדכתיב השמיס כשאי וגו' והרמיז
שהבית מזה כי אחר שהשמיס והמזן הם מיוחדים
ליושבו של הש"י ומ"מ כיון שלא כ' בפירוש ל' קיומיות
מקרא מלאה המזן קיונך וקיונך דכתיב קאי על המזן
מלאה המזן שהיא קיונך ומשלמא לף השמיס קיומו
של הקב"ה שהרי המזן קיומו של הקב"ה מפני שהוא
הדום רגליו דכתיב בקרא קמא ואין הדום בלא
כסא ואין לפרש קיונך על מה שהוא במזן דהא קיונך
לעון יהיה והוה למכתב קיוניך ביו"ד שהוא לעון
רבים דהא על כלם במכתב קאי ואפילו לי קאי על
לותם הדבריס שהם במזן מ"מ היום נמצאים קיומו
של הקב"ה רק מצד המזן דכיון שהם במזן והם שייכי'
אל המזן והמזן קיומו של הקב"ה ס"ל על ידי זה
נקראים קיונך ומ"מ לא נקרא קיון בעצמו רק המזן
ועוד דאין לפרש קיונך קאי על הדבריס שהם במזן
דהוי ליה למכתב המזן ומלואה קיונך דשם המזן
ג"כ קיומו של הקב"ה והוי למכתב המזן ומלואה
קיונך ודכתיב לה' המזן ומלואה הלא שאין המזן
בפני עצמו קיומו של הקב"ה ואין כאמצעים שהם
המזן קיומו של הקב"ה בפני עצמם רק הם קיומו
של המזן והמזן גם כן של הקב"ה עם האמצעים
שם כולם ולפיכך כתיב המזן קיונך ואחר
כך אמר אשריכם קיון אחד וזה כי אשריכם היה
דיק הרחמנן שכך אמרו בגמרא במסכת ע"ז כי בני
הפיס היו תוהו עד שבא אשריכם וכמו שאחרנו
לעילא בפרק בעשרה וזהו היה הרחמנן שהיה
למיפא במין הפרט ולפיכך מלא זה היה אחד וכך
בריב בפירוש הביאו של אשריכם תבינו ואל תרע
בחולכם כי אחד קראתיו וכבר אחרנו כזה מאד
אחבר גבורת הש"י כי אשריכם שהיה התחלה וכל
בתחלה שמש שהוא התחלה הוא אחד ולפיכך אמר
כי אחד קראתיו ולא מצאנו בכל התורה שכך נאמר
על שם אחד אלא מאשריכם ולפיכך עליו נאמר שהיו
קיומו של הקב"ה מצד עצמו מפני שהיה אחד וכי'
הוא קיומו של הקב"ה ואין כאן קיון מיוחד הלא דבר
זה אין שייך כלל כי אלו בני דבריס אינם שייכים
זה לזה המורה והמשמש ומזן וכל אחד מיוחד בעניני
בפני עצמו ומה שאמרנו שכאשר הם שני דבריס שאין
האחד מיוחד היינו כאשר הם שייכין זה לזה וכמו שני
העבדיס כאשר זה משמש היום וזה משמש למחר שאין
אחד קנוי לגמרי אבל בודאי יוכל לומר כי יש לו
יום מיוחד ועבד מיוחד שאין זה שני דבריס אשר הם
שייכיס זה לזה כי הבית הזה לדירתו ולא שייך זה
אל העבד והעבד הזה לעשות ארצו ואין זה שייך אל
הבית כלל ולפיכך השמיס והמזן אשר הם דבר ביחד ושייך
זה אשר קיון של הש"י לגמרי ומפני כך לא רצה
להבית מקרא קונה שמיס ומזן כי משם יש לדמות
דאשר לומר שאין כל קיון כיון שהם שני דבריס
מחולקים שהרי כתיב קונה שמיס ומזן אבל מדכתיב
השמיס כשאי והמזן הדום רגלי וידוע כי הכסא והדום
הוא דבר אחד לגמרי שמשם ביחד משלימים הישיבה
ושפיר נקרא עליהם שם קיון כאשר הם קיון אחד כי
אין זה כלל זה והרי הם דבר אחד כמו שהאשר לכך
הוצרך להבית מדכתיב השמיס כשאי וגו' והרמיז
שהבית מזה כי אחר שהשמיס והמזן הם מיוחדים
ליושבו של הש"י ומ"מ כיון שלא כ' בפירוש ל' קיומיות
מקרא מלאה המזן קיונך וקיונך דכתיב קאי על המזן
מלאה המזן שהיא קיונך ומשלמא לף השמיס קיומו
של הקב"ה שהרי המזן קיומו של הקב"ה מפני שהוא
הדום רגליו דכתיב בקרא קמא ואין הדום בלא
כסא ואין לפרש קיונך על מה שהוא במזן דהא קיונך
לעון יהיה והוה למכתב קיוניך ביו"ד שהוא לעון
רבים דהא על כלם במכתב קאי ואפילו לי קאי על
לותם הדבריס שהם במזן מ"מ היום נמצאים קיומו
של הקב"ה רק מצד המזן דכיון שהם במזן והם שייכי'
אל המזן והמזן קיומו של הקב"ה ס"ל על ידי זה
נקראים קיונך ומ"מ לא נקרא קיון בעצמו רק המזן
ועוד דאין לפרש קיונך קאי על הדבריס שהם במזן
דהוי ליה למכתב המזן ומלואה קיונך דשם המזן
ג"כ קיומו של הקב"ה והוי למכתב המזן ומלואה
קיונך ודכתיב לה' המזן ומלואה הלא שאין המזן
בפני עצמו קיומו של הקב"ה ואין כאמצעים שהם
המזן קיומו של הקב"ה בפני עצמם רק הם קיומו
של המזן והמזן גם כן של הקב"ה עם האמצעים
שם כולם ולפיכך כתיב המזן קיונך ואחר
כך אמר אשריכם קיון אחד וזה כי אשריכם היה
דיק הרחמנן שכך אמרו בגמרא במסכת ע"ז כי בני
הפיס היו תוהו עד שבא אשריכם וכמו שאחרנו
לעילא בפרק בעשרה וזהו היה הרחמנן שהיה
למיפא במין הפרט ולפיכך מלא זה היה אחד וכך
בריב בפירוש הביאו של אשריכם תבינו ואל תרע
בחולכם כי אחד קראתיו וכבר אחרנו כזה מאד
אחבר גבורת הש"י כי אשריכם שהיה התחלה וכל
בתחלה שמש שהוא התחלה הוא אחד ולפיכך אמר

ברכה להם תורה ומצות והדעת ניתן הבך זה שמפני
שהוא עובד ישראל היה לו לתת להיהם מצות מועטות
ולא רצה הברכה כי במצות הברכה יש להוסיף שמא יעבור
ומה זכות תליהם כשכר הרבה להם מצותיו והרמב"ם
ז"ל פי' שמפני הזקנה כי מעיקרי התמונה בתורה
שכשיקיים המדם מצוה אחת מתרי"ג מצות כשכר וכהונן
אלא יתוף עמה דבר מפוכח העולם בשוס פניס
אלא שיעשה תוהה לשמה מתחבה זכה בה לחיי עולם
הבא וע"ז אמר כי בזיותם הרבה ח"ת אלא יעשה אחת
תהן על מכוונתה ושלימתה בעשותה תוהה מצוה אחי'
כשבו עכ"ל. וכן כתב בעל העקרים במאמר ג' פרק
כ"ם שהפירוש הוא כי לכך הרבה הקב"ה המצות אל
ישראל כ"ש יעשה אחת מהן יזכה בה לחיי עה"ב כמו
שהמריך בפרק הכוא והדברים אלו הין הדעת סובל כך
ואף זה נראה כי כתב הרמב"ם ז"ל דברים אלו
להמשיך לב האם אל התורה כמו שהתירו לפני זה
ובכלל זה יקיים המדם המצות כיון שמצוה אחת
זוכה בה האדם אל העולם הבא ובודאי רחוי להודות
אל אלו דבריס שזוכה במצוה אחת אל עוה"ב ויותר
מזה אני אומר כי אף מצוה אהת הין לריך אם לא עשה
האדם או אינו מייב במצות כמו קטן האמריכן בפרק
חלק קטן מאימתי הא לעוה"ב כ' מייח ור"ש בן כ' הד
אמר מצוה שעולה ואד אמר שמעה שפכר ואפי' לשהן
דפליג יותר אמר עד שאמר אחן ולא נתייב הקטן
במצות כלל ובילהנו דבר זה למעלה ובסמוך לזה אמרו
לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק אמר
רים לקים אפי' לפי שמייבר חוק אחד אמר ר' יוחנן
לא ניחא לאמריכו דאמרת עליהן הכי אלא אפי' לא
עשה אלא חוק ת' ע"ה ודבר זה תייבי אמי שבבר
נתחייב במצות כיון שבבר נתחייב במצות צריך שיהיה
ע חוק אחד מ"מ אין הפירוש שהם עבר כמה מצות
וקיים מצוה אחת שבשביל אותה המצוה יזכה לעוה"ב
כי דבר זה ה"ל לומר אמי שברובו עושות יזכה
לעולם הבא ובהדיא בפ"ק דר"ה ג' כמות ליום הדין
אחד של לדיקים נמורים ואחד של רשעים נמורים
ואחד של בינוים. של לדיקים נמורים נכתבין
ונחתמין לחלחר לחיי עוה"ב ושל רשעים נמורים
נכתבים ונחתמין לחלחר לגיהנם שנאמר ורבים מישני
אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה להדפות
ולדראון עולם של בינוים יורדים לגיהנם ומצפצפין
ועולים שנאמר והבאתי את השלישית באש וב"ה אמרי
ורב אחד אמר יהו כלפי חסד מכשיע דכתיב
עושה חסד לאלפים ואין לומר דכאחד עשה מצוה
אחת בכוונה אלא שיש אחת שעשה כוונה מצוה
אה"נ יהיה דבר זה יותר מאחת עשה הרבה מצות
אלא עשה אחת של דבר זה ועוד דבאחת קאמר
שיש עושה המצוה בכל לב כיון שרובו עושות יורד
לגיהנם ועוד כח הזכות לא נמלאת כלל בכל הכתוב
שזכרה הבריותא כאחד עשה מצוה אחת ואלא אחת
עשה כוונה אחרת דוחקי אין נקרא על כח הזכות
לדיקים נמורים ואין לפרש האם שנקרא בינוני הם
אינו רשע נמור ואם עשה מצוה אהת נקרא עליו שם

בינוני וזה אינו דאמאת בהדיא דברובו עושות ליה
ליה מקמאת דפריך מ"ה דאמר ורב אחד אחת מהם ידו
כלפי חסד והכתיב והבאתי את השלישית באש ומתרן
התם שן פושעי ישראל בגופן והאמרת לית להו תקנה
התם ברובה עושות התם במאה עושות ומחצה זכויות
והכי קאמר אי סוי במחצה עושות ולית ליה עון
דפושעי ישראל בגופן אלא שני אלאו והבאתי את
השלישית באש ע"כ. ומעתה אם בינוני להתם רובי
עבירות רק שעשה מצוה אחת ה"ל רובי עושות למה
לית להו תקנתא אם יש עם זה עון דפושעי ישראל
הרי יש להם כמה מצוה ואם נחשב בשביל מעוט
מצות בינוני לעניו ורב אחד אחת מהם ידו כלפי חסד
הי"ל להיות נחשב ג"כ בינוני לעניו זה אם יש במהן
אחת פושעי ישראל ויהיו בכלל והבאתי את השלישית
באש ע"ב דרובו עושות וכך פירש"י ז"ל רשעים
גמורים רובם עושות עכ"ל מוכח דרובו עושות אף
שעשה מעוט מצות הוי בכלל נכתבין ונחתמין לחלחר
לגיהנם ואין להקשות ה"ב הא דאמר היכא דרובם
עושות ואית בינוני פושעי ישראל בגופן אין להם
תקנה הא בלא פושעי ישראל בגופן אי אין להם
להם היכי דרוב עושות דהם רובו עושות נכתבין לחלחר
לגיהנם אינו דומה דהא לחלחר י"ב מהם נופן כלא
וגחתמין בראש כדאי' התם אבל רשעים גמורים אפי'
אם הם יורדין לגיהנם מ"מ הם עולים אחר שנתלו
עונשם וכך אמרו במס' עירובין בפ' עומין פסין אמר
ר"ל פושעי ישראל אין תור אל גיהנם שולם בהם ופריך
אלא הא דכתיב עוברי בעמק הבכא מעין יפיחהו עמק
הבכא שמעמיקין להם הגיהנם מעין יפיחהו שמורידין
דמעה כמים שהוא דאמרייבי דינא דגיהנם חדא שעשה
ואחת מברכם ומקבל להו ע"כ.ור"ן נפ' אל מי שרובו
עושות דהא מוכח התם שים בו כמה מצות דהא
קאמר פושעי ישראל שים בו כמה מצות אלמא"כ אין
תור אל גיהנם שולם בו מ"ב מי שים לו רוב עבירות
ומעוט מצות הוא יוכל לגיהנם אלא שמברכם מסיק
ליה וכך מוכח מדברי הר"ן בפ"ק דר"ה ע"ש. והא
דקאמר דווקא במחצה על מחצה והיכא דרבים מלרפים
והבאתי את השלישית באש ומרפיה כלרוף הכתוב
דמשמע אבל רשעים שיורדי' לגיהנם לינם עולים
משם דזה לא קשיא דהתם נבי כת שלישית אין יורדי'
לשם רק כדי לנקף לוחם דהא מחצה זכויות ומחצה
חובות ולילוף מה מהני להם אבל רשעים גמורים
אינם יורדים לגיהנם כשביל הילוף שנאמר שחרף
ומיד יעלה אלא אינו רק דיש זמן להם לפי החטא
שיהיו בגיהנם ואז מברכם הוא דמסיק להו כדאמר
התם וה"ב אין לומר דבמאה אחת זוכין להיי עוה"ב
אפי' אם יש עבירות הרבה להם דזה בודאי אינו
אפי' אם שנאמר בדעת הרמב"ם ז"ל כי ירלה הקב"ה
לזכות את ישראל שנתן להם כמה מצות ואם יעשה
מצוה אחת מ"ע שיהיה לו מטתים הרבה מאוד
בשביל שעשה מצוה אחת אין נקרא אל גיהנם שולם בו
ואם לא נתן לו הרבה מצות שמא לא יעשה אחת
והיה שם אל גיהנם שולם בו דמ"מ לא יתורן דמכ

זכות יש ליעקב ולמדרגה הזאת ליעקב שאם לא נתן להם הקדוש מצוה לשמור רוצה יעבור רוצה לשמור עליהם שלא לדיק נמור שאין יורד לגיהנם ולא הועיל כלל בשביל זה דהקדוש ברוך הוא לדוקתא דשמא אתן שכרם מצוה ליעקב לין זה זכות כלל כיון שלא כוכל לומר דע"י מצוה אחת תף אם רובו עוונות אין יוכל כלל לגיהנם וכן אם דעת הרמב"ם ז"ל כאשר עשה מצוה אחת והיינו שלא עשה שום חטא ודאי כהאי גוונא שני ליה במצוה אחת אבל קשיא ג"כ דמ"מ לא יתורן הקושיא דאם יצא בכרו בשפשוט שלפעמים יורש גיהנם ע"י רבוי מצות כמו שאמרנו בשאר עוונות כמו שהאריך הרמב"ם ז"ל כי לא שלא לזכות אלא הרשעים שאם הוא רשע ואינו רוצה לקיים המצוה יסיח נאבד ואין מדבר רק במי שהוא הפך לעשות המצוה ואלו הרבה מצו' כדי שיזכה בחלק בלבד והזכות הזה שהרבה לו מצות כי לפעמי' אינו יכול לקיים המצוה כמו הקרבנות ומצות התלויות בארץ ואם לא הרבה לו מצו' אפשר כי לפעמים לא היה מקיים שום מצוה ולכך הרבה לו מצות ואם כי לעומו לא יסבול זה כלל אלא שעשה זה קשה מי דחקו כפי' זה ולא יפרש כמשמעו שהקב"ה רצה לזכות לדיקים שיקיימו הרבה מצות לותם שאם חפצים ויסיח להם בשביל זה רבוי שכר וכמו שיתבאר לקמן רק שהיה קשה לו שהיה מוכה לאחת בני מדם שמיתה מומדים בעוד המצות וע"כ אין לפרש שמדבר מן לותו אחתן במצות ועוד כי אם לא עשה חטא כלל אין לריך לו שום מצוה כלל כי כל ישראל בעשים יש להם חלק לעוה"ב בלא שום מצוה רק אלא יהיה רשע רק מפני שהוא זרע ישראל וע"כ הוא הרב ז"ל בא לזכות ישראל ושקליה טיבותיה ומדיוק מחזרת ועל כרחך ל"ל כך דודאי קשן ג"כ יש לו חלק לעוה"ב ולפיכך ת"ל לומר שדעת הרמב"ם ז"ל שיהיה כך ואפשר כי דעת הרמב"ם ז"ל כי דבר זה זכות הוא לישראל כיון דאיתו נאבד מן עוה"ב ע"י רבוי מצות שת"ל שלא יעשה מצוה אחת וכבר אמרנו כי ע"י מצוה אחת אין לא ניהנם שולם בו וזוכה לעוה"ב ע"י מצוה אחת ואע"ג דהשתא אפשר שיבא ע"י זה לגיהנם מ"מ הוא זכותם שלא יהיה נאבד מן עוה"ב אע"ג דשורד לגיהנם הרי לא יהיה זה רק זמן כדאמר התם בהדיא והא דקאמר ר' יוחנן דווקא דלא משייר חוק אחד ומשמע שאע"ג דרובו עבירות כיון שעשה חוק אחד אני אין לתרץ דהתם לייתי לענין זה אתון שלא לא ניהנם שולם בו דת"ק היש לקיש סבר לאור שלא ניהנם שולם בו אפי' לא משייר רק חוק אחד בלבד זה אינו דת"ק מקשי ר"ל לדר"ל דהא ר"ל קאמר אתון אור של ניהנם שולם אפי' בפושעי ישראל ורובו עוונות כ"ש שלא נאמר שאם משייר חוק אחד שהאור שולם בו ומיהא בלאו הכי קשה דאיך סבר ר"ל דמי משייר חוק אחד הוא נדון בניהנם שהרי נאמר בהקדוש ברוך הוא דהא אפי' ניומוי סהרי ס"ה ורב חסד מטי בכתוב שאומר חסד אלא דר"ל לא קאי רק על הכתוב שאומר שאפשר שיש לבלי חוק ואתן בלשון זה משמע דין ניהנם

רק שמקבל עונש מה מן הניהנם שכל שירד לניהנם לא קאמר כלל וע"ז השיב ר' יוחנן לא ניחא למרי יסו דתימר עלייהו שכי שיהיה מה שנאמר פשעם פיה נאמר על מי שהוא לדיק נמור ושייר מצוה אחת שכל דבר זה נאמר על מי שלא קיים אפי' חוק אחד והכתוב ר"ל כי הניהנם לנמרי שולם בשותם פושעי ישראל אלא שמרינן שאין ניהנם שולם בשום רק שאם ים לשם מצוה שכל אם אתן לשם מצוה ודאי כאלו אם על ניהנם שולם בשם כך ירמה לפרש ושיו שכרי הרמב"ם ז"ל מיושבים מה שאמר כי במצוה אחת זוכה להיי עוה"ב ואע"ג שים לו רוב עוונות ואע"י שמצוה אין שם על ניהנם שולמה בו וזוכה לעוה"ב אחר הדין שקבל או שיסיח דעת הרמב"ם ז"ל כי על ידי מצוה אחת זוכה לחיי עוה"ב כשלא עשה חטא ולא יוקשה לך דילמא שכרו בשפשוט שאפשר שע"י רבוי מצות נדון לפעמים לניהנם דמ"מ יותר זוכות שיבא עכ"פ לעולם הבא אע"ג שיודין לפי שעה לניהנם שכל כי דייקת אין דעת הרמב"ם ז"ל כך שלא"כ למה הוצרך לומר שיסיח מקייים המצו' כשהבא שלא יכוון בזה לכוונה אחרת דל"ל זה דכיון דלא עשה עבירה עכ"פ למה לא יזכה לעה"ב בכל מצות שיעשה או שלא יהיה שם על ניהנם שולם בו על ידי מצוה אחת דסוף סוף עשה מצוה אחת בודאי ברור כי דעתו שזוכה לעה"ב ע"י מצוה אחת שום דין כלל ודבר זה לא יתכן כלל והיה אפשר לומר כי דעת הרמב"ם ז"ל הוא כשיעשה מצוה אחת כשהבא שלא כיון לכוונה אחרת היינו שיקנה בזה מדריגה עליונה מן עוה"ב אע"ג דשכירת ג"כ שם עשה מצוה אחת שהם כדרך בני אדם ואין רובו עבירות יקנה בזה חלק לעוה"ב אבל כשעשה מצוה אחת שיקנה לנמרי יקנה מדריגה גדולה מן עה"ב אבל אין נראה כי מדבריו שכרי הוא בא לפרש המצוה של כל ישראל ים להם חלק לעוה"ב והך מצוה לא חייבי רק בחלק לעוה"ב לא במדריגה עליונה של עוה"ב ולפיכך נראה כי דברי הרמב"ם ז"ל הם בכל אדם אפי' אם רובו עוונות אפ"ה מצוה אחת זוכה לחיי עוה"ב כשהוא עשה כשיקונה ול"ו אין נראה כלל מהך ראיות שהבאנו למעלה דרובו עוונות נדון בניהנם ומה שהניח ראיה מהא דרבי חנינא בן תרדיון שאמרו לא רבי יוסי בן קסמא מה אני לחיי עולם הבא והשיב לו כלום מעשה בא לידך כלומר נזדמן לך לעשות מצוה כהוגן והשיבו כי נזדמנה לו מצות נזדקק על דרך שניתות בכל מה שאפשר וזכה בה לחיי עולם הבא ע"כ תימה דאפי' דחיה היא זאת אפי' אם נפרש המאמר הזה כדבריו מ"מ דחיה של כלום הוא אפי' לדודאי רבי חנינא בן תרדיון ידע ללמוד דבר הוא שיסיח נמנה ח"ו בכלל פושעי ישראל דבפרק הרואה אמר רבה הוא ולא שאל רבי חנינא בן תרדיון רק מה אני לחיי עה"ב כלומר שיסיח מזה לחיי עוה"ב ויסיח שלקיו נדול בעה"ב וע"ז השיב לו כלום מעשה בא לידך וכו' כלומר מאחר שודאי ח"ו אין כאן רובו עוונות רק רובו זכיות ועשיית מצוה כאחת לנמרי בזה אפשר זוכה למדריגה עליונה לחיי עוה"ב

כאשר

Alzik Hersch MONAT
Lodz
№

ולפיכך המדיקים נקרלו על שמו של הקב"ה: ולכבודי
פי' כל שאר הוא לכבודי והם שאר נמצאים שהם
לכבודו של הקב"ה תע"ב שמין נקראים בשמו לגמרי
כמו המדיקים מ"מ הם לכבודו יתי' שים בהם כבוד
הש"י שהרי כל הנברלים הם כבודו יתי' ואמר ברלתיו
יצרתיו אף עשיתיו זכר אלא לפעמים בריאה יצירה
עשיה ויש לפעמים שהן ג' דברים וכאשר תשכיל
במעשה ברלשית ממלא שלו ג' לפעמים שים בנברלים
ממלא לשון בריאה אלל שמים וארץ שהלסים שמים
וארץ ויצרה שלסים את האדם כתיב שלו
ויצרה שלסים את האדם כאן ג' נזכר לשון בריאה
ולשון יצירה נאמר אלל בהמות וחיות ויכר שלסים
את היש האדון למינה וכן אלל האדם נאמר לשון יצירה
ויכר שלסים את האדם עפר מן האדמה ולא נמלא
יותר ולשון עשיה נאמר אלל רקיע שנ' ויעש שלסים
את הרקיע ואלל המאורות דכתיב ויעש שלסים את
שני המאורות ואלל היש האדון ויעש שלסים את כל היש
האדון ואלל האדם נעשה אדם בצלמנו ופי' כי לשון
בריאה נאמר על הסורה שנבדלת השלסית שדבק
בנברלים וזה כי האדם כתיב בפי' בצלם שלסים עשה
את האדם שפדע מזה כי דבק בסורה האדם עין שלסי
וכן בשמים וארץ שהם כלל הסעולם אין ספק שדבק
בהם עין שלסי ולכך כתיב לשון בריאה וכן המינים
שבדולים שבהמות מפרש שהם שניים גדולים ושפי
גדלם עד שהם בריאה נפלאה דבק בהם עין השלסי
נאמר שלסים לשון בריאה כי כל הנברלים יש בהם
דבר זה כמו שיתבאר רק האורה מזכירה לשון בריאה
בחלו שבצלם כי בחלו שבצלם מפורסם ונראה לנמרי
לעין ובאשר דברים חיו נראה ולשון יצירה נאמר
על הסורה שהיא מוטבעת בחומר וזהו לשון יצירה
שהוא מלשון כי צורה שאין הסורה שפשר לעמוד רק
בחומר הוא הטעם ולפיכך על הסורה שהיא בחומר
שייך לומר לשון יצירה ולכך אלל האדם שייך לשון
יצירה כי ידוע וגלוי שהנשמה והחיות יש לשם צורה
מוטבעת בחומר ולכך נאמר אלל זה לשון יצירה וכן
האדם יש לו צורה שהיא מוטבעת בחומר תע"ג שים
לו צורה שלסים נבדלם מ"מ יש לו צורה חמריית
ג"כ של האדם שהיא צורה מוטבעת בחומר שבשביל
חומה צורה כתיב לשון וייצר שלסים ואין הפירוש
כי לא שייך זה רק אלל האדם ואלל הנשמה כי גם
אל כל הנברלים יש צורה מוטבעת בחומר רק שאלל
האדם ואלל הנשמה נראה ביותר וכתב לשון זה בפרט
שלשם ולשון עשיה כתב אלל הרקיע ואלל המאורות
שפני כי לשלו יש גוף מזהיר שלשם הוא הגוף
ולפיכך כתב בשם ע' ויעש שפר ל' זה נאמר על הגוף
וכן אלל המזון שים להם תומר וצורה וניכר בחומר
וצורה בשום לכך נאמר בהם לשון עשיה ויצירה
ובאדם נאמר שלשתן בריאה יצירה עשיה שפני כי
שלשתן ניכרים באדם בשום ולפי' נ"ל בהם שלשתן שרי
לך חלו ג' דברים שנאמרים בבריאה. ובפרק חלו
פרשת מ"ר יהושע בן לוי כל מעשה בראשית שקומתן
נברלו בדעתו נברלו בגיונם נברלו שנאמר ויכלו
השמים והארץ וכל צבאם אל תקרי צבאם אלא צויונם
ע"כ ורש"י ז"ל פירש בגיונם בדמות שנתנו להם
ע"כ ופירש נ"כ בדעתם שהודיע להם שיברלו וכל
נלוסו לזה ופירוש דמוק מאוד זה אבל ים לך לדעת כי
הפירוש שכתוב כי ר"ל שכל שנברלים נברלו בשלוש
קומתן ולא שתאמר כי מתחלה היו קטנים ואח"כ
היו נדולים כמו ענל ונעשה שור רק מתחלה
נברלו שור ופי' שדעתן כי כאשר נברלו האדם תיכף
נברלו בשלשו ולא כמו תינוק שאין בו דעת ואח"כ
שקבל דעת ואף ענל וכשם שין בו הדעת מתחלת
בריאתו כמו שים להם כאשר נעשה שור ואין לא
השופל הדעת כאשר נולד כמו שים לו אח"כ וכן כולם
אלל במעשה בראשית מה שים להם בשוף היה להם
מתחלת בריאתן ופי' בגיונם בלבי וגם ביופי שלהם כי
כל ב"ח ים לו התפארת ואין ספק כי אח"כ כאשר
כבר גדל ים לו הפלר יותר ממה שהיה לו מתחלת
בריאתו ואמר כי הלבי והפלר שהיה ביום לכ"ל אח"כ
היה לו מתחלה כאשר נברלו כ"ל וא' ומיד היה להם
כ"ז ובאדם נקרא דבר זה שלא שלסים כמו שהשאר
ואלו שלשה נקרא דבר זה נגד התומר והצורה וכנגד
ענין השלסי שדבק בנברלים שאין לדבר זה עירוב עם
החומר שים בכל שנברלים לפיכך תאמר בקומתן שנברלו
וזה כנגד הגוף שמקבל הקומה הנשמית כי הרמקים
שייכים לנשם ואמר שדעתן נגד הצורה כי אלד הצורה
הוזקה ממלא הדעת לכל ב"ח ואין ספק כי הדעת היא
שלימות הנשם שהיא הצורה לכל ממלא כמו שהקומה
היא שלימות הגוף כך הדעת היא שלימות הנשם נס
נשם בלא דעת לא מוב ולפיכך תאמר שדעתן נברלו
והפלר והיופי דבר זה הוא אלד ענין שלסי שים
בנברלים שאין היופי מתיחס אל הנשמי כלל וכבר
בארנו זה כי היופי והפלר הוא מתיחס אל השלסי
נשמי וזה בארנו פעמים שכתב ואמר שהיו נברלים
בשלימתן הן אלד גופן הן אלד צורתן שהוא הנשם הן
אלד ענין השלסי שדבק בנברלים והוא היופי שלשם
ולפיכך לא הניח רשים רק שנברלו בשלשו שהוא
הפלר כי אפשר שנברלו בפלר שלשם שהיא השדרנה
השחרונה והשלישה לנשמים ולא בשלשות שהוא
שדרנה עליונה נברלו וכ"ש שנברלו שדעתן שהוא
קודם זה ומכ"ש שנברלו בקומתן שהוא קודם הכל
ואלו דברים הם שבריאה ויצירה ועשיה שמזכרו
כאן כנגד ג' דברים אלו והם דברים ברורים אלד
ואין ספק בזה כלל והם כנגד ג"פ שלאכתו שמזכרים
בויכלו ויכל שלסים שלאכתו ושבות מכל שלאכתו כי
בו שבת מכל שלאכתו אשר ברא וז"ש כאן לא עשיתי
שלא שאמר כי הוא ית' אין שייך אלו גוף ושאמר
שלשו גוף לא היה לו עסק עם הגוף של הנברלים
וע"ז אמר לא עשיתיו כלומר אין לומר שאין ית' גוף
ונשם וא"א הוא עשה הגוף עד שהוא ברא הכל וא"כ
פי' הכתוב כל הנקרא בשמי היינו האדם שהאדם שם
הוא לדיק נקרא בשמו של הקב"ה לגמרי ואמר נקרא
לכבודי כלומר שאר הנברלים שהם לכבודו יתי' כמו

שתקבל ברכת המזון שכשם ברך לכבודו ברחמיו יברכנו אף עכשיו שיהיה נקרא בשמו ולכבודו ומשם מוסיף שכל תפר ברך שם" בשלמו לא ברך אלא לכבודו וזה מבואר ומבית עד רחים אלא תאמר כי בשביל זה נברכו לכבודו כי מכם ירחם כמה גדול כח הברכה כדכתיב מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית ונו' וזהו הכבוד וע"ז מביא רחים לא תמד סאה רק סס מעשם כבודו ים' דכתיב כי ימלוך לעולם ועד ומאחר שהוא ים' מלך ומ"כ כל הנברחים סס לכבודו כי כלא הנברחי לא תיך לומר מלך וכמ"ש במשי מהו תומר כ' מלך גאות לבש ע"ם שנאמר מעשיו ומלך עליהם הרי לך מבואר כי גאות שמלכות הוא מלד הנברחים ומלד הנברחים הוא מלך ולפיכך מביא רחים כי כל תאב הוא בעולם הוא לכבודו שהרי הוא ים' מלך והמלכות הוא מלד הנברחים וזהו הכבוד והרי הנברחים כבוד מלכותו שנאמר ה' ימלוך לע"ג. ויש לך לדעת כי הרמב"ם ז"ל בספרו בחלק הג' בפ"ג ס"ל הפריך מאד בדבר זה מ"ם מכמים שהאדם נברא לכבוד בוראו וכמ"ש בסוף קדושין כי כל הנברחים נברחו לשמש את האדם והאדם נברא לשמש את בוראו שנראה מדברי חכמים כי מה שאמרו כאן כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו שהוא כמשמעו שים לב הם"י כבוד מן הנברחים והוא הפיב שהרי שכאוד תומר סס מגדל מה תאן לו והם יתעה האדם מה יפעל לו וכמו שאמרו חכמים בגעילה של יום כפורים ולפיכך הוא ז"ל פי' הכאוד כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו היינו שהכל נברא לרצונו שהש"י רוצה שיהיה נברא ואין לשאול למה הש"י רוצה בבריאתו כי רצונו הוא עלמותו ים' וכמו שאין לשאול על עלמותו למה כך אין לשאול על רצונו ים' למה רצה בדבר זה וזהו מ"ם כל הנקרא בשמי ילכבודי ברחתיו כלומר שברחתיו לרצוני שהרצון הוא עלמותי וזהו פי' כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו היינו לרצונו שהש"י רצה שיהיה נברא ואין לשאול על עלמותו למה הש"י רוצה בבריאתו כי רצונו הוא עלמותו ים' וכמו שאין לשאול על עלמותו למה כך אין לשאול על רצונו ים' למה רצה בדבר זה וזהו מ"ם כל הנקרא בשמי ילכבודי ברחתיו כלומר שברחתיו לרצוני שהרצון הוא עלמותי וזהו פי' כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו היינו לרצונו שהש"י רצה שיהיה נברא ואין לשאול

בלבד יעשה מצוה אחת כהלכתה לגמרי אחר דברי הרמב"ם ז"ל שכתב כך בלשון על מצוה דכל ישראל ים לכם חלק לעוה"ב ולא לחייבי מחיתין רק בחלק בלבד דהיינו קצוה ממה נפשך אם לחייבי כרות מוחות אין הדעת נותן כלל שאם יעשה רוב עבירות ויקיים במצוה אחת חלק לעוה"ב הע"נ שעשה מצוה אחת בהלכותיה כיון שהוא רשע ואם אין רובו מוחות רק רובו זכיות למה לו לעשות מצוה בהלכותיה . ואם ע"י מוהה מצוה היו זכיות והיו מוחות גם כזה ק"ל כ"ש דרב חסד מצוה ידו בלפי חסד ומ"ב במה מוקים זה והתיא דרבי חנינא חייבי לקוות מעלה ג דולה בעוה"ב שאין כל החלקים שוים כי ים חלק נדול ויש חלק קטן וכן כל המעשים שהניח בעל עיקרים ז"ל בפרק כ"ע ממחר הע' מסוחת כובס דפרק הגוזל דהוי בשביבת' ולא הוי בהשבחה דרבי וסליק להנרת' ונפל ומת בשביל הפער שלא היה במיתת החכם וילמד בת קול ואמרה שהכוונה כובס מזומן לחיי עה"ב וכן בחמ' ע"ז על הכוונה שוער שהיה ממונה להמית את רבי חנינא בן תרדיון ומפני שקירב את מיתתו ילחש ב"ק שמזומן לחיי עה"ב כל אלו דברים אין לך רשיע כלל דהחם בודאי עיקר הזכות היה מה שהתאו עלמם למיתה על ד"ז ויסורין כמו אלו אין שפק שמכפרין ולא חלק לעה"ב אמרו שם אבל מזומן הוא להיי עה"ב וכן בכל המעשים שנזכרו בחמ' הענית בחלוקו עליהם שהם מזומנים לחיי עה"ב כל המעשים ההם לא חייבי ברשעים ברובם הוכות כלל ולא הי' חלוקו אומר רק שיש להם חלק לעה"ב חלק נדול ובענין זה חייבי החם אבל אין רשיע שיזכה החדם במצוה אחת לחיי עה"ב אם הי' לו רוב עוות כלל הדבר דברי הרמב"ם ז"ל אין להם שתר רק הדברים כמו שפירשנו שהם רובו זכיות אין נדון בניהנם כי מלחה שרוב זכיות הקב"ה משלם לו שוהנו בעה"ז כלחיתא בחמ' קדושין בפ"ק ובחמ' תענית בפ"ק ורוב עוות נדון בניהנם ליום הדין כלחיתא בפ"ק דר"ה ומ"ש הכר ר"ל לחין אור של ניהנם שולע בו אם יש בו מצוה ואחת שברשם ושקיל ושבא שים לו חלק לעוה"ב וע"ז ניזה שיעשה המצוה כתקונה בלחבה לשוף עשה מצוה ואחר שדברים מבוארים והמבה בחמרה רלה הקב"ה לזכות אם ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות לפשר לפרש כמו שהתחיל על ד"ז שלזכות ישראל הרבה להם מצות דע"ה שלא יעשה מצוה אחת ע"מ שהוא יורד לניהנם יש לו מקום ד"ז יותר זכות לו מעשה לא הי' לו רבוי מצות והי' נלבד לנמרי לבל מ"מ אין נרחה כלל כך שברת דשמעתי ישראל דהיינו ברוב עבירות שיהיה זוכה לעוה"ב בשביל מצוה אחת הע"ב שקבלו דין בניהנם דה"ב בפ"ק דקדושין דתנן כל השופה מצוה אחת מעיינין לו ומאריכין לו ימיו ושוחל את הארץ יכריע לו בחסד ורחמים וכתיב ואם לאו הנני מוחל לו ומאריכין לו ימיו ושוחל את הארץ ואם אינו נמ"ח ואפי' רובו מוכות נמי מוחל לכל פיהומיהם בעה"ז והקרן קיימת לעה"ב ומדחמרת חלמודא כך ב"מ דת"ל בעולם הזה לעה"ב ברוב מוכות ומבער נם זה לייבב דהחם ס"ק מכלל דהכך אפי' בחד' אפי' בהדא ולא קבל עוש עונש נמי עוכה לעה"ב דע"כ חייבי החם דלא קבל עוש עונש בניהנם דהם קבל עונש בניהנם אפי' שהר מצות נמי הם קבל עונש בניהנם זוכה לעה"ב וע"כ חייבי כלא קבל עונשו ומשמה בודאי פריך שפיר דחייבי דלא קבל עונש אין שברת לומר כלל בזיכה לעה"ב ומ"מ לא יהייבב שפיר דמשמע בגמ' דלא מניח מידי במצוה כלל רק דבל ישראל יש להם חלק לעה"ב מלד שהוא ישראל ואם רובו עוות וע"י דין בניהנם מסולק ממנו העוות ה"ב מה זה שרלה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם מצות שיהא להם קבוץ אף שלא עשה מצוה כלל זוכה להיי עה"ב ה"ב לא מליח מידי במצוה ואין חמר רלה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם מצות דבלא דין בניהנם אם רובו מוכות אינו זוכה לעה"ב וע"י בניהנם אם נחבב שמסולק ממנו החטאים ע"י דין בניהנם לא חליח מידי במצוה כלל אלא אם נדחק מאד שבך פירושו רלה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם מצות אפשר שלא היה להם מצות אחת שיהא בה על בניהנם שולע בו עבשיו על ידי שים לו רוב מצות אין לה שם על בניהנם שולע בו וכיון שאין שם על בניהנם שולע בו ים לו חלק לעה"ב מפני שכל ישראל בעלמם ים להם חלק לעה"ב ולפ"ז היל"ל רלה הקב"ה שלא לחייב את ישראל כי המצוה נורמת שלא יעלוה בו לא על בניהנם בלבד לע"נ שממשך משה זיכה לעה"ב מ"מ דבר זה לאו ע"י המצוה רק שישראל ים להם חלק לעה"ב בעלמם ומה שהמרנו שישראל מלד עלמם זוכים לחיי עולם שהרי הקבן ים לו חלק לעה"ב כמו שהזכרנו . ולא יקשה לך מחני' דפ"ק דקדושין כל העושה מצוה אחת מעיינין לו ומאריכין לו ימיו ושוחל הארץ ה"ב מעמע דוקא שעושה מצוה אחת ולא מצוה לא ובודאי לאו היא פי' המצוה הזאת כמו שפירשה הרמב"ם ז"ל דכל המבוה מחייבי בעה"ב כמו שפי' מעיינין לו ומאריכין לו ימיו בעה"ב ושוחל הארץ הוא שהייט יקשה לך דלעה"ב כל ישראל זוכים מלד עלמם לא מלד המצות אבל כי דייקת בסוגיא דהחם ה"ל לפרש דמחני' דהחם מחייבי בעה"ב בלבד דל"ב לא הוי מקשה מידי החם מכך בריישת דקחני כל מי שעוונותיו מרובים מזכיותיו מריעין לו ודומה כמי שברף כל החורה כולה ובודאי כך מריעין דקחמר היינו מריעין בעה"ז ואם מחני' דכל השופה מצוה אחת מחייבי בעה"ב ה"ב לא הוי קשה מידי וכן הא דחארץ עלה דהיינו בריישת רבי יעקב היא דסבר מצות אחת בהאי עלמא ליכא מה חארץ בזה הי' מחניתין דהכא מחייבי בעולם הבא בלבד אבל רש"י

פירש המפרש מעיקרו לו מפני שעולם הזה ועולם הבא נמשלו כיום ולילה כמו שמפרש בגמרא ובמקום אחר ובזוהרי ז"ל מפרש המאמר ס"ז שהיה הרמב"ם ז"ל מפרש המאמר על שעלם הבא בלבד לפי נב דהיה מפרש על עולם הבא בלבד לומר דאיירי לפי שעולם הבא ומ"ש בעולם הזה ולפיזה כפשטיה ובזוהרי כך פירוש המאמר דאיירי בעולם הזה ובעולם הבא ונ' מדרגות זכר מעיקרו לו ומתריכין לו ימיו ושנותיו לחלון ג' דברי' שהם מדרגות עולם הבא הם ידועים לחכמים ולנבונים כי מה שאמר מעיקרו לו הוא בעודה הצלמה ומריכות ימים החיים הנלחיים לנצחי נאמר לומר שיהיה לו עולם הבא הוא כולל הכל ולכך לומר ושנותיו לחלון כדכתיב חלון חצר לה מחסר כל מה עד שיהיה לו הפוב הגמור חצר נזכר במה שאמר מעיקרו ויהיה לו לחיים הנלחיים חצר גרמז במה שאמר ומתריכין לו ימיו והפוב הכלול מכל חצר גרמז במה שאמר ושנותיו לחלון חצר עליה נאמר חלון חצר לה מחסר כל מה וכדכתיב חלל חברהם וה' ברך את אברהם בכל ושלל יחק ושוכל מכל ושלל יעקב יש לי כל ועל זה אמרו בפ"ק דבבא בתרא ג' שטעימין מעין עה"ב כדאיתא התם ממזה מלמוד כי עה"ב הוא כל ועל חלו שלשה דברים אין לחוסיף אם הפוב הגמור ואם החיים הנלחיים ואם הפוב הכלול מכל ומכח מריכות ימים הוא המדבקות מדרגה עליונה חצר משם מריכות ימים והשפעה היא שהתדבקות במדרגת הפוב כמו שידוע ושנותיו שלחלון היא חלון ישראל שקודמה הכלולה מכל וכמו שהם מרמזים על עה"ב כך מרמזים על מדרגת עוה"ז ומשם כלה סוגיא כמשמעה ולפיכך אמר כי חלל זה שיהיה לו מעולם לעולם עולם הזה אי חשבר שלא יהיה לו מעוה אחת יחיה על זכיותיו חבל בודאי חל עה"ג חף חלו מעות כלל אלא לעה"ב כדחמ' כל ישראל יש להם חלק לעה"ב ושדע לך שכך הוא דלמה נאריך מעוה אחת יחיה על זכיותיו דהא קיי"ל בפרק קמא דר"ה דבינונים רב חסד משה ידו כלפי חסד חלח דהיה דהשם לעניו עה"ב בלבד קחמ' אי נמי דהכי חלחת לחריתי דלעניו שיקבה השעות חשבר מזכרו כאן דהיינו לו יחיו ושנותיו חצר לעניו זה נאריך שיהיה לו מעוה אחת יחיה שכבר אמרנו שאין כל החלקים שוים בכלל וכמו שאמרנו לפני זה ובזה התבארו כל הדברים כפי מה שמעוקן בלי שום דוחק ולא ידעתי מה ראיה מן המפנה שאמרה רלה הקב"ה לזכות את ישראל כי אין פירושו שלכך נתן להם מעות כדבה שהפילו בתחת הוא זוכה חבל פירושו כשהשפע מעיקרו רלה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומעות חע"ג שעתה חשבר שיהיה רובו עוונות על ידי רבוי מעות מה בכך הקב"ה רוצה להטיב לטובים ומחמר שיותר זכות לטובים על ידי רבוי מעות שאז יהיו שלימים בתרי"ג מעות רלה הש"י לזכות את הטובים ואין להקשות יפן להם מעט ויהא להם הזכות שים להם עתה ברבוי מעות דבר זה אין פיך לומר כי הכל לפי המעות שהחדש עושה ואיך נאמר שיהן להם מעט מעות ויזכו כאלו עשו הרבה מעות ד"ז ח"ש כי לפי המעות הוא השכר ומה לנו אל הדואק גם אין הפירוש כלל כמו שחשבו הש כי הש"י רלה לעשות עובה ליעראל לפיכך הרבה להם תורה ומעות ומפני זה היה קשה עליהם שאין זה עובה כי כשאבר לא יקיימו דברי המעות יש עליהם עונש שהש הפירוש כמו שהם מפרשים יקשה לך מה שאמרו בשם ר"ש הגודר הגה' מחבירו מוכר לחקוע לו שקיעה על מנוה ומפרש השעם דמעות לאו להנות ניתנו דמשמע מזה כי המעות הם לעזל החדש לפי שהם גזירת המלך וח"כ למה אמר כאן שהמעות הם לחדש לטובתו ולהנאתו. וכבר פירשנו ד"ז שאין הפירוש כי בשביל טובת ישראל עשה זה ברלה להטיב להם ח"ש היו חומרים לא כן ולא שכרן וח"ע לומר כך חצל הפירוש שהש"י רלה לזכות את ישראל בעל כרחם מפני שהוא יה' לדיק רולה שיהיה החדש זכאי מאד ויהי' לו זכות הרבה לכך הרבה תורה ומעות ולכך ח"ל לומר לא כן ולא שכרן שהש"י רולה להטיב ליעראל לפיכך הרבה להם תורה ומעות אע"פ שיהיו זכאין ע"כ ולא אמר רלה הקב"ה להטיב ליעראל לפיכך הרבה להם תורה ומעות כי היה זה מטעם שעשה בשביל טובת ישראל ואם הם לחיים רוצים היו יכולים לומר לא כן ולא שכרן שאין החשבר כך רק אמר רלה הש"י לזכות את ישראל כלומר שיהיו זכאים בטעשים כי הוא יה' לדיק ומפן בזכאים ולדיקים ואולי יקשה לך שאם כן ע"כ המעות הם לגזירה מן הש"י על החדש למה לא נאמר שהמעות הם גזיר' כמו מלך שנוזר על עמו גזירות ומי מכריח לומר שהם לזכות את ישראל ואיה לנו לומר כי המעות הם גזירות ומינן לנו ד"ז שהמעות הם לזכות את ישראל דזה אין קשיא שהרי כתיב ה' חפץ למען לדקו אר"ל בשביל שהוא לדיק ומבקש שיהיו בניו ישראל ג"כ לדיקים כי לדיק ה' לדקות אהב ולכך הרבה להם תורה ומעות לזכותם ולדקם ומה שאמר תורה ומעות מפני שכתוב ינדיל תורה ויאדיר נגד שהרבה להם תורה אמר ינדיל תורה וכנגד רבוי המעות אמר ויאדיר:

בריך רחמנא דסיען מריש ועד כען

תונשלבע

40

MGB 134